Raftul Denisei

„Kadare are mai multe de spus despre secolul XX decât oricare alt scriitor.“ — Daniel Kehlmann

Ismail Kadare

Concert la sfârșit de iarnă

roman tradus de Marius Dobrescu

book HUMANITAS fiction

Această carte a apărut cu sprijinul oferit de TRADUKI, o reţea pentru promovarea literaturii din care fac parte Ministerul Federal pentru Europa, Integrare și Afaceri Externe al Republicii Austria, Ministerul Afacerilor Externe din Republica Federală Germania, Fundaţia Culturală Elveţiană Pro Helvetia, Cancelaria Federală a Republicii Austria, KulturKontakt Austria, Goethe-Institut, Agenţia Slovenă de Carte JAK, Ministerul Culturii din Republica Croaţia, Resortul pentru Cultură al guvernului Principatului Liechtenstein, Fundaţia Culturală Liechtenstein, Ministerul Culturii din Republica Albania, Ministerul Culturii și Informației din Republica Serbia, Ministerul Culturii din România şi Fundaţia S. Fischer.

traduki

Ismail Kadare

Concert la sfârșit de iarnă

Traducere din albaneză de
MARIUS DOBRESCU

Colecţie coordonată de DENISA COMĂNESCU

Redactor: Ștefania Nalbant
Coperta: Angela Rotaru
Tehnoredactor: Manuela Măxineanu
Corector: Cristina Jelescu
DTP: Dragoș Dumitrescu, Veronica Dinu
Tehnoredactor ebook: Radu Dobreci

ISMAIL KADARE
KONCERT NË FUND TË STINËS
Copyright © 1989, Librairie Arthème Fayard
All rights reserved.

© of the translation:
S. Fischer Foundation by order of TRADUKI

Acest e-book este protejat de legea drepturilor de autor. Reproducerea sa integrală sau parţială, multiplicarea sa prin orice mijloace şi sub orice formă, punerea sa la dispoziţie publică pe internet sau în reţele de calculatoare, stocarea sa temporară sau permanentă pe diverse dispozitive sau în sisteme care permit recuperarea informaţiei, gratuit sau în scop comercial, precum şi alte fapte similare, fără permisiunea scrisă a editurii reprezintă o încălcare a legislaţiei privind protecţia dreptului de autor şi se pedepsesc conform legilor în vigoare.

© HUMANITAS FICTION, 2024, pentru prezenta versiune în limba română (ediţia digitală)

ISBN: 978-606-097-376-8 (epub)

EDITURA HUMANITAS FICTION
Piaţa Presei Libere 1, 013701 Bucureşti, România
tel. 021.408.83.50, fax 021.408.83.51
www.humanitas.ro

Comenzi online: www.libhumanitas.ro
Comenzi prin e-mail: vanzari@libhumanitas.ro
Comenzi telefonice: 0723.684.194

CAPITOLUL ÎNTÂI

Sub fereastră se zărea strada, unde forfota trecătorilor, poate din pricina hainelor cenuşii de iarnă, părea și mai sumbră. Un triciclu cu motor se opri la rigolă, vizavi de magazinaşul de unde şoferii îşi cumpărau ţigări.

Bătrâna Hasije avu impresia că vehiculul atrăsese privirile oamenilor, aşa că şterse geamul aburit ca să vadă mai clar.

Aşa şi era. Trei-patru trecători se opriseră şi cercetau cu atenţie ciubărul în care se afla un lămâi. Bătrâna îşi imagină cam ce-l întreabă pe șofer oamenii opriţi pe trotuar. Unde duci lămâiul ăsta? Unde se vând plante din astea, în ciubăr?

Brusc, avu impresia că printre trecători o zăreşte pe Ana, ba chiar era gata să bată în geam şi s-o strige, când îşi aminti că Ana murise de mult.

Bătrâna Hasije oftă. În ultima vreme încurca din ce în ce mai des evenimentele, ba chiar şi pe cele reale cu cele din vis. Îi încurca pe morţi cu viii, dar asta n-o deranja prea tare. Era convinsă că toate bătrânele trec prin asta, altfel nu li s-ar mai spune aşa, ba chiar uneori i se părea că tocmai pentru asta sunt ele respectate.

Privi din nou pe fereastră şi i se păru că Ana e tot acolo. Frumoasă ca întotdeauna, şedea deoparte şi privea cu un zâmbet trist forfota oamenilor în jurul lămâiului. De ce nu stai în mormânt la tine, acolo unde te-au îngropat, îşi zise Hasije.

Din cealaltă cameră se auzea vocea lui nepotu-său, care îşi făcea lecţiile. Cântă, zeiţă, mânia ce-aprinse pe-Ahil Peleianul. Tot aşa de mânios e? se întrebă ea. În ultimul timp, în loc să se mai liniştească, oamenii erau tot mai mânioşi.

Ridică ceaşca de cafea de pe farfurioara pe care o pusese cu gura în jos şi o cercetă ceva vreme. I se păru că-i întunecată şi misterioasă, dar nici asta n-o mai impresiona. N-avea cum să fie altfel ceaşca unei bătrâne. Cântă, zeiţă, mânia… La naiba! vru să-i strige nepotului şi lumii întregi. La naiba cu mâniile tale, că ne-am săturat.

Ne-am săturat, îşi zise din nou, ne-a ajuns. Îşi aruncă din nou privirea pe stradă, dar acolo nu se mai afla nici triciclul cu lămâiul, nici oamenii care-l iscodiseră pe şofer. După cum se pare, am avut vedenii, îşi zise.

Aţipi din nou, dar de data aceasta avu impresia că se află sub pământ. Dar nu în bortele săpate de ape sau în mormintele părăsite, ci printre straturile negre de pământ strâns lipite unele de altele, compacte, fără fisură, unde nu putea pătrunde privirea omului. Alături se odihneau cutremurele leneşe, enigmatice şi celelalte întruchipări fără formă şi nume, una mai chinuitoare decât alta pentru raţiune.

O trezi un bubuit slab venit de departe, de dincolo de orizont. Apoi un tunet în surdină, ca un geamăt bolnav, ce străbătu cerul de colo până colo.

Apropie-te, apropie-te, ticăloaso, zise, fără a şti cui i se adresează şi de ce.

*

Deschizând uşa la care cineva suna cu înverşunare, zâmbetul cu care Silva se pregătise să-şi întâmpine primul invitat îi îngheţă pe buze. În locul lui era un bărbat care ţinea în braţe un vas greu din care se iveau crenguţele unui lămâi.

— Familia Gjergji Dibra? întrebă omul.

— Da, răspunse Silva, niţeluş mirată. Ah, dumneavoastră aţi adus lămâiul ăsta la noi?

— Păi dumneavoastră l-aţi comandat, nu?

Şi, fără prea multă vorbă, bărbatul intră în apartament.

— Unde îl puneţi? întrebă cu un soi de grabă. Se vedea că vasul e greu.

— Atenţie! zise Silva. Pe aici, vă rog, şi deschise uşa uneia dintre camere.

Omul străbătu odaia păşind greoi şi ajunse în balcon, unde Silva tocmai deschisese uşa.

— Puneţi-l cum puteţi, îi zise. O să-l aranjăm noi mai târziu.

Bărbatul lăsă jos ciubărul, se îndreptă de şale şi suflă din greu.

În hol suna telefonul şi nu avea cine să răspundă. Of, făcu Silva în sinea ei, numai lămâiul ăsta ne mai trebuia acum.

— O dată la trei luni trebuie stropit contra paraziţilor, iar o dată la şase luni trebuie să-i schimbaţi pământul, începu omul cu un glas monoton. În plus, în caz de ger trebuie să-l acoperiţi cu folie de plastic, altfel se usucă imediat.

Silva îl asculta cu mintea în altă parte. Mai avea de pregătit salata, de porţionat friptura şi de făcut multe alte mărunţişuri, iar invitaţii puteau să apară dintr-un moment într-altul. În plus, trebuia să se schimbe şi să-şi refacă machiajul.

Făcu un semn de nerăbdare, pe care celălalt îl înţelese, căci i se adresă:

— Scuze, poate am venit într-un moment nepotrivit.

— Nu-i nimic, zise ea. Nu-i nimic.

Şi i se făcu brusc ruşine. Omul urcase trei etaje cu lămâiul în braţe, iar ea era nepoliticoasă.

— Poftiţi să luaţi ceva, îl invită, cuprinsă brusc de un sentiment de vinovăţie.

— Nu, mulţumesc.

— Vă rog, făcu ea, nu mă refuzaţi, azi e ziua fiicei mele.

Când uşa se închise în urma necunoscutului, Silva se întoarse la masa aranjată, vru să îndrepte câte ceva, apoi renunţă, privind doar farfuriile şi paharele care sclipeau rece. Soneria o aduse cu picioarele pe pământ, dar de data asta recunoscu mâna fiicei ei.

— Nu te supăra, Brikena, poţi să faci tu salata şi să tai friptura cât timp fac eu un duş şi mă schimb? Mi se pare că miros a mâncare.

— Sigur, mamă.

În vreme ce se dezbrăca în baie, avu impresia că se îngrăşase puţin pe coapse şi rămase o vreme aşa în faţa oglinzii ca şi când ar fi uitat de ce se afla colo. Apoi, de pe hol se auzi ţârâitul telefonului şi Silva, ca şi când s-ar fi trezit din somn, luă para duşului.

Se spălă iute-iute, agitată că invitaţii aveau să sosească dintr-o clipă într-alta.

În dormitor rămase o bucată de vreme în cumpănă, neştiind ce rochie să-şi pună. Apoi simţi că o ia frigul şi, fără să mai stea pe gânduri, îmbrăcă la iuţeală rochia violet, cea care-i plăcea cel mai mult lui Gjergji. Rochia îi stătea la fel de bine, ceea ce o convinse că bănuiala că se îngrăşase exagerat fusese gratuită. Eu nu înţeleg de ce te frământi atât pentru silueta ta, îi tot repeta Gjergji. La anii tăi femeile sunt în floarea vârstei. (Silva ştia că el foloseşte cu mare delicateţe expresia „floarea vârstei“ în locul lui „maturitate“, lucru pentru care îi era recunoscătoare.) Poate că eu am gusturi depăşite, dar nu pot înţelege cum o femeie în floarea vârstei poate să arate ca o adolescentă.

Silva zâmbi singură în faţa oglinzii. Simţi cum rochia pe care şi-o pusese îi împărţise brusc ziua în două. Aşa se întâmpla mereu în situaţii ca aceasta, la aniversări sau la alte sărbători, când se părea că agitaţia pregătirilor nu se va sfârşi niciodată. Şi totuşi venea un moment când ziua banală, plină de griji, se rupea neaşteptat de ziua festivă. Încheindu-şi nasturii la gât, Silva simţea că momentul acela se ivise.

Cu pieptănul în mână, nu stătu prea mult pe gânduri cum să-şi aranjeze părul. Se pieptănă aşa cum îi plăcea lui Gjergji, deşi el era departe. Însă tocmai pentru asta preferă să se pieptene aşa.

— Ce frumoasă te-ai făcut, mamă! îi spuse Brikena când ieşi din baie.

Silva îi zâmbi, aruncă o privire spre masa pusă, care acum îi părea un pic străină şi, fără a şti nici ea de ce, se învârti o bucată de vreme prin apartament. Îi plăcea ca în clipele de dinaintea sosirii oaspeţilor să se aşeze undeva, pe un scaun, şi să aştepte.

Ziua fusese într-adevăr obositoare, pentru că, spre deosebire de alte dăţi, îi lipsise ajutorul lui Gjergji. Ce bine că am făcut duş, îşi zise. Lumina zilei de octombrie cădea prelung pe corpurile de bibliotecă, unde micile statuete dintre cărţi, amintire a vremurilor când făcuse cercetare arheologică, aduceau, la această oră de dinaintea amurgului, cu un şir de umbre apărute dintr-odată ca pentru a prevesti ceva. Dar era de ajuns un zgomot, o mişcare a cuiva pentru ca ele să-şi piardă imediat acel aer misterios, pentru a se întoarce la banalitatea de

dinainte.

Deşirată şi slabă pentru cei treisprezece ani ai ei, în uşa camerei apăru Brikena.

— Mamă, totul e pregătit. Să nu-ţi mai faci griji.

— Mulţumesc, Brikena. Stai şi tu jos.

Fata se aşeză lângă ea.

— Unde ar putea fi tata acum? zise.

Silva ridică din umeri.

— Deasupra vreunui deşert sau pe vreun aeroport, aşteptând celălalt avion.

Fata încercă să mai întrebe ceva, dar chipul Silvei, care-şi lăsase capul pe spătarul canapelei, era cel al unui om care a avut o zi extenuantă şi cere o fărâmă de răgaz.

Încetişor, fata se apropie de bibliotecă, luă de acolo unul dintre albumele cu poze ale familiei şi, după ce se aşeză din nou pe canapea, începu să-l frunzărească.

Silva auzea foşnetul paginilor şi, deşi se străduia să nu se gândească la nimic, se întrebă, împotriva voinţei ei, la ce fotografie se uita acum fata. Ani întregi, luni, mai ales de vară, se perindau prin memoria Silvei într-un montaj învălmăşit. În familia lor iubiseră mereu fotografiile şi ei îi plăcea, în după amiezile liniştite, să se aşeze, la fel ca Brikena acum, pe canapea şi să răsfoiască vreunul dintre albume.

Foşnetul paginilor încetase, iar Silva îşi închipui cum fata se oprise la una dintre poze.

— La care poză te uiţi? o întrebă fără să deschidă ochii.

— La cea a mătuşii Ana.

De parcă ar fi ştiut… Aproape că fusese sigură când întrebase. Silva tresări. Durerea pe care o simţea chiar şi acum, la unsprezece ani de la moartea surorii ei, Ana, ori de câte ori o pomenea cineva, o fulgera chinuitor.

În cele din urmă se auzi iar foşnetul paginilor albumului, iar Silva, fără a înţelege nici ea dacă voise sau nu să se elibereze de sentimentul acela în care fata o aruncase involuntar, răsuflă adânc.

Se auzi soneria şi, de data aceasta, erau într-adevăr oaspeţii. Mama Silvei şi fratele ei, cu soţia. Zgârcită la vorbă fusese mereu, dar, după moartea Anei, maică-sa devenise şi mai tăcută. La o cină sau aniversare putea să stea ore întregi fără să scoată un cuvânt, dar şi fără să sâcâie pe nimeni cu tristeţea ei. Neobişnuit la alţii, doliul ei avea ceva cenuşiu, ce părea mai suportabil, dar care în realitate era foarte profund, căci se întindea uniform peste toate zilele sale. Uneori, văzând-o aşa, Silva îşi spunea că doar o tristeţe ca aceasta i se potrivea Anei.

Bătrâna o sărută pe Brikena, îi dădu un pacheţel, apoi se salută cu Silva şi, fără a spune o vorbă, merse şi se aşeză pe scaunul pe care stătea de obicei.

— Afară s-a făcut tare frig, spuse cumnata.

— Chiar? făcu Silva şi se ridică să mai bage un lemn în sobă.

Urmă un moment de linişte în care Silva, privind pe furiş profilul regulat al

fratelui, avu impresia că vede pe figura lui o undă de tristeţe. Simţind că bărbatul îi observase privirea, se uită în altă parte, dar mai apoi, văzându-i aceeaşi urmă de nelinişte pe faţă, Silva se întrebă de ce, în cercul lor de apropiaţi, nu fusese mereu la fel de atentă cu fratele ei cum era în seara aceea. Arian absolvise Academia Militară, era ofiţer tanchist, şi totuşi oamenii, aproape fără excepţie, continuau să se mire când aflau că Silva are un frate. Asta se întâmpla mai ales cu câţiva ani în urmă, atunci când Ana trăia şi când părea că ele două, „surorile Krasniqi“, cum le spunea lumea, acaparau întreaga atenţie a celor din jur, uitându-se că aveau şi un frate. Şi, într-adevăr, atunci când întâmplător venea vorba despre el, oamenii căscau ochii mari: Voi chiar aveţi un frate? Adică vă este frate adevărat, din aceeaşi mamă? Chiar din aceeaşi mamă, răspundeau ele râzând, căci discuţia asta le părea teribil de comică.

Chiar şi acum, când Ana nu mai era, multă lume continua să-şi amintească de amândouă, la fel ca în memorabilii ani ’60, când ele, surorile Krasniqi, chiar dacă Ana era căsătorită, iar Silva nu, apăreau peste tot împreună. În vreme ce de fratele lor nu-şi amintea nimeni.

— Când a plecat Gjergji? întrebă el ca pentru a se eschiva de privirea ei iscoditoare.

— Acum patru zile.

— Ce rău a picat! zise soţia lui.

— Ce să-i faci? făcu Silva. Ştia că toţi invitaţii, cu excepţia maică-sii, gândeau la fel.

Soneria zbârnâi din nou. Erau cele două profesoare ale Brikenei, cu copiii lor şi cu pachetele cu daruri în braţe. În vreme ce se dezbrăcau de paltoane şi puneau aceeaşi întrebare despre Gjergji, repetând of, ce rău a picat, sună din nou soneria, de data asta ceva mai timid.

La uşă, cu obrajii roşii de ger, delicată, semănând cu Ana, Veriana tocmai îşi scotea scurta.

Silva îşi îmbrăţişă unica nepoată.

— Tanti Silva, să-l iertaţi pe tata, n-a putut să vină, zise fata.

Silva o luă de mână şi o trase în sufragerie.

— Bună seara! îi salută Veriana pe cei prezenţi.

Privirile tuturor o cercetară cu o curiozitate amestecată cu duioşie.

— Cum mai seamănă cu biata Ana! zise una dintre femei.

Veriana se duse direct la bunică-sa, care-i făcuse loc lângă ea, şi începu să-i mângâie părul cu blândeţe.

— Besnik are o treabă urgentă şi n-a putut veni, răspunse Silva întrebării mute a celorlalţi.

Cineva şopti „Ce păcat“, sau poate că aşa i se păru Silvei, pentru că la asta se gândise şi ea.

În realitate, îi părea foarte rău. Din cauza lui Besnik nu-l invitase pe Skënder Bermema. Silva avusese grijă întotdeauna ca cei doi să nu se afle niciodată împreună în casa ei, deşi ţinea la amândoi. Fireşte că Besnik Struga, ca soţ al

surorii ei, îi era mai apropiat, dar Skënder Bermema îi amintea de tinereţea ei, de anii în care umblau ca năuci, înainte de despărţirea surorii sale de primul soţ, când Ana, înainte să se cunoască şi să se mărite cu Besnik Struga, avusese o relaţie cu Skënder Bermema, relaţie rămasă pentru toţi, inclusiv pentru Silva, o mare enigmă.

Ce după-amiază potrivită pentru a depăna amintiri, îşi spusese Silva în urmă cu o oră. În asemenea după-amiezi de toamnă, mai ales înaintea unor aniversări sau petreceri, îi venea să lase totul baltă şi, aşezată în faţa ferestrei, înainte ca înserarea să cadă precum o cortină la teatru, să-şi amintească de toate: despărţirea zgomotoasă a Anei de Frederik, nesfârşitele întrebări ale oamenilor despre motivele rupturii, atitudinea de-a dreptul misterioasă a lui Skënder Bermema, amestecat sută la sută în această întâmplare, inclusiv în proces, care, conform unui cunoscut, fusese cât pe ce să se transforme într-o tribună literară, căci, zile la rând, la cererea lui Frederik, cerere care-l discreditase mai mult ca orice, judecătorul se ocupase cu analiza câtorva pagini din cartea lui Skënder Bermema, care, după părerea lui Frederik, îi fuseseră dedicate Anei. Apoi, întorsătura pe care o luaseră lucrurile, când s-a aflat că motivul divorţului nu fusese relaţia Anei cu Skënder Bermema, ce provocase nemulţumiri şi în familia acestuia, ci cunoştinţa ei cu Besnik Struga şi decizia lor secretă de a se căsători. Nu e clar dacă asta i-a uşurat oarecum suferinţa lui Frederik, a cărui gelozie fusese îndreptată în ultimii ani împotriva scriitorului, pe care-l considera vinovatul principal pentru înstrăinarea soţiei sau, din contră, apariţia în peisaj a altuia a sporit suferinţa soţului înşelat. Silva nu dorise să analizeze mai profund ceva ce i se păruse mereu că trebuie să rămână în ceaţă. În afară de divorţul Anei, ceea ce o deranjase enorm în povestea aceasta era răcirea relaţiilor dintre Besnik şi Skënder Bermema. Şi asta nu doar pentru că ţinea la ei şi îi aprecia pe amândoi, ci şi pentru că, după moartea surorii sale, cei doi erau oamenii care o legau cel mai mult de amintirea celeilalte. Iar răcirea se petrecuse, culmea, tocmai când nu se aşteptase nimeni, după moartea Anei.

Ăsta să fi fost motivul? I s-ar fi părut normal să fi fost aşa, după cum i s-ar fi părut la fel de normal ca răcirea să fie urmarea despărţirii lui Besnik de logodnica lui, care era nepoata soţiei lui Skënder Bermema. Numai că ambele ipoteze cădeau, pentru că ei continuaseră să fie amici şi după despărţirea lui Besnik de logodnică, dar şi după scandalul cu Ana de mai târziu.

Şi totuşi, deşi era clar că nici una, nici cealaltă variantă nu fusese motivul răcirii dintre ei, Silva credea că ar fi fost inutil să caute un al treilea motiv, pe lângă acestea două. Îşi frământase destul mintea cu ele până să ajungă la concluzia că atât sora ei, cât şi fosta logodnică a lui Besnik, dacă nu putea fiecare din ele să fie un motiv în sine, împreună ar fi reuşit. Pentru că luate împreună ar fi fost deja prea mult. Soţia lui Skënder Bermema ar fi putut trece peste zvonurile despre relaţia soţului ei cu Ana, aşa cum ar fi putut trece mai târziu şi peste prietenia lui cu fostul logodnic al nepoată-sii, după despărţire. Numai că, atunci când cele două situaţii au apărut împreună, când Besnik Struga, după ce s-a

despărţit de nepoata ei şi s-a căsătorit tocmai cu femeia al cărui nume era legat de mult cu cel al soţului ei, soţiei lui Skënder Bermema i s-a părut că toată încurcătura e mai mult decât insuportabilă. Iar asta contribuise, după cum se părea, la ruptura definitivă.

Brusc, Silva şi-a amintit că-şi lăsase musafirii singuri şi a dat fuga spre sufragerie, dar, apropiindu-se de uşă, a băgat de seamă că acolo discuţiile erau în toi şi că nimeni nu-i observase lipsa. Păşind uşor, se apropie de uşa de sticlă a balconului, în spatele căreia noaptea se instala cu repeziciune. Vasul cu lămâiul, pe care necunoscutul acela i-l adusese din cine ştie ce pepinieră, era tot acolo, în prima lui seară petrecută pe un balcon străin. Ţârâitul soneriei o smulse definitiv din meditaţie. Erau surorile lui Gjergji, „gaşca“, cum le spunea ea celor patru femei, trei dintre ele măritate, cea de-a patra studentă la medicină.

Holul s-a umplut de voci, de agitaţie şi de zumzetul copiilor, toţi cu braţele pline de pachete.

— Uf, ce vreme scârboasă! spuse una dintre surori. Ce rău îmi pare că nu e şi Gjergji! Nu putea s-o amâne?

— Nici vorbă, îi răspunse Silva. Nu depinde de el.

— Normal, zise şi sora cea mai mică. În plus, după cum se spune, relaţiile cu China sunt într-un punct care…

— Poftiţi aici, le invită Silva, îndemnându-le spre sufragerie.

Apartamentul deveni dintr-odată strâmt şi plin de gălăgie. Silva pufni în râs când văzu cuierul cocoşat de atâtea paltoane. Luă câteva hăinuţe de copii, puse peste paltoanele celor mari, şi le aşeză pe pat în dormitorul fetei.

Apoi se întoarse în bucătărie şi aruncă o privire spre masa care, cu sclipirile ei de tacâmuri şi pahare, părea că nu are nimic de-a face cu gălăgia din apartament. Între timp, din sufragerie şi până în dormitorul Brikenei, cei mici îşi stabiliseră deja itinerarul şi alergau de-a valma unul după altul. În sufragerie, discuţiile erau atât de aprinse, încât nu exista nici un pericol de plictiseală. Silva deschise uşa şi văzu că singurul care nu lua parte la ele era fratele ei. Trase un scaun lângă el.

— Arian, ce ai? îl întrebă cu blândeţe. Te văd fără chef.

— N-am nimic, Silva.

De aproape, părea chiar supărat.

— Cum n-ai nimic? Te-am văzut de la început că nu eşti în apele tale.

El se întoarse spre ea şi-i zâmbi cu un soi de mirare amestecată cu tristeţe, într-un fel ciudat, ca şi când i-ar fi spus: De când aşa… voi? Silva îi simţi fizic nelinişstea. Se vedea imediat că era măcinat de ceva tocmai el, care, ca frate al celor două surori pline de probleme, părea că n-avea dreptul să aibă şi el propriile supărări.

Sună telefonul şi Silva se ridică să răspundă.

Când se aşezară la masă, clinchetul cuţitelor şi furculiţelor arătă că cina începuse. Silva oftă uşurată. Observă că stătea alături de Arian. Poate că n-o să-l mai întrebe despre supărarea lui, ba chiar, acum, după ce trecuse oarece timp de

când i-o surprinsese, tristeţea lui îi părea ceva banal (căci, Doamne, puţine motive de supărare poate avea un bărbat?), aşa că nici n-avea să mai pomenească de ea, cu atât mai mult acum; şi totuşi, cu coada ochiului, involuntar, observă că fratele, contrar obiceiului său, dădu peste cap două păhărele de rachiu unul după altul. Şi nu doar asta îi atrase atenţia Silvei, ci şi felul cum mişca mâna, cum scutura din cap după golirea paharului şi mai ales felul cum punea paharul gol pe masă. În toate gesturile acestea era ceva brusc, tăios, ca şi când ar fi spus „La urma-urmei, fie ce-o fi“.

— Tu ai ceva pe suflet, Arian, îi şopti Silva la ureche.

— Şi ce dacă? zise el la fel de încet. Uite, să spunem că am un mare necaz, crezi că o să ţi-l spun tocmai în seara asta, soră dragă?

Mai mult decât cuvintele lui, pe Silva o surprinse privirea lunecoasă, ironică pe care i-o aruncă. Era în ea o ironie amestecată cu furie, care, fără a-i fi adresată ei, părea teribil de tăioasă.

— Şi de ce nu? îl întrebă ea.

Acum, când el privea în altă parte, ea îi simţea expresia mult mai îndârjită.

Ce-o avea? se întrebă şi tristeţea lui îi săgetă inima. Nu cumva urma să i se întâmple ceva rău, o nenorocire pe care doar o bănuia?

— Nu vreau să te supăr, Silva, zise el. N-am mai vorbit cu nimeni.

Fulgerător, privirea Silvei trecu la cumnata ei, care ciocnea veselă cu sora cea mică a lui Gjergji. O fi ceva legat de nevastă-sa? O secundă rămase cu ochii la ea. Cu siguranţă că aşa e, îşi zise. Gelozie, de care cealaltă nu ştie nimic. Cum să se explice altfel faptul că ea nu părea să-i împărtăşească supărarea?

— Ori e ceva legat de Sonja? îl întrebă, dar, imediat, îi păru rău că o făcuse.

— De Sonja? făcu el uluit. Hm, la ce ţi-a zburat mintea!

Deci e altceva, ceva mai grav, îşi zise Silva, mirându-se în sinea ei că poate exista ceva mai grav decât asta, tocmai ea, care crescuse într-o familie în care toate nenorocirile veniseră de la femei.

În cameră se stârni o nouă furtună de felicitări şi urări.

— Tu n-ar trebui să te ascunzi de mine, îi spuse Silva, aplecată pe umărul lui. Tristeţea pe care i-o trezea sporea cu fiecare clipă.

El întoarse capul spre ea şi femeia îi văzu ochii plini de o durere greu de suportat.

— Uite că o să-ţi spun, dacă vrei cu tot dinadinsul, Silva, deşi hotărâsem altceva. Preţ de o secundă învârti paharul în mână, privindu-l ca şi când s-ar fi mirat de cât de lustruită e sticla. Îţi spun, dacă insişti. S-ar putea, ca să nu spun că e ceva sigur, ca zilele astea să fiu exclus din Partid. Şi din armată, fireşte.

Silva fu cât pe ce să scape furculiţa din mână.

— E posibil aşa ceva? îl întrebă în şoaptă. Dar de ce?

— Nu mă întreba, te rog. E o treabă foarte încurcată.

— Cum de e posibil? făcu ea ca şi când ar fi vorbit singură.

— E o asemenea încurcătură… ceva cumplit… nu ştiu cum să-i spun… urmă el. Lasă, asta e. Doar să nu vă afecteze şi pe voi.

— De ce spui asta? zise Silva. Nu ţi-e ruşine, Arian?

El zâmbi amar, încercând să ia din farfurie ceva ce încercase de mai multe ori să prindă până atunci.

— Dar de ce, insistă Silva, de unde ţi se trage?

El tăcu o bucată de vreme, fixând cu privirea farfuria aproape neatinsă, ca şi când ar fi aşteptat răspunsul de acolo.

— În timpul ultimelor aplicaţii militare am contestat, adică am refuzat să aplic un ordin important venit de la comandament, răspunse el în cele din urmă.

Deci asta era! îşi zise Silva. În prima clipă, nu i s-a părut cine ştie ce, dar, ca şi când i-ar fi ghicit gândurile, el a urmat:

— În caz de război, pentru aşa ceva aş fi fost împuşcat. Pe timp de pace, o să fiu dat afară din armată. Doar atât. Sper să nu aibă şi alte urmări.

Silva respiră greu. Ce urmări să mai aibă?

El încercă din nou să ia ceva din farfurie, dar mâna nu-i dădea ascultare. Silva simţea că se sufocă.

— Mai sunt şi alţii în situaţia asta?

— Patru din cei şase ofiţeri din unitatea mea de tancuri. Cei care au refuzat ordinul.

Şi vru din nou să ia ceva din farfurie, dar renunţă şi-şi umplu paharul.

— De ce aţi făcut asta? îl întrebă Silva.

— Ce?

— Chestia aia… ordinul. De ce l-aţi refuzat?

El întoarse capul şi-n privire i se ivi o lumină ciudată.

— Nu mă întreba. Nu pot să-ţi spun.

— Bine, bine, făcu Silva. A fost ce-a fost, acum n-o mai poţi întoarce. Nu fi supărat.

Arian ridică paharul şi bău.

— Vreau să-ţi mai pun o singură întrebare, zise Silva. Te simţi vinovat?

— Deloc, zise el.

O bucată de vreme, Silva nu ridică ochii de pe masă. Nu pricepea dacă e bine sau rău că el nu se simţea vinovat.

— Hai să uităm asta, zise el ridicând paharul, noroc, la mulţi ani, Brikena!

— Noroc, zise Silva, la mulţi ani şi ţie!

El făcu un gest cu mâna ca şi când ar fi spus: Lăsaţi-mă pe mine, vedeţi de voi!

Silva lăsă paharul şi privi în jur. Petrecerea continua la fel ca până atunci. Poate că n-o fi atât de grav, îşi zise şi încercă să se gândească în altă parte. Cei prezenţi erau veseli, vinul roşu sclipea sângeriu în pahare, dialogurile, râsetele însoţeau armonios zgomotul făcut de dopurile sticlelor de apă minerală. Era greu de crezut că nenorocirea ar fi putut veni după o seară atât de veselă.

*

Silva se trezi brusc din somn. La un moment dat crezu că e dimineaţă, apoi văzu că fereastra era luminată de lună. Era o strălucire rece, uniformă. Brr, ce rece e! îşi zise, dându-şi seama că se trezise de frig. Întinse mâna în căutarea veiozei şi aprinse lumina. Era patru şi jumătate. Rămase nemişcată câteva clipe, cu ochii în tavan, cu mintea goală de gânduri. Apoi simţi din nou frigul. Geamurile erau aburite. Se gândi la Brikena şi la Veriana, care dormeau împreună în camera de alături.

Se ridică din pat, îşi puse o jachetă pe umeri şi ieşi fără zgomot. Uşa camerei lor era pe jumătate deschisă. Silva o împinse cu grijă şi intră. În lumina tulbure de afară le zări părul răsfirat pe aceeaşi pernă. În timpul nopţii, de frig, Brikena se mutase de pe canapeaua unde îi aşternuse Silva pe pat, alături de Veriana. Silva zâmbi uşor, se apropie şi, în vreme ce rămase în picioare să le privească chipurile destinse, îşi aminti vorba maică-sii că nu trebuie să-i priveşti pe oameni când dorm. Le potrivi pledul pe umeri, apoi luă cuvertura de pe canapea şi le înveli și cu ea.

Ieşi apoi cu paşi uşori, dar, în loc să se ducă în dormitor, simţi cum o împinge ceva spre sufragerie, acolo unde avusese loc petrecerea. La lumina becului, care noaptea îi părea, de fiecare dată, mai puternică, privi masa, aşa cum rămăsese după plecarea oaspeţilor. Platourile, farfuriile şi paharele erau tot acolo, unele cu resturi pe ele, altele goale, după cum le lăsaseră invitaţii în ultimele clipe, înainte de a merge în salon să-şi bea cafeaua. Silva le privi un moment, parcă încercând să-şi amintească unde stătuse fiecare. Cina îi părea acum foarte îndepărtată. Zări farfuria lui Arian, aproape neatinsă, şi oftă. Deşi îi pierise somnul, simţea că nu se poate concentra la nimic. Privind farfuriile şi paharele îşi aminti frânturi de discuţii întrerupte de exclamaţii şi râsete, care acopereau clinchetul faianţei şi cristalului. O parte dintre dialoguri, chiar acelea în care hohotele de râs acopereau o neliniște evidentă, erau despre relaţiile cu China. Cineva observase că, în ultima vreme, se constatase o nouă încordare a relaţiilor, aşa cum se întâmplase și cu câţiva ani în urmă, în timpul Revoluţiei Culturale, dar era ceva trecător şi lucrurile se vor îndrepta din nou. Celălalt îi răspunsese că de data aceasta problemele erau mai serioase, iar divergenţele nu vor fi depăşite atât de uşor. Apropierea Chinei de America nu era ceva prea lesne de digerat. Aşa că se aştepta o nouă criză. Silva îşi aruncă privirea dintr-un colţ al mesei în celălalt, încercând să-şi imagineze schimbul de argumente. Replici rapide, şuierătoare, în timpul cărora ea surprinsese privirea lui Arian, care asculta fără a-şi ascunde un zâmbet maliţios. Era zâmbetul omului care ştie mai multe şi, tocmai de asta, nu se amestecă în discuţie.

Se aşteaptă o nouă criză, repetase soţul uneia dintre cumnate. Celălalt i-a amintit că, spre deosebire de criza din relaţiile cu sovieticii, care se declanşase o dată şi bine, în relaţiile cu China crizele se repetaseră, intense, aşa că nici criza actuală nu era ceva nou. Îţi aminteşti că am mai discutat asta o dată, când Teatrul Popular a pus în scenă *Pescăruşul* lui Cehov tocmai în zilele Revoluţiei Culturale? Silva îşi amintea foarte bine. Era o după-amiază de iarnă, când se

aştepta ninsoare. În toată Tirana nu se discuta decât despre spectacol. Nerăbdarea oamenilor de a merge la teatru se vedea şi în zbârnâitul telefoanelor: Este adevărat că premiera va avea loc, căci la prânz s-a spus că o vor anula? Apoi discuţiile din holul teatrului şi cele cu prietenii, la garderobă. Se zvonea că interveniseră chinezii pentru anularea spectacolului (în China, Cehov, ca şi Shakespeare, era interzis), ba chiar şi câţiva funcţionari de la Ministerul Culturii erau de aceeaşi părere. Şi totuşi premiera, spre satisfacţia multora, a avut loc… Încă de atunci s-a văzut clar că ideile noastre nu se împacă cu ale chinezilor, spusese Sonja. Dacă ar fi fost după mine, era mai bine să ne fi rupt de chinezi mai demult, observase sora cea mică a lui Gjergji. M-am săturat de feţele lor. Nu e atât de simplu, îi replicase unul dintre bărbaţi. Nu e vorba doar de feţe… Aşa e, nu feţele lor sunt problema, intervenise altul. Nu sunt deloc de acord cu cei care-i dispreţuiesc, cu rost sau fără rost. Este un popor mare, orişicât, cu o cultură admirabilă… Ehei, China va fi mereu un mister, îl întrerupsese altul. Dacă vreţi să înţelegeţi politica Chinei, mergeţi la teatrul din Beijing…, a spus odată Zhou Enlai. E plin de simboluri misterioase, maimuţe, şerpi…

Silva începu să strângă farfuriile şi paharele, ca şi când ar fi încercat ca, odată cu ele, să înlăture şi rămăşiţele acelor discuţii. În scurt timp debarasase mare parte din masă. Luă farfuria lui Arian şi simţi o strângere de inimă văzând friptura aproape neatinsă, cu o fărâmă de carne în dinţii furculiţei. Of, măcar de nu l-ar afecta prea tare! îşi zise.

Plescăitul apei în chiuvetă o smulse din gânduri. Fără s-o lungească prea mult, începu să spele farfuriile, apoi îşi aminti că e ora patru şi jumătate dimineaţa şi renunţă.

Silva simţi că-i e frig şi-şi încheie nasturii jachetei. Geamurile bucătăriei erau aburite. Trebuie că afară e frig, îşi spuse şi, involuntar, îşi aminti de lămâiul din balcon şi de cuvintele bărbatului care-l adusese: în caz de ger, trebuie acoperit, altfel se usucă în câteva ceasuri. Gândul de a ieşi în balcon pe frigul ăsta îi păru nebunesc, şi totuşi, stingând lumina pe hol şi vrând să se ducă în dormitor, se opri în faţa uşii care dădea afară. Totuşi, ceva-ceva trebuia să facă. Nu era cine ştie ce să acopere un pomuleţ. Fără s-o mai lungească, intră în dormitor, deschise cufărul bătrânesc, singura mobilă veche pe care o mai aveau, pentru a scoate de acolo un sac mare de plastic, pe care-şi amintea că l-a pus în vară. Uite-l! îşi spuse şi încercă să-l scoată, dar văzu că sacul era plin cu tot felul de nimicuri, obiecte de care nu mai ai nevoie, dar nu-ţi vine să le arunci. Necăjită puţin de această piedică neaşteptată, începu să le scoată unul după altul. Erau acolo haine de-ale Brikenei rămase mici, o rochie de lână largă de-a sa pe care o purtase când era gravidă, câteva dantele, bucăţi de mătase, sculuri de mohair de diverse culori rămase prin casă şi alte mărunţişuri mătăsoase şi moi, uitate cine ştie de când, care-ţi trezeau o undă de melancolie.

Silva le deşertă pe toate direct pe covor cu gândul că a doua zi le va pune la loc şi, înainte de a ieşi pe balcon, îşi puse paltonul pe umeri.

Afară era într-adevăr foarte rece. Lumina lunii, aurită, difuză pe cerul pustiu,

îţi sporea senzaţia de frig. Frunzele lămâiului păreau fermecate sub strălucirea ca de ceară topită, ce părea că împrăştie peste tot o linişte de moarte. Aproape mirată, Silva ridică privirea. Ce-o fi cu cerul acesta înfricoşător cu liniştea lui, împrumutat parcă dintr-un alt univers? Se cutremură când îşi aminti că Gjergji zbura probabil acum cu avionul sub cerul acela în care nu te puteai încrede.

Lămâiul s-ar fi uscat, cu siguranţă, dacă nu-mi aminteam să-l acopăr în noaptea asta, îşi zise ea. Potrivi cu atenţie sacul, încropind un soi de glugă, şi se bucură văzând nu doar că acoperise complet planta, dar că îmbrăcase cu el şi o parte din ciubăr. Sub folia de plastic, lămâiul părea uşor aburit, ca în vis.

Se pregătea să plece, când simţi ceva care o ţintui locului. Era masca de chihlimbar a cerului, de atracţia căreia se desprinse cu greu.

Când intră în dormitor şi se strecură în aşternutul care-i păstrase căldura trupului încă tremura, dar nu de frig, ci de senzaţia dată de spaţiul acela imens şi gol. Nu mai putea să adoarmă cu nici un preţ. Mereu şi mereu, în neorânduială, îi reveneau în memorie frazele rostite în seara aceea, îngrijorările legate de viitoarele relaţii cu China şi necazul fratelui său. Dacă vreţi să înţelegeţi China, mergeţi la teatrul din Beijing… E plin de simboluri înfricoşătoare, maimuţe, şerpi… Silva se răsuci în pat. Maimuţe, şerpi, repetă în sinea ei, simţind că ceva începe să se limpezească în gândurile ei. A, da, era ceva ce auzise cu ani în urmă la Besnik Struga. Era vorba despre nişte şerpi pe care, aşa cum îi vezi în vis înaintea unui necaz, el îi văzuse în mlaştina de la Butrint, cu puţin timp înainte de ruptura cu sovieticii. Tu înţelegi că eu nu sunt şi nici n-am fost vreodată superstiţios, îi spusese, dar mai târziu, când relaţiile cu Uniunea Sovietică au luat-o la vale, mi-am amintit mereu de şerpii aceia. Şi ştii ce mi s-a întâmplat într-o zi, la câteva luni după ruptura definitivă cu sovieticii? Iar Besnik Struga îi povestise Silvei cum într-o seară festivă, chiar în seara primei aniversări de după ruptură, când aşteptau cu toţii să vadă spectacolul de artificii sosite chiar atunci din China, şi despre care se vorbise zile întregi, el se afla pe stradă exact atunci când cerul era plin de ele. Oamenii se uitau bucuroşi şi uimiţi la spectacol, care era diferit de ceea ce văzuseră până atunci, nişte artificii străine, în culori ciudate, care ţiuiau înfiorător căzând din cer, de parcă şi-ar fi pus una celeilalte: Ce pământ e ăsta, acolo, aici, jos… Şi ca şi când asta n-ar fi fost de-ajuns, după bubuiturile repetate, au apărut în final artificii în formă de dragoni mitologici care se unduiau, făceau volte pe cer până ce se stingeau unul după altul lăsând cerul negru în urma lor. Oamenii au început să strige: „Şerpii! Şerpii!“, iar eu, cutremurându-mă, am gândit: Ce e cu oroarea asta? Cu şerpii ăştia înfiorători? Şi imaginează-ţi, Silva, era prima aniversare de după desprinderea aceea dureroasă!

Acoperindu-se mai bine cu pledul, Silva rememoră din nou toate acestea şi, cine ştie pentru a câta oară, se întrebă: cum de s-a nimerit tocmai acum călătoria asta? Revăzu în gând geanta lui neagră, în care se aflau documentele secrete pentru care erau despărţiţi în noaptea aceea, unul într-un colţ, celălalt în alt colţ de lume. Ce să fi fost, oare, în geanta aceea pe care Gjergji o purta dintr-un capăt într-altul al cerului, fără a şti nici el ce se afla înăuntru? Oricum, călătoria

aceea… Îşi aminti anunţul inopinat al plecării, convocarea la minister, obţinerea rapidă a vizei. Gândul că i se încredinţase o sarcină atât de importantă nu-i dădea nici o satisfacţie. Mai bine să nu fi plecat, îşi spuse în gând şi, din nou, în vreme ce o cuprindea somnul, artificiile-şerpi ai lui Besnik Struga, excluderea fratelui din partid şi geanta enigmatică a lui Gjergji i se perindau de-a valma prin faţa ochilor. Se trezi de două-trei ori, dar ele erau tot acolo, în semiobscuritatea odăii, legate parcă cu nişte fire nevăzute, în vreme ce dincolo de fereastră se năştea o nouă dimineaţă de toamnă târzie.

CAPITOLUL AL DOILEA

Cerul deschis peste lume în noaptea aceea de sfârşit de octombrie era mai sinistru decât ţi-ai fi putut închipui. Câteva sute de avioane care decolau sau aterizau pe aeroporturi, câteva miliarde de păsări, trei meteoriţi ce căzură singuratici şi neştiuţi de nimeni în imensitatea oceanului, câţiva sateliţi-spion ce se învârteau la mare distanţă unul de altul, toate acestea, luate împreună, nu însemnau mai nimic pe imensa boltă cerească. Care era pustie şi tristă. Păsările, dacă le-ai fi adunat împreună, erau ceva mai mult ca greutate şi volum decât avioanele, dar toate la un loc, păsările, avioanele, meteoriţii şi sateliţii nu erau suficiente nici cât să umple un colţ de cer. Care era aproape pustiu. Nici o coadă de cometă, din acelea care anunţă nenorocirile, nu-l străbătea în acel sfârşit de octombrie. Şi chiar dacă s-ar fi întâmplat aşa ceva, dacă ar fi trecut vreo coadă de cometă, istoria cerului, incluzând aici nu numai existenţa păsărilor, avioanele, sateliţii şi cometele, ci şi tunetele şi fulgerele din toate timpurile, tot ar fi rămas săracă în comparaţie cu cea a Pământului.

Pe un asemenea cer gol semnalele unui satelit-spion păreau şi mai singuratice. El transmitea numele membrilor Biroului Politic Chinez, conform ultimei ierarhii oficiale: Mao Zedong, Zhou Enlai, Wang Hongwen, Ye Jianing, Deng Xiaoping, Zhang Chunxiao, Wei Guoqing, Liu Bocheng, Jiang Qing, Xu Shiyou, Hua Guofeng, Ji Dengkui, Su Rong, Wu De, Wang Dongxin, Chen Yonggui, Chen Xilian, Li Xiannian, Li Desheng, Yao Wenyuan, Wu Guixian, Su Zhenhua, Ni Zhifu, Saifuddin Azizi, Soong Ching-ling.

În imensitatea cerului pe care o străbăteau, cu toate tentativele de a-i nega pe zei, numele acelea nu erau decât un sărman pumn de praf, şi la fel de neînsemnată era şi lista aceea de lideri ce se pierdea în imensitatea fără început şi sfârşit. Şi totuşi, din examinarea lor, la fel ca din observarea cometelor înfricoşătoare de odinioară, stelelor duble sau a celorlalte semne cereşti, sute de oameni, în birourile lor secrete, încercau să înţeleagă ceva. Aplecaţi peste grămada de hieroglife abia coborâte din gerul stelar, se străduiau să găsească în lista aceea (comparând-o cu lista anterioară) un semn, un avertisment sau o profeţie adresată unei părţi din omenire, dacă nu chiar întregii omeniri.

Între timp, pământul se învârtea împreună cu cerul lui fără a şti nimic din

toate astea. Alţi doi meteoriţi, ca şi când s-ar fi urmărit unul pe altul, căzură într-un colţ de ocean, fără a lăsa undeva vreo urmă. În alte unghere ale cerului se descărcau sute de fulgere, păsări ostenite cădeau şi mureau pe pământ, nori încărcaţi cu ploaie goneau spre cine ştie ce orizont, iar printre toate acestea scrisoarea unui stat mic din Europa zbura spre imensul stat asiatic.

*

Scrisoarea cu pricina se afla în geanta curierului diplomatic Gjergji Dibra, care călătorea în noaptea aceea cu avionul pe ruta Paris–Beijing. De câteva ore, avionul zbura deasupra deşertului din Arabia Saudită. Dacă bezna ar fi fost adâncă şi oarbă, poate că sentimentul de rătăcire din sufletul lui Gjergji Dibra n-ar fi fost atât de copleşitor. Dar era o noapte cu lună, iar golul acela imens care se întindea sub aripile avionului devenea mult mai trist la gândul că dincolo de graniţele lui se afla un alt pustiu, cel al nisipului sterp, dezvăluit din păcate de strălucirea lunii.

În câteva rânduri, Gjergji Dibra îşi dezlipise fruntea de hubloul avionului, hotărât să nu mai privească prăpastia de lumină a lunii, dar, câteva clipe după aceea, fruntea i se apropia din nou de ferestruică. Zeci de kilometri sub el, luna se plimba peste întinderea de nisip ca şi când ar fi fost ochiul ei mort. În ochiul acela, în retina căruia cerul murise de mult, la fel cum se spune că în retina celui ucis se oglindeşte imaginea asasinului (cerul, la urma urmei, ucisese acest colţ de lume transformându-l în deşert), stăruia un rânjet îngheţat.

Gjergji Dibra îşi smulse la propriu fruntea de lângă hublou şi, pentru că nu ştia ce să facă, ceru o cafea.

Cu greu rezista să nu privească afară. Totuşi, chiar şi fără a privi, simţea atracţia deşertului. Ca să-şi ia gândul de la el, încercă pentru a zecea oară să-şi imagineze casa lui, aniversarea fiicei sale, invitaţii. Îşi privi ceasul. La ora asta petrecerea trebuie că s-a terminat, îşi zise. Totuşi, nu-şi putea reţine pornirea de a-şi imagina momente din ea, alergătura Silvei şi a Brikenei prin casă, un buchet de flori proaspete, foarte proaspete, pe masă, sosirea oaspeţilor veseli, ciocnitul paharelor. Desigur că-l pomeniseră. Încercă să-şi imagineze cuvintele lor, dar era prea greu. Îi era mult mai uşor să-şi închipuie zâmbetele şi râsul lor nestăvilit. Îşi aminti apoi toate aniversările posibile: ale surorilor lui, ale soţilor acestora, ale copiilor, a fratelui Silvei, a mamei sale, a nepoatei, Veriana, a lui Besnik Struga… sau Skënder Bermema… O bucată de vreme îl preocupă întrebarea care dintre ei o fi venit. I se părea imposibil să lipsească vreunul. Poate c-or fi venit amândoi, îşi mai zise, şi, fără a încerca să-şi reţină gestul, îşi lipi din nou capul de hublou. Adâncul nopţii, albit de lumina lunii ca într-un film de radiografie, se întindea peste tot. Fireşte că au venit amândoi…, îşi zise moţăind. Toate pasiunile omeneşti păreau neînsemnate în faţa acestui abis.

O bucată de vreme îşi ţinu ochii închişi. Palma lui mângâia când mânerul genţii, când încuietoarea de metal cu sigiliul de ceară roşie al Ministerului de

Externe. În lungile ore ale acelei călătorii sumbre nu lăsase niciodată geanta din mână. Ştia că în ea se află un dosar oficial foarte important, dar nici nu bănuia ce conţine el.

Buimac cum era, încercă să revină la aniversarea fiicei sale, dar era ceva care îl împiedica să se întoarcă acolo. Se oprea mereu în prag, puţin temător, puţin străin, cu o reţinere ciudată în gesturi. Şi ori de câte ori îşi imagina cum ajunge în pragul apartamentului, în care oamenii mâncau, beau şi râdeau, ori de câte ori îşi închipuia cum încearcă să sune la sonerie, să o sărute pe Silva, pe fată şi să-i salute pe oaspeţi, era un moment în care mâinile lui încremeneau şi apărea ceva neprevăzut care-l oprea să facă toate astea. Atunci înţelegea că ceea ce-l împiedica era geanta, pe care o avea încă în mână. Ce-i cu geanta aia, Gjergji, i se părea că-l întreabă ei din priviri. Ce-ai ascuns în ea?

Scutură din cap şi deschise ochii. Chiar adormise. Mâna cu care strânsese geanta în timpul acesta îi amorţise. Rămase câteva clipe nemişcat în scaun, încercând să se adune ca să nu mai privească abisul nopţii de afară, dar somnul, mai timid de data aceasta, începu din nou să-i dea târcoale. Era acelaşi şir de imagini de mai devreme, doar că de data aceasta mai dezlânat, care-l ducea iarăşi la aniversarea fiicei lui.

Şi, în toate episoadele, geanta era aceea care-l împiedica să intre şi să se aşeze printre invitaţi. N-ar fi trebuit să vin cu ea, îl fulgeră un gând, dar în acel moment îşi aminti o regulă de fier conform căreia trebuia să ia geanta peste tot cu el. Şi îi trecu imediat prin cap că geanta aceea nu ar fi putut sta nicăieri pe lume mai bine decât în mâinile lui.

Când deschise ochii din nou observă că departe, la orizont, dincolo de cerul Asiei, bolta avea o crăpătură. Erau zorile.

O întrebă pe stewardesă unde sunt, iar ea îi răspunse că de ceva timp zburau deasupra Chinei. Se lumina de ziuă. Jos, sub faldurile de ceaţă, se întindea statul cel mai mare şi mai vechi al lumii. Privi în abis fără să vadă nimic. Mai încolo, o pată roşie, probabil soarele, aproape la fel cu sigiliul lui de ceară roşie, încerca să urce la orizont. În câteva rânduri i se păru că zăreşte pământul, dar nu era sigur. Motoarele avionului huruiau monoton, iar el, dezlipindu-şi fruntea de hublou, îşi zise: Oare îi poţi trimite o scrisoare acestui stat? Uluit şi el de întrebare, rămase o clipă siderat, străvechi mesager mitologic care-i trimite un semnal împărăţiei surde, căutând în zadar cu privirea pământul, ca şi când s-ar fi îndoit de existenţa lui.

*

Într-adevăr, la unsprezece kilometri sub pântecul avionului se întindea pământul Chinei, cu cei un miliard de locuitori ai ei. Alte zeci de miliarde se aflau sub el, majoritatea transformaţi de mult în ţărână. Din miliardul de chinezi vii, numai unul se afla sub pământ, izolat într-o peşteră, în acea dimineaţă de toamnă. Acela era preşedintele statului chinez, Mao Zedong.

Era de câteva zile acolo, singur de tot, departe de orice. Ştia că, ori de câte ori intra în peşteră, cei care aflaseră de asta încercau să ghicească de ce o făcea. Intră de frică, spuneau duşmanii, aşa cum intrau unii în gropi şi găuri în timpul Revoluţiei Culturale. Atunci era justificat, îi contraziceau alţii, dar acum, când totul s-a liniştit, de ce ar face-o? Poate pentru a se obişnui cu moartea, spuneau unii mai cinici, căci nu e de ceva timp în pragul ei? Ceilalţi ridicau din umeri: Poate o fi asta, poate e altceva, ceva ce nu-şi închipuie nimeni, ce ştie numai el.

În realitate, lui nu-i mai era de mult clar de ce făcea lucrul acesta. Citea cu o asemenea curiozitate raportul special al zvonurilor care circulau, de-ai fi crezut că acolo ar fi putut găsi nişte motive de mult uitate. Ştia nu de puţină vreme că pentru un conducător de stat cele mai bune acţiuni sunt acelea imposibil de înţeles de către cei din jur, ba chiar şi de către el însuşi. Căci explicaţii vor fi cu duiumul. Se vor afla mereu oameni care să găsească un sens oricărei decizii enigmatice, aşa cum vor fi şi alţii care vor contrazice explicaţia primilor pentru a o înlocui cu a lor. Apoi vor veni şi alţii la rând, care nu vor fi nici cu unii, nici cu ceilalţi şi care vor crede că pun lucrurile la locul lor, iar după ei alţii, care vor contrazice totul şi istoria se va repeta la nesfârşit. Iar între timp decizia ta, apărată de ceaţa neclarităţii, va continua să existe, în vreme ce sute de asemenea fapte, clare şi utile, vor fi uitate cu totul.

Rapoartele arătau că multe dintre zvonurile despre izolarea lui în peşteră aveau legătură cu religia sau mitologia. Se şuşotea că, după ce aflase ce se spune despre el pe pământ, acum ar fi dorit să ştie ce se bârfeşte sub pământ, acolo unde nu avea prea mulţi supuşi. În general, zvonurile ce aveau o oarecare legătură cu miturile îi plăceau mai mult decât acelea care veneau din lumea reală. Îi plăcea să se viseze dormind sub pământ pentru o vreme şi trezindu-se apoi primăvara, aşa cum vechii zei se înfăţişau oamenilor la ieşirea din iarnă, odată cu iarba proaspăt încolţită.

Starea aceea de semimoarte, în care se simţea acolo, îi părea cea mai convenabilă. Întins între neexistenţă şi existenţă, profitând de avantajele uneia şi evitând capcanele celeilalte, petrecea zile unice, minunate şi mizerabile în acelaşi timp. Gândurile i se sublimau încercând să ajungă astfel până la temeliile conştiinţei. Erau doar clisa şi piatra în jur, pământul şi el, conducătorul celui mai mare stat de pe planetă, în contact direct, fără intermediari, teorii, cărţi sau funcţionari. Unde în altă parte cuvintele „putere subterană“ puteau să sune mai bine ca aici? Zilele treceau la rând, dimineţi şi seri amestecate de-a valma, o zi încropită doar dintr-o după-amiază sau o noapte ciuntită de miezul nopţii, ori, dimpotrivă, doar miezul nopţii, ca o farfurie în care sunt doar sâmburi de fructe. Dormea şi se trezea, moţăia şi dormea. Se trezea şi apoi se trezea din nou. Uneori i se părea că-i mort, alteori, renăscut, câteodată că-i drogat, alteori că-i sfânt.

Dăduse ordin să nu fie nicicum deranjat, dar uite că în mijlocul reveriei simţi la intrarea în peşteră nişte şuşoteli. Erau, desigur, gărzile, care ar fi vrut să-i spună ceva. Ce să se fi întâmplat? se întrebă. Război? Şoaptele se apropiau. Câtă vreme îndrăzneau să-i întrerupă liniştea, trebuie că se întâmplase ceva important.

Ce e? întrebă fără să deschidă ochii. Ei îi şopteau ceva despre o scrisoare. Oare să nu ştie că aici, în peşteră, el nu acceptă scrisori? Dar ei continuau să bălmăjească ceva şi desluşi numele lui Jiang Qing. Deci era o scrisoare de la ea. Lăsaţi scrisoarea aici, îşi aminti că le spusese, deşi în realitate o făcuse doar în gând.

O scrisoare *de dincolo,* îşi zise, ca şi când scrisoarea ar fi venit din lumea cealaltă. Ce-or face oare, încă n-au obosit?

Printre noroaiele şi bolovanii din peşteră a apărut o scrisoare, ce-i părea ostilă. Dacă nu i-ar fi trimis-o soţia, nici n-ar fi deschis-o. Chiar şi aşa, a făcut-o după câtva timp. Scrisoarea era scurtă. Ea îi scria despre ultimele evenimente din capitală, despre boala lui Zhou Enlai, iar la sfârşit adăugă că şeful Albaniei îi trimisese un mesaj…

Minte de femeie, îşi zise luându-şi privirea de pe ideograme. Ai auzit vreodată de scrisori trimise în lumea de dincolo?

Scrisorile ajung în orice colţ al lumii.
Doar sub pământ nu pot ajunge-n veci…

Nu era sigur dacă citise undeva versurile acelea sau şi le imaginase chiar el.

V-am spus de atâtea ori că ceea ce urăsc cel mai mult când sunt aici sunt scrisorile. Iar voi, nu numai că-mi trimiteţi una, dar îmi scrieţi în ea şi despre altă scrisoare. Aţi înnebunit de tot, acolo sus.

Fâşâitul scrisorii din mâna sa îl făcu să-şi arunce din nou privirea peste ea.

Deci şeful Albaniei îi trimisese o scrisoare. Hm. Un mesaj oficial în care nu-i făcea nici o urare… În care, dimpotrivă, îi transmitea ceva rău, foarte rău…

Ultimele rânduri erau cele mai dureroase: Albania se declara împotriva viitoarei vizite a preşedintelui american în China şi cerea aproape pe faţă renunţarea la ea.

Mao Zedong se cutremură. Minte de femeie, pufni supărat, cu asta trebuia să începi. Supărarea, care în alte împrejurări ar fi pus stăpânire imediat pe el, se învârtea acum în jurul lui, neputincioasă. Îi simţea doar răsuflarea rece, nimic mai mult. Noroaiele şi bolovanii din peşteră îşi făcuseră treaba.

O scrisoare din Albania, îşi zise în sinea sa de două trei ori. Adică una de departe. Hm, hm. Simţea că i-ar fi trebuit cel puţin o zi şi jumătate ca să se supere într-adevăr. În timpul acesta avea vreme să rumege treaba în linişte. Vasăzică scrisoarea venea din Albania, îşi zise din nou, ca pentru a-şi pune în rânduială gândurile. Încerca să analizeze cât mai simplu lucrurile şi, chiar dacă ar fi vrut s-o facă altfel, tot n-ar fi reuşit în zilele acelea din peşteră. Uneori gândea cu voce tare, ca pentru a le cere sfatul ţărânei şi pietrelor din jur. Asta era una dintre bucuriile lui de acolo. Să explice totul cât mai simplu, aşa încât peştera să înţeleagă cum merge lumea. Aşadar mesajul vine de departe, îşi repetă, tocmai din Albania. Aceasta e o ţară mică dintr-un continent pe care-l urăsc, numit Europa. Pe acest continent trăiesc oameni albi, pe care nici noi nu-i iubim, nici ei nu ne iubesc. Face excepţie Albania, care este aliata noastră. Singurul aliat pe

acest continent blestemat. Numai că acest stat, de o mie de ori mai mic decât China, îndrăzneşte să-mi trimită un mesaj. Şi nu orice fel de mesaj, ci unul ameninţător. Deci acest stat nu numai că nu mi se supune, ci încearcă să-mi impună voinţa lui. Ţara asta merită pedepsită. Iar eu o voi pedepsi.

Mao Zedong simţi cum i se zbat tâmplele. Cum se părea, un asemenea efort de gândire după multe zile de lâncezeală îl obosea. Ar fi trebuit să citesc mai târziu scrisoarea ei, îşi zise. Încercă să-şi ia gândul de la mesaj şi să-şi imagineze podişul Tibet, care îi părea şi mai pustiu pentru că nu fusese niciodată acolo. Du-te să vizitezi şi tu acoperişul lumii, îl îndemnase de câteva ori soţia. El o ironizase, îi spusese că-i vanitoasă, dar în secret se gândise la asta. Ba chiar îl studiase o vreme pe eremitul tibetan Milarepa, ale cărui versuri, pline de imaginile cumplite ale Himalayei, şi le amintea acum tulbure, împreună cu denumirile peşterilor în care înţeleptul se adăpostise. Îşi aminti şi unele cuvinte învăţate de la el în tibetană, chiar pentru călătoria aceea pe care n-a mai făcut-o niciodată… *Shos-dbying,* cum îi spuneau stării de început dincolo de viaţă şi de moarte, un fel de haos care-l atrăsese mereu, *dge-beu,* cele zece lucruri bune, şi *mi-dge-beu,* cele zece lucruri rele, pe care, mai târziu, ca să scape de ghinion, le-a inclus primele în sfaturile pentru tinerii comunişti şi, la fel, în regulamentul armatei.

Shi-gnas, zise cu voce tare, dar simţea că, cu cât încearcă mai insistent să se calmeze după formula celebrului eremit, cu atât mai stăruitor îi revine în minte scrisoarea albaneză. La fel ca atunci când te străduieşti să adormi, iar somnul îşi bate joc de tine.

Uite că a făcut ce-a făcut şi şi-a stricat liniştea. Scrisoarea aceea îi părea din ce în ce mai ameninţătoare. De ani de zile relaţiile cu Albania erau în derivă, din vina ei, desigur, dar el se prefăcuse că nu vede. Până când le vom mai suporta hachiţele, îl întrebau tovarăşii. Dar el era răbdător. Închisese ochii la mofturile lor în timpul Revoluţiei Culturale, pentru gardiştii roşii, pentru Shakespeare şi alte nimicuri. Când se ivise problema graniţei chino-sovietice, tovarăşii înnebuniseră de-a binelea. Albanezii făcuseră ceva de neimaginat: în loc să sară imediat în apărarea aliaţilor lor, chinezii, fără nici o şovăire, nu numai că n-au făcut asta, ci au declarat că vinovate pentru conflict erau ambele părţi, ba chiar au plusat, zicând că pretenţiile chineze asupra unor teritorii sovietice erau chiar şovine. Asta a fost culmea. Principiali, cum s-ar spune, cavaleri. *Chanson de Roland,* uff, ce cumplit! I-ai văzut acum? l-au întrebat tovarăşii. Dar el s-a făcut din nou că nu vede. Staţi aşa, că mă gândesc la o treabă. Va veni ziua în care se vor certa cu Iugoslavia pentru aia… cum îi spune… Kosovo, iar noi le-o vom plăti cu aceeaşi monedă.

Ştia că Albania va avea din ce în ce mai mult tupeu, dar până să ajungă să-i dea lui ordine era de neimaginat. Şi totuşi asta se şi întâmplase, doar dacă nu cumva soţia lui nu-şi pierduse judecata şi-l minţise. Ceea ce era imposibil. Scrisoarea era reală, se părea. Se întâmplase, cu alte cuvinte, ceva ce poporul chinez nu putea să mai suporte. Mao Zedong simţi cum se enervează mai mult

decât crezuse. O să fac prăpăd, îşi zise. O să-i dau Albaniei o lecţie de care să-şi amintească o mie de ani. O să mă joc cu ea ca şoarecele cu pisica.

Nu ştia încă ce va face. În momentul ăsta, prin cap i se învârtea un singur cuvânt: economia. Simţea tulbure că asta e alfa şi omega, lucru care îl făcea să-şi iasă mai tare din minţi. În realitate, tot el dăduse ordin să fie folosită economia ca mijloc de presiune, dar, din câte se vedea, colaboratorii lui înţeleseseră pe dos. Ei acţionau grosolan, tot ce făceau era cusut cu aţă albă. Nu ştiau decât un singur lucru: să ţină în loc vapoarele, să întrerupă ajutoarele. De câte ori nu veniseră să-i spună: Să nu le mai facem combinatul metalurgic, să-i lăsăm de izbelişte. Iar el îi întrebase: De ce am face asta? Ca să-l ia din Suedia şi să spună apoi că e mai bine că nu l-am făcut noi? Nu, o să-l facem, dar *în aşa fel* încât să spună după aceea: blestemat fie ceasul când l-am luat!

Mai apoi le-a explicat la ce se referise când spusese „în aşa fel“, iar ei au râs în hohote. Construcţia trebuia să semene mai mult cu o fierărie ruginită decât cu un combinat. Apoi le-a mai spus că asta nu era totul. Economia nu trebuie să fie singura pârghie. Ţării ăsteia îi trebuie extirpat creierul. Chiar aşa formulase, cu ani în urmă, politica faţă de Albania, detaliind mai pe urmă ce voise să spună cu asta, dar, cum s-ar părea, funcţionarii care se ocupau cu aşa ceva nu înţeleseseră mai nimic din gândirea lui. Şi uite că acum, în loc să bâjbâie prin întuneric, Albania încerca „să lumineze“ ea China. Groaznic! strigă. Simţea că e de-a dreptul furios. Îşi amintea unele fragmente de discuţii avute pe tema asta. În urmă cu câtva timp, împreună cu Jiang Qing şi Lin Biao, analizase în amănunt scrisoarea primită de la un funcţionar oarecare ce fusese în Albania. Textul era plin de năduf şi tristeţe. Acolo, nivelul de viaţă e de câteva ori mai mare decât al nostru, scria funcţionarul, fetele şi femeile tinere se duceau la cafenea să bea cafea şi coniac, ferestrele avea perdele, femeile se dădeau cu parfum, la magazine se vindea roşu de buze, cărţi şi pâine albă. Automat se punea întrebarea: de ce primeşte această ţară ajutoare de la China? Ca să se lăfăie şi mai mult în lux şi bunăstare? Taie-le ajutoarele, iubit conducător Mao, scria la sfârşitul scrisorii funcţionarul, sau fă ceva ca să înceteze această risipă.

Samatha, făcu în sinea sa. Linişteşte-te, anonimule. Dar simţea că nici el nu e liniştit. După prima scrisoare, la care nu a răspuns, a venit şi a doua: era şi mai alarmantă. Pedepseşte-mă, dacă nu am dreptate, îi scria funcţionarul. Declară-mă alarmist, intrigant, târăşte-mă prin noroi, scoate-mi ochii, dar răspunde-mi. Că prima lui scrisoare nu fusese băgată în seamă era uşor de înţeles, căci ajutoarele pentru Albania, în loc să se diminueze, fuseseră sporite. În al doilea mesaj, el încerca să explice mai aşezat, analizând psihicul poporului albanez. Aceasta este o ţară mică, îngustă, scria el, şi nu e nimic mai cumplit decât atunci când o asemenea ţară are visuri de mărire. Conform viziunii lui, în imposibilitatea de a rupe măcar o palmă de pământ de la nişte vecini la fel de colţoşi ca şi ei, albanezii găsiseră o modalitate specială de a se extinde: flirtul cu ocupantul sau cu propriii aliaţi. După ce au fost înfrânţi de turci sau, mai precis, după ce s-au convins în cel din urmă că au fost învinşi, şi-au oferit serviciile statului otoman

învingător, făcând la fel cum au făcut strămoşii lor, ilirii, cu Roma. (Şi ălora, vicleni şi irascibili, dar cu mintea scurtă cum erau, le-au trebuit o sută cincizeci de ani ca să se convingă că au fost învinşi de romani.)

Ehei, ţări mici, neînsemnate! oftă Mao. Încercase de câteva ori să-şi imagineze cum ar fi fost ideile lui, ba chiar şi lehamitea care-l încerca uneori, dacă China n-ar fi fost aşa cum era, ci mai mică sau alcătuită dintr-o mulţime de insule, ca Japonia. O asemenea plictiseală de moarte îl cuprinsese la un moment dat la Changsha. Era atât de pustietoare, încât părea că ar putea devasta nu doar un stat mic, ca Albania, ci jumătate din Europa. Ehei, pufni din nou. Era omul potrivit pentru China, şi China pentru el.

Într-un rând, îşi aminti acum, visase că Mongolia e un lac. Neliniştiţi, apropiaţii se-nvârteau jur-împrejur, telefonau, formulau declaraţii noi. Harababura asta îl enervase. Şi ce dacă-i aşa? Ei îşi plecaseră capetele: Nu e atât de simplu, preşedinte, apar complicaţii, oricum, trebuie schimbate documentele din arhivă. De exemplu, chestia aia cu avionul lui Lin Biao, ars în deşertul mongol… Aha, ia uite, făcuse el. Ars va deveni scufundat, care-i problema aici? Totuşi, nu e atât de uşor, au insistat ei, se ştie că boala lui Lin Biao îl făcea să se teamă de apă… şi, în plus, cum vom rezolva treaba cu scheletul avionului ars şi găurile de glonţ din fuzelaj? Destul, se răstise el, amănuntele rezolvaţi-le voi! Şi le întorsese spatele.

Gândul îi zbură din nou la scrisoarea funcţionarului. Din motive rămase necunoscute, scria el, turcii au acceptat serviciile albanezilor, şi aşa s-a întâmplat unul dintre fenomenele cele mai enigmatice din istoria statului otoman: în 1656, un albanez a devenit şeful guvernului turc şi, imediat după asta, alţi cinci mari viziri la rând, ca să nu mai vorbim de mulţimea de miniştri, generali, amirali etc. Aşa se face că, odată convertiţi la islam, îşi dăduseră credinţa la schimb cu cele mai înalte posturi în stat, fără nici un fel de regret şi cu mare uşurinţă. Proprietăţile lor se întindeau din Ungaria până la Marea Azov. În mâinile lor se aflau provincii întregi, oraşe, armate, dregătorii, ba chiar şi popoare întregi. Unii dintre ei au devenit atât de puternici, încât îndrăzneau să-l înfrunte pe sultan, să nu i se supună, să facă praf politica externă a imperiului, ba chiar au fost şi dintr-aceia care, chiar sub nasul sultanului, au întemeiat dinastii regale, aşa cum s-a întâmplat în Egipt.

Ce haos, îşi zise Mao, nu fără o oarecare invidie. Ori de câte ori auzea acest cuvânt la alţii strâmba din nas. În Cambodgia, în Chile, în Irlanda situaţia era haotică… He, he, pufni cu superioritate. Ce haos e ăla dintr-o ţărişoară de doi coţi? Un haos adevărat nu putea fi decât în statele mari, iar în cele uriaşe, cum e China, nu puteau exista decât megahaosuri.

Shos-dbying… Haosul îl atrăsese mereu. Dintre poeţii vechi, îi prefera pe aceia care descriau prăbuşirea cumplită a statului. Li Po sau Du Fu, nu ştia precis care, avea aşa ceva. Hoardele mongole care se buluceau înainte. Armate imperiale sfărâmate şi cai gonind fără călăreţi. Lupi şi şacali cu resturi umane în dinţi… Dar cel mai mare haos din lume fusese opera lui. Primul în care ambele părţi

aclamaseră un singur nume: al lui. Se încăieraseră pentru a demonstra care dintre ele îl iubea mai mult. Se ucideau, îşi dădeau foc pentru el. Iar el stătea deoparte. Adăpostit în peşteră, asculta vuietul care venea de departe. Încerca să-i obişnuiască cu moartea lui.

Shos-dbying… Ah, scrisoarea aia. O, Doamne, ce scrisoare nesfârşită. Aşa şi-o închipuia el, sau aşa şi era? Albanezii ar fi putut să se rupă oricând de Imperiul Otoman, scria funcţionarul, dar n-au vrut asta pentru că nu voiau să piardă statul acela colosal, o parte a căruia o transformaseră în moşia lor. Aşa că se pretindeau oprimaţi, ei, care îi oprimau pe alţii. Iar în felul acesta se învăţaseră cu gustul puterii, pe care şi-o exercitau nu într-o ţară de un cot, cum era teritoriul lor, ci în tot spaţiul euroasiatic. Se înţelege că situaţia asta, plus vechile origini ilire, le-au imprimat o aroganţă ieşită din comun.

Hm, făcu Mao. Sfârşitul scrisorii şi-l amintea mai bine ca restul. La începutul secolului XX, albanezii şi-au câştigat într-adevăr independenţa, dar au rămas mofluzi în teritoriul lor, care acum li se părea prea mic, ca un leagăn. Visul se sfârşise. Aşa încât gloata aceea de Don Quijote, cu mintea plină de fantezii, dar zdrenţăroşi, au început să caute de colo-colo dacă nu un stăpân, măcar un aliat mai mare, cu care să facă oarecum acelaşi joc. Adică să pară dependenţi, iar în realitate să-l exploateze. Şi aşa, aceşti coate-goale, pe care germanii, doar ca să pună gaz pe foc, i-au numit rasă superioară, după ce s-au holbat în dreapta şi-n stânga, după ce au eşuat cu iugoslavii şi cu sovieticii, ne-au găsit pe noi, chinezii, cu care să-şi împlinească visul lor nebunesc. Şi trebuie spus că le merge. Toată lumea consideră Albania satelitul Chinei şi poate că nouă, chinezilor, lucrul acesta ne mângâie într-ascuns orgoliul atunci când îl auzim (căci nu e de neglijat: o ţară europeană este considerată, nu contează de cine, satelitul nostru). În timpul ăsta, albanezii au tot dreptul să-şi râdă pe sub mustaţă. Vapoarele noastre sunt descărcate unul după altul în porturile lor. Viaţa noastră e jalnică în comparaţie cu a lor. Ei continuă să fie numiţi sateliţii, sclavii Chinei, dar unde s-a mai pomenit ca sclavul să o ducă mai bine ca stăpânul? Nu cumva trăim o tragicomedie?

Mao Zedong continua să-şi ţină ochii pe jumătate închişi. Nu-şi amintea clar doar sfârşitul scrisorii, ci şi însemnarea lui Zhou Enlai din josul paginii: „Referitor la relaţiile albanezilor cu Imperiul Otoman faptele, deşi puţin exagerate, sunt adevărate, dar asta este doar o faţă a medaliei. (Cea care se referă fix la făloşenia lor exagerată). În schimb, analiza istorică făcută de corespondent este complet fantezistă şi naivă. Nici comparaţia dintre sovietici şi noi nu mi se pare convingătoare. Lucrurile au fost mai complicate. Cât despre viaţa din Albania, aceasta nu mi se pare de invidiat, cum i se pare acestui provincial. Oricum, în această scrisoare sunt unele elemente care pot fi avute în vedere.“

Nu unele, ci mai multe, zise Mao. Era deştept Zhou, dar uneori anumite lucruri îi scăpau. În realitate, scrisoarea părea profetică. Albanezii, după ce exploataseră China ca pe o moşie, nu se mulţumiseră cu atât, ci căutau pe faţă să-i dicteze voinţa lor. Scrisoarea despre Albania putea părea oricui incredibilă, dar

ea era aici. Doar dacă Jiang Qing nu înnebunise şi o inventase ea. Şi, în plus, scrisoarea nu se referea doar la vizita preşedintelui american, ci solicita anularea ei. Cumplit, făcu el cu voce tare. Şeful albanezilor îi dădea ordine. Asta nu îndrăznise s-o facă nici măcar şeful ruşilor, Stalin.

Un hohot de râs încerca să se strecoare prin supărarea aceea, dar era încă prea devreme pentru asta. Totuşi, nu era departe. O să vedeţi voi ce poate bătrânul, zise apăsat. Să nu credeţi că, atunci când vă dădeam combinate şi uzine, nu aveam ceva în minte. În repetate rânduri tovarăşii veneau şi-mi spuneau: Cam multe le dăm albanezilor, iar ei… Aşteptaţi, le spuneam, mai aşteptaţi puţin. Ştiam că sunt nemulţumiţi, că e posibil ca şi scrisorile alea să fie scrise de apropiaţii mei, de Lin Biao însuşi, poate de Jiang Qing, pentru că aşa au fost mereu, nerăbdători. În vreme ce el era ca în proverbul acela chinez: Stai şi aşteaptă pe malul râului, care-ţi va aduce capul duşmanului tău. Aşteptase momentul potrivit. Iar momentul acela sosise. Nu înainte cu câţiva ani, când marile uzine şi hidrocentrale erau abia în proiect, aşadar nu atunci, ci acum era momentul cel mai bun să ameninţi Albania, acum, când acestea sunt în faza finală. Dar ei se grăbiseră, îi durea inima pentru orice uzină nouă, pentru orice turbină, iar în ochi aveau o singură întrebare: „Ce le vom cere în schimbul a ceea ce le dăm?“ Aşteptaţi, le spuneam, să înceapă construcţia, apoi facem şi dregem. Dar ei, deşi nu o spuneau, erau nemulţumiţi. Şi poate chiar murmurau: S-a prostit bătrânul, sau chiar mai rău, nu-i pasă de banii Chinei, în vreme ce eu le spuneam să mai aştepte puţin.

Şi râsul a găsit în cele din urmă o cale de a-i străbate nemulţumirea. Atinse cu palma peretele peşterii şi clătină din cap. Acum e momentul, îşi spuse. Acum, uzinele acelea sunt construite pe jumătate şi, ca orice rană nevindecată, asta doare mai tare. Un combinat metalurgic rămas aşa, un dig de hidrocentrală ridicat pe jumătate nu sunt decât ruine. Totul neterminat, totul lăsat la jumătate… Acum e momentul potrivit să vorbim de condiţii. Acum o să mă joc cu ei ca mâța cu şoarecele. Le voi cere să sacrifice ceva pentru orice fabrică sau uzină. Pentru orice furnal, pentru orice turbină, pentru orice credit. Daţi ceva pentru fiecare. Daţi-ne ceva din mândria voastră enervantă, din istoria, din arta, din toată inteligenţa… Şi la fel pentru toate celelalte: daţi, ca să luaţi. Daţi ceva pentru orice turbină, pentru orice credit, pentru orice creier electronic daţi-ne creierul vostru. Dar stai aşa, asta nu e nimic faţă de ce o să le cer pe urmă. Daţi-ne… Partidul. Ştiu cât de inacceptabilă vă pare această idee, cât de cumplită, de mortală. Ştiu că e ceea ce preţuiţi cel mai mult, bastionul rezistenţei voastre, prezentul, viitorul. Da, ştiu toate astea. Dar staţi, bătrânul nu e chiar atât de senil încât să vă ceară ceva intangibil. Nu, nu, nu, departe de mine gândul ăsta. Ba chiar nu profit cu nimic cerându-vi-l. Fără Partid se va prăbuşi totul, iar voi îmi veţi scăpa printre degete. Şi veţi ajunge departe, departe… Deci nu mă gândesc la asta. Cu Partidul, mereu cu Partidul, iubiţii mei, dar cu un Partid puţintel… mai altfel… Staţi aşa, ascultaţi-mă până la sfârşit. Nu e atât de teribil cum pare. Aveţi pe steag un vultur cu două capete, aşa e? Păi, dacă-i aşa, de ce să vi se pară atât

de cumplită ideea a două curente în Partid? Inacceptabilă, barbară? Bine, s-o lăsăm pe asta, să găsim altceva. Simboluri, slavă cerului, avem destule.

Câteva clipe îşi pierdu firul logicii. Apoi încercă să şi-l găsească din nou. Deci, păstraţi-vă Partidul, zise tare, dar cu o condiţie: puţin schimbat… Nu vă cer cine ştie ce, nu-i aşa, un pic schimbat, evoluat, cum se spune ştiinţific… Nu vreţi? Atunci uzinele vor rămâne pe jumătate ridicate, furnalele se vor răci, paginile vor rămâne albe, totul va rămâne pustiu, ruină. Orice ţară are ruine după război, voi însă le veţi avea pe timp de pace, ceea ce e mult mai cumplit: cadavre neputrezite în pământ, suflete chinuite de groază, schelete ruginite, moartea însăşi… Şi hoardele tătare, şi lupii, şi şacalii gonind cu resturi umane în dinţi.

În cele din urmă, Mao Zedong râse. Mâna lui continua să mângâie peretele peşterii ca şi când ar fi vrut să-l îmbuneze. Era chiar ceasul potrivit. Oamenii noştri de acolo puteau să fructifice momentul. Conform unor rapoarte credibile, China avea destui simpatizanţi în Albania. Până în guvern, până în Comitetul Central. Aceştia trebuie să se trezească din lâncezeală. Adevăratul joc abia acum începea. Acum vă veţi plăti datoriile. Voi strânge şurubul încetul cu încetul, în anotimpuri, în luni, în săptămâni. Din când în când mă voi preface că vă las, ca să vă doară mai tare când îl voi strânge din nou. Şi am să continui aşa ani la rând până vă voi extenua, până ce veţi veni singuri să-mi daţi mai mult decât v-am cerut eu, ha, ha, ha.

Încet, aşa cum faci cu un vin bun pe care-l ţii mai mult pe limbă ca să-i simţi gustul, el încerca să-şi imagineze fazele transformării Albaniei într-o Chină mai mică. După dispariţia intelectualităţii şi mutilarea şcolii, avea să vină diluarea istoriei, marile uitări. Rezerva europenismului lor se va epuiza încet-încet, ca apa într-o cetate asediată. Atunci, un ultim asalt şi Albania se va preda… Cu aproape şapte secole în urmă, Asia, pentru prima dată, a pus ochii pe această ţară. Ea a reuşit în cele din urmă s-o aducă la pieptul ei, unde a ţinut-o cinci secole. Dar Albania, ca o pisică sălbatică, a reuşit să scape. Acum se întâmpla asta pentru ultima oară. Acum, ea nu mai avea unde se duce. Pe tăcute, fără arme şi fără strigăte, ea se va întoarce în Asia, de data asta definitiv. Aceasta va fi o victorie strălucită a Chinei. Prima ţară europeană din lume care se va alătura trup şi suflet Chinei. Ca o pată de ulei, asta se va împrăştia mai întâi în nordul ei, spre Europa Centrală, apoi mai departe. Ceea ce va însemna prima mare victorie a Asiei asupra Europei. Revanşa milenară. Acesta era într-adevăr sensul vieţii lui. Din păcate, puţini puteau să-i aprecieze victoria. Dar marile opere nu pot fi văzute niciodată de aproape. Trebuie să te tragi înapoi ani la rând, poate secole, pentru a le putea aprecia proporţiile. Plângeţi-vă, scrieţi anonime, proştilor, îşi zise. Privirea voastră e încă tulbure, precum cea a copiilor nou-născuţi. În vreme ce eu am aproape opt decenii în spate.

Pentru o bucată de vreme îşi pierdu iar şirul gândurilor şi-i trebui un timp ca să-l regăsească. Îşi imagină fazele transformării. Poate că va da primele roade când el va fi de nouăzeci sau de o sută patruzeci de ani, n-avea importanţă. Chiar dacă va continua mai mult, când el va avea o sută optzeci sau trei sute douăzeci

de ani, tot n-avea importanţă.

De mult îşi imagina viaţa şi moartea amestecate. Un fel de moarteviaţă sau viaţămoarte de nedespărţit. Poate că ăsta era şi motivul pentru care uneori cobora sub pământ.

Îşi pierdu din nou firul gândurilor şi, când şi-l regăsi, îşi aminti din nou de scrisoarea din Albania. Tulburarea îi cuprinse mai întâi mintea, apoi se coborî la mâini. Mâna cu care se sprijinea de peretele peşterii strânse cu putere piatra, ca şi cum ar fi vrut s-o smulgă. În realitate, ori de câte ori făcea asta se întreba cum se produc cutremurele. Marele zeu al grecilor era atât de greoi la minte, că îşi închipuia că ar putea zgudui pământul de sus, din nori. Lumea poate fi zdruncinată de jos, de la temelie.

Se sprijinea mai departe de peretele peşterii, ca şi cum şi-ar fi închipuit că în timpul acesta a început într-adevăr cutremurul, iar sus, pe pământ, dezastrul e în toi.

În asta constă diferenţa dintre mine şi voi, îşi spuse el, întorcându-şi privirea în direcţia în care, după el, se afla Europa, vechii greci şi întreaga rasă albă.

CAPITOLUL AL TREILEA

Silva s-a grăbit tot drumul, şi totuşi, când a ajuns la uşa ministerului unde lucra, îşi dădu seama că întârziase.

Fără să se oprească, îl salută pe portar şi la fel de iute începu să urce treptele.

Pe holul de la etajul întâi fu cât pe ce să se lovească de vechea ei cunoştinţă, Viktor Hila, pe care nu-l mai văzuse de mult.

— O, ce mai faceţi? îl întrebă ea, respirând greu de efort. Ce vânt vă aduce pe aici?

El o privi uşor buimac, şi doar atunci Silva îi observă obrazul neras şi chipul ostenit şi trist.

— O încurcătură, pronunţă el printre dinţi, însoţindu-şi vorbele cu o mişcare a mâinii. Unde e biroul ministrului adjunct?

— Vă duc eu, zise ea. Hai, veniţi.

Şi o porni înainte, bucuroasă că putea face ceva pentru el. Deşi îl întâlnea rar, aşa cum se întâmpla cu toate cunoştinţele comune ale ei şi ale Anei, acum, când sora ei nu mai era, Silva se purta cu el cu multă atenţie, precum cu un obiect fragil şi casant.

— Pe aici, Viktor, îl îndrumă blând.

El murmură ceva ce aducea cu un salut şi, fără să-i întindă mâna, bătu la uşă.

E teribil de răvăşit, îşi spuse ea, îndreptându-se spre biroul ei. S-ar fi supărat pe oricine ar fi procedat la fel, nu însă şi pe el.

— Bună dimineaţa, zise, deschizând uşa biroului.

— Bună dimineaţa, Silva, îi răspunse şeful.

Pronunţându-i numele imediat după salut, ea înţelese că el îi observase întârzierea. Totuşi, agăţându-şi scurta în cuier, Silva spuse:

— Am întârziat puţin.

Linda, care o urmărea veselă de la biroul ei, găsi momentul să-i facă cu ochiul. Îşi schimbase coafura şi asta o întinerea. Are douăzeci şi trei de ani, îşi zise Silva deschizând sertarul biroului şi scoţându-şi dosarele, ce i-o trebui să arate mai tânără?

În încăpere se făcu linişte. Era ora din program la care liniştea era insuportabilă, când oamenii n-au apucat încă să schimbe două trei cuvinte despre

ziua de ieri sau să-şi comunice ceva ce nu suportă amânare. Prin ferestrele înalte intra o lumină palidă, ce părea că lasă afară toată strălucirea şi voioşia zilei, permiţând să se strecoare în încăpere doar câtă lumină era necesară într-un birou. Fruntea şefului, netedă, dezgolită puţin datorită începutului de chelie, era aplecată deasupra documentelor. De unde era, Silva simţea aproape fizic nerăbdarea Lindei de a se întoarce spre ea.

O asemenea nerăbdare matinală reuşise să-i transmită şi Silvei, aşa încât amândouă abia aşteptau un zbârnâit de telefon sau o bătaie în uşă pentru a-l vedea pe şef ridicându-se şi spunând: Sunt chemat.

Telefonul a sunat de câteva ori, dar şeful nu a rostit cuvintele magice „Vin imediat“. Totuşi, s-a ridicat singur şi a plecat la un moment dat, atunci când ele îşi pierduseră orice speranţă că se va întâmpla minunea.

— Uf, făcu Linda imediat după plecarea lui. Azi n-am chef de lucru.

— Pieptănătura asta îţi stă foarte bine, îi zise Silva.

Lindei îi sclipiră ochii.

— Chiar?

— Când am intrat de dimineaţă mi-am spus: Ce nevoie are să pară mai tânără decât e?

— Vai, păi nu sunt aşa de tânără cum spui tu.

— O, doamne, zise Silva, ce pretenţioasă eşti. Dacă ţie ţi se pare că eşti bătrână, eu ce să mai zic?

Linda o privi ţintă.

— Totuşi, aş face bucuroasă schimb cu tine.

— Poftim? făcu Silva şi, fără să ştie nici ea de ce, simţi cum se îmbujorează la faţă.

Linda zâmbi.

— Am zis că aş face oricând schimb cu tine.

— Aha, ia te uită, spuse Silva. Exagerezi, Linda.

— Deloc, se opuse cealaltă. Sunt sinceră când spun asta.

Silva simţi că roşeaţa din obraji e tot acolo. Ce prostie, îşi zise în sinea sa.

Din fericire, se deschise uşa şi intră una dintre fetele de la protocol, care spuse „Brr, ce frig e“. Puse apoi mâna pe calorifer şi clătină din cap.

— La voi caloriferul e cald, dar la noi murim de frig. Unde vă e şeful?

Linda o urmări până închise uşa, apoi se întoarse spre Silva.

— Oricât ar părea de ciudat, am fost absolut sinceră în ceea ce ţi-am spus, zise. Deşi nu mi se pare nimic ciudat.

— Hai s-o lăsăm moartă, o scurtă Silva, în vreme ce în sinea sa gândi: Mi se pare că habar n-are ce spune.

— De ce? făcu Linda, alintându-se.

Se auziră din nou bătăi în uşă şi, înainte ca ele să spună „intră“, cineva apăsase deja clanţa.

— Membrii de partid, la ora zece, şedinţă, rosti un cap, în vreme ce trupul

rămăsese afară. A, la voi nu sunt membri, mă scuzaţi.

Uşa se închise la fel de vijelios cum se deschisese şi, de câteva ori, pe coridor se auzi acelaşi anunţ: „Membrii de partid, la ora zece, o scurtă şedinţă de partid“.

La fel va fi anunţul şi la şedinţa în care Arian va fi exclus, îşi aminti Silva şi se posomorî imediat. Şedinţa, după cum îi spusese el, avea să se ţină foarte curând şi la orizont nu se întrezărea nici o speranţă de salvare. Trebuie să înţelegi, Silva, îi mărturisise el, că excluderea din Partid pentru aşa ceva este sancţiunea cea mai blândă. Nu avea în glas nici nemulţumire, nici revoltă, ceea ce o alarmase cel mai mult pe Silva.

De pe hol se auzeau uşi trântite. Probabil că era omul care anunţa şedinţa. Brusc, Silva simţi o împunsătură în inimă. Nu cumva şedinţa cu Arian se ţinuse şi ea nu ştia nimic? Dar nu era posibil aşa ceva, se linişti singură. Dacă nu el, măcar Sonia ar fi anunţat-o. Doar dacă…

Uşa se deschise şi intră şeful, mai cătrănit ca de obicei. Aşa se întâmpla mereu ori de câte ori era câte o şedinţă de partid în timpul programului. Nu era membru de partid şi toată lumea ştia că lucrul acesta îl nemulţumeşte. Ce să fac, n-am chestia aia „roşie“, le spunea prietenilor despre carnetul de partid atunci când se punea problema numirii lui într-un post important. Dar în timpul activităţii zilnice la birou, ocupat cu munca, cu dispoziţiile pe care le dădea subalternilor şi cu răspunderea pe care o avea ca şef, atât el, cât şi ceilalţi erau tentaţi să uite că nu e membru de partid. Numai că venea un moment în care cineva anunţa: „Comuniştii la şedinţa de partid“, şi atunci el se simţea cumplit de rău. Suferea tot timpul cât dura şedinţa, i se părea că oricine trece pe acolo se miră în legătură cu el (în realitate, asta se întâmplase de câteva ori): „Dar tu de ce nu te-ai dus la şedinţă? A, tu nu eşti membru, scuză-mă.“

Acestea erau momentele cele mai nefericite pentru el. Nu ştia ce să facă. Ca să nu atragă atenţia pleca, se învârtea de colo-colo, ba chiar uneori dispărea de-a dreptul din birou. Era chiar mult mai rău la şedinţele de partid deschise, atunci când în partea a doua secretarul de partid spunea: acum, tovarăşii nemembri să ne scuze, avem câteva probleme interne. În momentele acelea se ura de-a dreptul. Ieşea cu capul plecat împreună cu ceilalţi, cu un amestec de disperare şi umilinţă pe faţă, ca şi când ar fi spus: Mai bine să nu ne fi invitat deloc. Şi două-trei zile după asta umbla ca un câine bătut.

Acum învârtea nervos câteva hârtii pe birou.

— Unde e dosarul de la biroul de plan? întrebă în cele din urmă.

— Acolo, trebuie că-l aveţi, răspunse Linda cu voce domoală.

Se vedea imediat că nu căuta nici un dosar, căci îşi deschidea şi închidea sertarele biroului fără nici o noimă. În cele din urmă, scoase de acolo pachetul de ţigări şi un chibrit, pe care cine ştie de ce le ţinea în sertar, luă o ţigară şi ieşi din birou.

— E distrus, zise Linda.

Silva ieşi pentru a duce o adresă la secretariatul ministerului. Pe coridor era linişte. Un telefon suna în gol în spatele unei uşi. Cu siguranţă că omul era la

şedinţă. Silva îşi aminti o clipă de şedinţa fatală a fratelui ei, dar încercă să nu se mai gândească la asta. În schimb îşi zise: Trebuie să-i telefonez azi.

Când se întoarse în birou, îl găsi acolo pe Ilirian, un coleg din biroul alăturat. Râdea împreună cu Linda de cine ştie ce vorbiseră înainte. De ce nu s-or cupla? se întrebă Silva. Ar fi o pereche frumoasă.

— Îi povesteam despre şeful nostru, zise Linda. Despre cât de nervos devine când e şedinţă de partid.

— Şedinţa de azi ar putea să fie în legătură cu China, spuse Ilirian.

— Serios? se miră Linda.

— Aşa mi se pare. E despre vizita preşedintelui american acolo. În câteva ministere, oamenii au fost prelucraţi despre poziţia noastră.

— A fost clar de la început ce poziţie o să avem, interveni Silva. Ca să înţelegi, era destul să vezi presa.

— Aşa e, făcu Ilirian. În vreme ce ziarele şi radiourile din străinătate nu se mai opresc din comentarii, presa de la noi a dat doar câteva rânduri. Iar televiziunea nu a transmis nimic.

De undeva se auziră uşi trântite.

Un telefon, poate acela pe care-l auzise şi Silva, continua să sune prin birourile vecine.

— Adică tot ce s-a spus în ultimele zile despre China e adevărat, zise Silva.

— Aşa s-ar părea, răspunse Ilirian.

— Şi treaba asta poate să ducă la o ruptură? întrebă Linda clipind nedumerită.

— Nu ştiu ce să spun.

Silva îşi privea gânditoare dosarele de pe birou.

— O ruptură atât de liniştită, spuse. Faţă de…

Nu reuşi să-şi termine fraza, când se deschise uşa şi în încăpere intră Simon Dersha, din biroul de vizavi.

— Pot să dau un telefon? întrebă. Telefonul nostru e stricat.

— Puteţi, zise Silva. Şi vru să se întoarcă spre Ilirian pentru a continua discuţia, când îi trecu prin gând că nu putea în prezenţa celuilalt. Deşi erau colegi, nu-l simpatiza deloc, pentru că se întâlneau doar în ziua de salariu, când, şezând lângă contabil, îi oprea fiecărui salariat cotizaţia la sindicat. Nu era nici bun, nici rău pentru ea, şi totuşi, în prezenţa lui, nu voia să discute despre nimic. Silva îi urmărea acum degetul cu care forma numărul, observând că atât Ilirian, cât şi Linda făceau acelaşi lucru.

— Ai un costum nou, Simon, observă Linda. Să-l porţi sănătos!

— Mulţumesc, zise celălalt ducând receptorul la ureche. Nu e nou, îl am de mult.

— Nu te-am mai văzut cu el.

Plecându-şi privirea, bărbatul păru să zâmbească şmechereşte. Costumul bleumarin îi sporea expresia încurcată a feţei.

Era pentru prima dată când Silva îl scruta cu atenţie. Îl considerase mereu un om închis, ciudat, iar acum chiar îl compătimea privindu-i chipul cenuşiu, care-l trăda că dormise puţin în noaptea aceea, şi luminiţa ce-i apărea când şi când în ochi. Dragoste? se întrebă ea aproape cu dispreţ, aproape ofensată că dragostea şi Simon Dersha s-ar fi putut întâlni vreodată.

În liniştea aceea se auzi ţârâitul telefonului la care nu răspundea nimeni, undeva, într-un birou gol. În fine, Simon puse telefonul în furcă, mulţumi şi ieşi.

— A fost cu aceeaşi chestie şi în biroul nostru acum o jumătate de oră, spuse Ilirian, care rămăsese în picioare.

— Fiecare cu ale lui, zise Silva.

— Normal, făcu Ilirian, dar noi unde am rămas? A, da, la chinezi. La ruptura liniştită.

— Da, urmă Silva, nu e ca atunci când am rupt-o cu sovieticii.

— Aia a fost mai dramatică? întrebă Linda.

— Nu se compară, răspunse Silva.

Ilirian se apropiase de fereastră şi privea afară.

— Ia veniţi să vedeţi ceva, zise imediat.

— Ce?

— În Piaţa Skanderbeg. Nişte chinezi.

Se ridicară amândouă şi veniră la geam. De acolo se vedea bine piaţa din centru. Într-adevăr, pe trotuare erau grupuri-grupuri de chinezi. O parte se mişcau, alţii stăteau printre stâlpii de marmură ai Palatului Culturii şi puțin mai încolo, lângă monumentul lui Skanderbeg.

— N-am văzut niciodată aşa de mulţi chinezi, zise Ilirian.

— Uite că mai vin şi alţii, făcu Linda. Priviţi acolo, pe bulevard.

— Poate c-au avut vreo şedinţă la ei la ambasadă, spuse Silva.

— Cu siguranţă.

O bucată de vreme priviră în liniște.

— Piaţa e plină de chinezi, zise Linda. O chestie într-adevăr ciudată.

Silva îi privea oarecum surprinsă. Mişcările lor fără grabă, valul acela de oameni apăruţi în mod misterios în mijlocul zilei îi stârnea un sentiment de nesiguranţă…

— Văzând clădirea neterminată a noii lor ambasade, oamenii spun că se întâmplă acelaşi lucru ca şi cu ruşii, zise Linda. Relaţiile s-au rupt şi atunci chiar înainte ca ei să-şi termine de construit noua ambasadă, nu?

— Tocmai, o aprobă Ilirian. Chiar aşa e.

— Tu, Silva, ai zis că e o ruptură liniştită, spuse Linda. Cealaltă a fost exact pe dos, nu?

— Cu sovieticii? O, atunci a fost ceva apăsător, periculos, plin de nervi, răspunse Silva. Cu totul altceva.

— Dar cu iugoslavii cum a fost? Linda regretă imediat că întrebase. Gândul că ar fi bănuit-o mult prea bătrână întrebând-o ceva ce se petrecuse cu douăzeci şi cinci de ani în urmă o făcu să se înroşească la faţă. Poate că nu-ţi mai aduci

aminte, adăugă parcă pentru a-şi repara gafa.

— Nu, îmi amintesc, zise Silva. Chiar foarte bine, şi zâmbi imperceptibil. Eram elevă în cursul primar. Îmi amintesc că era o dimineaţă rece, cu ploaie, iar clopoţelul care ne chema în clasă nu se mai auzea, deşi eram toţi aliniaţi în curte. Apoi, directorul a ieşit în pragul şcolii şi ne-a spus: „Copii, Tito ne-a trădat".

— Cam la fel ca şi cu ruşii, zise Ilirian. Şi eu eram elev pe vremea aia. Dar tu, cu siguranţă, nu-ţi aminteşti nici una, nici alta, se întoarse spre Linda.

— Cum să nu? făcu ea repede. Ceva-ceva îmi amintesc despre Hruşciov.

— Pe vremea aia erai cu siguranţă la grădiniţă, spuse Silva, cu un zâmbet abia mascat.

Linda se înroşi din nou la faţă de parcă s-ar fi simţit vinovată.

— Păi, da, voi chiar mă credeţi un copil, zise. Îmi amintesc foarte bine cum au dat jos tabloul cu Hruşciov de pe perete, ba chiar cineva a încercat să-l calce în picioare, numai că învăţătoarea i-a strigat să nu întreacă măsura.

— Chiar îţi aminteşti, sau ai citit undeva? o provocă Ilirian.

— Cât eşti de rău! făcu Linda.

— În 1961 tu trebuie că aveai şapte ani, zise Silva.

Linda clătină din cap:

— Ceva mai mult.

— Iar eu, chiar după evenimente, m-am măritat, urmă Silva.

— Aşa? se miră Linda.

Silva privi gânditoare pe fereastră.

— Era chiar pe la începutul blocadei, când am plecat din arheologie şi am venit la construcţii.

Silva continua să privească pe fereastră. Îndepărtate ca într-o altă lume, pierdute într-o lumină rece erau acum amintirile acelea: teatrul antic de la Pasha Liman, cercetările lăsate pe jumătate şi rusoaica aceea frumoasă care se combinase cu un arheolog din echipă, pe care ea fusese foarte geloasă. Nu e nimic mai cumplit decât să suferi de gelozie pe un şantier arheologic, i se destăinuise mai târziu Anei. Cumplit de tot. Soră-sa o ascultase fără prea mult interes, dar Silva ştia că ea, neştiind ce-i gelozia, nici nu-i credea suferinţa. Încercase s-o liniştească: Uite, acum ruşii vor pleca şi tu n-o să mai suferi, dar acesta fusese un argument neconvingător. Ba chiar credea că aşa, despărţit cu forţa de rusoaică, arheologul avea s-o dorească şi mai tare… Of, ce greu e să-ţi intre omul în voie, îi spusese Ana, stai atunci şi suferă…Dar ceva mai târziu, când toate acestea se sfârşiseră odată cu apariţia lui Gjergji, Ana se bucurase mult pentru sora ei. Pe atunci abia se cunoscuse cu Besnik Struga… Dar de ce, oare, în ultimele zile, şi-o amintea atât de des pe Ana?

— Adică, atunci, totul a fost altfel, zise Linda.

Silva aprobă din cap.

Se auziră paşi pe coridor, apoi uşa se deschise şi intră şeful. Avea o expresie puţin mai destinsă, deşi privirea îi trăda nemulţumirea. Cu siguranţă că şedinţa de partid se încheiase şi, după cum credea Linda, figura lui în asemenea cazuri

copia expresia de pe chipul vreunuia dintre membrii de partid abia ieşiţi din şedinţă, cu care se întâlnise pe coridor. Părea că ar vrea să le transmită ceva, dar că avea o reţinere. Ilirian, care ştia că şefului nu-i plăcea să-l găsească acolo, ieşi în vârful picioarelor.

— Şedinţa a fost despre chestia aia, zise şeful fără a-şi ridica ochii din hârtii. Despre China.

— Da? făcu Linda.

— După cum s-ar părea, schimbăm linia politică. Soţul tău o să ne aducă informaţii mai precise, bănuiesc, zise uitându-se spre Silva. Când vine?

Silva ridică din umeri.

— Nu ştiu, spuse. N-am primit nici o veste de la el.

Era încă în picioare şi, fără să ştie nici ea de ce, se întoarse şi privi spre Piaţa Skanderbeg.

— Linda, zise în şoaptă, atingându-i umărul, ia uită-te acolo.

— Ce e? întrebă şeful.

— Ceva ciudat, zise Silva. Cu puţin timp în urmă piaţa era plină cu chinezi. Acum au dispărut toţi…

— De parcă i-ar fi înghiţit pământul, adăugă şi Linda.

— Hm, făcu şeful, sunt dubioşi. Şi vizita lui Nixon tot aşa au pregătit-o, în mare secret.

— Cu ăştia e bine s-o rupem o dată pentru totdeauna, zise Linda.

Şeful ridică fruntea dintre dosare.

— O vorbă goală, spuse. Aici, măi fată, nu e ca în dragoste, gata, mi-a trecut, adio şi n-am cuvinte sau cum o mai fi prin romanele alea.

— N-am înţeles, zise Linda privindu-l cu atenţie.

— Am vrut să spun că relaţiile dintre state nu sunt ca alea dintre oameni, mă iubeşti, nu te mai iubesc, hai să ne despărţim. Sunt lucruri serioase, împrejurări obiective etc.

— Credeţi că sunt atât de prostuţă încât să confund orice pe lume cu relaţia dintr-un cuplu? întrebă Linda pe un ton de gheaţă.

Şeful o privi mirat.

— Ia stai puţin, făcu, eu n-am spus aşa ceva.

— Aşa aţi spus, zise ea. Privirea îi scăpăra de indignare.

Şeful dădu din mână enervat. Întoarse privirea spre Silva, ca pentru a-i cere ajutorul în încurcătura aceea, apoi, neştiind dacă Silva ar putea clarifica ceva, dădu din nou din mână ca şi când ar fi spus: „Asta-mi mai trebuia acum…“

O bucată de vreme se ocupă apoi cu deschisul şi închisul sertarelor, aşa cum făcea de regulă când era supărat. Apoi îşi aprinse o ţigară pe care o stinse imediat.

— Hai, gata, lasă, zise nervos. N-am spus-o intenţionat, ce mama naibii. La urma urmei am şi eu voie să fac o glumă, nu? Doar vă sunt şef.

După care se ridică busc, strecură pachetul cu ţigări în buzunar şi ieşi.

— Ce tip ciudat! Zise Linda, a cărei supărare trecuse îndată ce-l văzuse pe el

nervos. Nu m-am îmbufnat eu, care…

Silva zâmbi liniştită.

— Coborâm la bufet?

— Poate m-am enervat mai mult decât trebuia? întrebă Linda în vreme ce coborau scările.

Silva zâmbi din nou cu gândul aiurea. Bufetul era la subsol, iar treptele care duceau acolo erau pline de oameni care coborau sau urcau. Era pauza de cafea. Într-un colţ, Silva îl zări din nou pe Viktor Hila, care dădea pe gât un păhărel de coniac. Părea disperat.

— Aţi vorbit cu adjunctul ministrului? îl întrebă ajungând lângă el.

Viktor Hila făcu un gest vag cu mâna.

— Am vorbit, dar degeaba.

— Faceţi cunoştinţă, îi spuse Silva Lindei, un amic.

— Mă bucur, făcu Viktor Hila, fără s-o privească. Hai să vă fac cinste cu ceva, sunt foarte necăjit.

— Dar ce aveţi? zise Silva. Şi de dimineaţă, când v-am văzut…

— Nu ştiam ce m-a pocnit, îi răspunse el. La început am luat-o în glumă, dar acum îmi fierbe capul. Mă agit încă de dimineaţă şi nimeni nu mă poate lămuri. Ce doriţi să luaţi?

— Poate că nu-i nevoie, zise Silva. Mai ales acum, că sunteţi supărat.

— Tocmai pentru că-s supărat, nu mă supăraţi şi dumneavoastră. Hai, luaţi ceva. M-ar bucura.

Linda îi aruncă o privire Silvei de parcă ar fi vrut s-o întrebe „E în regulă?“.

— Bine, atunci, vrem câte o cafea, ceru Silva.

Viktor Hila sorbi din păhăruţul cu coniac.

— Am o încurcătură cu un chinez.

— Cu un chinez? făcu Silva.

— Chiar mai-nainte vorbeam despre ei, zise Linda, care-l privea cu curiozitate pe Viktor Hila.

— Cu un chinez idi… idi… O, ce chinez tâmpit, murmură el.

Linda îşi acoperi gura cu palma ca să nu izbucnească în râs. Viktor Hila luă cafelele şi le puse în faţa lor.

— Ieri m-au anunţat că am fost suspendat. Pricepeţi? Nici la muncă, nici demis, ci suspendat. Şi totul din cauza chinezului. Încă de dimineaţă umblu brambura prin minister să rezolv încurcătura şi nu reuşesc. Înţelegeţi? Nu pot şi nu pot. Parcă aş vorbi cu surzii.

— Şi ce treabă aţi avut cu chinezul? întrebă Silva, după ce sorbi din ceşcuţa cu cafea. V-aţi încăierat cu el?

— Mai rău, zise Viktor Hila. L-am călcat pe picior.

De data aceasta, nu doar Linda, ci şi Silva izbucni în râs.

— Chiar vorbiţi serios? îl întrebă printre hohote.

— Hm, făcu el, tot aşa am râs şi eu la început, când mi-au spus că m-a reclamat chinezul, dar acum uite că râsul îmi iese pe nas.

Râzând întruna, Linda puse ceşcuţa pe bar de teamă să n-o verse.

— Pe urmă ce s-a mai întâmplat? întrebă Silva.

— Nu mă mai întrebaţi! zise celălalt. Chinezul s-a plâns că l-am călcat intenţionat. Eu, normal, am spus că a fost din greşeală. Treaba s-a aflat la Ministerul de Externe. Ambasada Chinei a cerut să fiu condamnat. Când au aflat că n-am fost pedepsit, au repetat cererea. Se spune că problema a ajuns până la Beijing. Au trimis acolo radiografia piciorului călcat şi se aşteaptă reacţia lor. Acum înţelegeţi în ce încurcătură m-am băgat?

— Totuşi, între timp am aflat că relaţia cu China cam scârţâie, observă Linda, cu lacrimi în ochi de atâta râs. Aşa că o să scăpaţi.

— Păi da, ştiu şi eu asta, zise Viktor, dar se poate întâmpla orice. Poate veni ziua în care cineva să se ducă să pună foc la Ambasada Chineză, dar de piciorul călcat de mine nu va uita nimeni. Sunt marele provocator.

Privi în stânga şi în dreapta.

— Şi partea rea este că toţi îmi dau sfaturi: Stai cuminte, Viktor, nu-i mai critica pe chinezi, să n-o păţeşti mai rău. Mă cheamă secretarul de partid, mă cheamă directorul şi toţi cu aceeaşi placă: poporul chinez aşa, poporul chinez pe dincolo. Adevărat, le spun, eu nu am nimic cu poporul chinez, sincer, n-am nimic cu chinezii, spuneţi-mi doar cum rezolv treaba asta.

Neschimbat e omul ăsta, îşi zise Silva. Gălăgios, turbulent, încurcă-lume, aşa cum îl cunoscuse în zilele rupturii cu sovieticii, când se dusese de câteva ori cu Ana la seratele de neuitat pe care le organiza la el acasă. La una dintre ele, dacă nu greşea, Ana îl cunoscuse pe Besnik Struga…

— Radioscopie, radiografie, note oficiale, înţelegeţi? se lamenta mai departe Viktor Hila. De o săptămână mă trezesc cu noaptea-n cap, şi de ce? Apoi, mai încet: Pentru un dobitoc de chinez. Un sabotor.

Tăcu o clipă, privindu-le pe rând.

— Hm, poate că sunt cam repezit, de acord, am primit şi bobârnace pentru asta. Poate că am greşit, aşa o fi, statul ştie mai bine treaba asta, dar eu cu chinezii…

— Atenţie, să n-o păţiţi din nou, îl întrerupse Linda pe un ton glumeţ.

Celălalt zâmbi.

— Credeţi-mă că am luat-o razna. Mă scol dis-de-dimineaţă şi, în loc să mă gândesc la ceva normal, mă întreb: o fi ajuns radiografia aia blestemată?

Femeile râseră în hohote.

— Şi de ce vă temeţi atât de mult de radiografia aia? întrebă Silva, privindu-l şmechereşte. Dacă l-aţi călcat neintenţionat, situaţia nu e atât de gravă, aşa că radiografia…

Viktor Hila zâmbi încurcat.

— Păi asta e, de călcat l-am călcat fără voie, dar i-am distrus glezna, zise.

Linda râse din nou, mai zgomotos ca prima dată, încât atrase privirile câtorva clienţi.

Viktor Hila bău şi ultimele picături de coniac.

— Păi cum să nu-l calc, Silva, zise negru la faţă de furie. O lună, zi de zi, nemernicul m-a chinuit, tot amânând să-mi dea proiectul de fixare a unei instalaţii. Mă ducea cu vorba, fixa alt termen, iar mă minţea, iar alt termen. Ieri nu am avut timp, îmi spunea, am citit operele tovarăşului Mao. Azi nu am timp, că reflectez la ce am citit ieri… A avut noroc că nu l-am strâns de gât. Voi râdeţi, dar n-aţi avut vreodată de-a face cu un chinez!

Ele izbucniră din nou în râs. Linda nu-şi dezlipea privirea de pe chipul lui obosit şi neras.

— Chinezul Ping, urmă Viktor, aşa îl cheamă pe nenorocit. Acum vine în fiecare zi la uzină şi se învârte de colo-colo cu blestematul ăla de picior bandajat sau uns cu naiba să ştie ce leacuri de-ale lor… Înţelegeţi? Se învârte pe-acolo ca să-l vadă toţi, poate, cine ştie, o să-i înalţe şi vreo statuie: „Eroul Ping masacrat de banditul albanez Viktor Hila“. Voi râdeţi, dar eu am fost suspendat. Pricepeţi, suspendat! Nici în căruţă, nici în teleguţă. Şi nimeni nu-ţi poate spune nimic. Deşi… suflă el din greu, poate că n-au nici o vină. Îmi şi închipui cum se agită şi întreabă chinezii zilnic dacă am fost condamnat. În urmă cu câteva zile directorul mi-a spus: Ce belea ne-ai făcut, Viktor, cu chinezul ăla, în ce încurcătură ne-ai băgat…

În cele din urmă, cele două femei îl lăsară acolo şi plecară de la bufet.

— Un tip simpatic, nu? zise Linda în timp ce urcau scările.

Silva dădu din cap că aşa e.

— Aşa a fost mereu, de când îl cunosc. Nu s-a schimbat aproape deloc.

Pe chipul Lindei când apărea, când dispărea o umbră de zâmbet.

— Un tip simpatic, repetă ca şi când ar fi vorbit singură.

Ajungând în birou, văzură că şeful nu venise încă. Linda luă câteva hârtii şi ieşi să le multiplice. Silva rămase câteva clipe nemişcată, cu coatele sprijinite pe birou. N-avea chef să lucreze. Se ridică, se apropie de fereastră şi privi o vreme marea piaţă din centru. Era o zi umedă, cenuşie. Se apropie de calorifer şi puse mâna pe el. Nu era prea cald. *Doar economie să nu se facă.* Ce-i asta, îşi spuse. De unde până unde i se năzărise să rostească fraza pe care Ana o tot repeta în anii aceia de neuitat, atunci când multe lucruri erau neclare şi care, cu trecerea anilor, era tot mai inutilă, pentru că economie avea să se facă oricum, ba chiar asta urma să devină una dintre legile de bază ale vieţii… Iar acum, dacă situaţia se va repeta, se va face din nou economie, ceea ce va fi ceva firesc… Totuşi, nu atât de repede. În plus, se ştia că în ultima vreme centrala funcţionase prost. În două-trei rânduri se pusese problema înlocuirii ei. E o prostie să te gândeşti la asta, îşi zise şi se aşeză din nou la birou. De data asta lucrurile sunt diferite. Şi e multă linişte.

Se deschise uşa şi intră şeful. După el, Linda. Surprinzător, omul părea mult mai destins. Linda o întrebă ceva pe Silva şi răspunse el. Asta însemna că furtuna trecuse. Şeful începu apoi să spună ceva despre chinezi, iar Silva îi povesti despre cazul lui Viktor Hila. Şeful începu să râdă în hohote, cu un râs întrerupt de accese

de tuse, când bătu cineva la uşă şi intră Simon Dersha.

— Pot să dau şi eu un telefon? îi rugă.

Fără să se întrerupă din râs, şeful îi arătă cu capul spre telefon. Simon Dersha se apropie de măsuţa cu telefonul, ridică receptorul şi formă un număr. Silva şi Linda se priviră cu subînţeles. Odată cu rotirea discului, se stingea şi râsul şefului. De pe coridor se auzea ţârâitul telefonului din biroul în care nu era nimeni. Pe chipul concentrat al lui Simon Dersha stăruia expresia aceea de fericire rămasă ca un reflex întârziat. Văzând că nu-i răspunde nimeni, puse receptorul în furcă.

— Şi pe urmă, întrebă şeful, ce a mai făcut Viktor ăla sau cum l-o fi chemând?

Expresia aceea neobişnuită de pe chipul lui Simon Dersha, care, după ce lăsase telefonul, încerca să intre în atmosferă, o împiedica pe Silva să vorbească liber. Cu coada ochiului scrută profilul lui Simon Dersha şi i se păru că, de data aceasta, pe faţa lui, împreună cu amintirea unor clipe frumoase, zăreşte şi un zâmbet ironic.

Fără a spune nimic, în linişte, asemenea celor care încearcă să plece tiptil dintr-un loc gălăgios pentru a nu fi observaţi, el ieşi din birou tocmai când hohotele şefului izbucniră din nou cu toată puterea.

— Ce-o fi cu ăsta de se fâţâie de dimineaţă ca un zăpăcit? zise Linda.

— Interesează pe cineva? făcu şeful.

— Păi cum să nu, urmă Linda. Mi se pare puţin ciudat cu costumul ăla bleumarin al lui pe care nu l-a mai îmbrăcat până acum. Am dreptate, Silva?

Silva dădu din cap că da.

Şefului îi scăpă un oftat, cum făcea de obicei după o repriză zdravănă de râs, iar după oftatul acela în birou se făcu linişte.

*

Ei, făcu singur, în biroul vecin, Simon Dersha, de unde să ştiţi voi cum e viaţa. Zâmbi în sinea sa. În urechi îi mai răsuna încă râsul lor, care, cu o zi înainte, l-ar fi făcut să se simtă umilit şi marginalizat. Dar hohotele acelea de azi, la fel ca gesturile şi gălăgia lor, care, până atunci îl obsedaseră aşa cum te obsedează ceva imposibil de atins, acum i se păreau false şi meschine. Avea sentimentul că se eliberase de umilinţa pe care o simţise în faţa lor, iar minunea asta se petrecuse într-o singură seară, ca-n poveste.

Dacă ar şti ei unde am fost eu aseară, îşi zise. În realitate, în dimineaţa aceea şovăise între dorinţa de a le povesti unde-şi petrecuse seara trecută şi un soi de reţinere al cărei motiv nu-l înţelegea nici el. Şi totuşi le simţise privirile întrebătoare: „Ce s-o fi întâmplat azi cu Simon?“ Gândul că ceea ce se întâmplase le depăşea cu mult imaginaţia îi spori sentimentul de satisfacţie.

Cu o seară în urmă fusese invitat la cină de unul dintre cei mai importanţi membri ai guvernului. Uneori, chiar lui însuşi i se părea ceva incredibil. Acesta

era poate şi motivul pentru care încercase în trei rânduri să-l caute la telefon pe prietenul lui, omul care-l prezentase ministrului şi-l dusese acasă la acesta. Îl sunase fără motiv, doar pentru a schimba câteva cuvinte despre seara trecută, pentru a se convinge singur că minunea aceea se petrecuse într-adevăr. Dar, din păcate, telefonul celuilalt rămânea mut.

Minunea avusese momentele ei. Ea începuse cu o săptămână în urmă, când unul dintre foştii lui directori, ajuns ministru adjunct şi cu care-şi păstrase relaţiile de familie din vremea când fuseseră colegi la o întreprindere, deci din ziua în care acesta îi spusese la telefon că într-una din serile viitoare (despre care-l va anunţa ulterior), îl va duce la cină într-un loc care nici prin minte nu-i va trece. Apoi, când s-au întâlnit la o cafea şi celălalt i-a spus unde-l va duce, Simon Dersha a crezut că se sufocă. Cum de e posibil, repetase uluit, ca eu, un simplu funcţionar, un om neimportant… Tocmai de asta, l-a întrerupt celălalt, uneori oamenii simpli, lucrătorii demni care nu-ţi atrag atenţia sunt aur pentru Partidul şi statul nostru. Înţelegi, Simon? Apoi coborâse glasul. Ca să fiu sincer, nici mie nu-mi este clar cum de i s-a năzărit să cunoască direct, în afara cercurilor birocratice, lucrători din sectoare diferite. Din câte înţeleg eu, asemenea tendinţe îi sunt vitale conducerii noastre pentru a lua direct pulsul realităţii, pricepi? Şi chiar cu câteva zile în urmă, când mi-a spus: Aş vrea să cunosc un funcţionar din Ministerul Construcţiilor, un funcţionar simplu, fără funcţii înalte, pentru că de astea sunt sătul, cu alte cuvinte când mi-a spus că doreşte să audă cum merg lucrurile din gura unui salariat simplu, dar cinstit, eu m-am gândit imediat la tine.

Amintindu-şi aceste cuvinte, lui Simon Dersha i se umpleau chiar şi acum ochii de lacrimi. Ziua aceea şi-o petrecuse tremurând în aşteptarea telefonului amicului său. Uneori, discuţia cu el i se părea ireală. Apoi începuse să aibă îndoieli. Dar dacă ministrul se răzgândise? Ori dacă rostise într-adevăr vorbele acela despre munca unui funcţionar simplu şi cinstit etc. etc., dar asta fusese totuşi o afirmaţie întâmplătoare, căruia prietenul său îi dăduse o interpretare greşită, incluzându-l aici şi pe bietul Simon? A venit şi momentul în care toate acestea i se părură o nebunie a amicului său şi o nebunie mult mai mare a lui însuşi, care crezuse în ea. Îşi pierduse orice speranţă când, surprinzător, celălalt îl căutase la telefon. Şi nu doar că i-a telefonat, dar a stabilit data, ba chiar şi ora exactă a întâlnirii pentru a merge la cină. Chiar şi acum, după atâtea zile, amintindu-şi de discuţia aceea, Simon Dersha simţea un fior cald în piept.

Era singur în birou. Pe coridor se auzeau uşi deschizându-se şi închizându-se, dar acestea i se păreau acum foarte străine. Îşi aminti de vecinii din celălalt birou şi gândul că în viaţa lui, şi nu într-a lor, se petrecuse acum ceva extraordinar îi dădu un sentiment de bucurie răutăcioasă. Şi adevărul era că, începând de ieri, era rândul lui să se uite la ei de sus, ca la nişte oameni obişnuiţi, cu discuţiile lor banale, cu glumele şi hohotele lor de râs la ora când îşi beau cafeaua de dimineaţă. Înainte de asta, trecând pe lângă el şi salutându-l mereu în ultima clipă, ca şi cum ar fi fost ceva neînsemnat, cu siguranţă că gândeau despre el:

Nefericitul ăsta de ce-o mai face umbră pământului degeaba? Şi era atât de clar lucrul acesta, încât, comparând viaţa lui cu vieţile lor, chiar şi el îşi spusese de câteva ori acelaşi lucru: Au dreptate, trăiesc degeaba. Gândise lucrul acesta fără patimă, cu un sentiment de umilinţă, acceptându-şi în tăcere rolul celui care stă în umbră, observând cu nesaţ vieţile celorlalţi. Din când în când, privindu-i cum intrau prin birouri aşa binedispuşi şi vijelioşi, stătea şi se întreba ce relaţii ar fi putut fi între ei. Orice bucurie sau supărare ce li se citea în ochi dimineaţa avea pentru el o semnificaţie specială, la fel cum se întâmpla cu orice discuţie în şoaptă la telefon. Ba chiar, uneori, imaginaţia lui mergea mai departe, şi-i imagina dezbrăcaţi unii în braţele altora, având în ochi sclipiri de fericire şi mister. În asemenea momente, el suspina şi repeta aproape cu voce tare: Uite că eu nu sunt făcut pentru aşa ceva. Numai că de ieri toate acestea se răsturnaseră complet. Fusese suficientă o cină care zgâlţâise totul ca un cutremur şi acum, alături de fericire şi ironie, simţea vag primele semne ale unei ostilităţi cumplite. Era o ură despre care nici el nu înţelegea cui îi era adresată, lui însuşi, sau celorlalţi? Era o nemulţumire oarbă pentru supuşenia lui, pentru autoumilinţă, pentru neputinţa revoltei. Odată cu resentimentele, o dorinţă de răzbunare încerca să i se strecoare în conştiinţă. Dar era încă palidă şi, fiind oarecum străină naturii lui, nu reuşea totuşi să-l acapareze.

Discută despre China, îşi zise. Şi el auzise în ultimele zile aceste discuţii, ba chiar şi la cina aceea venise vorba, dar nu fusese foarte atent. Totul îi părea banal în faţa miracolului care i se întâmplase. Se gândea neîntrerupt la asta. Aşa trebuie să fie şi în dragoste, gândi. El nu ştia, dar câtă vreme vorbeau despre ea, povesteau şi stăruiau atât de mult, trebuia să fie ceva asemănător.

Şi totuşi nu se îndoia că ceea ce i se petrecuse lui era ceva mai măreţ. Aşa cum sunt întâmplările foarte rare. Să se îndrăgostească li se întâmpla multora, chiar dacă nu tuturor. În vreme ce de o cină la un ministru nu oricine se putea bucura.

Îşi aminti, poate pentru a zecea oară, clipele înainte de a ajunge la cină, cum îşi îmbrăcase costumul bleumarin, pe care-l păstra doar pentru momente deosebite, croit cu mulţi ani în urmă dintr-o stofă poloneză scumpă şi care, după ce se demodase la un moment dat, acum revenise la modă, cum îşi alesese cămaşa şi cum se învârtise soţia în jurul lui cu o expresie, cum i se păruse atunci, nu tocmai prietenoasă. Apoi cum se bărbierise îndelung în faţa oglinzii şi zgârieturile fine rămase pe gât în urma lamei, ca şi senzaţia neplăcută când îşi încheiase nasturele de sus. În momentul plecării, soţia îl chestionase încă o dată dacă-şi luase batista, iar pe drum, ca un făcut, îl chinuise întrebarea ce va face dacă, în timpul cinei, îl va apuca strănutatul. Încercase să alunge acest gând, numai că îl obseda implacabil. Cândva, la şcoală, făcuse un text despre un slujbaş care strănutase în faţa unui înalt dregător. Prostii, îşi spusese grăbind pasul, ca şi când ar fi încercat să lase în urmă acest gând. Era funcţionarul unui stat socialist şi nu avea nimic de-a face cu slujbaşul acela burghez, care căzuse mort de frică după ce strănutase.

După ce-l întâlnise pe ministrul adjunct, Simon Dersha își mai revenise o idee, dar, în vreme ce păşeau împreună spre locuinţa ministrului, obsesia i-a revenit intactă văzând că şi celălalt îşi pierduse siguranţa de mai-nainte. Cu cât se apropiau mai mult, cu atât mai puţine le erau cuvintele, până ce pe stradă nu s-au mai auzit decât paşii lor. S-au întrebat în câteva rânduri „Ce, ce?“, în vreme ce nici unul, nici celălalt, nu spusese nimic. Strada era slab luminată, asfaltul părea şi mai negru de umed ce era, la fel şi gardurile de fier din jurul caselor. Uite, acolo, a spus ministrul adjunct aproape în şoaptă, vila aceea cu etaj.

Amintirile au şi ele regulile lor. Secvenţa aceea cu vorbele ministrului adjunct „Uite, acolo, vila aceea cu etaj“ şi până în momentul în care au intrat în casă a dispărut din memoria lui Simon Dersha. În vreme ce cina îi stăruia neatinsă în minte, unele dintre fazele ei păreau pietrificate pe veci acolo, altele începuseră deja să se înceţoşeze, să plutească în aer cu o instabilitate ce te făcea să te cutremuri involuntar.

În salon mai erau alţi patru-cinci invitaţi, toţi oameni importanţi şi cu funcţii, care la orice altă serată sau ceremonie ar fi stat în centrul atenţiei, dar acolo, în faţa gazdei, păreau mărunţi şi fără autoritate.

Singur la el în birou, Simon Dersha îşi aprinse o ţigară. Nu, îi era aproape imposibil să-şi amintească în întregime minunea aceea. Era ceva ce trebuia împărţit pe bucăţi pentru a putea fi digerat. În caz contrar, te sufoca. Simon Dersha oftă. Ce bine că n-am făcut vreo gafă, îşi zise. Şi adevărul ăsta era. Ministrul se întorsese de câteva ori spre el, îl întrebase cum merge construcţia marilor uzine şi în special a hidrocentralelor din nord la care participau chinezii.

Iar Simon i-a răspuns cât a putut de bine. Adevărul e că o atenţie mai mare din partea gazdei l-ar fi obosit cu totul. Cu atât mai mult cu cât trebuia să fie cu băgare de seamă la câteva lucruri, mai ales în timpul mesei, când în orice farfurie părea că vede o capcană. Nu s-a liniştit decât atunci când au fost servite nişte fursecuri crocante, după care au venit fructele, aşa încât n-au mai fost feluri care se mănâncă cu luare-aminte sau care, Doamne fereşte, te stropesc când încerci să tai carnea cu cuţitul. Batista nici n-a avut când s-o folosească. A scos-o de două ori din buzunar, a dus-o degeaba la nas şi, simţind mirosul plăcut de rufă călcată, a căpătat un pic de încredere. În realitate se putea simţi mulţumit, totul fusese cât se poate de bine şi n-ar fi avut de să-şi facă griji: Poate că n-ar fi trebuit să fac aşa, sau să-şi reproşeze: Puteam să fi răspuns altfel, cum se întâmplă de regulă în asemenea situaţii. Doar atunci când… Dar asta nu avea nici o legătură cu el, şi nu doar atât, dar era ceva de care n-ar fi putut spune că ar fi fost mai bine să se întâmple sau nu. Un apel telefonic. Pe la ora zece şi jumătate, după ce terminaseră felul doi, cel care aducea cu sine pericolul de a te stropi cu sos, sună unul dintre telefoane… Chiar şi acum, după ce trecuse atâta timp, ori de câte ori îşi amintea secvenţa asta, Simon Dersha îşi repeta în gând că telefonul acela ar fi trebuit să fie cireaşa de pe tortul serii… Ar fi trebuit, dar în realitate n-a fost aşa. Căci a rămas ceva străin, exterior, inacceptabil… În vreme ce telefonul suna, gazda s-a ridicat de la masă pe fondul unui cor de râsete. A ridicat apoi

receptorul. Vă rog, tovarăşe Enver. Oaspeţii s-au privit unul pe altul. Cu siguranţă, era chiar el. El şi nimeni altcineva. Asistau, într-adevăr, la un eveniment măreţ, unul dintre evenimentele de care-ţi aminteşti mai târziu cu cuvintele: „La cina aceea memorabilă“. Chiar la acest apel telefonic târziu, care făcea cina aceea de două ori, chiar de zece ori mai grandioasă. La cina aceea memorabilă când a telefonat tovarăşul Enver. Chiar şi acum, când îşi amintea momentul acela, Simon Dersha simţea cum i se taie respiraţia. Şi se întreba din nou dacă nu cumva făcuse ceva nepotrivit sau asta era doar urmarea naturii lui bănuitoare. Dar nu, neliniştea se născuse în afara lui, iar el nu făcuse altceva decât să şi-o însuşească pe loc… Ea a apărut, în primul rând, în vocea ministrului. La început, vocea acestuia a fost liniştită, după care a avut o scurtă poticneală. O ezitare, care i s-a părut că se reflectă în ochii lui, ca atunci când încasezi o lovitură neaşteptată. Întreruperea aceea a dublat liniştea din salon, aşa încât clinchetul unei linguri lovite de porţelanul farfuriei îl făcu pe unul dintre oaspeţi să se întoarcă brusc. În vreme ce discuţia de la telefon avea de-a face cu ceva foarte simplu: era vorba despre excluderea din Partid a unor ofiţeri tanchişti. Un lucru prea mărunt ca să merite ezitarea din vocea ministrului. Adevărul e că era puţin cam ciudat ca însuşi conducătorul Partidului să sune la ora aceea pentru a clarifica un lucru atât de neînsemnat, îşi spusese mai târziu Simon, mergând spre casă. Deşi poate că nu era ceva ieşit din comun. Că şeful cel mare suna atât de târziu arăta poate chiar contrariul: că era ceva neînsemnat, rămas la sfârşitul treburilor zilnice, ca toate lucrurile neimportante de care-ţi aminteşti după cină.

În partea a doua a cinei, Simon a încercat să nu se mai gândească la telefonul acela. Avea impresia că şi ceilalţi făceau la fel, începând chiar cu gazda. Acesta continua să fie exuberant, vorbea tare, dar din când în când în ochi îi apărea o luminiţă rece. Ceva se schimbase în strălucirea lor, ba chiar se schimbase ceva şi în visul fericit al lui Simon Dersha. Gândindu-se cu detaşare la asta, Simon nu găsea nimic alarmant. I se păreau normale şi telefonul, şi uşoara nervozitate a ministrului. Lucruri care se întâmplă, îşi zise în câteva rânduri, trebuie să fii răuvoitor să le dai o importanţă deosebită. Aşa îşi spunea când se concentra numai la asta. Dar răul venea odată cu primul gând. Acela era cel mai amar. Apoi, analizând lucrurile mai bine, totul devenea acceptabil.

Chiar şi când se întorcea acasă, păşind alături de ministrul adjunct, gândul la ce se întâmplase acolo îi strica buna dispoziţie. Ba chiar când îi aminti celuilalt de telefon, ministrul adjunct nu spusese decât „Chiar aşa“. Deci nu mi-a atras doar mie atenţia, îşi zise în sinea lui Simon, uite că şi ăstuia i s-a părut la fel. Apoi, imediat, reuşi din nou să-şi mute gândul de la asta.

Chiar acum, în birou, nu-i era greu să se gândească în altă parte. Nu sunt sănătos la cap, îşi zise. După toată şansa asta, după toată minunea asta pe care am trăit-o, eu caut nod în papură. Şi toate întrebările pe care şi le pusese despre telefon i se părură aiurea. Valurile de bucurie îi alungară unda de îngrijorare şi gândul lui zbură din nou la biroul de alături, în care oamenii discutau banalităţi,

apoi la celelalte birouri, şi chiar la şefii lui, care-i păreau acum mult mai neînsemnaţi decât înainte.

Sentimentul îmbătător pe care-l trăise des în dimineaţa aceea de data aceasta se prelungea. Era ca într-o lume minunată, în care totul e mai uşor şi mai accesibil. Doar o singură dată privirea i se opri bănuitoare pe telefonul care nu funcţiona. Îşi aminti de dimineaţa aceea, de ţârâitul continuu din biroul ministrului adjunct şi oftă.

Programul de muncă era pe sfârşite. Se apropie de fereastră şi urmări o vreme agitaţia din piaţa centrală. Era o zi umedă, dar destul de luminoasă ca să-ţi iei gândul de la ploaie.

Din încăperea vecină se auzi cheia învârtindu-se în broască. Coridorul răsuna de zecile de paşi. Îşi privi ceasul şi scoase cheile biroului. Puţin după aceea păşea prin mijlocul pieţei printre grupurile de funcţionari, cu mersul lui obişnuit de om care nu vrea să iasă cu nimic în evidenţă.

CAPITOLUL AL PATRULEA

Deşi ploile întârziau, asta nu împiedica toamna să-şi facă simţită prezenţa. Norii se iveau în fiecare dimineaţă la orizont, umpleau apoi cerul cu bubuituri inutile, apoi târziu spre seară plecau fără a lăsa în urmă nici o picătură de ploaie. Când asta s-a repetat o săptămână întreagă, oamenii au priceput că toamna va fi uscată. În timpul acesta, toate celelalte ritualuri ale toamnei, îngălbenirea frunzelor, răcirea vremii şi mai cu seamă ceea ce oamenii ignoră de fiecare dată, plecarea păsărilor călătoare, s-au perindat ca-n fiecare an. Aşa cum se întâmplă de obicei, la sediul Uniunii Scriitorilor şi Artiştilor pictorii se perindau pentru a-şi lua concediul de creaţie motivat de venirea toamnei.

Dar, câtă vreme căderea frunzelor şi plecarea păsărilor erau ignorate de oameni, un alt fenomen era acum în atenţia tuturor: delegaţiile schimbate de Albania şi China erau de rang din ce în ce mai mic. Şi, pentru că sărbătorile naţionale ale celor două ţări erau toamna, acesta era şi anotimpul în care schimbul de delegaţii era mai intens. Aşa încât, deşi scăderea rangului delegaţiilor începuse mai-nainte, a trebuit să vină toamna pentru a fi observată de toţi.

Nivelul lor coborâse într-adevăr considerabil. Aproape toate delegaţiile erau acum conduse de adjuncţi: adjunct de ministru, adjunct de comandant de regiune militară, director adjunct al sectorului tehnic, viceprimar etc. Era normal ca pentru întâmpinarea acestor delegaţii de către partea albaneză pe aeroportul Rinas să vină tot adjuncţi, oameni pe care nu-i văzuse nimeni niciodată la ceremoniile oficiale. Ca şi când asta n-ar fi fost de-ajuns, cu vremea, delegaţiile deveneau tot mai ciudate, ca să nu spunem mai misterioase. Astfel, de exemplu, după delegaţia orchestrelor populare din raioanele Chinei de Sud-Est, condusă de redactorul adjunct al postului de radio agricol, a venit o delegaţie a ceramiştilor, condusă de un director adjunct, apoi o alta, numită simplu: delegaţia sătenilor chinezi.

Iar pentru că în Albania era greu să găseşti instituţii omonime, pentru a întâmpina aceste delegaţii veneau adjuncţi ai altor instituţii, care nu aveau nimic în comun cu cei sosiţi. Aşa încât o delegaţie a lucrătorilor fruntaşi de la direcţia comună a fabricilor care produceau insignele cu chipul lui Mao Zedong a trebuit

la început să fie întâmpinată de directorul adjunct al uzinei de fier-nichel, ceea ce a provocat nemulţumirea chinezilor, care au declarat că ceea ce produceau ei e mai valoros decât orice alt produs. După această intervenţie s-a decis trimiterea unui alt oficial cel puţin la recepţia de bun-venit şi, pentru că nu s-a găsit o rezolvare mai potrivită, recepţia a fost oferită de directorul adjunct al băncii, însărcinat cu emiterea monedelor statului.

O altă dificultate era momentul toasturilor la recepţii. În formularea lor intervenise o groază de schimbări şi era tot mai dificilă găsirea unor răspunsuri corespunzătoare la urările celeilalte părţi. În afară de împuţinarea atributelor şi sporirea numărului de adverbe, existau şi alte schimbări. Participanţilor li se oprea îmbucătura în gât, mai ales interpreţilor, care erau la cota maximă de alertă pentru a nu provoca încurcături.

În ştirile despre primirea delegaţiilor, chinezii schimbaseră primii formularea „recepţia s-a desfăşurat într-o atmosferă foarte caldă şi prietenească“. La început au eliminat adverbul „foarte“, apoi şi cuvântul „caldă“, iar pe urmă au înlocuit complet textul de la sfârşitul ştirii, care acum se încheia cu cuvintele: „În cursul recepţiei cei prezenţi şi-au zâmbit reciproc“.

Toate acestea nu le scăpau cititorilor de presă, deşi existau oameni care spuneau că va trece şi valul acesta de răceală aşa cum trecuseră şi altele până atunci. Era la fel ca uscarea şi căderea frunzelor toamna, dar, după trecerea anotimpului rece şi venirea primăverii, arborii vor înflori din nou, aşa că delegaţiile vor fi la fel de multe şi de importante ca şi înainte.

Între timp, se vorbea peste tot despre încetinirea lucrărilor, mai ales la hidrocentralele din nord. Şi asta din cauza întârzierii sosirii utilajelor din China. Vapoarele au început să navigheze extrem de încet, uneori mărfurile erau încurcate, iar în două cazuri vapoarele au făcut drumul înapoi fără a intra în portul Durrës. Se spunea că aceasta era faimoasa metodă chineză a „strânsului şurubului“, despre care se povesteau zeci de istorii prin cafenelele din Tirana.

Din toate acestea, în presa chineză nu găseai un rând. Ziarele şi radioul dădeau de săptămâni întregi fragmente dintr-un reportaj dedicat vieţii modeste pe care o duceau doi conducători chinezi, unul dintre ei mândrindu-se că nu şi-a mai făcut haine noi din anul eliberării Chinei, în vreme ce celălalt, din dorinţa de a economisi pentru popor, nu ţinea în casă alte mobile decât două butoaie de lemn – într-unul dormea, iar pe celălalt îl umpluse cu năut, hrana lui zilnică. După cum s-ar fi părut, primul conducător, pe care îl recunoşteai uşor în paginile revistelor după prosopul cu care-şi înfăşura capul, era într-o oarecare dispută ideologică cu cel de-al doilea, dispută care acum era greu de intuit. Existau destule voci care susţineau că această competiţie dintre cei doi, oricât de caraghioasă ar fi părut privită din afară, nu era atât de nevinovată, căci era posibil ca omul cu prosopul pe cap şi cel cu două butoaie să fie două simboluri în spatele cărora să se ascundă două grupări politice în luptă pentru putere. Oricât de incredibil ar suna asta, erau unii care o credeau şi cădeau pe gânduri. Seara,

crainicii televiziunii dădeau ştirea sosirii unei delegaţii chineze în Mexic, iar camera reporterului, adâncind misterul, se oprea pe prosopul care fâlfâia pe creştetul membrului Biroului Politic care conducea delegaţia.

Toate acestea aveau atât de puţin de-a face cu întârzierea vapoarelor, încât miniştrii albanezi de resort clătinau din cap, fără să ştie ce să spună. Ştirile agenţiilor străine spuneau că Mao Zedong ar fi fost grav bolnav, ba chiar că murise, iar cel care participa în ultima vreme la recepţii fusese sosia lui. Erau şi voci care susţineau că Mao Zedong era mort de mult şi că tot ceea ce se petrecea în China nu era decât o confruntare între sosiile lui, fiecare dintre acestea susţinând că el este adevăratul Mao.

Erau unii care legau ştirea despre boala lui Mao Zedong de răcirea relaţiilor cu Albania şi într-o anumită măsură se bănuia că, după însănătoşirea sau moartea lui, a uneia dintre sosii sau a ambelor, totul se va clarifica şi, la fel ca de fiecare dată, lucrurile vor reveni la normal şi cele întâmplate vor deveni o amintire urâtă. Căci uite, delegaţiile din toamna aceasta, deşi de rang inferior, continuau să vină şi să plece, ba chiar pentru prima dată după atâţi ani fusese invitată, eveniment foarte rar, şi o delegaţie de scriitori. Între timp, ca un duş rece aplicat ultimei speranţe, se zvonea că ambasadorul chinez ceruse pentru a doua oară audienţă la ministrul de externe în problema unei radiografii ce avea legătură dacă nu chiar cu o încăierare, cel puţin cu un incident petrecut între un chinez şi un albanez: primul fusese călcat pe picior de cel de-al doilea.

*

După ce făcu un duş, Linda se învârti o vreme prin apartament neştiind ce să facă. De când nu se mai întâlnea cu un inginer de la televiziune, cu care avusese o relaţie în ultimul an, după-amiezile i se păreau groaznic de lungi. Ridică de două-trei ori de pe canapea cartea abia începută, apoi o puse la loc. O bucată de vreme rămase în faţa oglinzii, privindu-se în ea, după care, fără a fi decisă unde să meargă, la croitoreasă, unde lăsase cu câteva zile înainte un material pentru o rochie, sau la o prietenă care lucra la Makinaimport, începu să se pieptene. Cine ştie de ce, îi stăruia în minte şi nu mai putea scăpa de ea o strofă dintr-o poezie pe care o citise cu o zi în urmă într-o revistă literară în vreme ce-şi aştepta rândul la coafor:

De-o vreme nu ne mai vedem
Şi-ncet, încet simt cum te uit.
În mine moare chipul tău,
Şi moare amintirea ta.

Îşi dădu jos agrafele din păr şi-n locul lor puse doi piepteni mici. Chipul ce se uită, îşi zise mutând puţin unul dintre piepteni. Nu pot să te uit, îi scrisese el în ultima scrisoare, care fusese şi ultima tentativă de împăcare. Nu pot să uit nimic

din tine, cuvintele, ochii jucăuşi, părul… Şi uite că în revistă era un om hotărât care afirma că ştie să uite… Şi-ncet, încet simt că te uit… Şi moare amintirea ta…

Se spune că părul moare ultimul la om. Zâmbi cu agrafa în colţul gurii, apoi o lăsă pe masă, îşi puse paltonul şi ieşi, fără să ştie încă unde va merge.

Sub cerul plumburiu, seara care se lăsa era totuşi atât de blândă, încât părea a nu avea nici o legătură cu toamna. Vru de câteva ori să intre în magazinul de stofe, dar în cele din urmă renunţă. Se simţea oarecum distrată şi asta îi plăcea. Fără să vrea îşi aminti cuvintele Silvei: M-am măritat în timpul blocadei. Adevărul e că în ultimul timp, din ce în ce mai des, îşi amintea multe lucruri legate de Silva. Bucuria aceea pe care o simţise în urmă cu opt luni, când o cunoscuse, stăruia şi acum în sufletul ei. Se considera norocoasă că lucrează în acelaşi birou cu ea şi simţea că ar fi suferit groaznic, la fel ca atunci când îţi imaginezi un posibil accident, dacă ar fi trebuit să se mute în alt birou. Uneori se surprindea repetând o expresie sau un gest al Silvei şi, deşi îi dispreţuia pe cei care-i imitau pe ceilalţi, în cazul ei i se părea justificat să o facă. Îi plăcea totul la ea: chipul, coafura, cum se îmbrăca, cum vorbea la telefon, felul în care îşi întreţinea relaţiile cu cei din jur, începând cu colegii şi până la şefi. Îi plăcea relaţia ei cu soţul şi-l plăcea şi pe el, deşi îl întâlnise rar, cu figura aceea aspră, pe care cu greu ai putea-o numi asprime, cu fruntea încreţită de câteva riduri drepte, metalice, ce păreau mai mult semne de tinereţe decât de maturitate.

M-am măritat în timpul blocadei, repetă încă o dată cuvintele Silvei şi zâmbi imperceptibil. Ea se va căsători oare în timpul noii blocade? Întoarse capul spre vitrina unui magazin pentru a nu i se vedea zâmbetul. Ar fi vrut să facă totul ca Silva; ce dacă ar fi considerat-o unii lipsită de originalitate? Apoi, în timpul unei blocade s-ar putea petrece orice. Uite, Silva se măritase, de exemplu, în vreme ce sora ei, care nu mai era în viaţă, divorţase de soţ ca să se căsătorească cu Besnik Struga, un personaj destul de misterios pentru Linda, despărţit la rândul lui de logodnică. Îl văzuse o singură dată, întâmplător, pe cumnatul Silvei, când o căutase pe aceasta la birou, şi poate pentru că auzise atâtea lucruri despre el, bărbatul acela îi făcuse o impresie extraordinară. În general, toţi apropiaţii Silvei aveau ceva deosebit. Fratele ei, tanchist, care o vizitase într-o zi cu o expresie dramatică pe chip, scriitorul Skënder Bermema, vechi prieten de familie, încurcat într-o poveste destul de misterioasă cu sora Silvei, ceilalţi, veri şi cunoştinţe, pe unii dintre ei cunoscându-i când veniseră la birou sau auzindu-le vocea la telefon când cereau să vorbească cu Silva. Cu toţii îi păreau simpatici şi aproape toţi aveau o parte din viaţă, o faptă sau o întâmplare legată de anii blocadei ruseşti. În ultima vreme, mai cu seamă de când se vorbea despre o nouă blocadă, Linda simţea că e atrasă din ce în ce mai mult de anii aceia şi de oamenii care avuseseră direct de-a face cu ei.

Cum s-ar părea, şi eu am să mă mărit în timpul unei blocade, repetă aproape ironic, în vreme ce se îndrepta spre clădirea unde îşi avea sediul Makinaimport. Hm, făcu în sinea ei. Pentru asta trebuia să găsească pe cineva şi, în plus, asta era blocadă? După cum povesteau unii, cealaltă fusese grea ca de plumb, chiar în

miezul iernii. În vreme ce asta de acum nici nu se înţelegea ce e. Trebuia să fii doctor în simbolistică pentru a pricepe ce scriau ziarele.

Dacă ar şti cineva la ce prostii mă gândesc! îşi zise Linda. Ce bine că Tirana s-a mărit, aşa că e greu să întâlneşti vreo cunoştinţă. Parcă tocmai pentru a-i contrazice ultimul gând, simţi cum cineva o fixează din apropiere. Întoarse capul şi văzu o figură ce-i părea cunoscută. Celălalt dădu şi el din cap ezitând. Când am văzut eu chipul acesta îmbufnat, se întrebă ea, dar imediat îşi aminti: la bufetul din minister.

Linda îi zâmbi. Făcură câţiva paşi împreună şi el i se adresă.

— Sunteţi colega Silvei, nu? Mă mai ţineţi minte?

— Da, sigur, răspunse ea bucuroasă.

El făcu un gest indecis.

— Aţi rezolvat ceva cu radiografia aia? întrebă Linda râzând.

Chipul lui Viktor Hila rămase la fel de încruntat.

— Nimic, zise. Chiar nimic.

— Într-adevăr? făcu Linda. Îi privi profilul şi zâmbetul i se şterse de pe faţă. În orice altă situaţie l-ar fi salutat cu indiferenţă pe interlocutorul întâlnit pe stradă, dar de data aceasta supărarea de pe chipul lui avea ceva special. Poate că se va rezolva în curând, nu?

Viktor Hila făcu un gest cu mâna ca şi când ar fi spus: Hai să lăsăm asta. Aveau mai mult de un minut de cât mergeau împreună şi constatarea asta le părea amândurora oarecum ciudată. Linda era sigură că nu e nimic mai rău ca atunci când un cunoscut te ajunge din urmă şi merge paralel cu tine. Iar pentru că Viktor Hila părea mai supărat decât atunci, la bufetul ministerului, ea hotărî să se despartă de el la uşa primului magazin care i-ar fi ieşit în drum. Ca şi când i-ar fi ghicit gândul, bărbatul o întrebă brusc:

— Vă grăbiţi undeva?

— Da, făcu Linda hotărâtă. Mă duc la o prietenă.

El o privi o clipă cu atenţie.

— Mi-o luaţi în nume de rău dacă vă spun ceva?

— Deloc, zise ea privind înainte.

— Vă rog să mă înţelegeţi bine, făcu el. Mă simt atât de supărat în după-amiaza asta… Nu vreţi să bem o cafea undeva pe-aici?

Linda stătu puţin în cumpănă, simţindu-i aşteptarea ca pe un zid.

— Bine, acceptă cu o voce care şi ei i se păru prea moale.

— Sunteţi foarte înţelegătoare, zise el. Vă mulţumesc.

Linda nu ştia ce să-i răspundă. Traversară o piaţetă, dincolo de care era o cafenea. E bine oricum că am acceptat, îşi spuse ea în vreme ce intrau. Bărbatul părea într-adevăr foarte supărat.

În cafenea nu era multă lume.

— Ce doriţi să luaţi? întrebă el.

— O cafea, zise Linda.

O bucată de vreme tăcură amândoi, cu coatele sprijinite pe tăblia mesei.

— De o oră mă învârt pe străzi fără vreo ţintă, zise el, înţelegeţi, ca un şomer adevărat. În ziua în care v-am întâlnit pe dumneavoastră era altceva, pentru că, deşi suspendat de la muncă, cel puţin mergeam la uzină, îmi întâlneam colegii, făceam totuşi ceva. Iar acum, din cauza supravegherii chinezilor, nu pot nici măcar să mă apropii de poarta uzinei. Nici prin cap nu vă trece cât de vigilenţi sunt vulpoii ăia.

Linda înţelese că acum ar fi putut să zâmbească. Chipul mâhnit al lui Viktor Hila se însufleţi.

— Eu sunt acum un personaj complet absurd, urmă. Mă-nţelegeţi? Un om rămas în urma timpului său. Fapta mea va fi acum condamnată, mai târziu lăudată, dar acum, în situaţia în care sunt cele două state ale noastre, nu e nici condamnată, nici lăudată. Sunt un om rămas în aer, între două realităţi paralele. Rămas între două realităţi înseamnă să nu fii în nici una, nu-i aşa?

— Dar poate tocmai pentru asta sunteţi chiar omul momentului, zise Linda.

Viktor Hila negă din cap.

— Vreţi să spuneţi că sunt întruparea acestui moment?

— Cine ştie? întrebă Linda râzând. Poate aşa o fi. Un erou al timpului nostru.

Viktor Hila o privi ţintă o bucată de vreme, ca şi cum în secundele acelea ar fi trebuit să ia o decizie – să-i accepte râsul, să-i urmeze exemplul, abandonându-şi supărarea, sau să nu depăşească acel prag. O senzaţie nedesluşită îl lăsa să înţeleagă că pe ea o atrage la el supărarea, nu altceva, că asta o făcuse să-şi schimbe drumul şi să vină cu el la o cafea şi că, dacă şi-ar pierde acest atu, fata asta încântătoare se va simţi eliberată de obligaţia morală de a-i ţine companie, va pleca şi-l va lăsa din nou singur, convinsă că rolul ei a luat sfârşit.

Dar nimic din toate acestea nu s-au conturat clar în mintea lui Viktor, ci totul se învârtea în jurul unui simplu gând, anume că ea a venit cu el la o cafea pentru că e impresionată şi că va pleca imediat ce va simţi că el s-a liniştit. În realitate, exceptând mulţumirea că era cu ea, Viktor Hila nu simţea nici o uşurare, ci, dimpotrivă, prezenţa acestei fete frumoase, care-i amintea că viaţa continuă şi dincolo de necazul lui, făcea din când în când ca supărarea aceea să-i pară insuportabilă. Aşa că nu a fost nici o clipă nesincer şi nu s-a prefăcut atunci când, după ce ea a redevenit serioasă, chipul lui a rămas la fel de încruntat ca înainte.

Zâmbetul s-a stins mai întâi pe buze, apoi pe pomeţi şi în final în ochii Lindei, odată cu apariţia unui sentiment de vinovăţie. Îşi apropie ceaşca de buze şi doar în ultimul moment observă că în ea nu mai era nici o picătură de cafea.

— Sunt unele situaţii comice la prima vedere, mai ales când ţi le aminteşti mai târziu, numai că preţul pe care trebuie să-l plăteşti pentru ele e foarte mare, zise Viktor.

— N-am intenţionat nici o clipă să râd de asta, se scuză Linda. Eu vă înţeleg necazul, ba chiar…

Voise să spună: Ba chiar acesta e motivul pentru care v-am însoţit aici, dar un sentiment de jenă şi o reţinere bruscă o făcu să-şi lase fraza la jumătate.

— Nu m-am referit la dumneavoastră, spuse Viktor. Credeţi-mă că n-am mers

cu gândul aşa departe. Vă sunt chiar recunoscător că m-aţi însoţit într-un moment ca acesta. Aş fi fost într-adevăr meschin să cred altceva.

— O, nu-i nimic, făcu Linda. Nu-i nimic.

Se făcu din nou linişte, o linişte pe care nici joaca lor cu ceştile pe masă, nici zgomotul brichetei cu care el încercă de câteva ori să-şi aprindă ţigara nu reuşi s-o întrerupă.

— Lucraţi de mult cu Silva? întrebă el în cele din urmă.

Câteva minute mai târziu, Linda se convinse că discuţia despre o a treia persoană era cea mai bună metodă de a ieşi dintr-o situaţie stânjenitoare. Vorbi despre Silva cu dragoste, aproape cu dor, fără a şti nici ea de ce.

— Dar dumneavoastră de când o cunoaşteţi?

— De mult, răspunse Viktor. Privirea lui urmări o vreme vălătucii albăstrui de fum. De fapt, eu am cunoscut-o mai bine pe sora ei, cea care a murit, poate că Silva v-a povestit despre ea.

— Da, şopti Linda.

— A fost o femeie grozavă, zise Viktor. Ne-am cunoscut îndeaproape încă de pe vremea când era căsătorită cu primul soţ. Apoi a divorţat şi s-a măritat cu un prieten de-al meu, Besnik Struga, poate aţi auzit vorbindu-se despre el.

— Am auzit, spuse Linda. E cel care a fost traducătorul lui Enver Hodja în 1960?

— Chiar el, zise Viktor. Un tip minunat. Dar, ca un făcut, fericirea lor n-a ţinut prea mult.

— Adică dumneavoastră sunteţi prieten cu Besnik Struga? întrebă Linda.

Viktor dădu din cap în semn că da.

— Când s-a întors de la Moscova, începu el gânditor, eu am fost printre primii care au aflat despre ce s-a petrecut acolo.

Linda îl asculta cu gândul aiurea.

— Nici iubitei lui nu i-a povestit, urmă el. Se spune că ăsta ar fi unul dintre motivele pentru care s-ar fi despărţit.

Linda ar fi vrut să audă mai multe despre asta, dar n-a vrut să insiste ca să nu pară că o interesează prea mult viaţa altora.

Urmărea cu coada ochiului mişcările dezordonate pe care celălalt le făcea cu mâinile pe masă. Bărbatul din faţa ei făcea parte şi el din generaţia care avusese de-a face cu prima blocadă. Era poate printre cei dintâi, dacă nu chiar primul a cărui viaţă o luase la vale de când cu această nouă blocadă.

— Uite aşa! făcu el cu năduf. Vine un chinez de la mama naibii şi-ţi dă viaţa peste cap. Şi aşteptă s-o vadă râzând, dar, văzând-o că nu râde, urmă: Şi cel mai groaznic e ce le explici celorlalţi. Pentru că toţi o iau în râs şi nimeni nu pricepe, nici chiar omul cel mai apropiat…

Când pronunţă cuvintele „şi nimeni nu pricepe“, ea deschise gura pe jumătate să-i spună că înţelege foarte bine situaţia, dar urmă restul frazei: „nici chiar omul cel mai apropiat“, care o făcu să se oprească.

— Ce aţi vrut să spuneţi? o întrebă el.

— Nimic, negă Linda.

— Aşa deci, continuă el, mutându-şi bricheta dintr-o mână într-alta. Nici chiar omul cel mai apropiat, care e nevasta.

Linda îl privea fix.

— În ultima vreme a devenit tot mai nervoasă, urmă el. Treaba asta ia amploare, zice, la început nici n-ai fi crezut. Şi stă toată ziua bosumflată de parcă ai zice că cel care exagerează sunt eu. E ca şi cum am fi făcut o înţelegere ca toată chestia asta să fie o comedie şi acum eu aş fi de vină că s-a transformat în dramă.

— Poate că aveţi şi probleme cu banii, zise Linda.

El zâmbi amar.

— Fireşte, spuse, fireşte. S-au dus jumătate din veniturile noastre lunare. Nu e uşor, nu?

— Normal, fu Linda de acord.

— Asta e, făcu el, acum să mă scuzaţi pentru toate astea, la urma urmei n-aveţi nici o obligaţie să-mi ascultaţi văicăreala. A fost o prostie din partea mea să vă aduc aici ca să-mi plâng singur de milă. Dar, credeţi-mă, am avut mare nevoie să mă confesez cuiva. Nevastă-mea e plecată de câteva zile în delegaţie în nord. Mă simţeam tare singur.

— N-aveţi de ce să vă scuzaţi, zise Linda. Aş fi bucuroasă dacă aş şti că v-am uşurat cu ceva suferinţa. E ceva omenesc.

I se păru că o cuprinde un val de căldură şi dădu din cap pentru ca el să nu-i vadă roşeaţa din obraji.

Afară era aceeaşi după-amiază cenuşie de toamnă şi se părea că n-avea să se mai schimbe nimic. O vreme, Linda nu-şi dezlipi privirile de pe fereastră. Ce curate sunt, îşi zise mecanic.

— Poate că v-am ţinut prea mult, zise el, când vreţi, putem pleca.

Ea zâmbi şi dădu aprobator din cap.

— Într-adevăr, e cam târziu.

El chemă chelnerul şi ea se simţi niţeluş penibil. Îi privi cu coada ochiului portofelul, în care zornăiau câteva monede de o sută de leka. Gândul că acum era şomer o îndemna să plătească pentru amândoi, dar teama că avea să-l ofenseze rău, amestecată cu o nouă senzaţie de milă pentru el o făcu să-şi simtă la început plămânii inundaţi de prea mult aer, pentru ca imediat după aceea să aibă senzaţia că nu are aer destul. Şi toate astea pentru că se simţea vinovată văzându-i mâna cum se întinde spre chelner. Era gata să-i spună: Hai să mai stăm puţin, dacă vreţi, dar i-a fost teamă că i-ar fi interpretat greşit vorbele. Şi pentru că nu a spus nimic, s-a ridicat şi a ieşit prima, toate mişcările ei din care se vedea că nu se grăbeşte au transmis într-un fel o parte din ceea ce ar fi vrut să-i spună. Păşeau acum pe o stradă care se vedea că nu e strada lui şi cu atât mai puţin a ei, iar Linda simţea din nou aceeaşi nehotărâre: să-i spună că trebuie să ajungă la prietena ei, să se întoarcă pur şi simplu acasă sau să meargă cu el la voia

întâmplării, ceea ce nu-i crea nici o obligaţie. Simţea că nu e în stare să ia nici o decizie şi, pentru a scăpa de întrebări, îi spuse ceva despre chinez.

— Cum? făcu el.

— V-am întrebat despre radiografie, zise ea, ce se va întâmpla după ce o vor aduce din China?

Viktor ridică din umeri şi zâmbi.

— N-am de unde să ştiu, spuse. Va fi, cu siguranţă, însoţită de constatările medicilor chinezi. Sau se va cere o nouă radiografie. Nu ştiu nici eu ce să zic.

— Ce chestie urâtă, făcu ea.

Simţi greutatea privirii lui fixată pieziş pe umărul ei stâng.

— Radiografia unui picior de chinez zboară cu avionul dintr-o ţară într-alta.

Fără să vrea, ea îşi ridică privirea spre cer. Bărbatul care mergea lângă ea îi păru pentru o clipă legat organic de masa aceea de nori sumbri, de unde aştepta să apară umbra unui picior. Involuntar, îşi aminti de o radiografie a tatălui său făcută cu doi ani în urmă, cu mulţimea aceea de oase albe îngrămădite unul peste altul. Soarta omului care mergea alături de ea era legată de radiografia aceea.

Fără a şti de ce, Linda simţi nevoia să ofteze. Un picior de chinez, repetă ca un automat. Vitrinele de pe ambele trotuare, trecătorii şi orice altceva încercau să se volatilizeze pentru a ceda locul imaginii macabre a piciorului acela care zbura de pe un continent pe altul direct din vremea miturilor comune euroasiatice… Omul care avea de-a face cu piciorul-fantomă trebuie să fi fost un om extraordinar.

— Uite unde stau eu, auzi brusc vocea lui, ce părea că vine tare de departe. Bărbatul se oprise şi arăta cu mâna spre etajul al doilea sau al treilea al unui bloc de locuinţe.

Linda privea într-acolo cu gândul în altă parte. În mişcări avea aceeaşi lentoare de mai-nainte.

— Urcăm la mine? o întrebă el şovăitor. E prea devreme să te întorci acasă, nu?

Într-adevăr, după-amiaza aceea părea că nu vrea să se mai sfârşească. Linda se simţea la fel de nehotărâtă. Privea ca prin vis părculeţul din faţa blocului, unde iarba începuse să se usuce şi unde un leagăn vopsit în portocaliu era fixat direct pe pământ.

— A fost atât de plăcută discuţia cu dumneavoastră, zise el, aşa de reconfortantă. Aş vrea să mai stăm puţin.

Pe fondul naturii moarte cu cer şi o radiografie de picior, de care gândul ei nu voia să se mai despartă, cuvintele lui îi părură Lindei mai mult decât fireşti. Şi de ce nu? se întrebă în sinea ei. Omul acesta e atât de trist!

— De ce nu? zise aproape în şoaptă şi, fără a-l privi, cu capul uşor plecat, păşi înainte în direcţia care i se păru că e cea bună. Ce naiba fac, îşi zise de două-trei ori în gând. Acceptase să rămână cu un bărbat aproape necunoscut, în prag de seară. Îşi repetă întrebarea, dar în timpul acesta un hău uriaş o sorbi pentru a

o digera hulpav în măruntaiele lui imense.

*

Linda se despărţi de Viktor o oră mai târziu. Se înserase bine; în vitrinele care, cine ştie de ce, nu erau luminate, ea se privi inutil să vadă dacă avea părul în ordine. Dar nu descoperi cine ştie ce, lucru la care se şi aşteptase. Dezordinea era în altă parte şi, amintindu-şi ceea ce se întâmplase cu puţin timp în urmă, era acum convinsă că totul începuse de la îmbrăţişarea ei neaşteptată, care, cu trecerea minutelor, îi părea şi mai lipsită de logică şi cu siguranţă că-l surprinsese şi pe el. Acum se chinuia să ghicească dacă nu cumva el o consideră o depravată.

— Noapte bună, îi zise pe neaşteptate când se găseau în apropierea intersecţiei. Aproape am ajuns.

El încercă să spună ceva, dar nu rosti decât aceleaşi cuvinte, şi încă cu un glas atât de pierit încât părea că-şi spusese singur noapte bună.

Nu pare să fi citit literatură rusă, îşi zise Linda, în vreme ce se apropia de casă. Păşea din ce în ce mai repede, de parcă ar fi fugărit-o cineva. Totul din cauza acelui blestemat sentiment de milă, îşi spuse, strecurându-şi din nou mâna prin păr, ca şi când încurcătura aceea, de care acum era convinsă, ar fi fost acolo, ca un os de peşte rămas în gât de care încerci zadarnic să scapi.

*

Ţârâitul telefonului, prelung, sâcâitor (de când fusese suspendat aşa îi părea, indiferent, batjocoritor), îi întrerupse somnul lui Viktor Hila. Îl sunau de la uzină. Cum? De ce? întrebă el. E de bine, sau de rău? Vino aici şi o să vezi, îi spuse şefa de la personal.

Îmbrăcându-se, se întrebă aproape cu voce tare: De ce sunt atât de calm? Şi imediat, cu senzaţia unei greutăţi pe care o laşi brusc jos, îşi aminti de după amiaza petrecută cu Linda, cum urcaseră împreună în apartament, apoi ei doi pe canapea, îmbrăţişarea ei neaşteptată, de-a dreptul ciudată. Se gândise mult la asta, până la miezul nopţii, întins pe pat, fumând ţigară de la ţigară, ca şi când ar fi vrut să învăluie în fum ceva ce şi fără fumul acela era vag şi inexplicabil, înşelător ca un vis. Culmea era că din tot ceea ce se întâmplase nu reţinuse decât îmbrăţişarea ei. Pentru o clipă şi-o imaginase ca pe o îmbrăţişare fraternă. La început nici n-am crezut că ar putea fi atât de nevinovată, îşi zise. Părul ei moale pe faţa lui, uşoara atingere a buzelor şi mai ales braţele ei încolăcindu-i gâtul, toate acestea avuseseră o delicateţe şi o strălucire de curcubeu, ce păreau uşor de doborât cu un cuvânt sau un gest vulgar. Şi totuşi, deşi ceea ce poate fi numit vulgar se întâmplase în cele din urmă, curcubeul de la început a rămas neatins.

Simţea că singurul mod prin care ar fi putut păstra amintirea aceea era să se dea deoparte, şi aşa va face. N-avea să-i mai telefoneze Lindei, va înnobila momentul acela uitând-o, lăsând-o în afara lumii reale, prefăcându-se că a uitat totul, chiar dacă o va întâlni pe stradă.

Drumul până la staţia de autobuz îl făcu când gândindu-se la seara trecută, când întrebându-se de ce l-or fi chemat la uzină. Portarul îl întâmpină bucuros.

— Ai venit din nou, măi băiatule? Bravo!

— Nu ştiu, nea Jani. Acum o să aflu de la personal.

— Du-te, în zona aia nu sunt chinezi, zise bătrânul. S-au dus dincolo, la noile secţii.

Viktor zâmbi amar. Cum de-a ajuns să intre pe furiş în uzină la el? Ba chiar înainte de a pleca, colegii, luând în râs ceea ce i se întâmplase, îl sfătuiau să vină mascat cu perucă şi mustăţi, ca burghezii din teatrul de amatori, ca să nu-l recunoască tovarăşii chinezi.

Ieşind de la biroul de personal, Viktor nu ştia dacă să se bucure sau să se întristeze. Îl anunţaseră că trebuie să plece imediat la Elbasan, detaşat la uzina de acolo. Adică va trebui să plec din Tirana pentru a-i face pe plac pricăjitului ăla? întrebase Viktor, mirat şi el de valul de revoltă care-l cuprinsese pe loc. Controlează-ţi cuvintele, tovarăşe, l-a apostrofat şefa de personal cu asprime. Să munceşti la uzina de oţel e o onoare pentru orice comunist. Şi, în plus, nu uita că eşti vinovat. Ordinul Partidului e să nu-i provocăm cu nimic, iar tu… Dobitocule, se mustră în sinea sa Viktor. Nu te bucuri că treaba s-a închis cu atât. Aveţi dreptate, îi spuse şefei, care încă-l mai privea cu severitate.

Şi totuşi, de cum ieşi pe uşă, simţi un gol în piept. Trebuia să se ducă acolo pentru totdeauna. Degeaba îşi tot spunea că poate nu e pentru totdeauna, că, cine ştie, chinezii vor pleca şi el s-ar putea întoarce, gândul acesta nu-l liniştea. Străbătu curtea uzinei, de data asta fără să-l intereseze dacă-l văd sau nu chinezii. Acum răul fusese făcut şi nu mai avea de ce să se păzească. Ba chiar ar fi vrut să-i întâlnească şi să le spună: Uite, eu plec, sunteţi mulţumiţi acum?

În curte şi mai apoi la bufet, unde a intrat să bea o cafea, toţi l-au întâmpinat cu întrebarea „Gata, te-ai întors?“ Dar el clătina din cap şi le răspundea „Nu“.

Înainte de a pleca, dădu încă o dată ocol uzinei, în care îşi petrecuse o parte din viaţă. Te-ai întors, inginerule? auzea din loc în loc întrebările oamenilor, iar el ori nega din cap, ori zâmbea fără să dea nici un răspuns. Părerea de rău că avea să plece îl sufoca, îl apăsa ca o greutate pe piept. Gazetele de perete, care nu-i plăcuseră niciodată, panourile de onoare cu fotografiile fruntaşilor, până la anunţurile banale, prinse cu bolduri ici-colo: „Mâine la ora 16 şedinţă a Sindicatului pe secţie“, „Azi repetiţie la cor“, îi păreau altfel acum.

În vreme ce păşea prin curte se simţea ţinta multor priviri. Câte nu se zic despre tine, îi spusese un inginer electrician care-l însoţise câţiva paşi. Eşti o legendă, pe cuvânt, mai ceva ca o legendă. Se vorbeşte despre mitinguri contra ta în Piaţa Tian An’Men, despre un protest la ONU şi câte şi mai câte, vorbe de clacă, nu?

Viktor îl asculta zâmbind. În realitate, povestea cu radiografia era departe de fanteziile astea. Ici şi colo, prin secţii, muncitorii şi tehnicienii mai tineri îl priveau cu admiraţie. Când şi când îşi amintea de îmbrăţişarea Lindei şi simţea cum se înalţă în zbor, dus de un val nevăzut. Apoi se trezea la realitate şi revenea

cu picioarele pe pământ.

Iată şi locul în care-l călcase pe chinez. Viktor dădu din cap ca pentru a goni imaginea picioarelor acelea încălţate cu nişte pantofi de pânză, ca nişte papuci de casă, care păreau să adauge o doză de viclenie momentului în care chinezul se apropiase fără zgomot. Pantofii aceia moi de pânză păreau în dezacord cu cinismul lui, un cinism evident, menit să împiedice producţia întregii uzine. Pentru o clipă, lui Viktor i se păru că ipocrizia lumii întregi se strânsese în acei pantofi-papuci, iar el, împins nu doar de mânie, ci şi din dorinţa de a sfâşia masca aceea mincinoasă, intenţionat, dar chipurile întâmplător, se apropiase de chinez şi-l călcase.

— Eşti o legendă, pe cuvânt, eroul zilei, repeta inginerul. Iar tanti Nasta ştii ce a spus? Păcat, s-o păţească ditamai băiatul pentru o bucăţică de chinez…

Inginerul râdea singur de ceea ce spunea, dar lui Viktor i se părea că i-ar fi greu să râdă şi el.

O oră mai târziu ieşi pe poarta uzinei şi aşa, gânditor, fără să se uite la nimeni, se îndreptă spre staţia de autobuz. Se întoarse şi privi coşurile care scoteau un fum negru. Cu ceva vreme în urmă visase câteva coşuri asemănătoare, dar întoarse cu susul în jos. Poate că, după această schimbare, viaţa mea va lua un curs mai bun, îşi zise. Nu degeaba se spune că în orice rău e și un bine. Aşa gândea în vreme ce privirile îi rămăseseră pironite asupra coşurilor de fum. Îşi aminti cuvintele de încurajare ale inginerului, dar nici acum nu-i venea să râdă. Fără a-şi muta privirea, observă că felul în care se ridica fumul avea ceva anormal, străin şi batjocoritor. Nu degeaba se spune că fumul din vis prevesteşte ceva rău.

CAPITOLUL AL CINCILEA

Ca şi până atunci, cerul continua să se boltească trist peste lume. În frigul toamnei, care sporea cu fiecare zi, sateliţii-spioni transmiteau de la unii la alţii lista cu numele membrilor Biroului Politic chinez, conform comisiei oficiale de funeralii. Chiar de la ultima listă, din urmă cu trei săptămâni, avusese loc o mică schimbare, aproape imperceptibilă: membrul Biroului care-şi lega capul cu prosopul sau Prosopgiul, cum îi spuneau între ei specialiştii care se ocupau cu China, trecuse de pe locul treizeci şi patru pe locul treizeci şi trei, împingându-l cu un loc mai sus şi pe membrul Biroului Politic cu două butoaie. Oricât de neînsemnată ar fi părut schimbarea, specialiştii, cu ochii holbaţi pe ştire, au încercat să găsească în asta un semnal cât de mic în echilibrul momentan de putere dintre cele două grupări concurente. Ghinionul face ca, în efortul supraomenesc al specialiştilor, aceştia să nu reușească să stabilească ce tendinţă reprezenta unul dintre oficiali şi ce tendinţă celălalt. Unui ochi mai puţin experimentat asta ar fi putut să-i arate ceva ce avea de-a face, cel puţin, cu cele două direcţii din evoluţia industriei textile şi alimentare (prosopul şi năutul), cu tendinţa de a da avantaj primei în comparaţie cu a doua, deşi părea să fie ceva mult mai profund, legat poate de întreaga economie chineză sau, şi mai mult, de slăbirea sau înăsprirea luptei de clasă în China, ori chiar cu politica externă a statului. În vremea asta, alţi specialişti, mai zeloşi, aprofundau studiul enciclopediilor chineze din epoca Ming, a tratatelor şi simbolisticii poetice, pentru a descoperi ce reprezentau în acestea prosopul şi năutul şi, mai mult încă, ce reprezentau cele două atunci când se aflau într-o relaţie nemijlocită.

Sateliţii-spioni nu transmiteau altceva. Încă din zori, unul dintre ei dădea acest text: „Din câte ştim, nu există un răspuns la scrisoarea Albaniei. Sursa nu este sigură. Poate că scrisoarea nici nu a existat“. Dis-de-dimineaţă, satelitul a mai transmis o ştire: „Scrisoarea Albaniei a fost transmisă. Insistaţi să aflaţi răspunsul“. În realitate, nu exista un răspuns. În geanta lui Gjergji Dibra, care călătorea acum pe ruta Beijing-Karachi-Paris, se aflau câteva document importante, dar nici un răspuns la scrisoare. Era unsprezece dimineaţa. Avionul zbura greoi deasupra câmpiilor Chinei de Sud străbătând o masă de nori ce păreau surprinşi de strălucirea soarelui de toamnă. Zgomotul motorului ajungea

uneori până jos, pe pământ. Chiar nu puteţi schimba puţin itinerarul de zbor al acestui avion nenorocit? se întrebă în sinea sa Mao Zedong, plimbându-se în timpul acesta pe câmp, la câţiva kilometri sub el.

Era singur (gărzile se târau pe burtă prin porumbişte ca să nu fie observaţi) pe câmpul nesfârşit, care avea undeva, la orizont, sclipiri roşietice, tremurătoare. Ridică ochii să vadă pe cer avionul. Nu era vorba doar despre liniştea lui, ci în primul rând despre păstrarea secretului. Pe câmpurile acelea era cultivată cânepă indiană şi, cum s-ar părea, serviciile străine de spionaj mirosiseră ceva, câtă vreme toate companiile aeriene insistau ca avioanele lor să zboare deasupra acelei zone şi, dacă se poate, cât mai jos, chipurile din cauza condiţiilor atmosferice. Iar prostănacii lui de miniştri, cel de externe şi cel de interne, nu pricepeau nimic din toate astea şi se concentrau exclusiv pe secretul atomic, ca şi când recoltele de pe aceste câmpuri ar fi fost un fleac. Da, sigur, electronica, atomul, ştiinţele vremii trebuiau tratate cu atenţie, câtă vreme culturile de aici erau ceva banal, muncă de ţărani. Hm, făcu el. O ură oarbă, care-l cuprindea ori de câte ori i se părea că cineva îndrăzneşte să subestimeze sau, şi mai mult, să dispreţuiască tot ceea ce era legat de munca ţăranului, îl acapara încetul cu încetul. Era convins că un asemenea dispreţ are de-a face cu originea lui ţărănească, iar mecanismul gândirii lui de politician versat scotea întregul raţionament din sfera moralei şi eticii, legându-l pe loc de dorinţa lor de a-i lua locul.

N-au decât să-şi păstreze micile lor secrete aristocratice. Cât despre el, el credea mai mult în beneficiile acestor câmpuri întinse de marijuana decât în toată grămada de descoperiri ale electronicii, fizicii atomice sau naiba mai ştie care.

Era a patra zi în care se plimba pe câmpul acela şi nu mai încercase de mult o asemenea stare sufletească. Făcuse bine ieşind din peşteră şi venind aici. Cu ochii mijiţi din cauza luminii cerceta întinderea câmpiei, cu acel halou roşiatic care-o învăluia la ora aceea.

Steaguri roşii de sărbătoare… Slogane… Urale… Imnul *Roşu e răsăritul*… Cărticica lui roşie în milioane de mâini… Credeţi că eu iau în serios tot roşul ăsta? Râse singur punându-şi această întrebare, apoi se întrerupse şi încercă să-şi amintească unde sau cui îi spusese cuvintele acelea, dar nu reuşea deloc. Credeţi că îl iau în serios… Aha, uite că şi-a amintit. Era una dintre frazele pe care le pronunţase închipuindu-şi posibile discuţii cu diferiţi oameni: politicieni, regi, preşedinţi, colegi, duşmani de-ai lui. Într-un colţ al conştiinţei sale, acestea erau cu sutele, aşteptându-şi rândul să iasă la lumină sau pierzându-şi speranţa şi murind de-a binelea.

Fraza care tocmai îl răscolise atât de adânc era încă vie. Vă închipuiţi că eu iau în serios sângeriul ăsta? Încercă să-şi imagineze râsul interlocutorului, al cărui chip îi apărea în faţă aşa cum îl văzuse ultima dată în ziar. Privire râzândă, fălci late… Era chipul preşedintelui american. Cum se părea, fraza aceea, ieşită din conştiinţa lui şi adresată cine ştie cui, poate lui Chiang Kai-shek, lui Tito, lui

Haile Selassie sau Papei de la Roma, îl nimerise pe preşedintele american.

Vă amintiţi că?… Nu, el nu credea atât de mult în sângeriul ăla. Dacă era vorba despre roşu, atunci credea mai tare în roşul marijuanei decât în cel de pe steaguri. Desigur că nu era momentul s-o şi spună. Dar, dacă era prea devreme s-o declare, pentru a o gândi nu era la fel. Sau poate că era chiar prea târziu.

Fără să se oprească, privi de jur împrejur. Gărzile nu se vedeau nicăieri şi fu încredinţat că nici nu existau şi că doar lanurile, porumbul, varza, soia îl vegheau ca pe unul de-al lor.

Câmpuri semănate cu vise, o idioţenie… Dar nu-i aşa, domnilor, îşi zise. O noapte de insomnie şi omul apelează la somnifer. Dar aici e vorba despre o planetă întreagă, al cărei creier a luat-o razna. O mulţime de teorii despre cum se pot îndrepta stricăciunile lumii, dar la asta nu se gândise nimeni. Căci, preocupaţi de fel de fel de doctrine, oamenii uită că ceea ce-i trebuie unui om le trebuie şi altor o mie sau celor cinci miliarde de locuitori ai planetei. Care acceptă că pentru a linişti un creier înfierbântat trebuie să-i administrezi un calmant, dar, când vine vorba despre creierii tuturor, urlă despre câmpuri cultivate cu vise, cu idioţenie.

Însă el nu cădea uşor pradă doctrinelor înşelătoare. Spre deosebire de mulţi alţii şi chiar de ceea ce crezuse şi el până atunci, în ultima vreme se gândea dacă nu cumva creierul omenesc s-a dezvoltat mai mult decât trebuie şi că acesta e motivul tuturor relelor care au lovit omenirea. Şi mai ales al nenorocirilor viitoare. Trebuiau luate măsuri urgente pentru a aduce creierul uman în vechile lui limite, din care a ieşit. El trebuie redus, pentru că altfel va pricinui numai necazuri omenirii. Acesta era unul dintre adevărurile universale pe care le descoperise el.

Într-o zi, pe când bea ceai cu Guo Moruo, acesta îi explicase că polemica legată de creierul omenesc e una dintre cele mai vechi polemici ale omenirii. În vechile legende greceşti se spune că de la asta s-au certat cumplit şeful zeilor, Zeus, cu titanul Prometeu.

Deşi, am putea spune că în Olimp au fost două curente legate de treaba asta, a intervenit râzând Mao. Poate fi cine-o vrea de partea lui Prometeu, urmase el, noi suntem cu Zeus!

Go Mo-jo îl privise cu admiraţie. Cui i s-ar potrivi mai bine rolul lui Zeus decât ţie, preşedinte? păreau să spună ochii lui.

Privirea lui, strânsă între pleoape, colinda nestingherită întinderea câmpiei. Întinderea asta sângerie făcea parte din arsenalul celor ce vor fi utilizate la corectarea situaţiei. Raportul despre vânzarea în secret a marijuanei, pe care-l răsfoise în urmă cu patru zile, era promiţător. Sute de saci ajunseseră în Europa şi alte sute aşteptau la rând. Şi totuşi era puţin. Ce cantitate ar fi trebuit, oare, pentru a droga întrega planetă? În momentul acesta nu ştia nimeni. Tulburaţi mai întâi creierul Europei, îi spusese, în urmă cu ceva timp, Jiang Qing, şi e ca şi când aţi fi drogat întrega lume. Creierul Europei e cel mai periculos dintre toate. Chiar asta încerc să fac, i-a răspuns el, dar nu e atât de simplu. Sute de tone de vise sau

de idioţenie, spune-i cum vrei, aruncate într-o mare de înţelepciune se vor topi ca sarea în apă dacă nu vor fi însoţite de alte metode mai sofisticate. Lupta pentru spălarea creierului omenesc e una titanică. Dacă nu vor dispărea sursele care-l întreţin şi-i desăvârşesc mecanismele, această luptă va fi la fel de inutilă ca încercarea de a seca un lac fără a-i opri izvoarele. Şi i-a explicat planul lui de a distruge actualul sistem şcolar, închiderea universităţilor, împuţinarea cărţilor până la nivelul avut în secolele când erau scrise cu mâna. De-a lungul vieţii lui, omul nu avea nevoie să citească mai mult de zece cărţi, chiar politice cele mai multe. În anii Revoluţiei Culturale reuşise să facă lucrul acesta în China, dar degeaba, căci a rămas acolo. Adevărul e că-şi exportase teoria doar în Cambodgia şi încercase fără succes în Ceylon, dar astea sunt în Asia. Iar visul lui era s-o trimită departe… Hm, departe… În Europa.

N-ar fi vrut să-şi amintească de Albania într-o zi atât de frumoasă pentru el, dar gândul îi veni singur. Îşi pusese atâtea speranţe în ea! Dar stai, îşi zise, stai încă puţin… Nu trebuie să-şi piardă încrederea atât de repede. Dăduse noi ordine, atitudinea faţă de Albania se va schimba din temelii, ceva se va face, se va face fără-ndoială. Va reuşi până la urmă să îmblânzească pisica sălbatică. Iar în Cambodgia lucrurile mergeau destul de bine, ba chiar mai bine decât îşi imaginase. Ofensiva era în plină desfăşurare. Pentru prima oară tronul prinţilor Shakespeare şi Beethoven se clătina. Cineva venise cu ideea de a i se tăia mâinile pianistului chinez care interpretase o sonată de Beethoven. Părea ceva sălbatic, dar nu era. Uriaşii ăştia erau mai periculoşi decât împăraţii. Acum n-au decât să tremure. Căci el avea să-i doboare unul câte unul, pe toţi, la fel ca pe regi, la fel ca pe ţari. Pe preşedintele Cervantes, pe prinţul Beethoven, pe generalissimul Shakespeare, pe contele Tolstoi şi aşa mai departe. Ce au fost insurgenţii de dinaintea lui? Nişte pitici. Au răsturnat câţiva regi, câţiva prim-miniştri, câteva marionete de carton, dar capabil de a se măsura cu titanii răului era doar el, Mao. El va elibera planeta, creierul omenirii de farmecul maladiv al artei.

Fuseseră condamnaţi zeci de mii, şi totuşi el era încă nemulţumit. Fuseseră trimişi în sate, vârâţi în gropi de noroi, la orezării, fuseseră bătuţi, scuipaţi, forţaţi să uite că au fost cândva scriitori, să se îngrozească la amintirea unui roman ca de o crimă, iar cei care nu reuşeau, să se sinucidă. Şi totuşi simţea că nu e destul.

Îşi imagina uneori o şedinţă care să semene când cu conclavul zeilor greci din Olimp, aşa cum îi spuseseGuo Moruo, când cu Biroul său Politic. În legătură cu problema discutată, să-i dăm cuvântul lui Prometeu… Iar după el să-l auzim pe Chen Boda.

Oricum, Zeus făcuse greşeala să-l înlănţuiască pe Prometeu pe stâncă. Îl făcuse martir cu mâinile lui. Însuşi Marx îl numise aşa, ceea ce dezorientase proletariatul mondial.

Să fi fost după el, nu l-ar fi încătuşat pe Prometeu. Şi nici nu l-ar fi lovit cu fulgerul. La orezărie l-ar fi trimis, în noroi, în mijlocul poporului…

Vechii greci poate că ştiau multe, dar nu cunoşteau forţa orezăriei. A

orezăriei în mlaştina cu noroi… Care te usucă, te omoară cu zile…

Avea un dosar acasă, poate cel mai preţios dintre toate, pe coperta căruia erau scrise cuvintele: „Scrisoare din orezărie“. Primise tot felul de scrisori în ultima vreme, de la tot felul de oameni: condamnaţi la moarte, văduve, miniştri demişi care cereau îndurare, îmbălsămători şomeri etc., dar cele din orezării erau singurele pe care le recitea cu plăcere din când în când. Erau scrisori venite de la scriitorii trimişi la reeducare prin cele mai îndepărtate cătune. Suntem aici cu miile, Stăpâne, în bălţi şi noroi, recunoscători că ne-ai eliberat de demonul scrisului.

Din când în când îi plăcea să deschidă dosarul pentru a compara scrisorile de acum cu cele mai vechi. Cu cât trecea timpul, ele deveneau mai simple, frazele mai sărace, se simţea în ele muţenia pământului. O, Doamne, şi-a spus într-o zi, cât de curând nu voi mai primi de la ei decât un murmur nesfârşit precum cel pe al surdomuţilor. Şi n-ar fi fost de mirare ca, într-o bună zi, să primească de la ei o bucată de hârtie mânjită cu noroi, cu câteva ideograme ici şi colo, ca nişte boabe de orez rămase pe câmp după inundaţie…

Zâmbea ori de câte ori îşi amintea asta. Atunci, da, ar fi putut crede că i-a supus pe scriitori. Ura împotriva lor îl măcinase mereu, dar după căsătoria cu Jiang Qing, şi mai ales de când ea îmbătrânise, sentimentul acela devenise pustiitor. Ştia că Jiang Qing avea câteva motive, legate de cariera ei de fostă artistă de cinema, e drept, de mâna a treia, cum spunea în ultima vreme presa străină, de invidia, insuccesul, umilinţa permanentă, lucruri pe care, poate cele mai dureroase, nu i le spusese nici lui. El ştia sau îşi închipuia adevăratele motive ale acestei răzbunări târzii, şi totuşi, pentru că ura ei coincidea cu ideile lui, îi păreau fireşti. Ba chiar, într-un rând, i-o şi spusese. Eşti egoistă, îi reproşase atunci. Uite, eu sunt poet, şi totuşi nu-i urăsc pe poeţi din considerente banale. Eu nu-i iubesc pentru că sunt convins că sunt dăunători, dar nu pun pasiune în asta. Ba chiar, dacă vrei s-o ştii, îi voi smulge nu fără un oarecare regret, aşa cum smulgi o floare frumoasă, dar vătămătoare. Dar tu… Mda, eşti femeie şi ţi se iartă.

Îşi amintea bine noaptea aceea de iulie, la Shaoshan, când n-au putut să doarmă până dimineaţă şi au vorbit despre soarta lumii.

Era o noapte chinuitoare, cu o canicula care-ţi tăia respiraţia şi tocmai pentru asta sfârşitul frazelor se pierdea într-un soi de geamăt. Erau amândoi foarte aprinşi, imaginându-şi cât de pură va fi lumea fără artă şi literatură. Să se cureţe planeta de imaginile acelea false, bolnăvicioase, o, Doamne, ce minunat ar fi, spunea ea, frângându-şi mâinile cu un soi de nerăbdare. Ştia că treaba aceasta va fi tare grea şi, ca omul care caută să se asigure în plus pentru ceva ce doreşte din tot sufletul, îl întrebase de nenumărate ori dacă toate acestea sunt realizabile. El o asigurase că da, şi ea suspina ca în vis: şi muzica, într-o noapte ca asta să le-o luăm, iar pământul să rămână surd, surd de tot. Şi la fel să se stingă unul câte unul teatrul, romanele, poeziile, să nu mai rămână altă fantezie decât vieţile lor (şi asta nu i-o spunea direct, dar el o simţea foarte bine), decât viaţa ei. Şi asta de

ce să pară un delir? Ce altă femeie, de-a lungul sutelor de secole, de la crearea lumii, a avut un bărbat care să stăpânească un miliard de oameni?

Iar toate acestea erau chiar posibile. Cărţile puse pe foc erau un fapt cunoscut în toată lumea, şi teatrele închise, asemenea, şi pianele sparte, şi miile de scriitori care se târau prin noroaiele orezăriilor, toate astea aveau ca urmare spălarea creierelor, secarea fanteziei, nu se putea întâmpla una fără alta, distrugerea uneia provoca dispariţia celeilalte aşa cum putrezirea căpriorilor unei clădiri duce la prăbuşirea ei. Era însă ceva mult mai greu de distrus. În noaptea aceea fierbinte, ea îi pusese aproape febril acea întrebare: Dar vieţii, ce-i vom face vieţii… vieţii calde, cu discuţii seara în familie, cu iubire… I-a trebuit o bucată de vreme să-i explice, mai mult de ruşine decât de altceva, la ce fel de iubire se referea. Încetul cu încetul, frază după frază, şi-a dezvăluit totuşi gândul: se referea la iubirea propriu-zisă, cea dintre bărbat şi femeie. El o ascultase în linişte, apoi îi explicase la fel de calm că toate cele pomenite de ea, inclusiv dragostea, pierzându-şi aliaţii, se vor usca încetul cu încetul. Discuţiile de după cină vor dispărea, dacă n-au și dispărut deja pentru simplul motiv că dispăruse chiar cina (un castron de orez se mai poate numi cină?), dar pentru iubire va trebui ceva timp…

În ultima vreme, gândurile lor începuseră să se asemene chiar şi în privinţa iubirii, cu singura diferenţă că el îşi pierduse orice urmă de egoism. Îşi iubise mult prima soţie, ba chiar unul dintre poemele lui cele mai duioase le închinase amintirii ei, ceea ce o făcuse pe Jiang Qing să plângă în hohote. Şi totuşi, în ultimii ani, aşa cum făcuse cu multe altele, îşi schimbase părerile şi despre iubire.

Fericită că el acceptase în cele din urmă să pună iubirea în fruntea celorlalte nenorociri, ea a început să vorbească cu mai multă pasiune, ameţită de noaptea aceea memorabilă. Îi şoptea la ureche că iubirea le este la fel de ostilă (uitând să mai spună „Chinei“ sau „revoluţiei“), deci le este la fel de inacceptabilă precum şi celelalte, ba chiar în unele privinţe e mai rea decât ele pentru că este mai lacomă, mai acaparatoare ca acestea. Îi şoptea că iubirea dintre sexe consumă o parte din rezerva de iubire a lumii, ea răpeşte o parte din dragostea care ni se cuvine, continuase aproape suspinând, înţelegi, din dragostea pe care ar trebui să ne-o dea nouă, ne-o ciopârţeşte, ne-o împuţinează, ne-o fură. Dar el o întrerupsese la fel de calm. Nu te enerva, Jiang Qing, şi dragostea va dispărea. Şi i-a explicat apoi că iubirea nu e atât de puternică precum pare, câtă vreme a apărut atât de târziu în lume. În barbarie ea se mărginea doar la raporturi sexuale, iar în Antichitate încărcătura ei sufletească era neînsemnată. Renaşterea europeană a dat aripi acestei maladii, transformând-o în cel mai important simbol al omenirii. Dar, la fel cum a prins puteri, la fel de repede se va prăbuşi atunci când îi vor amuţi cântecele de leagăn, artele, literatura şi toate celelalte rătăciri. Şi cât timp va trece până atunci? a întrebat ea, fremătând de curiozitate. El i-a dat un fel de termen, pe care acum nu şi-l mai amintea, dar ţinea minte că ea oftase, neîncrezătoare că se va întâmpla în timpul vieţii lor. Iar când a aflat că în Cambodgia erau împuşcaţi îndrăgostiţii prinşi că vorbesc despre iubire şi nu despre politică, i-a amintit de oftatul acela de neîncredere din noaptea

înăbuşitoare de iulie. Şi, într-adevăr, în noaptea aceea memorabilă vorbiseră până în zori despre nişte lucruri despre care nu mai vorbise nimeni de la crearea lumii până atunci. Trebuie distrus orice lucru care stimulează dragostea, îi şoptea ea, începând cu pantofii femeilor, bijuteriile, rochiile, coafurile. Dar astea noi le-am şi făcut, i-a răspuns el. În China, de mult nu mai există asemenea fantasme. În China, a suspinat ea, dar trebuie mai departe, mai departe, lumea e plină de ele. Şi se ridicase din aşternutul fierbinte să se ducă în camera cealaltă. S-a întors apoi de acolo îmbrăcată într-o uniformă pe jumătate oficială, jumătate cazonă. Pentru o clipă el a închis ochii, într-atât de urâte i se păreau hainele acelea, care nu i se potriveau deloc, şapca sărăcăcioasă ce-i acoperea părul rar, pantalonii din care nu i se vedea nici o formă, O, Doamne, nimic nu mai rămăsese din ea, nici oasele, măcar. El ştiuse şi până atunci ce anume o împingea pe ea să-i susţină cu atâta încrâncenare teoriile de schimbare a omului, dar acum, când o vedea îmbrăcată cu hainele acelea, asemenea omului care vine să-şi arate rănile oribile, cerând răzbunare, el a înţeles definitiv că până în ultimul ceas ea nu va avea altă obsesie decât realizarea acestui ultim vis al ei. Şi nu doar în faţa ta, îi susurase la ureche, nu doar la şedinţele Biroului Politic, dar voi ieşi aşa ca acum peste tot în public, la marile parade din Piaţa Tian An'Men, ba chiar şi la recepţiile oficiale în faţa femeilor străine. Din cuvintele ei, el a înţeles că ea se va sacrifica total, aşteptând în schimb şi o răsplată totală. Mare grijă, îşi spusese în sinea sa, femeia asta e foarte egoistă. Şi totuşi o va răsplăti. Acum nu-şi mai amintea ce-i spusese atunci şi la ce anume se gândise, pe jumătate în glumă, pe jumătate serios. Frumuseţea s-a uscat odată cu tine. Lumea să ţină doliu după tinereţea ta. Nu tu ai îmbătrânit, ci ea. Mi-au povestit despre o carte în care era descris portretul unui tânăr, ale cărui trăsături aveau calitatea de a-i arăta semnele îmbătrânirii, în vreme ce el rămânea tânăr. Cineva trebuie să plătească pentru tinereţea ta pierdută, Jiang Qing. Doar femeile chineze, asta nu-ţi ajunge? Ştiam că o să spui aşa, atunci toate femeile lumii.

El şi-a amintit că sunt şi femei europene care gândesc aşa.

Ea îl asculta ca vrăjită. Sunt destule cele care îmi acceptă chiar acum ideile. Chiar în inima Europei, la Paris, maoiştii de acolo, asta nu ţi se pare o minune? Desigur, i-a răspuns ea, dar sunt foarte puţini, în vreme ce restul sunt ca un ocean. Ce eforturi uriaşe să-i schimbi! Poate ar fi mai nimerit să începi cu femeile albaneze, la urma urmei acolo e mai uşor, suntem prieteni. Ai dreptate, îi spusese el, ai dreptate. Asta aşa o s-o facem: femeile albaneze vor fi primele care se vor defeminiza acolo. Din câte ştiu eu, islamul le-a ţinut cinci sute de ani cu feregea, de care au scăpat acum. Dar noi suntem mai puternici decât islamul.

Odată cu apropierea zorilor, discuţia lor devenea tot mai încâlcită, uneori el aţipea, alteori i se părea că ea delirează. Femeia se înflăcăra uşor, dar se şi potolea repede, neîncrezătoare. Distruge-le pe femeile albe, stăpâne, a spus la un moment dat ca prin vis. Apoi se lamenta din nou că-i prea târziu. Îi era teamă că, după ce el nu va mai fi, totul se va întrerupe. Îi era teamă că el nu va fi destul de tare. Dar bărbatul o liniştea. Să n-ai frică! Odată începute, lucrurile vor merge de

la sine.

Afară se lumina de ziuă când el a deschis discuţia despre marijuana. Poate sub impulsul primelor raze ale soarelui, poate pentru a pune capăt odată acelui delir, dar tocmai atunci a găsit momentul să-i şoptească: mai am încă o cale prin care să fac toate astea. Şi i-a povestit despre ceea ce duşmanii lui au numit ultima lui nebunie, ideea cu marijuana. Toţi au crezut că mă lăcomesc la cele patru-cinci miliarde de dolari atunci când, în urmă cu două luni, am dat ordin să fie însămânţată cânepa indiană, i-a zis. O, Doamne, ce proşti sunt! Eu m-am gândit la altceva. Ea asculta cu gura căscată. Ţi-aş fi spus mai demult, dar uite că am aşteptat o noapte ca asta. Şi-i vorbise îndelung despre strălucirea arămie ce va acoperi planeta, despre creierul spălat pe îndelete la care visa. Câţiva ani de folosire a marijuanei şi o parte din calităţile lui se pierd, apoi se mai pierde o parte şi tot aşa până la înjumătăţirea lor. Asta e rezolvarea, i-a şoptit la ureche. Înţelegi acum, mă crezi? Şi aşa i-au prins zorile, adânciţi în acea sporovăială-delir, jumătate adormiţi, jumătate treji, tablou din care lipseau doar ţipetele cucuvelei ca ea să fie numită Lady Jiang Qing, în vreme ce în cealaltă odaie se zbăteau cu gâtul tăiat Shakespeare, *Simfonia a IX-a*, *Gioconda* şi curtenii beţi ai regelui Duncan, care n-au putut împiedica crima.

Mao Zedong răsuflă adânc, ca pentru a expulza din plămâni noaptea aceea. Trecuse oarece timp de atunci şi ceea ce fusese doar un gând devenise acum ceva palpabil. Ba chiar atât de real, încât aflaseră şi străinii. Se opri, căci i se părea că aude din nou motorul de avion. Privi în sus, dar cerul era pustiu, cu aceiaşi nori risipiţi ca dimineaţă. Mi s-a părut, îşi zise. Îi dau târcoale culturii de marijuana ca hienele, gândi apoi. Dar ei, chiar dacă ar zbura jos, jos de tot, dacă ar putea să fotografieze, să filmeze, ba chiar să ia mostre de pe câmp şi să le analizeze în laboratoarele lor, tot n-ar putea să-i ghicească intenţiile. Minţile lor sunt prea seci pentru a pătrunde în secretele noastre. Nici chiar Marx n-ar putea, care explică totul prin economie şi prin politică, dar sunt de ajuns doar acestea două? Ar fi vrut să-i dea un exemplu foarte clar: Ginghis-Han. Invazia lui n-avea de-a face nici cu economia, nici cu politica, nici cu vreun profit, era doar distrugere, praf şi urgie. Cum explicaţi asta, *Herr* Marx? Minţii dumneavoastră îi e greu să pătrundă în colcăiala noastră asiatică. Aşa că aţi pierdut de mult jocul cu noi.

O bucată de vreme îşi pierdu şirul gândurilor. Ma-ri-ju-a-na, silabisi în sinea sa. Mao-mari-juana. Râse. Marijuanideea. Râdeţi, voi, râdeţi, dar veţi fi primii care veţi cădea în genunchi, să cereţi milă. Ave-Mao-Maria. Râse din nou în sinea sa, dar de data aceasta era un râs îngheţat. Ei o vor numi delir, căci adoră cuvântul acesta. Fireşte, atunci când mintea nu e în stare să se desprindă de pământ, totul îţi pare delirant. În vreme ce el putea. El putea să se înalţe o mie de mile deasupra pământului şi să cerceteze totul cu atenţie, aşa mic şi neînsemnat cum părea în imensitatea aceea. Nu degeaba era păstorul unui miliard de oameni. Era o mulţime de un miliard care-i dădea lui, prinţului lor, puterea de a privi lumea în adevărata ei dimensiune. Uite, era acest glob micuţ, acest globuleţ care se învârtea alături de alte milioane, pe care locuiau patru-cinci oameni: unul alb,

unul galben, unul roşu şi unul negru. Cel alb era şi cel mai puternic dintre ei, cu un creier odihnit, drept care îi domina pe ceilalţi trei. Care n-au ce face şi i se supun, căci nu i se pot opune, nici fizic, nici mental. Şi aşa trec anii, secolele, până ce, într-o zi, cel galben găseşte o plantă, o fierbe într-ascuns şi i-o dă celui alb s-o bea. Iar el o bea, visează frumos, creierul i-o ia razna. Apoi ani de zile nu mai vrea altceva. Şi atunci vine ziua în care cel galben, văzându-l pe cel alb la pământ, găseşte momentul să-i ia puterea. E rândul meu să conduc planeta, spune. Păcat că nu e mai mare.

Uite, asta e tot. Celelalte-s fantezie. Asta-i istoria veche şi nouă a pământului. Nu merită să-i dai mai multă importanţă. E inutil s-o complici. Acum el tocmai îi pregătea leacul.

Mao Zedong îşi miji ochii pentru a vedea mai departe. Iată cazanul în care se pregătea băutura. Aburul stacojiu se ridica de pe margini. Planeta e neliniştită, aşa că-i trebuie tăiat cât mai repede elanul. Iar el asta făcea încă de mult: îi pregătea somniferul.

I se făcuse somn. La un moment dat i se păru din nou că aude motor de avion şi privi în sus, dar cerul era pustiu. Uite, aşa pot fi îndreptate lucrurile pe această planetă, îşi zise. Care era, oricum, prea mică pentru a se consuma aşa de mult pentru ea. Aş putea să mă descurc şi cu una mai mare.

Zgomotul de motor se auzi din nou undeva, dar el nu-şi mai ridică privirea. Cu siguranţă că i se părea.

*

Avionul în care se afla Gjergji Dibra zbura de câteva ore deasupra deşertului arab. Drumul de înapoiere i se părea lui Gjergji atât de lung, încât ar fi fost în stare să creadă că deşertul, faţă de ziua în care zburase deasupra lui prima oară, îşi sporise dimensiunile. Nu mai privea de mult prin hublou, căci i se părea că monotonia de jos îi făcea şi mai insuportabilă trecerea timpului. Degetele lui pipăiau cu nervozitate marginile metalice ale genţii negre pe care, la fel cum făcea mereu, o ţinea pe genunchi. Geanta era mai plină ca la dus. Era sigilată ca de fiecare dată, iar el, deşi nu ştia ce se află înăuntru, avea senzaţia, iar intuiţia nu-l trădase nicicând, că, deşi era mai voluminoasă, nu avea greutatea de la primul drum.

Şi adevărul chiar ăsta era. În geantă nu se afla nici un răspuns la scrisoarea adresată Chinei. Ceea ce se afla acolo părea că n-are nici o legătură cu ea. O parte din documente aveau de-a face cu economia. Erau patru rapoarte care încercau să justifice întârzierea vapoarelor. Al cincilea raport, însoţit de schiţe şi semnat de inginerii chinezi, era avertismentul prăbuşirii, în caz de cutremur, a digului principal al hidrocentralelor din Nord. Prin urmare, se cerea întreruperea imediată a lucrărilor, pentru a preîntâmpina catastrofa. Documentele al şaptelea şi al optulea conţineau descrierea detaliată a unei serii de tratative oficiale, pline de dezacorduri, o parte a acestora nefiind din cauza traducerii. Al nouălea

document era radiografia piciorului unui chinez, însoţită de două adrese, una semnată de un grup de „medici desculţi“, cealaltă o notă a Ministerului de Externe. Ultimul document era un raport amănunţit asupra evenimentelor, zvonurilor şi presupunerilor din jurul morţii lui Lin Biao. Era singurul material despre al cărui conţinut Gjergji Dibra ştia câte ceva, şi asta pentru simplul motiv că în serile plicticoase petrecute la Beijing auzise bârfele din jurul morţii lui Lin Biao de la colegii din ambasadă. În timpul călătoriei cu avionul se gândise de multe ori la toate cele vehiculate despre moartea aceea care-l impresionase sau poate pentru că toată aventura lui Lin Biao era legată de o călătorie macabră cu avionul. Chiar din momentul în care Gjergji Dibra a urcat treptele scării metalice pentru a ajunge în avion, şi-l imaginase, involuntar, pe Lin Biao grăbindu-se pe un aeroport secret spre avionul pe care încă de pe atunci trebuie să fi căzut cenuşa morţii. Mareşalul era însoţit de soţie şi fiu. Şi toţi trei se grăbeau, şi erau atât de speriaţi, încât, în ultimul moment, la uşa avionului Lin Biao rămăsese blocat, aşa că a trebuit să fie tras înăuntru… A fost un zbor ciudat, aproape ireal, cu un avion de ocazie. Şi toate acestea erau prea puţin credibile, aşa cum era şi telefonul dat chipurile de fiica lui Lin Biao, care şi-ar fi trădat tatăl, anunţându-l pe Zhou Enlai, cu cinci ore înainte, despre fuga acestuia, ca şi vorbele lui Mao Zedong: Lasă-l să fugă. Iar mai târziu doborârea şi incendiul care a mistuit avionul, ca-ntr-un joc de copii, în Mongolia.

Gjergji Dibra mişcă geanta pe genunchi, fără a-şi lua privirea de la încuietorile metalice cu locaşul pentru cheiţă. Cu siguranţă că nu fusese aşa. În lungile după-amiezi petrecute alături de colegii din ambasadă, aceste îndoieli apăruseră des. Toţi diplomaţii străini de la Beijing nu vorbeau decât despre asta. Şi majoritatea aveau dubii.

În camera lui de hotel, înainte de a adormi, cele auzite căpătaseră dimensiuni macabre. Ce treabă am eu, îşi spusese de câteva ori, să-i ia naiba cu toate misterele lor. Şi totuşi, împotriva dorinţei lui, prin minte îi treceau tot felul de gânduri, gonindu-i somnul.

Desigur că nu se urcase în avion ca să fugă. Urcase pentru a ajunge la Beijing, iar pe drum fusese ucis. N-a fost de acord cu ei în vreo problemă. Poate referitor la vizita preşedintelui american… Aşa încât îi aranjaseră moartea. L-au chemat de urgenţă la Beijing. În timpul zborului, văzând că acesta se prelungeşte, a avut îndoieli şi i-a întrebat: „Încotro mergem?“ Ceea ce se vedea din avion semăna cu deşertul mongol.

Deşi îşi spusese să nu privească afară, Gjergji Dibra îşi apropie fruntea de hublou. Jos continua să se desfăşoare tristul pustiu arab. La fel ca Mongolia, îşi spuse. Deci încotro mergem? a întrebat Lin Biao şi, înţelegând într-o clipă unde se aflau, el şi oamenii lui au scos pistoalele şi s-au împuşcat.

Ziua se scurgea cu repeziciune de parcă ar fi supt-o deşertul. Într-o asemenea seară, păşind cu greu prin nisip, câţiva ostaşi sovietici se apropiaseră de scheletul avionului prăbuşit în stepă. Printre resturi l-au găsit carbonizat pe cel care fusese speranţa Chinei, urmaşul lui Mao, omul prezidiilor, al mitingurilor, al filmelor

color, ars acum, fantomă neagră, pată de negativ. Apoi, cercetând mai amănunţit, în măruntaiele metalice ale avionului pârjolit au găsit gloanţe şi s-au întrebat imediat: oare cine o fi tras şi de ce? Iar această dilemă a pus sub semnul întrebării varianta fugii.

Degetele lui Gjergji continuau să se plimbe pe încuietorile genţii. Cheia enigmei se afla probabil la sovietici. Şi totuşi nici ei nu puteau şti mai mult. Cine a tras cu pistolul în interiorul avionului şi de ce? A tras Lin Biao primul, când a văzut că-l duc forţat în afara Chinei, iar apoi au tras ceilalţi în el? Sau au tras ceilalţi imediat după ce el i-a întrebat: „Încotro mergem?“ Sau poate că au tras ambele grupuri (şi asta dacă au fost într-adevăr două) în acelaşi timp? Gjergji Dibra renunţase să mai caute un răspuns pentru a scăpa de mulţimea de presupuneri care-l obsedau din nou, la fel ca-n noaptea aceea de insomnie de la hotel. Şi continua să-şi spună când şi când „Să-i ia naiba“, dar, de data, asta, aproape inutil. Era conştient că acest coşmar avea să-l obsedeze tot drumul.

Deci în avion se trăsese. După care aparatul se prăbuşise. De ce? În urma împuşcăturilor? (Gloanţele au distrus vreunul dintre instrumentele de bord. Au fost ucişi piloţii.) Pe scurt, drama se produsese anticipat şi în mod neaşteptat.

Dar ce s-ar fi întâmplat dacă nu s-ar fi tras? Unde urma să se ducă avionul şi, mai ales: în ce fel şi unde avea să se sfârşească drama?

Aşa cum i se întâmplă omului în somn, când visează că zboară, imaginaţia lui Gjergji era atrasă de pământ.

Toată treaba asta, cum s-ar părea, era prevăzută a se sfârşi pe pământ. Pe pământ străin, fireşte, pentru a se crede că Lin Biao voia să fugă. Altfel, puţine pustiuri avea China, unde Lin Biao putea fi măcelărit în linişte?

Aşa că Lin Biao trebuia să fie pe pământ străin (sovietic în acest caz). Alături de avionul cu care fugise. Mort.

În cazul acesta, rezolvarea era limpede: avionul trebuia să aterizeze undeva în Mongolia. Înainte ca grănicerii sovietici să ajungă acolo, ucigaşii aveau destul timp să-l împuşte pe mareşal. (În avion sau, şi mai simplu, afară, pe pământ.)

Aşadar, i-ar fi dat jos pe mareşal şi pe oamenii lui şi i-ar fi împuşcat lângă avion. Dacă ar fi venit ruşii, le-ar fi declarat: Acesta este ministrul nostru Lin Biao, care a vrut să fugă din ţară, iar noi, gărzile lui, fideli lui Mao, l-am ucis.

Tot planul acesta a fost dat peste cap de Lin Biao (întrebarea „Încotro mergem?“, focurile de pistol etc.). Sau poate într-o încăierare pentru a-l dezarma. (Şi atenţie, după ce treceţi graniţa, dezarmaţi-l.)

Gjergji scutură din cap. Era oare posibil ca chinezii, atât de atenţi la detalii, să facă un plan atât de grosolan? Amatorismul se vedea de departe. Şi pericolul. În avion se aflau două grupuri înarmate. Însoţitorii lui Lin Biao aveau tot atâtea şanse de succes, dacă nu chiar mai multe. Iar mareşalul ar fi putut într-adevăr să fugă.

Nu e posibil, îşi spuse Gjergji. Un asemenea plan ar fi putut fi acceptat de cineva care avea o altă variantă, mult mai bună. Cineva care ştie că oricum s-ar fi desfăşurat evenimentele în avion (deci chiar dacă Lin Biao ar fi câştigat), asta n-

ar fi schimbat nimic din finalul poveştii. Pentru că ambele tabere ar fi dispărut în foc.

Avionul se va prăbuşi… Cineva era sigur de asta.

Gjergji îşi sprijini fruntea de geamul hubloului, dar trepidaţiile îi sporiră agitaţia.

În avion se aflau două grupuri şi fiecare ştia alt adevăr. Al lui Lin Biao, care ştia că merge la Beijing. Al ucigaşilor, care ştiau că-l vor executa în Mongolia. Dar, în afară de ei, mai era cineva, un al treilea, în afara avionului, ba chiar departe, foarte departe, care ştia adevărul-adevărat: că avionul va cădea.

Hm, făcu Gjergji. Ucigaşi în avion. Era uşor s-o spui, dar greu s-o accepţi. Primul lucru pe care aveau să-l facă însoţitorii lui Lin Biao, văzând nişte figuri necunoscute, ar fi fost să spună: Cine sunt ăştia? Să plece imediat de aici! Nu, ori se petrecuse altceva, ori toate acestea au fost reale, dar într-o altă ordine şi cu un alt scop.

La urma urmei, ce-mi trebuie mie? îşi spuse Gjergji într-o ultimă tentativă de a-şi muta gândul. Adevărul e că n-avea de ce să-şi omoare mintea să explice şi să supraexplice ceva ce va rămâne, la urma urmei, un mister. Destul că suportase zile întregi feţele lor ca nişte măşti şi uscăciunea vieţii de acolo. Simţea în fiecare zi cum se dezumanizează. Acum, când pleca, ar fi vrut să uite cât mai repede măştile acelea şi coşmarul trăit. Ducă-se la naiba cu toate misterele lor. Poate că asta era ultima lui misiune acolo.

Încercă să se gândească acasă, la cei dragi, dar era ceva ce-l împiedica. O modificare uşoară a spaţiului în holul casei, a uşilor care dădeau spre coridor. Mersul cunoscut al Silvei din dormitor la baie avea ceva ciudat. Ba chiar şi chipurile lor, al ei şi al Brikenei, îi păreau oarecum străine, ascunse sub un strat de pudră. Ce să fie asta? îşi spuse. Cum se părea, magnetismul Asiei era încă puternic.

Îi făcu un semn stewardesei, care trecea printre scaune, şi-i ceru o cafea.

— Unde suntem aici? o întrebă când îi aduse cafeaua.

Cu obişnuitul zâmbet de serviciu, stewardesa rosti un nume pe care el nu-l auzi, căci mintea, în mod iraţional, îi dădu un alt răspuns: deasupra Mongoliei.

„Încotro mergem?“ întrebase atunci Lin Biao, în avionul blestemat. La naiba, îşi zise Gjergji Dibra simţind că-i era imposibil să se desprindă de acel avion. Auzise atâtea despre el în nesfârşitele ore de la Beijing, încât ar fi avut nevoie de ceva timp ca să le rumege în minte.

Acum renunţase să-şi ia gândul de la cele aflate, doar că încerca să le ordoneze cât mai logic, ca şi când ar fi urmat să le prezinte într-o conferinţă de presă. Îşi închipuia că doar aşa îşi va cruţa creierul.

Era aşadar clar că nu fusese vorba de nici o fugă. Şi nici că avionul ar fi fost pilotat de fiul lui Lin Biao. Soţia şi fiul se aflau într-adevăr cu mareşalul (poate că fuseseră invitaţi toţi trei), dar în felul acesta se plănuise totul, ca să se justifice fuga. Şi s-ar fi justificat sută la sută dacă n-ar fi fost împuşcăturile. Cine a tras şi

în cine? (Ar fi fost posibil, oare, ca fiul să fi trădat, iar nu fiica?) Neverosimil.

Era clar că în avion se mai aflaseră şi alţii. Dar cine să fi fost? Că nu erau din tabăra lui Lin Biao, asta era clar câtă vreme acolo se trăsese cu pistolul. (Nu contează cine a tras, important e că au tras unii în alţii.) Deci în avionul care a decolat se aflau două grupuri adverse. Au decolat împreună, dar cineva nu trebuia să se mai întoarcă. Cel puţin aşa ştia unul dintre grupuri, omul care trebuia să dispară era Lin Biao. Avionul pleacă. Trece o oră de zbor, trec două. Iar Beijingul, unde Lin Biao fusese chemat urgent, nu se vede. Atunci el întreabă: Încotro mergem? Până aici totul pare evident, dar după ce a fost pusă întrebarea fatală lucrurile devin ceţoase. Aşa cum e şi cu împuşcăturile.

Dar ai spus că aşa ceva, adică prezenţa ucigaşilor în avionul privat sau oficial, era aproape imposibilă. Cum? Ah, ce tortură, gemu în sinea sa Gjergji Dibra, după care îşi reveni. Şi-l închipui clar pe cel care ar fi putut să-i pună o asemenea întrebare, ba chiar şi locul: o masă la cafeneaua Riviera, unde mergea uneori cu Skënder Bermema. Cred că am ghicit, îşi spuse. Skënder Bermema era motivul chinului său. Din cauza lui analiza şi răsanaliza prostiile alea. Ştia că, la întoarcere, o să-l omoare cu întrebările. Mai ales despre uciderea mareşalului. Chiar înaintea plecării discutaseră de câteva ori despre el. Voia să scrie, probabil, ceva.

Această descoperire nu-l linişti deloc. Ştia că nu va putea opri năvala supoziţiilor. Se lăsă înghiţit de vârtej şi de derulările acelea istovitoare. Totul era învăluit de mister, ori de câte ori o parte ieşea la iveală, o altă parte îi lua locul în beznă… A fost ceva ce n-a mers în scenariul acela? Planul a fost zădărnicit de întrebarea mareşalului „Încotro mergem?“ Poate că, nervos, şi-a privit ceasul. Iar suspiciunile, teama din ultima vreme făcuseră restul. Stă prost cu nervii. Întrebarea „De ce mă cheamă aşa de urgent?“ i se învârtise de zeci de ori prin creier. Aşa încât, văzând că Beijingul nu se zăreşte…

Dar dacă n-a făcut nimic din toate acestea, nici nu şi-a privit ceasul şi nici n-a întrebat, iar ei l-au împuşcat fără multă vorbă, direct pe fotoliu, unde moţăia? (Dacă apare ceva neprevăzut, împuşcaţi-l chiar în avion.) Iar ucigaşii au făcut asta prin surprindere, fără să mai aştepte, ca să preîntâmpine vreo surpriză. Aşa încât totul s-a rezolvat anticipat şi în avion s-a făcut linişte. Ei însoţeau acum cadavrul rigid al fostului lor stăpân fără să ştie că, nu peste mult timp, vor fi cu toţii scrum, cu singura diferenţă că el, în afară de asta, mai avea în trup încă o moarte, cea anterioară, provocată de gloanţe.

Dar tu ai spus ceva mai-nainte… Ce va fi în caz că… Ştiu, ştiu ce-mi vei spune, că scenariul e puţin cam forţat. În toate amănuntele astea se vede o exagerare inutilă. În realitate, cea mai fezabilă soluţie fusese prezentată de unul dintre înalţii demnitari, care recomandase doborârea avionului cu o rachetă. Ar fi fost cea mai curată rezolvare. Numai că ideea lui n-a fost discutată. Gata, i se adresă Gjergji interlocutorului (care era mereu Skënder Bermema, în timp ce se aflau împreună la cafeneaua Riviera).

Gjergji făcu un efort să rămână acolo. Îşi imagină fotoliile joase de sub

vitrinele mari şi aburite, ploaia de pe trotuar ce părea atât de aproape şi chelneriţa subţirică, ce părea şi mai slăbuţă acum, când el aflase, fără să vrea, că e căsătorită cu un luptător. Încă de pe vremea când Silva i-l prezentase pe Skënder Bermema, se întâlnea uneori cu el la o cafea, mereu în acelaşi colţ al localului, în locul de unde se vedea Agenţia Aeriană. O scrisoare anonimă, cu mulţi ani înainte, îi făcuse să se cunoască. O primise imediat după logodna lui cu Silva. Necunoscutul îi scria (ceea ce se întâmplă uneori în asemenea ocazii) că Silva e o femeie uşuratică, poate bună la pat, dar nepotrivită ca soţie. Amândouă surorile Krasniqi sunt aşa, îi scria necunoscutul, destul de libertine în comportament (se vedea clar că în text înlocuise cuvântul „stricate“ cu „libertine“), ba chiar se zvoneau multe despre ele, uneori poate simple bârfe, cum ar fi că îşi schimbau iubiţii între ele şi se gelozeau apoi una pe alta etc., etc., dar astea erau desigur exagerări. Adevărul este, continua autorul scrisorii, că lumea ştie că una dintre surori, Ana, a avut o aventură cu cunoscutul scriitor S.B. Ba chiar nu era un secret pentru nimeni că proza lui „Ca să uiţi o femeie“ îi era dedicată ei.

Scrisoarea se încheia aici.

Ceea ce l-a mirat pe Gjergji a fost faptul că necunoscutul nu scria nimic concret despre Silva. Asta l-a făcut să întoarcă scrisoarea pe toate feţele, ca şi când ar fi fost nerăbdător să citească ceva despre ea, despre relaţia ei, de exemplu, cu un arheolog pe şantierul de la Pasha Liman, poveste pe care el o auzise chiar din gura ei. Numai că necunoscutul nu spunea nimic despre asta, ceea ce l-a neliniştit mai mult decât cele scrise acolo. Un nemernic, exclamase el, care nu scrie despre lucruri cunoscute. O scrisoare mai perfidă nu credea să fi fost scrisă vreodată. Prevăzând zâmbetul de uşurare al lui Gjergji la citirea paragrafului despre fosta relaţie a logodnicei, ah, ne-ai surprins, ah, ce descoperire etc., necunoscutul evitase s-o pomenească, pentru a nu-i oferi această satisfacţie. Pe de altă parte, neamintind de relaţia Silvei, voia să dea impresia că nu este un bârfitor răutăcios, ci, dimpotrivă, o face din simpatie şi că unele dintre zvonuri îl lasă indiferent. Aşa încât scrisoarea să fie cât mai credibilă. Numai că, după ce arunca momeala cu „schimbul de iubiţi“, se limita să amintească de relaţia Anei cu Skënder Bermema, convins că intriga va acţiona mai departe. Ana — Skënder Bermema. Poate şi Silva — Skënder Bermema…

O bucată de vreme, Gjergji nu-i spusese nimic logodnicei. Într-o zi a întrebat-o dacă îl cunoaşte pe Skënder Bermema. Se pregătise pentru acest moment, voia să-i audă replica. Dar ea, îl loc să-l liniştească, îl tulburase mai tare. Îl cunosc, i-a spus. Îl cunoaştem amândouă, şi eu, şi Ana. Aha, amândouă. În ochii ei nu se citea nici vina, nici absenţa ei. Era ceva amestecat, vag. Atunci el îi arătase anonima. Silva a citit-o în linişte. Doar obrajii i s-au înroşit puţin atunci când, cu siguranţă, a citit despre schimbul de iubiţi. Totuşi, n-a schiţat nici un gest. La început a rămas gânditoare, apoi şi-a ridicat privirea: Ce aştepţi de la mine, să-ţi spun că e calomnioasă, mizerabilă etc.? Gjergji nu i-a răspuns. Fără discuţie că scrisoarea e urâtă, a continuat ea, totuşi are şi ceva adevărat…

Gjergji a simţit cum i se usucă cerul gurii. Legat de Ana, a continuat ea, ar putea fi ceva adevărat, dar dacă pentru tine asta e ceva atât de imoral, atât de grav încât să arunce şi asupra mea o umbră de bănuială, atunci… Silva, de ce vorbeşti aşa? a întrerupt-o el. Eu n-am spus aşa ceva. Ţi-am arătat doar o scrisoare anonimă. O anonimă mizerabilă.

Silva îi spusese apoi că şi ea o întrebase pe Ana despre Skënder Bermema, dar, pentru că soră-sa îi dăduse mereu nişte răspunsuri vagi, nu i-a mai pomenit de el. Era prima dată când Ana o dezamăgea. Şi totuşi ea a rămas aceeaşi pentru mine, i-a mai spus Silva. Şi pentru mine a rămas la fel, i-a răspuns el.

Mai apoi, în timpul pauzei la un spectacol de teatru, Silva i-l prezentase pe Skënder Bermema… Era şi Ana cu ei… După asta se mai întâlniseră de câteva ori, ocazional, dar prima cafea au băut-o împreună după înmormântarea Anei… Ana fusese într-adevăr ciudată. Frumoasă cum era, părea că venise pe lume doar ca să-i învrăjbească pe bărbaţi. Numai că se întâmpla contrariul… Obligaţi parcă de o înţelegere misterioasă, ei evitau confruntarea.

Mintea lui Gjergji încerca să zăbovească oricât de mult la toate acestea, dar încercările lui aveau o nesiguranţă, o panică oarecum ciudată. Era ceva ce insista, asemenea unui tăvălug negru, să le dea deoparte şi să-i aducă altceva: moartea lui Lin Biao. Îşi strânse tâmplele în palme. Să ajung, îşi spuse, să ajung cât mai repede.

Odată ajuns la Tirana, avea să se întâlnească cu Skënder Bermema pentru a-şi deşerta toată neliniştea asta. Era convins că singurul mod de a se elibera de ea e să o transfere altcuiva.

Numai că acum trebuia s-o înfrunte singur. Îi simţea presiunea maladivă.

Zgomotul monoton al motorului i-o răscolea întruna…

Gândul că nu era singurul pe care-l chinuie zborul acela misterios îi dădea când şi când o senzaţie de uşurare. Erau, cu siguranţă, sute de oameni care-l comentau. Pentru a face cât mai credibilă fuga, au fost alarmate toate aeroporturile din China. Dar aşa cum cei din avion, care plecau sau credeau că pleacă, ştiau adevăruri diferite, tot aşa şi jos, pe pământ, urmăritorii lor ştiau adevăruri la fel de diferite. Cei mai mulţi, comandanţii aeroporturilor militare, unităţile de rachete, piloţii de vânătoare, tehnicienii de la radar etc., ştiau că mareşalul fuge. Un singur lucru îi mira: de ce Beijingul nu dădea ordin să fie urmărit şi doborât. Iar ordinul nu a venit nici atunci când avionul a apărut pe ecranul de radar, în vreme ce militarii aşteptau cu sufletul la gură să se arunce asupra lui şi să-l facă bucăţi. Ei sufereau, oftau, îi invidiau pe cei de pe aeroportul vecin, care cu siguranţă urmau să aibă mai mult noroc. Imediat după asta, într-un fel sau altul, primeau şi răspunsul: Preşedintele Mao nu a permis deschiderea focului. El ar fi spus: Dacă vrea să fugă, lăsaţi-l s-o facă. Vestea a trezit admiraţie pentru unii (marele Mao nu-şi bate capul cu trădătorul ăla, îl tratează ca pe o muscă), mirare pentru alţii (totuşi nu se glumeşte cu asemenea treburi, ministrul nu e o muscă, cunoaşte atâtea secrete de stat etc. etc.).

Un cerc mult mai redus ştia un alt adevăr: convocarea la Beijing, zborul către

Mongolia şi, cel mai important, explozia din avion prin amplasarea unei bombe sau sabotajul tehnic. Ştiau şi varianta uciderii mareşalului în avion. (În cazul unei deconspirări, ucideţi-l în aer.)

În clipa în care află că avionul a decolat, răsuflă uşuraţi. În sfârşit, treaba se face. Aşa spun la început, dar mai apoi, când avionul se află în zbor, apare îndoiala. Oare n-ar fi fost mai bine să-l fi lovit cu o rachetă? Oricum, e tehnică, uite, să spunem că bomba cu ceas nu explodează la momentul potrivit sau pilotul, chiar cu roţile defecte, reuşeşte să aterizeze (parcă puţine cazuri au fost?). Sau ucigaşii nu reuşesc să-l sugrume. Ce se va întâmpla atunci? Poţi să laşi pasărea să-ţi scape printre degete?

Mao îi ascultă cu răbdare, dar nu dă nici un semn că ar da înapoi. La final, le-o taie scurt: V-am mai spus o dată, lăsaţi-l să plece. Dacă are noroc cu bomba sau cu roţile, asta înseamnă că aşa-i e scris, să supravieţuiască.

Ei se uită unul la altul. E stilul lui cunoscut. Mai ales în ultima vreme. Uite ce face izolarea în peşteră, de care uneori au râs.

Neliniştea creşte treptat. Mao îi asigură că avionul a fost sabotat în două feluri: cu bomba şi cu defectarea roţilor, dar ei continuă să aibă îndoieli. Nu e aşa de uşor să sabotezi avionul lui Lin Biao. Iar la ucigaşi se gândesc toţi, deşi nu-i pomenesc.

În timpul acesta, Mao e foarte calm. E calm pentru că ştie mai multe decât ei. În afară de bombă şi de roţi el mai ştie ceva, şi anume că în acel moment Lin Biao e mort. Nu în zbor, cum îşi închipuie mintea lor aiurită, nici în pustiul Mongoliei, ci pe pământ chinez.

Când revin pentru a-i transmite îndoielile lor, îi priveşte cu o oarecare ironie. Ei uită mereu că el este de la ţară, iar ţăranul are mai multă încredere în pământ decât în cer. Aşa de fraier îl cred încât să-i îngăduie lui Lin Biao să se învârtă o vreme pe cer înainte de a fi ucis? Nu, nu şi-ar fi putut permite un asemenea lux. Când le-a spus: Lăsaţi-l să plece, fusese foarte calm, căci se referise la un mort.

Deci Lin Biao, împreună cu soţia şi fiu-său muriseră, la fel ca majoritatea oamenilor din această lume, pe pământ. Pe pista sau în hangarul vreunui aeroport amărât. Sau, şi mai liniştit, la vila oficială, imediat după micul-dejun, plimbându-se prin grădină. Descărcând în ei o rafală de automat din frunzişul grădinii. După care, încărcaseră cadavrele într-o maşină şi le duseseră pe un aeroport militar. Acolo au scos trupurile şi, aşa însângerate cum erau, le-au proptit în fotoliile avionului gata de plecare.

Toate astea Mao le ştia, de asta putea fi atât de calm. Nu le spusese nimănui, cu excepţia lui Zhou Enlai. Motivul era foarte simplu: biografia lui. I se părea că o moarte în cer nu i se putea reproşa, în vreme ce una pe pământ, da. Nici măcar lui Jiang Qing nu i s-a confesat. Dar Zhou era grav bolnav. Aşa încât spera ca secretul să dispară odată cu el. Cât despre ucigaşi, ei aveau să-şi urmeze cât de curând victima.

Micul avion militar zbura acum deasupra Chinei de Nord. În linişte. Nici întrebări, nici focuri de armă, doar huruitul monoton al motorului. Gloanţele,

care aveau să agite cât de curând lumea, erau în cadavre. Mortul, care începuse să se răcească, aluneca de colo-colo pe fotoliu. Unul dintre ucigaşi şi-a amintit să-l lege cu propria curea…

Gjergji simţi zgâlţâiturile avionului şi-şi apropie fruntea de hublou. Deasupra se aprinseseră mesajele: „Legaţi centura de siguranţă“. Probabil că aterizau pe un aeroport. Se înserase şi în depărtare se zăreau câteva luminiţe violet ce păreau de când lumea acolo. Zgâlţâiturile erau mai frecvente. Gjergji simţi că-i pocnesc urechile. În vreme ce avionul pierdea din înălţime, el se surprinse privind aripile uriaşe de sub care, cu un zgomot uniform, care se simţi în tot avionul, ieşiră roţile.

Simţi un fel de uşurare şi-şi spuse imediat: La naiba, s-ar părea că tortura asta ia sfârşit. Avea impresia că odată ce avionul va atinge pista se va desprinde într-adevăr de haosul acela. Numai că avionul nu se grăbea să aterizeze. Luminiţele aeroportului se îndepărtară pe dreapta ca risipite într-o prăpastie. Lui Gjergji i se părea acum că va trebui să răsucească mai departe tot ghemul acela de gânduri. La urma urmei, tot sensul acestei întâmplări e legat de aruncarea unui cadavru dincolo de graniţele Chinei.

Asta e, bineînţeles, repetă în sinea sa în vreme ce-şi simţea tâmplele zvâcnind. O poveste banală, nimic altceva. Bandiţii aveau obiceiul ca trupul inert al duşmanului de moarte să-l arunce pe pragul casei acestuia, în vreme ce Mao îl arunca pe pragul marelui stat vecin. În realitate, aruncarea cadavrelor în interiorul cetăţii duşmane era un obicei vechi, cu scopul de a-şi îngrozi inamicul. Îşi amintea de la istorie că cenuşa Falsului Dmitri al Rusiei fusese aruncată la graniţa poloneză cu o ghiulea de tun. Era pe stilul acestor ţinuturi. Iar acum Mao îi ameninţa la fel: Praf şi pulbere o să vă fac cadavrele.

Aterizând, fuzelajul avionului scârţâia greoi în semiobscuritate. Gjergji îşi ţinea în continuare geanta pe genunchi. Încuietorile de metal străluceau vag. Nici sovieticii n-au fost mai puţin misterioşi cu Beria al lor. Trecuseră aproape douăzeci de ani şi moartea lui rămăsese la fel de enigmatică. Se spunea că nu fusese nici proces, nici pluton de execuţie, ci că ar fi fost ucis chiar în şedinţa Biroului Politic. Unii bănuiau că ar fi fost sugrumat. După care i-ar fi fost îngropat cadavrul. În vreme ce ăsta, ciudatul Mao, ar fi avut acest hobby, să arunce morţi dintr-un stat într-altul.

Uf, să scape odată de toate acestea. Se întinse către hublou, dar nu zări nimic în bezna umedă de afară. Unde e pământul? Cât vor mai rătăci prin întunericul ăsta? Rămase cu fruntea lipită de geamul rece, simţind cum zgâlţâiturile avionului îi străbat întregul trup. Brusc, departe, în faţa ochilor lui apăru o mulţime de luminiţe, de data aceasta roşii, verzi şi albastre, ce clipeau şi pâlpâiau în noapte. Se simţi cuprins de un val de căldură şi de o moleşeală plăcută. Aripa avionului acoperi câteva secunde luminiţele, dar el continuă să privească afară ca şi când ele ar mai fi fost acolo. Gândul i-o luase din nou la goană, la cei din familia lui. Chipurile lor, amestecate într-un soi de zâmbet comun, îi trecură pe rând prin faţa ochilor, până când memoria lui, cine ştie de ce, s-a oprit la ceva ce-

i scăpase de mult. Îşi aminti prima lui încercare de a se apropia de Silva pe o stradă plină de frunze uscate între Bulevardul Mare şi strada Elbasan (nici acum nu-şi amintea precis numele străzii), unde rămăseseră singuri după o petrecere animată la care schimbaseră primele cuvinte. Strada era inundată de frunze de toamnă, care, sub lumina felinarelor electrice, avea ceva din luciul aurului vechi. Acolo, printre frunze, el a găsit o pagină cu portative plină cu note muzicale. E Mozart, îi spusese, arătându-i pagina. Ea a râs şi, privind în sus spre clădirile cufundate în întuneric de pe ambele laturi ale străzii, a spus: Aici, aproape, mi se pare că e căminul liceului de muzică.

Gjergji simţi cum valul de duioşie îl cuprinde din nou într-un mod aproape dureros. Şi-o imagină înaintea momentului de iubire, când ochii ei ezitau să-l privească în clipele în care îşi dezgolea sânii. Apoi, în momentul în care se apleca peste pântecul ei alb, sub care tulbure, nerăbdătoare, era aşteptarea…

Corpul greu al avionului se zgâlţâi atingând pista. Roţile scrâşneau sub frâne. Mulţimea de luminiţe colorate pâlpâiau pe laturi ca în extaz. Ce bine că mă întorc, îşi zise el. Peste trei zile avea să ajungă la Tirana. Gemând din greu, avionul încetinea. Ce aeroport o fi ăsta? Căută printre luminiţe numele aeroportului, dar acestea pâlpâiau prea tare şi nu reuşi. Dar ce importanţă are? Important era că se întoarce acasă din pustiul acela. Şi brusc îşi aminti că nu trimisese nici o telegramă. Cum de uitase să facă asta? Nu-i nimic, se linişti singur, nu-i prea târziu. Apropie din nou fruntea de hublou ca pentru a căuta numele aeroportului. Stewardesele tocmai anunţau ceva. Cum s-or scrie oare telegramele de aici, cu litere latine, sau arabe?

Zâmbi în sinea sa şi se ridică să coboare. Va trimite o telegramă oricum ar fi, chiar cu hieroglife egiptene dacă o fi nevoie.

Avionul se oprise în cele din urmă şi călătorii se pregăteau să coboare.

*

Silva a primit telegrama o zi mai târziu. Se înserа, ea tocmai spăla frigiderul, când sună soneria. Imediat după, din coridor, auzi vocea Brikenei:

— Mami, o telegramă, cred că-i de la tata.

Silva încremeni o clipă, apoi sări în picioare. Între timp, Brikena deschisese telegrama şi cele două îşi apropiară capetele citind cu jumătate de glas, aproape la unison: „Ajung joi cu avionul german, vă îmbrăţişez cu dor, cu mult, mult dor. Gjergji.“

— Ce bine! zise Brikena, aplaudând.

O bucată de vreme răsuciră hârtia pe toate feţele, citind şi recitind textul, cercetând cu atenţie ştampila cu ora şi locul trimiterii, după care răsfoiră grăbite atlasul de geografie al Brikenei ca să găsească locul de unde fusese trimisă.

— Ce departe e! exclamă Brikena, găsindu-l în cele din urmă.

Puţin după aceea, apartamentul, destul de liniştit zilele acelea, se însufleţi

brusc. Luminile erau aprinse peste tot, Silva se agita de la frigider la aragaz, uitând într-o clipă pentru ce e acolo. Ce desert să facem? o întrebă pe Brikena. Aha, deci pentru asta era în cămară… Dar era încă prea devreme, mai avea două zile şi jumătate până să sosească. Era timp pentru toate. Totuşi, ceva dulce trebuia să facă de astăzi, dacă Brikena poftea. Creierul Silvei lucra febril. Se învârti o vreme fără rost, apoi, din tot ceea ce mintea ei schiţa şi anula rapid, nu făcu altceva decât să înhaţe din nou telegrama lăsată pe masă şi încet, ca şi când ar fi vrut să descopere altceva decât era scris acolo, o citi din nou. Cu un zâmbet rece se opri la cuvintele „cu dor, cu mult, mult dor“, fără să ştie nici ea de unde-i venea neliniştea aceea vagă, foarte vagă, iscată de ele. Ce-o mai fi şi asta? se miră, iar apoi se întrebă: Cum? ca şi când s-ar fi adresat unui hău interior. Cum? Nimic, îi răspunse abisul acela întunecat. Şi totuşi alarma răsuna în adâncul ei, înşelătoare, nelămurită. Dorul acela exagerat nu era de bun augur… Explicaţia o primi în cele din urmă de la acelaşi abis. Silva nu reuşise nicicum să-şi şteargă din amintire o ceremonie de înmormântare extrem de tristă. Se prăbuşise un avion care venea din China. Soţia unuia dintre pasageri repetase de câteva ori: A fost ciudată ultima lui scrisoare, foarte melancolică. Prostii, îşi spuse Silva. Se ştie că poşta repetă unele cuvinte. Ştia că nu este aşa, că erau dublate doar cifrele sau datele, şi totuşi de ce nu putea scăpa de imaginile acelea?

— Ce ai, mamă? o întrebă Brikena.

Silva îşi reveni.

— Nimic, Brikena. Uite, mă gândeam să gătim ceva mai bun, mai special.

Şi începu din nou să se învârtă prin casă.

*

Joi, deşi avionul ajungea la ora trei, Silva obţinu aprobarea şefului să plece de la birou pe la unsprezece. Adevărul e că în dimineaţa aceea n-avea chef de muncă. Din când în când, Linda o privea într-un fel aparte.

— Ţi-a fost tare dor? o întrebă imediat ce şeful ieşi din birou.

— Da, tare, răspunse Silva fără să-şi ridice privirea de pe hârtii.

Simţea cum Linda continua s-o privească. În birou era cald, în ziua aceea caloriferele erau mai fierbinţi decât ar fi trebuit sau poate că aşa i se părea ei.

— Cum e când vine de-afară? o întrebă Linda cu o voce nesigură. E bine, bine de tot?

— Normal, îi răspunse Silva şi ridică privirea. Roşeaţa vagă de pe chipul Lindei era însoţită de un fel de abur în jurul ochilor. Normal, repetă Silva şi simţi că se îmbujorează şi ea. E posibil ca ea să nu-şi poată imagina? se întrebă. Şi totuşi îi dădu dreptate. În căsnicie totul e altfel, mai ales după o despărţire ca asta.

Bătu cineva la uşă şi intră Ilirian. Ştia şi el că Gjergji trebuia să vină în ziua aceea. Silva simţea că se enervează. I se părea că toţi ceilalţi n-au altceva mai bun de făcut decât să-şi imagineze după-amiaza şi seara ei împreună cu Gjergji.

În realitate, chiar şi ea se gândea numai la asta. Uneori se întreba ce desuuri să-şi pună, alteori îşi închipuia cum şi le va scoate încet, aşa cum îi plăcea lui.

Câteodată îşi închipuia că ea însăşi, gândindu-se la asta, îi influenţa şi pe ei să-şi imagineze fel de fel de scene fierbinţi. Ba chiar era gata să creadă că, dacă ar fi încetat s-o mai facă, ar fi întrerupt într-o clipă senzaţia aceea tulbure. Numai că ambelor părţi le era imposibil s-o facă. Uite, şi şeful i-o spusese de dimineaţă, când se învoise: Sărbătorim, astăzi, nu? Şi râsese cu toată şiretenia lui de bătrânel.

Numai că Ilirian n-a făcut nimic din toate acestea. Îmbrăcat îngrijit, ca de obicei, dar mai serios ca-n alte dăţi, ba chiar niţeluş solemn, venise s-o întrebe pe Silva dacă avionul german îşi schimbase orarul, iar ea, chiar dacă aflase despre schimbare, i-a mulţumit fără să-i spună că ştie.

Oricum, are o nobleţe admirabilă, îşi spuse după ce el închise uşa.

Aproape cu un an în urmă, la puţin timp după ce venise în minister, în timpul unei petreceri cu dans, Ilirian îi şoptise câteva cuvinte cu dublu înţeles. Obişnuită cu complimentele bărbaţilor, Silva nu fusese impresionată, dar când, nu mult după aceea, el le-a repetat cu ceva mai mult curaj, ea i-a răspuns în aşa fel încât s-a mirat şi singură după aceea cât de tăioasă fusese. Bănuiala că vechea prejudecată despre ea, dar mai ales despre Ana, îi dăduse bărbatului atâta curaj a făcut-o să-şi piardă complet stăpânirea de sine. După asta se aşteptase ca el să se supere, dar Ilirian, simţindu-se oarecum vinovat, înghiţise ofensa cu o demnitate uimitoare.

La ora unsprezece, coborând treptele ca să plece, Silva se întâlni cu Simon Dersha. Îşi pusese din nou costumul bleumarin, iar pe chip avea aceeaşi expresie abulică. Ăsta o să-nnebunească într-o bună zi, îşi spuse Silva, salutându-l. Fata de la protocol, căreia nu-i scăpa nimic, dăduse sfoară-n ţară că Simon fusese invitat la ministrul D. şi că acum îşi îmbrăca hainele acelea sobre cu speranţa că va fi invitat din nou.

Ieşind pe poarta ministerului şi respirând aerul rece de afară, Silva se simţi mult mai bine. I se părea că Piaţa Skanderbeg era prea puţin potrivită pentru starea ei de acum, mai ales într-o zi ceţoasă ca aceea. Ar fi putut să se plimbe minute întregi pe trotuarele din faţa ministerului, ce mărgineau părculeţul veşnic ud în zile ca aceea şi de un văl de ceaţă. Dar nu avea timp pentru asta. La ora unu şi jumătate, maxim două, avea să plece, împreună cu Brikena, la aeroport, aşa încât trebuia să se grăbească să facă ultimele pregătiri.

Trecând pe lângă aprozarul de pe strada ei, zări nişte mere frumoase în vitrină şi se opri să cumpere. Deşi avea o sacoşă grea, se întoarse şi intră. Vânzătorul, un tip înalt şi slab, cu o voce groasă şi apăsată, aducând cu cea a crainicului de la radio, vorbea întruna în timp ce vindea. Silva avea câteva persoane în faţă, bărbaţi şi femei, care-şi aşteptau rândul. Vânzătorul îi deşerta merele în sacoşă unui bărbat îmbrăcat foarte dichisit.

— Cum merge cu chineza? îl întrebă, căutând mărunţişul pe sub tejghea.

— Cum ai zis? se miră cumpărătorul, făcând ochii mari.

— Te întrebam despre limba chineză, repetă vânzătorul, cum merge?

— Ce întrebare mai e şi asta? se răsti celălalt, ca şi când i-ar fi reproşat: Chiar aici te-ai găsit să mă întrebi?

— Mi se pare că-s cu ghinion lecţiile lui de chineză, zise vânzătorul după ce omul ieşi. Stă pe aici, pe-aproape, e unul dintre intelectualii de pe vremuri, reeducat, continuă să explice, cântărindu-i merele unei femei. A fost traducător din rusă, ruseşte a învăţat în puşcărie. Când am rupt-o cu ruşii, a lăsat rusa şi s-a apucat de chineză şi… culmea, în doi ani a dovedit-o. Şi pân-la urmă, la ce bun? Cum s-ar părea, nici chineza n-o să-i mai folosească.

— Ehei, păi fandosiţii ăştia sunt gata să înveţe şi păsăreşte dacă le iese ceva din asta, mormăi un bătrân răguşit.

— Şi uite-aşa, zise vânzătorul, buchiseşte omul ani de zile limba asta afurisită şi-i iese pe dos. Normal să se enerveze, nu?

— Păi ce să-i faci dacă te gândeşti doar la câştig, spuse bătrânul răguşit. Aşa-i trebuie.

Tocmai când ieşea din magazin, Silva îl auzi pe bătrânul răguşit spunând ceva, câteva cuvinte nedesluşite, iar în urma ei răsunară hohotele oamenilor.

Ce ciudat, îşi zise. Oameni care nu se cunoşteau între ei vorbeau aproape fără teamă aici, la aprozar. Silva mări pasul. În zilele din urmă, ocupată cu pregătirile pentru venirea lui Gjergji, nu mai fusese atentă la ceea ce se discuta despre relaţia cu China. De asta şi vorbăria din aprozar o luase pe nepregătite. Nici nu ţi-ai fi putut imagina un asemenea dialog la începutul rupturii cu sovieticii. E mai bine aşa, îşi spuse, trecându-şi sacoşa grea în mâna cealaltă. O indiferenţă ca asta. Fără discuţie că e mai bine aşa, îşi repetă în gând.

Acasă, Brikena o aştepta nerăbdătoare. Silva îi spuse să stea cu ochii pe telefon cât face ea un duş. Sub jetul fierbinte, contrar dorinţei ei, îşi aminti frazele cu dus și întors ale şefului, obrajii îmbujoraţi ai Lindei şi întrebarea ei cum e când se întoarce soţul dintr-o delegaţie atât de lungă, toate acestea amestecate cu presentimentul aprins al viitoarelor clipe de fericire.

*

Din spatele ferestrelor înalte ale sălii de aşteptare, cele două femei urmăreau aterizarea avionului pe pistă, apropierea scărilor şi pe primii călători care începuseră să coboare. „Uite-l pe tata“, făcu Brikena, care-l zări prima în grupul de pasageri, dintre care cei mai mulţi erau tot chinezi. Gjergji se apropia cu mersul lui obişnuit, băţos şi oarecum apăsat, cu geanta neagră în mână. Nu le văzuse încă şi doar când ajunse mai aproape le zări şi le făcu cu mâna.

— Cum ţi-a fost? îl întrebă Silva, în vreme ce el le ţinea încă în braţe.

— Bine, dar voua?

— Bine şi noi. Am fost îngrijorate.

— De ce?

— Păi, uite, zise Silva şi arătă spre şirul de chinezi, care părea că nu se mai sfârşeşte.

El râse.

— Pari puţin obosit, îi zise Silva, urcând în maşină.

El îşi trecu palma peste faţă.

— Păi, cum să-ţi spun, drumul a fost într-adevăr obositor. În plus, fusul orar… Aţi primit telegrama de la mine?

— Da.

El zâmbi discret, ca şi când şi-ar fi amintit ceva.

— Pe aici, relaţia cu China e pe ducă, zise Silva.

— Aşa? Mă gândeam eu.

— E subiectul zilei.

— Unde staţi? îi întrebă şoferul, în vreme ce taxiul intra în Tirana.

Silva dădu să rostească numele străzii, dar Gjergji o întrerupse.

— Du-ne mai întâi la Ministerul de Externe.

Le arătă geanta şi zâmbi. Silva îşi puse capul pe umărul lui.

Îl aşteptară la poarta ministerului şi, din fericire, el nu întârzie mult. Zece minute mai târziu erau acasă. În vreme ce ele puneau masa, el se învârti o vreme prin apartament.

— A înflorit lămâiul! îl auziră exclamând din uşa balconului.

— Îţi place? făcu Silva.

— Mult de tot.

Puţin mai târziu, când Silva ieşi din bucătărie să-i spună că prânzul e gata, îl găsi rămas în picioare, oarecum absent, privind aproape surprins perdelele sufrageriei.

— La ce te gândeşti? îl întrebă ea.

El îi arătă ferestrele.

— Mă uit la perdele, zise, şi mă mir. Acolo, ferestrele caselor nu au perdele.

— Chiar aşa?

— Era o imagine atât de tristă! urmă el. Ferestre care păreau oarbe, ferestre moarte complet… Şi nu numai asta. Un chinez mi-a spus într-o zi: Noi am scos perdelele pentru că de acolo venea răul: ascundeau viaţa personală a omului.

Silva îl sărută.

— Acum nu te mai gândi la asta, îi zise cu blândeţe şi-l trase din pragul uşii. Vino, masa este gata.

— Ai dreptate, spuse el, trebuie să uit toate astea. Şi o porni în urma ei.

Când terminară de mâncat, afară se însera. Era unul dintre amurgurile acelea când ziua şi noaptea se topesc una într-alta într-o înţelegere deplină.

— Te odihneşti puţin? îl întrebă Silva aruncându-i o privire grăbită.

— Da… sigur că da.

Se uitară unul în ochii celuilalt zâmbind, într-o înţelegere deplină, cu un sentiment la fel de tulbure ca şi seara de afară. Se ridicară fără o vorbă şi se îndreptară unul după altul spre dormitor, pe holul cufundat deja în întuneric.

*

De departe, ca dintr-o altă lume, se auzi ţârâitul telefonului, care suna fără întrerupere. Ce-o mai fi? făcu Silva surprinsă. În cele din urmă se ridică şi, aşa cum era, ieşi din dormitor.

— Cine era? o întrebă Gjergji când se întoarse.

— Surorile tale. Au întrebat de tine. S-ar putea să vină diseară.

Telefonul sună din nou.

— Mai bine lasă-l să sune, zise el.

Ea ar fi vrut să facă asta, dar apoi, ca împinsă de un resort, se ridică din nou.

Era cealaltă cumnată. În vreme ce vorbea cu ea, gândul că a rămas gravidă îi întrerupse şirul vorbelor. De obicei, în momente din astea rămâi, îi spusese o colegă.

Telefonul suna continuu şi, în cele din urmă, se ridicară amândoi din pat. Silva puse cafeaua pe foc. Brikena, care se închisese în camera ei, îşi făcu şi ea apariţia. Mirosul cafelei dădea atmosferei din apartament un aer de intimitate.

— Ce dor mi-a fost de toate! zise el privind împrejur.

După cafea, Silva începu să spele farfuriile de la prânz, pe care le lăsase grămadă pe chiuvetă. Pe la şapte veniră două dintre surorile lui Gjergji. Apoi alte rude, oameni apropiaţi, care, odată sosiţi, rosteau aceleaşi cuvinte: Plecăm imediat, cu siguranţă că Gjergji este obosit după drum.

Pe la ora zece rămaseră din nou singuri. Luară cina împreună. Brikena se învârtea în jurul magnetofonului, întrebându-l când şi când pe taică-său: Îţi place muzica asta, tată, sau vrei altceva?, în vreme ce el privea îndelung în jurul lui, cu o expresie uimită pe faţă, de parcă ar fi văzut pentru prima oară totul. Ce ciudat mi se pare că sunt acasă, rosti de câteva ori la rând, astfel încât cele două se priviră mirate una pe alta.

Puţin înainte de miezul nopţii, Brikena merse la culcare, iar cei doi soţi se îndreptară spre dormitor. De pe stradă se auzeau voci de trecători întârziaţi.

— Ce dor mi-a fost de tine! zise el mângâind-o pe coapse.

Au rămas mult timp îmbrăţişaţi, iar în minutele de dezmierdări şi de tăceri ei îi trecu din nou prin cap că ar fi putut rămâne gravidă, gând pe care-l alungă imediat. La urma urmei, n-ar fi fost cine ştie ce nenorocire. Îi trecu în revistă rapid pe toţi cei care veniseră sau le telefonaseră în seara aceea. Arian, fratele ei, nu fusese printre ei. Încerca să dispară, încetul cu încetul, imperceptibil, din viaţa lor, aşa cum făceau de regulă toţi cei excluşi din Partid. O împunsătură în inimă îi rări respiraţia. O bucată de vreme se întrebă dacă să-i spună lui Gjergji sau nu. Era ora două noaptea. Perna, pe care părul lor se amestecase, o îmbia la somn. Ea îi mângâie obrajii pentru a vedea dacă a adormit sau nu.

— Gjergji, îi spuse în şoaptă, timid, ca şi când fiecare cuvânt s-ar fi pierdut înainte de a ieşi, nu am vrut să-ţi spun în seara asta, totuşi nu pot să-ţi ascund. Pe fratele meu, pe Arian, l-au exclus zilele trecute din Partid.

— Cum? făcu el.

Ea îi repetă ultimele cuvinte, în vreme ce el rămase cu privirile aţintite în tavanul întunecat.

— Dar de ce?

— Nu ştiu. Nu mi-a spus.

— Ciudat, făcu el imediat. O avea vreo legătură cu chinezii?

— Cu chinezii? Îţi arde de glume?

— Deloc, zise el şi se învârti pe pat ca s-o audă mai bine. Vreau să-ţi spun că, deşi pare o nebunie, în cazul unor schimbări ca asta se petrec astfel de lucruri. Înţelegi? Ca atunci cu sovieticii. Erau pe ici, pe colo oameni care nu credeau. Deşi în acest caz e o prostie să-ţi închipui aşa ceva.

— Simpatie pentru chinezi? se miră Silva. De asta să fii sigur că nu e cazul. Nici nu mă gândesc. E altceva, sunt convinsă. N-are nici o legătură cu chinezii.

— Poate că e altceva, acceptă şi el.

— Gjergji, iartă-mă că ţi-am spus. Poate că n-ar fi trebuit chiar acum. Dar trebuie să mă înţelegi, mă frământ singură de atâta timp.

— Prostii, o întrerupse el, ai făcut bine că mi-ai spus.

Bătăile unei pendule, pe care nu le mai auziseră până atunci, se auziră undeva, înfundat. Un ceas de perete de bronz într-un apartament plin de amintiri omeneşti, îşi zise ea.

— Cu siguranţă că n-are nici o legătură cu chinezii, spuse din nou.

CAPITOLUL AL ŞASELEA

Ekrem Fortuzi dădu perdeaua la o parte ca să vadă afară. Era o zi ceţoasă şi plină de umezeală. Trebuie să-mi iau galoşii, îşi zise. Rămase o bucată de vreme gânditor în faţa grămezii de încălţări pe care o ţineau în debaraua de lângă uşa băii, apoi se aplecă şi începu să cerceteze mulţimea de sandale şi pantofi, majoritatea cu flecurile tocite, curelele rupte sau tocurile căzute. Îşi găsi în cele din urmă galoşii, îi lăsă pe duşumea şi se pregăti să şi-i pună, când o auzi pe soţie strigându-l din dormitor:

— Ekrem, unde pleci aşa devreme?

— Nu-i devreme, Hava, îi răspunse el. E zece. Mă duc pe la ministere, poate găsesc ceva de lucru.

— Ai vreo speranţă?

Ekrem nu-i răspunse.

— Focul arde în sobă, îi zise după un timp. Am fiert şi laptele. La revedere, dragă.

— La revedere, sufleţel.

Ieşi în stradă cu un sentiment de uşurare. Era frig. Obloanele casei de vizavi, deformate din loc în loc de ploaie, erau închise. Duminică, îşi zise, oamenii încă dorm. În vreme ce el trebuia să colinde pe la toate ministerele să vadă dacă-i lăsaseră ceva de tradus. Împins de nevoia pâinii zilnice, pentru a primi comenzi de traducere din chineză, obişnuia să meargă acolo după programul oficial sau duminicile. Îi lăsau la portar materialul, cu vreo notiţă ataşată despre termen, care era de obicei foarte strâns. În schimb, pentru onorarii nu se deplasa, le aştepta să vină prin poştă. Sfatul acesta preţios îl primise de la prietenul lui, Musabelliu, încă de pe vremea sovieticilor, atunci când începuse să traducă pentru prima dată din rusă: Caută să nu fii prea vizibil, nu te învârti prin ministere, comuniştilor nu le-a plăcut niciodată să ne vadă pe noi, foştii burghezi, prin birourile lor.

Ekrem nu ignorase niciodată această regulă. Chiar când se întâmpla ca, după terminarea programului, la intrarea în minister să fie cineva, el se întorcea din drum şi revenea doar atunci când era pustiu. Duminicile erau, de regulă, cele mai bune zile. Atunci, nu doar că puteai lua fără grijă dosarele, dar puteai chiar să

schimbi o vorbă-două cu portarii. Aceştia îl ştiau de mult. Iar pentru că majoritatea erau foşti securişti, Ekrem se simţea foarte stânjenit în prezenţa lor, sentiment amestecat cu un soi de recunoştinţă pentru îngăduinţa pe care i-o arătau, în vreme ce ei îl priveau cu o oarecare mirare, ca să nu spun admiraţie. Eşti tare, îi spusese odată portarul de la Albimport, cum naiba ai învăţat chineza asta? Ce să-i faci, i-a răspuns atunci Ekrem, trebuia s-o înveţe cineva, nu? Aşa e, îl aprobase celălalt, privindu-l cu admiraţie. Aşa e, tovarăşe. Bravo. Ekrem se înroşise de ruşine, de parcă ar fi minţit pe cineva, şi se grăbise să plece.

Acum îşi amintea cu melancolie după-amiaza aceea. Fragmente din discuţiile purtate cu portarii, mirosul castanelor pe care aceştia le coceau pe vreun reşou electric. În ultima vreme comenzile de traduceri deveniseră tot mai rare, până ce în ultima lună încetaseră complet.

Ekrem ajunse în piaţeta ministerelor. Cenuşiul trotuarelor largi, ude de ploaie îi dădu o senzaţie neplăcută. Obloanele înalte, prinse în paftale grele de bronz, ale Ministerului Construcţiilor erau pe jumătate deschise. Ekrem privi cu coada ochiului intrarea pustie şi rece ce se deschidea dincolo de uşă, luminată slab de un singur bec, şi se întoarse să intre. Portarul era la locul lui, cu palmele întinse deasupra reşoului.

— Bună dimineaţa, zise Ekrem. Frig, aşa-i?

— Bună dimineaţa, răspunse omul. E vremea, nu? Plouă afară?

— Când plouă, când stă.

— Nu mi-au mai lăsat din alea, spuse celălalt. Ekrem simţi o înţepătură în piept. Hai să mă uit încă o dată, deşi cred că aşa e.

Cu o privire disperată, Ekrem urmări mâna omului care se afundă în sertar şi răscoli câteva foi de hârtie lăsate cine ştie de ce înăuntru.

— Nu, nu e nimic, murmură portarul.

— În regulă, ziua bună, atunci, zise Ekrem.

— Ziua bună, răspunse celălalt. Să fii sănătos.

Să fii sănătos, repetă Ekrem când ieşi în stradă. O bucată de vreme păşi fără să se gândească la nimic. Unde să mai meargă acum, la Agroexport, sau la Ministerul Comerţului? Nu cumva exagerez mergând la amândouă? Nu cumva se poate interpreta ca şi cum aş lua pulsul, aş spiona? Într-o fracţiune de secundă îi trecu prin cap imaginea curţii închisorii, ziua primirii pachetelor şi, cine ştie de ce, bocetul dezlânat al unui vagabond închis pentru incest. Prostii, gândi imediat. Ce puls poţi lua aici? Despre asta de zile întregi se vorbea fără ocoliş. La naiba cu suspiciunile astea. Va merge să întrebe la amândouă, ba chiar nu numai acolo, ci şi la Makinaimport şi la Albimpex, ba chiar şi la Comisia de Planificare. Să bea paharul cu otravă până la fund. Ekrem grăbi pasul. Poate Comisia de Planificare o s-o lase peste câteva zile, se contrazise singur când se mai calmă niţel, dar la celelalte va merge neapărat.

Ce jalnic am ajuns, ce jalnic, repeta întruna în vreme ce mergea spre Agroexport. Se simţea disperat, în vreme ce se încuraja singur că lucrurile se mai pot îndrepta. În realitate era convins că e un ratat pe toată linia. Când tocmai

primise de la Teatrul de Operă şi Balet o nouă lucrare, direct din original de data asta, a libretului operei *Cucerirea prin vicleşug a Muntelui Tigrului*, apăruseră primele zvonuri despre ruptură. Şi cu rusa i se întâmplase la fel: tocmai în momentul în care treaba mergea mai bine ca oricând, hop, se întâmplase nenorocirea. Şi totuşi regretul pentru pierderea chinezei era mult mai mare decât pentru renunţarea la limba rusă. Iar motivul era că ruseşte ştiau mii de persoane în Albania, pe când chineza era cunoscută de puţini albanezi şi, încetul cu încetul, el devenise cel mai bun traducător. Şi uite că acum totul se năruia. În primele zile când se zvonise despre stricarea relaţiilor cu China, povestindu-i Havei ceea ce auzise, ea îi răspunsese destul de relaxată: Nu mai da atenţie acestor zvonuri! Nu eşti sătul de câte dezamăgiri ai avut după ruptura cu ruşii? Nu asta mă doare, îi răspunsese el. Nu-s chiar atât de tâmpit să-mi leg speranţele de *aşa ceva.* Problema mea este cu chineza, asta mă doare, înţelegi, doar cu asta, cu chineza mea.

Clădirea Agroexportului părea sinistră, cu ferestrele închise. El împinse canatul uşii şi rămase o clipă în prag.

— Aha, nu ai nimic! auzi vocea portarului, aproape bucuros, din spatele cabinei de sticlă.

— Mi-am zis să trec niţel, aşa, degeaba, doar să întreb…, zise Ekrem cu o fărâmă de vinovăţie în glas.

— Nici o problemă, nici o problemă, repetă celălalt.

— Da, da, făcu Ekrem, desigur. Ba chiar m-am gândit (ce măgar, se învinui singur, ai început să trăncăni degeaba?)… Adică, nici nu eram sigur că ar fi, totuşi am zis să trec un pic… se întâmplă ca tocmai atunci când e ceva urgent tu să nu fii prezent şi invers, când vii, să nu fie nimic. Hi, hi.

Portarului i se părură ciudate chicotelile lui. Ekrem încerca să pară cât mai indiferent, aproape vesel.

— Bună ziua, zise tare.

— Bună ziua, răspunse celălalt.

Ieşind afară, se simţi cumplit. Nu găseşti nimic, îşi zise. E inutil să mai merg undeva. Complet inutil. Totuşi, simţi că picioarele îl poartă din nou spre piaţeta ministerelor. Mă învârt precum calul pe arie, îşi spuse.

Portarul de la Ministerul Comerţului era nou acolo, dar Ekrem n-a avut timp să găsească vreo minciună ca să evite să-i dea explicaţii, ceea ce era o adevărată tortură pentru el. Celălalt, înţelegând cu greu ce i se cerea, îi spuse că nu lăsase nimeni nimic de tradus din nici o limbă, ba chiar lui Ekrem i se păru că-l priveşte cu suspiciune. Asta-mi mai trebuia, îşi spuse, ieşind în stradă. O clipă îşi spuse că n-a făcut bine plecând aşa valvârtej, înainte de a-i explica omului că el vine frecvent aici şi ia comenzi, aşa încât portarul să nu-şi închipuie cine ştie ce drăcii despre el. Totuşi, nu se întoarse din drum. Ce-mi trebuie, îşi zise… Să creadă ce-o vrea. Cu toate astea, gândul că omul ar fi putut să-l sune, de pildă, pe colegul de la Ministerul Construcţiilor, îl făcu să tremure… Alo, a venit unul cu o faţă suspectă, încercând să afle dacă se mai traduce din chineză, adică să-şi bage

nasul…

Ekrem Fortuzi se cutremură. Ba chiar se opri în loc ca şi când ar fi fost pe punctul de a se întoarce, dar îşi reveni şi-şi continuă drumul. La urma urmei, îşi spuse, cu atât mai bine dacă şi-ar întreba colegul. Ar lămuri treaba şi s-ar linişti. Ce prost mai sunt, îşi zise. De unde am mai scos-o şi pe asta cu telefonul?

Clădirile Albimpex şi Makinaimport se aflau pe aceeaşi stradă. Se întrebă în care să intre mai întâi pentru a pune capăt poveştii. Simţea cum umezeala îi intră în oase. Nu-şi închipuise niciodată că va umbla la un moment dat de la o instituţie la alta să cerşească o biată traducere. Ar fi putut crede orice, dar că s-ar fi putut isprăvi cu chineza lui, niciodată. Toate mitingurile alea de prietenie, pancartele, schimburile de delegaţii nu arătaseră decât contrariul.

Chineza lui… Câte ironii, glume şi înţepături nu îndurase el din partea apropiaţilor pentru chineza aia. Că o înveţi nu-i rău, îi spusese într-o zi Hava Preza, rău îmi pare că-ţi pierzi cu ea zile întregi, deoarece, cum să-ţi spun, ferească Dumnezeu, dacă intri iar la închisoare ca atunci, când ai putut să înveţi rusa, de data asta cum o să-ţi mai petreci timpul acolo? Uscaţi-s-ar limba să ţi se usuce! o blestemase nevastă-sa. N-are ce să mai caute Ekrem al meu acolo. Nu se ştie, a contrazis-o Hava Preza. Cum spunea biata Nurihan, oricine se poate duce în puşcărie, chit că a fost, chit că n-a fost vreodată. După care oftase şi adăugase: Slavă Domnului, sunt destule limbi de învăţat…

La început, chiar şi nevastă-sa îl luase peste picior, dar cel puţin ea i-a priceput prima intenţiile, ba chiar a început să-l încurajeze. Când el a reuşit să înveţe primele opt sute de ideograme, au sărbătorit evenimentul la restaurant. Acolo, Ekrem, cu obrajii îmbujoraţi de vin, în vreme ce ea îl privea cu o satisfacţie tristă, îi dezvăluise întregul plan încropit sub steaua strălucitoare a limbii chineze: succesul primelor lui traduceri, faima de a fi cel mai bun specialist, onorariile mari, încredinţarea retraducerii după original a poemelor lui Mao Zedong, recepţia la Ambasada Chineză mai apoi şi, de ce nu, la un moment dat, cu ocazia apariţiei unei traduceri formidabile a operei lui Mao, de pildă, o călătorie în China, cu escală, o, Doamne, la Paris sau Roma… Ea continua să-l privească la fel de trist, cu rimelul dat din belşug pe pleoape curgându-i tragic pe obraji, iar el o întrebase: De ce tu, draga mea, continui să mă priveşti aşa, chiar nu mă crezi? Ba te cred, îi răspunsese ea, dar îmi pare rău că toate astea nu se întâmplă cu o limbă mai acătării, cum ar fi engleza sau spaniola, ci cu asta, cum să spun, cu păsărească asta. N-are nici o importanţă, i-a răspuns el bucuros, fericirea poate veni şi pe limba diavolului.

Mai târziu, începând într-adevăr să traducă şi să încaseze primele onorarii, Ekrem a înţeles că, în afara câştigului, chineza îi asigura şi un fel de siguranţă politică. Se simţea mai aproape de instituţiile statului şi, în general, mai aproape de regim. Nu degeaba îi spuneau chinezei limba prieteniei. Automat, nu numai el, ci şi alţii, când auzeau cu ce se ocupă, îl priveau cu mai multă încredere, ceea ce-i mai spăla oarecum păcatele trecutului său burghez. Şi iată că, din păcate pentru el, toată această stabilitate acum se prăbuşea. Avea să plătească dublu

reabilitarea firavă a vieţii lui. Binecuvântata limbă chineză, mândria, balsamul biografiei lui, se va transforma, dacă nu se şi transformase deja, într-un blestem, care să-i compromită şi mai mult biografia de duşman al poporului. De azi înainte avea să fie de două ori mai indezirabil, exponentul a două epoci urâte, cea a burgheziei şi cea a prieteniei cu chinezii. Îl vor arăta cu degetul pe stradă: Uite-l, cel mai zelos dintre toţi, servilul, lingăul numărul unu. O, Doamne, asta-mi mai trebuie, gemu în sinea sa. Viaţa îi părea acum cenuşie, fără nici o ieşire, în vreme ce el bântuia, fără ruşine, prin ministere, cerând traduceri din limba aceea blestemată. În loc să se închidă în casă, să nu mai iasă nici pe prag, să-l ignore cu toţii, să-l lase liniştit, să-l uite pentru totdeauna.

În loc să bată la fiecare uşă ca un cerşetor ar fi trebuit să facă exact pe dos: chiar dacă ar fi venit să-i ofere o ultimă traducere, una întârziată, un protocol vechi, uitat prin sertare, el să le spună: Scuzaţi-mă, dar nu mă mai ocup cu asta, am renunţat de câtva timp, simt o oarecare nesiguranţă la traducere şi, în plus, ideogramele mi-au slăbit ochii, aşa că, deşi la sfatul medicului mi-am schimbat ochelarii, semnele alea blestemate le văd ca prin ceaţă.

Uite, aşa ar trebui să le spună, şi nu să-i provoace chiar el. Pleacă, nefericitule, cât mai repede, îşi spuse, pleacă şi încuie-te în casă. Ruptura cu China e nenorocirea ta.

Simţea că-i gata să dea în plâns. Era o zi în care ai fi putut să plângi chiar fără motiv. Pomii goi de pe trotuare făceau ca zidurile clădirilor oficiale să-i pară şi mai cenuşii decât erau. În ele, Ekrem şi-i imagina pe portari stând cu palmele întinse deasupra godinelor cu cărbuni. Văzu că ajunsese în faţa imobilului masiv al Makinaimport şi grăbi paşii ca şi când s-ar fi simţit vinovat. Pleacă, îşi zise grăbit. Pleacă, amărâtule.

Păşea cu obrazul ascuns în gulerul de blană al paltonului, când ceva îi atrase atenţia pe un afiş. Un simbol cunoscut, ba chiar nu un simbol, ci un rând întreg de ideograme. Îşi încetini paşii şi citi: „Expoziţie de ceramică chineză“. Ce-o fi asta? se întrebă. Mai făcu doi paşi şi le citi din nou, da, chiar aşa era, ba chiar sub ideograme era scris acelaşi anunţ în albaneză. Trebuie să fie veche, îşi spuse. Un afiş vechi pe care ploaia, vântul sau vreun măturător neatent n-au putut să-l desprindă.

Totuşi, afişul nu părea vechi, ci din contră. În plus, dinaintea lui se opriseră un bărbat şi o femeie bine îmbrăcaţi. Bărbatul, care-i părea cunoscut lui Ekrem, îi spunea ceva femeii, zâmbind şi arătându-i afişul.

Ekrem îi privi pe amândoi, convins că zâmbetul acela era o invitaţie la discuţia sau la veselia lor, aşa cum se întâmplă adesea cu trecătorii ocazionali pe care-i apropie pe stradă o curiozitate sau un eveniment oarecare. O pornire greu de reprimat îl împingea să le vorbească, să le spună de exemplu: Vedeţi, he he, afişul ăla uitat acolo, o glumă… nu-i aşa? Cu toată timiditatea lui permanentă, poate că Ekrem ar fi făcut şi asta, dacă chipul bărbatului nu i s-ar fi părut într-adevăr cunoscut. Îl văzuse undeva, poate urcând la etajul de sus al vilei Kryekurţilor sau în altă parte, dacă nu chiar pe ecranul televizorului.

Ekrem se apropie de afiş. Ia să văd data, îşi zise şi, uitând de orice precauţie, aproape că atinse cu fruntea panoul. Şi nu-i veni să-şi creadă ochilor. O fi oare posibil? Îşi schimbă ochelarii, citi data în chineză, apoi în albaneză, pe urmă din nou în chineză. Era clar: data de azi. Era scris şi locul: Palatul Culturii. Să fie oare posibil?

— Azi? întrebă, adresându-i-se bărbatului cu o voce în care se citea o umbră de neîncredere.

— Da, azi, răspunse celălalt, privindu-l în ochi. Chiar azi.

Lui Ekrem i se păru că din ochii şi vocea celuilalt răzbate un soi de ironie jucăuşă, care nu i se adresa doar lui. Dar nu-i păsa.

— Mulţumesc, zise şi se întoarse îndreptându-se spre Palatul Culturii.

Valul de fericire părea că-i coborâse mai întâi în picioare, căci se surprinse păşind nesigur. Şi tot în clipa aceea avu impresia că bătrânii lui plămâni nu-i mai sunt de ajuns. Vezi că nu e totul pierdut, îşi spuse precipitat. O melodie pe care şi-o amintea în momentele vesele încerca să iasă la suprafaţă. Dar, spre deosebire de alte dăţi, când fredonase *O sole mio*, de data aceasta, în mod ciudat, ieşea *Roşu e răsăritul*. În vreme ce se apropia de Palatul Culturii, se trezi murmurând în chineză cuvintele cântecului.

*

Skënder Bermema îl urmări o vreme cu privirea pe necunoscut.

— Îl vezi? îi spuse Silvei, pe care o întâlnise întâmplător cu un minut în urmă pe stradă. O asemenea expoziţie, într-un moment ca ăsta, e într-adevăr ceva incitant. Mie îmi plac coincidenţele acestea ce au loc în pragul unor mari evenimente. Hai să intrăm.

— Atunci o să vin, zise Silva. Deşi sunt în întârziere, n-am să-ţi stric plăcerea.

Palatul Culturii, unde se deschisese expoziţia, nu era departe, şi pe drum Silva îi povesti câte ceva din ultima călătorie a lui Gjergji în China. Skënder Bermema râdea încontinuu.

— Abia aşteaptă să te întâlnească, zise Silva. Te-a căutat la telefon, dar n-ai răspuns.

— Da? Şi eu sunt nerăbdător. Pe acolo se intră, adăugă, arătându-i de departe una dintre uşile Palatului, ia uite ce animaţie e.

Şi era într-adevăr chiar aşa. Se vedea imediat că veniseră mai mulţi curioşi decât dacă expoziţia s-ar fi deschis în urmă cu şase luni. Un zâmbet ireal, neîncrezător stăruia pe feţele oamenilor, dar într-un mod ciudat, altfel decât în cazul unui zâmbet natural, contopit cu chipurile lor, ci parcă desprins de ele, independent, aşezat pe faţă aidoma unei măşti. Ici-colo erau chinezi, dar şi funcţionari ai ambasadelor străine.

— Am băgat de seamă că în pragul unei rupturi e mereu câte o expoziţie, zise Skënder Bermema, întorcând spre Silva masca zâmbetului său. O expoziţie

amăgitoare, adăugă apoi.

Neatentă, Silva privea mulţimea vaselor de ceramică aşezate pe nişte rafturi de lemn lungi, banale. În sală se auzea muzică chineză. În harababura aceea, Silva auzea vocea caldă a lui Skënder Bermema.

— Cineva mi-a spus că, după obiceiul pe care-l au chinezii de a da semnale politice prin simboluri, şi în această expoziţie ar fi aşezate două vase într-o anumită poziţie ca să transmită un mesaj special.

— O, aşa? făcu Silva. Dar unde sunt?

Skënder Bermema râse.

— Tocmai aici e misterul. Încearcă să le găseşti şi, chiar dacă ai reuşi, trebuie să ghiceşti ce au vrut să spună aşezându-le aşa.

— Oare sunt astea de-aici? întrebă Silva, arătându-i două vase de mărimi diferite, în jurul cărora se învârtea un tip slăbănog.

Râseră amândoi continuând să înainteze duşi de valul vizitatorilor.

— Iată-i şi pe bătrânii nostalgici, îi zise el, arătându-i doi vizitatori cu pardesie bej-deschis, culoare ce părea că se transferă şi-n zâmbetele lor. Mai mult ca sigur că fiecare din ei se întreabă cu un fir de speranţă: N-ar fi bine să ne apropiem din nou de Uniunea Sovietică? Deşi e greu de făcut o comparaţie, oamenii ăştia îţi amintesc într-o anumită măsură de burghezii scăpătaţi din vremea rupturii cu sovieticii. Îţi aminteşti, majoritatea nu se întrebau atunci decât un singur lucru: Oare ne-om apropia de Occident?

— A, da, spuse Silva.

— Uită-te cât de ironice sunt zâmbetele lor în faţa vaselor chinezeşti. Pare că spun: Cu oalele astea credeaţi că îi puteţi înlocui voi pe Anna Karenina sau pe Tolstoi?

Silva râse, ducând mâna la gură.

— Fireşte că ar avea dreptate dacă s-ar întâmpla aşa ceva, nu?

— Desigur, îl aprobă Silva.

— Uite-i cum sunt îmbrăcaţi, urmă el, mereu în culorile în care se îmbracă sovieticii corecţi în duminicile lor optimiste, gri-argintiu, bej. Nu ştiu dacă-ţi aminteşti primul Revelion de după ruptura cu ruşii. Unii dintre ei au făcut tâmpenii, îţi aduci aminte?

— Îmi amintesc, zise Silva. Cine ştie de ce, gândul îi zbură la Ana, şi poate că şi el şi-o aminti, pentru că o bucată de vreme nu spuse nimic.

— Iată-l şi pe unul îndrăgostit de chinezării, rupse liniştea el. Nu ţi-am spus că aici vom găsi toate culorile?

— Ciudat, zise Silva. Se poate aşa ceva?

— Se poate, răspunse el cu asprime în glas. E, într-adevăr, foarte rar, dar se poate. Uite, pe cel de colo îl cunoşti?

— Nu, zise Silva, întorcându-se spre negricios.

— E criticul Zija Shkurti.

— A, da, i-am citit articolele în ziar, dar îl văd pentru prima oară. Îi plac

chinezii?

Skënder Bermema avea o privire tăioasă.

— După ruptura cu sovieticii a fost primul care a vrut să promoveze în Albania teoriile chinezeşti despre literatură şi artă, urmă el. Şi, în plus, a fost cel care a cerut excluderea numelor autorilor de pe operele literare după exemplul chinez.

Silva avea impresia că numărul vizitatorilor crescuse între timp. Era din ce în ce mai greu să te mişti prin sală. Ici, colo izbucneau fulgerele bliţurilor.

— Acum doi ani, începu Skënder Bermema, când chiar în această sală a fost expus faimosul grup sculptural *Curtea perceptorilor*…, o adevărată porcărie, după cum ştii, schimbul de înţepături între vizitatori s-a văzut imediat. Primii priveau cu aceste zâmbete batjocoritoare, în vreme ce admiratorii oricărei manifestări a artei chineze erau în delir.

Silva îl asculta fără a-şi ascunde un zâmbet de neîncredere în spusele lui.

— Uite, şi azi, urmă el, priveşte-i cum se învârt în jurul oalelor sau naiba mai ştie ce sunt şi cum se urmăresc unii pe alţii. Un război rece al umbrelor. Se vede clar că ăştia cu chinezii sunt în cădere liberă.

— Ia uită-te colo, îl întrerupse Silva.

Într-un colţ al sălii se afla un grup mai mare de oameni. Un fotoreporter, care după îmbrăcăminte părea străin, poza la iuţeală lăsându-se pe vine.

— Aveai impresia că iepurele doarme? o întrebă el.

Se apropiară să vadă mai bine, dar vasele nu aveau nimic deosebit.

— Iartă-mă că te întrerup, zise Silva. Dar spuneai că filochinezii sunt în cădere liberă.

— A, da. Sunt în cădere, dar hidra nu renunţă prea uşor. În primul rând, pentru că sunt convinşi că relaţia cu China se va remedia, iar apoi, iar asta e şi mai important, sunt convinşi că şi după plecarea lor, chinezii ne vor lăsa destule chinezării, pricepi?

— Cum să creadă aşa ceva?

— Se poate, răspunse el. În plus, trebuie să ştii că între ei există o diferenţă. În vreme ce nostalgia unora pentru lumea sovietică e de înţeles pe undeva, câtă vreme e legată de tinereţea lor petrecută acolo, literatura rusă, iarna rusească etc. etc., şi mai ales de rusoaice, care, după cum ai auzit, sunt foarte iubăreţe, nostalgia celorlalţi este ceva ciudat, nu i-aş zice nici măcar nostalgie, ci doar adoraţie pentru chinezării. Iar această adoraţie nici măcar nu are legătură cu China sau arta chineză, ci vine dintr-o pornire vulgară, provenită chiar din sufletul lor, pricepi?

Silva strânse din umeri, cu o mişcare ce lui îi amintea de Ana, pentru a-i arăta că nu-l poate urmări.

— Hai să-ţi explic mai simplu, zise el. În vreme ce primii, adică aceia care simt o oarecare nostalgie pentru lumea rusească, o fac din convingere, din confuzie sau pentru că aşa simt, admiratorii chinezăriilor, deşi mai puţini, n-o fac

din dragoste pentru China, nu, ci fiindcă găsesc în asta un argument pentru micimea lor, pentru lipsa lor de calităţi, goliciunea lor interioară, invidia, complexul lor de inferioritate, sărăcia lor sufletească, simpla răutate sau naiba mai ştie ce.

— Uhu, ce sumbru eşti, zise Silva.

— Uite, astea sunt motivele lor, urmă el. Şi pentru asta vom scăpa de ele cu greu, chiar şi după plecarea chinezilor. Priveşte-l pe Zija Shkurti, spuse şi i-l arătă cu privirea pe critic, e încarnarea deplină a ceea ce ţi-am spus.

Silva se întoarse pentru a-l mai privi încă o dată pe critic, dar spinările celorlalţi îl acoperiseră vederii sale.

Skënder Bermema se aplecă la urechea ei.

— Cu siguranţă că-ţi spui despre mine: Cât de mult îi detestă pe chinezi. Ia zi, aşa-i că am dreptate?

Silva zâmbi.

— Mai mult sau mai puţin, răspunse.

El îşi înghiţi zâmbetul.

— Să mă crezi că nu e deloc aşa.

Ea îl privi provocator.

— Vorbesc serios, zise el, privind-o ţintă ca şi cum ar fi aşteptat să-i dispară zâmbetul pentru a continua. Ba chiar aş putea spune că ar fi josnic din partea mea să fie aşa.

Doi-trei oameni din jurul lor întoarseră capetele.

Ăştia cred că ne certăm, îşi zise ea şi păşi mai repede ca să-l tragă mai încolo. Probabil că cineva l-o fi învinuit altă dată pentru asta, de se enervase acum atât de brusc.

— Ca orice individ civilizat, am cea mai mare preţuire pentru cultura lor, urmă el. Am mai vorbit despre asta, nu? Da, pentru cultura, poezia sau orice a mai creat acest popor, pe care tu crezi că-l detest.

Silva ar fi vrut să-i spună că nu gândise niciodată aşa, dar cunoscându-i caracterul, a renunţat.

— Înţeleg, Skënder, zise pe un ton împăciuitor.

Dar el vorbea acum fără s-o privească.

— La noi sunt şi vor mai fi o mulţime de istorioare şi bancuri despre chinezi, dar crede-mă, ele nu au nimic de-a face cu rasismul, cum ar putea să i se pară cuiva.

— Desigur, murmură ea. Ce strâmt e aici.

Oamenii se învârteau fără nici o ţintă. S-ar fi părut că nimeni nu venise acolo pentru ceramica chineză, ci doar pentru a se întâlni unii cu alţii, cu chipurile luminate de fericire, de un zâmbet cu subînţeles, semănând atât de bine între ei încât ai fi putut să-ţi închipui că mulţimea aceea nu făcuse altceva decât să împartă în mii de cioburi un zâmbet comun. Acum se agitau avându-l pe chip, veseli, glumeţi, gata să izbucnească în râs la cea mai mică provocare.

— Priveşte-i şi pe declasaţi[1], zise Skënder Bermema.

— Ce-i cu ei?

— Parcă şi-au pierdut minţile, continuă el. Faţă de momentul rupturii cu sovieticii, când s-au bucurat şi au sperat aiurea, acum par dezamăgiţi, nu-i vezi ce agitaţi sunt?

— Şi de ce ar trebui să fie dezamăgiţi? întrebă ea. Poate, la fel ca atunci, ar trebui să aibă oarece speranţe.

— Imposibil, răspunse el, noi răcim relaţiile cu China în vreme ce ea se apropie de America, aşa că…

— A, da, ai dreptate, îl aprobă Silva.

— S-au scrântit complet, nu mai înţeleg nimic. Sau poate că doar se prefac.

Silva râse.

Undeva, în partea din dreapta a sălii, se produse o agitaţie bruscă. Se auzea „Ce e, ce e?“, oamenii întorceau capul, dar nimeni nu dădea vreo explicaţie.

Cei doi se lăsară duşi de valul mulţimii în direcţia în care părea că se întâmplase ceva. Unii, mai curioşi, îşi deschideau drum cu coatele, în vreme ce alţii veneau dintr-acolo, având pe chip satisfacţia pe care o ai după ce ţi-ai potolit curiozitatea.

— Ce e? îl întrebă Skënder Bermema pe unul dintre ei.

— S-a spart un vas.

— A, ia uite, făcu Silva.

— L-a trântit chiar chinezul, involuntar, urmă necunoscutul.

Silva îşi aminti de Viktor Hila. Din toate părţile se auzeau fragmente de discuţii, bucăţi de frază. S-a făcut ţăndări, zău aşa, frumuseţe de porţelan. Credeam că l-a dat jos careva. Cum? Cine ar fi îndrăznit? Naiba ştie. Văleu, frăţioare, ce pierdere, păcat, o valoare, pe cuvânt. Lasă, că au de unde.

Silva întoarse capul să vadă cine rostise ultimele cuvinte şi, spre mirarea ei, îl recunoscu pe tipul cu pălărie borsalino care-i atrăsese atenţia cu ceva vreme în urmă în faţa afişului expoziţiei. Omul îşi freca mâinile şi era roşu la faţă de emoţie.

— Hai pe partea cealaltă, zise Skënder Bermema.

După ce se mai învârtiră vreo jumătate de oră, ieşiră împreună şi el o conduse o bucată de drum. Când se despărţiră, Silva simţi că a rămas pe chip cu o fărâmă din zâmbetul comun din expoziţie. Afară se răcise de tot şi ea grăbi paşii. Păşind pe stradă, se întreba dacă făcuse bine nespunându-i lui Skënder Bermema despre excluderea fratelui din partid. Poate că el ar fi putut să-i explice mai bine. Poate că într-o altă zi va găsi momentul potrivit să disece cu el întreaga poveste.

Tocmai trecea prin dreptul cafenelei Riviera, unde, pentru că vremea era mohorâtă, fuseseră aprinse luminile, când ceva o împinse să întoarcă privirea şi să privească înăuntru. O undă uşoară, asemenea picăturii care cade încet pe suprafaţa lacului şi iscă o mulţime nesfârşită de cercuri, îi străbătu întreaga fiinţă. În local, aşezat în fotoliu chiar în spatele vitrinei, se afla Gjergji împreună cu o femeie. E posibil, se întrebă imediat şi, în aceeaşi clipă, ca pentru a opri

valurile şocului care o străbătea, se întrebă: Și ce dacă? Şi ce dacă, repetă apoi în sinea ei, ce dacă stă cu o femeie în cafenea, nu-i sfârşitul lumii. Aşa îşi spuse, dar o forţă oarbă, dincolo de voinţa ei, o împinse să facă ceva ce nu obişnuia şi nici nu era de demnitatea ei, să întoarcă capul şi să mai privească o dată. Femeia sau fata cu care era Gjergji era frumoasă. În secunda aceea în care Silva îi privi (cel puţin să nu mai fi întors capul şi a doua oară, se gândise mai apoi), văzuse totul: şi atitudinea lor gânditoare, degetele ei mângâind ceaşca de cafea, fumul ţigării lui şi tăcerea periculoasă dintre ei, lucrul cel mai rău dintre toate. Ce ruşine, îşi zise Silva întorcându-şi privirea, ce mizerie. Dar între cuvintele „ruşine“, spus pentru ea însăşi, şi „mizerie“, pentru ceea ce se întâmpla, era un gol imens. Ce mizerie, repetă, uitând într-o clipă de nefirescul comportamentului său, ce-i părea acum ca o picătură de apă față de imensitatea acelui rău.

Trecuse de cafenea, dar cu cât mergea mai departe, cu atât mai ireparabil i se părea totul. Pletele acelea de culoarea castanei, fumul de ţigară care se împletea firav în ele… Trebuia să fie idioată să nu înţeleagă ce se petrece acolo. Păşea repede, își dădea seama după țăcănitul tocurilor pe plăcile trotuarului, ce părea că vine de departe. Un moment simţi cum în interiorul ei se lăsase o linişte pe care o percepea ca pe o stare nefirească, un calm aparent, pustiu, gri, care-i făcea şi mai chinuitoare durerea din suflet. Iată de unde venea tot dorul din telegrama lui. Acel „foarte, foarte“ repetat. Desigur, gândi ea, o parte din dorul lui era pentru cealaltă, poate cea mai mare parte. Fulgerător îi trecură prin minte momentele lor intime din prima noapte, strivite brutal de gândul că toate acestea se repetaseră a doua zi sau în cea care urmase într-o cameră de apartament, cu cealaltă.

Gelozia, rămasă intactă în toţi anii de fericire conjugală, o acapară în întregime. Silva făcu o ultimă încercare să scape de ea. Ia stai, îşi zise, poate că nu-i aşa, poate c-a fost o întâmplare, dar valul negru al bănuielilor alungă într-o clipă apelul acela la raţiune. Trebuia să fie din cale-afară de proastă să nu priceapă că între Gjergji şi femeia aceea era ceva. Şi ea, naiva, care-şi imaginase că toate acestea i se pot întâmpla oricui, dar nicidecum ei şi lui Gjergji. Crezuse, ca o fătucă de liceu, în fericirea ei, în vreme ce fericirea aceea era goală pe dinăuntru. Închisese ochii la toate pericolele posibile cu o siguranţă inconştientă. În realitate, avusese toate semnalele, dar ea, cu o lipsă de atenţie vinovată, nu le băgase în seamă. Nu-l găsise în ultimele zile, în câteva rânduri, citind poezii de dragoste, întins pe canapea? Ba chiar îl şi întrebase o dată: Ce te-a apucat să citeşti aşa ceva? Până acum citeai rar poezie. Iar el îi răspunsese: Nu ştiu ce m-a apucat, chiar nu ştiu. Hm, ar fi fost într-adevăr proastă să nu-şi fi pus întrebări în clipa aceea. Şi nu doar atât: în afară de poezii, după întoarcerea din China îi plăcea tot mai mult să asculte muzică de cameră. De regulă muzică liniştită, melancolică. Cu o zi în urmă, îl găsise din nou pe canapea, cu capul culcat pe cotul drept, ascultând Chopin. Ce ar mai fi trebuit să facă pentru a se înţelege că e îndrăgostit? se întrebă revoltată. Poate să deseneze inimi străpunse de săgeţi pe pereţii casei, până ce ea, dobitoaca, să-l întrebe: Gjergji, ce-i cu simbolurile astea

ciudate, nu cumva au legătură cu starea ta sufletească?

Cel puţin să se fi ascuns amândoi în fundul cafenelei, să nu-i fi văzut, îşi spuse cu obidă. În vreme ce ei, fără a se sinchisi de nimic, se aşezaseră acolo de parcă ar fi vrut să-i vadă toată Tirana. Sentimentul de ciudă se întoarse acum împotriva lui. Cel puţin să nu fi încercat s-o îmbrobodească cu liniştea şi duioşia din telegramele acelea mincinoase şi cu toate cele care au urmat. Să fi avut bărbăţia să-i spună deschis că n-o mai iubeşte, să fi fost nervos, să facă scene şi scandaluri, toate acestea ar fi fost mai onorabile decât liniştea aceea mincinoasă.

Parcă ea n-ar fi avut ocazia să-l înşele? Sentimentul de gelozie îi trezi brusc dorinţa de răzbunare. Împotriva voinţei ei se imagină alergând într-un suflet, într-un moment de trădare ca acesta, dezbrăcându-se la repezeală dinaintea cuiva, nebuneşte, pe negândite, pentru a-şi face cât mai dureroasă răzbunarea. Imaginile i se învălmăşeau în creier, dar asta nu-i dădea nici o fărâmă de satisfacţie… Ştia că n-ar fi fost în stare. Dar ce altceva ar fi putut să facă?

Nu mai mergea spre casă, o luase pe strada opusă, ca şi când ar fi căutat o altă metodă, mai dureroasă, de a-l pedepsi. Avea acum un singur gând, cum să-l facă să sufere într-adevăr. Se trezi fără să ştie în staţia de autobuz. Încă se mai simţea amorţită, fără să ştie ce căuta acolo, şi doar atunci când autobuzul opri şi ea se urcă în el înţelese încotro mergea. La cimitir. La Ana.

Lacrimile îi înceţoşară privirea. Era gata să dea în plâns, dar nu pentru ceea ce se întâmplase, ci pentru că se trezise dintr-odată într-un moment în care absenţa celeilalte i se părea groaznică. Cât de indispensabilă era Ana în asemenea situaţii. Se imagină împreună cu ea, cu ceştile de cafea în palmă, într-un colţ de cafenea, una în faţa celeilalte, plângându-şi de milă. Ar fi putut să îndure lovituri şi mai grele doar ca să i se mai poată destăinui.

Autobuzul aglomerat abia se târa. Silva abia aştepta să ajungă. I se păru că printre oameni zăreşte o figură cunoscută. Îşi întoarse capul, să nu fie recunoscută. Pentru mulţi cunoscuţi era încă una din „surorile Krasniqi“, nedezlipite una de alta, aşa cum era şi Ana în amintirea celor care o cunoscuseră, niciodată singură, ci împreună cu Silva.

Autobuzul ajunse la capăt de linie. Până la cimitir mai erau câteva minute de mers pe jos. După ce trecu de poarta de fier, străbătu repede, aproape în fugă, aleea până la mormântul Anei, de parcă cea la care mergea ar fi murit de nerăbdare s-o întâlnească. În cimitir era puţină lume şi Silva îşi încetini pasul, căci n-ar fi vrut să atragă atenţia cu ţăcănitul tocurilor ei. Iată în cele din urmă şi mormântul din marmură de culoarea laptelui, o nuanţă ce părea că răspândeşte în jur lumina palidă a asfinţitului. Un buchet de trandafiri proaspeţi fusese pus alături de buchetul ofilit de săptămâna trecută. Oare cine să-l fi pus atât de devreme? Silva îşi muşcă buzele: fusese atât de bulversată în ultima jumătate de oră, încât uitase de flori. Respiră adânc. Câteva petale albe de trandafir, aproape uscate, păreau că sunt una cu marmura mormântului. În jur era linişte. Doar câţiva paşi mai încolo, o bătrână, pe care Silva o cunoştea deja, căci o văzuse de multe ori până atunci, îi aducea, ca de fiecare dată, cafeaua răposatului. Bătrâna

pusese ceaşca la căpătâiul mortului şi nu se înţelegea dacă plânge sau clatină din cap, când la dreapta, când la stânga. Silva respiră adânc, se aşează în genunchi şi, pentru că ar fi vrut să facă ceva, deşi mormântul era îngrijit şi curat, cu batista pe care o ţinea de mult în mână şterse fotografia imprimată în porţelan pe placa de marmură. Din poză, Ana privea zâmbind, cu părul răvăşit de briza mării ale cărei valuri se zăreau în fundal. Fotografia fusese făcută de Besnik în prima vară petrecută de ele la plaja din Durrës. O podidiră din nou lacrimile. Acum nu numai petalele de trandafir, dar şi lacrimile ei păreau că se contopesc cu marmura mormântului. Nu-şi putea dezlipi privirea de la petalele acelea ofilite, care, cine ştie de ce, îi evocau mai bine ca orice clipele de fericire ale Anei cu Besnik Struga. Sentiment despre care Ana îi vorbise de atâtea ori în după-amiezile lor petrecute împreună la cafeneaua din Palatul Culturii, de la etajul al treilea, când venea s-o scoată pe Silva din sala bibliotecii. Iar mai târziu, după moartea ei, când Silva îl vedea pe Besnik Struga atât de nepăsător, de indiferent faţă de cum ar fi putut să-şi aranjeze viaţa, ea îşi spunea: Poate că este aşa pentru că şi-a primit toată porţia de fericire care îi este dăruită omului în viaţă.

Ori de câte ori ajungea la mormântul surorii ei, Silva îşi amintea unele momente din cea de-a doua căsătorie a Anei. Şi nu forma sau culoarea plăcii de marmură, care avea ceva în comun cu cea a vălului de nuntă, a diademei sau a orezului aruncat peste miri, de care Ana avusese parte într-adevăr la prima cununie, îi răscoleau aceste amintiri, pentru că la cea de-a doua, dimpotrivă, se îmbrăcase foarte simplu. Era poate altceva, un lucru care, într-un mod absolut curios, îi ştergea din memorie zilele cumplite ale bolii surorii sale, lunile de spital, neliniştea aşteptării, operaţia. Nunta ei cu Frederik se amestecase cu toate acestea, vălul de mireasă, luminile şi toată bucuria dispăruseră, pentru a se transfera la cea de-a doua nuntă, aşa cum scoţi lucrurile dintr-o casă pentru a mobila alta.

Silva, eu mă despart de Frederik… Silva îşi amintea foarte bine momentul în care auzise aceste cuvinte din gura Anei. Era o zi geroasă, gri-cenuşie, uite, ca asta, o zi care le respinge orice iniţiativă celor ce îndrăznesc mai mult decât ar trebui. Şi într-o zi ca aceasta, complet împietrită, Ana, puţin mai palidă ca de obicei, şi-a repetat ultimele cuvinte: Eu mă despart de Fredi. Şi, în vreme ce Silva nu-şi revenise încă din uluială, Ana a pronunţat cealaltă frază, pe un ton şi mai răspicat: O să mă mărit cu altcineva. O să te măriţi? se răstise în şoaptă Silva. Eşti în toate minţile? Nu mi-ai spus chiar tu că pentru tine bărbaţii sunt atrăgători de la distanţă şi că, apropiindu-se, vraja dispare şi… De data asta nu, o întrerupsese Ana. Cu o săptămână în urmă am fost cu el, adică am fost a lui, cum se spune. Cum e posibil? făcu din nou Silva şi, pentru o clipă, avu impresia că până la sfârşitul zilei aceleia friguroase nu va putea rosti altceva decât „Cum e posibil?“. Fredi are impresia că l-aş fi înşelat de zeci de ori, zise Ana, dar tu ştii că eu n-am făcut niciodată aşa ceva. N-am făcut-o niciodată, repetă ea, poate cu o singură excepţie, o dată, când eu, când noi doi… Silva o privea ţintă: vorbea, cu siguranţă, despre Skënder Bermema, despre relaţia pentru care o bârfea toată

lumea, deşi nimeni nu ştia nimic concret, nici măcar Silva şi Ana însăşi. Silva ar fi vrut s-o întrebe: Dar, cel puţin, spune-mi şi mie, de unde atâta mister în relaţia asta? Ai vorbit de atâtea ori, atât de neclar, despre el, l-ai pomenit ca oracolul din Delfi, poate l-ai visat sau poate te-a visat el pe tine, ori ceilalţi v-au visat pe voi. Numai că-n ziua aceea îi spusese despre altcineva, despre un al treilea, şi nu era momentul să ceară lămuriri despre Skënder Bermema. Răspunsul la această enigmă, rămas un mister şi până atunci, şi-n ziua aceea, şi mai târziu, Ana l-a dus cu ea în mormânt. Căci atunci era vorba despre altcineva. Cine e? o întrebase în cele din urmă Silva. Iar Ana rostise pentru prima oară numele lui Besnik Struga. Acela care a fost la Moscova, care abia s-a despărţit de logodnică? o întrebase Silva. Iar Ana aprobase din cap. Chiar el, poate că-ţi aminteşti că în urmă cu câteva săptămâni a fost la ziua lui Viktor Hila, acolo l-am cunoscut. Şi acum ce-o să faci? o întrebase Silva. Iar Ana i-a răspuns liniştită: Ți-am mai spus, o să mă mărit cu el.

Aşezată pe colţul lustruit al plăcii pe care petalele albe de trandafir aşteptau parcă să se topească în marmură, cu genunchii strânși de frig, Silva se simţi câteva clipe golită cu totul. Fragmentele de amintiri se învârteau speriate în jurul ei, fără a îndrăzni nici unul să o domine cu-adevărat. Şi aşa amestecate, străvezii, precum fragmentele de imagini de pe ecranul unui televizor lăsat în surdină, îi invadară memoria cu episoade ale scandalului pricinuit de vestea despărţirii Anei de soţul ei, procesul, purtarea meschină a lui Frederik, care s-a prezentat la proces cu un teanc din cărţile lui Skënder Bermema cu sublinieri pe paginile care ar fi demonstrat indirect relaţia scriitorului cu Ana, corul de bârfe iscat cu acest prilej, atitudinea demnă a Anei la tribunal. Apoi zilele liniştite care au urmat acestui taifun căruia Ana, cu calitatea pe care o avea de a face mai suportabil şi mai luminos orice atingea, transformase totul într-o furtună de aprilie, căsătoria ei cu Besnik Struga, petrecerea restrânsă în cadrul familiei. În primele săptămâni, încercând să evalueze evadările din cercul de prieteni, cum se întâmplă mereu după asemenea cutremure, au văzut că nu pierduseră cine ştie ce, cu excepţia unei singure, dar dureroase, pierderi: vizitele la familia Bermema.

Silva îşi amintea după-amiaza aceea călduţă cu ploaie, când, în vreme ce mergea împreună cu Ana prin dreptul Teatrului de Păpuşi, Ana o strânsese de cot şi-i şoptise: Silva, uite-o pe fosta logodnică a lui Besnik. Femeia păşea grăbită, înconjurată de o aură violetă ce i se răsfrângea vag pe chip. Silva o vedea pentru prima oară şi i se păru o apariţie misterioasă cu strălucirea aceea ce-i lumina chipul. Iar în glasul Anei, la fel ca în privirea cu care o urmărise o bucată de vreme pe fosta logodnică a soţului ei, nu era nici un semn de duşmănie. E frumoasă, nu? o întrebase pe soră-sa când cealaltă se îndepărtase. Silva nu ştia ce să răspundă. În realitate, tot aşa i se păruse şi ei. Mai târziu, văzând-o din nou după căsătoria cu un inginer, i se păruse la fel de misterioasă ca atunci, cu strălucirea aceea violetă pe chip, deşi asta venea probabil în urma celor auzite despre ea, cum că ar fi o femeie cu sex-appeal, cu „cârlig“ la bărbaţi, dar demnă, deşi, cum se bârfea, cam rece cu soţul, lucru pe care Silva nu-l credea. În general,

din pricina bârfelor pe seama Anei, Silva nu credea în infidelitatea femeilor. Mai bine să se vorbească despre cea a bărbaţilor.

Silva expiră adânc. La urma urmelor, ce-i trebuiau toate astea? Venise aici pentru altceva. Privirea ei obosită se opri îndelung pe marmura udă. Oare ce i-ar spune Anei dacă ar fi în viaţă? Ana, o să mă despart de Gjergji… Simţea cum îi tremură umerii. O, nu, îşi zise. Niciodată. Nu i se potriveau aceste cuvinte pe care i le spusese odinioară altcuiva şi care acum îi erau returnate, aşa cum restitui un lucru împrumutat. Ar fi vrut să-i semene Anei în multe privinţe, aşa cum orice soră mai mică o imită pe cea mare, dar acum ar fi renunţat bucuros la asta. Fuseseră simetrice, nedespărţite, ca în vechile balade, şi continuau să fie aşa, doar că acum erau ca ulciorul cufundat pe jumătate în apă, una aici, deasupra apei, cealaltă dincolo, sub oglinda ei tremurătoare, fără viaţă. Chiar dacă păreau împreună, aşa ca înainte, simetria fusese stricată. Nu erau ale ei cuvintele rostite adineauri, erau străine.

Silva privi împrejur. În cimitir nu mai era nimeni. Îşi privi ceasul şi nu-i veni să creadă: trecuse de două. Cu siguranţă că cei de acasă o aşteptau de mult. Simţi cum în colţul buzelor i se înfiripă un zâmbet amar. Era acelaşi zâmbet cu care va însoţi, cu siguranţă, primele cuvinte pe care i le va adresa lui Gjergji. Era aşa de târziu şi ea nu ştia încă ce-i va spune. Se ridică, îşi netezi fusta pe genunchi şi o porni spre poarta cimitirului. Lucrul cel mai oribil ar fi dacă el, încercând să-i ascundă adevărul, se va pierde în explicaţii penibile, pierzându-şi imediat orice credibilitate în ochii ei. Ce cumplit, îşi spuse în sinea sa, ca şi când ar fi descoperit încă o nenorocire. Acum, lucrul acesta i se părea culmea ghinionului. Cel puţin să nu se fi întâmplat, îşi spuse urcând în autobuzul aproape gol. Dar ce să se fi-ntâmplat? se întrebă imediat. Poate ar fi mai uşor ca el să accepte că are o aventură cu o altă femeie? Silva trase aer în piept: oricum ar fi întors-o, tot rău ieşea. Cum de mi-a ieşit în drum cafeneaua aia blestemată? se întrebă. Mai bine să nu fi văzut nimic. Ar fi fost de o sută de ori mai bine să nu fi văzut nimic, repetă în sinea ei.

Cu fiecare staţie, autobuzul era tot mai plin. Ajungând în centru, văzu că se făcuse trei. Încă nu ştia ce-i va spune lui Gjergji. Ar fi trebuit să pregătească cel puţin răspunsul la întrebarea lui „De ce ai venit aşa de târziu?“. Dar simţea o presiune atât de mare, încât nici asta nu putea face. În faţa barului de pe strada ei văzu, uimită, doi tineri care descărcau câteva navete cu apă minerală dintr-o dubiţă parcată la marginea trotuarului… Băieţii fluierau în vreme ce se căzneau să ducă lăzile grele în local. Era posibil ca viaţa să continue la fel ca înainte?

Rămase o clipă la uşa apartamentului ca pentru a-şi aduna forţele. Apoi scoase cheile şi, încercând, cine ştie de ce, să facă cât mai puţin zgomot, deschise uşa. Pe hol, în timp ce-şi scotea paltonul, aşteptă ca Gjergji să-i iasă înainte cu întrebarea „De ce ai venit aşa de târziu?“, numai că în apartament stăruia o linişte ciudată. Dar dacă n-o fi venit? Gândul că este încă cu ea, mâncând la vreun restaurant, îi trecu sumbru prin cap. Cum de nu se gândise la aşa ceva? Îşi smulse fularul de la gât şi, cu avântul pe care i-l dădea ultima presupunere, se

năpusti în bucătărie. Gjergji era acolo, în picioare, în faţa uşii de sticlă a balconului şi atât de neaşteptată îi păru prezenţa lui acolo, încât puţin lipsi să-i spună: Ah, uite că ai venit. El fuma şi privirea întoarsă spre ea, fără a fi mirată, avea totuşi o doză de nemulţumire. Silva fu puţin surprinsă. De ce-o privea aşa? Nu cumva ştia… poate că o văzuse din cafenea… iar acum… ieşea repede la atac ştiind că va fi atacat el însuşi. Toate acestea îi trecură fulgerător prin cap. Ceva o îndemnă să-şi întoarcă privirea spre Brikena, care-şi făcea de lucru la fereastră şi avea acelaşi aer preocupat. Se poate şi mai rău, îşi zise absentă. Se poate şi mai rău, repetă, dar ce-ar putea fi? Mai rău decât scenariul ca el s-o fi văzut, într-adevăr, dar să nu-i treacă prin cap să se apere, ci să atace cu calm, rece şi mortal… să-i spună că iubeşte o altă femeie… şi… şi să-i fi explicat toate acestea şi fetei… aşa încât ea să fie pusă să aleagă între mamă şi tată… Deci se putea şi mai rău, mult, mult mai rău (mi-e dor, mi-e tare dor), până la… până la… (cuvântul despărţire îi sună în urechi aidoma fâşâitului enervant din momentul când vânzătorul taie cuponul de material cumpărat). Şi toate acestea n-au ţinut mai mult de câteva clipe.

— Ce-i cu voi? îi întrebă în cele din urmă, în aşteptarea explicaţiilor lor.

Gjergji o fixa la rândul lui cu un soi de mirare, atât cât îi permitea momentul acela, ca şi când i-ar fi spus: Noi suntem bine, tu ce ai? Şi-şi întoarse privirea spre canapea, iar atunci Silva văzu că în încăpere se mai afla cineva. Palidă la faţă, nu doar cu lacrimi în ochi, ci şi cu părul năclăit de atâta plâns, pe canapea şedea cumnata ei, Sonja.

— Sonja, zise Silva, făcând un pas în direcţia ei. S-a întâmplat ceva?

Cealaltă continua să privească cu aceiaşi ochi plini de lacrimi, brusc îmbătrâniţi pe chipul ei.

— Arian… spuse Silva aproape în şoaptă.

Sonja dădu din cap că da.

Dar ce, ce să fie, se întrebă Silva imediat, deşi cu oarecare lentoare. Ce s-a întâmplat cu el: A păţit ceva, s-a sinucis?

— Ce? reuşi să rostească în final.

— L-au arestat, suspină Sonja.

— Cum?

Silva se întoarse spre Gjergji, apoi spre Brikena, ca şi cum ar fi vrut să-i întrebe: N-a luat-o razna? Din toate relele posibile, doar asta nu-i trecuse prin cap. Ce zi groaznică, îşi spuse.

— Când? întrebă, încercând să pară calmă.

— Azi-dimineaţă, pe la zece.

Era chiar atunci când ea făcea haz de vorbele lui Skënder Bermema, la expoziţie, în vreme ce Gjergji…

Bărbatul continua să fumeze în uşa balconului. Brikena îşi făcea de lucru la masă. Ideea de a mânca acum îi păru Silvei crudă. Totuşi, de parcă şi-ar fi găsit salvarea în vasele de bucătărie, pe care ar fi jurat că nu le atinge în ziua aceea, cu un elan artificial, Silva începu să se agite de la masă la dulap, apoi la aragazul pe

ochiurile căruia cratiţele fuseseră încălzite de câteva ori până atunci.

— Sonja, cu siguranţă că n-ai mâncat.

— Of, nici nu mi-a trecut prin cap!

— Oricum, stai jos să mâncăm… O să discutăm mai aşezat.

— E cumplit! făcu Sonja. Ce bine că mama şi copiii n-au fost acasă.

— Tocmai ce voiam să te întreb de ei, zise Silva.

— Ei nu ştiu nimic. Mama a plecat cu tanti Urania în vizită, iar copiii au ieşit în oraş.

— Şi nici nu trebuie să le spui, zise Gjergji. Spune-le că e în misiune.

— Of, făcu Sonja.

— Gata, acum hai la masă, o să discutăm mai pe-ndelete.

În vreme ce Brikena aşeza faţa de masă, Silva începu să pună mâncarea în farfurii, apoi îşi aminti că nu făcuse salata şi-i spuse Brikenei să taie legumele, în vreme ce ea scoase un pachet din frigider, apoi îl băgă înapoi. Se mişca spasmodic şi nu reuşea să-şi adune gândurile. Uite, în puşcărie nu se dau vase ca astea, îşi zise în vreme ce aşeza farfuriile pe masă. Acolo sunt doar farfurii de tablă…Gata, îşi spuse, luând dintr-un sertar un mănunchi de furculiţe…

Sonja continua să plângă tăcut pe canapea.

— Când l-au exclus din Partid am crezut că o să rămână doar asta, zise, cine ar fi crezut că treaba va ajunge atât de departe.

— Nu mai plânge, Sonja, îl auzi Silva pe Gjergji.

I se părea că nu mai auzise de mult vocea aceea, chiar de atunci… dinainte… de catastrofă. Dar acum nu era momentul să se gândească la asta, ba chiar i se părea deplasat că-i trecuse aşa ceva prin cap.

— N-o spun ca să te consolez, urmă Gjergji, dar am convingerea că trebuie să fie vreo confuzie. În plus, trebuie să ştii, Sonja, că o arestare în armată e altceva decât în civilie. Arestarea, la ei, este ceva mai facil. Înţelegi ce spun? Într-un cuvânt, nu e cine ştie ce grozăvie. Pentru o încălcare a ordinului sau orice altă greşeală, soldatul sau ofiţerul poate fi dus în arest, apoi totul poate continua ca până atunci, pricepi? E prevăzut chiar în regulamentele militare, cred c-ai auzit sau ai văzut prin filme, îţi aminteşti? Pentru o încălcare cât de mică, cinci zile de arest, marş…

— E adevărat, întări şi Silva. E chiar aşa cum spune Gjergji, în armată arestarea e altceva. Colegii noştri din minister, când se întorc de la concentrare ca ofiţeri în rezervă, numai dintr-astea povestesc. Cu atât mai mult cu cât Arian e învinuit tocmai pentru asta, încălcarea ordinului, pentru care, cum spune Gjergji, regulamentul prevede arest.

— Dar l-au arestat acasă, zise Sonja, aşa cum zice legea, cum să spun. Habar n-am cum se fac arestările, n-am văzut nici una, dar nu cred că e vorba despre regulamentele militare.

— Aveau vreo hârtie, ca să zic aşa, vreun ordin de arestare?

— Cum să nu! Aveau un ordin, ba chiar unul dintre ei i l-au arătat lui Arian, şi chiar şi mie, deşi eram buimacă şi n-am reuşit să văd ce scria acolo. Era şi un

membru al comitetului de cartier cu ei.

Gjergji schimbă o privire rapidă cu Silva, iar Sonja, care a observat gestul, n-a reuşit să înţeleagă dacă era de bine sau de rău că poliţiştii aveau un ordin scris şi că împreună cu ei era şi un membru al comitetului de cartier.

Gjergji plecă din uşa balconului, de unde părea că n-o să se mai dezlipească şi, cu o vioiciune care Silvei îi păru falsă şi care, în loc s-o liniştească cumva, o îngrijoră şi mai mult, începu să se agite prin bucătărie încercând să ajute la punerea mesei.

— Sunt convins că aşa este. Linişteşte-te, Sonja. Hai să mâncăm, zise, trăgând cu zgomot scaunele. Brikena, adu piperul. Hai, Sonja… Tu unde ai întârziat atât? se întoarse spre Silva, ca şi când ar fi vrut să vadă din nou dacă în acest apartament mai puteau fi rostite asemenea cuvinte banale.

Silva îl privi ţintă preţ de o clipă.

— Îţi spun mai încolo, zise, plecându-şi privirea. Hai la masă, Sonja.

— Nu-mi arde de mâncare, făcu cealaltă. Nu pot.

— Lasă prostiile, spuse Silva. Am o presimţire că totul se va clarifica. Nu trebuie să te îngrijorezi de pe acum. Apoi, familia noastră… tu înţelegi, Sonja. În cercul nostru majoritatea sunt membri de partid, cu funcţii grele… Nu e la fel ca într-o familie declasată.

Silva începu să se enerveze, căci i se părea că, din ce vorbea mai mult, dintr-atât credea mai puţin în ceea ce spune. Uite, acum tocmai înşirase câteva banalităţi despre familie, deşi ştia că nimic din toate acestea n-au logică, pentru că o arestare într-o familie de comunişti nu era cu nimic mai simplă decât într-una de declasaţi, ci, din contră, fiind mai neobişnuită, problema devenea cu atât mai serioasă. Iar treaba aceea cu ordinul scris şi cu prezenţa comitetului de cartier nu arăta că ar fi vorba despre o arestare obişnuită în armată, ci despre cu totul altceva. E o arestare serioasă, îşi zise. Arestare adevărată.

Tocmai cuvintele rostite de Silva, şi-n care nu crezuse nici ea, o făcură pe Sonja să se aşeze la masă.

Prânzul se scurse cu o încercare comună de a nu lăsa ca liniştea să se înstăpânească în cameră, linişte pe care, când nu reuşeau s-o alunge cu cuvinte, încercau cu zăngănitul tacâmurilor lovite de farfurii. La sfârşit, Silva făcu cafele, dorite de toţi cei prezenţi.

— Gata, plec, zise Sonja. Cine ştie ce mai găsesc acasă.

— Oricum, mamei şi copiilor să nu le spui nimic, o sfătui Gjergji.

— Şi cât o să poţi ţine secretul? spuse Sonja. E aproape imposibil.

Imposibil, gândi Silva. Gjergji, care spusese asta, ştia bine că el primul, ca membru de partid ce era, trebuia să se ridice la prima şedinţă a organizaţiei de bază şi să declare că îi fusese arestat cumnatul. Silva privi cu coada ochiului spre Brikena, care mânca cu fruntea plecată în farfurie. Până atunci nu i se auzise glasul. Cine ştie ce era în sufletul ei. Manualele erau pline cu poveşti despre duşmanii poporului, care într-o bună zi erau demascaţi şi… arestaţi, iar lumea aceasta, care pentru ea era la fel de îndepărtată ca vechile mituri, pătrundea

acum în viaţa ei. De parcă asta ar fi singura problemă. Silva îşi muşcă buzele la gândul că, pe prima pagină a biografiei care se ataşează cererii de primire în organizaţia de tineret, mai târziu a celei de admitere la facultate, apoi a tuturor documentelor ulterioare, în dosarul personal, la întrebarea: Aveţi pe cineva arestat sau condamnat în anii puterii populare, în vreme ce majoritatea colegilor vor scrie „Nu“, ea va completa cu o mână şovăitoare: Am un unchi care…

— Gata, plec acum, zise Sonja ridicându-se de la masă.

O însoţiră până la uşă, consolând-o, dar cuvintele acelea, care pe Sonja o alinau, în cazul lor aveau efectul contrar, ca şi când, odată cu ele, şi-ar fi pierdut şi ultima rezervă de linişte sufletească.

— Of, făcu Silva, trântindu-se pe canapea, după plecarea cumnatei.

Plânse în linişte o bucată de vreme, în vreme ce Gjergji se apropie de uşa de la balcon şi, la fel ca mai devreme, sprijinit de toc, îşi aprinse o ţigară.

— Dă-mi şi mie una, îl rugă Silva printre lacrimi. Brikena, i se adresă apoi fetei, du-te dincolo, mamă.

Fata ieşi din cameră fără un cuvânt.

— Tu chiar crezi în chestia aia cu arestul la unitate? îl întrebă pe Gjergji.

Bărbatul continua să privească afară.

— Cred mai degrabă într-o confuzie, îi răspunse fără s-o privească. O ambiţie, o răzbunare între ofiţeri.

— Chiar aşa?

— M-am gândit de la început că ar fi putut avea vreo legătură cu China… Poate părea ceva ilogic, dar, în asemenea perioade, explicaţia oricărui fapt aparent inexplicabil trebuie căutată într-un eveniment major… Deci, ca să mă întorc de unde am plecat, dacă ar fi avut vreo legătură, oricât de ascunsă, cu China, atunci aş fi putut crede că e ceva foarte serios. Dar nu găsesc nici una. Cu atât mai mult cu cât se ştie că el a fost exclus din partid pentru nerespectarea unui ordin, adică pentru insubordonare. Motivul arestării lui pare să fie acelaşi cu cel al excluderii din partid.

— Dar atunci ar fi trebuit să fie o simplă arestare militară, aşa cum ai spus la început.

— Excluderea din partid o agravează, spuse Gjergji. Dar aici pot fi şi alte motive. Poate că atunci când comisia militară a analizat dosarul de insubordonare, în căutarea motivelor unui asemenea gest, s-au găsit probabil unele circumstanţe agravante, nemulţumire faţă de superiori, zeflemea…

Se auzi sunând telefonul, ceea ce o făcu pe Silva să se înfioare. Gjergji ridică receptorul, iar după primele lui cuvinte ea înţelese că nu este vorba despre ceea ce bănuia. În vreme ce el răspundea cuiva, îi trecu prin minte că va veni momentul când vor trebui să rărească, dacă nu chiar să-şi întrerupă convorbirile sau vizitele la frate-său. Şi asta nu era tot. S-ar fi putut întâmpla ca Sonja să-l părăsească, dacă condamnarea va fi lungă. Erau cazuri când nu doar soţia, ci întreaga familie îl abandona pe condamnat.

Gjergji închise telefonul şi se întoarse la uşa balconului. Rămaseră tăcuţi o bucată de vreme. Afară, după-amiaza părea că nu vrea să mai plece.

— Când ai venit, păreai că ştii, zise Gjergji aproape în şoaptă. Păreai bulversată.

Silva îl privi ţintă.

— Nu. Era altceva.

I se părea că nu e momentul potrivit pentru a-i povesti despre suferinţa ei din dimineaţa aceea.

— Ce altceva? o întrebă el.

Silva presa în continuare cu două degete locul în care se apropiau sprâncenele. Iar dacă el ar fi insistat să ştie de ce venise acasă supărată, fireşte că ar fi trebuit să-i dea o explicaţie. Ba poate că era momentul să deschidă discuţia. La urma urmei, subiectul acela nu putea fi evitat.

— Te-am văzut azi-dimineaţă la cafeneaua Riviera, spuse ea, fixându-l cu privirea. Erai cu o femeie tânără. El tăcea. Continua să privească afară, iar căldura respiraţiei lui aburea geamul, iar asta făcea să pară şi mai mohorât cenuşiul după-amiezii. Să nu-mi spui că a fost o întâmplare, urmă ea enervată de tăcerea bărbatului.

Dar el întârzia să răspundă.

— Într-un anumit fel, nu, zise în cele din urmă.

Silva simţi un mare gol interior. Nu cumva exagera cu presupunerile acelea? Nu cumva era prea mult într-o asemenea zi? Fusese sigură că el ar fi putut să nege sau s-o ia peste picior sau, sau… Iar acum, în loc s-o liniştească, chiar şi cu o minciună, el îi spunea că întâlnirea cu femeia aceea la bar nu fusese întâmplătoare. Asta-mi mai trebuie acum, ca soţul să-mi confirme că mă înşală.

— Nu ştiu dacă e momentul potrivit pentru explicaţii, continuă el.

— Poate că nici nu-i nevoie, zise Silva, simţind cum îi îngheaţă inima. Poate altă dată. Rostea aceste cuvinte cu sinceritate. Ar fi vrut ca toată povestea aceea să se încheie, ba chiar era gata să-l roage să facă asta. Ai dreptate, mai spuse, nu e momentul. Am greşit spunându-ţi.

— Nu, răspunse el. Poate că totuşi e cea mai bună ocazie.

Poate că e cea mai bună ocazie… repetă în sinea ei, complet paralizată de cuvintele lui. Oare ce se petrece?

— Gjergji, începu ea moale. Nu e bine ce facem. Sunt foarte, foarte obosită, crede-mă, de ce trebuie să mai suport şi asta?

— Tocmai din acest motiv, ca să scapi de bănuieli, aş vrea să-ţi spun…

Ce zi lungă şi îngrozitoare, îşi zise Silva, simţind totuşi o undă de uşurare.

— Nu mi-e uşor să-ţi explic, totuşi o să încerc, zise el. Treaba asta a început în China.

Ce-a început în China? se întrebă Silva. O fi fost şi ea acolo, cu el, poate au stat la acelaşi hotel… Teama, de care se eliberase cumva, îi strânse din nou sufletul.

— Ţi-am povestit câte ceva despre pustiul sufletesc care te cuprinde acolo,

dar de fiecare dată am scurtat povestea pentru că nici nu voiam să-mi mai amintesc, zise Gjergji, continuând să privească amurgul cenuşiu de afară. Era o asemenea pustietate, un asemenea gol greu de redat în cuvinte că… Nu puteai să ai o discuţie sinceră cu nimeni. Ţi se făcea dor de vorbele simple, adevărate, cum ar fi: Afară plouă, sau Cum ai dormit? Era imposibil. Dacă ai fi spus: Bate vântul, însoţitorul ţi-ar fi răspuns că vântul Răsăritului e mai bun decât cel al Apusului; dacă ai fi rostit: Uite ce ceaţă e, răspunsul lui ar fi fost că preşedintele Mao a spus că ceaţa ascunde planurile imperialiştilor şi revizioniştilor.

Şi Gjergji scutură din cap, ca pentru a alunga amintirile ce i-ar fi sugerat poate alte exemple la fel.

— Peste tot slogane sterpe. Inscripţii anoste. „Popoarele noastre, deşi la distanţă, sunt popoare-surori.“ Asta în loc de „bună dimineaţa“. O muzică monotonă întreruptă de nenumărate citate. Şi peste tot pancarte cu ideograme. De câteva nopţi nu visez decât asta, mulţimi de ideograme care umplu lumea ca furnicile. Îmi era dor de câteva cuvinte simple în faţa unei ceşti de cafea. Cine era acela care mergea cu o lumânare aprinsă ziua, prin târg, căutând omul? Mi se pare că Diogene. La fel, acolo trebuie să cauţi omul prin pădurea aia de pancarte… Sigur că ţara asta este foarte populată, dar noi n-am întâlnit nici un om obişnuit. Am fost despărţiţi de oameni printr-un zid de însoţitori, de oficiali, de fraze cumplite despre care ţi-am povestit. Am început să-mi amintesc viaţa de aici. Îmi spuneam: Cum ajung acasă, o să fac asta, o să fac ailaltă şi, cel mai important: o să stau cu oamenii. Ce cumplit e să-ţi fie dor de o discuţie cu ei, chiar de o bârfă sau de o ceartă, numai să fii în mijlocul lor. Aşa că, îndată ce am venit, am vrut să stau cât mai mult cu tine, cu fata. Îţi aminteşti prima noapte, când muream de somn, şi totuşi te rugam să-mi mai spui ceva, orice, aşa încât tu te-ai mirat: Eşti ca un copil, vrei să te adorm cu poveşti, mi-ai zis.

Chiar dacă n-a zâmbit, Silva a simţit cum chipul i se destinde cu fiecare cuvânt al lui. Era adevărul-adevărat, ba chiar aşa a şi adormit, în vreme ce ea îi povestea ceva ce nu-şi mai amintea acum.

— Cred că mai ştii când m-ai găsit alaltăieri cu o carte de versuri în mână, urmă Gjergji, iar cu o zi în urmă ascultând muzică. Era aceeaşi nevoie de duioşie, de tandreţe. Frigul mi-a intrat atât de adânc în oase, încât mi se pare că nimic nu-mi este de ajuns. Mi-a fost teamă că toate astea, la un loc, nu-mi sunt suficiente. Sunt ca omul care a suferit de foame şi-şi umple cămara cu de-ale gurii până la refuz. Uite, cam aşa ceva am simţit şi eu. Azi-dimineaţă…

Bărbatul se opri o bucată de vreme, îşi aprinse altă ţigară, după care începu să vorbească despre dimineaţa aceea, prima dimineaţă de duminică de când se întorsese din China. Se dusese la bar, apoi se plimbase o vreme pe bulevard până la podul de lângă hotelul Dajti, locul de unde se vede cel mai bine cum cad frunzele. Acolo îi venise ideea de a merge la cimitir. Cine ştie cum i se năzărise că chinezii au desfiinţat cimitirele. A cumpărat un buchet de flori pentru mormântul Anei şi s-a dus.

— Trandafiri roşii păliţi, îl întrerupse Silva.

— Da, zise el fără să se mire deloc. Ai fost şi tu acolo?

Silva făcu semn că da din cap.

— La cimitir erau destui oameni, continuă el. Am stat o vreme la mormântul Anei, mi-am amintit câteva momente din viaţa ei şi a noastră, apoi am plecat. Când m-am întors în oraş, era încă devreme. Am vrut să mai beau o cafea, dar nu singur, nici cu vreun cunoscut oarecare, ci cu cineva apropiat. În China am avut senzaţia că oamenii nu au amintiri. Fireşte că nu e aşa, dar de la distanţă aşa părea. Aşadar am vrut să-mi beau cafeaua cu o cunoştinţă apropiată. (Silva şi-o aminti pe femeia cu ceaşca de cafea din cimitir.) Nu ştiu cum să-ţi spun, dar duminica mea avea nevoie de asta. Aşa că am făcut ceva ce nu mai făcusem de mult: i-am telefonat unei colege de facultate, pe care n-o mai văzusem de mult. Am încercat să-i explic câte ceva, dar ea a înţeles imediat. E o tipă foarte de treabă, prietenă apropiată cu o colegă cu care am flirtat în anul întâi. Căsătorită. Uite, asta a fost tot, Silva, nici mai mult, nici mai puţin. Pur şi simplu am vrut să mai povestesc cuiva ce mi s-a întâmplat… Sunt ca bolnavul ajuns la convalescenţă. Nu ştiu dacă m-am făcut înţeles. Mi se pare că nu.

Silva continua să-i observe chipul, care brusc i s-a părut marcat de suferinţă. I se făcu milă de el.

— Prin ce ai trecut tu acolo, îi zise aproape în şoaptă, în vreme ce în sinea ei îşi zise: Molima asta e pe sfârşite.

Afară se înserа. Totul se dilua în negura serii, devenind mai iluzoriu şi mai tremurător: balcoanele apartamentelor, primele becuri aprinse, care luminau anemic, ca pierdute în neantul cenuşiu, chiar şi zborul porumbeilor deasupra acoperişurilor, la ora la care conturul aripilor lor se topea în griul general.

Cu privirea înceţoşată, Silva fixa silueta celui care stătea în picioare lângă uşa transparentă, care, fiind soţul ei, era în acelaşi timp şi curierul, solul mitologic, mesagerul care dusese o scrisoare acelui stat îngrozitor. Scrisoarea de adio… O cuprinse brusc dorinţa irepresibilă de a-l alina pe omul din faţa ei, după călătoria lui în lumea aceea.

Iar el, ca şi când ar fi înţeles asta, se desprinse în cele din urmă din uşa balconului şi, cu paşi lungi şi liniştiţi, se aşeză lângă ea pe canapea, în vreme ce degetele ei prinseră să-i mângâie părul de pe ceafă, rămânând amândoi tăcuţi în lumina cenuşie a după-amiezii aceleia, ce părea a fi pragul unei alte epoci.

---

1. Membri ai vechilor clase politice excluşi de guvernul comunist din viaţa socială şi economică a ţării. (N. tr.)

CAPITOLUL AL ŞAPTELEA

Silva dormi agitat, cu vise întrerupte, din care a doua zi nu-şi mai amintea nimic. Dimineaţă avea cearcăne mari sub ochi. Gjergji se trezise înaintea ei. Prin uşa întredeschisă a băii se auzea zgomotul făcut de maşina de ras electrică.

În bucătărie, învârti automat robinetul chiuvetei, apoi îşi aminti că spălase vasele în seara trecută şi închise apa. Dincolo de fereastră, cerul înalt, cu nori nemişcaţi, îi strecură în suflet o fărâmă de linişte. O să treacă totul, neapărat, îşi spuse printre dinţi, o să treacă într-o bună zi.

Parcă niciodată până atunci bărbieritul lui Gjergji nu se prelungise atât. În fine, zgomotul maşinii de ras se opri şi imediat bărbatul se ivi în pragul uşii.

— Bună dimineaţa, spuse. Cum ai dormit?

Silva ridică din umeri.

— Aşa şi-aşa.

— Nu fi supărată, zise el. Sunt sigur că e o neînţelegere.

— Să te trezeşti gândindu-te la asta, spuse Silva, e groaznic.

— Şi eu m-am trezit cu asta în cap.

— Da?

— Sigur.

Silva simţi o fărâmă de uşurare.

— Să te trezeşti dimineaţă cu asta în cap e tare trist.

— Da, spuse el. Mai ales în prima dimineaţă.

Ea vru să-l întrebe: Dar tu de unde ştii?, apoi renunţă. Poate că se gândise la altceva. I se întâmplase şi ei aşa ceva demult, când se îndrăgostise prima oară.

Involuntar, Silva deschidea şi închidea uşiţele bufetului. Tăind feliile de pâine, îşi aminti că Brikena încă doarme şi se duse s-o trezească.

Mâncară micul-dejun în linişte toţi trei şi, doar atunci când fata se ridică să plece la şcoală, îşi reluară discuţia de dimineaţă. Dar ceea ce spuneau acum erau lucruri pe care le mai spuseseră cu o zi în urmă, şi Silva, sorbind din cafea, îşi spuse că oamenii, când au un necaz, simt nevoia să-şi repete cuvintele, aidoma copiilor.

Drumul până la ministerul unde lucra îl făcură împreună. La chioşcurile de presă oamenii cumpărau, ca de obicei, ziarele. Cine ştie de ce, Silvei îi trecu prin

cap că, atunci când e frig, oamenii cumpără mai multe ziare. Era ilogic să-şi spună asta şi totuşi ea credea că e adevărat. Gjergji cumpără şi el un ziar. Silva simţi brusc că discuţia despre China, discuţie frecventă în ultima vreme, o enerva. Dacă ar fi ştiut asta, fireşte că Gjergji ar fi evitat-o aseară. Oare avea vreo legătură arestarea lui Arian cu China? Deşi, în câteva rânduri, punându-şi această întrebare, o alungaseră ca neavând nici o noimă, iar şi iar o umbră de îndoială stăruia între ei. Oricum ar fi fost, adevărat sau nu, Silva era sigură de un singur lucru, anume că de acum încolo n-ar mai fi vrut să audă de China.

Despărţindu-se de Gjergji, urcă treptele ministerului şi, cum făcea de obicei, îl salută pe portarul aflat în ghereta lui. Îndreptându-se către coridor, mai întoarse o dată capul ca pentru a se convinge că portarul n-o salutase mai rece ca de obicei, aşa cum i se păruse. Devin paranoică, îşi spuse şi începu să urce cu repeziciune scara interioară.

Şeful şi Linda tocmai sosiseră şi ei. Silva îi salută, îşi scoase paltonul, apoi se aşeză la birou cu nişte gesturi care nu erau ale ei. Îşi zise că această stare de buimăceală o să-i treacă repede. Necazul ei era de-o asemenea natură, încât întâlnirea cu oamenii, cu cei din jur, era destul de greu de suportat. Nici nu voia să-şi închipuie cum vor decurge orele de muncă fără a spune cuiva ce avea pe suflet. Gjergji o sfătuise să nu vorbească deocamdată cu nimeni, dar simţea că-i este greu să ţină doar pentru ea. Automat împărţi oamenii în două categorii: cei cărora putea să le povestească şi cei cărora nu putea. Şi nu era vorba doar de încredere. Era cu totul altceva, ceva ce nu ştia nici ea de ce ţine. Pe Linda o trecu de câteva ori dintr-un grup într-altul şi, culmea, pe cât de potrivită i se părea uneori să-i povestească totul, pe atât de nepotrivită i se părea alteori.

Silva încercă să se concentreze la muncă pentru a uita, dar îi fu imposibil. Toate încercările de a-şi scoate din minte întâmplările de ieri eşuau, în vreme ce stresul era mereu prezent. Îşi repeta cât de dificilă era această primă fază dominată de incertitudine, cu care trebuia să petreacă ore întregi. Nu, era mai bine să ştie şi alţii, deşi avea şi asta neajunsurile sale. Încetul cu încetul, Silva înţelese că trebuia să spună cuiva, dar nu ştia nici cum şi nici cui. Lui Gjergji îi era mai uşor: în Partid erau reguli clare referitor la asemenea lucruri. Comunistul trebuia să-l anunţe imediat pe secretarul organizaţiei de bază, în vreme ce pentru oamenii obişnuiţi nu exista nimic asemănător.

Ceea ce o îngrozea cel mai mult pe Silva era începutul zbuciumului interior, pe cât de misterios, pe atât de cumplit, al trecerii din rândul oamenilor normali alături de cei care au probleme de dosar. Acest zbucium, care se naşte în sufletul omului, se va propaga apoi în afara lui, către ceilalţi, care, văzându-i disperarea, îşi vor modifica neapărat şi ei comportamentul faţă de el, ceea ce va aduce în viaţa lui o nouă suferinţă, şi aşa mai departe, într-un cerc închis, care-l va schimba şi-l va face de nerecunoscut.

Fără a o arăta celorlalţi, Silva fusese mândră de biografia familiei ei. Simţise mereu că aspectul ei, dar mai ales cel al Anei, în cei mai frumoşi ani ai lor, purtarea lor dezinvoltă, hainele moderne, bucuria de a trăi etc. se potriveau

perfect cu o biografie „curată“. Acum simţea cât de greu îi va fi să suporte această lovitură. Cu siguranţă c-o să mă schimb, îşi zise, dar în aceeaşi clipă se grăbi să-şi reproşeze: Ce egoistă sunt. Celălalt este în închisoare, poate în faţa anchetatorului, iar eu…Totuşi, nu reuşi să-şi alunge gândul că nu-şi va mai putea îmbrăca de acum încolo cele mai elegante toalete.

— Silva, ce ai, te doare capul? o întrebă Linda aproape în şoaptă.

— Nu, îi zâmbi Silva cu recunoştinţă. Ba da, mă doare puţin.

— Vrei o aspirină?

— Mulţumesc, Linda. Poate mai târziu.

Şi, în afară de asta, cine ştie cu ce se va confrunta mai târziu: cu răutatea celor care n-o suferă, poate cu răzbunarea lor, ah, uite, tipa asta perfectă… (O, Doamne, cum de-i trece aşa ceva prin cap?)

Silva clătină din cap ca pentru a scăpa de gânduri. Dacă se va întâmpla măcar o fărâmă din astea, simţea c-o va lua razna. Dar nu va lăsa lucrurile să ajungă până acolo. Va lupta, va face orice, îi va lămuri pe ceilalţi, pe ea, în primul rând, că ea… că ea…ce? se întrebă aproape cu voce tare. Era atât de confuză, încât îi era greu să-şi pună rânduială în gânduri.

— Linda, dă-mi, te rog, aspirina aia, spuse încet.

Oricum, trebuia să facă ceva. Cât mai repede, înainte ca stresul acela s-o doboare. Uite, o să-i spună mai întâi Lindei tot ce s-a întâmplat, fără să omită nimic. Apoi va vedea ce va fi. Ar putea să-i ceară şi sfatul. Toată treaba era să iasă şeful din birou şi să le lase singure.

La gândul că avea să vorbească cu Linda se mai linişti puţin, dar, culmea, pe când aştepta să iasă şeful, cea care ieşi fu chiar Linda. Silva privi ca buimacă uşa ce se închidea în urma ei, apoi gândul că este singură cu un om cu care ar fi putut vorbi, chiar dacă nu era acela cu care intenţionase… deci gândul că apăruse o ocazie cu care nu se va mai putea întâlni în ziua aceea şi de care ar fi putut profita înainte de a fi prea târziu îi dădu o fărâmă de speranţă.

— Tovarăşe Dëfrim, rosti fără a se gândi prea mult (O, Doamne, ce nume are şi ăsta!). Pentru prima dată până atunci i se păru că numele şefului, pe care-l rosteau foarte rar, îi trezea o fărâmă de neîncredere în cel căreia i se va confesa.

— Da, zise celălalt ridicând doar din sprâncene, fără a-şi lua privirea de pe materialul pe care-l avea dinainte.

— Aş vrea să vă spun ceva, zise Silva cu glas pierit, încât şeful o fixă cu privirea. Ieri a fost arestat fratele meu.

Silva simţi cum şeful se lasă greu pe birou, făcându-se una cu el, ba chiar i se păru că ceva scârţâie în trupul lui, cu un scârţâit de lemn uscat. Silva continua să-l privească, ca şi când ar fi vrut să verifice ca-ntr-o oglindă cât de apăsătoare era întâmplarea cu fratele ei. Fruntea şefului s-a umplut de broboane de sudoare. Omul nu ştia încotro să privească, întreaga lui făptură părea că vrea să spună: Ce m-a lovit! Era clar pentru el că ar fi fost mai bine să nu fi auzit vorbele acelea.

— Dar soţul dumneavoastră e membru de partid, nu?

— Da, zise Silva, sigur, dar în sinea ei se întrebă: De când îmi vorbeşte la

plural? Şi, în plus, ce treabă avea cu soţul ei?

Silva continua să-l privească ţintă, aşteptându-l să spună ceva, indiferent ce, doar să-i vorbească.

— Dar cum s-a întâmplat? Adică, de ce?

Rosti vorbele cu greutate, ca şi când ar fi vrut să-i arate Silvei că acestea sunt ultimele lui cuvinte, că n-ar vrea să mai continue discuţia, că ea poate să creadă ce-o vrea, pentru că, la urma urmei, nu erau ei o familie de încredere, cu soţul la Ministerul de Externe, cu misiuni secrete etc. etc., deci n-au decât să-şi rezolve singuri problemele, pe el să-l lase în pace, că nu are carnet de partid şi nici beneficii din asta, şi atunci de ce trebuie să-şi bată capul? Nu, absolut deloc n-ar fi vrut să se amestece, ba chiar făcuse o mare greşeală c-o ascultase.

— De ce? repetă Silva. Păi asta e toată treaba, nu se ştie de ce.

Cu atât mai mult, spunea privirea şefului. Cu atât mai mult pentru el şi cu atât mai mult pentru mine, care ascult toate tâmpeniile astea dis-de-dimineaţă. Poate că ar fi trebuit să se ridice şi să iasă, ca să nu rămână singur cu Silva, dar în clipa aceea se deschise uşa şi intră Linda. Şeful se linişti, ba chiar Silva avu impresia că aude scârţâitul biroului, eliberat de greutatea lui.

Ar fi putut fi şi mai rău, îşi zise ea. Ar fi putut să-i facă morală sau să-i spună că trebuie să-şi denunţe fratele, chiar dacă nu ştie de ce.

Dar ce a făcut?… Cine ştie de câte ori îşi pusese întrebarea aceasta. Dar dacă o fi fost un arest la unitate, aşa cum credea Gjergji, şi tot chinul ăsta să fi fost degeaba? Uite, pentru asta simţea nevoia să vorbească cu cineva, numai că greşise adresându-i-se celui cel mai puţin indicat pentru o asemenea discuţie. În realitate, aşa îi cunoşti pe oameni.

Silva se ridică de la birou şi se duse la telefon. Urmărind cu coada ochiului rotirea discului, şeful se întreba cine o fi nefericitul pe care-l căuta Silva la telefon. N-ar fi vrut să fie în nici un caz în locul aceluia. O discuţie în birou între ei, fără martori, era cât de cât acceptabilă, dar la telefon era altceva. Ar fi putut auzi şi alţii şi, ceea ce era şi mai rău, să-ţi fie interpretate cuvintele.

— Alo, centrala? zise Silva. Vă rog cu Besnik Struga. Patru sute patruzeci şi cinci, dacă nu greşesc. În vreme ce ţinea receptorul lipit de obraz, privirea ei goală o întâlni pe cea a Lindei. Gândul că cealaltă era interesată de fostul ei cumnat îi trecu rapid prin cap. Alo, Besnik? Bună, sunt Silva.

Puţin invidioasă, Linda asculta cum colega ei de birou îşi aranja o întâlnire cu bărbatul pe care ar fi vrut atât de mult să-l cunoască. Surprinse brusc privirea tăioasă a şefului. Ce-o fi cu el? îşi zise şi-i veni să râdă. Ce bou, doar nu i-o trece cine ştie ce prin cap. Ce naiv! Linda credea mai mult decât orice în onestitatea celor din cercul Silvei. Iar el… Viktor Hila, faţă de care avusese un moment de slăbiciune împinsă mai mult de milă se dovedise atât de demn, încât nu numai că nu se ţinuse scai de ea după toate cele întâmplate, dar nici măcar nu-i pomenise de ele. O sunase o singură dată, cerându-i scuze de deranj, şi-i explicase, cu o voce gâtuită de emoţie, că trebuie să plece din Tirana din cauza încurcăturii cu piciorul chinezului, de care-şi amintea probabil, şi că n-o sună pentru că ar avea

vreun drept, ci pur şi simplu pentru a-i spune că e minunată, că are pentru ea un mare respect, înţelegeţi, cel mai mare respect din câte există, un respect profund şi unic. Ea îi mulţumise de mai multe ori, impresionată de sinceritatea lui, de care nu-l crezuse în stare.

Ah, ce-i auzeau urechile Lindei? Besnik Struga o să vină aici? Da, chiar aşa era. Silva repetă: Atunci, eu te aştept în birou când o să ieşi din şedinţă, după care închise telefonul.

— O să vină Besnik Struga aici? întrebă Linda fără a-şi ascunde satisfacţia. O să-mi faci cunoştinţă cu el?

— Sigur că da, zise Silva. Se duce la o şedinţă, apoi o să vină aici.

Mâinile Lindei se întinseră involuntar spre poşetă pentru a scoate de acolo oglinda, dar ceva o reţinu. Valul de bucurie că se va întâlni cu omul pe care visase de mult să-l cunoască era ceva ce trebuia ascuns, ca un lucru de mare preţ.

Deşi Silva era cea care privea din când în când la ceas, Linda nu aştepta cu mai puţină nerăbdare sosirea lui Besnik Struga. Într-un rând vru s-o întrebe pe Silva de ce e neliniştită, dar avu un pic de teamă ca nu cumva întrebarea aceasta să-i demaşte propriul neastâmpăr.

Besnik Struga sosi puţin după prânz. Făcându-i cunoştinţă cu şeful şi cu Linda, Silva îl prezentă simplu „un prieten“. Şeful îl privi cu o umbră de suspiciune, în vreme ce Linda nu-şi ascunse entuziasmul.

— Am auzit atât de multe despre dumneavoastră, spuse ea, întinzându-i mâna. Mă bucur mult că ne cunoaştem.

— Şi eu, răspunse scurt Besnik.

Între ei avu loc un schimb de cuvinte agreabile, amicale, aşa cum se întâmplă de obicei între doi oameni care se plac la prima vedere. Linda îi spuse ceea ce ştia despre el, anume despre călătoria lui la Moscova cu Enver Hodja la consfătuirea aceea mare a partidelor comuniste, care îi picase la examenul de istorie, iar el, întrerupând-o, remarcase ce diferenţă (de vârstă, se înţelege) e între ei. Atunci ea, puţin îmbujorată, se grăbi să-i explice că nu se referise deloc la asta, şi că, dimpotrivă, el părea destul de tânăr (şi se îmbujoră din nou, dar roşeaţa i se topi, din fericire, în zâmbetul permanent cu care rostea aceste vorbe), deci el părea încă tânăr, aşa încât nu-ţi venea să crezi că-l întâlnise pe Hruşciov, deşi în realitate ea ar fi vrut să-l întrebe aşa: În noua situaţie creată, el, care a fost prezent la întâlnirea cu Hruşciov, îşi închipuie că într-o bună zi va sta faţă în faţă cu Mao Zedong? Râzând, Besnik îi răspunse că, după cum ştia şi cum învăţase la materialism istoric, evenimentele nu se repetă identic de două ori la rând, ba chiar că Marx spusese într-un rând că ceva care apare prima dată sub forma tragediei poate să apară pe urmă sub cea a comediei. Credeţi că treaba cu China poate fi luată drept o comedie? îl întrerupse ea. O, nu, deloc, zise el, am spus asta referindu-mă la persoana mea.

Involuntar, Linda observă că zâmbetul cu care Silva le urmărea dialogul era rece, aproape silit, precum râsul forţat al unui bolnav. Asta a făcut ca entuziasmul să-i dispară imediat, iar şuvoiul ameţitor de fraze să se stingă ca un

foc de paie.

— Mergem, Silva? zise Besnik Struga, întinzându-i mâna întâi Lindei, apoi şefului.

Ieşiră împreună, iar în urma lor în birou se făcu linişte. Linda mai păstra pe chip urmele zâmbetului de adineauri.

— E ciudat să ţi-l închipui participând la întâlnirea aia istorică, nu-i aşa? se întoarse spre şef, împinsă parcă de un impuls de autoapărare.

I se părea necesar să justifice în ochii lui entuziasmul arătat în prezenţa neaşteptatului vizitator. Dar se văzu imediat că şeful era cu mintea în altă parte şi Linda se linişti. Gândul îi zbură din nou la cel pe care abia-l cunoscuse. Erau clipele de după primul contact, cele mai frumoase, atunci când între doi necunoscuţi nu e încă nimic stabilit, nici o decizie, nici o regulă, nici un program sau constrângere. Totul e nou, ca la crearea lumii, iar timpul e nesfârşit, eliberat de obligaţia unui orar, şi orice altceva pluteşte în ceaţă, departe de orice calcul premeditat.

Linda privea gânditoare scânteierea cenuşie a ferestrelor, luminate de o zi ce reflecta cu zgârcenie lumina soarelui. Dar asta nu era o impresie de moment. Ea îl simpatiza încă de mult pe bărbatul acela, chiar dinainte de a-l întâlni, cu o lună în urmă, pe holurile ministerului. Era întruchiparea unei epoci care o entuziasma, ba chiar mai mult de atât, era întruchiparea ei.

Linda îşi deschise poşeta şi, văzând că şeful e cufundat în hârtii, scoase de acolo oglinda. O bucată de vreme se privi în ea, încercând să-şi închipuie cum o văzuse el. Ceea ce se dovedi imposibil.

*

Între timp, chiar înainte de a ajunge la cea mai apropiată cafenea, Silva reuşise să-i povestească lui Besnik ce i se întâmplase fratelui ei. Luară loc amândoi într-un colţ al cafenelei Riviera. Silva nu-şi mai desprindea privirea de pe chipul lui, care părea îngândurat.

— Ciudat! zise el în cele din urmă. Foarte ciudat.

Silva începu să-i povestească amănunte de la discuţia cu fratele ei, când el o anunţase că va fi exclus din Partid, dar Besnik, în loc să-i ceară lămuriri suplimentare, aşa cum sperase ea, nu făcea altceva decât să repete cuvântul „ciudat“. Nici despre speranţa lui Gjergji că ar fi putut fi pur şi simplu un arest la unitate pentru insubordonare nu spuse nimic, dând de înţeles că nu crede în varianta asta. Silva intră la bănuieli. I se părea că Besnik n-o urmăreşte cu atenţie. Se simţea aproape ofensată, gata să regrete că-i telefonase. Îşi întrerupse fraza şi-l privi cercetător. Era oare posibil ca şi el să adopte poziţia şefului? Tocmai se pregătea să-i ceară scuze că-l deranjase, la modul cât mai ironic cu putinţă, dându-i de înţeles că este ultima dată când mai apelează la el, când bărbatul, fără a ieşi din starea aceea, aproape în şoaptă, ca şi când ar fi vorbit singur, zise:

— Un grup de ofiţeri tanchişti… Ceva-ceva am auzit eu despre asta…

— Aşa? aproape că strigă Silva. Ar fi vrut să-l întrebe: Şi de ce nu spui nimic? Ce-ai auzit, ce se va întâmpla cu el? Vru să continue, dar îşi reţinu vorbele.

— Da, ceva am auzit, continuă Besnik, dar nu mi-am închipuit că Arian ar putea fi printre ei, şi apoi…

Silva ar fi vrut să nu-l întrerupă, dar tăcerea dintre cele două fraze se prelungi atât de mult, încât ei i se păru că celălalt a uitat de ea sau că a renunţat să continue.

— Şi apoi?… zise.

Besnik înghiţi în sec.

— Şi apoi e ceva complet tulbure ce se întâmplă cu ei, zise. Nimeni nu ştie nimic exact.

E neschimbat, îşi zise ea. Mereu la fel. Avea o lucire rece în ochi, pe care el o remarcă.

— Silva, nu vreau să-ţi ascund nimic în cazul ăsta, zise. Să mă crezi, am auzit ceva întâmplător, dar nu ştiu nimic precis. Şi nu doar eu, cred că nimeni nu ştie. Este ceva oarecum misterios.

— Misterios, repetă Silva.

— Eu aş putea afla ceva, dar, din păcate, zilele astea voi pleca în delegaţie în străinătate. Cred că-ţi închipui că, după toată tevatura cu China, în mişcarea comunistă internaţională e un adevărat haos.

O privi ţintă câteva clipe.

— Când pleci? îl întrebă ea.

— Peste trei zile, zise Besnik. E prea puţin timp ca să aflăm ceva, şi tu ştii cum e înainte de o asemenea călătorie.

— O, ştiu, făcu Silva. Ai dreptate.

— Totuşi, după ce mă întorc din delegaţie, care n-o să ţină prea mult, o să mă ocup de asta.

— Mulţumesc, zise Silva.

— Este ceva absolut incredibil, spuse el la fel de absent ca la început. Mai ales pentru Arian.

— Aşa ni s-a părut şi nouă.

— În realitate, s-a şoptit câte ceva… Şi eu, fără a bănui că Arian e amestecat în asta, mi-am zis… totuşi aşa, întâmplător, cum o faci atunci când auzi ceva fără să vrei… Dacă aş fi ştiut că e băgat şi el, fireşte că aş fi făcut orice ca să aflu ceva mai mult…

Cu cât încerca Silva să nu piardă nici un amănunt din vorbele lui, cu atât mai mult i se părea că, fiind atentă la detalii, pierdea din vedere esenţialul. Şi chiar aşa era. Abia terminase el să explice cum de-a aflat câte ceva despre cazul acela, când ea îşi spuse îngrozită că îi scăpase ceea ce era mai important.

— Fii atentă, Silva, spuse el încrezător, nu ţi-o spun ca să te consolez, dar am un presentiment, ba nu, ceva mai mult decât asta, scuză-mă că nu pot să-ţi spun nimic în plus, deci am un presentiment că este vorba despre o încurcătură care se

va rezolva cu bine.

Silva se simţi brusc uşurată. Tocmai strălucirea din ochii lui îi dădea această impresie.

— Mulţumesc, Besnik, zise. În realitate, chiar şi mie, cunoscându-l pe Arian, mi se pare ilogică arestarea lui, aşa încât, uite, peste câteva ore sau cel mult câteva zile va fi eliberat… Numai că acum el este acolo şi trebuie să înţelegi ce greu ne este tuturor.

— Înţeleg, zise el. Înţeleg foarte bine, Silva.

Nu după mult timp, cei doi se ridicară şi el o însoţi până la uşa ministerului. Pe stradă, ea se simţi mai liniştită, dar, cum se despărţi de el, neliniştea o cuprinse din nou. Şi avea senzaţia că toate argumentele de adineauri sunt potrivnice. La urma urmei, Besnik îi spusese ceea ce oricine i-ar fi spus unui apropiat: să aibă încredere că totul se va termina cu bine. Avea un presentiment… Normal că nu putea să-i spună decât asta. Doar nu se aşteptase să-i spună altceva.

Silva se întoarse la birou. Şeful şi Linda erau acolo. Privirile lor o urmăriră până ce-şi reluă locul, a lui tulbure, iar a ei întrebătoare, aproape veselă. Silva se prefăcu că nu-i bagă în seamă, deschise sertarul biroului şi scoase un dosar din el. Până la sfârşitul programului nici unul nu mai scoase o vorbă.

*

Când Silva ajunse acasă, nu-i găsi nici pe Gjergji, nici pe Brikena. Puse mâncarea pe plită să se încălzească, scoase salata din frigider, dar, în momentul în care se pregătea s-o taie, lăsă cuţitul pe masă şi se duse la telefon. Din fericire, Skënder Bermema era acasă. Silva îi spuse că vrea să-l întâlnească pentru ceva urgent.

— Când vrei tu, îi zise el. Chiar acum, dacă poţi.

— Mai bine mai târziu, spuse Silva. Ai timp?

— Sigur. La ce oră vii?

Silva rămase o clipă surprinsă.

— Să vin la tine?

Îi auzi respiraţia grea la capătul celălalt el firului. El ştia, la rândul lui, că, de când cu povestea cu Ana, Silva evita să-i întâlnească soţia.

— Cum vrei, îi spuse el. Putem să ne întâlnim şi în altă parte, dar azi după-amiază sunt singur acasă.

— Atunci o să vin la ora cinci, zise Silva.

Şi puse încet receptorul în furcă, de parcă i-ar fi fost teamă să nu-l spargă.

*

Îndată ce intră la el în birou, Silva simţi că o cuprinde o undă de tristeţe. De câţi ani nu mai călcase aici! Chiar din vremea în care venea împreună cu Ana. Schimbaseră perdelele şi o parte din bibliotecă, dar fotoliul din care Anei îi

plăcea să răsfoiască revistele era tot acolo, la fel şi tablourile. Silva rămase în picioare, uitând pentru ce se afla acolo. Şi el părea niţel tulburat, poate din acelaşi motiv: vechile amintiri.

— Stai jos, Silva, zise în cele din urmă cu oboseală în glas.

Ea se aşeză. Chiar şi după ce-i telefonase, ezitase dacă să meargă sau nu. În două-trei rânduri îşi spusese că nu e bine să se pună în postura acelora care bat din uşă-n uşă când dau de necaz, dar imediat se răzgândi. Căci ea nu bătea din uşă-n uşă. Besnik Struga şi Skënder Bermema erau oamenii la care ţinea cel mai mult în afară de Gjergji. Dacă nu li se va destăinui lor, atunci, cui? Îşi repetase asta de multe ori, totuşi, când ieşi pe uşă la cinci fără ceva, nu-i spusese lui Gjergji unde se duce.

— Despre ce e vorba? o întrebă în cele din urmă Skënder Bermema. La prânz mi s-a părut că erai supărată.

Silva simţi cum i se umezesc ochii.

— Într-adevăr, aşa sunt.

Începu apoi să-i povestească cele întâmplate şi, spre uimirea ei, poate pentru că el o asculta cu mult calm, chiar şi tonul ei era mai liniştit. În vreme ce ea vorbea, privirea lui luneca din când în când, cu un soi de nerăbdare, spre telefon.

— Ciudat, făcu la sfârşit, când Silva se opri din povestit.

Câtă vreme toţi spun acelaşi lucru auzind întâmplările, asta înseamnă că povestea este într-adevăr neobişnuită, îşi zise ea.

Cu un salt brusc, ca şi când telefonul, spre care privise până atunci, ar fi putut să dispară, Skënder Bermema zvâcni spre aparat. Era evidentă nervozitatea cu care ridicase receptorul. La fel de crispate, degetele mâinii celeilalte formară numărul. Silva simţi cum zbârnâitul de la capătul firului îi lasă un gol în stomac. Dar de dincolo nu răspundea nimeni.

Skënder Bermema puse receptorul în furcă, apoi îl ridică din nou şi formă un număr, poate acelaşi, poate un altul, Silva nu-şi dădu seama. Se auzi un zgomot metalic în aparat şi, imediat după asta, el pronunţă: „Alo, sunt Skënder Bermema“.

După încordarea de adineauri, Silva fu tentată să închidă ochii uşurată. La început, nu auzi nimic din ce se vorbea. Faptul că cineva întreba despre fratele ei şi altcineva îi dădea lămuriri i se păru minunat. Să se isprăvească odată cu surzenia asta, când toţi ridică din umeri şi nimeni nu spune nimic. Ce bine făcuse venind la Skënder Bermema! Îi privea cu recunoştinţă mişcările mandibulei atunci când vorbea.

Discuţia la telefon se prelungea. Calmul Silvei era pe sfârşite. Acum ar fi dorit să ştie ce discutau. Încordarea de adineauri îi reveni, ba chiar şi mai intens. Era într-adevăr o prostie să te linişteşti doar în urma unei discuţii. Important era ce se discută.

Muşcându-şi colţul buzei, Silva încerca să desluşească ce vorbeau cei doi.

— Cum? aproape că strigă Skënder Bermema la telefon. Părea şi el neliniştit. Cum?

Asta ce-o mai fi? se întrebă Silva. Fruntea lui Skënder Bermema era tot mai încruntată. Oare ce-i spunea necunoscutul de la capătul celălalt al firului? Cu siguranţă că nimic bun. Silva simţea cum i se opreşte inima.

— Cum? strigă din nou Skënder Bermema, făcând cu mâna un gest de nerăbdare. Să-ţi spun drept, nu te înţeleg… Sincer îţi spun… Fireşte, ca şef ce eşti… Cum? Deloc. Nu vreau să te jignesc, dar, ca să fiu sincer, regret că ţi-am telefonat.

Silva se linişti puţin. Câtă vreme Skënder Bermema se enervase, asta arăta că situaţia nu era atât de tragică. În vreme ce pronunţa ultimele cuvinte, era evident că ar fi vrut să încheie cât mai repede discuţia aceea stupidă. Ba chiar îndepărtase puţin şi receptorul de ureche. În cele din urmă îl puse în furcă, ţintind-o pe Silva cu o privire rece.

— Culmea, zise. Îţi spune dobitocul vrute şi nevrute, apoi vrea să te convingă că are dreptate. Mi-a mai fost şi coleg pe deasupra.

— Nu ştia nimic?

Skënder Bermema ridică din umeri.

— Cât ai înţeles tu, de acolo, tot atât am înţeles şi eu. Lunecos ca un şarpe.

Silva ar fi vrut să-l întrebe cine e omul, dar Skënder Bermema deschisese între timp cartea de telefon şi răsfoia nervos paginile. Se opri o clipă, apoi continuă s-o răsfoiască până ce găsi ceea ce căuta.

Din convorbirea următoare Silva nu înţelese mai mult ca din prima. Skënder Bermema căută apoi pe altcineva, care lipsea, iar cel cu care vorbi îi dădu, se pare, numărul altcuiva.

— Alo, *Gazeta Militară?* întrebă Skënder Bermema. Silva era convinsă că el nu se va mai desprinde de telefon, iar ea va trebui să stea acolo ore întregi fără a afla nimic. Ce mai faci? continuă el să vorbească. Ştii de ce te-am sunat?

Silva ascultă cu sufletul la gură explicaţia lui sumară. Aproape că simţi fizic tăcerea de la capătul celălalt al firului. Apoi omul spuse ceva. Privirea lui Skënder Bermema lunecă pieziş peste măsuţa pe care se afla telefonul.

— De ce se ocupă ei cu aşa ceva? zise, repetând pare-se vorbele celuilalt. Eu nu ştiu ce fac alţii, eu întreb doar pentru că este vorba despre un prieten, unul chiar foarte apropiat, înţelegi?… Are armata aşa ceva?… Nu cred că e aşa… Lasă, înţeleg că nici tu nu ştii mare lucru… Nu, nu, nu-i nevoie… La revedere…

Lăsă receptorul în furcă şi o privi din nou pe Silva cu zâmbetul acela rece.

— O incertitudine ciudată, zise, vorbind parcă pentru el. Aş spune chiar un fel de frică, adică de ce pe voi, pe civili, vă interesează asta? Hm, chiar foarte ciudat… Te duce gândul fără să vrei la… ca şi când…

— Are vreo legătură cu China? îl întrebă Silva aproape în şoaptă, mai mult pentru a-l face să-şi termine fraza.

— Cu China? A, nu, nu. Mă gândeam la altceva… Lasă… Presupuneri, aiureli…

Îşi aprinse o ţigară şi începu să se plimbe cu paşi mari prin birou. Avea o oarecare indecizie în privire. E neschimbat, îşi zise Silva. Dar poate că acesta era

şi motivul pentru care rămăsese prietenă cu el şi cu Besnik Struga.

În vreme ce el se îndrepta spre bibliotecă, cu spatele la ea, Silva avu senzaţia că o scenă asemănătoare, cu explicaţii şi cu priviri furişate, se petrecuse într-o seară ca asta, în biroul liniştit, între el şi Ana.

„Pentru a uita o femeie.“ Silva ştia aproape pe dinafară proza lui cu acest titlu, pe care Frederik insistase s-o citească la procesul de divorţ şi despre care se bârfea că i-ar fi fost dedicată într-adevăr Anei. Deşi în proză se vorbea despre o cameră de hotel, Silva era sigură că evenimentul se petrecuse tocmai în acest birou.

Skënder Bermema se întoarse, căutând aparent ceva pe măsuţă, apoi renunţă şi, cu mâinile în buzunar, se opri în faţa Silvei.

— Ce păcat că peste câteva zile plec în străinătate, altfel aş fi rezolvat enigma.

— Pleci? se miră Silva, fără a fi sigură că auzise bine. Unde?

El zâmbi cu un aer vinovat.

— Îţi vine să crezi? În China.

— În China? se miră Silva. Cum e posibil?

— Da. Se pare că e ultima delegaţie. Cea din urmă pasăre călătoare.

Silva fixa nodurile covorului de la picioarele ei. Cea din urmă pasăre călătoare, repetă în sinea ei, în vreme ce el îi explica ceva despre componenţa delegaţiei. Pleacă toţi, îşi zise cu tristeţe şi respiră adânc.

*

A doua zi, când ajunse la birou, iar şeful o anunţă că trebuie să plece în delegaţie în Nord, primul gând care-i trecu prin minte Silvei fu că aceasta e prima lui reacţie împotriva ei din cauza fratelui. Imediat, cu o rapiditate care mai târziu, ori de câte ori îşi amintea, o făcea să se ruşineze, ea interpretă deplasarea în Nord drept ceva care prevestea concedierea sau transferul ei în provincie, semnalul unei viitoare sancţiuni.

— Eu… în Nord? zise, schimbată toată la faţă, pe un ton de parcă ar fi vrut să întrebe de ce, ce am făcut?

Şeful o privi uimit.

— Ce spui? făcu. Dacă nu poţi şi ai vreo problemă…

— Nu, răspunse ea cu răceală în glas, ca şi când ar fi spus: Eu pot să merg acolo, dar aş vrea să ştiu de ce sunt trimisă.

Silva simţi că gândurile i se învălmăşesc în cap, lucru care o făcea să-şi piardă orice urmă de logică. Dar asta nu ţinu decât o fracţiune de secundă. Ceva încerca s-o elibereze din amorţeala aceea chinuitoare. Nu era prima oară când se ducea în delegaţie… Nu, nu era prima oară… De aceea, poate…

— Dacă ai vreo problemă poţi să nu te duci, auzi vocea şefului, pe care ar fi vrut să-l întrerupă: Ştiţi foarte bine problema mea, dar imediat fraza aceasta i se păru lipsită de logică.

Doar atunci zări Silva privirea întrebătoare a Lindei, ca în clipa în care nu înţelegi purtarea unui apropiat. Ce ruşine mi-e, îşi zise Silva. Dacă n-ar fi fost şi ceilalţi, şi-ar fi pus mâna pe frunte. Ce ruşine, îşi spuse din nou. De unde se ivise bănuiala aceea fără rost de adineauri? Reacţia ei îi părea din ce în ce mai lipsită de sens. Omul acela o anunţase în termenii cei mai politicoşi că trebuie să plece în delegaţie, la care ea, interpretând aiurea spusele lui, îşi imaginase tot felul de enormităţi. Împreună cu sentimentul de ruşine, o cuprinse o milă adâncă pentru ea însăşi. Dacă va continua aşa, nervii i-o vor lua razna.

— Mă scuzaţi, zise, fără a privi în direcţia şefului. Sigur că pot să merg. Chiar de azi. N-am nici un motiv să nu mă duc.

Omul dădu din mână. Se vedea că nici el nu-i în apele lui.

— Nu, nu, Silva. Poţi să nu te duci. În realitate… poate… dar eu, să fiu sincer, nici nu mi-a trecut prin cap.

— Nu, spuse Silva pe un ton hotărât. Chestia aia… nu-i un motiv ca să nu mă duc. Poate că dimpotrivă…

— Cum vrei, zise şeful. Pentru mine, delegaţiile la hidrocentralele din Nord au fost întotdeauna plăcute. Vezi altă lume, înveţi lucruri noi… Vor merge cu tine şi doi colegi de la Direcţia de Plan, plus un specialist în mişcări seismice.

Linda, cu un rest din zâmbetul de adineauri, privea când la unul, când la celălalt, ca şi cum ar fi aşteptat ca discuţia s-o ia din nou la vale. Dar acum chipul Silvei era din nou destins şi ea respiră din adâncul plămânilor.

*

Acasă, Silva îşi aminti de câteva ori scena de la birou. Era după-amiază, călca cearşafurile uscate, dar călcatul, în loc să-i alunge gândurile negre, făcea exact contrariul. Se spune că tricotatul sau cusutul sunt mai relaxante.

— Brikena, strigă ea, ia uită-te la telefon, n-o fi deranjat?

Se auziră paşii fetei, apoi vocea ei:

— Nu, mamă, are ton.

Încep să am halucinaţii, îşi zise. Adevărul e că telefonul sunase mai rar începând chiar de duminică, dar poate că nu din motivul *acela*…

Fără să ştie de ce, privi calendarul. Marţi, 17 Tuesday. Apoi îşi privi ceasul: cinci şi jumătate. Probabil că Gjergji e pe drum. Şi-l imagină cum sună, apoi mişcarea cu care-şi dezbracă paltonul şi întrebarea: Ceva nou?

La care ea va ridica din umeri: nimic.

*

A doua zi, Silva fu abulică. Avea impresia că şeful n-a fi vrut să rămână singur cu ea în birou. În două rânduri, când Linda ieşi, găsi şi el un pretext să iasă.

N-are decât. Eu voi rămâne calmă, îşi zise.

După program, urcă în autobuz să meargă la cimitir. Buchetul de flori pus de

Gjergji era încă acolo, ofilit, pe mormântul Anei. Nu-i venea să creadă că de duminică nu trecuseră decât o sută de ore.

Nu stătu mult, dar plecând se simţi mult mai uşurată.

Sâmbătă, chiar în clipa în care îşi zicea că va petrece singură o după-amiază monotonă (Gjergji era la şedinţă, iar Brikena la aniversarea unei colege de clasă), sună cineva la uşă. O vizită? îi trecu prin gând, dar fără prea multă convingere, aşa cum se întâmplă de obicei cu lucrurile pe care le doreşti prea mult ca să se poată întâmpla.

Ar putea fi femeia de serviciu de pe scară, să-i spună să umple rezervorul cu apă, aşa ca ieri, îşi spuse. Sau vreun necunoscut care să întrebe unde stă X sau Y.

Deschise uşa cu o mişcare grăbită, ca atunci când abia aştepţi să-i spui celuilalt că atunci când cauţi pe cineva ar fi mai bine să te duci la biroul de adrese, şi nu să baţi ca năucul din uşă-n uşă. Numai că enervarea ei s-a evaporat într-o secundă pentru a lăsa locul unui val de bucurie, care, din nefericire, n-a ţinut decât o clipă, topindu-se imediat ce-i recunoscu pe vizitatori.

E oare posibil? se întrebă complet uluită şi, în secunda următoare, în mintea ei s-a ivit întrebarea „De ce?“. Tăioasă, rece, scânteietoare ca lama unui cuţit. De ce după atâţia ani… O vizită.

Ei, simţindu-i deruta, îşi cerură scuze că veniseră neanunţaţi: Ne-am zis hai să mergem, atâţia ani fără să ne vedem, munte cu munte se întâlneşte, lasă acum asta etc.

— Poftiţi, îi invită ea cu voce stinsă.

Creierul ei era încă în ceaţă. În vreme ce se dezbrăcau de palton, continuau să vorbească la întâmplare. (O, Doamne, de unde atâta siguranţă la ei, îşi zise ea.) Ce face Gjergji, fata ce face, cine ştie cât o fi crescut, alt copil nu aveţi, nu? Scuză-ne încă o dată că am venit aşa neanunţaţi, poate că aveai vreun plan cu Gjergji, oricum, e sâmbătă.

— Nu, nimic… zise Silva cu jumătate de gură. În realitate, ei îi ofereau formula cum să scape de ei. Mulţumesc pentru vizită, dar peste douăzeci de minute trebuie să ajungem la un coleg de-al lui Gjergji… Mai existau şi alte variante. Dar ia stai, îşi spuse ea, asta e mai puţin important, mereu poţi găsi pretexte să scapi de musafirii nepoftiţi, important e altceva şi anume: întrebarea de ce veniseră.

Pretextul e uşor să mi-l închipui, îşi zise Silva. Acum suntem la fel… putem să ne vizităm reciproc… Crezi? strigă în forul ei interior. Chiar crezi asta?

Mintea i se elibera încetul cu încetul. Acum putea să gândească limpede. Mai era o variantă, chiar mai rea: poate că veniseră ca să se bucure de nenorocirea ei, să se răzbune pentru necazurile lor, pentru uitarea, pentru indiferenţa ei de atâţia şi atâţia ani… Să scape de ei avea destul timp… cum au spus-o şi ei, e sâmbătă, am un program cu Gjergji.

Cu ani în urmă, când una dintre mătuşile Silvei, spre disperarea familiei şi a tuturor rudelor, se căsătorise cu un fost condamnat politic, nu fusese nevoie de nici un pretext pentru a fi izolată. Imediat după cununie, se îndepărtase singură

de restul familiei, găsise, pare-se, în familia soţului mediul care-i plăcea şi se izolase de ai ei, vizitându-i foarte rar, mai ales la înmormântări.

— Veniţi aici, îi invită Silva în sufragerie.

Era prima dată când îl vedea în carne şi oase pe soţul mătuşii. Privindu-l cu coada ochiului, încerca să ghicească cu ce îi sucise minţile, cu ani în urmă. Avea o figură banală, cu nişte riduri pronunţate, din categoria acelora care nu te îmbătrânesc, ci, dimpotrivă, te arată mai tânăr. Silva îşi amintea vag ceea ce auzise despre el: funcţionar la banca mixtă italo-albaneză în anii războiului, o moştenire în Italia, câţiva ani de puşcărie după ’45. Dar despre nervozitatea din familie după cununia mătuşii îşi amintea bine. O mulţime de vizite de la unii la alţii, discuţii la ceas de seară, planuri de intervenţie, telefoane, presiuni asupra nefericitei. Ne faci de râsul lumii, cum o să mai ieşim pe stradă, bine, noi suportăm ruşinea, dar ce te faci cu memoria soră-tii, o calci în picioare… Numele mătuşii celeilalte, căzută în timpul războiului, fusese pomenit mai des ca niciodată până atunci. Fiind de o frumuseţe rară (Ana îi semănase leit), tocmai datorită acestei frumuseţi grupul secret din care făcuse parte îi stabilise un rol deosebit: îmbrăcată ca o domnişoară din înalta societate putea să pătrundă în anturajele în care ceilalţi ilegalişti nu puteau pătrunde.

Ea îşi jucase excepţional rolul (se spunea că reuşea să se fardeze mai frumos decât modistele care veneau din când în când de la Roma), până în ziua în care, la balul ofiţerilor de la hotelul Dajti, fusese deconspirată în împrejurări rămase necunoscute. În timpul urmăririi pe o străduţă care dădea în Marele Bulevard fusese grav rănită, totuşi reuşise să fugă şi să ajungă la baza secretă, unde o aşteptau ai ei. Avea încă bijuteriile năclăite în sânge şi, în orele în care s-au chinuit s-o trateze, a tot făcut nişte semne, ar fi vrut să spună ceva despre ele, poate despre buzele şi genele fardate, ori despre hainele luxoase, poate voia să-i fie schimbate, dar oamenii erau concentraţi pe rănile ei şi n-au înţeles. Ba chiar au uitat de ele şi după ce a murit, peste o oră, şi aşa au îngropat-o, gătită ca pentru bal, fără a-i şterge roşul de pe buze sau a-i scoate bijuteriile.

Batjocoreşti sângele soră-tii… De câte ori auzise Silva fraza asta. Doar că într-o zi, după ce cununia avusese loc şi nu mai era amintită decât cu tristeţe, o mătuşă bătrână, tanti Hasja, declarase: Adânci sunt treburile Domnului! Încă din ziua în care Maria se sulemenea şi se îmbrăca aşa cum nu trebuie, mie mi s-a făcut frică. Astea nu-s a bună, îmi tot spuneam. Aşa că atunci când am auzit de boroboaţa soră-sii, la asta mi-a zburat gândul: hainele şi podoabele alea atrag până la urmă nenorocirea, la fel ca visele.

Ce-i cu fatalismul ăsta? întrebase unul dintre nepoţi, dar tanti Hasja nu putea fi scoasă dintr-ale ei. Fatalismul şi revizionismul, bateţi-vă voi capul cu astea, eu n-am treabă cu ele, dar semnele Domnului ştiu să le văd.

Cu multă prudenţă, Silva privea profilul mătuşii. Îţi sărea în ochi imediat ce mult semăna cu cea ucisă, dar, mai mult decât trăsăturile fizice, era uimitoare asemănarea în felul cum se pieptăna, simplu, fără zorzoane, într-un coc perfect. Era acelaşi model de coafură ca al celei ucise, aşa cum apărea într-o fotografie în

care era îmbrăcată preţios, după moda timpului.

Silva îşi aminti că era gazdă şi se ridică de pe scaun. Turnând coniac în pahare, îşi repetă în gând cine erau oaspeţii: mătuşa cu soţul şi fiica lor, împreună cu cealaltă femeie, care, dacă nu greşea, era sora soţului, adică cumnata mătuşii, pe care Silva o vedea pentru prima oară.

Intrând în cameră, observă că cumnata îşi aprinsese o ţigară şi povestea ceva. Avea o voce niţeluş răguşită şi un fel hazliu de a pronunţa cuvintele, ca atunci când eşti gata să izbucneşti în râs. Se vedea de la o poştă că cele două femei se înţeleg bine.

— Noroc, spuse ea prima.

— Noroc, răspunse şi Silva.

Mătuşa o privea liniştită. Erau trei ani, poate chiar patru, de când se văzuseră ultima oară. Ultima dată se întâlniseră întâmplător pe stradă. Era nervoasă. Când Silva a întrebat-o ce o frământă, ea i se adresase cu ţâfnă: Ce treabă ai cu problemele mele? Tu, dragă nepoată, ai viaţa ta, bărbatul tău. Treburile vă merg ca pe roate. Şi de ce nu v-ar merge? E vremea voastră. La un moment dat, Silva ar fi vrut s-o întrerupă: Chiar tu ai vrut să… (verbele: să ieşi, să pleci, să schimbi i se îngrămădiră în cap şi renunţă la ele), chiar tu ai vrut să… Ştiu, ştiu ce vrei să zici, am auzit destule critici, n-am de gând să mai aud şi de la tine acum.

Silvei i-a trebuit ceva vreme să afle care era necazul celeilalte: fiul ei nu primise dreptul de a se înscrie la Universitate. Motivul era clar: biografia lui taică-său.

Asta e vremea voastră, repetă Silva în gând. Deci acum vremea nu mai era doar a lor. Îşi pierduse calitatea de a fi a uneia dintre părţi, era la fel pentru amândouă. Adică acum se puteau vizita. Cu atât mai mult cu cât nu-i mai intra nimeni în casă. Nu stai de o săptămână cu ochii pe sonerie sau pe telefon? Dar nu-i nimic, nu vin ei, venim noi. Ba chiar cu multă plăcere, acum, când piedica a dispărut. Noi cu probleme, voi cu probleme, dar ale voastre dor mai mult, ca orice rană proaspătă.

Silva simţi cum i se pune un nod în gât. Cum de nu vine Gjergji? Sau măcar Brikena.

Cumnata era cea care însufleţea discuţia. Nici nu-i era prea greu. Poate că pentru asta o şi luaseră cu ei. Fragmente din cele ce se spuneau ajungeau dezlânat în conştiinţa Silvei. O motocicletă pentru nepot, pe care o scoseseră din vamă, nu era ceea ce ar fi vrut el… Benedetto Croce? La vremea ei, studenţii îl ţineau sub pernă… Puiul se mănâncă cu mâna şi la restaurantele cu pretenții…

Discuţia avea un aer vetust. Care nu dispărea, ba părea că se accentuează chiar când erau pomenite mărcile Honda sau Vespa, ori cuvântul genetică, care, cine ştie prin ce asociere de idei, Silvei îi evoca chipul Gretei Garbo.

Erau amintite în trecere vizitele reciproce, lucruri mărunte şi lipsite de dramatism. Se vedea imediat că era o lume mulţumită de ea însăşi, aşa prăfuită cum era.

Brikena sosi chiar în momentul în care Silva pregătea cafeaua.

— Vai, dar e ditamai fata, strigă cumnata îmbrăţişând-o. Vilma, salut-o pe vară-ta, îi spuse apoi nepoatei. Voi nu v-aţi cunoscut până acum?

Roşie la faţă, Brikena se întoarse spre maică-sa, parcă întrebând-o ce să facă. Fără entuziasm, cu mişcări domoale, fetele se îmbrăţişară.

Silva simţi din nou golul acela imens din stomac. Acum era evident de ce o luaseră pe fată cu ele… Să se cunoască şi fetele una cu alta.

— Stai aici, lângă Vilma, zise cumnata cu vioiciune.

Fetele se priviră una pe alta ca doi străini. Brikena întoarse privirea spre maică-sa. Of, făcu în sinea ei Silva, de ce naiba nu vine Gjergji?

— Eu o să întorc ceaşca de cafea, spuse cumnata şi scoase un hohot ascuţit. La asta mă pricep bine, îi mărturisi Silvei. S-o întorc şi pe a ta?

Destul, ar fi vrut să strige Silva, puneţi punct acestei comedii. Dar era ceva care o ţinea în loc. Ar fi vrut să vadă până unde puteau ajunge cu sfidarea. Ba chiar nutrea o speranţă secretă că cealaltă avea să-i ia singură ceaşca şi, învârtind-o cu atenţie, să rostească formula consacrată: un om apropiat va face un drum lung (era Gjergji, clar, deşi avea să mai plece, oare, în străinătate?). Vezi râul ăsta negru pe fundul ceştii? E boală sau necaz mare, mai curând necaz. Deşi uite cum se deschide în partea aia. Asta înseamnă că răul începe să se ducă.

Cumnata îşi cerceta acum zâmbind propria ceaşcă, iar ceilalţi o urmăreau la fel de veseli.

Am vorbit despre orice, numai despre Arian, nu, îşi zise Silva. Ca şi când nici n-ar mai exista.

Şi totuşi, oricât v-aţi fofila voi, pentru el aţi venit, îşi spuse, obosită, când ceilalţi îşi îmbrăcau paltoanele.

— La revedere, Silva, îi spuse mătuşa şi o sărută.

— La revedere, draga mea, zise şi cumnata, îmbrăţişând-o şi ea.

După ce uşa se închise în urma lor, Silva se prăbuşi pe canapea. Se simţea extenuată.

— Ce ai, mamă? o întrebă Brikena.

Dar ea nu-i răspunse şi, privind ţintă paharele şi ceştile de pe măsuţa joasă, părea că încearcă să priceapă, din poziţia lor, motivul vizitei. Acum, după ce au plecat, i se părea că-i e mai uşor să înţeleagă. De fapt nu păreau că veniseră cu gânduri rele. Nici pentru a se bucura de necazul ei. Şi nici pur şi simplu de milă… Ar fi putut fi ceva din asta, mai curând o dorinţă de împăcare decât altceva. Dar, chiar dacă nu era nimic din toate astea, tot neplăcut era. Silva îşi reţinu cu greu lacrimile. Era într-adevăr cumplită ospitalitatea lor: bine ai venit la pieptul nostru primitor, te-am aşteptat, acum odihneşte-te…

Aşa o găsi Gjergji, cu capul în pumni. Brikena, care-i deschisese uşa, îi spusese mai mult ca sigur şi cine venise în vizită. Privirea lui se opri o clipă pe grămada de ceşcuţe, horoscop sinistru cu ceaşca cumnatei în mijloc şi, fără a-i spune nimic, ba chiar fără să-i pună obişnuita întrebare, ce ai, o mângâie pe păr.

Ca şi cum ar fi aşteptat acest gest cunoscut, parcă renăscut din cele mai tandre momente ale lor, Silva începu să plângă.

El o lăsă aşa o bucată de vreme, apoi se lăsă pe vine şi-i ceru cu glas domol:
— Gata, destul. Fă-mi şi mie o cafea acum.

CAPITOLUL AL OPTULEA

Ca la orice schimbare de anotimp, pe cerul lumii a avut loc marele pelerinaj al păsărilor. Câteva miliarde se învârtiră între graniţele continentelor, iar o mare parte din ele le şi depăşiră. În timpul acestei călătorii, milioane de păsări şi-au pierdut viaţa, multe dintre ele s-au înecat la traversarea mărilor, iar altele s-au prăbuşit epuizate, cu aripile amorţite şi singure. Despre toate acestea, în miile de ziare şi reviste ale presei mondiale, în miile de emisiuni de ştiri la radio şi TV, ca şi la numeroasele conferinţe de presă, adunări, sesiuni şi congrese internaţionale nu s-a spus nici un cuvânt. Şi poate că nu s-ar fi întâmplat aşa dacă sfârşitul sezonului n-ar fi fost sufocat de atâta presiune politică, spuneau doi bătrâni profesori de zoologie, dezamăgiţi, pe când îşi sorbeau cafeaua de dimineaţă la Ceas. Într-adevăr, intervalul acela dintre anotimpuri era extrem de încărcat. Antenele zecilor de agenţii de ştiri transmiteau unul după altul numele Biroului Politic chinez din lista de curând anunţată în timpul unei ceremonii funerare: Mao Zedong, Zhou Enlai, Wang Hongwen, Ye Jianing, Deng Xiaoping, Zhang Chunxiao, Liu Bocheng, Jiang Qing, Xu Shiyou, Hua Guofeng, Ji Dengkui, Wu De, Wang Dongxin, Chen Yonggui, Chen Xilian, Li Xiannian, Li Ten Shen, Yao Wenyuan, Wu Guixian, Su Zhenhua, Saifuddin Azizi, Su Rong, Soong Ching-ling…

Şi, odată isprăvită lista, era făcută imediat prima descoperire: lipseau două nume faţă de lista anterioară. În plus, mai era o schimbare: membrul Biroului cu prosopul pe cap şi acela cu două butoaie fuseseră iar inversaţi în listă.

Apelurile telefonice, radiogramele cifrate, comparaţiile s-au făcut la iuţeală, în mai puţin de-o oră. Nu era vorba de uitare, de vreo neglijenţă, greşeală de descifrare sau oboseală. Ceremoniile funerare erau cele mai sigure pentru a analiza ierarhia de partid şi, din fericire, în ultima vreme fuseseră destul de frecvente. Deci nu era vorba de vreo întâmplare. Lipseau într-adevăr doi membri, tocmai Wei Guoqing şi Ni Zhifu.

Marile agenţii de ştiri, agenţiile de spionaj, sateliţii spioni fremătau agitaţi. Erau căutaţi cei doi dispăruţi, numele lor erau strigate peste tot aşa cum sunt strigaţi cei pierduţi pe munte. Din eter nu venea însă nici un răspuns.

Uf, la naiba, făcu un observator dintr-o staţiune de la Polul Nord, scoţându-şi

căştile de pe urechile ce-i vâjâiau. Merită oare să turbăm toată noaptea de grija gălbejiţilor ăştia doi?

Era de mai multe luni de serviciu la staţia aceea de observaţie şi poate că izolarea atât de îndelungată, munţii de gheaţă din jur şi cerul lipsit de orice speranţă de deasupra, la fel de sterp ca şi pământul de dedesubt, atât de netede amândouă încât gândul nu se putea opri nicăieri, ci zbura întruna golindu-ţi creierul, deci decorul acela care nu-ţi dădea nici o speranţă, singurătatea şi mai ales depărtarea de orice făcuseră ca-n mintea lui lucrurile să se simplifice, uneori până la starea lor primară. Uite, acolo jos (aşa era lumea pentru el) majoritatea statelor aveau datorii, de aceea se certau şi se bârfeau la nesfârşit, plângându-se unele de altele. Hruşciov murise, Mao Zedong era bolnav, Franco, la fel. Era clar că dictatorii se împuţinau şi poate că dispariţia acestor fantome va face ca pământul să se învârtă mai uşor. Dar, în momentul acesta, de jos nu veneau decât nenorociri.

Omul îşi puse din nou căştile. Erau căutaţi iarăşi cei doi dispăruţi. Hm, ia te uită ce mai pierdere. Pentru doi porumbei, din ăia cu care se joacă copiii vara, va fi mai puţină gălăgie. Asta e, acum trebuia să asculte hărmălaia asta de idioţi… Mai ales peste două ore, aproape de miezul nopţii, atunci când, imediat după recepţiile diplomatice, radiogramele se înmulţeau.

*

La Paris, la sfârşitul acela de noiembrie, erau douăzeci şi şapte de aniversări diplomatice. Era ora nouă. Sub ploaia măruntă, luminile maşinilor întârziate măturau zidurile ambasadelor care dădeau recepţii. Pe strada Faisanderie, Juan Maria Krams găsi un loc strâmt unde să lase maşina şi, închizând portiera la repezeală, intră aproape în fugă pe poarta ambasadei cubaneze. Acolo recepţia era în toi. Se învârti o bucată de vreme prin cele două saloane, fără a întâlni nici un cunoscut. Doi dintre ospătarii care serveau printre invitaţi, ghicind după picăturile de ploaie ce-i sclipeau în păr că abia venise, îi oferiră băuturi şi sandviciuri. Luă un whisky, dar ţinu paharul în mână fără a-l duce la gură. Pierduse inutil o oră la ambasada Cambodgiei, la o recepţie ce părea moartă. Destui cunoscuţi, dar nici o discuţie mai de doamne-ajută. Oamenii păreau anesteziaţi, iar el a aşteptat degeaba ca atmosfera să se însufleţească. Era tot mai ternă. În vreme ce aici era altfel, doar că, în mod ciudat, nu zărea nici o faţă cunoscută. Poate că vor veni mai târziu, se încurajă singur. N-ar fi vrut să irosească o asemenea ocazie.

Avea alte trei invitaţii, la ambasadele albaneză, română şi vietnameză şi nu avea timp de pierdut. Juan Maria Krams îşi privi ceasul: era puţin peste nouă. Fără s-o mai lungească, o porni spre intrare. În timp ce ieşea, observă că ţinea încă în mână paharul cu whisky. Îl puse pe măsuţa de telefon de la uşă şi ieşi.

Ploaia continua. În vreme ce se instala în maşină, se întrebă unde ar fi fost mai bine să meargă, la ambasada albaneză, sau la cea română? Albanezii aveau

sărbătoarea naţională, aşa încât recepţia la ei ar fi ţinut mai mult decât la celelalte, în vreme ce la români era ceva mai banal, o chestie cu o expoziţie, nu-şi amintea prea bine. Totuşi, întoarse maşina şi o porni spre Passy. Chiar dacă ar fi pierdut celelalte două recepţii, trebuia să meargă neapărat la albanezi pentru simplul motiv că ceea ce voia să afle avea legătură în primul rând cu ei.

Câteva minute mai târziu era acolo. Recepţia era foarte animată, dar într-un fel care lui nu-i plăcea. Oamenii erau oarecum distraţi, mai veseli decât ar fi trebuit, ceea ce făcea ca dialogurile să fie haotice. Ar fi vrut, în câteva rânduri, să înceapă o discuţie despre Lumea a Treia cu câţiva cunoscuţi de la ambasadă, dar avu impresia că ceilalţi n-aveau chef de asta. Dacă lipsa aceasta de apetenţă ar fi venit dintr-o jenă sau indecizie, ar fi fost într-o oarecare măsură acceptabilă, dar, din păcate, era altceva la mijloc. Avea impresia că indiferenţa celorlalţi era legată pur şi simplu de un soi de lehamite pe care o trezea tema aceasta şi pe care ei nu şi-o ascundeau. Ba chiar unul dintre invitaţi, după ce-şi reţinu cu greu căscatul, îi spuse pe un ton indiferent:

— Tovarăşe Krams, am putea vorbi despre un lucru mai serios? E, într-adevăr, plicticos… ca o discuţie între chinezi…

— Aşa? se miră rece Juan Maria. E clar, îşi spuse. Era clar, într-o anumită măsură. Era aşa cum începuse să-şi închipuie în ultimul timp. Ba chiar erau semne evidente.

Se retrase într-un colţ, dar zumzetul recepţiei, sclipirile bijuteriilor de la gâtul femeilor şi hohotele de râs ajungeau şi acolo. Urmărea neatent forfota invitaţilor, majoritatea cu câte un pahar în mână, pe care-l purtau de parcă ar fi fost lumânarea care le lumina drumul… spre abis.

Îl scoase din amorţeală o atingere pe umăr.

— Tovarăşul Krams? Bună seara!

Sub claia de păr negru şi des, plin de inele, chipul celuilalt părea mai mic şi mai negru decât era.

Krams îşi aminti cu greu cine era. Se cunoscuseră cu doi ani în urmă la o întâlnire internaţională, la care marocanul reprezenta o mişcare legată de Sahara. Îl întâlnise apoi la un congres, unde celălalt era reprezentantul unei asociaţii care, deşi era legată tot de Sahara, apăra alte idei şi solicita altceva.

— Cum vă mai merg treburile? îl întrebă Krams.

— Ei, nu aşa de bine. Am avut iar neînţelegeri în ultima vreme. Acum ne regrupăm din nou.

Într-o altă situaţie, pe Krams l-ar fi atras această discuţie, dar cu un an în urmă, studiind un dosar despre Sahara, s-a încurcat atât de mult în el, încât l-a abandonat disperat. În realitate, era foarte greu să pricepi motivele şi direcţiile schimbărilor din program, aşa încât a venit un moment în care Krams s-a îndoit chiar de existenţa acestora, iar să pornească în căutarea lor părea ca şi când ar fi încercat să afle direcţia vântului în pustiu.

De teamă ca nu cumva celălalt să înceapă să-i explice inexplicabilul, Krams îl întrebă dacă a auzit ceva despre vizita pe care preşedintele american ar fi vrut s-o

facă în China.

— Am auzit, zise marocanul. Dar, din câte se pare, n-ar fi decât un bluf…

— Un bluf?

Celălalt dădu din cap că da.

— Un bluf, nu aşa se spune în franceză? Adică o mare capcană, la fel ca treaba celor o sută de flori înflorite… Hi, hi.

— Cine ţi-a spus asta?

— Un prieten de încredere. Mao Zedong pune la cale o farsă la fel ca atunci. O să observe cine jubilează la ştirea asta, cine se pregăteşte să mişte în front, să ridice capul şi pe urmă…bam! ca atunci. Loveşte fără milă, smulge din rădăcini, nimiceşte.

— Aşa deci… făcu Krams gânditor. Adică n-o să fie nici o vizită.

— Asta nu ştiu, zise marocanul. S-ar putea să fie, dar n-o să schimbe nimic. Capcana va funcţiona la fel.

Krams zâmbi pentru prima oară.

— Mi-ai dat o veste bună, saharianule.

— Cum, cum? întrebă marocanul.

— Ţi-am spus saharian… apropo de Sahara… dar tu, dacă o iei drept ofensă, te rog să mă ierţi… Duşmanii îmi spun şi mie tot aşa. Dar nu-mi pasă.

Gândul îi zbură din nou la recepţia de la români şi-şi privi ceasul. Nu credea că mai putea ajunge. Şi totuşi, după ce se despărţi de marocan, se învârti din nou prin salonul imens, apoi ieşi fără să atragă atenţia.

Ploaia continua să cadă. Când ajunse la maşină era ud leoarcă. Vreme mizerabilă, şuieră. Îi luă destul timp până să iasă pe strada Sainte Dominique. Pe poarta ambasadei române tocmai ieşeau ultimii invitaţi. Când se apropie, ei tocmai se despărţeau, apoi, după câţiva paşi, se întoarseră din nou, spunându-şi ceva, după care făcură din nou o încercare inutilă de a se despărţi. Juan Maria observase de mult că politeţea beţivilor e la fel de enervantă ca şi cearta lor, drept care, când unul dintre ei îl aţinti cu privirea vrând să i se adreseze, el se îndepărtă grăbit. Urcă în maşină şi, fără să se întrebe încotro va porni, răsuci cheia în contact. Despre ambasada vietnameză nici nu putea fi vorba la ora asta. Chiar dacă recepţia nu se terminase, n-avea nici un chef să se ducă acolo. Seara aceea putea fi considerată una ratată.

Conducea încet, neştiind încotro s-o apuce. Stopurile roşii ale maşinilor din faţa lui lăsau pe asfaltul ud urme roşii, însângerate. Fusese o seară într-adevăr pierdută. Mai ales că avusese mari aşteptări de la ea.

Continua să conducă atât cât îi permitea coloana de maşini din faţă şi asta îl făcea să sufere. Lovea claxonul cu podul palmei şi pufnea nonstop. Ar fi vrut să iasă din strânsoarea asta şi să se mişte liber, neîngrădit de luminile semafoarelor.

Era într-una dintre situaţiile acelea rare când agitaţia gândirii se luptă cu posibilităţile limitate ale trupului. Dimensiunile reduse ale membrelor, imposibilitatea de a zbura, toate acestea îl agasau şi-i frângeau voinţa.

Aşa se spune că se întâmplă în dragoste (iniţial îi fusese ruşine că nu ştia,

apoi nu-i mai păsase), când eşti obligat să faci treburi banale în timp ce gândul îţi zboară aiurea.

În seara asta se învârtise aşa de la o ambasadă la alta.

Era pentru a doua oară când confuzia aceea punea stăpânire pe el atât de copleşitor. Prima dată fusese în toamna aceea de neuitat când se vorbea despre ruperea lagărului socialist. Odată cu primele zvonuri, el simţise că întreaga lui fiinţă de militant de stânga abia o aşteptase. O aşteptase cu aceeaşi dorinţă cu care ceilalţi, fantezia lor erotică, zbaterile pubertăţii etc. aşteptau femeia. Toată perioada aceea şi-o amintea acum ca pe una de nesiguranţă. Discuţii nesfârşite zile şi nopţi la rând în cafenelele Madrid şi Cardinal, dezbateri, nopţi albe, îndoieli, nehotărâre, o călătorie neaşteptată la Tirana, o alta la Moscova, la Beijing, alte nopţi fără somn, iar în cele din urmă alegerea taberei: alături de albanezi şi chinezi şi împotriva sovieticilor.

Mulţi nu i-au înţeles alegerea. Au lansat tot felul de presupuneri, ba chiar au râs pe sub mustăţi, încercând să afle din nou motivul pentru care Juan Maria îi părăsise pe sovietici în favoarea albanezilor şi chinezilor. Motive financiare banale? Asta cădea de la sine, pentru că se ştia că sovieticii aveau posibilităţi mult mai mari pentru a-i atrage pe profitori decât mica Albanie sau China cea săracă.

Toţi aceştia au fost obligaţi în cele din urmă să accepte că în alegerea lui Krams nici profitul, nici sentimentalismul nu jucaseră vreun rol, ci cu totul altceva.

Acum, totul avea să se repete mai mult sau mai puţin, îşi zise el cu acelaşi surâs rece pe buze. Acum, ruptura albano-chineză devenise efectivă şi ceilalţi aveau să-şi stoarcă din nou creierul să înţeleagă motivele pentru care el alegea una din părţi, iar vechile poveşti se vor repeta din nou, una câte una: profit, romantism, sentimentalism faţă de cel mai mic sau cel mai sărac, principiile doctrinei etc. etc.

Venind din lateral, luminile vitrinelor dădeau zâmbetului său un aer enigmatic. Nu spusese încă nimănui, dar de data aceasta simţea că e de partea chinezilor. Era ceva hotărât nu de logică, nici de sentimente şi nici de socotelile cinice pe care le fac politicienii, nu, era ceva dincolo de toate acestea, ceva ce-i depăşea principiile şi chiar propria conştiinţă.

Coloana de maşini oprise la o intersecţie, iar oamenii de la volan, despărţiţi de parbrizele groase, cu privirea spre lumina roşie a semaforului, păreau îndepărtaţi şi în afara timpului. El îşi închipuia cum vor căuta ei în zadar motivele apropierii lui de chinezi, în vreme ce adevărul avea să le rămână necunoscut. Era sigur de asta, de vreme ce nici el însuşi n-ar fi putut să explice enigma.

Uneori, în rarele momente în care gândul reuşea să pătrundă, tulbure-tulbure, în adâncurile fiinţei lui, se întreba când oare i se născuse această iubire, dacă i-ar fi putut spune aşa, pentru ceea ce conştiinţa lui, cine ştie de ce, numea „viaţă de comitete“. Trebuie să fi fost cândva pe la vârsta de şaptesprezece-

optsprezece ani (pe iniţiatorii grupului în care s-a întâmplat să fie în acea după-amiază îi uitase, iar multe amănunte îi dispăruseră din memorie), dar gustul deosebit, unic, al posibilităţii ca grupul să se destrame, şi regretul pentru aceasta, la fel ca bucuria pentru naşterea unui alt grup, ei bine, toate acestea, laolaltă cu simţul pericolului, care uneori îi părea real, alteori fals, îi rămăseseră vii în amintire.

Dar acesta fusese doar începutul. Încetul cu încetul, blestemul l-a cuprins complet: un hău necunoscut până atunci, care a început să-i soarbă viaţa. Mai întâi i-a înceţoşat-o, apoi a început să-i stingă una după alta nu doar pasiunile, ci orice altă atracţie a vieţii: clocotul primei tinereţi, schiatul, plaja, premierele teatrale, fetele, cărţile, muzica, tristeţea toamnei, zeităţile Greciei, istoria, părinţii. Viaţa i se umpluse acum cu alte lucruri. O schimbare în linia politică a unui partid sau grup i se părea mai atrăgătoare decât amintirile tuturor vacanţelor lui. Întreaga lui existenţă atârna de congresele numeroaselor partide, grupuri sau subgrupuri apărute după destrămarea partidelor comuniste sau marxist-leniniste, de plenarele şi programele publicate, de cele două sau trei facţiuni din cadrul acestora, de opiniile reformiste, iniţiativele sindicaliste, căile de trecere la socialism, îndemnurile la violenţă, la folosirea mijloacelor paşnice, la teroare, anarho-sindicalism, compromis istoric, Lumea a Treia.

— Nu te-ai plictisit de toate astea? l-a întrebat la un moment dat un tovarăş.

Juan Maria Krams s-a enervat ca niciodată până atunci. S-au certat până la miezul nopţii citându-i vag pe Troţki, Marx, Stalin, Lenin, Che Guevara, Mao. Krams l-a învinuit pe tovarăşul său pentru vreo şapte devieri de la linia oficială, iar celălalt i-a spus către dimineaţă: Ştiu cine eşti tu, Krams, tu eşti antiviaţa, diavolul în persoană. Da, dintr-un punct de vedere asta sunt, i-a răspuns Krams, eu mă dezic de viaţa asta în numele unei vieţi care va veni. Şi dacă nici viaţa aia nu te acceptă? îl întrebase celălalt. Tu înţelegi că dacă te îndepărtezi atât de mult de viaţa asta banală, de ceea ce numeşti cu dispreţ „nostalgia vieţii“, te poţi înstrăina atât de mult, încât, dacă vei încerca să te întorci, ea n-o să te mai primească, o să te respingă aşa cum respingi o fantasmă? Poveşti, i-a răspuns Krams, vorbărie mic-burgheză, în vreme ce tovarăşul repeta: O umbră, asta ai ajuns tu, Krams.

Cei doi au continuat să se certe în dimineaţa umedă, când siluetele trecătorilor păreau, într-adevăr, nişte umbre şi, în momentul despărţirii, ba chiar după ce făcuseră şi câţiva paşi, celălalt întorsese capul pentru a-i mai spune: Renunţă cât nu este prea târziu, Krams. Un bocet al babelor din Balcani are mai multă istorie, filozofie şi poate economie politică decât toate plenarele sau rezoluţiile tale de centru, de dreapta sau de stânga.

Un bocet al babelor din Balcani… repetase în sinea sa Krams, fără a-şi dezlipi privirea de pe asfaltul ud. Celălalt rămăsese cu această impresie în urma vreunei călătorii recente în Albania, unde asistase, cu siguranţă, la vreo ceremonie funerară. Lucru la care Krams nu se gândise când fusese acolo.

După atâta timp, era la fel de dezamăgit de ţara aceea. Alergase plin de

speranţă pentru a găsi acolo lumea nouă a oamenilor noi, dar nu descoperise decât obişnuita rutină: oamenii luau salariul, îşi cumpărau mobilă şi lustre ca oriunde în lume, strângeau bani la casa de economii, divorţau, mergeau la cină unii la alţii, se îmbătau, ba chiar erau şi unii care se sinucideau din dragoste.

Unde era omul nou? În ziua a treia îl întrebase direct pe însoţitor. Omul nou? îi răspunsese celălalt puţin mirat: Uite ăştia din jurul nostru, la cafenea, pe stradă, ăştia sunt oamenii noi.

Mergeau pe Marele Bulevard din Tirana şi Krams se simţea tare nefericit. Scuză-mă că-ţi zic, i se adresase însoţitorului, arătând cu capul spre trecători. Ăştia pot fi orice, dar în nici un caz oameni noi. Aha, aşa? făcuse celălalt. Felul cum se îmbracă, continuase Krams, mişcările tinerilor, privirile fetelor… nu ştiu cum să le numesc. Însoţitorul a râs: Sunt mişcări normale, îi răspunsese, priviri normale. Nici nu e nevoie să le categoriseşti. Nu-i aşa, l-a întrerupt Krams.

Chiar acolo, pe bulevard, a avut loc şi prima lor controversă despre omul nou. Krams i-a spus direct părerea lui. Omul nou e baza, cheia, alfa şi omega întregii filozofii. Odată creat omul nou, socialismul poate fi declarat biruitor, în caz contrar totul se poate prăbuşi. Şi repetase o idee auzită undeva, că e greşit să construieşti socialismul din cărămizile vechii societăţi. Această construcţie, oricât de bine ar arăta, va avea vechiul în oricare celulă a ei. Astfel, un palat al culturii va avea în fibra lui vechea biserică dărâmată, adunarea naţională, parlamentul burghez, mitingul proletar, Crăciunul, marşul revoluţionar, valsul şi aşa mai departe, şi aşa pân-la sfârşit. Şi invers, dacă se produce o nouă cărămidă, construcţia, chiar dacă întâmplător seamănă cu cea veche, în esenţă va fi una nouă, adică indestructibilă. Înţelegi ce spun? se întorsese către însoţitor. Această nouă cărămidă e omul nou. Dacă îl obţii, ai totul asigurat. Altfel, hotelul se poate trezi într-o dimineaţă biserică, iar în locul *Internaţionalei* o să auzi liturghia.

Însoţitorul dăduse din cap gânditor. În esenţă nu era împotrivă, dar nu înţelegea cum o să arate acest om nou. Chinezii încearcă să-l materializeze, spusese Krams. Aha, chinezii, făcuse însoţitorul. Am auzit câte ceva. Vă referiţi la Lei Fengg, bănuiesc. Exact. Dumneavoastră, din câte înţeleg, nu vă place? Nu ştiu ce să spun, răspunsese celălalt.

Pas cu pas, Krams îşi amintea şi celelalte discuţii, care deveneau tot mai aprinse, până ce, într-o zi, însoţitorul i-a spus: Eu nu reuşesc să te înţeleg deloc, tovarăşe Krams. Am observat că pe tine nu te interesează viaţa acestui popor, ci unele lucruri… nu ştiu cum să le numesc… uscate, teoretice… Nici eu nu te înţeleg pe tine, i-a răspuns Krams. Dar încerc să-ţi explic, i-a replicat celălalt. Prin lucruri teoretice, în afara vieţii, eu înţeleg, de exemplu, că, atunci când vorbeşti despre muncitori, pe tine te interesează doar sindicatele şi absolut deloc viaţa lor zilnică, salariul pe care-l primesc, cum locuiesc etc. etc. În vreme ce despre intelectuali nu ştii altceva decât cum să-i trimiţi să facă muncă fizică. Nu ştiu dacă sunt clar. Să luăm, de exemplu, literatura. Nu m-ai întrebat niciodată cu ce se ocupă ea, în schimb m-ai întrebat de douăzeci de ori dacă scriitorii sunt trimişi jos, la bază, pentru a se integra în clasa muncitoare.

Aici, Krams l-a întrerupt pentru a-i spune că el era convins că singurul tezaur creat de societatea socialistă în literatură e tocmai această experienţă a reeducării scriitorilor. Mai mult decât atât, el, Krams, credea că ar fi o minune dacă Albania va ajunge să dea un asemenea exemplu lumii. O asemenea idioţenie?! exclamase însoţitorul, strâmbând din buze cu dispreţ.

Numeşti asta idioţenie? Poate chiar mai rău, i-a răspuns celălalt şi, fără a-şi ascunde enervarea, încercase să-i explice că albanezii nu au de gând să-şi urâţească viaţa, salvată cu eforturi uriaşe din foame, războaie şi ciumă de-a lungul a douăzeci şi ceva de secole, de dragul doctrinei unuia sau altuia.

Krams tăcuse. În realitate, chiar aşa şi gândise. Ba chiar sperase că albanezii sunt gata să-şi sacrifice ţara de dragul doctrinei. Iar însoţitorul acesta îi spunea exact contrariul. Dar poate că el nu exprima părerea generală. Odată cu trecerea zilelor, Krams îşi întărea convingerea că în Albania sunt destui oameni care gândesc ca el.

Şi totuşi dezamăgirea nu l-a părăsit până la sfârşit. Ba chiar după aceea, ori de câte ori se discuta despre cele ce se întâmplau acolo, sentimentul acela îi apărea din nou, şi asta până în ziua când auzise la radio o veste extraordinară: Albania interzisese religia.

Krams a rămas cu gura căscată. Ţara care-l dezamăgise până atunci îi oferea acum o bucurie neaşteptată. Trecuse un prag pe care nimeni nu îndrăznise să-l treacă. Visul lui Nietzsche. Antihristul lui. Nopţi la rând, Krams nu şi-a putut imagina decât buldozerele care dărâmau biserici şi catedrale, clopote sparte, cruci căzând. Şi asta se întâmpla într-una dintre ţările care fusese unul dintre leagănele creştinismului. Nu peste ea se năpustise oare primul val al furiei islamice? Nu fusese numit oare Skanderbeg, eroul lor naţional, apărătorul creştinismului european?

Aici, cele două religii se înfruntaseră cumplit. Nici una n-a dat înapoi până când, la capătul confruntării, Albania sfârşise cu două religii, aşa cum şi eroul ei purtase două nume, unul creştin, celălalt islamic: Gjergji şi Skënder.

Dar acum toată povestea asta se încheiase. Templele ambelor părţi aveau să sfârşească la pământ ca după un cataclism. Adevărul este că, atunci când îşi imagina doborârea lor, în mintea lui Krams apăreau doar clopotniţele bisericilor şi aproape niciodată minaretele. Şi asta venea poate de la regretul secret pentru ele, care avea legătură, cum s-ar părea, cu numeroşii lui prieteni din Lumea a Treia şi probabil, mult mai profund, cu simpatia lui ascunsă pentru islam.

Poate că dispariţia religiei nu l-ar fi bucurat atât de mult pe Krams dacă ea n-ar fi anunţat un alt cutremur. Era convins că bisericile vor trage după ele în mormânt o întreagă cultură veche: secole de literatură scrisă de călugări, icoane medievale, pictori de biserici, poeţi, filozofi. Dar nici asta nu era de ajuns, mai erau multe la rând: ceremonii, moduri de a gândi, de a trăi, un şir nesfârşit de obiceiuri, până la cina cu prietenii, pe care o ura cel mai mult. Se ocupase o vreme de ea şi descoperise, de pildă, că cina, însoţită de discuţii, mai ales noaptea, adică cina în sensul de azi, care era, după el, una dintre cele mai mari

slăbiciuni ale omului, venea de la vechii greci. Era convins că fără dispariţia ei nici nu se poate concepe ceea ce se numeşte crearea omului nou. Schiţase chiar tema unui viitor studiu: „Cina, ultima redută în calea lumii noi“, unde sărbătorirea unei zile de naştere, parastasul, Crăciunul, noaptea Anului Nou, taifasul de după cină etc. etc. erau considerate variantele unei singure instituţii decadente (pentru el nu era o coincidenţă că cina avea legătură cu noaptea), de care omenirea trebuia să se dezbare cât mai repede dacă voia să progreseze.

Dar pentru toate acestea mai era încă timp. Urgent era să ajungă acolo pentru a vedea cu ochii lui incredibilul.

Prima dimineaţă la Tirana fără geamătul clopotelor i s-a părut o minune. Gândul că primul care fusese eliberat de rău era cerul îl bântuia obsesiv. Nu-şi închipuise că treaba asta poate începe chiar de acolo.

Abia aşteptase să-şi întâlnească însoţitorul pentru a-i spune: Ei, cine a avut dreptate, eu, sau tu? Dar acum avea alt însoţitor. Lui Krams schimbarea lui i se păruse ceva firesc. Cu siguranţă că-l denunţase careva. Lui nu-i trecuse prin cap aşa ceva, dar uite că o făcuse cineva. Oricum, primise ceea ce merita. Aşa gândea în vreme ce găsea noi motive de dezamăgire. Noul însoţitor era mai rău decât celălalt. Prima dispută a apărut în momentul când a venit vorba despre cele două milioane de albanezi din Iugoslavia. Discuţia despre Kosovo îi părea depăşită, patriotism romantic, ba chiar nu-şi ascunsese uimirea legată de comuniştii albanezi, care crezuse el că depăşiseră aceste prejudecăţi naţionaliste, dar se vede că le mai susţineau încă. Însoţitorul se enervase, iar discuţia se deplasase de la opinia burgheză sau proletară despre patrie la idolii naţionali învechiţi şi la genocidul împotriva albanezilor din Kosovo în timpul lui Rankovici, genocid care lui Krams îi părea complet lipsit de importanţă în comparaţie cu exploatarea zilnică a clasei muncitoare, până ce sfârşiră cu evenimentele din Cambodgia. Nimeni nu poate şti unde începe Cambodgia, a replicat otrăvit însoţitorul, pe pământ cambodgian, la Beijing sau poate la cafenelele din Paris. Şi-l fixase pe Krams ca şi când i-ar fi zis: Poate Cambodgia începe cu tine. Juan Maria îşi înghiţise cu greu furia. Mai târziu, la hotel, se calmase. La urma urmei, n-avea de ce să se enerveze. Lăsând la o parte exagerările, în sinea sa nu avea nimic contra celor ce se petreceau în Cambodgia. N-au decât să-i spună Juan Antiviaţă, umbră, diavol, neom, lui nu-i păsa câtă vreme, într-o oarecare măsură, aşa îl considerau cu gândirea lor stereotipă. El nu trebuia să se supere pentru asta, ci pentru altceva, pentru faptul că asemenea calificative îl enervau. Asta arăta că procesul de desăvârşire a lui însuşi nu era încă încheiat.

Într-o zi a văzut pe drum un convoi de înmormântare şi şi-a amintit discuţia despre jelitul bătrânelor balcanice.

Nu credea mare lucru din asta şi, dacă i-a cerut însoţitorului să-l ducă la un asemenea ceremonial, a făcut-o mai ales pentru ca atunci când se vor întoarce să-şi sune prietenul şi să-i spună: Am fost la unul dintre ritualurile despre care mi-ai vorbit tu, un jelit banal, nimic altceva.

Dar însoţitorul i-a spus că, în loc de înmormântare, îl duce mai bine la

cimitir. Ba chiar la două cimitire: la unui al eroilor şi la cimitirul obişnuit al oraşului.

Krams mai fusese la cimitirul eroilor, dar comparaţia cu celălalt părea interesantă. Diferit faţă de amestecătura din cel orăşenesc, la eroi totul era organizat şi egal: numele săpate pe plăci, datele, literele folosite, ba chiar şi plăcile de piatră. În vreme ce la cel civil erau tot felul de stiluri, de simboluri şi de inscripţii lacrimogene. După cum se părea, asta arăta chiar diferenţa dintre morţi. Poate că de acolo şi începe, îşi spusese el. Adică începea din cer, unde nu se mai auzeau clopotele, şi din moarte. Probabil că aşa era, deşi nu auzise nicăieri expresia „morţi noi“.

Krams se simţea debusolat. Era unul dintre rarele momente în care îşi pierdea claritatea gândirii. Din starea aceea îl scosese vocea însoţitorului, care îi arăta un mormânt cu o placă de marmură albă.

— Mormântul soţiei mele.

— Cum? făcu Krams.

— Mormântul soţiei mele, repetă însoţitorul, arătând cu degetul spre fotografia lipită pe placă.

— Aşa, ă?… Mă scuzaţi… N-am ştiut nimic… Vă cer scuze.

— N-aveţi de ce să-mi cereţi scuze, zise însoţitorul fără a-şi dezlipi privirea de pe buchetul de trandafiri aproape trecuţi de pe mormânt. A murit în urmă cu câţiva ani de cancer la sân.

Krams făcu o mişcare nelămurită cu mâna. Rareori se aflase într-o situaţie atât de delicată şi, deşi încerca să schimbe discuţia, nu făcea altceva decât să repete: Mă scuzaţi…

Toate zilele acelea se simţise rău. Oamenii tind să-şi amintească prea mult, şi asta e una dintre slăbiciunile rasei umane, îi spusese Mao Zedong la singura lor întâlnire. Iar când Krams îl întrebase dacă există vreo metodă pentru a reduce memoria, Mao îi răspunsese: Tocmai cu asta mă ocup în ultima vreme.

După cum făcea mereu ori de câte ori opiniile lui erau contestate brutal de cineva, şi-n seara aceea chiar asta se întâmplase, se închise în camera sa de hotel printre scrierile pe care le avea cu el. Numai printre ele se simţea în siguranţă. Se afunda încetul cu încetul în ele, departe de zgomote, de mirosuri, de strigătele enervante, până ce-şi regăsea liniştea sufletească. Pentru că, deşi duşmanii lui numeau lumea aceea „regatul frazelor sterpe“, „Sahară politicianistă“ etc., ea era pentru el singurul univers pentru care merita să trăiască şi să lupte. Îi plăcea să stea ore întregi în faţa hârtiilor în care era scris totul despre lume: partide, grupuri de stânga sau de dreapta, troţkişti, comunişti, eurocomunişti, marxişti-leninişti, maoişti, opiniile lor, facţiuni, tactici de luptă, schimbări, controverse, relaţii internaţionale. Cunoştea bine universul acela, fusese el însuşi în câteva dintre grupuri, ba chiar în conducerea lor, participase la nesfârşite dezbateri, până când, din facţiune în facţiune, ajunsese la *L'Humanité rouge*. Dar chiar când era singur într-un grup se simţea legat, prin nişte fire aproape invizibile, de toată constelaţia aceea, care se învârtea încet şi continuu în jurul lui: Comitetul

Iniţiativei pentru o Mişcare Revoluţionară (CIMR), cu tendinţe troţkiste, cu numeroşi spanioli în comitete şi cu legături internaţionale. Mişcarea 22 Martie (M22), cu idei de centru, care era împotriva direcţiei partidului şi a statului proletar. Liga Comunistă (LC) troţkistă, care făcea şedinţe semifolclorice, nu făcea diferenţa între stalinişti şi revizionişti, numindu-i pe aceştia din urmă nişte stalinişti care-şi schimbaseră numele pentru a trăda mai bine, şi ai cărei aderenți ieșeau la demonstraţii scandând Ho-ho-ho-Ho-chi-minh, atunci când îl iubeau pe Ho Şi Min, Che-Che-Che-Che-gue-vara, când îl admirau pe Guevara, iar acum încercau să şi-l însuşească, via *L' Humanité rouge*, pe Ma-Ma-Ma-Mao-Zedong. Lupta Muncitorească (LM), tot troţkistă, care utiliza uneori violenţa fascistă. Centrele Iniţiativei Comuniste (CIC), cu militanţi care, din păcate, îşi trăgea numele din Al Doilea Război Mondial. Stânga Proletară (SP), care se dădea maoistă şi săvârşea sabotaje pentru a provoca tulburări conform lui Che Guevara, „Provocare-Represiune-Revoluţie!“. Apoi, pe rând, Frontul Unic Muncitoresc (FUM), Alianţa Marxist-Revoluţionară (AMR), Grupurile Anarhiste de Acţiune Revoluţionară (GMAR), Federaţia Anarhistă (FA), Internaţionala Situaţionistă (IS) etc. etc., fiecare cu programul ei, linia politică, propria concepţie despre dictatura proletariatului, despre partid, stat şi viitor. Juan Maria Krams n-ar fi renunţat în ruptul capului la această lume.

În timpul vizitei în China fusese mult mai liniştit. Nici o forţă nu-i ameninţa universul acolo. Mii de formule se învârteau în jurul lui apărându-l. În spatele cuvintelor aparent nevinovate, azi s-a răcorit, după-amiază monotonă, îndrăgostiţi etc. etc., stăteau de pază noi construcţii lingvistice, slogane, adevărate patrule duble, triple, cvadruple: două corecte şi trei greşite, cele patru indicaţii de bază, cele şapte slăbiciuni, cinci virtuţi şi zece erori etc. etc., mereu cu vigilenţă pentru a nu lăsa răul să se propage.

Când a început să se şuşotească despre răcirea relaţiilor dintre chinezi şi albanezi, era normal ca prima întrebare pe care să și-o pună Krams şi prietenii lui să fie la care parte să adere. Pentru că motivul răcelii era apropierea chinezilor de americani, era logic ca ei să treacă de partea albanezilor, pentru că numai aşa puteau fi siguri de păstrarea neştirbită a principiilor şi a rezistenţei în faţa oricăror concesii.

Aşa trebuia, dar un al şaselea simţ îi spunea altceva lui Krams. Chiar dacă China s-ar fi apropiat într-adevăr de Occident, lumea lui, *kramsuniversul*, cum îi spuneau în bătaie de joc inamicii, avea să reziste mult mai mult în China decât în Albania. Nu cercetase mai îndeaproape posibilele cauze (istoria, izolarea geografică, filozofia, originea şi poate gena albanezilor), dar era sigur că acest simţ nu-l trăda. Vizita la cimitirul din Tirana, în duminica aceea de neuitat, nu-i mai ieşea din cap. Albanezii îşi amintesc prea mult. Iar Mao spusese clar, cei care-şi amintesc mai mult decât trebuie sunt periculoşi pentru noi.

Îşi amintea mereu acea întâlnire între patru ochi, unde discutaseră îndelung despre posibilitatea instaurării comunismului în lume.

Cu uimire, Krams auzise din gura lui Mao cum comunismul poate întârzia şi

zece mii de ani. Rostite imediat după declaraţia uşuraticului Hruşciov cum că, în Rusia, comunismul va veni în jurul anului 1980, aceste cuvinte erau de un curaj nemaipomenit. Comunismul era tare departe, asta se ştia, la fel cum se ştia şi faptul că, aşa cum era, îndepărtat, ca o speranţă minunată, el îşi arunca umbra peste lume. Era evidentă şi întrebarea dacă, odată cu sosirea comunismului, după o aşteptare de mii de ani, lumea nu va înnebuni dintr-odată, adică nu va degenera. Doar că acestea, mai ales ultima dintre ele, nu erau afirmate niciodată de liderii comunişti. Mao era primul care îndrăznea. În discuţia cu Krams, Mao lăsase să se înţeleagă clar: comunismul nu doar că era, dar şi că trebuia să fie de neatins, deci că *nu trebuia să vină*.

Comunismul e ca o stea, printre cele mai luminoase chiar, spusese el. Dar steaua e aşa pentru că e departe. Te-ai gândit vreodată ce-ar fi să se apropie? Apropierea ei sau, mai bine spus, ciocnirea cu ea nu poate fi decât o catastrofă.

Deci steaua trebuie să rămână mereu departe. Orice ar aduce-o mai aproape: bunăstarea oamenilor, cultura, libertate gândirii nu fac altceva decât să-i grăbească moartea. De aceea toate acestea trebuie lovite fără milă. Aşa cum trebuie loviţi toţi cei care încearcă s-o apropie. Să fie sacrificaţi, în numele frumuseţii îndepărtate.

Asta pare ceva tragic, continuase Mao, să-i loveşti pe cei care, în mod sincer, ba chiar mai sincer decât trebuie, îţi îndrăgesc ideile. Dar nu ai ce face, altă cale nu există.

Dar duşmanii? ar fi vrut să-l întrebe Krams. Nu cumva aceştia sunt mai de folos comunismului decât adulatorii lui?

Exact, îi răspunsese Mao. Comunismul a avut nevoie mai mult decât orice de duşmani. Şi va avea mereu nevoie. Ba chiar…

Şi zâmbise subţire fără să-şi încheie fraza. Totuşi, Krams a înţeles: chiar şi când nu-i ai, trebuie să ţi-i faci.

Sublim, îl calificase Krams în sinea sa, ori de câte ori îşi amintea fragmente din discuţia aceea memorabilă. Deşi o spusese şi în gura mare, mai ales în timpul Revoluţiei Culturale. Atunci când se văzuse clar că ideile lui au o finalitate măreaţă. Întrerupere, prăbuşirea vieţii, ostilitate, spălare de creiere. Steaua era mai îndepărtată ca niciodată.

Ai şi Cambodgia… Hm, făcu în sinea sa. Cambodgia, desigur, ba chiar şi crimele viitoare…

Gândul că şi el însuşi este o figură profund tragică îl tulbură o bucată de vreme.

Ieşise din Piaţa Concorde, dar era atât de tulburat, încât, dacă cineva i-ar fi şoptit la ureche: Atenţie, în piaţă se află capete de regi decapitaţi, nu s-ar fi mirat deloc, ci ar fi făcut slalom cu maşina pentru a nu călca peste ele.

Îşi spunea că este, într-adevăr, o figură tragică, dar că-şi acceptă soarta. Simţea cu toată fiinţa că, în ruptura care se producea, el îşi făcuse alegerea. Dar, şi dacă ar fi fost dezamăgit într-o zi de chinezi, era hotărât să nu dea înapoi. Lumea a Treia era un univers nesfârşit, prin care se putea învârti pentru a-şi sădi

ideile. Iar dacă nu s-ar fi putut prin oraşe şi sate, avea să meargă în deşert, la triburile primitive, acolo unde, pentru a înţelege cuvintele „tristeţe de toamnă“, trebuiau să treacă cel puţin o mie de ani. Cambodgia începe cu tine… Dar la tine, la tine ce începe? se întrebă cu ciudă, evitând în ultima clipă să atingă o maşină care mergea alături, al cărei şofer duse degetul la tâmplă şi dădu ameninţător din cap: Ori eşti într-o ureche? Într-o ureche sunteţi voi! izbucni Krams cu voce tare. Voi, fără excepţie. Nebuni şi meschini. În timp ce el nu făcuse nimic pentru profit personal. Chiar şi atunci când, în timpul vizitei în China, printre invitaţii europeni se zvonise pe jumătate în glumă, pe jumătate cu cinism, că Mao Zedong îl va adopta ca fiu de suflet *baobei* (zvon care nu era chiar neîntemeiat), o asemenea posibilitate nu-i trezise nici visuri de putere şi nici dorinţa de profit material. În realitate, în forul lui interior visase, iar în câteva rânduri chiar admisese că ar putea deveni conducător într-o bună zi, dar nu ca oricare. Era de acord cu aceia care spuneau că un conducător adevărat era cel lipsit de putere, ba chiar mergea mai departe. După părerea lui Krams, să fii lipsit de putere nu era de ajuns. Aşa fuseseră Marx, Hristos, Buddha, Che Guevara, deşi, dintr-un alt punct de vedere, dominau lumea prin cărţile, ideile sau zicerile lor. Krams era pentru un conducător care nu avea nici aceste atuuri. El avea să fie demiurgul adevărat al mişcării muncitoreşti mondiale, jumătate vizibil, jumătate ascuns, fără cărţi, fără idei, ba chiar şi fără nume. Dar toate acestea erau încă foarte îndepărtate… În acest moment el era militantul stângist Juan Maria Krams, pentru unii ascetul, pentru alţii măscăriciul mişcării. Mai avea încă o poreclă, Juan Mao Maria sau, pe scurt, Marijuana, căpătată încă de la prima vizită în China, când se zvonea pentru întâia oară despre încercarea lui Mao de a paraliza Europa cu droguri. Era o poreclă dată cu răutate, care totuşi nu-l enerva.

În vreme ce conducea pe marile bulevarde, se întreba unde să meargă, la cafeneaua în care se adunau militanţii latino-americani sau la cealaltă, unde se întruneau portughezii? În final găsi o parcare lângă cafeneaua portughezilor şi intră. În vreme ce căuta o figură cunoscută la puţinele mese ocupate, privirea îi îngheţă brusc de uimire. Ce telepatie, îşi zise, înaintând spre una dintre mese. Omul spre care se îndrepta ridică fruntea şi rămase la rândul său mut de uimire.

— Ce telepatie! strigă Krams, întinzându-i mâna. Chiar la dumneavoastră mă gândeam adineauri. Mă bucur că vă întâlnesc, tovarăşe Struga. Sunteţi de mult la Paris?

— De câteva zile, răspunse celălalt. Dacă doriţi, puteţi lua loc aici. Dumnealor sunt tovarăşii de la Partidul Comunist Portughez Reconstruit. Poate că-i cunoaşteţi pe unii. Iar dumnealui este tovarăşul Juan Krams, se întoarse spre portughezi. L-am însoţit în timpul vizitei în Albania.

Doar acum Krams îi observă pe ceilalţi. Pe doi dintre ei îi cunoştea. Pe ceilalţi, nu.

Ei îi făcură loc la masă, iar el, înainte de a se aşeza, zise:

— Ori v-am întrerupt din treabă?

— Deloc, răspunse unul dintre portughezi, dimpotrivă.

Chiar din primele momente după ce se aşezase, Juan Maria Krams a înţeles că aceea era masa pe care o căutase toată noaptea. Foarte repede, discuţia a început să se înfierbânte, mai ales între Krams şi Besnik Struga. Portughezii interveneau din ce în ce mai rar, până ce veni momentul în care nu mai vorbeau decât cei doi.

— Adevărul e că aşteptam asta, rosti Krams după o clipă de linişte. Adică tot ceea ce se zvoneşte despre opiniile diferite ale albanezilor despre o serie de probleme fundamentale este adevărat.

— Aşa s-ar părea, zise Besnik Struga. Îşi privi o clipă ceaşca de cafea, o ridică, o puse din nou pe farfurioară şi, privind-o strâmb, urmă: Aş vrea să adaug că ceea ce se zvoneşte, cum că în toată această… chestiune… dumneavoastră sunteţi de partea chinezilor, e la fel de adevărat.

— Aşa se pare, făcu Krams, acceptând că trebuie să-i dea dreptate.

Începură din nou să dezbată şi, spre deosebire de discuţia din urmă cu un an din Albania, frazele lor erau dezbrăcate de pojghiţa de politeţe.

Krams îl ţintea cu privirea fără a-şi ascunde un grăunte de invidie. Omul acesta a fost la întrunirea de la Moscova, îşi spuse de două-trei ori în vreme ce celălalt vorbea. Krams ar fi vrut să uite treaba asta, care-i dădea un soi de superioritate albanezului, dar nu reuşea. Ce n-ar fi dat să fie şi el acolo! Ar fi fost martor la ceva… ceva… ca atunci când totul se năruie şi renaşte precum în exploziile cosmice, iar ruptura distruge totul de jur împrejur, ca în Apocalipsă.

— Aşa spune Mao Zedong al dumneavoastră? îl întrerupse într-un rând Besnik Struga, iar Krams ridică privirea, uimit.

— Mao Zedong al nostru? rosti cu un zâmbet amar. Adică nu mai e şi al dumneavoastră… Sau n-am auzit eu bine?

— Exact, zise Besnik Struga. Al dumneavoastră.

Krams clătină din cap.

— Ciudat, zise, nu credeam că treaba o să ajungă până aici.

— Ce-i aşa ciudat? interveni unul dintre portughezi. Fiecare să-şi ia ce-i al lui.

— Desigur, desigur, spuse Krams politicos. Eu îl accept pe Mao. Chiar cu bucurie.

Apoi ridică ceaşca, în care cafeaua se răcise de mult, şi o sorbi din două-trei înghiţituri.

*

Ce delir, îşi spuse omul care supraveghea staţiunea de la Polul Nord, scoţându-şi o clipă căştile de la urechi. O, Doamne, ce delir! Îşi frecă apoi urechile ca pentru a scoate de acolo zumzetul, apoi îşi puse din nou căştile. Era ora cea mai aglomerată cu tot felul de ştiri, aşa că el nu putea sta fără căşti mai mult de un minut fără a risca să piardă vreo ştire importantă. Îndată ce s-au

încheiat recepţiile diplomatice din capitalele Europei, majoritatea radiogramelor au început să redea flecăreala dintre invitaţi, acoperită de clinchetul paharelor de whisky, de vorbăraie şi agitaţie, care sporeau senzaţia de nebunie, şi aşa destul de evidentă. Operatorul râdea în sinea lui când se întâmpla să dea, la ambasade diferite, peste fel de fel de versiuni ale aceleiaşi întâmplări. În general, toată nebunia aceea, din care o parte răzbătea parţial în radiograme, părea să nu se fi întâmplat la recepţii diferite, ci la una şi aceeaşi serată, care continua de cine ştie câtă vreme şi se va termina odată cu sfârşitul lumii. Voi credeaţi că după moartea lui Tito în Iugoslavia nu vor avea loc schimbări? La fel ca în Spania, după Franco. Aţi văzut azi comisia chineză de funeralii? România… politica din România… S-a dus, îşi zise operatorul, fără a se nelinişti de pierderea unei ştiri. Ştia că o va întâlni din nou, ba chiar că i se va acri de ea. Uite, din nou porumbeii ăia rătăciţi. Şi imediat după asta ceva din Portugalia, aparent neimportant. Parlamentul european… interesele NATO în Mediterana… Spania nu intenţionează… Dacă preţul petrolului continuă să crească… o, Doamne, de câte ori se vor repeta astea?

Pentru că misiunea lui era să asculte tot ce avea de-a face cu lumea comunistă, orice altceva i se părea fără importanţă. Totuşi, indicaţiile spuneau să nu se subestimeze nici un cuvânt, căci, chiar dacă lumea comunistă se infiltrase în toate problemele omenirii, se întâmpla ca într-o discuţie aparent lipsită de importanţă despre discriminarea religioasă din Irlanda, de exemplu, să se descopere ceva legat de bazele de rachete sovietice din nord. Să nu te amăgeşti că ceea ce ţi-a scăpat ţie va fi recuperat de un alt operator. Spune-ţi mereu că eşti singurul operator din lume. În plus, tuturor colegilor li se explicase că radiogramele necifrate, a căror recepţionare era în sarcina lor, erau la fel de importante ca şi cele cifrate. Ba chiar existau state, mai ales cele mici, care, fiindu-le teamă că codul lor secret poate fi descifrat de statele mari, se încumetau să-şi trimită documente importante în clar, cu speranţa că nu vor atrage atenţia tocmai prin absenţa totală a folosirii cifrului.

Orientul Mijlociu… interesele sovieticilor, fireşte, dar… uite că Albania nu e satelitul Chinei. O apropiere de sovietici nu e exclusă… NATO în Grecia… Acum când baza din Groenlanda… Aţi văzut comisia chineză de funeralii? Normal, prietene, o comisie chineză de funeralii e întotdeauna interesantă… Dar în Golful Persic credeţi că… La Marea Moartă…

Imaginează-ţi că eşti singurul operator din lume. Scutură din cap pentru a-şi alunga somnolenţa. O să înnebunesc într-o zi, îşi zise. Să-ţi spionezi vecinul prin zidul de la baie şi tot înnebuneşti, darămite întreaga lume. *World's murmuring*. Îşi aminti tulbure că citise sau poate că auzise la cineva despre tentativa unor scriitori de a scrie o carte totală, în care să se concentreze întreaga realitate a lumii. Ba chiar erau pomenite şi câteva exemple în care se reuşise acest lucru, cum ar fi chipurile un fel de roman cu titlul *Finnegan's Wake*, pe care nu-l citise.

Îi venea să râdă. Cum aţi putea voi să scrieţi o carte a lumii în apartamentele voastre meschine, îşi zise. Cartea lumii, sau măcar o parte a ei, o putea scrie doar

el, în această singurătate îngheţată, în care bezna şi lumina nu s-au despărţit una de alta, precum în epoca Haosului de început. Bâiguielile lumii, zi mai bine, îşi zise. *World's delirium*.

Auzea mereu semnalele neîntrerupte acoperite uneori de transmisiuni radio… Germania îşi va face datoria faţă de Europa…Şi dacă tancurile ruseşti… Peninsula Balcanică în şoc… Şi dacă m-ai uita, ah, dacă m-ai uita, eu tot a ta voi fi… Tocmai la Marea Moartă…

Astă-seară nu se vorbeşte decât de Marea Moartă, îşi zise şi făcu gestul de a-şi scoate căştile, dar în secunda următoare mâna îi rămase în aer… Aşa spune Mao Zedong al dumneavoastră, spunea comunistul albanez. Frază care l-a şocat pe stângistul european… Adică nu mai e şi al dumneavoastră?…

Destul, e clar, îşi zise operatorul, transcriind fraza în notesul pe care-l avea în faţă. Era vorba despre ruptura Albaniei cu China. Îşi scoase în cele din urmă căştile şi-şi închipui cum pare capul lui fără ele: mic, neînsemnat.

De afară se auzea şuieratul vântului printre gheţuri, care i se păru anemic. Privi fix câteva clipe căştile, aproape cu uimire, apoi încet, ca şi când şi-ar fi potrivit urechile unui vrăjitor, şi le puse şi începu să asculte.

CAPITOLUL AL NOUĂLEA

Când Simon Dersha apăru în uşa biroului, Linda şi Silva se priviră una pe alta.

— Pot să dau un telefon? întrebă el. Telefonul nostru n-are ton.

Îşi pusese din nou costumul albastru, aşa cum o făcuse cu câteva zile în urmă, când venise să dea telefon şi nu-i răspunsese nimeni. În vreme ce forma numărul, Silva îşi închipui că e aceeaşi zi, că nu trecuseră decât câteva minute. Ce repede trece timpul, îşi zise.

— Păi n-aţi format decât trei numere, observă Linda, care-i urmărise mişcările.

El întoarse capul, uimit parcă de prezenţa lor, şi puse receptorul în furcă la loc.

— Hm, chiar ciudat! murmură zâmbind vinovat. Uite ce zăpăcit sunt.

— Vă rog să telefonaţi din nou, zise Linda.

— Cum? A, da, desigur. Totuşi…, şi făcu un semn ca şi când ar fi vrut să spună: Gata, nu mai e cazul.

Linda o fixă din nou pe Silva cu privirea. Simon Dersha dădu să plece, dar în ultimul moment se întoarse spre măsuţa pe care era telefonul. Întinse mâna încet spre aparat, ca şi când receptorul ar fi fost fierbinte, şi, cu aceeaşi reţinere, începu să învârtă discul. Chiar în momentul acela se deschise uşa şi intră şeful. Simon Dersha puse într-o clipă receptorul la loc.

— Fă-ţi treaba, continuă, zise celălalt şi se aşeză la birou. Părea că radiază de bucurie. Continuă, te rog, repetă arătând cu mâna spre telefon.

— O, nu, mulţumesc, se bâlbâi Simon Dersha. Telefonul nostru e defect, de asta v-am deranjat.

— Te rog, nu-i nimic, făcu şeful. Poţi să vii când vrei. Şi noi, când avem probleme cu telefonul, apelăm la colegi, nu-i aşa?

— Aşa e, mulţumesc, zise Simon, îndreptându-se totuşi spre uşă.

— Dar n-ai telefonat, îi zise şeful. Te-am intimidat eu, e clar. Par chiar aşa de dur?

— O, nu, dimpotrivă, dar… eu… cum să spun… un telefon fără importanţă, pe care pot să-l dau şi mai târziu… am timp.

— Cum vrei, spuse şeful.

Simon Dersha deschise uşa cu grijă şi ieşi. Linda şi Silva zâmbiră.

— Am impresia că nu-i în regulă, zise Linda şi duse degetul la tâmplă.

— Aşa? făcu şeful. Credeam că l-am intimidat eu.

— Deloc, îl contrazise Linda. Se învârte de o oră în jurul telefonului şi nu îndrăzneşte să vorbească. Se minte singur formând doar trei numere şi caută pretexte să nu sune.

— Ciudat, făcu şeful. Hm, fiecare cu problemele lui.

— Am observat că ori de câte ori îşi pune costumul albastru se poartă ca năuc, zise Linda.

Şeful râse tare.

— La ce-ţi zboară mintea, spuse şi, cu coada ochiului, îşi privi mânecile sacoului. Încercă să mai spună ceva, dar îl întrerupse ţârâitul telefonului.

— Alo! făcu vesel, dar se potoli imediat, aşa cum făcea de obicei când erau căutate Linda sau Silva. Vă rog, aici e! Și îi întinse receptorul Silvei.

La telefon era Besnik Struga. Chipul Silvei se lumină de o mare bucurie, aşa cum se întâmplă şi cu Linda atunci când auzi cine era la telefon. Avea o voce catifelată, cu o nuanţă de duritate care o făcea atrăgătoare. Îi spunea că sosise cu câteva seri în urmă din străinătate, dar că nu o putuse căuta pentru că a avut de pregătit un raport urgent. Nu-i nimic, zise Silva, nu-i nimic, Besnik, după ce termini, după ce te odihneşti. Ce s-a mai întâmplat în… problema aia? întrebă el. Nimic, răspunse Silva. Aşa?… Vocea lui a rămas în aer. O să discutăm când ne vom vedea, zise. Da, da, făcu Silva. Cred că mă înţelegi, Silva, continuă el, aş fi vrut mult de tot să ne întâlnim imediat, dar nu pot, înţelegi, nu pot. Înţeleg, Besnik, zise Silva, dar el insista de parcă s-ar fi îndoit că ea l-ar fi putut înţelege, mai ales acum, când era clar că situaţia fratelui era la fel cum o lăsase. În realitate abia aşteptam să te întâlnesc, te-am pomenit chiar şi acolo unde am fost, pot să-ţi demonstrez asta.

A răscolit din nou amintirile, îşi zise Silva cu un zâmbet imperceptibil. Era ceva ce se întâmpla mereu, de fiecare dată când pleca. Silva nu-şi amintea să cunoască pe cineva mai devotat amintirilor sau celor apropiaţi, mai ales când aceştia erau femei.

— S-a întors de la Paris? o întrebă Linda îndată ce puse telefonul în furcă.

Silva dădu din cap că da. O bucată de vreme, după ce se aşeză, prin mintea ei se perindă, ca un norişor, discuţia cu Besnik şi toate nuanţele ei: cuvintele, respiraţia, fărâma aceea de culpă pentru „problema aia“. Apoi, încetul cu încetul, toate se topiră lăsând în urmă aceste ultime cuvinte. Încă de pe acum, Silva trecea în revistă puţinele vorbe ce i-ar fi trebuit pentru a descrie ce se întâmplase după plecarea lui în străinătate, adică nimic. Skënder Bermema, a cărui plecare în delegaţie se amânase de patru ori la rând şi se afla încă la Tirana, o sunase de câteva ori pentru a-i repeta că în problema aceea nu reuşise să afle momentan nimic.

El se va întoarce la un moment dat din China şi îi va telefona ca şi Besnik,

astăzi, pentru a o întreba dacă se întâmplase ceva în absenţa lui, la care ea îi va răspunde la fel: nimic. Silva oftă.

— Ce a spus? o întrebă Linda. Ce ţi-a povestit de pe acolo?

Silva o privi lung de parcă nu i-ar fi înţeles întrebarea.

— Nimic, zise în cele din urmă.

Linda simţi cum se îmbujorează la faţă. Normal că nu trebuia să-i pună o astfel de întrebare. Puţin mai încolo, văzând stânjeneala de pe chipul colegei, Silva îşi zise că poate o ofensase involuntar cu acel „nimic“ foarte vag, dar nu simţea nevoia să dea alte explicaţii şi, în afară de asta, nici o explicaţie n-avea rost dacă nu ştiai mai întâi situaţia fratelui ei.

Şeful fu chemat undeva şi Silva îşi zise că ar trebui să spună ceva vesel pentru a-i arăta Lindei că nu e supărată pe ea şi că nu-i observase nici măcar întrebarea fără rost. Linda continua să citească câteva hârtii, iar Silvei nu-i venea nici o idee demnă de luat în seamă, când, chiar în clipa aceea, uşa se deschise brusc şi în prag apăru din nou, ca omul care cade în propria-i cursă, Simon Dersha.

— Ia uite, Linda, făcu Silva râzând. Intră, Simon, ce-i cu tine azi? zise apoi cu voce tare.

— Nimic, spuse Simon, strângând din buze, aş vrea să dau un telefon.

— De atunci n-ai reuşit? întrebă Silva făcându-i cu ochiul Lindei, a cărei supărare trecuse ca prin farmec.

— N-am găsit nici un telefon liber, zise Simon Dersha. Şi în plus…

— Mi se pare că nu-ţi arde de telefonat, făcu Linda. Am observat că şi înainte ai ezitat.

— Hm, mormăi Simon Dersha.

— Ce se întâmplă cu tine, Simon? îl iscodi Silva.

— Nu cumva ai vreo problemă foarte intimă şi ar trebui să ieşim afară când vorbeşti? zise Linda.

— N-am spus asta, răspunse Simon.

— Şi, în plus, ultima dată când ai avut telefonul deranjat şi ai vrut să suni de la noi erai îmbrăcat tot cu costumul ăsta albastru.

— Ah, eşti diavolul în persoană! zise Simon Dersha şi se întoarse să plece. Diavolul în persoană! mai spuse şi trase uşa după el.

Ele făcură un timp băşcălie de el.

— Mi se pare că s-a ţicnit de tot, zise Linda.

— Şşt, făcu Silva. O să ne audă.

*

Într-adevăr, Simon Dersha a auzit ce a spus Linda, dar, culmea, cuvintele acelea, care, într-o altă împrejurare, ar fi sunat jignitor, de data aceasta l-au lăsat rece. Şi asta pentru simplul motiv că le auzise de multe ori în ultimele douăzeci şi patru de ore şi tot de atâtea ori, dacă nu chiar mai des, le folosise şi el la adresa

altora, ca şi a lui. Mi se pare că te-ai ţicnit, îi spusese soţia cu o zi în urmă, când el îi dăduse vestea proastă că soţia fratelui, adică cumnată-sa, anunţase că pleacă de la Tirana la soţul ei, detaşat cu serviciul, în urmă cu un an, într-un alt oraş, aşa încât maică-sa, care până atunci stătuse la frate-său, va trebui să stea la ei. Eşti într-adevăr nebun dacă accepţi asta, urmase soţia. Abia avem noi loc în colivia asta şi, uite, acum mai vine cineva. Şi unde să se ducă după capul tău, pe stradă? ridicase glasul Simon. De ce pe stradă? replicase ea. Să se ducă acolo, cu ei. Aşa crezi tu? Ba chiar să nu se mute nici una dintre ele, adăugase soţia lui. Parcă puţină lume a plecat de aici fără familie? De data asta problema e foarte serioasă, continuase Simon. Ai văzut articolul din *Vocea poporului*? A fost mereu serioasă, totuşi oamenii au făcut pe dracu-n patru şi nu şi-au luat familia cu ei, insistase ea. Totuşi, de data asta e altceva, continuase Simon şi cine ştie cât s-ar fi prelungit acest schimb de replici dacă în momentul acela n-ar fi venit fratele lui Simon cu soţia. Erau amândoi negri la faţă de supărare.

— Cum de ne-a lovit pe noi nenorocirea asta? zise cumnata şi izbucni în plâns.

Fratele se trânti pe canapea cu fruntea în palme. Simon era pierdut cu totul. Doar soţia lui continua să rămână calmă. Ea era de părere că familia nu trebuie să se mute şi, în timp ce ceilalţi trei o ascultau sideraţi şi fără un cuvânt, de parcă ar fi vorbit într-o limbă străină, ea se înflăcăra mai tare, căuta noi argumente ca să-i convingă, încerca să găsească exemple, ba chiar pomeni de câteva ori şi de constituţia statului. Să nu te duci, o îndemnă pe soţia fratelui. La urma urmei, asta nu e altceva decât o chestie socială, care are legătură cu conştiinţa socialistă şi naiba mai ştie ce. Acceptă că nu ai o conştiinţă atât de dezvoltată şi nu te duce. Dacă ai fi fost membru de partid, era altceva, dar aşa cum eşti tu, nimeni nu te poate obliga. În cazul lui Veniamin se schimbă treaba, el este trimis de stat şi trebuie să se supună, aşa cum a făcut-o şi până acum. Problema lui e una de stat, administrativă, în vreme ce plecarea soţiei cu el e altceva, e, cum să spun, o chestie ideologică, nu-i aşa, Simon? Exemplul cadrelor care trăiesc alături de popor şi aşa mai departe, nu? Nici o lege nu te obligă la asta în afara propriei conştiinţe. Iar conştiinţa ştim noi cum e, ce să-i faci, ea se dezvoltă mai încet, nu, Veniamin?

Femeia vorbi şi vorbi o bucată de vreme, adresându-se când unuia, când altuia, până ce-i convinse să-i dea mai multă atenţie. Prima pe care o convinse, după cum era de aşteptat, a fost cumnata. Apoi, împreună, le-a fost mult mai uşor să-l convingă şi pe Simon că mutarea familiei, ultima şi cea mai proastă soluţie, putea fi evitată. Şi să găseşti o dezlegare la situaţia aceea, când toate speranţele păreau năruite, nu era puţin. Numai pe Veniamin, care stătea mai departe cu fruntea în palme, nu l-au putut convinge.

Soţia lui Simon a făcut cafele şi, în timp ce le sorbeau, s-a repetat tot ceea ce se spusese înainte, aproape cu aceleaşi cuvinte, dar cu mult mai multă convingere. Au fost amintite diferite cazuri de detaşare, când se crezuse că totul o va lua razna în familia celui detaşat, dar apoi, încetişor, pe neobservate, lucrurile

au fost puse la locul lor, s-au găsit oameni de treabă care să asculte plângerile, au fost făcute nişte drumuri, până ce, în final, ceea ce părea ireparabil să se rezolve.

— Păi tocmai despre astea scria în articolul de alaltăieri din *Vocea poporului*, zise fratele lui Simon. Tocmai aici e buba, că acum mutarea familiei nu mai poate fi evitată, iar argumentele cum ar fi mama, care are nevoie de ajutor, sau tata paralizat, ori cine mai ştie ce nu mai au nici o valoare, ca să zic aşa.

— Ce înseamnă că nu mai au valoare? se miră soţia lui Simon. Nu cumva oamenii au renunţat la ele pentru că a scris la ziar? Îţi spun eu că nu-i aşa, ba chiar o să fie pe dos, cei care au citit în ziar au aflat de ele chiar de acolo şi se vor grăbi să le pună în aplicare.

Fratele lui Simon ridică din umeri cu disperare. Neparticiparea lui pentru o vreme la discuţie a contribuit la depăşirea rapidă a punctului ei critic. Cei prezenţi au început să-şi amintească de cazurile fericite, când argumentele au învins încăpăţânarea unor funcţionari obtuzi.

— Se ştie că mulţi au rezolvat-o cu bine; pierd doar cei pasivi sau care nu au pile şi susţinere, spuse soţia lui Veniamin, arătând cu capul spre bărbatu-său. Iar noi, în afară de voi, nu mai avem pe nimeni.

Cuvintele îi fură urmate de o linişte adâncă. Simon Dersha continua să stea gânditor în fotoliul din colţ. Participase mai puţin ca toţi la discuţie nu pentru că ar fi fost taciturn din fire, ci pentru că atunci când erau luate peste picior legile statului, lui, ca singurul din familie care lucra la un minister, nu-i era prea lă-ndemână să se amestece printre nemulţumiţi, chiar dacă nu era de acord cu ele.

În familia lor modestă, Simon Dersha ajunsese cel mai sus. Lui i se adresau în diferite probleme rudele mai apropiate sau mai îndepărtate: burse pentru copii, repartiţii de case sau locuri de muncă. El simţea că, fără excepţie, neamurile îl credeau mai important decât era, deşi intenţionase de câteva ori să le explice că nu este altceva decât un simplu hârţogar în minister, fără cine ştie ce funcţie. Ceea ce le-ar fi produs o deziluzie amară sau le-ar fi provocat neîncredere, ca şi când ar fi dezertat din faţa necazurilor lor. Motivul pentru care Simon Dersha nu le făcuse mărturisirea, gest care l-ar fi scăpat definitiv de numeroasele lor cereri, a fost teama de a nu-şi dezamăgi familia. Era gata să ia asupra sa vina de a fi indiferent în faţa alor săi, de a se preface morocănos, abulic, leneş, egoist, doar să nu-şi piardă aura de om important.

Uite şi acum, când, după cuvintele cumnatei „noi nu mai avem pe nimeni“, s-a făcut linişte, el a simţit că momentul pe care nu doar el, ci toţi ceilalţi îl aşteptaseră, venise. Toate celelalte cuvinte nu fuseseră decât prologul acelui moment. Simon Dersha îşi privea concentrat verigheta de pe degetul mijlociu. În cele din urmă, privirea soţiei îl aţinti direct.

— Dar dacă ai interveni tu, Simon, sparse ea liniştea. E greu, aşa e, la urma urmei trebuie să ai în vedere consecinţele, dar pentru fratele tău o faci.

Simon ridică din sprâncene. Liniştea era atât de adâncă în jurul său, încât nu s-ar fi mirat dacă mişcarea sprâncenelor s-ar fi auzit aşa cum se aud scârţâind

acele ceasurilor neunse.

— Asta e, zise. Trebuie încercat.

Deşi nu se auzi nici un oftat de uşurare, acesta pluti o clipă prin aer. Chipul fratelui se destinse.

— Ai putea să-l rogi pe ministrul care te-a invitat la cină, spuse soţia. Un cuvânt al lui ar fi de-ajuns…

— Ai fost la masă la un ministru? se miră soţia lui Veniamin. Iar nouă nu ne-ai spus?!

— Şi ce mai ministru! urmă soţia şi făcu un gest care arăta că e cineva din cercurile înalte ale puterii.

Auzind numele ministrului, cumnata rămase cu gura căscată, în vreme ce Veniamin, dimpotrivă, se posomorî.

Lui Simon nu-i scăpă reacţia lui frate-său.

— Ce? făcu. Nu-ţi convine că…

— Nu, nimic, se scuză celălalt, doar că nu ştiu dacă o să aibă efect…

— Cuum? de data aceasta nu Simon, ci chiar propria-i soţie îl întrerupse. Cum poţi să gândeşti aşa? Ditamai ministrul şi să nu poată… Mă mir cum de eşti aşa naiv, Veniamin. Nu, Simon?

Toţi aşteptau ca Simon fie să râdă, fie să se enerveze de naivitatea lui frate-său, dar el nu făcu nimic din toate astea. Chipul îi era la fel de posomorât.

— Ceva tot ai vrut tu să spui, rosti rar, fără a-şi dezlipi privirea de pe faţa celuilalt, care avea o expresie vinovată.

— Degeaba, spuse el în cele din urmă. În realitate poate fi o prostie ce-am spus… Îşi plecă fruntea la urechea lui Simon, de parcă ar fi vrut ca nimeni să nu-l mai audă. Cu ceva timp în urmă, la noi în zonă s-a făcut un exerciţiu militar. Acolo, după cum s-a spus…, pe cuvânt, nu ştiu nimic precis, dar ceva tot am auzit, ceva despre o încurcătură apărută în armată, unde chipurile l-au contrazis chiar pe ăla, pe ministru… Dar poate că nu-i nimic adevărat. Doar bârfe.

— Normal, zise Simon, zvonuri. Ce altceva să fie? Dar mă mir că te ocupi cu astea. Tu ştii că bârfele sunt periculoase.

— Ce zvonuri? interveni soţia lui Simon. Ce bârfe?

— Nimic serios, făcu Simon, prostii.

Era pentru a doua oară când auzea zvonindu-se ceva despre ministru, totuşi continua să-şi privească supărat fratele, ca şi când ar fi vrut să-i spună: Bine, ceilalţi se pot ocupa cu astea, dar ţie ce-ţi trebuie, tâmpitule, tu care eşti cu sabia deasupra capului. Sau asta nu ţi-e de ajuns?

În urmă cu o săptămână, când absolut întâmplător, la bufet, Simon auzise doi colegi vorbind despre „ministrul lui“, cum îi spunea în sinea sa, cât pe ce să i se facă rău. Prinsese întâmplător cuvintele „pentru asemenea greşeli nu te iartă nimeni, poţi fi şi ministru“ şi, deşi nu-i stătea în fire să asculte discuţiile altora, fără să vrea, fiind foarte aproape de ei, în aşteptarea cafelei, auzise mai mult de atât. Ei continuau să vorbească despre greşeala pentru care „nu te iartă nimeni“,

mirându-se că un asemenea oficial „ca el“ putea s-o facă şi, deşi pomeniseră din nou cuvintele „poţi fi şi ministru“, celălalt completând „ba chiar mai mult decât ministru“, lui Simon i-a trecut prin cap că poate ministrul lor greşise cu ceva. Dar mai apoi, pentru că întârzia cafeaua lui şi el fusese obligat să aştepte acolo, a auzit şi cuvintele „exerciţii militare“ şi „ordin“ şi imediat după ele a înţeles, cu groază în suflet, că nu era vorba despre ministrul de la ministerul lor, ci despre celălalt, „al său“…

Deşi mai târziu Simon a încercat să se liniştească, spunându-şi că, după un articol în ziar, era posibil să se răspândească asemenea zvonuri, totuşi o urmă de îndoială tot i-a mai rămas. Ea avea legătură cu purtarea ciudată a prietenului său, ministrul adjunct, cel care-l dusese la cină la personajul acela important, şi care, la prima lor întâlnire după aceea, în loc să vorbească numai despre seara aceea minunată, nu doar că se prefăcea că a uitat-o, ba chiar îţi dădea impresia că încearcă să nu şi-o mai amintească şi, în general, nimic din ceea ce avea legătură cu ministrul. Atunci Simon Dersha i-o luase drept reacţia pe care o au unii oameni pentru a arăta că nu dau importanţă acelor lucruri, pentru a arăta că sunt deasupra lor, numai că, ascultând discuţia de la bufet, îşi amintise din nou comportamentul ministrului adjunct, care acum îi apărea într-o lumină nouă. Totul avea legătură cu refuzul acestuia de a-i telefona după cină zile întregi, cu cina însăşi, mai bine spus cu momentul în care sunase Enver Hodja, moment care schimbase ceva într-un mod hotărâtor, ba chiar încă mai-nainte, cu zilele dinaintea cinei, când, primind invitaţia, în beţia entuziasmului, lui Simon Dersha îi trecuse prin cap o umbră de îndoială: De ce era invitat el, un om modest, la o asemenea cină? Era întrebarea pe care i-o pusese, fără nici un gând rău, chiar atunci prietenului său ministru adjunct, iar răspunsul aceluia, cum că oamenii mari au nevoie uneori să se întâlnească direct cu simplii cetăţeni, că de la ei pot afla în unele cazuri mai mult decât din documentele oficiale etc. etc., i s-a părut atunci absolut firesc lui Simon Dersha, numai că, după discuţia de la bufet, când şi-a amintit de explicaţia asta, i s-a părut nu doar incompletă, ci şi foarte naivă, ca să nu spunem mincinoasă. Au fost momente în care Simon Dersha a mers atât de departe cu suspiciunile, încât şi-a amintit spusa cuiva conform căreia, în momentele de prăbuşire, personajele importante au tendinţa de a fi mai atente faţă de oamenii de jos. Fireşte că şi-a scos din cap un asemenea argument, spunându-şi pe bună dreptate că, dacă ar fi fost aşa, ministrul ar fi avut de unde să-şi ia un subaltern de-al său faţă de care să fie ceva mai grijuliu, şi totuşi n-a putut scăpa de otrava îndoielii. Chiar dimpotrivă, absenţa argumentelor era mai ucigătoare decât prezenţa.

Cine ştie cât de departe ar fi ajuns Simon cu frământările lui, dacă la ştirile de joi de la TV nu l-ar fi zărit pe ministru la o ceremonie oficială. Bârfitori nenorociţi, a răbufnit în sinea sa, m-aţi pus aiurea pe jar. Apoi a început să se acuze singur, să-şi spună psihopat, dobitoc, căci, la urma urmei, ce motive avea el să se frământe? Că ministrul doar nu-i era vreun apropiat sau vreo rudă de care să depindă viitorul lui. Desigur că ar fi fost neplăcut dacă i s-ar fi întâmplat

ceva, pentru că Simon îşi făcuse un lung şir de iluzii plecând de la cina aceea memorabilă, dar numai atât, acum nu trebuia să exagereze făcând o sperietoare din fiecare bârfă murdară. Şi-i părea într-adevăr rău pentru zilele în care se perpelise inutil. Numai că, imediat ce frate-său a amintit zvonurile despre ministru, el a simţit că toate îndoielile îl cuprind din nou, ca şi cum argumentele de adineauri ar fi dispărut în neant. Uite deci că cele auzite la bufet n-au fost nişte simple bârfe, câtă vreme şi fratele lui, în oraşul ăla amărât unde fusese transferat, le auzise. Deşi un orăşel prăpădit, era chiar locul în care se făcuseră manevrele militare şi evenimentul pentru care nimeni nu te-ar ierta. Doar orgoliul nu l-a lăsat pe Simon să ceară şi alte amănunte.

— Fă-o, te rog, Simon, pentru noi, îl întrerupse din gânduri soţia lui Veniamin. Ştim că ţi-e greu, dar gândeşte-te în ce hal am ajuns. Un frate ai, nu mai mulţi.

— O s-o fac, zise Simon, mirat chiar şi el cât de hotărât era.

În realitate, chiar avea de gând s-o facă. Şi cu atât mai mult dacă ministrul ar fi fost în dizgraţie. Nu-şi spusese mereu că oamenii, când o iau la vale, sunt mai atenţi? Gândul acesta, care i se păruse atât de corect acum, un minut mai târziu i se păru complet aiurea. Să mergi la om cu un necaz, în vreme ce el însuşi e în belea, nu e la fel cum ar fi să-i ceri unuia un foc, în vreme ce lui îi arde barba? Treaba asta era, într-adevăr, nelalocul ei, deşi… necazurile celor mari au deja altă amploare. Sigur că aşa e, îşi zicea el câteva minute mai târziu, orice lucru depinde de cum îl iei şi, chiar dacă la ora aceasta ministrul nu mai avea autoritate deplină, asta nu-l împiedica deloc să rezolve, cu un telefon, o problemă pentru care s-ar chinui o mulţime de funcţionari mai mărunţi. Simon îşi amintea adesea spusa unui bătrân şef de protocol despre un director din minister, care fusese retrogradat de două ori la rând, şi totuşi rămăsese tot şef: Chiar şi cu un colţ, leul tot poate să te sfâşie. Chiar dacă era aşa, lucru pe care lui Simon îi venea greu să-l creadă, deci chiar dacă leul rămăsese cu un colţ, de ce să nu profite el, Simon Dersha, de colţul rămas? La urma urmei, nu-i ceruse nimic şi nici nu-i va cere altceva în afară de asta. Da, îşi zise din nou, hai să profite de ultimul colţ.

— Mâine o să fac ceva, zise în mijlocul liniştii. Apoi, întorcându-se spre soţie, adăugă: Scoate-mi costumul albastru.

— E pregătit, zise ea, privind veselă spre cei doi cumnaţi ca şi când le-ar fi spus: Aţi văzut că l-am convins. O s-o facă Simon, o s-o facă. E pregătit, spuse din nou, l-am dus la curăţat acum o săptămână, de parcă aş fi presimţit ceva.

— Hm, da, făcu Simon. Îşi aminti că la cina aceea de neuitat îşi pătase costumul cu sos.

Micul apartament se înveseli dintr-odată. Pomenind despre costumul albastru, era clar că viitoarea intervenţie a lui Simon devenea mai credibilă. Costumul acela din stofă poloneză, croit în urmă cu cincisprezece ani, aducea în memoria familiei şi a rudelor clipele unui moment deosebit care-i lega pe toţi de Simon Dersha. Asta le amintea de luminile de sărbătoare, de sala de şedinţe în

care se ţineau mitinguri, se dădeau premii sau erau decoraţi oamenii muncii. Când se întorcea de acolo, Simon Dersha aducea, impregnat în costumul acela mai curând decât pe chipul strălucind de emoţie, o frântură din bucuria evenimentului, sporită de scânteierea camerelor TV sau numele importante prezente în sală. Şi lucrul acesta era atât de evident, încât, dacă şi-ar fi pus costumul într-o zi obişnuită, soţia, rudele, toată familia şi-ar fi spus cu siguranţă: Simon, ai confundat data, azi nu e nimic care să justifice…

Toate acestea şi le aminti Simon în biroul lui. Se petrecuseră doar cu o zi în urmă, dar pentru că gândul la ele îl măcinase tot timpul, i se părea că de o săptămână întreagă le tot învârte pe-o parte şi pe alta.

Uite că şi diavoliţele din biroul vecin îi observaseră costumul. Dar asta nu-l deranja, la fel cum nu-l deranjau nici cuvintele „mi se pare că s-a ţicnit de tot“, pe care tocmai le rostise una din ele. Problema principală era cum să telefoneze. Ministrul îi dăduse în seara aceea ambele numere de telefon, de la birou şi de acasă, şi, pentru că toată după-amiaza precedentă, după ce-i dăduse cuvântul fratelui că va interveni, îşi spusese că ar fi fost mai bine să-l sune pe ministru la birou, în cursul dimineţii, din contră, i se păruse mai justificat să-l sune acasă. Între timp, a înţeles că putea să-şi piardă toată ziua întrebându-se asta, fără a-l suna nici la birou şi nici acasă. Ceea ce l-a decis să sune imediat, moment în care colegul de birou i-a spus că telefonul e din nou defect, lucru care l-a făcut să răsufle uşurat. Simon ar fi lăsat lucrurile aşa, doar că acasă era aşteptat cu nerăbdare. Să le spună că telefonul din birou e deranjat şi că pentru asta nu telefonase nu mergea deloc. Mai bine să dea telefon, să scape, să-şi liniştească conştiinţa, iar pe urmă fie ce-o fi.

Hotărât, Simon merse în biroul vecin, unde începu să formeze numărul, când îşi zise că poate nu e bine să audă şi ele şi puse receptorul în furcă. Ceea ce se dovedi corect, căci diavoliţele acelea, care-i observaseră imediat costumul, cu siguranţă că nu-i vor scăpa nici un cuvânt, în ciuda atitudinii indiferente pe care o arătau. Nu, mai bine că nu sunase de acolo. Şi totuşi asta nu însemna că nu trebuie să mai telefoneze.

Dar, văzând că se apropie sfârşitul programului, Simon a fost cât pe ce să intre în panică, dar s-a liniştit imediat spunându-şi că, şi dacă nu l-ar fi prins la birou, ar fi putut să-l sune pe ministru acasă, cu atât mai mult cu cât amândouă posibilităţile aveau aceeaşi finalitate.

La ora două el nu telefonase încă şi se afla în mijlocul coridorului, trecându-i în revistă pe colegii care ieşeau din birouri. Era momentul cel mai potrivit s-o facă, când fiecare se pregătea să plece şi birourile se goleau. Putea găsi un telefon fără să bată la ochi. Cum? se întrebă în sinea sa. Ce era cu acest „fără să bată la ochi“? Până cu câteva zile în urmă a fi fost mândru să-l sune, ba chiar în faţa celorlalţi, iar acum îi treceau prin cap tot felul de tâmpenii. Erau într-adevăr de neiertat. Dacă s-ar fi aflat cum gândeşte, orice coleg l-ar fi făcut de doi bani. Îl vedeţi pe ăsta, se ocupă cu bârfa, creează suspiciuni. Asemenea oameni sunt de neacceptat în societatea noastră. Mic-burghezi defetişti, scandalagii. Hm!

Le zări pe Linda şi pe Silva încuind uşa biroului şi fu gata să facă un pas spre ele strigând: Aşteptaţi cât să dau un telefon. Dar nu numai că nu a făcut-o, ci s-a ascuns după colţ ca să nu-l vadă. Mi se pare că-mi pierd într-adevăr minţile, îşi spuse. Acum i se părea că uşile sunt încuiate prea repede şi fiecare minut care trecea îi reducea posibilitatea de a telefona. Nu intra în panică, îşi spuse în câteva rânduri, totuşi era din ce în ce mai neliniştit. Realitatea e că nici nu trebuia să se agite, câtă vreme exista şi telefonul de la poartă, de unde ar fi putu suna la orice oră ar fi vrut. Ba chiar, dintr-un punct de vedere, era chiar mai bine. Era un telefon, ca să spunem aşa, comun, care nu aparţinea nimănui, aşa că în caz de… Ce idioţenii îmi trec prin cap, îşi zise, ce ruşine! Cum de ai ajuns în halul ăsta?

Se afla pe treptele de la parter, în faţa cabinei portarului, a cărei uşă o împinse cu hotărâre.

— Vreţi să telefonaţi? îl întrebă portarul. Poftiţi!

Simon Dersha ridică receptorul şi formă primele cifre. I se păru că portarul îl privea curios. Ultima cifră era 9 şi degetul lui învârti discul la maxim. Îl ţinu o clipă aşa, apoi îi dădu drumul. Discul nu ajunsese încă la capăt, când Simon se întrebă: Dar dacă omul chiar a dat de necaz? Iar el îl suna şi, culmea, chiar acasă. Cu mâna liberă apăsă butonul imediat ce auzi soneria de la capătul celălalt al firului.

— Nu răspunde? îl întrebă portarul. Să mai fi aşteptat niţel.

Spune-i altuia toate astea, îşi zise Simon şi ieşi afară fără un cuvânt. Aerul rece parcă îl mai limpezi puţin. Totuşi, nu regreta că renunţase să sune de la poartă. Dacă ar fi putut să-i telefoneze la birou, era mai uşor, dar acasă era altceva. Pe urmă şi privirea curioasă a portarului… În realitate, gândul de a telefona de la un telefon care nu aparţine nimănui era perfect, iar asta nu era complicat. Ar fi putut suna de la poştă. Culmea că nu-i trecuse prin cap mai devreme.

Ajungând în faţa clădirii poştei, Simon respiră din toţi rărunchii. I se părea că de aici nu mai are încotro să se ducă. Fie ce-o fi, îşi zise, şi băgă mâna în buzunar ca să găsească o monedă de douăzeci. Făcu toate acestea ca un robot şi, doar când auzi o voce rostind de dincolo „Alo…“, avu un tremur şi-şi reveni.

— Alo, casa tovarăşului…

— Da, sunt chiar eu, răspunse ministrul.

— Tovarăşe ministru, scuzaţi-mă că vă deranjez, se bâlbâi Simon Dersha. Cu atât mai mult la ora asta.

Rosti apoi o grămadă de cuvinte pe care mai târziu n-ar fi fost în stare să le reproducă. La un moment dat i se păru că nu va reuşi să se explice. Erau câteva piedici de depăşit, prima să-i amintească celuilalt cine era, apoi…

Dar ministrul, spre uimirea lui, îşi aminti imediat.

— Aha, sunteţi dumneavoastră care aţi fost la mine împreună cu… desigur, desigur. Îmi amintesc foarte bine… Da, da… despre ce e vorba?

Vocea celuilalt, spre deosebire de seara cu cina, îi păru mai subţire.

Simon reuşi să-i spună ceva despre motivul telefonului, dar când ministrul a

întrebat din nou „Despre ce este vorba?“, el a înţeles că nu explicase nimic. Începu din nou, dar simţi că se încurcă. Două tinere se foiau în jurul cabinei, aşteptând cu siguranţă ca el să termine. La naiba, îşi spuse Simon, nu poate omul să vorbească liniştit nici din cabina poştei.

— Aha, vreţi să ne întâlnim? întrebă ministrul de la celălalt capăt al firului. E o treabă simplă. Puteţi veni când doriţi, dragă. Chiar şi acum.

— Acum? gâfâi Simon, parcă vrând să strige „Nu, nu, de ce atâta grabă?“, dar celălalt insista.

— N-avem de ce s-o mai lungim, tocmai azi după-amiază sunt liber. Vă aştept la mine la ora şase. E bine?

— Vă mulţumesc, dar… cum să vă spun… aşa repede… Poate…

— N-o mai lungiți, zise celălalt. Vă aştept la şase fix. La revedere.

La naiba, îşi zise Simon punând receptorul la loc. Ăstuia parcă-i arde buza după un musafir.

În vreme ce păşea şovăitor spre casă, nu scăpa deloc de senzaţia că greşise telefonând. Vocea aceea piţigăiată, îşi zise, apoi solicitudinea de a-l primi. Avea gura amară. Desigur, gândi, aşa se întâmplă când nu te mai vizitează nimeni… Crezi? se întrebă. Să se fi ajuns chiar la asta? Încerca să-şi amintească discuţia telefonică, dar nu reuşea. În două-trei rânduri reluă în gând ştirile de joi de la TV, dar asta nu-l liniştea. Cum naiba mi-a ieşit telefonul ăla în cale? îşi spuse.

— Ce e? îl întrebă soţia când deschise uşa apartamentului. Ce s-a întâmplat? Eşti negru la faţă.

— Nimic, zise el. Am vorbit cu ministrul, mă aşteaptă la şase.

— Aşa? strigă ea. Dar e minunat!

— Cine e la noi?

— Ăia doi, Veniamin şi nevastă-sa, cine să fie?

— Hm, făcu el.

— Nu-nţeleg, tu nu te bucuri?

El făcu un semn indecis cu mâna.

— Cel puţin nu te arăta nervos în faţa lor, zise ea. Nu-i bine.

El îşi scoase paltonul şi-l atârnă în cuier.

— Simon a vorbit cu ministrul, anunţă ea când intrară împreună în camera în care aşteptau fratele şi cumnata.

— Adevărat? exclamară cei doi într-un glas.

Simon se trânti pe canapea.

— Azi, la ora şase, o să discut cu el, zise, fără a privi pe nimeni.

Fratele şi cumnata nu ştiau cum să-şi mai arate bucuria. Ochii le străluceau, rosteau cuvinte fără şir, pline de recunoştinţă. Simon continua să stea îmbufnat. Cumnata îi făcu un semn lui Veniamin şi se ridicară să plece.

— Bine, noi plecăm, zise ea. Îţi mulţumim mult, Simon. N-o să uităm câte zile om avea.

— Nu face nimic, rosti Simon.

Soţiei lui Simon i se păru că surprinde o expresie de derută pe chipul

cumnatului.

— Unde să vă duceţi? zise ea. Rămâneţi la masă, cu ce avem.

— Nu, nu, făcură cei doi cu voci ostenite.

Soţia lui Simon îşi privi soţul cu asprime.

— Rămâneţi, spuse şi el. Nu avem mare lucru…

— Ziceam să nu vă deranjăm, bâigui soţia lui Veniamin.

— Nu-i nici un deranj, o contrazise cumnată-sa. Rămâneţi la masă, apoi o să-l aşteptăm împreună pe Simon. Nu?

Veniamin şi nevastă-sa priviră spre Simon.

— Aşa să faceţi, zise şi el.

Soţia îi şopti ceva la ureche lui Veniamin. El clătină din cap şi dădu să iasă. În urma lui se auzi uşa închizându-se.

— Unde a plecat Veniamin? făcu soţia lui Simon.

— Undeva, jos… Se întoarce îndată.

Cele două femei se duseră la bucătărie pentru a pune masa. Imediat se întoarse şi Veniamin, cu câteva sticle de bere într-o plasă.

— Nu faci bine că te porţi aşa, îi zise soţia lui Simon, la ureche, când veni să-i cheme la masă. Le scoţi pe nas binele făcut… Nu uita că el o ţine de ani buni pe maică-ta.

— Of, de unde să ştii tu cum merg treburile! zise Simon în şoaptă, dar ea nu-l auzi.

În timpul prânzului, Simon încercă într-o oarecare măsură să îndrepte lucrurile, ceea ce provocă o mare uşurare la masă. Când şi când cei doi musafiri erau cuprinşi de un val de bucurie care întrerupea firul discuţiei, spulberând ca un curent de aer cald nu doar cuvintele, ci şi şirul frazelor şi chiar logica lor. Ce nu ne-a trecut prin cap în căutarea unei rezolvări, spunea soţia lui Veniamin. N-am spus nimănui, dar vouă putem să v-o spunem, mai ales acum. Ea crede că treaba e rezolvată, îşi zise Simon Dersha, privind-o fix. Aşadar, ne-am imaginat o cale de rezolvare niţeluş mai specială, urmă femeia, deşi, cum am auzit, au început şi alţii s-o folosească în ultima vreme. Ca să nu-şi distrugă familia, soţ şi soţie au ajuns să divorţeze, aşa încât ea să-şi păstreze apartamentul din Tirana, iar pe urmă bărbatul să vină pe furiş să se-ntâlnească. Hi, hi, hi. Aţi auzit de şmecheria asta?

— Ceva-ceva am auzit eu, zise Simon posomorât, dar am crezut că e o glumă.

— Nu, e adevărul gol-goluţ, confirmă cumnata. Nevoia te învaţă să faci orice.

— Aţi fi făcut-o şi voi? întrebă soţia lui Simon.

— De ce nu? răspunse cealaltă. Ce ne-ar mai fi rămas de făcut?

Hm, făcu Simon. Adică o despărţire falsă, urmată de întâlniri secrete, ca între iubiţi, minunat. În felul ăsta scapi şi de soacră, căci soacra nu poate sta cu fosta soţie, chiar dacă despărţirea e de formă. O situaţie de invidiat.

— Ehei, ce nu mai inventează lumea! făcu soţia lui Simon.

Pentru o vreme, la masă se făcu linişte.

— Să vă fac o cafea? întrebă gospodina, luând de pe masă sticlele goale de

bere.

— Mie să nu-mi faci, zise Simon.

— Simon vrea să se odihnească puţin? întrebă cumnata.

— Ce vrei să faci? i se adresă şi soţia.

— De noi să nu-ţi faci griji, ziseră toţi într-un glas. Mai ales că după-amiază ai treabă, urmă soţia. Odihneşte-te, mai bine, Simon, odihneşte-te.

— În regulă, atunci, zise el, o să mă întind puţin. Berea asta m-a moleşit.

— Du-te, Simon, odihneşte-te, îl îndemnă şi Veniamin, grijuliu.

El se duse în dormitor, îşi scoase costumul şi se întinse pe pat. Deşi avea capul tulbure de la bere, simţea că nu-i e somn. Mai bine aş fi băut o cafea, îşi zise. Dar nu-i nimic, putea s-o bea şi mai târziu. Îşi simţea stomacul greu. Şi, ca şi când n-ar fi fost destul, îşi amintea frânturi din discuţiile de la masă, care-l făceau să se simtă şi mai rău. Hm, ia te uită ce ne mai trece prin cap, îşi repetă de câteva ori. Divorţ fals şi apoi întâlniri à la Romeo şi Julieta, iar mai târziu adio, soacră. Încercă să-şi închipuie unde ar dormi maică-sa dacă cei doi ar pleca şi asta îl îngrozi. Până acum fusese perfect, plătise o mie de leka pentru bătrână (la început dăduse cinci sute, dar fusese obligat să dubleze suma de când frate-său fusese detaşat) şi fusese liniştit. Iar acum tot echilibrul familiei era în pericol. Nu e uşor să mai aduci un om în casă, repeta nevastă-sa, mai ales un bătrân. Cu bătrânele se cheltuieşte mult, se vizitează toată ziua-bună ziua, doar cafeaua costă o mie de leka pe lună, lasă şi celelalte. Era clar că vor începe şi certurile noră–soacră, iar după asta cine mai ştie ce mai urmează. Trebuia neapărat să rezolve problema. Fusese o prostie din partea lui să regrete că-i telefonase ministrului. Am făcut foarte bine, îşi zise, înfundându-şi capul în pernă cu speranţa că va putea să doarmă. Foarte bine. Totuşi, somnul nu venea.

La ora patru şi jumătate s-a sculat, s-a îmbrăcat şi a ieşit din dormitor. Din bucătărie venea un miros îmbietor de cafea şi zvon de glasuri. Cu siguranţă că-l aşteptau să se trezească. Când intră, se mişcară cu toţii, pregătiţi să-i intre în voie.

— Ai dormit puţin? îl întrebă soţia.

— Eh, puţin.

— Să-ţi fac o cafea?

— Acum da, o să beau una şi eu.

Ar fi băut cu plăcere, deşi era sigur că va bea şi cu ministrul una.

Se înseră. Căldura din cameră, zgomotul râşniţei de cafea, vorbele puţine şi domoale în după-amiaza care se ducea îi strecurară în suflet un sentiment de milă faţă de frate-său. De când fusese detaşat pierduse, cu siguranţă, căldura familiei. Trebuie făcut ceva, îşi spuse.

Ieşind în stradă, văzu că era seară de-a binelea. Era umezeală, ploaia putea începe în orice moment. După ce termini, vino direct acasă, îi spusese soţia. Te aşteptăm cu nerăbdare.

Făcu o parte din drum încercând să se gândească la altceva. Când şi când schimba câte ceva în frazele pregătite… Să mă înţelegeţi corect, tovarăşe

ministru, e şi problema mamei… Apoi încerca să-şi ia gândul de la asta. Treaba nu i se părea extrem de complicată. Complicat era altceva… Ce, ce! auzea şoptindu-i o voce interioară în vreme ce se apropia de cartierul în care locuia ministrul. Dar el se străduia să nu-i răspundă glasului acela mititel, care încerca să sune alarma. Strada asta pare mai sumbră, gândi Simon Dersha. Vitrinele erau mai întunecate ca oriunde, iar umezeala i se strecura până la oase. Pe trotuare, trecătorii erau din ce în ce mai rari. Uite şi strada pe care stătea ministrul. Era şase fără douăzeci şi ar fi trebuit să meargă foarte încet, ca să nu ajungă înainte de vreme. Strada, care avea de o parte şi de alta case cu etaj, era slab luminată şi părea pustie. Simon Dersha se simţea trist. Toată bunăvoinţa aceea, glasul piţigăiat… Destul, s-a trezit admonestându-se, ai început din nou? A trebuit să facă un efort supraomenesc să nu se mai gândească, dar îndoielile îl asaltau din toate părţile şi nu le putea evita. Ceea ce ar fi putut face era să le strice rânduiala, aşa încât îl învăluiră de-a valma, plus imaginea maică-sii mutată la ei, leul care putea sfâşia chiar şi cu un colţ, cafelele bătrânei şi ştirile de joi de la TV.

Era foarte aproape de vila ministrului, dincolo de postul de pază unde soldatul, înfăşurat într-o manta neagră, părea nemişcat. Faţada vilei era întunecată, doar undeva, în spate, se vedeau lumini. Îşi încetini paşii în apropierea porţii. Mantaua santinelei strălucea tulbure în noapte.

Simon Dersha îşi zise că vremea îndoielilor şi indeciziei trecuse, aşa că se pregăti să-i vorbească soldatului, a cărui privire părea că-l fixează cu atenţie, dar tocmai în ultima clipă îi trecură prin cap zvonurile despre China. În asemenea situaţii apar de regulă deviaţioniştii… Cum de nu se gândise mai-nainte? Îi bântuiseră mintea tot felul de prostii, cafelele bătrânelor şi alte bazaconii, în vreme ce de asta, care era în atenţia tuturor, uitase.

Se calmă trecând pe lângă santinelă, fără să se oprească. Ce naiba făcea acum, pleca? Nu-ţi face probleme, îşi spuse, poţi să te întorci, nu te opreşte nimeni. Cu atât mai mult cu cât mai erau două minute până la şase. Făcu douăzeci de paşi de-a lungul zidului împrejmuitor al vilei, mai merse câţiva metri, apoi într-adevăr se întoarse. Dar gândul la China nu-l părăsea deloc, ba chiar cu cât se apropia mai mult de poartă, acesta devenea mai stăruitor, ca şi când acolo şi-ar fi avut sorgintea. Situaţii ca asta… Momente de ruptură… mereu apar deviaţioniştii… ca şoarecii înainte de cutremur… Simon se afla la câţiva metri de santinelă şi încă nu ştia dacă să intre la ministru sau nu. Îşi rări paşii şi se întoarse spre clădire, care părea şi mai întunecată în spatele arborilor uzi. Simţi din nou privirea soldatului fixându-l, apoi auzi o mişcare şi vocea acestuia în şoaptă:

— Dumneavoastră… la ministru?

Simon îl privi mirat. De unde ştia? Cum e posibil? Fără a răspunde, continuă să meargă depăşind gardul viu. Mai încolo îşi încetini din nou paşii, dar nu se mai întoarse.

Poate că e altcineva, îşi zise soldatul, care fusese anunţat despre sosirea unui vizitator şi urmărea cu privirea umbra care se îndepărta.

*

Din interiorul vilei, stând în picioare în spatele geamului rece al salonului de la parter, ministrul zări silueta lui Simon Dersha îndepărtându-se. Întinse mâna pentru a apăsa butonul soneriei, dar îşi aminti că soldatul fusese prevenit de venirea vizitatorului. Când silueta, după ce se apropie de santinelă, trecu mai departe, ministrul fu cât pe ce să strige: Ce face măgarul ăsta, de ce nu-l lasă să intre? Altădată ar fi trimis pe cineva în fugă să-l întrebe pe paznic ce s-a întâmplat, de ce a plecat vizitatorul, dar în seara aceea nu putea s-o facă. În alte împrejurări… Ministrul zâmbi cu amărăciune. În alte împrejurări n-ai fi stat în faţa ferestrei, aşteptând un modest funcţionar, al cărui nume nici nu ţi-l mai aminteşti, îşi zise în sinea sa.

Între timp, umbra dispăruse în spatele zidului care împrejmuia vila. Deci nimic nu fusese întâmplător. Nici împuţinarea apelurilor telefonice din ultimele două săptămâni, nici rărirea vizitatorilor. De zeci de ori îşi spusese în ultimele zile „Ceea ce-mi închipui e o prostie“ şi, tot de zeci de ori, apoi, tocmai când îşi spunea că scăpase de suspiciuni, acestea se întorceau din nou, mai stăruitoare ca până atunci.

Toată săptămâna trecuse aşa, cu excepţia zilei de joi seara, după ştirile de la TV. Dar şi liniştea de după ea se epuizase repede. Au venit din nou câteva zile incerte când el, în biroul spaţios de la minister, privea telefoanele de pe masă, secretarul care intra tăcut pentru a primi ordinele şi îşi repeta încontinuu: La naiba, sunt ministru ca şi până acum. Nu se schimbase nimic, în anticameră stăteau santinelele, mai încolo consilierii, adjuncţii, un număr de şefi care-i aşteptau ordinele, la fel ca până atunci… Şi totuşi simţea că nu e aşa. Era ceva schimbat. Şi nu ceva, ci totul.

Îşi spusese în câteva rânduri că o s-o ia razna, dar simţea că nu e sincer cu sine însuşi. În realitate, s-ar fi bucurat să se întâmple aşa, ca toate acestea să fie rodul minţii lui zbuciumate. Ar fi fost, fără îndoială, mai bine, mult mai bine, dar problema era că nu credea nici el în asta.

Era puţin tras la faţă, dar acesta e un lucru normal pentru unii. Ceea ce i se părea insuportabil era faptul că i se subţiase vocea. I se părea că piţigăiala asta le arăta celor din jur tot chinul lui. Încercase s-o ascundă, să-şi îngroaşe dinadins vocea, dar era imposibil s-o facă mereu. Cel mult ar fi putut încerca la telefon. I se părea greu de suportat vocea aceea piţigăiată. Şi că pierderea puterii începea chiar de acolo. În tentativa de a îndrepta ceva, apelase la unele lucruri la care înainte vreme nici nu se gândise: băuse apă cu gheaţă de la frigider, cu speranţa că va răguşi, dar nu se întâmplase nimic. Gâtul lui, atât de sensibil la schimbările de vreme, rezistase cu brio.

Toate acestea îl făcuseră să treacă rapid de la nervozitate la autocompătimire. Apoi venise brusc o perioadă de calm. Reuşea să se convingă singur că nu s-a întâmplat nimic şi că, şi dacă s-ar fi întâmplat, va trece repede. Într-o asemenea zi îl sunase Simon Dersha. Şi l-a amintit foarte rapid, pentru că

fusese la cină în seara în care primise telefonul acela special. Acum îi era ruşine de el însuşi, ba chiar încerca să uite faptul că el, membru al guvernului şi al Biroului Politic, se bucurase vorbind cu un neica-nimeni. Dar asta nu-l împiedicase să-şi mănânce prânzul cu aceeaşi poftă ca întotdeauna.

— Vrei o cafea? îl întrebase soţia la sfârşitul mesei.

S-a dus apoi în dormitor, s-a întins, dar somnul l-a ocolit. Bucuria, o bucurie tăcută şi, într-adevăr, niţeluş umbrită, nu-l părăsea. Îşi zicea că dacă intrase la bănuieli din pricina telefoanelor, avea motive să se bucure pentru acesta din urmă. În plus, omul care-l sunase nu era vreun opincar din fundul ţării sau careva din familie. Lucra la un minister şi se ştie că atunci când e de mirosit ceva… chestii dintr-astea… (n-ar fi vrut nici să se gândească la cuvântul „schimbări"), deci, când era vorba despre … asemenea… ei sunt primii care le percep.

În vreme ce fixa tavanul, gândul îi zbura de la una la alta. Se întrebase de câteva ori de ce ar fi putut veni omul acela, funcţionarul, dar apoi îşi zicea că la urma urmei asta n-avea nici o importanţă. Important era că venea. Când se întâmplă… dintr-astea… nimeni nu te mai caută, de parcă ai fi ciumat.

Îşi spusese de nenumărate ori că toate frământările lui sunt inutile. Se învârti în pat. Măcar să fie aşa şi nu i-ar părea rău de nimic. Trecute-uitate, numai aşa să fie.

Acum nu-şi mai putea ascunde frica. Ceea ce nu-i era clar era momentul în care începuseră toate. Cu siguranţă, la cina aceea de neuitat, când telefonul lui Enver Hodja rupsese totul în două. Dar poate că începuse mai devreme, în seara aceea rece pe câmpul mohorât, de unde el comanda exerciţiul militar, când fusese anunţat că un grup de ofiţeri tanchişti îi contestaseră ordinul. În picioare, la intrarea în cort, îl privea pe curierul care-i adusese vestea sau, mai bine spus, nu pe el, ci numai porţiunea pătrată din chipul lui, atât cât îi lăsa descoperit gluga din care se scurgea apă, obrajii şi bărbia, cât se vedeau din ele. Ofiţerii tanchişti nu au executat ordinul de a încercui comitetul de partid al oraşului, raportase curierul cu o voce obosită, incoloră, iar el a simţit că i se prăbuşeşte ceva în suflet. Cum? a strigat. Cum îndrăznesc să conteste un ordin!? Şi, în vreme ce curierul, cu aceeaşi voce plată, tocmai explica ceva, el a început să strige tot mai tare, ca să acopere vorbele celuilalt, care i se păreau din ce în ce mai cumplite. La arest, striga, imediat la arest. Şi totuşi ceva-ceva din explicaţiile curierului îi ajunse la ureche… Tancurile armatei… spuseseră ofiţerii… în orice împrejurări… nu pot înconjura un comitet de partid… pentru că… pentru că… La arest, urla el întruna, la arest!

După ce curierul a plecat, el a rămas o lungă bucată de vreme în picioare la intrarea în cort, cu un nod în gât. Fără discuţie că teama, deşi încercase s-o ascundă, îi pătrunsese în suflet încă de când dăduse ordinul. Ba chiar toate acestea au început mult mai devreme, chiar în seara aceea minunată de la Beijing, după ce se întorsese de la un spectacol de teatru. Era o seară fierbinte, sufocantă, dar el se simţea ciudat de bine. Ar fi vrut să discute, să stea până dimineaţa, să-şi deschidă inima cuiva. Nu i-ar fi trecut prin cap că o dramă

chinezească ar fi putut să-l tulbure aşa. Nu degeaba se spune că linia politicii chineze se vede cel mai bine la teatru. Drama pe care o văzuse fusese într-adevăr neobişnuită. La finalul ei, mulţimea biruitoare de personaje pozitive îl târa de păr pe primul secretar de partid dintr-o provincie. Cum ţi s-a părut spectacolul? îl întrebase Zhou Enlai, la sfârşit, în vreme ce se grăbea să ajungă din urmă un prim-ministru african, pe care-l însoţise la teatru. El nu ştiuse ce să răspundă, dar ochii lui Zhou Enlai clipeau misterios. O să ne vedem, cu siguranţă, după cină, îi spusese el, numai să-l conduc acasă pe oaspetele ăsta de aici, şi i-l arătase cu capul pe prim-ministrul negru.

În vreme ce maşina gonea prin beznă spre vila oficială, el simţea cum îl cuprinde un sentiment necunoscut, un amestec ameţitor de bucurie şi groază cum nu mai simţise niciodată. Sentimentul acesta îl înfiorase încă din sala de teatru, când mulţimea de pe scenă îl târa de păr pe secretarul de partid. Era gustul prăbuşirii a ceva sfânt şi de neatins. Era curios cum chinezii, caracterizaţi prin îngustime de vederi şi dogmatism permiteau un asemenea spectacol. Era curios ce-i va spune Zhou Enlai. Privirea acestuia avea o lumină ciudată.

După cină, Zhou Enlai a venit într-adevăr. După ce i-a dat mâna, şi-a repetat întrebarea: Cum ţi s-a părut spectacolul? Cum să-ţi spun, îi răspunsese ministrul, puţin mai altfel. Zhou Enlai nu-l slăbea din ochi. Spectacolul e fost minunat, i-a zis Zhou Enlai. Ministrul a simţit din nou frisonul acela ciudat străbătându-l. Se retraseseră să discute între patru ochi într-una dintre camerele vilei. În vreme ce-l asculta pe celălalt, ministrul îşi storcea mintea să priceapă cum de-i vorbea Zhou Enlai atât de deschis. Aşa îi vorbeşti, de regulă, celui pe care îl ai deja la degetul mic. Nu cumva îi spionaseră discuţia avută cu unul dintre subalterni, când cei doi, incitaţi de ceea ce se petrecea în China, se lansaseră în critici la adresa şefilor din Albania? Era posibil, mai ales că nemulţumirea lor avea legătură cu faptul că partidul ţinea absolut totul sub control. În timp ce în China partidul era neputincios. Faptul că armata controla partidul se vedea de la o poştă. Fireşte că ei nu erau de acord cu asta, dar, orişicât, ieşirea de sub tutela Partidului era necesară acum. La urma urmei era enervant, ca să nu spun mai mult, ca pentru orice să fii chemat la Comitetul Central şi luat la întrebări.

Uite, doar atât discutase cu subalternul său. Se putea să-i fi spionat chinezii. Poate că şi la teatru îi duseseră tot în acest scop. Cu cât Zhou Enlai vorbea mai mult, cu atât mai convins era ministrul de asta. Revoluţia este suverană, spunea el. Ea răstoarnă totul, dărâmă idolii, calcă peste orice, chiar şi peste Partid. Şi la voi ar trebui să fie aşa, a continuat Zhou Enlai. La noi, un asemenea spectacol de teatru nu ar fi permis, a spus ministrul. Da, ştiu, la voi multe lucruri nu sunt permise, dar asta nu poate să mai continue, i-a răspuns Zhou Enlai. China se pregăteşte de mari schimbări. Acestea vor zgudui echilibrul globului pământesc. Se pune întrebarea: O să ne urmaţi, sau nu? Dacă da, veţi continua să fiţi prietenii noştri, altfel vom fi obligaţi să vă abandonăm. Acum vă spun toate astea prieteneşte sau, ca să fiu mai exact, dumneavoastră vi le spun prieteneşte, cu rugămintea să nu le spuneţi şi altcuiva. Vor fi mari schimbări în lume, furtuni

neprevăzute, mai ales în Balcani. Iar în caz de furtună, cum spune un vechi proverb chinez, fiecare caută un loc unde să se ascundă. Trebuie gândit de pe acum la asta, altfel va fi prea târziu. A idealiza partidul, a-l considera de neatins va frâna mersul nostru înainte. Iată de ce preşedintele Mao a hotărât să-l dea jos de pe soclu. Şi la voi… Zhou Enlai continua să vorbească. Discuţia se întorcea mereu la partid. Acum, despre el se vorbeşte deschis ca despre principala piedică în calea progresului. Nu era întâmplător faptul că Mao Zedong a admis două linii în partid. Fără asta, n-am fi văzut drama din astă-seara. La noi, o asemenea dramă n-ar fi permisă niciodată, a spus în cele din urmă ministrul. Ştiu, continuase Zhou Enlai. Dar se pot face altele. Aţi dărâmat bisericile, geamiile, aşa e? Aţi pus la pământ templele seculare, de ce vă temeţi să atingeţi un alt templu? La noi, asta e foarte greu, mărturisise ministrul. Este aproape imposibil. Aşa pare orice lucru la început, imposibil, dar apoi, după ce începe… Ministrul se cutremurase brusc. Jocul acesta periculos ajunsese prea departe. Cum de îndrăznea… aşa pe faţă… în plus, fără pic de respect pentru el, ca şi cum i-ar vorbi unui subaltern… Ia stai, şi-a spus. N-ar fi fost rău să-l oprească. Ministrul s-a răsucit pe fotoliu. Eu nu vă înţeleg, tovarăşe Zhou Enlai, i s-a adresat cu răceală, ba chiar şi-a ridicat bărbia pentru a-şi arăta şi mai mult nedumerirea. Dar băţoşenia asta n-a ţinut prea mult. Ochii lui Zhou Enlai îi aţintiră un moment, apoi începură să se îngusteze din ce în ce mai tare, ca strânşi cu cleştele. Ceva mai-nainte mi-aţi vorbit mai sincer, i-a spus el încet. Prietenii noştri sovietici ne-au spus ceva ce ştiau de la iugoslavi, despre o discuţie a dumneavoastră cu ei, în pragul rupturii albano-sovietice din 1960. Într-adevăr, atunci aţi fost mai sincer. Ministrul a simţit cum tot sângele i s-a urcat în cap. Cerul gurii i s-a amărât de parcă ar fi înghiţit mătrăgună. Credea că povestea asta se încheiase de mult. Trecuseră douăzeci de ani şi sovieticii păreau c-o făcuseră uitată. El o considerase îngropată şi uite, acum, chiar unde nu se aştepta, în mijlocul Beijingului… Ministrul s-a pierdut cu totul. Aşa cum se pierduse şi atunci, în 1960, când sovieticii, pentru a-l obliga să trateze cu ei, îi amintiseră de o veche discuţie cu iugoslavii. Noi ştim ce le-aţi spus iugoslavilor în 1947… El îngheţase cu totul şi, imediat după asta, primul gând care i-a trecut prin cap a fost: De ce l-au vândut iugoslavii? Cu ce preţ? Poate cu vizita lui Hruşciov la Belgrad, când îi ceruse iertare lui Tito? Poate cu altceva, legat de Kosovo? Sau pur şi simplu pentru o promisiune de credite?

Şi uite că acum îl vindeau din nou. Dar cine o făcuse? De ce? Pentru o discuţie… Mai bine mi se usca limba atunci, în 1960. Sau în 1947. Afurisită discuţie, anii treceau, şi ea, mai rău decât microbul ciumei, n-avea de gând să piară. Noi ştim ce le-ai spus sovieticilor în 1960… Noi ştim ce le-ai spus turcilor în 1911… Sau ce ai spus şi mai-nainte, în anul 999, despre viitoarea dispariţie a lagărului socialist. Ori în anul zero, ce i-ai spus lui Pilat din Pont, în noaptea aia, în noaptea aia…

Capul i se învârtea groaznic. La urma-urmei a fost doar o discuţie, ar fi vrut să-i urle lui Zhou Enlai. V-aţi atârnat cu toţii de ea ca nişte lipitori nenorocite.

Dar n-a fost altceva. La urma urmei, oameni suntem, vorbim… Nu reuşea deloc să se concentreze. Niciodată nu se simţise mai rău ca atunci. Şi, ca şi cum toate astea nu i-ar fi fost de ajuns, Zhou Enlai continua să-l fixeze cu privirea. Ochii lui, strânşi până atunci ca într-un cleşte, începuseră să se elibereze. Privirea chinezului se domolea. Ca o bandă de magnetofon derulată înapoi, discuţia lor se întorsese de unde a fost lăsată. Aşa pare orice la început, imposibil, dar apoi, după ce începe… de pildă, dumneavoastră puteţi face un lucru aparent simplu, dar care are un sens simbolic. Înţelegeţi ce vreau să spun?

Dar el nu reuşea să se concentreze. Gândul îi zbura la începutul acestei poveşti, în ziua aceea de februarie cu vânt şi ploaie, din anul 1947, când el, muşcându-şi nervos pumnii, asculta albaneza şchioapă a iugoslavului, care-l umplea de otravă… Că tu nu mai puţin destoinic decât ăla eşti, he, tu mai bun eşti, dar… Mai târziu, cu aceeaşi albaneză îi vorbiseră sovieticii în 1960, iar el trăise cu impresia că toată viaţa avea să audă aceeaşi albaneză pocită, care-ţi ridica părul pe ceafă. Ba chiar într-o zi, când se întorsese acasă, a rămas ca împietrit în uşa salonului. Cineva pronunţa asemenea cuvinte… deformate, vechi. I-a luat ceva timp să înţeleagă că era fiu-său. Se apropiase tiptil, îi smulsese cartea şi-i urlase ca scos din minţi, în vreme ce băiatul nu înţelegea nimic şi murmura: E cursul de limbă albaneză veche, tată.

Înţelegeţi ce vreau să spun, continua să-i vorbească Zhou Enlai, dar el nu înţelegea nimic. Iertaţi-mă, i se adresase, puteţi repeta? Iertaţi-mă, vă rog. Zhou Enlai a zâmbit subţire. Nu-i nimic, nu-i nimic, i-a spus cu blândeţe, vă înţeleg… Aşadar, o să vă spun încă o dată: Puteţi face ceva simbolic. Asemenea lucruri au avut şi încă au mare importanţă într-un stat: un act care la prima vedere poate părea banal, dar care, în anumite împrejurări, capătă un sens deosebit, o alianţă, o încuscrire simbolică. Ca să fiu mai clar, o să vă povestesc ceva din viaţa mea. Dumneavoastră ştiţi că soţia mea este sora celui mai mare duşman al nostru, Chiang Kai-shek. V-aţi întrebat vreodată de ce, în toate vijeliile prin care a trecut China, eu, unul dintre principalii ei conducători, n-am divorţat? Credeţi că mi-ar fi fost greu să-mi iau altă nevastă, cu atât mai mult cu cât majoritatea conducătorilor, cu Mao în frunte, s-au recăsătorit? Mai ales când adversarii mei în lupta pentru putere ar fi putut să-mi exploateze această slăbiciune? Oho, au încercat, ba chiar mai mult, dar ori de câte ori se întâmpla asta, era cineva care le tăia avântul: Mao însuşi. Lăsaţi-i căsătoria în pace lui Zhou, spunea el şi închidea orice discuţie. Şi făcea asta nu pentru că avea vreo simpatie personală pentru mine şi cu atât mai puţin pentru soţia mea, nu, o făcea pentru că aşa ne dicta interesul… Şi Zhou Enlai a tras adânc aer în piept… Mao n-o făcea degeaba. În conştiinţa poporului chinez această căsătorie e sfântă. Ea nu este inutilă, are un sens. În spatele căsătoriei mele e Chiang Kai-shek, iar în spatele lui e America! Ori de câte ori Mao spunea: Lăsaţi-i căsătoria în pace lui Zhou, am înţeles că ne va folosi într-o bună zi… Şi, cum s-ar părea, ziua aceea se apropie, după cum v-am mai spus, dar, gata, destul m-am întins vorbind despre persoana mea, am vrut numai să vă arăt ce importante sunt acţiunile simbolice. Şi acum hai să ne

întoarcem la dumneavoastră. Nu mă priviţi aşa, ştiu că sunteţi căsătorit. Şi Zhou Enlai a râs. Nu e vorba să faceţi o căsătorie ca a mea. Dar puteţi face altceva. Un lucru care pare simplu, dar cu un sens profund: de pildă, în timpul unui exerciţiu militar puteţi încercui cu trupele, sau mai bine cu tancurile, un comitet de partid. Nu mă refer la Comitetul de Partid de la Tirana, ar fi prematur, ci la un comitet de partid de raion. La noi, în China, în timpul Revoluţiei Culturale, zeci de comitete de partid au fost incendiate, cred că ştiţi asta. Aşadar, să blocaţi cu tancurile un comitet de partid de raion. Cum am mai spus, aparent e un fapt mărunt, şi aşa şi e, dar simbolul e important. Iar poporul e atent mereu la simboluri. Vorbele vor zbura din gură-n gură ca zvonuri, aluzii, presupuneri, vor trezi întrebări, speranţe. Noi, în China, multe acţiuni mari aşa le-am început, simplu, cu un fapt simbolic.

În vreme ce Zhou Enlai vorbea, el s-a întrebat din nou cum se transmisese discuţia aceea de la unul la altul, într-un triumvirat de infern iugoslav–sovietic–chinez, ştampilă de care, după cum s-ar părea, n-avea să scape până la moarte. Şi-a spus de două-trei ori în gând: Ce bine că totuşi chinezii nu-i cereau mai mult. Afurisita aia de acţiune simbolică o va face, doar să-l lase cu atât.

Ah, discuţia aia… N-ar fi crezut în ruptul capului că o vorbă spusă-n vânt poate să coste aşa de scump. S-o fi dezvăluit, o, Doamne, chiar atunci, după ruptura cu iugoslavii, când comuniştilor li s-a cerut să spună ce discutaseră cu ei. Şi eu, tovarăşi, într-o zi, aşa, simplu, împins de invidie, această rămăşiţă a conştiinţei burgheze, am vorbit ceva cu ei despre nemulţumirea pe care o aveam pentru că nu ştiu ce funcţie i-a fost dată lui X sau Y, şi nu mie… Uite, asta e tot…

Eşti şocat, îi spusese Zhou Enlai. Piesa a fost grozavă. Nu şochează doar Shakespeare, aşa-i? Şi discutaseră din nou despre blocarea comitetului de partid, despre Partid, în general, şi despre nevoia de a-l schimba.

Mult timp după aceea, după ce se întorsese din China, i-a rămas în minte un lucru căruia nu ştia cum să-i spună: recomandare, sfat sau ordin dat de Zhou Enlai. Chiar şi în creier, cuvântul ăsta avea o formă ciudată, inexistentă în limba albaneză, „sfatordin“, care-i evoca imaginea unui şarpe şuierător. Asta-şi amintea ori de câte ori primea un telefon de la Comitetul Central, şi mai ales când i se spunea să meargă acolo. Ce sunt eu, mama naibii, bodogănea în sinea lui, ministru, sau funcţionar la poştă, să mă cheme când vor ei?

Şi totuşi nu îndrăznea să facă nimic, chiar simbolic, după cum îi spusese Zhou Enlai, chiar dacă prim-ministrul chinez îi trimisese după aceea salutări prin membrul unei delegaţii oficiale. Relaţiile nu mai erau atât de cordiale ca înainte. Erau la recepţia guvernamentală de la Palatul Brigăzilor, când chinezul, cu care mergea la braţ şi căruia, până atunci, nu-i dăduse prea mare atenţie, ba chiar nu-i văzuse bine nici chipul, începuse să-i vorbească într-o albaneză stâlcită: Tovarăşul Zhou Enlai trimite la tine multe salutări şi te aminteşte mereu. Aţi fost la teatru, spectacol minunat, nu? Hi, hi, hi, râdea chinezul cu un râs sacadat, fără nici o legătură cu cuvintele lui. Acestea erau mereu tot mai directe, chiar sub forma unor mesaje sub care se ascundeau ameninţări. Momentul despre care

vorbit tovarăşul Zhou Enlai aproape este. Momentul probei, hi, hi, hi… Fiecare trebuie făcut ceva, nu stat degeaba, aşteptat cadă pară în gură, hi, hi, hi… Moment greu aproape e, hi, hi, hi…

Ministrului i s-a oprit dumicatul în gât. Pofta de mâncare i-a dispărut într-o clipă. Aşadar, n-a uitat nimic din discuţia din noaptea aceea. Pare-se că se apropia momentul schimbărilor şi ei îi spuneau că aşteaptă ceva de la el. Ministrul îşi privise pe rând colegii, încercând să descopere căruia dintre ei i se adresase, în seara aceea, un apel asemănător. La un moment dat, avu senzaţia că întregul salon e plin de chinezi, care râdeau hi, hi, hi. Trebuie făcut ceva până nu e prea târziu, îşi zise, poate ceva simbolic, cât să le închid gura. O răsplată pentru trecerea sub tăcere a discuţiei cu iugoslavii şi sovieticii. Ceva simbolic, umilirea pe scenă a secretarului de partid, încercuirea cu tancuri a unui comitet de partid… Apoi… dacă începe într-adevăr o furtună, cum a spus Zhou Enlai… Dar în momentul acesta e suficient atât… O acţiune simbolică… E chiar înainte de exerciţiile militare… Cum stă cu sănătatea tovarăşul Enver? îl întreba chinezul. Nu chiar perfect, nu?

Ministrul simţea că nu mai rezistă. Recepţia părea că nu se mai sfârşeşte. Dar teama l-a stăpânit câteva săptămâni după aceea, până în după amiaza aceea friguroasă când, după o mie de ezitări, a dat ordinul pentru blocarea comitetului de partid. În acea după-amiază se simţea complet paralizat, mergea de colo-colo prin cortul de campanie, ieşea când şi când în prag, privind în lungul câmpiei ca şi când s-ar fi aşteptat să vină un mesager. Iar spre seară mesagerul chiar a venit. Ordinul nu fusese îndeplinit. El a încremenit în loc, a intrat înăuntru pentru ca ceilalţi să nu-i vadă expresia de furie, n-a vrut să audă motivele refuzului, prefăcându-se că nu înţelege şi, în timp ce urla „La arest, la arest“, şi-a spus că ar fi fost mai bine să pună punct momentului, să-l încheie imediat, în minutul acela, în secunda aceea, pentru ca nimeni să nu priceapă nimic, să se uite că dăduse un asemenea ordin, în ziua aia şi în zilele următoare şi în vecii vecilor amin. Numai că era târziu pentru asta. Acum nu-i mai rămânea decât să se prefacă supărat, lucru care nu era adevărat, căci groaza nu lăsa loc supărării. Şi chiar aşa a făcut. De fiecare dată când cineva deschidea gura şi încerca să-i explice cum au motivat ofiţerii nerespectarea ordinului, el îl întrerupea urlând: Nu vreau să ştiu, nu vreau să ştiu!

Adevărul e că n-avea nevoie de nici o lămurire. Voia doar ca incidentul acesta să fie uitat cât mai repede. Sfat blestemat, murmura în sinea sa. Sfatordin. Cum de acceptase o asemenea mizerie? Acum, ceea ce făcuse i se părea când de rău augur, când prematur. O teamă cumplită a început să-i umple zilele. Apoi a înţeles că incidentul nu se închide de la sine. Ofiţerii comentaseră ici-colo. Dacă nu vor fi condamnaţi, vor îndrăzni să transmită mai „sus“. Trebuia să li se închidă gura oricum. Una dintre metodele de a le închide gura era excluderea din Partid, ceea ce nu i-a fost greu să facă. Numai că, după excludere, ofiţerii, cum s-ar părea, îi scriseseră lui Enver Hodja. Telefonul din seara aceea confirma asta. Ministrul n-a putut să doarmă toată noaptea. Era clar că trebuia să dea explicaţii

la Comitetul Central. Unul dintre apropiaţi l-a convins că reclamaţiile ofiţerilor la adresa lui puteau fi luate drept agitaţie şi propagandă contra regimului. În raportul trimis la Comitetul Central nu a fost omis nimic. În concluzie, se exprima opinia că purtarea ofiţerilor contravenea legilor Republicii. Două săptămâni mai târziu, când s-a cerut la Comitetul Central o poziţie referitoare la situaţia ofiţerilor, de acolo a venit doar o scurtă notă: „Dacă au încălcat legile, să se acţioneze ca atare“. Aşa? şi-a spus ministrul frecându-şi mâinile, deci Comitetul Central şi-a luat mâna de pe voi? Acum ştiu eu ce să fac, drăgălaşilor. Pentru prima dată după multe nopţi de chin, a dormit liniştit. Apoi şi-a stors creierii ce ar trebui să facă: să-i lase în pace, sau să profite de situaţie şi să-i închidă? Adevărul e că şi-ar fi reprimat dorinţa de răzbunare şi i-ar fi lăsat în pace, dacă nu i-ar fi fost teamă că ei vor continua să vorbească. Închisoarea era, oricum, mai sigură. Idee cu care au fost de acord şi subalternii lui. Unul dintre aceştia a venit cu propunerea de a fi arestaţi după excluderea din armată, aşa încât problema să fie tratată pur şi simplu ca una politică.

El crezuse că, după arestarea tanchiştilor, va avea parte definitiv de linişte, numai că se întâmplase exact contrariul. Tocmai atunci era sunat mai rar la telefon, iar vizitele începuseră să se rărească. Uneori credea că poate i se pare aşa pentru că se discuta tot mai intens despre ruptura cu China, iar cuvântul „China“ îi dădea fiori. A sosit vremea schimbărilor, numai că la orizont nu se vedea nimic. Poate că va veni odată cu criza economică, îşi zicea el.

Mutenia telefonului se tot prelungea. Ce s-o fi întâmplat, oare, se întreba, sunt ministru la fel ca înainte, nu m-a criticat nimeni, de ce ar trebui să fiu neliniştit pentru asta? Iar situaţia i se părea caraghioasă şi fără nici o logică. Numai că, nu peste multă vreme, neliniştea îl cuprindea din nou ca un nor negru. Vorba se răspândeşte de la om la om, îi spusese Zhou Enlai. Într-un stat, zvonistica are aceeaşi putere ca şi presa cotidiană. Deci, dacă el şi-ar fi finalizat exerciţiul militar, conform acestei teorii, ar fi însemnat că îi dă crezare. Şi dacă atâta crezare îi dădea, dacă era atât de reală, i se părea explicabilă atât rărirea telefoanelor, cât şi a vizitelor. Vorbele au circulat de la om la om: Ministrul a ordonat încercuirea unui comitet de partid, tanchiştii n-au aplicat ordinul şi au fost arestaţi pentru acest refuz, dar oare ordinul ministrului a fost corect? Nu, asta era suficient pentru ca oamenii să-l evite ca pe un ciumat. Nu era nevoie de articole critice în presă, degradări etc. Zvonul era mai puternic ca toate acestea. Blestemată vorbărie, îşi spunea adesea. Îl chemase pe şeful securităţii din armată şi-i ceruse să cerceteze problema. Răspunsul acestuia îl lăsase cu gura căscată: Nu avem informaţii despre nici un zvon, tovarăşe ministru. Izbucnise în râs chiar în faţa celuilalt, la început de bucurie la auzul răspunsului, apoi, imediat, de naivitatea lui, crezând că zvonul nu există. Nici n-ar trebui să fie un zvon în adevăratul înţeles al cuvântului, şi-a spus mai apoi, poate fi ceva mai subtil, nici nu se descoperise cuvântul pentru asta, ceva imperceptibil, adică mult mai periculos. Se insinua, pătrundea peste tot ca vântul de toamnă.

Se întreba din când în când: Când o fi început şi cum? Ce gură s-a deschis prima pentru a înşira cuvintele? În ce birou, în ce colţ misterios? Prin cap îi treceau cele mai negre gânduri.

Ultimele două săptămâni aşa se scurseseră. În timpul acesta, chinezii n-au mişcat un deget. Totul părea paralizat. Am făcut tot ce am putut, credeţi-mă, repeta în sinea sa replicile unui dialog imaginar cu Zhou Enlai. Am încercat şi blocarea cu tancurile a unui comitet de partid, cum m-aţi sfătuit, dar nu s-a putut. Ba chiar eram să-mi pierd şi capul cu asta. La noi nu se poate aşa ceva, credeţi-mă. Partidul nu poate fi atins cu nimic, nici simbolic, cum mi-aţi zis, ca să nu mai vorbesc şi despre altceva… Te frige, înţelegeţi, te opăreşte cu apă fiartă… Ordonaţi-mi să fac orice dezastru, numai asta nu… Of, of, of, numai asta nu…

O să treacă, îşi zicea. Telefoanele vor zbârnâi din nou, soneria casei o să sune la fel ca înainte. Tocmai îşi spunea toate astea, când a sunat funcţionarul acela. N-a aşteptat nici un vizitator cu atâta nerăbdare cum îl aşteptase pe el. A încercat să adoarmă, dar n-a reuşit. Când s-a ridicat din pat, soţia l-a întrebat dacă nu vrea o cafea.

El s-a gândit că ar trebui să bea o cafea cu vizitatorul, totuşi a cerut-o. Să vină cât mai repede, să mai bea una şi atunci. Îndoiala îl mira şi pe el. Cum să nu fi venit? Cum de-i treceau asemenea tâmpenii prin cap?

Şi totuşi îndoiala, aşa mică şi jucăuşă cum era, nu-l părăsise nici în momentul în care silueta lui Simon Dersha a apărut şi a dispărut în spatele grilajului de fier al porţii.

El a rămas mult timp nemişcat în uşa salonului. Copacii din grădină arătau o indiferenţă insuportabilă. În imaginaţia lui a sunat de două-trei ori la sonerie, a chemat urgent santinela, şoferul, a urcat fulgerător în maşina care ieşea din garaj, s-a năpustit apoi cu ea pe stradă pentru a-l ajunge pe omul care pleca de la el, l-a oprit, l-a tras apoi cu ură de mânecă, parcă rugându-l: Ce ai, omule, de pleci aşa, de ce mă superi şi tu, nu-mi ajung celelalte necazuri?

Aşa-şi spunea, în vreme ce privirea îi scruta încă grădina, acolo unde picăturile de apă rămase pe pomi de la ploaia de după-amiază sclipeau vag, luminate cine ştie de unde. Trecură astfel câteva minute, apoi el întinse mâna spre sonerie şi făcu aceleaşi gesturi pe care şi le imaginase, doar că acum fără grabă.

Când maşina ieşea pe poarta vilei, iar şoferul îl privi ca să afle destinaţia, el îi spuse:

— Ia-o înainte, la întâmplare.

Maşina ieşi în oraş. Trotuarele erau pline de oameni. Mulţimea îi părea duşmănoasă şi plină de mister. Ce-or fi gândind oamenii ăştia fără chip? Ce gânduri îi neliniştesc, ce bănuieli groaznice au în cap?

Continua să privească mulţimea de capete anonime şi simţea o mare tulburare. Se gândesc, cu siguranţă, la China şi la el. Ce-o să se întâmple oare? Cum îl vor judeca?

Prin mulţimea aceea trebuie că păşeşte acum şi el, vizitatorul lui, pe care-şi

închipuia că-l găseşte, că i se apropie la ureche, şoptindu-i: De ce ai plecat, suflete, fantomă, de ce ai plecat?

Spunându-şi toate astea, respiră din rărunchi. Şi-şi fixă din nou privirea asupra trecătorilor, închipuindu-şi-i pe unii dintre ei, care priveau în treacăt maşina, cum rânjesc draconic. Poate m-or fi trădat chinezii, îşi zise. M-or fi sacrificat în numele unei apropieri temporare. Dar uită într-o clipă, absorbit de perindarea trecătorilor. Mulţimile acelea mohorâte nu-i dădeau voie să se gândească la altceva. Avea senzaţia că oamenii din jur erau stăpâni pe destinul lui şi că, dacă şi-ar fi încetat şuşoteala, el ar fi fost salvat. Altfel, toate zvonurile vor ajunge încetul cu încetul sus de tot şi apoi, odată cu asta, totul se va sfârşi. Îl aveau aşadar la mână şi, la urma urmei, atâta lucru puteau face pentru el. Dar ce-am făcut totuşi, Doamne-Dumnezeule, un exerciţiu, un joc… Ura pentru mulţimea aceea nemiloasă, amestecată cu un sentiment de autocompătimire şi de ciudă îl sufocau. Îi venea să deschidă portiera maşinii, să se lase în genunchi în faţa lor şi să-şi zgârie obrajii. Ascultaţi-mă, n-am vrut să fac vreo grozăvie, credeţi-mă, acolo a fost doar o aplicaţie, un joc, vă jur, chiar şi oficial tot aşa îi spune, „joc“.

*

Simon Dersha păşea în timpul acela printre trecătorii care inundau trotuarele. Faţă de momentele în care se aflase în cartierul ministrului, acum se simţea mai liniştit. Totuşi, ori de câte ori vedea de stradă lunecând vreo maşină neagră, făcea o mişcare involuntară, ca pentru a se ascunde în spatele oamenilor. I se părea că în orice maşină care trecea ar fi putut fi ministrul însuşi, cercetând trotuarul pentru a da de el. Simon, unde te grăbeşti aşa? Eşti oaspetele meu, chiar tu mi-ai telefonat, întoarce-te!

Acasă i-a găsit pe toţi aşa cum i-a lăsat. Privindu-i chipul, au înţeles că totul ieşise pe dos.

— Rău? a spart liniştea soţia. Cum a fost?

El a dat din umeri ca şi când ar fi spus: Uite, aşa. Cel puţin să nu-l ia la întrebări.

— Uf, Doamne, ce ne-a lovit, murmură fratele, luându-şi capul în mâini.

Simon îl privi cu coada ochiului. Ar fi vrut să-i spună: Tu să taci, chiar tu mi-ai dat ideea.

— Dar cum s-a întâmplat? insistă soţia. Nu te-a ascultat deloc? Nu ţi-a dat nici o speranţă?

Simon clătină din cap: nici una.

— Uite, toată lumea intervine, zise soţia înciudată. Numai despre asta auzi peste tot. Doar tu n-ai reuşit.

— Ce să fac, se scuză el, că nu depinde de mine.

— Ba depinde şi de tine, spuse ea. Dar habar n-ai, că eşti prost.

— Aşa?

— Da, prost. Şi aşa ai fost toată viaţa.

— Lăsaţi, acum, la naiba, nu vă mai certaţi, interveni fratele. Destul că le avem pe ale noastre.

În realitate, Simon n-avea chef de ceartă. Câteva minute mai târziu, uitase complet de jigniri. Ba chiar dintr-un punct de vedere era mai bine aşa, căci ciondăneala cu soţia îl scutise de prea multe explicaţii.

— Fă-mi o cafea, îi zise soţiei, ca pentru a-i arăta că nu ţine supărarea.

— Nici o cafea nu ţi-a dat? îl boscorodi ea, dar cumnatul o privi cu reproş, aşa că se ridică şi puse ibricul pe foc.

— Iartă-ne, frate, spuse Veniamin, te-am deranjat şi pe tine, n-ai ce face.

— N-ai ce face, repetă şi Simon.

Câteva minute, în cameră se făcu linişte, tulburată doar de zgomotul făcut de soţia lui Simon în bucătărie.

— Şi acum ce-o să facem? strecură printre oftaturi soţia lui Veniamin.

— Ce-o să facem? Ceva-ceva tot vom face, îi răspunse soţul.

Încetul cu încetul, discuţia îşi reluă cursul celei din ziua precedentă, ba chiar lui Simon i se părea că era prelungirea zilei de ieri, iar vizita lui la ministru avusese loc doar în vis.

Discutau acum tot despre diferitele metode prin care oamenii se zbăteau să scape de detaşare, despre tertipurile prin care încercau să refuze o locuinţă acolo, pentru a-şi păstra apartamentul din Tirana.

— De unde o fi ieşit toate regulile astea? se întrebă Veniamin. Treabă chinezească.

— Aşa crezi tu? făcu şi nevastă-sa.

— Dar ce, te îndoieşti?

— Nu mi se pare aşa. Numiri în provincie au fost mereu.

— Detaşările astea sunt altceva.

— Nu-ţi pare bine că e treabă chinezească? interveni şi soţia lui Simon. Pentru că pot să dispară odată cu plecarea chinezilor.

— Nu cred.

— De ce? De ce nu crezi?

— Pentru că umbra nu dispare aşa uşor.

— Aşa zici tu?

În vreme ce-şi sorbea cafeaua, Simon îi privea pe rând fără a lua parte la discuţie. Cuvintele lor veneau parcă de departe, fără să-l impresioneze prea tare. Flecăreau din nou despre divorţurile false dintre bărbaţi şi femei şi acum păreau împăcaţi oarecum cu situaţia. La urma urmei, omul o face de nevoie, aşa încât n-avea de ce să pară atât de imoral, cum cred unii. Apoi, chiar dacă era vorba să se recăsătorească mai târziu, iar nu era nimic ruşinos. Erau unii care se recăsătoriseră de două, trei ori, care se întorseseră iar la prima nevastă sau la primul bărbat şi nu se prăbuşise lumea. De ce detaşaţii să fie priviţi altfel? Doar oameni sunt şi ei, ca toţi ceilalţi, nu-i aşa? La fel şi în cazurile când mai era şi

soacra la mijloc. Ba chiar era chiar mai bine, căci bărbatul despărţit putea veni acasă liniştit, chipurile s-o vadă pe maică-sa, nu ca un hoţ.

Dar acesta e chiar cazul lor, îşi zise Simon. Şi n-a trecut multă vreme şi ei, aşa cum se aşteptase el, începură să vorbească pe faţă despre despărţire. În realitate, nu era vreo nenorocire ireparabilă, cum i se păruse lui Simon la început. Într-adevăr, în cercul lor s-ar fi produs un soi de nedumerire, dar asta era foarte puţin în comparaţie cu mutarea maică-sii la ei… Brr… doar asta să nu se întâmple. Mama putea să-şi păstreze o cameră în apartamentul fratelui, era justificat şi din punct de vedere moral, nepotul, nepoatele… Aşa încât, cu excepţia despărţirii lui Veniamin de soţie, în realitate nu se va schimba nimic.

Pentru prima dată, Simon simţi că i se ia o piatră de pe inimă. Totuşi, nu se grăbea să se arate de acord cu ei. I se părea că, dacă va întârzia să-şi arate aprobarea, îşi vor aminti nu doar că treaba asta nu pornise de la el, ci că, dimpotrivă, fusese convins cu greu. Continua să stea tăcut, în vreme ce privirile celorlalţi se îndreptau din ce în ce mai des spre el. În fine, soţia n-a mai răbdat şi l-a întrebat:

— Dar tu, Simon, ce zici?

El ridică din sprâncene, privi gânditor pe fereastră şi, fără a privi pe nici unul, spuse:

— Fără-ndoială, ceva tot vom face.

Pronunţase cuvintele printre dinţi, şi totuşi asta nu i-a împiedicat pe ceilalţi să înţeleagă că este de acord cu ei.

CAPITOLUL AL ZECELEA

S-au observat unele semne de îmbunătăţire a relaţiilor cu China, fapt exagerat atât de cei care, dintr-un motiv sau altul, doreau acest lucru, cât şi de cei care, nevrând să se confirme, abia aşteptau să fie contrazişi. Numai că, spre satisfacţia primilor şi în necazul celorlalţi, a reieşit că zvonurile aveau ceva la bază. Era ceva adevăr în ele, şi asta se simţea cel mai bine în anturajul miniştrilor şi mai ales în cel al conducerii flotei, locul de unde se primeau informaţii despre deplasarea navelor. Se spunea că vapoarele societăţii navale albano-chineze Chal, după o staţionare lungă în porturile Chinei, o porniseră spre Albania. Unii jurau că ar fi depăşit deja Gibraltarul, iar alţii, dimpotrivă, susţineau că se află încă departe, la Capul Bunei Speranţe, şi totuşi asta nu avea nici o importanţă. Important era faptul că plecaseră încărcate, lucru pe care nimeni nu-l nega.

Toate acestea, Gjergji, abia ajuns acasă, i le spunea Silvei, găsind momentul în care susurul apei, cu care ea spăla salata, se oprise o clipă. În picioare, cu spatele la el, ea râdea din când în când ascultându-l.

— Despre astea trebuie întrebat Viktor Hila, zise ea. Ţi-am povestit despre el, nu? Este cel mai precis seismograf al mişcărilor politice dintre chinezi şi noi.

Gjergji râse.

— Şi cum îi merge? întrebă.

— Mi se pare că nu aşa de bine, răspunse ea. M-a căutat acum câteva zile la birou. Mi se pare că l-au dat afară de la uzina unde lucra.

— Chiar aşa? Ăsta e cel mai bun semn că lucrurile merg bine, zise Gjergji, amuzat.

Sună telefonul. Gjergji se duse să răspundă şi strigă de acolo.

— Silva, pe tine te caută cineva.

Ea se şterse repede de mâini. Era Skënder Bermema. Scuză-mă că te deranjez acum, la prânz, zise el, dar voiam să discut ceva cu tine. Silva simţi cum i se accelerează bătăile inimii. Nici o problemă, spuse. Despre chestia aia cu care ai venit la mine, urmă el. Da, da, înţeleg, făcu Silva. Din păcate, după-amiază plec în China, iar până acum n-am reuşit să te sun. Da? răspunse Silva, cum aşa? Toată dimineaţa am avut treabă şi n-am putut, Silva, înţelegi? Silva simţi cum îi iau foc obrajii. O, nu, n-am spus-o ca reproş. Mă miram că pleci în China. A, da.

În realitate, e ceva curios. După atâtea amânări, ieri am fost anunţaţi că trebuie să plecăm urgent. Şi plecaţi chiar în după-amiaza asta? întrebă Silva. Da, la cinci şi jumătate, pe ruta Londra–Shanghai. Ascultă-mă, acum e două şi douăzeci, eu trebuie să plec la aeroport cel târziu la patru, ca să fiu acolo la patru şi jumătate. Poţi să vii la trei şi jumătate la mine? Silva se gândi o clipă. La trei şi jumătate? Sigur că da, răspunse. Sigur, repetă imediat. Atunci, te aştept, zise el, la revedere.

După ce închise telefonul, Silva rămase nemişcată un minut. Apoi, păşind gânditoare, se întoarse în bucătărie.

— Era Skënder Bermema, îi spuse lui Gjergji, care, conform obiceiului său, stătea în picioare la fereastră. Vrea să-mi spună ceva despre Arian.

— Da?

Silva nu-i spusese că, în urmă cu ceva timp, se dusese acasă la el pentru a afla câte ceva despre fratele ei.

— Pleacă în China, din câte am auzit, spuse Gjergji.

— Da. Azi după-amiază.

— Un alt semn că se refac relaţiile cu chinezii.

— Trebuie să fiu la trei şi jumătate acasă la el, zise Silva.

Gjergji îşi privi ceasul.

— Ai timp. Putem să şi mâncăm până atunci. Dar Brikena unde-i?

— Chiar aşa, spuse Silva, unde-o fi?

Puse masa cu nişte gesturi neobişnuite până atunci. Era ceva care le rupea şi le strica armonia.

— Deci delegaţiile au început din nou, observă Gjergji, fără a-şi lua privirea de pe fereastră.

Silva îşi imagină cât de greu îi va veni să meargă acasă la Skënder Bermema, unde o va întâlni pe soţia acestuia. Erau ani buni de când se evitau cu bună ştiinţă.

— Să fie ultimele încercări?

— Cum? făcu Silva.

Gjergji o privi cu înţelegere.

— Te gândeşti numai la aia. Dar nu te necăji. Presimt că va fi bine.

— Da? întrebă ea, în vreme ce punea farfuriile pe masă.

El dădu aprobator din cap şi închise ochii, cu un gest care arăta că-i sigur de ceea ce spune.

— A venit şi Brikena, zise ea şi se duse să deschidă uşa.

Dinspre hol se auzea, printre respiraţii grăbite, vocea Brikenei, care explica de ce întârziase. În cele din urmă, Gjergji plecă de la fereastră şi se aşeză la masă.

*

Cu cât se apropia mai mult de strada pe care locuia Skënder Bermema, cu atât mai jenant îi părea Silvei gestul ei tocmai acum, înainte de plecarea lui la aeroport. Îl mai vizitase o dată, e adevărat, dar atunci ştiuse că soţia lui nu e

acasă, în vreme ce acum era altceva. Dacă n-ar fi fost vorba despre Arian, Silva s-ar fi întors cu siguranţă din drum. Momentul cel mai greu va fi întâlnirea cu soţia lui Skënder. Ar fi fost mai bine dacă nu s-ar fi cunoscut deloc, dar problema era că se cunoscuseră cu mult timp înainte, iar distanţarea venise pe parcurs. Cel puţin să nu deschidă ea uşa, îşi zise Silva, în vreme ce urca pe scară. Ori poate să facă ce-o face şi să discute în prag, fără a mai intra, sub pretextul plecării lui, aşa încât să afle noutăţile pe hol, în picioare.

Silva apăsă butonul soneriei, hotărâtă să nu intre. Era trei şi jumătate şi, cu siguranţă, îi va deschide el, cu atât mai mult cu cât ar fi putut fi, la rândul lui, deranjat de situaţie.

În spatele uşii se auziră câţiva paşi, dar erau uşori, nicidecum paşii unui bărbat. Pentru o clipă, Silva vru s-o ia pe scări în jos, dar era prea târziu. Se deschise uşa, iar în prag se ivi soţia lui Skënder Bermema. Ar fi putut fi puţin mai atent să deschidă el, îi trecu repede prin cap Silvei.

Lumina lustrei de pe hol îi venea din spate, aşa că Silva nu reuşi să-i vadă expresia feţei.

— Ce mai faceţi? făcu Silva surprinsă. Era absolut nepregătită pentru asta. Să-şi spună numele, ca şi când n-ar fi cunoscut-o, era imposibil. Ce mai faceţi? repetă ea. Mă scuzaţi că vin acum, într-o zi ca asta… dar mi-a telefonat Skënder.

— Da, mi-a spus, zise femeia. Problema e că nu-i acasă.

Silva înţepeni.

— Dar intraţi, zise femeia cu bunăvoinţă. L-au chemat urgent la Ministerul de Externe pentru a-i da, probabil, ultimele instrucţiuni. Delegaţia asta a lui a devenit ea însăşi o adevărată poveste.

Ultimele cuvinte le rostise cu un zâmbet atât de natural, încât jumătate din reţinerea Silvei dispăru ca prin farmec.

— Scuzaţi-mă încă o dată, zise ea, într-un asemenea moment, e chiar o zi nepotrivită.

— Nici o problemă, spuse cealaltă cu calm, aşezându-se în faţa Silvei. Uitaţi, o să-l aşteptăm amândouă. Copiii au plecat la munte să schieze şi nici nu ştiu că Skënder pleacă azi.

Pe furiş, Silva scruta chipul rotund al femeii, căruia părul blond deschis şi ochii albaştri îi dădeau un aer calm sau poate indiferent, după cum o priveai. Uitaţi, o să-l aşteptăm amândouă, repetă Silva, în gând, cuvintele celeilalte. Avea impresia că femeia stătea pe canapea aşa cum stai într-un stal în sala de concert. Brusc, se simţi vinovată în faţa ei. O dorinţă puternică de a-i spune iartă-mă, iartă-mă, o cuprinse pe de-a-ntregul. În acest timp, o întrebare îi trecu fulgerător prin minte: Dar de ce trebuie asta? Nu-i făcuse niciodată vreun rău acestei femei. Totuşi, totuşi… începea să se contrazică singură. Nu era vorba doar că Besnik Struga o părăsise pe nepoata acestei femei pentru sora ei, pentru Ana, ci, de parcă asta n-ar fi fost de ajuns, numele soţului ei fusese multă vreme pomenit alături de cel al Anei, ceea ce îi adusese multe necazuri, jigniri şi poate scene în familie.

Silva continua s-o privească într-un mod neobişnuit, ciudat.

— Ceva-ceva mi-a zis Skënder despre situaţia fratelui, dar o să vă spună chiar el.

— E de rău? făcu Silva.

— Dimpotrivă, răspunse cealaltă. Mie mi se pare că nu.

Silva ar fi vrut să insiste, repetându-i iartă-mă, iartă-mă pentru tot. Dar poate că cealaltă nu mai avea nici un resentiment acum, când Ana nu mai era. Părea că aşa ceva transmite privirea ei reţinută, chipul ei, cu părul pieptănat ca pentru spectacol. Iar privirea aceea liniştită părea că spune: Câte pasiuni dezlănţuite degeaba, câte suspiciuni, îndoieli şi uite că vine o zi când omul se duce şi lasă scena goală.

Silva îşi privi ceasul.

— Întârzie.

Femeia ciuli urechea. Afară se auziră frânele unei maşini.

— Mi se pare că vine.

Era chiar el.

— O, mi-am închipuit eu, zise când o văzu pe Silva. Scuză-mă, Silva, dar m-au convocat de urgenţă. Ca de obicei, ultimele instrucţiuni, ultimele dispoziţii. Scuză-mă, te rog.

— Nu-i nimic, spuse Silva. Pe mine să mă scuzaţi. Am întins prea mult coarda, într-o asemenea zi…

— Nu, deloc. De altfel, chiar eu te-am chemat. Nu-i nimic. Doar că… şi-şi privi ceasul. Doar că trebuie să plec imediat. Ştii ceva, Silva? Ce-ar fi să vii cu noi la aeroport? Avem loc în maşină şi o să putem vorbi. Pentru că sunt deja în întârziere. Ce spui?

— Vin, zise Silva, dar nu ştiu… să nu vă stânjenesc.

— Deloc, spuse şi femeia. Pe urmă o să ne întoarcem împreună.

Silva simţi din nou dorinţa s-o îmbrăţişeze.

— Sunteţi foarte drăguţi cu mine, zise aproape în şoaptă.

— Gata, plecăm, spuse Skënder Bermema, luându-şi valiza şi geanta.

— Eşti sigur că n-ai uitat nimic? îl întrebă soţia, urcând în maşină. Însemnările pentru carte le-ai pus în geantă?

El dădu din cap că da.

— Scrii o nouă carte? se miră Silva.

— Eh, făcu el, aşa cum obişnuia să facă atunci când voia să evite explicaţiile despre ceea ce scria.

— Încă n-a început să scrie, spuse soţia. Este un roman foarte personal, cum am înţeles, totuşi nu pricep de ce-şi ia însemnările cu el. Acolo n-o să aibă timp să scrie!

— Repede, zise Skënder Bermema. Suntem în întârziere. Iar dacă delegaţia nu mai pleacă din cauza mea, cine ştie cum vor interpreta chinezii.

— Când am văzut că te-au chemat la Ministerul de Externe mi-am închipuit că delegaţia s-a amânat din nou, zise soţia.

Skënder Bermema râse.

— Aveai toate motivele să bănuieşti asta, spuse. Nu cred că există vreo delegaţie care să se fi amânat de atâtea ori.

— Normal, îl aprobă Silva.

— E de înţeles, răspunse el. În final, în atmosfera unei oarecari îmbunătăţiri, cred că aţi auzit despre asta, chinezii au anunţat că ne aşteaptă. Dar nici asta nu s-a produs peste noapte. A trebuit să treacă o vreme pentru formularea invitaţiei… şi ştiţi cu ce ocazie merge delegaţia scriitorilor albanezi la Beijing? N-o să ghiciţi nici într-o sută de ani. Cu ocazia Zilei Păsărilor!

Silva râse în hohote.

— Cred că glumeşti!

— Deloc, zise el, privind spre soţie.

— Nu, nu glumeşte, confirmă ea. Am râs şi eu când mi-a spus, dar aşa este.

Skënder Bermema a început apoi să povestească ce s-a întâmplat în realitate, cum funcţionarul de la Ministerul de Externe care se ocupă cu delegaţiile, când a văzut invitaţia prezentată de ataşatul cultural chinez, i-a spus literalmente: Cred că glumiţi. Dar chinezul i-a răspuns că nu e nici o glumă, iar când funcţionarul albanez, puţin nervos, puţin şocat, căci nu pricepea ce sens avea toată treaba asta, i-a spus chinezului că statul albanez e un stat serios şi că nu trimite delegaţii la sărbătorile păsărilor sau ale insectelor, chinezul i-a răspuns calm că Ziua Păsărilor este, după părerea lui, o sărbătoare foarte serioasă, câtă vreme se află în calendarul oficial chinezesc. Iar funcţionarul a rămas cu gura căscată când chinezul a scos calendarul şi i-a arătat că, în aprilie sau februarie, era într-adevăr ziua păsărilor, de care, în afară de el, nu ştia nimeni.

— O, într-adevăr, zise Silva râzând. E prima dată când aud asta.

— Şi totuşi chinezul ştia, spuse Skënder Bermema.

Şi a continuat să povestească ce se întâmplase după aceea între ataşatul chinez şi funcţionarul de la minister, cum acesta din urmă, revenindu-şi din uimire, îl întrebase pe chinez de ce a trebuit ca delegaţia de scriitori să fie invitată tocmai pentru această sărbătoare, iar celălalt îi răspunsese că e aşa pentru că Uniunea Scriitorilor chinezi fusese desfiinţată de Revoluţia Culturală, astfel că trebuia găsită o altă ocazie, şi o ocazie mai bună decât Ziua Păsărilor nu putea fi. Ceva frumos e, nu-i aşa, a râs chinezul, legătura cu cerul, inspiraţie, văzduh, foarte delicat, nu-i aşa?

Silva şi soţia lui Skënder Bermema continuau să râdă în hohote.

— E ciudat să lucrezi cu ei, zise el. Poţi înnebuni. De când am aflat chestia asta cu păsările, mă credeţi că le privesc altfel? Îmi vine într-adevăr să râd, dar, pe de altă parte, mă simt legat oarecum de ele… nu ştiu cum să spun… simt un fel de… libertate, o dorinţă de zbor.

Cele două femei râseră din nou.

— Cu cine mai călătoreşti? îl întrebă Silva.

Skënder Bermema strâmbă din buze.

— Cu un tip despre care ţi-am mai povestit, Zija Shkurti.

— Uf, făcu ea, cum de nu s-a nimerit altul?

— S-ar părea că-l plac chinezii. E a doua oară când îl invită.

— E clar de ce, spuse soţia lui Skënder Bermema.

Aeroportul, unde cei trei au ajuns în scurt timp, era mai animat ca-n alte zile. Printre cei care umpleau sălile de aşteptare şi birourile vămii erau mulţi chinezi.

— Se simte că ceva s-a schimbat în relaţiile cu ei, nu? zise Skënder Bermema, în vreme ce mergeau spre sala de aşteptare. Şi ce nu mai spun agenţiile străine… Printre altele, că Mao Zedong n-ar fi ştiut, chipurile, despre neînţelegerile din ultima vreme, aşa că atunci când a aflat s-a supărat rău, şi-a criticat subalternii, apoi i-a dat ordin lui Zhou Enlai să se ocupe personal de încărcarea vapoarelor care urmau să aducă materiale în Albania etc., etc.

— Poveştile obişnuite care sunt difuzate în asemenea cazuri, zise soţia.

— Totuşi, ceva s-a schimbat, observă el, însoţindu-şi cuvintele cu un zâmbet strâmb, de parcă ar fi vrut să spună: din păcate.

La intrarea în sala de aşteptare fură cât pe ce să se ciocnească cu Zija Shkurti.

— A, ai venit, zise acesta. Aveam emoţii, credeam că n-o să ajungi.

— Plecăm, plecăm cu siguranţă, spuse Skënder Bermema fără a-l privi pe celălalt.

Silva era neliniştită, pentru că i se părea că Skënder n-o să găsească momentul potrivit să-i spună două-trei cuvinte despre fratele ei. Uneori credea că acesta chiar uitase.

Dar răsuflă uşurată când Zija Shkurti îi părăsi pentru a merge la grupul de rude venit să-l salute.

— Nu beţi ceva? le întrebă Skënder Bermema. Aşa o să avem timp şi pentru discuţia noastră. În maşină n-am vrut să-ţi spun de faţă cu şoferul, i se adresă Silvei.

— Da, sigur, înţeleg, zise ea cu un glas pierit.

El se încruntă puţin, iar Silva simţi cum o străbate un fior.

— Nu mi-a fost uşor să aflu ceva, zise el, răsfoind biletul de avion pe care-l pusese pe masă. E o treabă tare ciudată, ba chiar misterioasă într-o oarecare măsură. Totuşi, ceea ce îţi spun eu acum e real… Fratele tău, împreună cu alţi câţiva ofiţeri tanchişti, a fost arestat pentru nerespectarea unui ordin.

— Da, murmură Silva, atât a reuşit şi el să-mi spună.

— Aşteaptă, o întrerupse Skënder Bermema, continuând să se joace cu biletul. Ordinul era dat în aşa fel încât majoritatea oamenilor, printre care mă număr şi eu, nu l-ar fi aplicat.

— Aşa?

— De aceea, câtă vreme noi toţi am fi procedat la fel, şi noi toţi suntem liberi, atunci şi el, într-o oarecare măsură, este cu noi, deşi în momentul ăsta e acolo…

— În momentul ăsta… făcu Silva, dar el n-o lăsă să continue.

— Nu mă întreba mai mult, zise aproape în şoaptă. Nici eu nu ştiu nimic în plus, dar ceea ce ţi-am zis e absolut exact. Deocamdată, totul e învăluit în mister… Dar să nu-ţi faci griji pentru el.

Încetul cu încetul, Silva începea să înţeleagă ceea ce auzise.

La început i s-a părut că e ceva banal, poate pentru că se aşteptase la mai mult, dar acum era convinsă că nu e chiar aşa. Adică, el e nevinovat, repetă în sinea ei. Nevinovat.

— Aşa că nu te necăji, o consolă el, punându-şi mâna pe mâna ei. Poate când mă voi întoarce din China…

— Mulţumesc, Skënder, spuse ea cu un glas plin de recunoştinţă. N-am să uit cât m-ai ajutat.

— Uite-l şi pe ataşatul cultural chinez, zise el, zâmbindu-i de departe chinezului, care venea spre ei împreună cu şeful secţiei externe de la Uniunea Scriitorilor. Ce mai faci, tovarăşe Hun? Eşti bine? Faceţi cunoştinţă, soţia mea şi o prietenă.

— Mult mă bucur, spuse chinezul. Am venit să vă spun drum bun să aveţi.

— Mulţumesc, tovarăşe Hun. Păsările zboară spre Beijing. Ciu, ciu, a?

— Ha, ha, râse chinezul, păsări, lucru frumos, inspiraţie, nu-i aşa? Unde tovarăşul tău?

Silva simţea cum ceea ce aflase despre fratele ei îi adusese un val de bucurie. Simţea dorinţa să râdă şi să vorbească. Jur împrejur sala clocotea de oameni. Aşa mulţi călătoresc în China, îşi spuse. Brusc, printre oamenii care treceau în sus şi-n jos, zări un chinez cu piciorul în ghips. Chinezul lui Viktor Hila, îşi zise. Cu siguranţă că-i el.

— Uitaţi-vă la chinezul ăla, le şopti celor doi.

— Ăla cu piciorul în ghips?

Silva dădu din cap că da.

— În legătură cu piciorul lui e o poveste uluitoare. Dacă o fi chinezul la care mă gândesc eu. Dar cred că el este.

Acompaniată de râsul reţinut al soţiei lui şi de hohotele răsunătoare ale lui Skënder Bermema, Silva le-a povestit aventura lui Viktor Hila cu chinezul Ping.

— Minunat, repeta Skënder Bermema, unic. Radiografia unui picior de chinez în rapoartele oficiale. E cumplit. Prin cer, prin noapte, ca o fantomă. Of, în ce ţară mă duc! oftă în cele din urmă.

Pe chipul soţiei sale apăru o expresie de îngrijorare chiar înainte ca bărbatul să înceteze cu râsul. Silva îşi aminti de presimţirea urâtă pe care o avea când şi când atunci când Gjergji se afla în China. Mai bine n-ar mai pleca, îşi zise.

Lumea din salon se însufleţi.

— A aterizat avionul, zise cineva lângă ei.

Afară se înserа.

Din difuzoare se anunţă că pasagerii pentru Shanghai trebuie să se

pregătească.

Înaintea uşii de sticlă, soţia îl sărută pe Skënder, ascunzându-şi un suspin. Îl îmbrăţişă şi Silva, apoi cel două femei rămaseră în spatele geamului, urmărind cu privirea şirul de pasageri care se îndreptau spre avion. Câţiva dintre ei se întorceau pentru a face cu mâna şi, poate din cauza genţilor pe care le duceau pe umăr, mersul lor părea nesigur. În amurgul care se lăsase, Silva distingea încă chica cârlionţată a lui Zija Shkurti. Apoi îl zări pe chinezul Ping, care rămăsese ultimul, trăgându-şi cu greu piciorul bandajat. Vor călători împreună, îşi zise cu părere de rău.

Călătorii începuseră să urce în avion. Înaintea scării metalice, Skënder Bermema se întoarse şi le mai făcu o dată cu mâna.

— Uitaţi-vă, făcu brusc soţia lui Skënder Bermema. Uitaţi-vă acolo.

— Cum? zise Silva.

— Acolo, la scara avionului. Uitaţi-vă cine urcă.

— A, da, am văzut mai devreme, spuse Silva, încercând să zâmbească forţat, dar pe chipul femeii era o undă de groază.

— Mi-e teamă de chinezul ăla şchiop, murmură ea. E semn rău.

Silva ar fi vrut s-o încurajeze puţin, dar nu putu.

— Cum s-o fi nimerit să fie în acelaşi avion? zise din nou, cu îngrijorare, soţia lui Skënder Bermema.

Cele două rămaseră aşa, lipite de geamul rece, până ce avionul s-a ridicat de pe pistă şi a dispărut rapid pe cerul întunecat.

Urcându-se în maşină ca să plece, văzură că afară e noapte. O bucată de vreme au rămas tăcute. Silva privea profilul trist al celeilalte şi nu ştia ce să spună. Ea însăşi se simţea obosită. Tulbure, prin cap îi treceau cuvintele lui Skënder Bermema, în armată se întâmplă ceva, amestecate cu huruitul avionului şi cu mersul şchiopătat al chinezului Ping spre avion. Uite, ai făcut toată tevatura aia, note guvernamentale, radiograme, l-ai nenorocit pe un amărât şi ce-ai câştigat până la urmă? îşi zise moţăind. Teama ca nu cumva Skënder Bermema să-l calce întâmplător, în avion, pentru ca totul să înceapă de la zero, o tortură o bucată de vreme. Foarte personal, foarte delicat, repetă în sinea sa cuvintele soţiei despre romanul lui Skënder Bermema. Silva simţea că, dacă ar fi fost singură în maşină, ar fi adormit.

— Veniţi într-o zi pe la noi, îi zise cealaltă, în timp ce maşina oprise, iar Silva se pregătea să coboare. Să mai punem ţara la cale.

— Cu plăcere, spuse Silva.

Îşi spuseră noapte bună, iar Silva se grăbi spre intrarea în bloc. Abia acum îşi aminti că Gjergji ar fi putut fi neliniştit de întârzierea ei.

*

Zvonurile despre îmbunătăţirea relaţiilor dintre albanezi și chinezi continuau. În presă nu apărea nimic, cu excepţia revistei literare, care a publicat de două ori

la rând un text despre descoperirea mormântului unui împărat în apropiere de Beijing. Nici unul dintre vapoarele plecate, cum se spunea, din ordinul direct al lui Mao Zedong nu ajunsese la Durrës, ba chiar nu se ştia nici dacă trecuseră de Gibraltar.

Se discuta despre ele peste tot, iar ştirile erau atât de contradictorii, încât călătoria lor pe mări şi oceane a început să semene cu cea a unor fantome bântuind printre neguri. Existau unele voci care afirmau că toate acestea erau regizate cu siguranţă de chinezi, pentru a crea o atmosferă de nelinişte în Albania.

Enver Hodja vorbise despre asta în discursul de încheiere a Plenarei Comitetului Central. În vreme ce vorbea, privirea îi luneca uşor spre colţul sălii unde şedeau împreună câţiva dintre membrii guvernului care se ocupau de economie.

În sală era o asemenea linişte, încât aveai impresia că se aude chiar şi zgomotul făcut de privirea aţintită spre colţul în care stătea micul grup căruia îi erau adresate acele cuvinte.

În centrul sălii, pe chipurile unui grup de ofiţeri se zări o expresie imperceptibilă de uşurare. Totul va cădea pe ei, îşi spuse uşurat ministrul D. Cât mai departe, cât mai departe de noi, murmură încet.

— Pentru a-şi modifica linia generală, deci pentru a se apropia de imperialismul american, chinezii au pregătit întâi terenul şi au eliminat piedicile. Una dintre aceste piedici era Partidul. Aşa că au pus Partidul sub biciul armatei şi al terorii gărzilor roşii, cu alte cuvinte l-au desfiinţat.

Enver Hodja făcu o scurtă pauză. Privirea lui căuta pe cineva în mulţime. Ministrului D. i se păru că stâlpii din dreapta sălii se deplasaseră puţin.

— Există şi la noi unii, şi nu orice fel de oameni, ci demnitari cu funcţii înalte, care, urmând exemplul chinezilor sau incitaţi de ei, asta ne-o va arăta timpul, au vrut să facă acelaşi lucru.

Şi făcu din nou o scurtă pauză. Grupul de ofiţeri, către care se îndrepta acum privirea lui, asculta încremenit.

— Să încerci să blochezi cu tancurile un comitet de partid, asta înseamnă să dai primul semnal al unei lovituri de stat militare.

S-a terminat, îşi zise ministrul D. N-ar fi crezut că totul se poate sfârşi atât de repede. Avea senzaţia că stâlpii, care până atunci i se păruseră că-l apără, îi cad acum în cap unul după altul. Printre ruinele lor, vocea lui Enver Hodja bubuia ca venind de departe.

— Eu nu pot să spun că lucrul acesta a fost făcut intenţionat şi nici n-aş vrea să cred una ca asta, dar altceva e important aici. Făcu din nou o scurtă pauză înainte de a-şi continua ideea. Important e că un asemenea ordin nu a fost executat şi că ordine ca acesta nu vor fi executate niciodată în Albania, indiferent de cine le dă. Şi lucrul acesta e excepţional, tovarăşi, urmă el. Nu prin decrete şi ordine, ci, din contră, împotriva lor, dacă e nevoie, se pune în mişcare acel mecanism popular, care, în mod automat, fără a fi acţionat de cineva, apără

Partidul nostru glorios.

Mecanism popular, repetă ministrul D. ca în transă. Care se pune automat în mişcare… Un lucru mai îngrozitor nici nu se putea imagina.

Oare ar putea să scape din ghearele lui? Şi nu mai era nici o speranţă? Eu nu pot să spun că lucrul acesta a fost făcut intenţionat şi nici n-aş vrea să cred una ca asta, îşi repetă cuvintele lui. Ar fi vrut să strige, aşa este, tovarăşe Enver, aşa, neintenţionat. Voia să se ridice dintre ruine, dar avea capul tulbure, iar suflul şi vocea nu-l ascultau.

— În ultima vreme chinezii dau unele semne de apropiere, continuă să vorbească Enver Hodja, ba chiar arată că-şi regretă unele dintre fapte. Noi, de partea noastră, nu vom amplifica neînţelegerile. Mâinii întinse cu prietenie îi vom întinde şi noi mâna. Dar timpul va arăta dacă acestea sunt într-adevăr semnele unei apropieri sau doar nişte chinezării. Noi suntem pregătiţi pentru amândouă.

Plenara s-a încheiat după-amiază târziu. În timp ce membrii Comitetului Central ieşeau grupuri-grupuri din sală, ministrul D., negru la faţă de supărare, reuşi să-i şoptească unuia dintre subalterni:

— Eliberaţi-i urgent pe tanchişti.

— Dar nu e cam târziu? întrebă celălalt cu o voce stinsă.

— Eliberaţi-i imediat! rosti ministrul printre dinţi.

*

De pe partea de trotuar unde se oprise, Ekrem Fortuzi privea şirul de maşini care venea de la capătul bulevardului. Ce-o fi cu ele? se întrebă şi imediat îi trecu prin cap că, undeva, trebuie să fi fost vreo şedinţă importantă. Vreo plenară, îşi spuse din nou şi îşi pipăi geanta ca să se asigure că e închisă.

Maşinile se răriră, iar el îşi reluă mersul. N-au decât să facă plenare, chiar congrese, dacă vor, şi îşi pipăi din nou geanta cu satisfacţia cu care îţi pipăi pântecul după o masă copioasă.

Ekrem Fortuzi era mulţumit. De o lună întreagă nu primise nici o comandă de traducere din chineză şi iată că azi, pe nepusă masă, i se dăduseră materiale din patru locuri odată, ba chiar cu rugămintea să le traducă repede. Acum se grăbea spre casă să-i dea vestea cea bună şi soţiei.

— Uuu! făcu de pe hol, dar auzi apa clipocind şi-şi dădu seama că femeia e la baie. Sufleţel, ţi-am adus o veste mare.

Ea nu-l auzi, iar el, după ce-şi scoase paltonul şi căciula, se apropie de baie. Dar, în loc să spună ceva, îşi apropie ochiul de gaura cheii. Are un corp acceptabil, îşi zise, mai ales când te uiţi de aici. Aşteptă câteva minute până când o mişcare a ei îi descoperi triunghiul de deasupra pubisului. De acolo, acesta părea mai negru şi mai bogat decât era în realitate.

— O veste bună, zise şi lovi uşor cu palma peste geantă, atunci când ea ieşi din baie cu capul înfăşurat în prosop.

— Traduceri?

— Da.

— Bravo. Asta înseamnă că se împacă din nou.

— Aşa s-ar părea.

În vreme ce ea se pensa în faţa oglinzii, el se învârtea în jurul ei povestindu-i prin câte birouri se perindase, de data aceasta cu folos.

— Se fac vreo douăzeci de mii de leka? îl întrebă.

— Hm. Cum să spun. Cred că…

— Haina de astrahan e jerpelită rău.

— Da?

— Fără nici un da. M-am săturat să mă îmbrac cu vechitura ai demodată. Vreau una nouă.

— Cum vrei tu, sufleţel. Şi ca răsplată să-mi dai blăniţa aia de astrahan, hi,hi,hi, care e tot mai dulce cu cât o foloseşti mai des.

Ea se bucură auzindu-l atât de drăgăstos. În realitate, din motive care şi lui i se păreau ciudate, cuvintele acestea îl excitau pe Ekrem, aşa cum îl excita imaginea sexului ei în timpul actului sexual cu celălalt, cu ani în urmă, pe vremea când fusese sigur că îl înşală.

Se aplecă la urechea ei şi-i şopti ceva, în vreme ce-i mirosea parfumul cefei.

— Bine, bine, zise ea, numai să nu mai grohăi aşa ca un porc. Uf, tot vulgar ai rămas.

Fericit, el începu să se învârtă şi mai excitat în jurul ei.

— Şi să nu-mi mai şopteşti tot felul de vulgarităţi chinezeşti în timp ce… crezând că-mi face plăcere, auzi?

— Ce să-i fac, dragă, chineza asta mă scoate din minţi.

Ea strânse din buze cu dispreţ.

— O, Doamne, murdăreşti orice atingi.

El deschise geanta pentru a scoate de acolo dosarul.

— Dă-le încolo de hieroglife, făcu ea. Să nu te dezbraci, că mergem în vizită la Kryekurti. Nu i-am felicitat nici pentru logodna lui Marku.

— Cum spui tu, sufleţel.

Jumătate de oră mai târziu, cu un tort mare în braţe, cei doi împingeau poarta familiei Kryekurti. Ca de fiecare dată când mergea la ei, Hava Fortuzi arunca o privire rapidă scării care ducea la etajul de sus al vilei, unde volbura bătrână, încurcată printre trepte, părea uscată.

În casă, în afara vizitatorilor obişnuiţi, Hava Preza şi Musabelliu, mai erau doi soţi în vârstă, sosiţi şi ei pentru urări. Nou-veniţii avură impresia că întrerupseseră o discuţie agreabilă.

— Iertaţi-ne că am venit mai târziu, zise Hava Fortuzi, n-a fost intenţionat. Ekrem, ca întotdeauna, afundat în munca lui, eu cu o migrenă îngrozitoare. Felicitări lui Marku! Dar el nu-i aici?

— Mulţumim, mulţumim! răspunse Emilia. Marku e dincolo, cu logodnica. Cred c-o să vină şi el.

— Lasă-l, nu-l deranja, spuse Hava Fortuzi, însoţindu-şi cuvintele cu o privire cu subînţeles.

— O învaţă franţuzeşte, zise Emilia.

— Aha, franţuzeşte! făcu Hava Fortuzi. Hm, ştiu eu cum e asta, ha, ha, ha, râse în hohote. Îţi aminteşti, Ekrem, ce de franceză m-ai învăţat după logodnă?

Cuplul de bătrâni o privi cu surprindere. Emilia îşi muşcă buza.

— Acum încerci să mă înveţi chineza, zise ea şi, brusc, tot mecanismul care-i adusese veselia pe chip se transformă la iuţeală, aşa încât n-a fost nevoie decât de câteva clipe pentru ca în locul hohotelor să apară un icnet dureros însoţit de un suspin.

— Hava, sufleţel, linişteşte-te, îi şopti Ekrem, care-i cunoştea această slăbiciune. Nu era prima dată când ea îşi pierdea controlul în asemenea momente. Toţi cei din jur au rămas cu gura căscată. Doar Musabelliu şi-a păstrat vechiul şi neschimbatul său zâmbet pe chip.

— O, iertaţi-mă! zise Hava Fortuzi, scoţându-şi din geantă oglinjoara.

— Nu-i nimic, drăguţă, nu-i nimic! o linişti Hava Preza. Sunt lucruri care se mai întâmplă.

— Este dureros, într-adevăr, anii trec, trec.

— Insuportabil.

— E foarte sensibilă, le spuse Ekrem celor doi bătrâni, atât la necaz, cât şi la bucurie. Aşa a fost mereu.

În cele din urmă, Hava Fortuzi se linişti.

— Ne-am bucurat într-adevăr pentru Marku, zise închizându-şi geanta. Chiar ne-am întrebat de câteva ori de ce nu s-o însura.

— Şi biata mama cât a trăit a avut oful ăsta, răspunse Emilia, întorcându-şi privirea spre peretele pe care se afla o fotografie mare.

— Săraca Nurihan, cât s-ar fi bucurat!

A fost rândul Emiliei să se întristeze.

— Dar voua cum vă mai merge? a schimbat subiectul Hava Preza, adresându-i-se lui Ekrem. Din câte am înţeles de la Hava, ai avut ceva de lucru.

— Ehei, cum să-ţi spun, o vreme am cam şomat, dar acum, da. Acum am multă treabă.

— Cum s-ar spune, cu chinezii lucrurile merg din nou ca unse, făcu Hava Preza. Slavă Domnului. Puţin mai-nainte de a veni voi tocmai despre asta vorbeam. Ba chiar la voi ne gândeam, i se adresă ea lui Ekrem Fortuzi. El ştie cel mai bine treburile astea, îmi spuneam.

Îndată ce s-a deschis discuţia despre China, cei doi bătrâni s-au înviorat brusc. Apoi, treptat, în discuţie au intervenit şi ceilalţi, inclusiv Musabelliu. Erau cu toţii de acord că reluarea legăturilor cu chinezii era un lucru bun pentru ei şi că de acum înainte nu le rămânea decât să se roage ca ele să nu se mai rupă niciodată. În timp ce vorbeau, întorceau din când în când privirile spre Nurihan, ca şi când i-ar fi cerut şi ei părerea. Ea, da, parcă fusese făcută special pentru asemenea discuţii. Şi când unul, când altul, deşi n-o spuneau, se întrebau cât de

mirată ar fi fost dacă i-ar fi auzit vorbind. Înainte, când cu sovieticii, totul se petrecuse altfel: şuşotiseră zile întregi în odaia aceea, rugându-se ca totul să se termine cât mai repede, ca cele două guverne să-şi scoată ochii cât mai curând, tremuraseră de groază la fiecare semn de împăcare şi oftaseră uşuraţi văzând că semnele acelea erau false. Dar acum totul era diferit: tremurau la orice semn de ruptură şi se rugau ca prietenia să ţină până în vecii-vecilor amin. Şi, ca şi când ar fi vrut s-o convingă pe ea, dar şi pe ei înşişi, de justeţea argumentelor lor, aminteau toate beneficiile pe care le aveau din această prietenie. Cât de tâmpiţi au fost că nu i-au apreciat pe chinezi de la început. Cuprinşi de o prostie oarbă, i-au batjocorit fără milă, le-au luat peste picior obiceiurile, uniformele, limba. Dar de la ei venea, de fapt, salvarea. N-a fost doar apropierea lor cu americanii cea care le-a deschis definitiv ochii, nu. Cu mult timp înainte de asta au auzit şi alte lucruri ciudate, aproape incredibile. La început se îndoiseră, le crezuseră fantezii nebuneşti, visuri, calomnii, dar apoi s-au interesat şi au scormonit mai adânc, ajungând chiar la cei care se întorseseră de acolo, convingându-se în final că chinezii îi tratau cu multă bunăvoinţă pe foştii proprietari: îi numiseră directori adjuncţi în fabricile lor şi, în plus, iar asta era culmea!, le dădeau şi un procent din încasări. Lucrul aceste provocase un şir nesfârşit de zvonuri printre vechii patroni de la Tirana, ba chiar fuseseră unii foşti proprietari de fabrici care, cu mâinile tremurând de bătrâneţe şi boli, începuseră să-şi calculeze profitul. Dar foarte repede au înţeles că, oricât de mult ar fi înflorit prietenia albano-chineză, un asemenea lucru s-ar fi întâmplat cu greu în Albania, cel puţin peste una sau două generaţii, cum socoteau ei. Mai apoi nu se ştie. Disperaţi, se prăbuşiseră din nou sufleteşte, până când au apărut alte voci care le-au aprins iarăşi imaginaţia. Lăsaţi procentele sau celelalte prostii, spuneau ei, acelea au dispărut o dată pentru totdeauna, şi gândiţi-vă la adevăratele beneficii pe care le avem de la chinezi. Aţi auzit ce se întâmplă acolo? Uraganul zgâlţâie tot. Le-a căşunat pe partid şi nu se mai opresc. Îl distrug, îl fac arşice. O ţară comunistă care-şi devorează propriul partid! Vi se pare că-i puţin lucru? Ăsta-i un miracol, ba chiar mai mult de-atât. E mult, mult mai mult. La chestiile astea să vă uitaţi, nu la altele. Partidul, ăsta-i principalul. Dacă-l mişti din loc, ai surpat temelia. Nimic nu mai stă în picioare. Totul se prăbuşeşte. Uite, asta fac chinezii. Dezordine, harababură. Iar noi aşteptăm în colţişorul nostru. Ne-au uitat. Şi voi vă plângeţi. Psst, linişte, închideţi gura. Stăm ca în lojă şi privim. La Shanghai şi Beijing comuniştii se iau de gât unii pe alţii, îşi scot ochii şi se vânează între ei. Lupta de clasă, de clan sau de orientare, cum le zice ăstora, a fost adusă în partid. Ura e acolo, între ei. Şi cine a făcut minunea asta? Chinezii. Iar voi aveţi neruşinarea să-i batjocoriţi. Comuniştii se încaieră între ei, vouă vi se pare puţin lucru? Aţi vrea să ne ia pe noi în cătare? Aşa că nu mai bârfiţi, ci tăceţi şi rugaţi-vă pentru chinezi. Ei sunt salvarea noastră, norocul trimis de Dumnezeu.

Aşa se discutase şi o parte a frazelor acelea era, cu mici modificări, valabilă şi acum. Se adeverise totul, timpul le confirmase vorbele, ba chiar mai mult decât atât. Şi, la fel ca atunci, împreună cu bucuria, apăruseră brusc şi îndoielile: e

sigur că vor continua aşa chinezii? Nu cumva primăvara asta timpurie e una dintre cunoscutele lor ambiguităţi? Şi, după ce-şi vor termina răfuielile dintre ei, se vor năpusti cu puteri sporite pe foştii patroni: V-aţi bucurat prea devreme, da, credeaţi că v-am uitat? Și dă-i, loveşte, sparge tot cu toporul.

— Nu pot uita când a fost lansat faimosul slogan „Să înflorească o sută de flori“, zise Hava Preza. A fost pentru toţi un firicel de speranţă. Uite, până la sfârşit se va liberaliza ceva, ne-am zis. Şi ce s-a întâmplat? Totul a fost o imensă capcană. Cred că asemenea păcăleli, cu poieni şi floricele, sunt rare în istorie. Minţiţi de ele, au ieşit la lumină o mulţime de fluturaşi, care, în loc de nectar, au găsit acolo venin.

— Eh, oftă Musabelliu.

— Poate că pentru asta au şi făcut-o, să-i poată strivi mai uşor, continuă Hava Preza.

— Eh, suspină din nou Musabelliu.

— Pe urmă, vă amintiţi? Mâna cu care femeia ţinea ceaşca cu cafea îi tremura atât de tare, încât două-trei picături îi căzură pe rochie, dar cui îi păsa de asta. Vă mai amintiţi ce s-a întâmplat pe urmă? În locul poienii cu o sută de flori a apărut deşertul Gobi, cum spunea biata Nurihan.

— A avut de multe ori dreptate, zise Musabelliu aproape în şoaptă.

Dând din cap, Ekrem Fortuzi îşi exprima de ceva vreme îndoielile.

— Totuşi, daţi-mi voie să vă contrazic, zise în cele din urmă, tocmai când cealaltă îşi ducea ceşcuţa la gură. Că nu aveţi încredere e normal, ne-am păcălit de multe ori, ba uneori în mod cumplit, ca în momentul rupturii cu sovieticii, când am avut mari aşteptări, dar de data asta, credeţi-mă, de data asta e altceva.

— Ekrem are dreptate, confirmă unul dintre oaspeţi. Acum e altceva. Cine ar fi crezut că o să-l invite chinezii pe preşedintele american? Şi uite că au făcut-o.

— Aşa este, chiar aşa, făcură şi ceilalţi.

— Probabil, acceptă Hava Preza. Aşa să fie. Voi credeţi că eu n-aş vrea asta? De o sută de ori, de o mie de ori o spun: aşa să fie!

— Credeţi-mă, continuă Ekrem Fortuzi, stârnit, nu există nimeni în Albania, poate nici în Europa, care să înţeleagă mai bine ideile lui Mao Zedong ca mine. I-am pătruns toate secretele, am înţeles toate sensurile simbolice ale vorbelor lui, care nu pot fi asimilate decât în original. Când voi mă luaţi peste picior cu chineza mea, eu asta făceam, scormoneam printre ideograme.

— Despre chineză vă dau dreptate, zise Hava Preza. Aţi fost mai inspirat ca toţi.

— Mulţumesc, răspunse Ekrem. Unde rămăsesem?

— La ideile lui Mao.

— La ideograme.

— A, da. Deci, după ce m-am adâncit tot mai adânc în doctrina lui, m-am convins de un lucru: este greu să găseşti în secolul ăsta un om care să fi făcut mai mult pentru noi, burghezii declasaţi, decât Mao Zedong. Pare paradoxal, nu?

— Când e vorba de chinezi, nimic nu pare paradoxal, zise Musabelliu.

— Mao e singura noastră salvare, continuă Ekrem. El ne va scăpa de blestemata asta de luptă de clasă, care ne urmăreşte ca o năpastă.

— Luptă de clasă… brr…, făcu Hava Preza. Să-ţi petreci toată viaţa sub blestemul ăsta!

— Şi sunt peste tot, spuse Musabelliu. Slogane pe pereţi, pe vitrinele magazinelor, ba chiar şi în cântecele de dragoste am auzit. Scuză-mă, Ekrem, dar de astea nu cred să mai scăpăm vreodată.

— Cu chinezii, da, zise Ekrem.

— Nu cred.

— Nici eu, spuse şi Hava Preza.

— Credeţi-mă, urmă Ekrem. În doctrina lui Mao, mai ales în anii ăştia, când a devenit mai conciliant, faimoasa luptă de clasă se subţiază, uneori atât de mult încât aproape se pierde, devine o himeră, o umbră. E un fel de iarbă a uitării, credeţi-mă. O împăcare generală, ca pe pajiştile purgatoriului.

— Despre împăcare vorbeşte şi biserica, se încumetă Hava Preza. De două mii de ani o tot spune, împreună cu sute de filozofi şi poeţi, aşa că nu e o chestie nouă.

— Să vorbeşti despre împăcare, într-adevăr, nu e un lucru nou, îi răspunse Ekrem Fortuzi, dar când o auzi la un lider comunist, cred că e ceva inedit, chiar foarte inedit. Când o auzim la biserică sau la câţiva filozofi, nu avem nimic de profitat şi chiar din contră, cu cât vorbesc mai mult, cu atât mai rău ne fac. Dar când o spune Mao Zedong e altceva.

— Normal, ziseră într-un glas cei doi bătrâni.

— Mao, păstorul unui miliard de oameni, marele cârmaci, soarele roşu, al patrulea sau al cincilea clasic al doctrinei comuniste, he, he…

— Ekrem are dreptate, spuse Musabelliu.

— Fireşte că are dreptate, se pronunţară şi ceilalţi.

— Pe urmă, treaba aia cu partidul, de care-am pomenit… Nu uitaţi că el e baza, temelia tuturor. Dacă asta s-a crăpat, totul o ia la vale.

— Aha, că mi-ai amintit. Mi-a ajuns la urechi ceva despre o tentativă care a avut loc şi la noi. Nişte tancuri, mi se pare, care au blocat un comitet de partid…

— Cum? Cum?

— Lăsaţi astea, pentru Dumnezeu! Nu vă bateţi capul cu astea de la noi. Tancuri, comitete de partid, ce să spun!

— Are dreptate Hava. Să vorbim mai bine despre chinezi.

— Despre Mao.

— O, Doamne, el e salvarea noastră, Mao Zedong! N-am ştiut să-l preţuim…

— Orice lucru îşi recapătă valoarea când rişti să-l pierzi.

— N-o să-l pierdem, nu.

— N-avem cum să-l pierdem.

— Relaţiile se îmbunătăţesc.

— Se repară, se repară.

— Când am auzit prima oară zvonindu-se despre ruptură, mi-a îngheţat

inima. De ce ne-ai părăsit, Doamne, din nou? Tocmai când ne surâdea şi nouă destinul, ne-ai întors spatele, aşa-mi ziceam.

— Ekrem s-a arătat cel mai deştept dintre noi. Cu viziune.

— Ehei, atunci mă luaţi peste picior!

— Lasă, lasă. Mai bine vorbeşte-ne puţin în chineza aia a ta minunată.

— Dar ce-o fi cu Marku? Nici nu l-am văzut.

— Lasă-l pe Marku cu ale lui. Vorbeşte, Ekrem, pe Dumnezeu, am auzit că o vorbeşti şi-n somn.

— He, he.

— Vorbeşte, Ekrem! Te rog!

— Fă-ne plăcerea, Ekrem.

— Hi, hi, făcu din nou Ekrem şi toţi pricepură că, dacă l-ar mai ruga un pic, o să le facă pe plac.

*

În cealaltă cameră, unde Marku era cu iubita, cuvintele celor de alături răzbăteau înfundat.

— *Il fait froid,* citi ea din manualul de franceză pe care-l avea în faţă şi ochii lor se ridicară de pe carte, privindu-se intens. Printre pistrui, ochii ei albaştri, puţin aburiţi, păreau şi mai languroşi. *Il fait froid,* repetă cu jumătate de voce fără să-l slăbească din priviri, parcă aşteptând ceva de la el.

În realitate, înainte de prima lor apropiere fizică, îi povestise despre prima aventură din viaţa lui, care era legată chiar de acele cuvinte franţuzeşti, când, cu mulţi ani în urmă, el şi clienta lui (dintre toate cuvintele pe care le căutase pentru a o numi pe vecina lui de odinioară, pe care o învăţa franceza, nu găsise altul decât „client“), deci, când el şi clienta lui lăsaseră cartea de franceză pentru a săvârşi actul acela scurt, care-i rămăsese înfipt dureros, ca nimic altceva, în memorie.

Spre uimirea lui, văzuse că povestea aceea avusese o influenţă surprinzătoare asupra logodnicei, pe care începuse, la fel, s-o înveţe franţuzeşte. Când şi când, ea îi cerea să-i povestească din nou aventura aceea, cerându-i să-i spună cât mai multe despre vecină şi despre momentul respectiv. Și ce face ea acum? îl întreba cu o voce înăbuşită despre femeia frumoasă şi puţin enigmatică, bănuită că nu-şi iubeşte soţul, deşi poate că asta nu e decât o suspiciune care le urmăreşte de regulă pe femeile măritate, care, după căsătorie, au o aventură cu altcineva. Marku îi spunea puţinele lucruri pe care le ştia despre ea, promiţându-i că într-o zi i-o va arăta, când va veni la casa unde copilărise, adică la etajul întâi al vilei lor. Dar el? Dar el, soţul ei, întreba ea, ce a făcut pe urmă? Pentru asta s-au despărţit? Marku ridica din umeri. Nu ştiu, nu cred. Poate pentru asta, poate pentru altceva. Amândoi erau abulici, înţelegi, veniţi parcă dintr-o altă lume. În realitate, aşa erau toate… Cum? întreba ea, cum erau toate? El încerca să-i povestească câte ceva despre vremurile acelea de speranţe nebune, când ei toţi

erau în mişcare, în aşteptare… Era mult mai multă agitaţie ca acum, mult mai multă, explica el, şi, în afară de asta, atunci era invers, înţelegi? Atunci, toţi ăia (şi arăta spre cei din camera alăturată, de unde veneau vocile) visau la o ruptură cât mai rapidă, în timp ce acum, dimpotrivă, vor linişte. Şi totuşi ceva seamănă în ambele momente, spunea ea. Desigur, desigur, există multe lucruri asemănătoare.

Ar fi fost gata să-i spună că poate asemănarea dintre cele două epoci e cea care-i împinsese spre logodnă, dar lăsa această mărturisire pentru mai târziu, când aveau să fie mai intimi. În sinea lui era convins că aşa este. Atmosfera asemănătoare crease în fiinţa lui, mai mult ca orice, nevoia de a avea o femeie.

— *Il fait froid,* repetă ea cu voce stinsă, dar cu aceeaşi notă de implorare în ochi. Povesteşte-mi mai multe despre ea.

— Ce să-ţi povestesc? Ţi-am spus că-mi amintesc foarte vag.

— Poate că-ţi mai aminteşti ceva, susură ea, dezgolindu-şi umărul cu o mişcare leneşă, ce părea că va rămâne suspendată în aer. *Il fait froid,* nu crezi?

— Îţi mai aminteşti că totul s-a răsturnat?

— Cum, cum? făcu ea, respirând precipitat.

El îşi închipui că vorbele acelea le avea doar în minte, dar, câtă vreme ea îl întreba, probabil că ceva-ceva răzbise afară.

— Sunt cuvintele ei, zise el.

— De ce nu mi le-ai spus până acum? Ce înţeles au?

El făcu o încercare de a-i explica sensul cuvintelor, dar cu cât insista mai mult, cu atât mai mult se încurca.

— Aveau legătură cu situaţia creată atunci, pricepi, speranţa pe care-şi închipuia că o am ca întreaga ei clasă socială să dispară după ruptura cu Uniunea Sovietică, şi cu gândul că asta nu se va întâmpla şi că este singura care… care…

— Credea că ceea ce s-a petrecut între voi însemna prăbuşirea ei?

— Aşa se pare… Era orgolioasă din fire şi, în afară de asta, fiica unui bătrân ilegalist, fost prim-ministru. Aşa că pentru ea ar fi fost o prăbuşire.

— Spune-mi exact cum ţi-a zis.

El ridică din umeri. Cine să-şi mai amintească?

Ochii fetei, tulburi, insistenţi, erau aproape de ai lui. El îşi spuse că poate făcuse rău povestindu-i toate astea, dar imediat îşi dădu seama că tocmai insistenţa ei le dădea greutate.

Puţin mai târziu, când se potoliră, în cameră se auzi din nou tic-tacul vechiului ceas şi apoi vocile amestecate din camera de alături.

— Vorbe, spuse el, la fel ca atunci.

— La fel ca atunci, făcu ea ca şi când ar fi vorbit singură.

El şi-i imagină şezând pe canapele, într-o ordine veşnică, asemenea păpuşilor de ceară dintr-un muzeu.

— Ani şi ani de zile, zise, şi aceeaşi vorbărie neschimbată. Cum de n-au obosit?

— Şşt! făcu ea. Vreau să aud. N-am auzit niciodată cum vorbesc oamenii din

categoria asta.

— Hm, zâmbi el ironic. O să ai ocazia… O să te saturi…

— Taci.

Ea asculta cu o expresie de suferinţă pe chip, căci nu înţelegea cuvintele.

— Nu se înţelege nimic, zise el. Trebuie să pui urechea la perete.

Ea se ridică de pe canapea şi puse urechea pe peretele despărţitor. Rămase o bucată de vreme aşa, cu obrazul lipit de zid. Apoi îi făcu semn şi lui să se apropie.

— Ia ascultă, zise, cu uimire şi groază întipărite pe chip.

El îşi lipi urechea dreaptă de perete.

— O, Doamne, făcu imediat, vorbesc chinezeşte… Au depăşit orice…

*

Silva tocmai terminase de gătit prânzul pentru a doua zi şi se aşezase obosită pe canapeaua din sufragerie cu genunchii adunaţi sub ea, când auzi sunând la uşă.

Se ridică, nu fără o oarecare nemulţumire faţă de musafirul nepoftit, dar, când văzu că era cumnata, chipul i se destinse.

— Sonja, ce bine că ai venit. Intră.

În vreme ce Sonja îşi scotea paltonul, Silva, care observase că noua coafură a cumnatei i se potrivea de minune, vru s-o provoace… Ia te uită, acum, când are bărbatul acasă, vrea să fie frumoasă etc., numai că chipul celeilalte, cu toată pieptănătura îngrijită, părea îngrijorat.

— Dar ce ai? Îmi pari nu ştiu cum.

Fără a o contrazice, cum se aşteptase Silva, Sonja îşi muşcă buza de jos.

— Ce figuri sunteţi şi voi, îi zise Silva. În loc să fiţi fericiţi că Arian a fost eliberat şi că s-a pus capăt neînţelegerii, continuaţi să fiţi morocănoşi.

— Crezi că eu nu i-am spus toate astea? răspunse Sonja. Dar el o ţine pe-a lui.

— Dar de ce? Ce vrea?

— Habar n-am. Stă fără un cuvânt toată ziua. E de nerecunoscut.

— Poate că suferă pentru excluderea din Partid. Dar cred că vor fi reprimiţi cu toţii, nu?

— Da, aşa se spune.

— Şi tot nu se linişteşte?

Sonja negă din cap.

— Are altceva. O durere ascunsă.

Silva simţi cum suferinţa fratelui îi risipeşte bucuria momentului.

— Într-o oarecare măsură e normal, zise. Stă omul la locul lui şi brusc, ca fulgerul, din senin: excludere din Partid, arestare. Normal că e o nedreptate, este… groaznic, totuşi nu trebuie exagerat.

Sonja respiră adânc.

— I-am spus toate astea, zise, dar n-au nici un efect. Şi nu e doar asta, Silva.

Nu e doar supărarea lui care mă deranjează. Altceva mă sperie pe mine.

— Ce? făcu Silva cu inima în gât.

— Mi-e frică, urmă cealaltă. Într-o zi, într-unul dintre momentele lui de sinceritate, mi-a spus o frază cumplită pe care n-am s-o uit niciodată.

— O frază cumplită, repetă Silva.

— Da. Stăteam amândoi uite aşa, după o discuţie banală, în care eu îi spusesem cam ceea ce mi-ai spus tu mie acum, când el mi-a zis: Tu crezi că sunt supărat doar pentru cele întâmplate? Uite, îţi spun că e vorba despre altceva. Şi a continuat: Sunt trist pentru că nu mă împac cu ideea că ambele tabere, şi noi, şi ceilalţi, am ieşit nevinovaţi.

— Cum? Cum? făcu Silva. Ce înseamnă asta?

— Stai, zise Sonja, lasă-mă să termin cu ce mi-a spus. Una dintre tabere trebuie să suporte consecinţele, aşa mi-a zis, altfel totul e de ochii lumii şi chiar… periculos.

— Nu înţeleg nimic, spuse Silva. Despre ce tabără vorbeşte?

— Despre ăia care au ordonat arestarea lor.

— Aha, făcu Silva, simţind cum păleşte. Păi ordinul pentru arestarea lor se spune că l-a dat chiar ministrul…

— Tocmai despre el e vorba, zise Sonja. De asta mi-e frică.

O bucată de vreme rămaseră amândouă tăcute.

— Ai dreptate, fu de acord Silva. E un motiv de îngrijorare.

— Dacă o să mai susţină asta, va ajunge din nou la închisoare. Iar acum…

— O să încerc să vorbesc cu el, zise Silva. Tu ce zici?

— Nu ştiu ce să zic. Cred că e degeaba. Totuşi, încearcă.

Silva îşi aminti farfuria lui aproape neatinsă la aniversarea Brikenei, care acum i se părea să fi fost într-un alt secol, şi, la fel ca atunci, simţi un junghi în inimă.

*

După ce semnă şi ultima hârtie, privirea ministrului D. se opri pe ultimele ei rânduri. Ce-i cu asta? Parcă şi semnătura i se schimbase. Ridică pagina, o apropie pentru a vedea mai bine, dar impresia aceea nu-l părăsi; semnătura lui nu mai era aceeaşi, devenise mai subţire şi mai scurtă, mai ales în a doua ei jumătate, ce se termina cu un cârlig ce-i părea acum jalnic.

Cum e posibil, îşi zise fără a lăsa pagina din mână. Din câte ştia, semnăturile, chiar dacă ai vrea, nu se schimbă niciodată. Expertizele la tribunal, conturile secrete la băncile elveţiene… Ori avea vedenii?

Întinse mâna să vadă celelalte documente semnate adineauri şi toate semnăturile erau la fel: anemice, ca zgribulite de frig. M-a durut mâna aseară, îşi zise, şi am degetele amorţite. Cu siguranţă că asta era.

Lăsă hârtia deoparte şi vru să se gândească la altceva, dar, un minut mai târziu, privirea i se abătu din nou pe pagina scrisă. Nu cumva o fi pixul de vină?

Hm, făcu şi dădu din cap ca pentru a-l învinui. Bineînţeles că pixul e de vină. Deşi îi trecu fulgerător prin cap că e vorba din nou de chestia aia blestemată care-i schimbase totul: vocea, respiraţia, cerul gurii, iar acum, mai nou, semnătura.

Apăsă butonul soneriei.

— De unde-s pixurile astea cu vârful ca acul? îi zise secretarului. Nu-s bune de nimic, mai ales de semnat. Găseşte-mi altele, cu vârful mai gros, înţelegi, care să scrie apăsat, cât mai apăsat.

— Înţeleg, răspunse secretarul şi ieşi repede, ca să se întoarcă imediat cu o grămadă de pixuri negre în mână. Probaţi-le pe astea, zise punându-le cu atenţie pe birou. Cred că sunt aşa cum aţi cerut.

Încercă pe o pagină albă unul dintre pixuri, apoi pe altul, fără a-şi dezlipi privirea de pe hârtie, ca pentru a se convinge că scrisul lui nu păţise nimic.

— Dar tu ce faci aici? se răsti brusc când văzu că secretarul, în picioare, privea liniştit la încercările sale. E-n regulă, poţi să pleci.

Când uşa se închise, îşi puse fruntea în palmă. Nu e problema semnăturii, îşi spuse, e altceva. Ştia care-i motivul, oricât ar fi încercat să nu se gândească la asta. În fiecare dimineaţă se trezea cu speranţa că va scăpa de obsesie, dar era imposibil. Încercase orice, convocase şedinţe cu subalternii una după alta doar pentru a vedea dacă mai are autoritate asupra lor, ridicase vocea, dăduse sancţiuni, bătuse cu pumnul în masa de şedinţă de se cutremurase vaza cu flori cu tot, ameninţase, dar nici aşa n-a scăpat de anxietatea aceea. Era ceva ce-i sabota cuvintele şi gesturile, ameninţările sunau fals, cei sancţionaţi păreau că au în ultimul moment un zâmbet ascuns, ba chiar şi lovitura de pumn în masă avea ceva surd, ca şi când ar fi lovit în nisip, aşa încât îi venea să ridice pânza roşie ca să vadă ce era sub ea, lemn sau naiba ştie ce.

Era sau nu ministru? Dacă treaba ajunsese până aici, adică dacă ei gândeau aşa, atunci să-l demită imediat, să se termine toată povestea asta. Aşa-şi spunea uneori, dar imediat gândul îi rămânea în aer. Cine erau cei care-l învinuiau şi care l-ar fi putut demite? În realitate, toţi cei care-l torturau erau subalternii lui, unii chiar cu grade inferioare, care nu au demis pe nimeni în viaţa lor, nici măcar vreun funcţionar modest sau portar. Atunci, cum ar fi putut să-l demită pe el? Şi totuşi gândul acesta nu-l liniştea.

Tulbure de tot, îi treceau prin minte numele unor colegi din alte ţări, nu state din America Latină, unde trei-patru colonei terorizau vreun guvern, ci din state serioase, unde miniştrii armatei erau totuşi ţinuţi la mare cinste şi unde toţi se temeau de ei. În vreme ce el, din păcate, nu doar că nu speria pe nimeni, ci era el însuşi speriat de toţi şi, ceea ce era mai cumplit, nu tremura doar de frica unor oficiali, ci-i era teamă şi de aceia cu care n-avea nici o relaţie de muncă, cum era funcţionarul acela modest, căruia îi şi uitase numele, ba chiar şi mai rău, de mulţimea de necunoscuţi care, fiind aşa, îi păreau şi mai înspăimântători.

Oare ce se întâmplase? Doar exerciţiul cu tancuri să fi eliberat resortul acela misterios care-i zguduise întreaga viaţă? Ce rotiţă ascunsă fusese pusă în mişcare,

aşa încât el să n-o poată găsi pentru a o opri? Enver Hodja vorbise despre mecanismul acela cumplit, care se pune automat în mişcare, ca în filmele de groază. O fi într-adevăr asta ceea ce-l urmărea pe el, sau poate că toate zbaterile lui nu erau decât ceva ce se petrecea în sinea sa, iar resortul nu exista decât acolo?

Tanchiştii erau liberi acum, dar nici după asta nu simţise vreo uşurare. Dimpotrivă, nervozitatea îl copleşea tot mai mult. În primele zile de după eliberare, se aşteptase ca ei să scrie din nou rapoarte, ba chiar calculase timpul necesar scrierii, apoi trimiterii şi analizării lor. Numai că toate zilele acelea, împreună cu alte câteva de rezervă, trecuseră fără să apară nici un raport. Poate că şi-au băgat minţile în cap, îşi spusese. Dar, în vreme ce aştepta să se liniştească puţin, simţise cum semnalul de alarmă sună mai tare. De ce nu scrieţi rapoarte? se întrebă la un moment dat. Ce aveau de gând să facă, dacă nu asta?

În zilele acelea, subalternii lui, ca şi cum i-ar fi simţit starea, i-au amintit că trebuia să inspecteze starea trupelor, acţiune planificată pentru toamnă, dar amânată din cauza evenimentelor din China. Ideea i s-a părut salvatoare. În primele zile, aproape fericit, sprijinit pe spătarul banchetei din spate a maşinii care gonea pe şosea, urmat de maşinile gărzilor şi subalternilor săi, se învinuia că nu-i trecuse ideea asta mai demult prin cap.

Ca şi cum i-ar fi fost teamă să încetinească ritmul inspecţiei, se mişca cu repeziciune de la o unitate la alta, de la un regiment la altul, azi la fortificaţiile de pe litoral, mâine la o brigadă de tancuri, poimâine la un aerodrom militar. Vizitând cazărmile, hangarele avioanelor şi bateriile antiaeriene, îşi spunea că fusese o prostie din partea lui să creadă că alţii se putuseră îndoi de el. Acum îi venea să râdă în hohote. Chiar aşa, cum ar fi putut cineva să arunce cea mai mică umbră de îndoială asupra lui? A lui, care avea în subordine toate acele tunuri, tancuri şi avioane, cu o zecime din care orice colonel din America Latină ar fi putut să dea jos cine ştie câte guverne. În vreme ce el nu făcea nimic din astea şi numai pentru un joc, un joc mititel, îi puseseră gând rău.

O ură sufocantă îi strângea pieptul. Ei ar fi trebuit să-i fie recunoscători, şi nu să-l privească chiorâş. Oricare altul în locul lui s-ar fi simţit ofensat, chiar foarte ofensat şi, precum cel care este învinuit pe nedrept de ceva şi apoi, în ciuda acuzatorilor săi, face exact ceea ce i se reproşează, şi el ar fi putut face aia… puciul… În loc să-l ia cu binişorul, să-i scoată din cap asemenea nenorociri, ei făceau contrariul: îl împingeau aproape intenţionat spre ele. Hm, uite aşa stau lucrurile, îşi spunea. Îl învinuiau degeaba, în loc să-i mulţumească că nu făcea…

Privea orizontul plat de iarnă şi repeta obsedant ultimele cuvinte. Şi, într-un rând, şi-a pus întrebarea: Ar fi făcut-o, oare, dacă ar fi vrut?

Era în a patra zi de inspecţie când, odată cu această întrebare, simţi cum îi fuge şi siguranţa. Teama îl cuprindea pas cu pas. Îşi amintea din nou frazele despre mecanismul popular care se pune singur în mişcare, precum o alarmă în caz de avarie, şi, din nou, la fel ca în urmă cu câteva zile, fu gata să urle: Totuşi, în ce birouri, în ce cotloane sunt cheile lui?

Pe ambele laturi ale şoselei, ici-colo la intersecţii, la intrarea în sate şi staţii, privirea i se oprea pe sloganele afişate. „Nu există forţă să distrugă unitatea Partid-popor“. Unele erau scrise pe pereţii clădirilor, altele pe pancarte de tablă, iar o parte erau la distanţă, scrise cu pietre pe povârnişul dealului, ba chiar şi cu litere verzi de iarbă. Parcă nu erau aşa de multe, îşi zise la un moment dat. Bănuiala că nişte mâini nevăzute le scriseseră special pentru el, cu o noapte în urmă, îl cuprindea când şi când. Din ce birouri primeau, oare, ordinele, din ce…

Mecanismul automat îl obseda acum mai mult ca înainte. După ce şi-l imaginase în zeci de culori şi forme, acum şi-l închipuia ca pe un hăţiş sălbatic, deasupra căruia firele telefonice se încurcau printre instrumente meteorologice, curse de şoareci, microfoane ascunse şi capcane de vulpi rămase din celălalt sezon de vânătoare, majoritatea ruginite sau mascate aşa pentru a înşela privirea. Şi toată instalaţia asta era pusă în mişcare dintr-un loc greu de detectat (nu s-ar fi mirat ca ordinul să vină de jos, din morminte), făcând imposibilă orice speranţă de scăpare din ghearele lui.

„Cine se atinge de Partid îşi pierde capul!“ Întoarse violent capul pentru a se convinge că văzuse într-adevăr un asemenea slogan sau îl înşelaseră ochii. Dar câmpia era acoperită de negură şi literele nu se mai zăreau. M-au înşelat ochii, îşi zise. Sloganul nu era în stilul cunoscut. Întoarse încă o dată capul, se frecă la ochi, dar ceaţa acoperise totul. Vru să strige: Destul, cel puţin nu le mai scrieţi pe dealuri, eu n-am nimic cu sloganele voastre. Nimic, nimic.

Era ziua a patra când i-a apărut iarăşi acea piţigăială în voce, la fiecare frază. Şi începu din nou să vadă totul deformat, chipurile ostaşilor ce stăteau drepţi în faţa sa, sclipirea moale a căştilor, ba chiar şi ţevile tunurilor antiaeriene. Şi a venit momentul când i s-a părut că, chiar dacă le-ar fi ordonat să tragă, ele n-ar fi aruncat decât obuze false, cu o flacără albă ca aceea pe care omul o vede în vis.

Toate astea nu sunt decât un coşmar, îşi zise. Eu nu pot să comand această armată. Şi din ziua aceea, spunând că nu se simte bine, şi-a întrerupt inspecţia.

Pe birou avea zeci de pagini cu semnături, pe care le privea ca şi când le-ar fi întrebat: Ce să fac acum cu voi?

CAPITOLUL AL UNSPREZECELEA

Dacă nu puneai la socoteală un număr de păsări singuratice, foarte puţine în comparaţie cu lungimea graniţei de nord şi de vest, ignorând de asemenea păsăretul din junglă şi miliardele de insecte care pătrundeau prin partea de sud (căci din Himalaya nu intra nimic, iar ţărmul oceanului nu înapoia decât păsările venite de pe uscat), avionul cu care călătoreau Skënder Bermema şi Zija Shkurti era una dintre puţinele zburătoare pe cerul chinez în acea dimineaţă de iarnă. Ideea că delegaţia scriitorilor călătorea invitată cu ocazia Zilei păsărilor îşi demonstrase întregul potenţial: umorul, metaforele şi asocierile de idei. Acestea fuseseră epuizate chiar în Albania (ultimele rămăşiţe chiar în ziua plecării), şi acum nu mai rămăsese din ele decât un zâmbet şters, schiţat cu greu. Azi, poate mâine e tocmai ziua aceea faimoasă, dar noi nu vom vedea, cu siguranţă, nici o pasăre, îşi zise Skënder Bermema. De jos, ca o forţă uriaşă, se simţea încercarea spaţiului intercontinental de a-i risipi sau cel puţin de a-i reduce intensitatea gândurilor, care, şi aşa, era redusă de oboseală şi nesomn la o stare de moleşeală.

Sub mine e China, îşi spunea când şi când ca pentru a conştientiza evenimentul care avea loc: pătrunderea în spaţiul aerian chinez. Dar conştiinţa lui, cu excepţia imaginii celor patru păsări singuratice care se apropiau de graniţa mongolă, nu mai producea nimic.

Alături, Zija Shkurti moţăia cu capul sprijinit de spătarul fotoliului. Gura, puţin deschisă, şi respiraţia, care mai mult se vedea decât se auzea, îi dădeau acelui cap un aspect jalnic, dar fără să-ţi provoace vreo compasiune. Poate că visezi o ţară fără scriitori, i se adresă în gând Skënder Bermema. Uite unde o ai, pentru prima dată în istoria omenirii, sub noi.

Înainte de a-şi abandona acest gând, aţipi. Avionul zbura peste vârfuri de munte înzăpezite. Sub aripile lui se afla China, cu mai mult din jumătatea teritoriului îngheţată. Oameni, animale şi plante suportau cu greu gerul. Adânc sub pământ, marile hăuri întunecate, unde se nasc cutremurele şi n-a ajuns picior de fiinţă vie, erau cufundate în linişte. O nouă metastază canceroasă se întindea la fel de liniştit în partea dreaptă a trupului premierului ţării. Miliarde de alte lucruri ştiute şi neştiute se petreceau în acea zi de iarnă.

*

Vestea sosirii delegaţiei scriitorilor din Albania a fost dată de agenţia Xinhua cu două zile întârziere. Ştirea fusese redactată foarte scurt şi se termina astfel: „La aeroportul din Beijing, prietenii albanezi au fost întâmpinaţi de interesatul Ciung“. În ziua următoare a fost transmisă o ştire extrem de scurtă despre cina oferită la Hotelul Beijing de acelaşi „interesat Ciung“.

— Cine-o mai fi şi acest „interesat Ciung“? întrebă Skënder Bermema, învârtind între degete buletinul agenţiei Xinhua. Vreun responsabil de fermă, ceva? N-am văzut ştire mai ciudată ca asta.

Zija Shkurti ridică din umeri.

— Câtă vreme Uniunea Scriitorilor a fost desfiinţată, cineva tot trebuia să ne întâmpine şi să ne ofere o cină.

— Ţi se pare normal? întrebă Skënder Bermema, încruntându-se.

Zija Shkurti îi aruncă o privire rapidă şi ridică din nou din umeri, ca omul care vrea să evite o ceartă.

— Treaba lor, zise încet.

În ziua următoare au plecat spre China de Sud-Est. Ziarele din provincie dădeau, una după alta, ştiri care mai de care mai vagi. Motivarea călătoriei „cu ocazia Zilei Păsărilor“, într-unul dintre ele, s-a transformat în „cu ocazia dispariţiei rândunicilor“ în altul, şi a fost înlocuită cu onomastica unui mare crescător de păsări într-un al treilea. Şi, în vreme ce ştirile din gazetele de provincie erau neclare, ne putem închipui cât de confuze erau zvonurile care urmau călătoriei celor doi scriitori. Vagi, ele ajungeau în comunele în care scriitorii care se târau prin noroiul orezăriilor nu doar că uitaseră de scris, dar se îngrozeau până şi la vederea vreunei păsări, căci penele lor le aminteau de blestematul meşteşug al scrisului (pleacă de aici, raţă, cocoş, ispită murdară, du-te!). Convinşi că stirpea scriitorilor dispăruse între timp din lume, acum, când se zvonea că două asemenea fantome bântuiau prin China, sufereau o deziluzie cumplită, în care erau amestecate melancolia, spaima, regretul, depresia, întrebări de genul „De ce au venit?“ şi groaza de toate acestea, de propria persoană şi de orice altceva care le amintea de ele. Disperarea se ivea mai ales noaptea, când bănuiau poate că oaspeţii se află undeva sus, în cer. Se învârteau agitaţi pe salteaua de paie, gemeau în somn, delirau: De ce aţi făcut-o…

Între timp sus, în avionul cu care călătoreau, cei doi invitaţi din Albania, trecând dintr-o provincie într-alta, nu ştiau nimic din toate acestea. Doar târziu, într-o seară, în timp ce avionul cobora înainte de aterizare pe aeroportul unui oraş al cărui nume nici nu-l ştiau, lui Skënder Bermema, care privea nostalgic pe fereastră, i se păru că petele de lumină pe care luna le arunca peste băltoacele de pe câmp aveau un tremur tragic. Scriitorii trebuie că sunt în orezării, zise ca în vis. Nu-şi putea dezlipi privirea de la mocirlele scăldate în lună, ca şi când ar fi căutat în ele paşii pierduţi ai fantasmelor…

Dă-le linişte, Doamne, îşi zise, uimit el însuşi de cuvintele acestea pe care nu le mai rostise de ani şi ani. Şi, ca şi când asta n-ar fi ajuns, simţi cum mâna lui

face un gest neaşteptat, lent şi dezlânat, ca apăsat de povara morţii, semnul crucii…

*

Îndată ce a deschis ochii, Skënder Bermema avu impresia că vede duminica, la propriu. Era pe perdelele de mătase din camera de hotel, iar el, fără a reuşi să se gândească la altceva, îşi spuse: E duminică, şi adormi la loc. După o vreme, lucrul acesta s-a întâmplat din nou, doar că acum momentul de luciditate a fost mai lung. Ce bine că azi e duminică, îşi zise, proptindu-şi mai bine capul în pernă. După trei săptămâni de când se aflau în China, aceasta era prima lui zi liberă.

Se simţea obosit. În timpul nopţii avea uneori impresia că cel care îl oboseşte era lanţul de fier al Bizanţului, lanţul acela monstruos şi ruginit, care se afla încă acolo, pe fundul Bosforului, din anul 1449, când protejase oraşul de vasele turceşti. Era încă pe fundul mării, acoperit cu alge, abandonat, invizibil pentru ochiul obişnuit, şi atât de dureros i se păru acest moment, încât îşi auzi singur oftatul în vreme ce se răsucea sub pled.

Se trezi şi adormi de câteva ori la rând, pierdut într-un timp ce părea un cocon de lână, şi asta datorită nu doar albeţei perdelelor, ci mai cu seamă amestecului de secunde şi de minute care, oprite în loc, îi aduceau în creier odihnă şi oboseală în acelaşi timp.

Împletirea momentelor de somn cu cele de odihnă se repeta din ce în ce mai chinuitor. Câteva fragmente de vis, ce se încropeau şi dispăreau imediat, încercau să populeze temporar zona aceea instabilă.

Acum se vedea în sala de şedinţe de la Clubul Uniunii Scriitorilor, unde, într-o căldură insuportabilă, cineva cerea desfiinţarea onorariilor. Treaba nu e că se desfiinţează onorariile, naiba să le ia, mie mi-e teamă că odată cu ele ne va toropi căldura. Se trezi şi zâmbi vag, dar adormi imediat, luând cu el în somn şi jumătate din zâmbet. După câteva vise lipsite de logică, se trezi din nou în sala de mai-nainte, când cineva cerea iar să se desfiinţeze ceva. El a întrebat în dreapta, apoi în stânga: Ce este, de ce ne-am adunat, ce se va desfiinţa?, dar nu-i spunea nimeni nimic. În cele din urmă a aflat. De data asta, era vorba să se scoată din cărţi numele autorilor. La tribună era Zija Shkurti. Tovarăşi, striga, urmând exemplul scriitorilor chinezi, să scoatem numele autorilor din cărţile noastre. Gloria le aparţine, în primul rând, maselor populare, noi…Desigur, murmura cineva, cu numele ăla al tău, dacă o să-l scoţi, n-o să ai decât de câştigat. În sală s-a făcut gălăgie, cei mai zgomotoşi fiind cei cu nume musulmane.

Trezindu-se, din tot decorul din vis i-a rămas în cap doar sala de şedinţe. În realitate, el nu se aflase la Tirana atunci când s-au făcut celebrele solicitări, dar auzise atât de multe despre ele, încât uneori avea impresia că participase la toate. Şedinţele continuaseră zile întregi într-o căldură sufocantă, pe care pauzele

zgomotoase, sticlele de oranjadă şi chica roşcovană a secretarului de partid din Tirana, a cărui admiraţie pentru chinezi era cunoscută, o făcuseră şi mai insuportabilă. Vreau să anunţ adunarea că onorariul meu de patru mii de leka noi, pe care-l voi primi mâine pentru noul meu roman, l-am donat statului. Gălăgie, voci despre care nu se ştia dacă sunt de acord sau nu, hohote de râs. Zija Shkurti era în culmea fericirii. Nu fusese văzut niciodată aşa, se reţinea cu greu, mai avea puţin şi zbura. Ceruse cuvântul pentru a treia oară. Se discuta despre scoaterea numelor autorilor din operele literare. Dramaturgul Q. tocmai combătuse ideea. Eu nu ştiu ce se va scrie în locul numelui autorului, spusese, pentru că o carte aparţine cuiva, cineva e răspunzător pentru ea, nu? Că n-o să ne apucăm să scriem pe ea numele oraşului de unde e autorul sau al comitetului executiv sau, ştiu şi eu, al cooperativei agricole, nu? Printre hohotele zgomotoase de râs, aruncând peste adunare o privire ca un duş rece, Zija Shkurti s-a sprijinit de tribună. Eu nu sunt de acord cu modul în care tratează problema tovarăşul Q. Şi nu-mi plac nici râsetele din sală. Toate astea sunt expresia unui intelectualism bolnav de care trebuie să scăpăm cât mai repede, tovarăşi. Cuiva i se pare scandaloasă eliminarea numelui autorului şi e gata să dea în plâns, iar alţii îi ţin partea. Dar eu o să-i întreb pe aceşti tovarăşi: De ce nu li se pare scandalos că mii şi mii de oameni simpli muncesc pe frontul socialismului fără a cere să li se publice numele şi fără a pretinde glorie? S-au gândit oare aceşti tovarăşi că minerii noştri destoinici, mulgătoarele sau colectiviştii noştri nu au cerut niciodată să li se scrie numele pe vagonetele de cărbuni, pe bidoanele de lapte sau pe sacii de grâu pe care îi produc? Atunci de ce li se pare aşa de cumplită scoaterea numelor de pe cărţi?

Secretarul de partid aproba din cap fiecare cuvânt al lui Zija Shkurti. La fel şi ministrul culturii. Totuşi, când din fundul sălii s-a auzit o voce: Şi ce-o să punem în locul numelui, lanul de grâu sau canalul de irigaţii?, în sală au izbucnit iar hohotele. Chica roşcată a secretarului s-a clătinat ameninţător, apoi demnitarul i s-a adresat lui Zija Shkurti: Continuaţi, tovarăşe, chiar dacă vorbele dumneavoastră li se par unora hazlii.

Skënder Bermema închise din nou ochii, într-o ultimă încercare de a adormi. Perdelele îi arătau iarăşi că e duminică, doar că lumina dimineţii dispăruse. Simţi o apăsare în trup, a cărei prezenţă părea atât de concretă, încât avea impresia că între coaste i s-a cuibărit un corp străin. Ce-o mai fi şi asta, îşi zise de câteva ori, răsucindu-se în pat. Dar apăsarea era tot acolo. Rămase aşa câteva minute, cu ochii fixaţi în albeaţa tavanului, de unde se răspândea în cercuri nesfârşite o tristeţe uriaşă, ce încerca să se topească în cea a cerului. Şi, într-o clipă, înţelese că obiectul acela străin din interiorul lui nu era altceva decât geneza romanului abia ucis.

Skënder Bermema continua să stea nemişcat în pat. De zile întregi simţise zbaterile textului, geamătul lui tragic, moartea. Şi uite că în noaptea aceea, înaintea duminicii, simţea că romanul e mort.

Ce să facă pentru a-l readuce la viaţă, unde să se ducă, cui să se plângă? Îl

simţea răcindu-se în interiorul său, aşa cum îngheaţă un trup mort. N-ar fi trebuit să accept această călătorie, îşi zise. Peregrinarea prin lumea asta veştedă îi ucisese romanul. Simţise treptat cum îi scapă printre degete, cum se usucă, aşa cum se usucă trupurile în deşert. Fusese prea delicat pentru această călătorie.

Dar în realitate n-avea de ce să se mire. Se aşteptase la asta. Rămânând aşa nemişcat, îşi aminti vorbele lui Gjergji Dibra despre uscăciunea comunicării umane din China. Atunci râsese, fără a-i trece prin cap că la un moment dat se va lovi şi el de asta.

Moartea vieţii, aici era punctul nevralgic. Reuşiseră s-o ucidă, de aici porneau toate. O sufocaseră cu încetul, îi luaseră aerul, transformând-o într-o buruiană uscată. Ce n-aş fi dat pentru o discuţie firească, îi spusese Gjergji Dibra, chiar pentru una între doi hoţi care-şi împart prada, doar să fie naturală.

Skënder Bermema îşi frecă tâmplele cu dosul palmei. Toate acestea nu erau întâmplătoare, ci rânduite după un plan diavolesc. Pentru a distruge literatura şi artele, trebuia început cu stâlcirea comunicării umane. Erau trei mii de ani de când omenirea o cizela mereu, fără ea viaţa ar fi fost doar o bâiguială de idioţi, dar uite că acum apăruse Mao Zedong pentru a pune stavilă acestei minuni.

E oare posibil? se întrebă. Chiar, e posibil aşa ceva? Privirea lui rătăci o vreme pe albeaţa plafonului. Dar n-avea cum să fie aşa. Creierul lui trecu în revistă titlurile poeziilor chineze citite cândva: *Discuţie sub lumina lunii, Discuţie cu prietenul meu Wang pe muntele Tiankun, la sfârşit de toamnă, Discuţie cu Du Fu în ziua primei zăpezi…*

Era imposibil să fi fost aşa. În ţara aceasta uriaşă, unde fuseseră create atâtea perle minunate despre apropierea omenească, aceasta nu putea fi ucisă vreodată. Ea trebuie că trăia, ba chiar de o mie de ori mai puternică decât înainte, doar că nici Gjergji Dibra, nici el nu reuşiseră să dea de ea. Înconjuraţi zi şi noapte de oficiali reci, îi dăduseră ocol fără a o întâlni.

Acest ultim gând îl făcu să azvârle brusc pledul de pe el şi să se ridice din pat. Se privi în oglinda de pe perete, niţeluş palid, cu o strălucire rece în ochi ca şi când n-ar fi fost ochii lui. Dacă vorbeşti cu orbul, te trezeşti saşiu. Unde auzise el acest proverb? Privi spre peretele în spatele căruia se afla camera lui Zija Shkurti.

Deşi suntem sub acoperişul aceluiaşi hotel, sunt la fel de departe de el ca şi înainte, îşi zise. Departe de el şi de tot universul acesta chinezesc. Aşa crezi tu, îi şopti o voce interioară, totuşi romanul tău e pe moarte.

Începu să se plimbe ca bântuit de colo-colo prin cameră. Nu doar în ochi, ci şi în mişcări, în orice, avea ceva bezmetic. Simţea că moartea romanului îi stricase tot echilibrul sufletesc. Se vorbeşte despre lipsa de vitamine, globule roşii, globule albe, dar nu se ştie ce groaznică e dispariţia cărţii pe care ai avut-o atâta vreme în minte… în trup.

Continua să se învârtă prin cameră, când la uşă bătu Zija Shkurti.

— Te-ai trezit? întrebă acesta din prag. Coborâm să luăm micul-dejun?

Skënder Bermema îl privi aşa cum priveşti un ucigaş.

— Nu mi-e foame, răspunse.

— Cum vrei, zise celălalt şi închise uşa.

Hm, făcu Skënder Bermema. Camera îi părea acum prea mică. Călătoria asta, murmură pentru sine. Aţi avut ce-aţi avut unul cu altul, cred că acum o să faceţi pace, le spusese secretarul Uniunii Scriitorilor înainte de plecare. Cred că această călătorie o să vă apropie. Hm, făcu din nou Skënder Bermema. Această călătorie…

Cu fiecare zi, răceala dintre ei creştea. Scoaterea unei ţigări, aprinderea unui chibrit, orice cuvânt schimbat în maşină părea că va îndrepta oarecum lucrurile, dar venea seara, fiecare se ducea în camera lui, iar atunci sentimentul de înstrăinare devenea mai acut.

Nu trebuia să plec, îşi repeta întruna Skënder Bermema. Sau cel puţin nu trebuia să plec cu el. Dar crezuse că i-ar putea suporta prezenţa. Îl ignorase de la început, dar numai atât. Însă în China începuse să-l deteste. Crezuse că, indiferent de concepţiile lor diferite, oceanul chinez din jurul lor avea să-i ajute să se apropie. Doar că se întâmplase contrariul. Oceanul acela îi îndepărtase şi mai mult. Iar asta se întâmplase după tentativele lui Skënder Bermema de a discuta cu el despre nebunia pe care o întâlneau la fiecare pas. Ştia că Zija Shkurti e filochinez, totuşi n-ar fi crezut că adoraţia lui e atât de profundă, încât să nu accepte nici o glumă despre idioţeniile pe care le făceau şi de care se ruşinau, cu siguranţă, şi ei. Aceasta fusese şi ultima încercare a lui Skënder Bermema de a-şi apropia colegul. Bizantin, pufnise, în vreme ce se îndrepta spre camera sa încă de la ora nouă seara, el, care ar fi putut să stea până în zori de vorbă cu cineva în acest hotel străin, la mii de kilometri de ţară. Nu putea să-i ierte răceala aceea, atunci când avea cea mai mare nevoie de un interlocutor. Şi cu o maimuţă tot ai putea comunica, îşi zicea. Apoi se calma zicându-şi că asta era în logica lucrurilor şi că Zija Shkurti nu putea fi decât un ucigaş de discuţii. Ba chiar e mai bine că se întâmpla aşa. Altfel, cine ştie ce interpretare avea să dea discuţiilor cu el şi n-ar fi fost exclus ca, după întoarcerea în Albania, să-i facă un denunţ la comitetul de partid. Ba chiar într-o zi, văzând din uşă pe masa lui un teanc de hârtii, Skënder Bermema îl întrebase: Ce scrii acolo? Ceea ce scrii şi tu, îi răspunsese celălalt cu ură.

Ceea ce scrii şi tu, repetă Skënder Bermema şi se opri în faţa mesei pe care erau risipite câteva foi de hârtie. Doar asta nu e posibil, gândi el, ca noi doi să scriem acelaşi lucru.

Ca drogat, întinse mâna şi luă una dintre pagini, citi două rânduri, apoi o lăsă să cadă şi luă alta. De când se hotărâse să le scrie, nu le citise niciodată. Erau nişte însemnări din călătorie, un soi de jurnal de zi sau, mai exact, „jurnal de noapte“, dacă aveai în vedere că era scris noaptea, plin de impresii, observaţii şi câteva note pentru viitoarele cărţi.

Poate că din cauza lor am abandonat romanul, îşi zise, obosit. Împinse sâcâit paginile şi-şi întoarse privirea spre colţul camerei unde avea valiza. Se apropie

încet şi cu grijă, ca şi când s-ar fi temut să nu-i strice liniştea funebră, şi o deschise. Notiţele erau pe fundul ei.

Doamne, şi scrisul îi părea diferit. Parcă se împuţinase şi se decolorase cât îl lăsase acolo.

Cu degete tremurătoare răsfoi teancul. Erau tot felul de idei sau fragmente de text, portrete de personaje sau variante de scenarii. Ici-colo, printre proze erau poezii, descrieri de vise, titluri de povestiri ce ar fi putut fi incluse în roman. Monologul Sfinxului. Ora trei după-amiază, ora de după prânz de care se temea. Concurs de frumuseţe masculină în anul 1927 la Stâncile Blestemate.

Erau împletite cu piese lirice, unele dintre ele atât de delicate, încât te-ai fi temut să şi respiri în faţa lor.

„Căderea zăpezii la Tirana pe 18 ianuarie 1967, în prima dimineaţă de după inaugurarea statuii lui Skanderbeg. Prinţul acoperit de zăpadă. Mantia, calul, totul alb. Un grup de cetăţeni în jur. Şi vocea cuiva. E semn bun zăpada asta. Pe cuvânt, e de bine."

Răsfoi alte câteva pagini. „Plaja de la Durrës în anii '30. Modelele costumelor de baie. Umbrela curtezanei Lulu. Ora de cafea a regelui. Întreaga istorie a monarhiei era acolo: alianţele, clanurile, obsesiile sexuale. Şi nisipul. Nisip, nisip."

Câteva pagini mai încolo descoperi din nou peisaje de iarnă.

„Afară ploua cu piatră. Trosneau geamurile sub lovituri, se zgâlţâiau ferestrele. Şi pentru că grindina era furioasă, ca orice grindină, avea ceva feminin în ea, care se răsfrângea apoi asupra zilei. Bobiţele cădeau atât de ritmic, încât ai fi spus că sus, în cer, o mână de femei supărate îşi smulgeau perlele de pe gâturile lor superbe şi le aruncau pe pământ. Ba chiar şi loviturile pe sticlă, dacă le ascultai mai bine, nu păreau altceva decât zgomotul care acoperea vocile în surdină, nu, niciodată, să nu te mai întorci, să nu mai speri…

Străzile şi parcurile se albeau cu încetul. Ai fi putut crede că eşti într-un vis, dar calendarul de pe perete arăta data de 17 martie. Deasupra datei, o mână ezitantă scrisese: ora 11.30, şedinţă urgentă la ministru."

Răsfoi mai departe, iar scrisul îi părea tot mai decolorat. Privirea i se oprea mai ales la versuri, poate pentru că erau mai puţine.

De câte ori ţi-am ignorat lacrimile…
Te iubeam fără să ştiu c-o fac…

Dar într-o dimineaţă, brusc trezit, în pat
Tu nu erai, iar lumea goală mi-a părut.

Atunci am înţeles ce am pierdut,
Şi-am înţeles, la fel, ce-am câştigat.

Îmi strălucea ca un smarald mâhnirea,

Iar bucuria ziua îmi întuneca.
Şi nu ştiam ce să aleg din cele două,
Căci fiecare mai frumoasă îmi părea…

Cui dedicase aceste versuri? Nu ştia nici el. Nu mărturisise nimănui acest lucru de teamă să nu fie interpretate ca o dovadă de depravare şi lăudăroşenie, lucruri pe care le dispreţuia profund. Dar, în realitate, în majoritatea cazurilor chiar nu ştia. Iar când i se părea că scrie ceva despre un moment concret al vieţii sale legat de o persoană anume, în mod ciudat, misterios, momentul acela trecea printr-o transformare, pierdea şi câştiga ceva din alte momente, şi aceeaşi schimbare o suferea şi persoana, ai cărei ochi rămâneau aceiaşi, lacrimile fiind însă ale altcuiva. Iar mai târziu, odată cu trecerea timpului, schimbările au continuat în conştiinţa lui ca nisipul pe fundul mării, întâmplându-se adesea ca, plin de uimire, să constate că începuturile unui text dedicat cuiva să fie adresat, de fapt, altcuiva.

„Prea multă fericire. Viola."

Zâmbi.

O chema într-adevăr Viola, sau aşa îi rămăsese în memorie, pur şi simplu din cauză că studia vioara? Îşi amintea bine întâlnirea lor întâmplătoare într-o seară de mai, dansul până târziu şi apoi părul ei risipit pe pernă. Privindu-i-l (mereu trăise cu impresia că privind părul unei femei care doarme este ca atunci când îi vezi visul pe un ecran), încerca să înţeleagă de ce oare fata aceea se juca, parcă în glumă, cu propria-i fericire, o arunca fără grijă în fundul abisului, acolo unde se arunca şi ea. Era frumoasă şi, ca un izvor în aprilie, gâlgâind de ape, avea prea multă fericire, îşi spusese el atunci. Şi, cum s-ar părea, fericirea în exces trebuie descărcată pentru a evita catastrofa…

Continua să răsfoiască paginile şi îşi simţea degetele tot mai reci, şi nu doar degetele, ci întregul trup, ca şi când s-ar fi aflat la morgă.

„La geamurile dinspre nord altă muzică. Şi alta, la geamurile dinspre sud… Era camera lui cufundată în auriul amiezii, iar pe canapea soţia, frumoasă şi palidă după un avort, răsfoind reviste. Apartamentul părea mai mare, dar tristeţea era ascunsă adânc în el, ca o grămadă de aur câştigată într-un mod imposibil, dintr-un eşec."

Îşi puse mâna pe obraji ca pentru a-şi atinge propria paloare.

„După-amiezile la familia Selfat: Îmi plăceau după-amiezile în casa aceea. Era întotdeauna ceva mai mult decât trebuie. O blândeţe discretă de prezenţa căreia erai atât de sigur, încât, sub influenţa ei, chiar şi inelele din degetele oamenilor păreau că se trezesc la viaţă. Ba chiar uneori mi se părea că tocmai ele erau primele care străluceau. Fără a vrea să ştie ce fac ochii oaspeţilor, clipeau în felul lor unele la altele, ca şi când ar fi vrut să se înţeleagă înaintea lor."

Destul, îşi zise şi lăsă paginile jos. Ştia că atunci când le va relua data viitoare, din cauza şederii în sicriul acela, literele vor fi de necitit, căci partea dură şi rece a materiei din care erau croite era dominantă.

Gata, s-a terminat, îşi zise şi, fără nici un pic de milă, le trânti din nou în valiză. Avea impresia că o parte din nervozitate de acolo i se trăgea.

Paginile scrise în China erau tot pe masă. Pentru a echilibra lucrurile trebuia să le ia, să le mototolească, să le blesteme, să le arunce, dar nu făcu nimic din toate astea. Dimpotrivă, se aşeză la masă, apropie veioza şi începu să le citească.

*

Ieri, în comuna numită Prietenia albano-chineză, ne-am întâlnit cu *Treisăteanul,* un cuvânt într-adevăr ciudat, tradus astfel de mine după două ore de eforturi supraomeneşti, în care a trebuit să fac toate combinaţiile posibile pentru a reda în limba albaneză înţelesul aproximativ al acestor ideograme blestemate. Poate că ar fi fost mai corect să se spună *Treiorisăteanul,* cu condiţia ca vocabula *ori* să fie luată cu înţelesul cu care se foloseşte în expresia: cafea prăjită de trei ori sau rachiu fiert de trei ori. Dar nici asta nu redă complet esenţa celui pe care l-am întâlnit ieri, o nouă specie de om, fruct al teoriei maoiste, un soi de om *sui generis* cu un înalt procent de conştiinţă rurală (aşa cum se spune despre numărul globulelor albe sau cantitatea de albumină în sânge). El stătea în faţa noastră, în faţa câmpului de orez, greu de descris în cuvinte obişnuite, la fel cum ar fi dificil de pictat cu culorile pe care le ştim. După cum s-au străduit să ne explice însoţitorii noştri, acesta erau un nou tip de ţăran chinez, din care, ca dintr-un ulcior proaspăt pus la ars, ieşiseră aburii tuturor rămăşiţelor de individualism, ale celor mai îndepărtate ecouri urbane, ale urmelor de posibil intelectualism etc. etc. Din acest punct de vedere, ideogramele care l-ar fi putut defini pot fi traduse prin *Săteanuldetreioriprofund* sau *Treiorisătean* (cu înţelesul de trei dimensiuni) şi aşa mai departe. Totuşi, nici o formulare nu poate reda sensul expresiei chinezești, aşa că din toate variantele am păstrat doar elementul trei, deci traducerea ar putea suna mai simplu: *Treisătean.*

Omul fusese ales ca delegat la Marele Congres al Ţărănimii, care urma să aibă loc în curând la Beijing şi la care avea să fie prezent, cred, şi Mao Zedong.

— Cu siguranţă că aceasta va fi culmea dezvoltării noului sătean chinez, am spus.

— Nu se ştie, mi-a răspuns unul dintre însoţitori. China e mare şi n-ar fi imposibil ca dintre mase să apară modele şi mai avansate.

— Vă gândiţi la un Patrusătean sau poate Şaptesătean? am întrebat. Cum vor fi aceia?

Ultima frază am formulat-o ca şi când aş fi spus: La ce naiba vă trebuie asemenea monştri?, lucru la care, în realitate, m-am şi gândit.

COMISIA PENTRU CREAREA LUI LEI FEN. Sinopsis pentru o povestire

Comisia fusese creată de şapte luni, când, de la Biroul General al CC, s-a telefonat pentru a se cere grăbirea rezultatelor.

Membrii comisiei bănuiau (iar asta se şuşotea în ultima vreme la Beijing) că aceasta nu ar fi fost singura comisie şi că, dimpotrivă, în capitală apăruseră şi alte grupuri care cloceau maozedongideea. Ba chiar vocea celui de la Biroul General, sau Zhu Nanhai, care telefonase, a lăsat să se înţeleagă ameninţarea ascunsă că în cazul unei întârzieri rezultatul va fi refuzat, adăugând la sfârşit că membrii comisiei nu trebuie să se amăgească cu gândul că ar fi singurii de la care se aşteaptă nou-născutul.

Acum era clar că la Beijing, poate şi în alte oraşe ale Chinei, lucrau zeci, poate chiar sute de asemenea comisii. O, Doamne, o întreagă maternitate, îşi spusese preşedintele comisiei, punând receptorul în furcă. Şi toţi aceia îşi vor trimite copilul la Biroul General, care, din zeci sau sute de bebeluşi, va alege doar unul.

Doar unul, repetă în sinea sa preşedintele comisiei, ştergându-şi sudoarea rece de pe frunte. Şi pe urmă? Închipuie-ţi ce se se va întâmpla cu… (cu ceilalţi bebeluşi se ştia ce va fi, vor fi aruncaţi ca orice avortoni), dar ce se va întâmpla, oare, cu noi? se întrebă el. Vor fi trimişi, oare, în exil în sate îndepărtate, sau vor fi lăsaţi în pace, punându-i la încercare cu o nouă sarcină?

Preşedintele comisiei rămase o vreme aşa, complet panicat. Cu un gest rapid, ca trezit din somn, îşi privi ceasul. Apoi, cu aceleaşi mişcări pripite, formă un număr de telefon, pe urmă altul şi altul. Din celălalt capăt al firului veneau răspunsurile gâtuite ale celorlalţi membri ai comisiei.

La fiecare nouă şedinţă, membrii comisiei veneau cu ochii umflaţi de oboseală şi nesomn. Dosarul, asemenea burţii unei gravide, creştea continuu. Fuseseră rezolvate până acum destule probleme, dar mai erau şi altele în aşteptare. Pentru fiecare dintre ele discuţiile durau ore întregi. Părea un lucru simplu, de exemplu, înălţimea omului, dar când a venit vorba despre asta s-a văzut că nu era deloc aşa. La început s-a avansat ideea că trebuia să fie înalt, lucru contestat de o parte a comisiei, cu argumentul că înălţimea putea fi considerată un element distinctiv. Dacă ar fi fost scund, lucru propus de aceeaşi parte a comisiei, cu toată opoziţie timidă a celorlalţi, cărora le era teamă că asta ar fi putut fi interpretată ca o slăbiciune a omului chinez, majoritatea membrilor au făcut o ultimă încercare pentru a păstra cel puţin o statură mijlocie, numai că lucrul ăsta a fost considerat o soluţie de compromis şi astfel majoritatea membrilor comisiei, după ce au amintit încă o dată calităţile de până acum ale omului creat – simplitatea şi mai ales modestia în toate, după ce au subliniat din nou că el trebuia să fie banal, foarte banal, cel mai banal dintre banali, au ajuns la concluzia că statura mică se potrivea cu toate acestea, aşa că au votat pentru ea.

După ce au notat şi asta în dosar, preşedintele comisiei şi-a şters fruntea. Acesta era doar unul dintre punctele rămase în aer şi, dacă ai fi avut în vedere că mai erau destule de rezolvat şi că sâmbăta, ultima zi a termenului, se apropia, ai fi putut să-ţi pierzi minţile.

Miercuri şi joi membrii comisiei au lucrat la foc continuu. Cu excepţia

vârstei, muncii şi situaţiei familiale, care erau uşor de rezolvat (vârsta, douăzeci şi cinci de ani, meseria, soldat cu origine sătească, necăsătorit) trebuiau stabilite, şi asta nu era uşor, diferitele însuşiri ale omului, comportamentul, formarea ideologică şi oarecum concepţiile lui). Aici, comisia a pierdut cea mai mare parte a timpului rămas. După ce s-a decis ca eroul, un om căruia îi erau străine mândria şi bunăstarea, să strângă tuburi folosite de pastă de dinţi, pentru a le vinde şi a dona banii statului, unul dintre membrii comisiei şi-a arătat îndoiala, spunând că această calitate ar fi putut să-l apropie pe erou de personajele negative de avari. Fireşte că opinia a fost combătută pe loc, totuşi ea a lăsat o umbră pe feţele încruntate ale membrilor comisiei.

Eroul nostru va fi un om simplu, repetau ei. Simplu până la negarea de sine, până la transformarea într-o umbră, ba chiar asta va fi esenţa lui: o umbră, o rotiţă din gândirea lui Mao Zedong. Poate cuiva din Europa acesta îi va părea o fiinţă nulă, un soi de subom, dar Mao ne-a învăţat să nu ne intereseze ceea ce gândesc despre noi europenii sau americanii cei răi. O rotiţă a gândirii preşedintelui Mao, asta va fi esenţa creaţiei noastre, spuneau membrii comisiei, ba chiar era bine ca el să scrie şi să rescrie de câteva ori această idee în jurnalul lui.

Încă dinainte, comisia hotărâse ca eroul să-şi noteze nu numai gândurile, ci şi faptele. Se discutase îndelung dacă aceste însemnări vor fi sub forma unor scrisori, articole, discuţii în cercul politic sau poate mărturii ori reclamaţii la comitetul de partid sau procuratură, până ce se stabilise că vor avea forma unui jurnal, ca fiind cea mai acceptabilă.

Şedinţa de joi a continuat până la ora trei dimineaţa. Când preşedintele a spus că trebuie să se facă o pauză înainte de a trece la ultimul punct, membrii comisiei s-au pregătit să se întindă pentru a trage un pui de somn pe scaunele din birou, dar tocmai atunci, spre uimirea lor, preşedintele le-a spus că pot merge să se culce de-a binelea, acasă la ei. Întreaga săptămână dormiseră pe apucate şi celor mai mulţi nu le-a venit să creadă, până ce preşedintele nu le-a repetat îndemnul. Rămăsese doar un singur punct de rezolvat, moartea eroului, ceea ce le permitea să meargă să tragă un somn bun, ca şi când ar fi avut nevoie să intre puţin pe teritoriul morţii înainte de a-i dezbate problemele.

Că eroul avea să moară stabiliseră mai-nainte, pentru că moartea lui era singura posibilitate de a da mai mult credit cuvintelor şi faptelor sale. Pe de altă parte, asta asigura dispariţia lui din atenţia curioşilor şi a contemporanilor, mai ales din cea a ziariştilor străini, care ar fi putut insista să-l intervieveze pe omul exemplar al noii Chine.

Toată ziua de vineri, ultima de dinaintea termenului, comisia s-a ocupat de moartea eroului. Nici nu le-ar fi trecut prin cap că asta va fi una dintre cele mai dificile etape a muncii lor. Îşi închipuiseră că, din contră, va fi ceva uşor, ba chiar fiecare dintre ei îşi spusese: Când o veni treaba cu moartea, lucrarea poate fi considerată încheiată…

Numai că n-a fost deloc aşa. A trecut toată dimineaţa de vineri, a venit

amiaza şi a trecut și ea, a trecut şi după-amiaza şi se apropia seara, iar ei nu ajunseseră nicăieri. Şi cu cât se scurgeau orele, cu atât mai încurcată părea treaba. O, Doamne, murmura preşedintele, începe haosul.

Şi chiar aşa s-a întâmplat. Părerile şi ideile se învârteau de colo-colo, lucrurile păreau că avansează, dar nu făceau altceva decât să se întoarcă de unde plecaseră. O pâclă groasă le învăluia creierele şi nu reuşeau să și le limpezească. Trebuiau să hotărască ce moarte îi aleg şi la un moment dat s-au poticnit la numele bolii, aşa încât să nu fie una specială, care să atragă atenţia, cum le plăcea să aleagă pentru eroii lor scriitorii burghezi: infarctul, atacul cerebral (hm, ce mod viclean de a elogia munca intelectuală), diabetul sau leucemia, ci una simplă, aşa ca întreaga viaţă a eroului, posibil una ironizată de intelectuali, precum încurcătura de maţe sau altele care erau legate de viaţa la sat ori transmise de animalele de muncă. Între timp, în vreme ce sfada ajunsese la culme, unul dintre membrii comisiei a atras atenţia că se pierde mult timp cu boala, în vreme ce ei nu hotărâseră încă dacă eroul va muri bolnav sau într-un accident. Atunci disputa reîncepea de acolo de unde se întrerupsese, de la relaţia dintre întâmplare şi necesitate, erau aduse citate din Mao, adesea contradictorii, ceea ce presupunea mult timp pentru a fi analizate şi astfel ajungeau să uite de unde porniseră. Totul se concentra apoi asupra naturii accidentului ce trebuia ales, desigur dacă ar fi căzut de acord să-l ucidă pe erou aşa. Lucru care nu era uşor, căci, ca toate de până atunci, şi în alegerea momentului fatal puteau fi exprimate opinii diferite, corecte sau greşite. Astfel, de exemplu, dacă avea să se decidă ca eroul să fie călcat de tren sau să cadă de pe cal, să piară în incendiu sau să se înece în râu, fiecare dintre aceste situaţii trebuia analizată atent sub aspectul subînţelesurilor simbolice produse de moartea lui, subînţelesuri care puteau ajunge foarte departe şi puteau avea legătură cu linia politică generală a partidului, cu lupta dintre cele două direcţii din conducere, ba chiar şi mai departe, putând să atingă unele chestii care-ţi îngheţau sângele-n vine, cum era problema succesiunii lui Mao Zedong.

Ore întregi, comisia a dezbătut toate aceste amănunte. Varianta cu eroul călcat de cal a fost respinsă pentru că le venea mănuşă celor care considerau ţărănimea o forţă retrogradă a revoluţiei, iar în acest caz calul care-l calcă pe erou poate fi luat ca exprimarea cea mai clară a acestei idei contrarevoluţionare. Ar fi putut fi aprobată propunerea contrară, eroul călcat de tren, dar cineva s-a ridicat şi a spus că, într-adevăr, ideea era diferită de prima, dar nu corespundea cu principiul lui Mao că satul trebuie să biruiască oraşul. În confruntarea erou-tren, adică sat-oraş, aici învinge oraşul, a spus el, şi asta e cumplit. Cuvintele lui au întors totul pe dos. Acum, accidentul cu calul nu le-a mai părut atât de inacceptabil ca la început, ba chiar au fost câteva voci care au încercat să facă o sinteză a celor două propuneri: eroul a murit încercând să salveze un cal să nu fie călcat de tren. La început, a părut că asta ar fi o bună găselniţă, dar mai apoi, fiind analizată mai bine, a reieşit că şi ea avea probleme. Ba chiar, cineva a spus că e mai rea decât cele două, căci avea hibele fiecăreia dintre ele. S-au încurcat

atât de rău în tot acest ghem, om-tren-cal, încât s-au decis să abandoneze totul şi să caute o altă moarte. Focul şi apa le-au părut la început convenabile, dar şi astea, cu cât le analizau mai profund, cu atât mai nepotrivite li se păreau. E uşor să spui foc, a zis unul dintre membri, dar de aici reiese o serie de probleme şi, în primul rând, întrebarea: Ce arde în acest foc? În plus, focul şi flacăra nu sunt simboluri ale mişcării revoluţionare? Eu aş prefera apa. Numai că, analizând apa, au apărut câteva piedici neaşteptate: în afară de cunoscuta pasiune a lui Mao pentru râuri, pasiune exprimată clar în câteva citate ale lui, după episodul cu scăldatul în Yangtze, care a făcut ca milioane de chinezi să se arunce în râuri, fluvii, mări, canale şi bălţi, ar fi fost complet aiurea ca eroul exemplar chinez să moară înecat într-un râu. S-ar fi interpretat ca şi cum preşedintele Mao l-ar fi influenţat cu înotul lui pe omul acela, l-ar fi băgat în apă pentru ca acolo să-şi găsească moartea. Nu, de o mie de ori nu.

Era ora trei şi jumătate dimineaţa când se vorbea despre toate acestea. Toţi simţeau că luciditatea îi părăseşte cu repeziciune. Încă puţin şi totul avea s-o ia la vale. O, Doamne, de s-ar termina cât mai repede toate astea, înainte de a înnebuni cu toţii, îşi spunea din când în când preşedintele comisiei. La ora patru şi jumătate ei discutau încă despre râuri, bălţi şi trenuri care urmăreau caii ca să-i calce, dar acum cuvintele lor, nu doar ca sens, ci şi ca înşiruire, semănau mai mult cu un delir. Tocmai se lumina de ziuă, când unul dintre membrii comisiei strigă ca trezit din somn: Încă nu şi-a dat sufletul? Înecaţi-l, pentru numele lui Dumnezeu, daţi-i cu ceva în cap, ca să scape şi el, dar şi noi, de grozăvia asta!

Strigătul parcă îl dezmetici pe preşedintele comisiei. Acesta scutură din cap, îşi adună ultimele puteri şi zise: Cred că ar trebui să spunem pur şi simplu că a murit salvându-şi un tovarăş. Nu mai pot, nu mai pot, e peste puterile mele.

Toţi dădură din cap în semn de aprobare şi, văzându-i, preşedintele se miră cum pot gâturile lor atât de subţiri să ţină capetele acelea pe care somnul le făcuse de o sută de ori mai grele.

Secretarul comisiei notă în cele din urmă moartea, iar preşedintele tocmai închidea dosarul, când unul dintre membri strigă: Numele, am uitat să-i dăm un nume.

Botezul nu s-a prelungit mai mult de un minut. I-au pus primul nume care le-a venit în minte, Lei Feng, după care au închis dosarul.

Se lumina de ziuă când au ieşit unul după altul din biroul preşedintelui, tăcuţi ca nişte umbre. El a rămas pe loc. O bună bucată de vreme a stat ca paralizat la masa pe care se afla dosarul. Apoi s-a ridicat, s-a apropiat de fereastră şi şi-a privit din nou colaboratorii îndepărtându-se pe strada pustie. Vă clătinaţi ca nişte lăuze, îşi zise, abia vă ţineţi pe picioare. Dar aţi reuşit, adăugă apoi. Nu-i puţin ce aţi făcut.

Şi din nou, tulbure, în conştiinţa lui a ajuns ceea ce reuşiseră să facă: născuseră împreună un om mort.

Aşa l-a găsit dimineaţa, cu dosarul în faţă. I l-a înmânat primului curier care a ajuns la birou, care avea să-l ducă la Comitetul Central, iar el, la fel ca mai-

nainte, în vreme ce curierul cobora treptele clădirii, s-a apropiat de fereastră. Nu-şi putea lua ochii de pe stradă, privind după cel care se îndepărta cu dosarul sub braţ. De câteva ori i-a venit să coboare după el, strigând către trecători: Aduceţi-l înapoi pe monstrul acela cât nu e prea târziu, înecaţi-l aşa cum sunt înecaţi bastarzii! Înecaţi-l pe antiomul abia născut, pe subomul acela! Apoi să-l ajungă pe curier, să-i smulgă dosarul din mână şi să-l rupă în faţa trecătorilor. În vreme ce-şi imagina toate acestea, palmele îi tremurau, unghiile i se înfigeau în carne, iar imaginaţia continua să-l tortureze: vedea cum din dosarul acela vor curge pe jos oasele şi măduva celui pe care-l născuseră şi-l uciseseră cu atâta chin.

Monstrule, gâfâia, în vreme ce se chinuia să deslușească pe stradă silueta curierului, care deja ajunsese departe. Monstru pitit în dosar, ciumă, acum nimic nu te mai împiedică să molipseşti întreaga Chină!

MARELE ZID. PRIMA PARTE. DECIZIA

Dezbaterea finală, înainte de luarea hotărârii, avu loc într-o zi rece de iarnă. Indiferent, împăratul asculta glasul răguşit al generalului Dong Pu, care, încă de la primele cuvinte, părea că este împotriva construirii zidului. Deşi simţise chiar de la început dezinteresul împăratului, acesta continua să critice proiectul, însoţindu-şi cuvintele cu mişcările nuieluşei pe care o agita deasupra unui carton pe care era desenată linia de nord a frontierei statului, cea care avea să fie protejată de zid.

El continua să explice că, dacă forţa aceea de muncă şi cantităţile de piatră, var şi fier aveau să fie folosite pentru construirea unui şir de bastioane de-a lungul graniţei, acest brâu de fortificaţii avea să fie mult mai sigur şi mai util, oricum ai privi lucrurile. În vreme ce zidul proiectat, în afara cheltuielilor colosale, lăsa mult de dorit şi din punct de vedere militar. Lungimea lui uriaşă îi slăbea de la sine rezistenţa, era uşor de depăşit în numeroase puncte, era suficient ca duşmanul să-şi concentreze acolo forţele.

Generalul îşi lăsase, probabil, la sfârşit calculele, cu speranţa că acestea vor risipi ultimele îndoieli ale suveranului, ceea ce nu s-a întâmplat. Deşi cifrele erau năucitoare: mulţimea de oameni care aveau să muncească acolo, cantităţile de material, cheltuielile de transport, victimele, molimele care se puteau răspândi pe un şantier atât de mare, chipul împăratului rămase la fel de indiferent.

— Ai terminat? întrebă el, văzând că generalul tăcuse.

În realitate, generalul mai avea câte ceva de spus, dar sentimentul unei epuizări neobişnuite, ca atunci când constaţi că nu poţi depăşi o piedică pe care ai considerat-o facilă, îl dezarmă. Dădu din cap ca pentru a spune că da, iar împăratul se întoarse spre ceilalţi.

— Mai are cineva ceva de spus?

El ştia că tot ce fusese de spus se spusese şi că cele două tabere opuse nu aşteptau decât decizia lui. Cine ştie de ce, gândul îi zbură la noua concubină, pe care acum i-o pregăteau, şi încercă să-şi imagineze triunghiul negru al pubisului

ei, singurul lucru care-i trezise curiozitatea în ultima vreme.

— Zidul va fi construit, zise brusc, fără a privi pe nimeni, deoarece simţea că bucuria învingătorilor va fi la fel de greu de suportat ca şi supărarea celor învinşi.

Ieşi apoi în linişte, urmat de consilierul său cel mai credincios, Xi Feng.

— Luminăţia Voastră, îi spuse acesta în vreme ce păşeau singuri pe coridorul nesfârşit, de ce nu l-aţi contrazis pe general?

— Şi de ce ar fi trebuit s-o fac? întrebă suveranul.

— Pentru a nu se naşte confuzii în legătură cu ce a spus.

Împăratul se încruntă.

— Generalul a avut dreptate, zise imediat.

Consilierul nu ştia ce să mai zică.

— Dumneavoastră ştiţi că eu am fost împotriva lui… Totuşi, îmi pare condamnabilă răspândirea unor asemenea idei, care lovesc zidul încă de la început.

Împăratul îşi încetini, apoi îşi iuţi paşii.

— Motivul adevărat al construirii zidului ar fi şi mai dăunător, dacă s-ar afla, zise fără a-l privi pe celălalt. La ultimul sfat, când l-am prezentat, am adăugat că motivul secret este atât de periculos dacă s-ar afla, încât le-am dat ordin ca, imediat după întrevedere, să şi-l scoată din cap, cu alte cuvinte, să-l uite… Mă bucur că eşti atât de devotat, Xi Feng, că între timp l-ai şi uitat.

— Da, Luminăţia Voastră, răspunse consilierul.

— Dacă cele spuse de Dong Pu ar slăbi zidul, celălalt, motivul secret sau, mai bine spus, aflarea lui, l-ar doborî ca un cutremur.

— Da, Luminăţia Voastră, zise din nou consilierul.

— S-ar părea că nu numai tu, ci şi eu va trebui să-l uit…

Consilierul se cutremură, dar, oricât de tulburat ar fi fost, mantia de mătase îi rămase nemişcată.

MARELE ZID. PARTEA A DOUA, CĂSĂTORIA

Zidul fusese ridicat de ani buni. Uriaş şi trist se înălţa acolo, la graniţa de nord a Chinei, dinaintea stepelor barbare. Toţi vorbeau despre el, dar de văzut, nu-l văzuse nimeni.

Cum i-a fost descoperită singurătatea, apoi tristeţea masculină? Marile doamne din palate, cu gândul la bastioanele lui, şi-au imaginat-o în visările lor. Dorinţa miilor de ostaşi şi comandanţi a început să răzbată dintr-acolo prin tot felul de curente invizibile. Marele zid îşi căuta mireasă.

Ea, marea Dorinţă, apăruse deja. Încă firavă, ca o fecioară neprihănită, se umfla şi-şi sporea puterile din pârâiaşele şi canalele mărginaşe care se revărsau în ea. Doritoare, blândă şi feminină ca orice apă neîncepută, doar ea i-ar fi putut alina tristeţea gigantului de piatră.

În miile şi miile de minţi de-a lungul şi de-a latul Chinei, după şocul general, a apărut şi s-a instalat gândul de încuscrire.

O pereche mai potrivită ca asta era greu de găsit. El, tăcut şi ţeapăn, nu servea la nimic, iar ea, şopotitoare şi neobosită, ca majoritatea femeilor, făcea de toate: purta luntri şi pontoane, uda ţarinile, spăla şi scălda o parte a Chinei.

Stabilitatea perechii era asigurată în vecii vecilor şi dintr-un alt motiv: erau depărtaţi şi nu aveau să se vadă sau să se întâlnească niciodată.

*

Skënder Bermema se ridică de la masă şi se apropie de fereastră. Niciodată în viaţa lui nu stătuse atât de mult în faţa ferestrei. Marele Zid, mormintele împăraţilor… Dă-mi altceva, îşi zise, fără a-şi lua privirea de la acoperişurile piezişe, ca ramurile de brad. Ceea ce se însăila în mintea lui era ceva între rugăciune şi poate o cerere şi o scuză adresată întinderii din faţa lui. În acest spaţiu nesfârşit ar fi putut plasa o întâmplare groaznică, auzită într-un orăşel din Albania centrală. Era singurul mod de a însufleţi o asemenea grozăvie.

Păşind repede, merse la masă şi luă paginile. Ar fi vrut să scrie ceva, deşi în realitate făcu câteva mâzgăleli. Într-un rând îi trecu prin cap că pretinde libertate acolo unde nu era, iar apoi îşi închipui că abuzează China alipindu-i o grozăvie albaneză. Dar imediat se linişti spunându-şi că cele mai cumplite lucruri se petrecuseră aici, ca nicăieri în altă parte.

Începu în cele din urmă să scrie, altfel decât de obicei, cu o iuţeală nefirească.

Două ore mai târziu, adună paginile şi le strecură pe fundul valizei, acolo unde era şi romanul mort. Doar după asta simţi că se linişteşte puţin.

Ca şi când ar fi vrut să se întoarcă la viaţă, răsfoi o vreme celelalte însemnări.

TOAMNA ŞI CONTRATOAMNA LA BEIJING

Pe cer s-a ridicat un stol de păsări negre.
Ultimul aur al toamnei s-a stins şi a murit,
Şi iarna se apropie cu griul ei funebru,
Cu ger cumplit şi cu plenare de Partid.

DAZIBAO LA BEIJING ÎNTR-O ZI PLOIOASĂ

Zidul lung cu zeci de petice de hârtie fluturate de vânt. Ce tristeţe kilometrică! Hârtii rupte, udate de ploaie, ce conţin mii, milioane, miliarde de denunţuri mizerabile. O adevărată contratoamnă.

TOTUŞI… Trebuie să scriu cu litere mari acest cuvânt nu o dată, ci de trei ori, de trei sute de ori la rând. Totuşi. Totuşi. Totuşi…

Totuşi, acesta este un popor mare, iar eu mă voi arăta într-adevăr meschin cu aceste însemnări, dacă voi uita cât de mare este.

Popor mare… Cât de des sunt repetate aceste cuvinte şi cât de rar apare întrebarea: Dar ce este, la urma urmei, un popor mare? Cel mai ciudat e că expresia „popor mic“ se foloseşte la fel de des, fără nici o nuanţă negativă. Prin contrapunere, nuanţa pozitivă a cuvintelor „popor mare“ este pusă sub semnul întrebării. Poate că tocmai din acest motiv, la întrebarea: Ce este un popor mare?, omul simte dorinţa să o înlocuiască cu altă întrebare: Există oare aşa ceva?

Totuşi. Totuşi. Totuşi… simt că voi fi trist pentru China.

Citi pentru a doua oară ultimele însemnări şi făcu un semn de mirare, ca şi când nu el fusese cel care le scrisese. Într-un rând vru să şteargă câteva rânduri, dar nu numai că nu le şterse, ci adăugă la sfârşit un „totuşi“.

Se simţea ostenit. Fel de fel de întâmplări, banale şi neimportante, înotau haotic prin memoria lui. Perdelele, cu paloarea lor lăptoasă venită de afară, păreau că ajută la diluarea şi risipirea lor prematură. Un prânz cu câţiva prieteni din împrejurimile Tiranei după repetiţia unei drame a lui şi bâiguielile unui beţiv de la masa de alături: În mileniul al treilea, Albania va fi din nou creştină, cum a fost odată, iar tu, dacă o să trăieşti, va trebui să-ţi schimbi numele din Skënder în Alexandër. Internarea la spital de acum un an, şi seringa din mâna infirmierei, şi îndoiala apărută brusc, la fel cu ceea ce simţise la intrarea în hotelul Helmhaus, din Zürich, deşi ştia că această coincidenţă este întâmplătoare şi că numele hotelului însemna „casa coifului“, şi nu „casa veninului2“ Apoi, femeile pe care le iubise, muzica, balconul din faţa mării şi manuscrise, manuscrise. O scrumieră pe masa altei cafenele, plină ochi cu mucuri de ţigară, iar printre ele unul singur murdar de ruj de buze, ca un semn al raportului dintre plictiseala bărbatului şi cea a femeii care le fumaseră.

I se păru că aţipise pentru o bucată de vreme şi aşa, între vis şi realitate, şi-o imagină pe Ana întinsă în mormânt. Sau, mai exact, nu pe ea, ci lănţişorul de aur pe care i-l dăruise într-o zi şi pe care-l zărise brusc la gâtul ei în clipa în care închideau sicriul.

Dădu din cap pentru a scăpa de gândul acesta. Dar pe partea cealaltă a pernei, pe cea mai rece, părea că-l întâmpină întrebarea lui Lin Biao „Încotro mergem?“, împreună cu planul de a-l ucide pe Mao, care semăna uluitor cu cel al lui Mao de a-l ucide pe el.

Îşi zise că e destul cu închipuirile astea. Gândul îi zbură la schiurile copiilor din holul apartamentului, apoi la mişcările soţiei pieptănându-se în oglindă şi la scrisoarea unei cititoare nebune. O poezie, scrisă cu un timp în urmă, înota, cine ştie de ce, printre amintirile lui:

Asemeni celui convertit la altă zeitate,
Aşa s-a convertit şi ploaia mea în viscol.

Atunci când iarna în fereşti loveşte,

Tu vei veni aici, iar dacă n-o vei face,

Vei fi un cântec, o tristeţe sau o cruce,
Iar eu voi şti că tu eşti şi voi sări ca ars.

La fel ca omul care din scoică perla scoate,
Am să te scot din muzică, din cruce sau din moarte.

Aleksandër Bermema, repetă în sinea sa numele pe care i-l profeţise necunoscutul din cafenea. Şi, din nou, ca o revărsare de bile colorate, pe care nu o putea opri, i se amestecară în minte începutul mileniului trei, geamătul clopotelor, lacrimile Anei şi Piaţa Vendôme din Paris, într-o după-amiază rece, care făcea să i se pară şi mai scumpe briliantele din vitrine.

*

Întreaga dimineaţă o petrecu aşa, când întins pe pat, când plimbându-se prin cameră. Ori de câte ori îşi amintea de romanul mort, îşi ducea involuntar mâna sub piept, ca şi când şi-ar fi închipuit că locul de unde îl scosese era chiar acolo.

Pe la prânz, Zija Shkurti îi bătu din nou la uşă, amintindu-i că trebuia să meargă la masă. Au coborât împreună în sala aproape pustie a restaurantului şi, în timpul mesei, n-au schimbat nici un cuvânt.

Ajungând din nou în cameră, lui Skënder Bermema i se păru că duminica aceea nu se va sfârşi niciodată. Pentru că nu ştia ce să facă, apăsă pe sonerie şi, când chinezul de serviciu pe etaj băgă capul pe uşă, îi comandă o bere.

La ora trei auzi bătăi în uşă, dar nu mai era Zija Shkurti. Încă înainte să vadă cine este, Skënder Bermema zări o fâşie lungă de carton cu câteva hieroglife roşii pe ea şi înţelese că era o invitaţie. Nu pricepea dacă fusese o întâmplare că privirea i se oprise mai întâi pe invitaţie sau aducătorul făcuse în aşa fel încât fâşia de carton să eclipseze prezenţa omului.

Skënder Bermema întinse mâna pentru a lua invitaţia şi, tot atunci, făcu un semn către celălalt ca şi când l-ar fi întrebat: Ce-i cu asta?

— Concert, zise omul şi zâmbi.

Skënder Bermema răsuci o vreme în mâini invitaţia. Ce-o fi cu concertul ăsta? se întrebă în câteva rânduri. Apoi, printre ideograme, zări cifra 19.30 şi-şi zise că e ora spectacolului.

Un concert, îşi spuse. La urma urmei era un râu în oceanul acela de plictiseală. Deşi nu era nici patru, fericit că găseşte cu ce să se ocupe, deschise şifonierul să-şi aleagă cămaşa cu care va merge.

---

2. În albaneză, *helm* – venin, otravă. (N.tr.)

CAPITOLUL AL DOISPREZECELEA

O oră mai târziu, în timp ce Skënder Bermema se bărbierea şi-şi alegea cămaşa şi cravata pentru concert, acelaşi lucru făcându-l şi Zija Shkurti în camera de alături, o mie o sută de invitaţii la concertul oficial erau distribuite în tot Beijingul. Majoritatea invitaţilor, stând ţepeni în faţa oglinzii, se pregăteau pentru eveniment. Mai ales femeile erau încă în cada de baie, acoperite pe jumătate cu spumă, în vreme ce din spatele uşii ajungeau înfundat vocile bărbaţilor, care încercau să se înţeleagă cu colegii de la alte ambasade de unde apăruse, aşa, pe nepusă masă, concertul acesta, cu invitaţii distribuite cu trei ore înainte. Era pur şi simplu stilul chinez, sau în asta se ascundea ceva… În realitate, te puteai gândi la cine ştie ce… O grabă suspectă de a da în avans acest concert, programat poate mai târziu? Grabă, grabă, dar de ce? Se vorbea de mult despre boala lui Mao… Sau poate a lui Zhou Enlai? De unde să ştii, de unde să afli? Oricum, nu trebuia lipsit. Un asemenea concert, niţeluş cam ciudat, e ca o carte deschisă. Ceremonia intrării conducătorilor chinezi, locurile din loje, prezenţa sau nu a lui Jiang Qing.

Skënder Bermema îşi lega cravata în faţa oglinzii, fără să-şi ia ochii de la tăietura făcută de lama de bărbierit pe obrazul drept. La ora aceea, toţi cei o mie şi o sută de invitaţi la concert făceau ceva ce avea legătură cu evenimentul: se îmbrăcau sau îşi dădeau jos ceva de pe ei, îşi potriveau gulerul la cămaşă ori se pieptănau. Ambasadorii continuau să patruleze între oglindă şi telefon, care suna din ce în ce mai des, în timp ce soţiile ieşeau, în fine, din cada de baie, cu apa şiroindu-le pe trup, cu un ultim clipocit, ceva între regret şi oftatul de plăcere, zeci de mici enigme, pe care, chiar să fi vrut, n-ar fi putut nici ele să le descifreze. Aşa cum erau, calde şi despuiate, începeau să-şi aleagă bijuteriile, în vreme ce puţin mai încolo, la telefon, bărbaţii continuau să-şi arate nedumerirea ca şi până atunci. Crezi că are legătură cu Mao? Poate cu Zhou Enlai? Se putea, mai ales că acum i se cunoştea boala…

*

Contrar obiceiului său, Zhou Enlai rămăsese în faţa oglinzii privindu-şi îndelung chipul. Era galben, cu o nuanţă vineţie, rece. Îşi imagina ce impresie va

face când va intra în loja lui. Cei care visau de ani să-i ia locul, Wang Hongwen, Zhang Chunxiao sau Hua Guofeng vor răsufla uşuraţi. Până la urmă, orice lucru are un sfârşit. Zhou Enlai zâmbi amar. Orice ar fi făcut, nu le-ar fi putut răpi această bucurie. Îndată ce va apărea în lojă, toţi se vor gândi la acelaşi lucru: E ultimul lui concert. Şi adevărul ăsta era.

Încercă să se desprindă de oglindă, dar era ceva care-l ţinea acolo. Îşi trecu încet palma peste faţă ca şi când şi-ar fi pipăit o mască.

De fiecare dată, înainte de a apărea în faţa oamenilor la mitinguri, la şedinţe solemne, în Biroul Politic sau la recepţii oficiale, ieşind din casă, arunca o scurtă privire în oglindă, doar o secundă, ca pentru a încerca să se convingă că-şi luase masca potrivită. Era ceva ce apăruse mai întâi în descrierile făcute chipului său de ziarişti şi agenţiile străine de ştiri sau în bârfele despre conducere adunate de poliţia secretă de-a lungul şi de-a latul Chinei, nu ştia nici el. Dar n-avea nici o importanţă. Se învăţase cu asta într-o aşa de mare măsură, încât, dacă soţia, Deng Yingchao, în clipa în care ieşea, aşa cum l-ai întreba pe altul dacă nu şi-a uitat geanta sau mănuşile, l-ar fi întrebat: Zhou, ţi-ai uitat masca?, el nu s-ar fi mirat deloc.

Se spunea despre el, şi asta de mult nu-l mai deranja, că avea trei măşti, pe care le punea în funcţie de situaţie: masca de tiran, masca umilă şi masca rece. Pe primele două le folosea mai ales la şedinţele Biroului Politic, de guvern sau la cele restrânse. Cea de-a treia era cea cu care apărea în public.

În spatele lui, ceasul de perete bătu ora şase. Era prima dată când ieşea din casă fără a-şi lua nici una din cele trei. Era prea târziu ca să le folosească. Acum avea o a patra mască, solemnă şi funebră, cea a morţii.

Pe masa pe care şedea oglinda se afla testamentul lui, pe care i-l va trimite chiar în seara aceea lui Mao. Îşi trecu privirea în grabă peste plic. Câţi oameni se vor da de ceasul morţii ca să afle ce scrie în el. Mai ales cei care aşteptau să-i ia locul. Dar el nu scrisese nimic despre asta. Erau câteva idei generale, care se încheiau cu dorinţa răposatului de a-i fi aruncată cenuşa din avion deasupra Chinei.

Un pumn de ţărână, îşi zise, atât va fi. Iar ei vor căuta un urmaş, se va ajunge la învinuiri şi reglări de conturi. Acum le abandonase pe toate. Socotelile lui cu lumea erau încheiate. Nu mai avea de făcut decât să meargă la acest concert înainte de a trage cortina. Şi apoi nimicul.

Invitaţia era acolo, alături de testament. Poate că deja nu mai exist, gândi. Poate că nu sunt decât o umbră.

În realitate, ar fi putut accepta că nu mai este. Acela era deja concertul lor, în care el nu era decât un străin. Sau poate un vizitator, jumătate viu, jumătate mort. Era ultimul şi în acelaşi timp primul concert al lui. Ultimul al vieţii, primul al morţii.

Uite, aşa, îşi zise. Voi fi şi nu voi fi. În seara aceasta va fi la fel ca-n serile

următoare, când va veni doar fantasma lui. Uite, acolo stătea, vor spune oamenii mai apoi, în sinea lor, văzând loja lui goală (hm, goală?)… Iar el va avea aceeaşi senzaţia încă de azi. Eliberat în cele din urmă de nebunia luptei pentru putere, va urmări în seara aceasta concertul din loja *de dincolo*.

În spatele lui ceasul bătu din nou. Simţea că existenţa îi este stăpânită acum când de fantasmă, când de om. Să plec, îşi zise de două, trei ori. Să fac o ultimă plimbare prin Beijing înainte de spectacol. Dar imediat renunţă la asta. Avea impresia că are timp pentru toate. I se părea că e suficient să vrea să fie în loja concertului şi va fi imediat acolo, fără a avea nevoie de maşină, de plimbare şi de gărzi.

Normal, gândi, o umbră nu are nevoie de toate astea. Totuşi, oricum ar fi, trebuie să plec, îşi spuse, amintindu-şi că loja i-ar fi putut fi între timp ocupată. Loja e plină…Unde auzise el aceste cuvinte?

*

Juan Maria Krams citi încă o dată invitaţia, ca pentru a se asigura că nu greşeşte ora începerii concertului şi, văzând că mai are timp, se aşeză pe un fotoliu în faţa ferestrei. Dar nu rămase mult timp acolo, căci îşi aminti că, în afara orei 19.30, pe invitaţie nu mai era nici o altă cifră. Luă din nou invitaţia şi se convinse că aşa era. Pe ea nu apărea locul în sală, ba chiar, cu puţina chineză pe care o ştia, nu reuşi să afle nici dacă avea loc în sală sau în lojă. Era oare posibil aşa ceva la un concert oficial?

Juan Maria ieşi din cameră şi coborî la iuţeală treptele vilei în care stătea. Unul dintre însoţitorii săi se afla, ca de obicei, în salonul de la parter. Juan Maria îi întinse invitaţia, spunându-i că nu era scris locul. Spre uimirea lui, însoţitorul a rămas calm.

— Tovarăşe Juan, nu vă neliniştiţi, zise zâmbind. Locul e la mine.

— Ah, adică…

— Da, da. Totul e în regulă, tovarăşe Juan.

Imediat după asta, Krams urcă treptele fără graba cu care le coborâse. Era chiar ciudat. La fel de zâmbitor, însoţitorul nu-i spusese totuşi locul. Era cu siguranţă ceva legat de măsurile de securitate pentru conducere, şi totuşi Krams se simţea puţin ofensat. Faţă de el, „fiul de suflet al lui Mao“, cum îi spuneau unii pe jumătate în glumă, pe jumătate în serios, această lipsă de încredere? Era obişnuit să le ierte chinezilor aceste mici surprize, dar acum i se părea un pic cam mult. Poate că nu e doar cu mine, se linişti singur mai apoi. Poate că e cu toţi. Cu atât mai mult în situaţia de acum, incertă, când nu se aşteptau decât la doliu şi la schimbări, era ceva necesar.

Aşa, aşa, îşi zise imediat. Nu trebuia să fie meschin. La altele trebuia să fie atent în seara asta, nu la locul din sală sau în lojă. Din atmosfera concertului ar fi putut desluşi care dintre cele două curente îl învinsese pe celălalt şi care avea în acest moment sprijinul lui Mao. De asta depindea şi poziţia lui, a lui Krams, şi al

grupului lui faţă de China. Iar de reacţia asta depindea viaţa lor viitoare.

*

Prin cele şase intrări ale sălii invitaţii păşeau rând pe rând.

Privind încă o dată la numărul 7, care arăta loja în care-şi avea locul, membrul Biroului Politic care-şi lega un prosop pe cap lăsă să-i scape un oftat. Murea de nerăbdare să afle în ce lojă va fi Douăbutoaie, cum i se spunea dublurii lui, cel care trăia în două butoaie. Gândul că nu numai el era obsedat de asta, ci şi mulţi alţii, care-şi vor rupe gâturile s-o afle cât mai curând în momentul în care conducerea îşi va ocupa locurile în lojă, îi uşură disperarea.

În realitate, acesta era doar unul dintre amănuntele care-i surprindeau pe invitaţi. Vor mai fi şi alte momente, creşteri de tensiune, palpitaţii, pentru lucruri şi mai importante, pe care invitaţii chinezi să le descifreze de cum vor intra în sală. Lucruri legate de viaţa sau de moartea lor, pentru că majoritatea erau înfrăţiţi în clanuri declarate sau nedeclarate şi fiecare ştia că în sală, în minţile invitaţilor care şedeau unul lângă altul pe scaunele îmbrăcate în catifea roşie, existau zeci de comploturi, lovituri de stat, puciuri şi masacre. Erau fel de fel, cu nenumărate variante, conform situaţiilor concrete: cu moartea lui Mao, cu cea a lui Zhou Enlai, cu cele două morţi împreună, avându-l ca succesor pe Deng Xiaoping, cu Jiang Qing şi grupul ei, cu trei decese odată, cu violenţe de o noapte, cu lupte sângeroase întinse pe mai mulţi ani etc. etc. În plus, erau prevăzute şi alte evenimente externe, interne sau naturale ce puteau servi ca prilej pentru anumite acţiuni, precum atacuri ale URSS sau SUA, răsturnări de situaţie în Vietnam, foamete catastrofală în India, secetă, inundaţii, cutremure, epidemii, de invazii de șobolani, de lăcuste etc.

Pentru fiecare variantă ei vor încerca să găsească un răspuns la acest concert, din simbolurile mişcărilor şi culorilor de pe scenă, mişcările de mâini ale călăreţilor-umbre, roşul închis al mantiei primei balerine, albul celei de-a doua, unduitul cozii dragonului din culise, mica maimuţă, capetele cailor în deşertul plin de mister şi groază, însângerate în momentul retragerii în culise. Numai că toate acestea erau greu de descifrat. Şi, deopotrivă, era uşor să dai greş.

*

Ferestrele vilelor oficiale ce se ridicau în partea de vest a parcului erau luminate la toate etajele. Doi regi, patru şeici, un imam bolnav, doi regenţi detronaţi, o regină văduvă, toţi aceştia, împreună cu însoţitorii lor, gărzile, servitorii şi concubinele, se pregăteau pentru concert. O undă puternică de parfum se simţea până afară, unde maşinile cu motorul pornit îi aşteptau pe invitaţi.

În ultima vilă, cea mai mică şi mai îndepărtată dintre toate, aplecat peste o cartea groasă de simboluri, şeful Cambodgiei, Pol Pot, răsfoia înfrigurat paginile.

În toate zilele acelea, creierul lui încropea o nouă grozăvie, nemaivăzută vreodată nu doar în ţara lui, ci în întreaga Asie, poate chiar în toată istoria omenirii. Nu vorbise nimănui despre amploarea ei, iar în seara asta, la concertul oficial, avea să miroasă dacă era sau nu vremea să facă anunţul. Încă din momentul în care primise invitaţia se cufundase în cartea aceea veche pentru a pricepe ceva, dar timpul prea scurt îi zădărnicea descifrarea simbolurilor. Simţea că răspunsul la ceea ce-l interesa pe el era în mişcările şi culorile celei de-a doua dansatoare, în combinaţie cu bătrânul şarpe, deşi nu era prea sigur. Îi era teamă să nu interpreteze greşit semnele, iar greşeala să-l coste scump peste câteva zile, când va cere aprobarea chinezilor pentru ceea ce avea de gând să facă.

Nu e uşor, repetă în sinea sa, în vreme ce degetele îi tremurau de nervi. Ochii îl usturau şi se simţea extrem de obosit, aşa că pentru o clipă îşi plânse singur de milă. În loc să fie liniştit înaintea concertului, pentru a putea gusta din plin seara aceea minunată, trebuia să muncească până în ultima clipă, să se sacrifice fără răgaz.

*

Culisele scenei teatrului unde avea să se dea concertul erau pline de agitaţia proprie începutului de spectacol. Toţi se mişcau rapid, fetele şi băieţii dansatori, costumaţi ca vrăjitori, prinţese, eunuci, preoţi şi călăi, apăreau şi dispăreau spre cabinele de machiaj, sau ceilalţi, care, acoperiţi de mătăsuri, nu erau altceva decât părţi din şarpe sau din coada dragonului. Vechii maeştri ai scenei, regizorii sau diverşii responsabili veneau şi plecau cu figuri tracasate. O parte din încordarea lor trecea la subalterni sau la dansatori, cu tot machiajul gros pe care aceştia din urmă îl purtau, machiaj ce părea că n-ar permite să pătrundă pe chipurile acelea nici o altă expresie decât aceea pe care le-o dăduse mâna machiorului.

Şi într-adevăr, exista un motiv pentru toată această agitaţie. Concertul, ca orice concert oficial, era important pentru că la el era aşteptată să vină aproape toată conducerea statului, ca şi corpul diplomatic. În plus, şi acesta era aspectul cel mai important, la toate repetiţiile fuseseră prezenţi câţiva oficiali misterioşi, care înainte nu fuseseră văzuţi în cercurile artistice. Se spunea că ar fi fost trimişi de Jiang Qing, ba chiar se zvonise că la ultima repetiţie avea să vină şi ea. Câteva secvenţe precise, luminile de pe scenă din anumite momente, precum şi mişcările şi culoarea mătăsii balerinilor principali au fost schimbate de câteva ori în noaptea precedentă, la repetiţia generală. Dansatorii, costumierii şi, în general, cei mai mulţi membri ai trupei ştiau ceva, bănuiseră de ceva vreme sau auziseră pe la colţuri despre importanţa simbolurilor teatrale, mai ales la un concert oficial. Totuşi, lucrurile acestea erau extrem de vagi. Şi ce nu se zvonise în ultima vreme! Ba chiar se spusese că tot felul de grupuri antipartid, precum „Satul celor trei“ etc, îşi transmiseseră prin asemenea spectacole semnale sau veşti unii altora, semne care aveau de-a face cu lucruri sinistre, cum ar fi dispariţia lui Mao sau

cererea de clemenţă din partea ministrului demis Peng Dehuai. Numai că, atunci când au fost descoperite, ba chiar după ce se făcuseră numeroase arestări printre şefii şi artiştii trupei, nu s-a aflat nimic concret despre cum au fost date aceste semnale.

Și acum se zvonea că la sfârşitul primei scene şi pe la mijlocul celei de-a treia, la ieşirea berzei galbene înainte de pauză, dar şi în mişcările celei de-a doua balerine din timpul uverturii şi, mai ales, în culoarea violetă a costumului ei, exista un semn foarte, foarte important legat (Mai încet, şi mai încet, apropie-ţi gura de urechea mea, lipeşte-o chiar!), legat poate de apropiata moarte a lui Mao şi de problema succesorului său. Te îngrozeai doar auzindu-le. În plus, toate acestea puteau să ajungă foarte departe, la nivel mondial, la lucruri care aveau legătură cu teroarea, cu dezastre posibile în diferite locuri de pe planetă şi cine mai ştie ce alte previziuni cumplite îţi pot trece prin cap, cataclism, nu concert!

În picioare, sprijinită de un stâlp de pe culoar, cea de-a doua balerină privea îngândurată agitaţia din jur. Din cauza machiajului gros, totul pe chipul ei părea împietrit şi doar tristeţea ochilor, accentuată de stratul de culoare, era vie.

E tristă, gândi unul dintre machiori, trecând pe lângă ea. Poate o fi aflat ceva despre mesajul pe care-l poartă… În realitate, nici el nu ştia ceva precis despre asta. Privind-o în fugă, îşi zise: Unde o fi oare spălarea creierelor, cum i se spune, sau toate astea nu-s decât un vis urât?

— Eşti supărată? o întrebă una dintre colegele mai vechi. Degeaba eşti. Tu n-ai nici o vină… Cu ani în urmă mi s-a spus şi mie că i-am împins la sinucidere pe doi miniştri, dar eu n-am avut nici o treabă cu asta… Înţeleg că tu ai o problemă mai mare, mult mai mare, se zvoneşte despre crime în masă, totuşi tu n-ai de ce să te sperii, nu depinde nimic de tine, nu?

— Nu înţeleg nimic, răspunse fata, este a doua oară când aud despre chestii din astea misterioase şi nu pricep nimic.

— Credeam că eşti tristă pentru că…

— Deloc. Mă gândeam la altceva, ştii la ce? Și ochii i se deschiseră şi mai mult. Îţi spun doar ţie, Lin Min, dar să nu mai spui nimănui!

— Sigur că da.

Fata o privi o clipă cu o ultimă umbră de îndoială, apoi îi spuse:

— Nici nu vreau să ştiu ce-mi spui tu, Lin Min. Şi nici nu înţeleg treburile astea. Eu visez un singur lucru: momentul de final, când străinii se vor ridica să ne felicite şi… şi… dacă o să am noroc… să mă îmbrăţişeze vreunul… Înţelegi, Lin Min… La concertul din octombrie a fost unul blond care mirosea frumos… Nu pot să uit.

În vreme ce fata vorbea, cealaltă se uita la ea cu o expresie care nu ştiai ce ascunde: milă, sau invidie?

Plecă, şi fata rămase singură. Cu paşi uşori se apropie de cortina grea de catifea roşie, la fel ca aceea cu care erau îmbrăcate scaunele şi lojele. N-au venit spectatorii, îşi zise gânditoare. Din golul sălii răzbătea o linişte grea ca de plumb.

Fata închise cortina la loc şi oftă.

*

Bătaia ceasului de perete îi păru diferită lui Hua Guofeng de cele de dinainte. Fără a şti nici el de ce, rămase o clipă nemişcat cu pieptănul şi foarfeca în mână, aşteptând a şaptea bătaie. Mai am mai mult de zece minute, îşi zise. În clipa în care apropie pieptănul şi foarfeca de păr, observă că-i tremură mâinile. Era clar că întârzierea îl făcea nervos. Trebuia să se fi pregătit mai devreme. Totuşi, nu avea nici o vină pentru asta. Gândul că ar putea face ceva în plus ca să semene cu Mao îi venise brusc în după-amiaza aceea. Odată cu bucuria descoperirii, se miră şi că nu o făcuse mai-nainte. Asemănarea lui cu Preşedintele nu era un lucru de nebăgat în seamă. Despre ea discutase, ba chiar şi glumise riscant în cercul lui de prieteni, dar că această asemănare putea fi mai mare, mai mare şi mai statornică, precum fructele cărora li se îmbunătăţeşte soiul, asta nu-i trecuse nimănui prin cap. Poate că şi lui îi venise pe un drum întortocheat şi misterios, aşa cum sunt căile prin care se ivesc marile descoperiri. Cu mult timp în urmă, gândindu-se la succesorii lui Mao, uneori în mod tulbure, îşi amintea de „umbrele“ sau dublurile folosite de japonezi în Evul Mediu, care să-i înlocuiască pe şefi în lupte sau la ceremonii. Eu aş putea fi sosia lui Mao dacă aş semăna mai mult cu Preşedintele, îşi spusese el în câteva rânduri. Mai târziu, când prezenţa lui Mao la ceremonii sau recepţiile cu străini devenise din ce în ce mai dificilă şi, mai ales, când în Biroul Politic s-a discutat pentru prima dată dacă trebuie sau nu ca Preşedintele să mai apară în public, gândul la o dublură nu i-a mai dat pace. Doar că el, ca orice altceva care ţinea de visuri, nu se manifesta în afară. Doar într-o după-amiază, la şedinţa Biroului Politic, o, n-o să uite niciodată clipa aceea, totul a încremenit în jurul lui, apoi, în liniştea care se lăsase, gândul acela care stătuse în lumea visurilor s-a desprins brusc din ea şi, cu o viteză nebună, cosmică, a sărit în lumea concretă… Se vorbea despre altceva, dar se simţea că toţi gândeau, la fel ca la toate şedinţele din ultima vreme, despre succesor. Erau uşor de bănuit gândurile care li se învălmăşeau prin cap: Zhou, cu cancer… Jiang Qing, oricum, era femeie… Grupul ei… Clanul lui Deng Xiaoping… Se zvonea că testamentul lui Zhou se afla în drum spre Mao… Toţi erau agitaţi. Şi brusc, un glas din interiorul lui strigă: De ce nu tu? Tu de ce să n-ai dreptul? Cu ce-s ei mai apropiaţi de el ca tine? Tu ai ceva ce nu poate fi negat: chipul, trăsăturile feţei, pentru că sufletul nu ţi-l poate vedea nimeni… Şi imediat după asta, ca o avalanşă, s-au rostogolit într-o debandadă totală un ghem de gânduri, credinţe populare, durerea pentru şeful mort şi dorinţa de a-l vedea revenind la tribună.

În seara asta! urlă întreaga lui fiinţă. Chiar în seara asta vei apărea aşa. Şi cu acest… semn vei învinge.

Ajungând acasă, se învârti o bucată de vreme prin odăi până ce înţelese ce căuta. O oglindă. Un timp rămase ca paralizat în faţa ei. Să cheme un frizer, un peruchier de la teatru, dar nu, în nici un caz asta nu trebuia să se afle. În ultima

perioadă toţi erau atenţi şi suspicioşi. O s-o fac chiar eu.

Tiptil, ca şi cum i-ar fi fost teamă să nu fie auzit, merse la dulăpiorul din colţ, căută o vreme prin sertare şi se întoarse cu un pieptene şi o foarfecă. De ce-ţi tremură mâinile? se întrebă singur. Alţii au făcut-o cu pumnalul şi otrava.

Gândul acesta păru să-l calmeze, totuşi, când primul smoc de păr căzu pe podea, se miră constatând că nu era năclăit în sânge. Începu pe la ora cinci şi la şapte încă nu terminase. În vreme ce mânuia pieptănul şi foarfeca, gândul îi zbura continuu la lojele încă neocupate din sala de concert, la plicul în care se afla testamentul lui Zhou Enlai şi la alte banalităţi. Mâinile continuau să-i tremure ca la început. Uneori i se părea că asemănarea e mai mare, alteori că n-avea nimic în comun cu celălalt. La un moment dat se întoarse brusc pentru a vedea portretul lui Mao de pe perete şi i se păru că acesta îl priveşte ironic. Foarfeca sclipi ameninţător în mâna lui.

La ora şapte şi ceva auzi cum unul dintre aghiotanţi bate uşor la uşă. E timpul, îşi zise şi, cu aceiaşi paşi uşori ca la început, se duse cu pieptănul şi foarfeca la dulăpior, le puse la loc, zvârli peste ele o batistă şi se întoarse spre uşă. Tocmai se pregătea s-o deschidă, când se întoarse la oglindă. Sub ea rămăseseră câteva smocuri de păr. Le adună cu grijă, apoi şterse cu grijă locul şi, doar atunci când fu sigur că nu lăsase nici o urmă, merse să deschidă uşa.

*

Maşina în care se aflau Skënder Bermema şi Zija Shkurti frână în faţa clădirii teatrului unde avea loc concertul. Coborând, cei doi văzură grupurile de oameni, chinezi şi străini, care se îndreptau spre intrarea luminată. Maşinile cu care veniseră înaintau pe rând spre parcarea din piaţă, cu mişcările acelea de ţestoasă pe care le au după ce au coborât oficialii.

Intrând, Skënder Bermema simţi că-l orbeşte roşul catifelei. Sala era aproape plină, dar în loje, cu câteva excepţii, nu era nimeni.

Păşiră în urma însoţitorului până ce-şi găsiră locurile. Lui Skënder Bermema i se păru că sala era mai tăcută decât ar fi trebuit şi privi în jur ca pentru a se convinge că-i plină. Aşa era, într-adevăr, iar puţinii invitaţi care intraseră după ei se strecurau printre rânduri ca să-şi găsească locurile. Ba chiar şi lojele începuseră să se ocupe. Skënder Bermema simţea cum, pe ambele laturi, oamenii priveau numai într-acolo, fără a întoarce însă capul complet. Era 7.25. Îl zări pe ambasadorul albanez şi rezistă cu greu să nu-i facă cu mâna, deşi celălalt nu-l văzuse. Îl zări apoi pe membrul Biroului cu ştergarul pe cap în aceeaşi lojă cu Douăbutoaie, pe care-i recunoscu din jurnalele TV, dar nu râse.

La ora 7.28 intrară în lojă Jiang Qing şi Wang Hongwen. Mai erau doar două loje goale. La un moment dat s-ar fi părut că adevărata putere a statului era reprezentată de cei de faţă, iar absenţii ar fi putut fi ignoraţi, dar, nu peste mult timp, sub impulsul cine ştie cărei forţe enigmatice, adevărul părea a fi altul, iar cei care-ţi puteau hotărî destinul să fie chiar cei care lipseau. Şi care ar fi putut

intra oricând, strâmbându-se ironic: V-aţi bucurat că n-am venit, ha… ha…

Nu se auzea nici un murmur, ba chiar dimpotrivă, liniştea spori, şi totuşi un fior mut străbătu sala dintr-un colţ într-altul, când într-una dintre lojile goale intră Hua Guofeng. Ce-i asta? strigară într-un glas sute de oameni, dar neauzit, ba chiar înghiţindu-şi şi mai adânc orice respiraţie. Skënder Bermema privi cum chipul însoţitorului lor căpătă într-o clipă o nuanţă gălbui-albăstruie. Avea pe el groază, bucurie, implorare. Chipul lui Hua Guofeng, zise Skënder Bermema, dar tot fără glas, ce-i cu chipul lui? Dar, în lumea aceea de fantome, nu aştepta nici un răspuns. Chipul lui… chipul lui, continua să repete Skënder Bermema în sinea sa. Chipul acela păţise ceva. Mecanismul ciudat al creierului său, acela care, pus în mişcare, ba uneori chiar fără ca el să vrea, producea neaşteptate asocieri de idei, îi oferi într-o clipă câteva variante posibile asupra celor întâmplate sau, mai corect, asupra celor ce s-ar fi putut întâmpla. Hua Guofeng semăna izbitor cu Mao. Făcuse o intervenţie chirurgicală pentru a-i semăna. Îşi lipise scalpul lui Mao… Cu siguranţă că şi celorlalţi li se învârteau asemenea hidoşenii prin cap, câtă vreme sala era străbătută de un fior de groază.

Era fix 7:30 când luminile începură să scadă în sală. Şi tocmai în acel moment, la limita dintre lumina care slăbea şi umbra care sporea, în singura lojă rămasă pustie intră Zhou Enlai.

Lojele sunt pline, îşi zise Skënder Bermema. Silueta lui Zhou Enlai avea ceva între fantomă şi fiinţă umană. Cortina se deschidea încet. O, Doamne, făcu în sinea sa Skënder Bermema, mirându-se singur de unde îi venea cuvântul acesta nerostit de mult.

*

Concertul era în plină desfăşurare. Trecuse mai mult de o oră de când începuse, dar era clar că nu va avea pauză. Sute de capete nemişcate urmăreau cu privirea ceea ce se întâmpla pe scenă. Deşi totul părea îngheţat, se simţea imediat că fiorul trecea de pe scenă în sală şi invers. Când cea de-a doua balerină, unduindu-şi veşmântul violet de mătase, fu cât pe ce să rateze barza galbenă, sala întreagă şi-a ţinut răsuflarea. Dar eu, eu ce treabă am cu asta? se întrebă Skënder Bermema, încercând să fie cât mai detaşat. Totuşi, emoţia generală îl cuprindea şi pe el.

A doua balerină se învârtea în jurul berzei în cercuri din ce în ce mai lente. Încremenită, sala îi urmărea mişcările. Lumina roşie a unui reflector, rotindu-se, atinse întâmplător, pentru o clipă, lojile, lăsându-ţi impresia că din catifeaua lor picură sânge. În acea străfulgerare scurtă, Skënder Bermema avu impresia că, într-una din ele, surprinde doi ochi înceţoşaţi de băutură. Ai fi crezut că omului i se face rău. Al cui o fi chipul acesta cunoscut? Îl văzuse undeva, într-o carte sau într-un ziar care vorbea despre Cambodgia. Se întrebă din nou ce treabă are cu asta, dar cu cât încerca mai mult să se detaşeze, cu atât mai neliniştit se simţea. Muzica scârţâită umplea sala. Skënder Bermema se simţea rău. Fu de câteva ori

gata să se ridice şi să strige: Destul! Opriţi nebunia! Mie îmi moare un roman.

Privirea i se opri pentru o clipă pe chipul lui Zija Shkurti, care trăda într-un mod insuportabil atenţia cu care acesta urmărea spectacolul. Skënder Bermema îşi apropie buzele de tâmpla celuilalt şi încet, foarte încet, fără să audă nici măcar el, îi şopti: Romanul meu e pe moarte.

Celălalt rămase nemişcat, dar lui Skënder Bermema i se păru că între obrazul şi tâmpla lui se iveşte un zâmbet batjocoritor. Of, cui i-am spus, gemu în sinea sa. Nu era clar dacă gestul acela imperceptibil apăruse după şoapta lui sau era pur şi simplu o reacţie la ceea ce se petrecea pe scenă.

Odată cu bătaia surprinzătoare a gongului, chipul celei de-a doua balerine se lumină brusc, dar pudra care-i acoperea faţa îi păru lui Skënder Bermema de-a dreptul dezgustătoare. În albul ei era un gol imens, dar şi o durere şi o mânie rece, morbidă. De s-ar termina coşmarul! îşi zise. Doamne, de s-ar termina odată!

Câteva minute înainte de sfârşitul spectacolului, ceva, poate o mişcare uşoară sau privirea cuiva, îl făcu pe Skënder Bermema să-şi ridice ochii spre loje şi să fie surprins de ceea ce se petrecea acolo: o parte dintre ele se goleau. Era, poate, printre primii care observaseră asta, dar nu au trebuit să treacă decât câteva clipe pentru ca sala să simtă că se petrece ceva unic: o parte dintre conducători, cei mai importanţi, plecau înainte de căderea cortinei.

Ce-o fi, ce-o fi? Cuvintele acestea, nerostite de nimeni, erau pretutindeni, mult mai clare decât dacă ar fi fost strigate la portavoce. Nu cumva spectacolul nu le plăcuse? Ori în desfăşurarea simbolurilor apăruse ceva anticipat? A fost un moment în care Skënder Bermema a avut impresia că afară se petrecuse un cataclism.

În cele din urmă s-a lăsat cortina şi luminile, care până atunci străluciseră difuz, se revigorară. Ridicându-se de pe scaune, oamenii se întorceau acum miraţi spre lojile goale. Plecaseră Jiang Qing, Wang Hongwen şi Zhou Enlai. Majoritatea rămăseseră, dar păreau neînsemnaţi pe fondul acelor absenţe ameninţătoare.

— Ce se întâmplă? îl întrebă în cele din urmă Skënder Bermema pe ambasadorul albanez, pe care-l întâlni la ieşire.

Celălalt avea o privire mai indescifrabilă decât se aşteptase Skënder Bermema. O scânteiere pe care o surprinsese în ea părea venită din afară, mai curând din sticlirea ochelarilor decât a ochilor.

— Nu ştiu ce să spun, zise ambasadorul. Poate că Mao… Ştii că zace la pat de multă vreme.

— Da? Eu mă gândeam la altceva.

Ambasadorul zâmbi.

— S-ar putea să fie şi aia la care te-ai gândit tu.

— De unde ştii la ce m-am gândit eu? făcu Skënder Bermema.

— O, nu e greu de ghicit, spuse ambasadorul cu acelaşi zâmbet pe buze.

Îşi urară reciproc noapte bună şi fiecare se îndreptă spre maşina lui. Doar atunci Skënder Bermema îşi aminti de Zija Shkurti, care-i făcea cu mâna de departe.

Drumul până la hotel îl făcură în liniştе. Însoţitorii chinezi erau la fel de tăcuţi.

Coborând din maşină, Skënder Bermema simţi aproape fizic durerea de sub coaste pe care i-o provoca moartea romanului… Şi i se păru din nou că-şi pierde echilibrul.

— Noapte bună, ziseră însoţitorii, înclinându-se.

— Noapte bună, le răspunse Skënder Bermema, în vreme ce în sinea sa adăugă: Noapte bună, chinezilor.

Îndată ce intră în camera lui, simţi că ar putea face orice, dar nu să doarmă. Se învârti o vreme de colo-colo, apoi se opri ca blocat la fereastră. De aici se vedea o parte din stradă, cu câteva ideograme luminoase, ce păreau că atârnă din beznă. Uite, aste e limba chinezilor, îşi zise fără a-şi lua privirea de la ele. Cu ea poţi alcătui lucruri minunate, dar tot cu ea erau proferate acum injurii nesfârşite, ură şi pustiu. Preferatele *lui*. Privi cu coada ochiului spre peretele care-l despărţea de camera lui Zija Shkurti. Uite, aşa îi plac lui literele şi cuvintele unei limbi, veninoase ca acul de scorpion.

Molimă, îşi zise. Voi toţi mi-aţi ucis romanul. Skënder Bermema simţi cum furia pune stăpânire pe el. Simt nevoia să vorbesc cu el, îşi spuse. Să-l înfrunt o dată pentru totdeauna.

Un zâmbet aparent îi strâmbă obrazul. Să-i vorbesc, repetă, he, he!

Îşi simţea tâmplele ca strânse într-un cleşte. O să-ţi arăt care e locul tău, îi trecu alene prin cap. Să vorbim niţeluş, să dezbatem. Încă nu-i era clar ce va face. O dezbatere, îşi spunea dezarticulat. O dez-ba-te-re… O discuţie… ha, ha. Despărţit pe silabe, cuvântul suna oarecum ciudat. Neapărat, o disc… ha, ha. O discu… Semăna mai mult cu un termen din muzică: un disc…

Era încă nelămurit în privinţa asta, când deschise uşa camerei şi ieşi. Privi o clipă în dreapta şi-n stânga, apoi merse spre uşa alăturată şi bătu la ea. După un moment, din cameră se auzi vocea celuilalt întrebând: Cine e?

Eu sunt, zise încet Skënder Bermema, deschide. În realitate, nici nu pronunţase aceste cuvinte, doar le gândise. Şi la fel, în liniştea din jur, în faţa uşii care-i despărţea, îşi imagină cum avea să fie… Împinse uşa, care se deschise uşor. Deşi încerca să fie calm, nu reuşea. Zija Shkurti, în pijama şi papuci, părea somnoros. Sub influenţa intrării lui tumultuoase sau poate din cauza furiei care devenea tot mai evidentă pe chipul lui Skënder Bermema, Zija Shkurti se retrase câţiva paşi din uşă. Ce ai? îl întrebă din priviri. Ai înnebunit?

În cele din urmă, Zija Shkurti rămase în mijlocul camerei aşteptând să vadă ce avea să-i spună, când Skënder Bermema, înainte de a rosti un cuvânt sau, cel puţin, o insultă, o înjurătură, încet, ca într-un film proiectat cu încetinitorul, ridică mâna şi-l lovi pe celălalt peste faţă.

Zija Shkurti se clătină şi se sprijini de pat să nu cadă.

— Hei, ce-i asta? Ai înnebunit? strigă, fără să-i vină să creadă. Skënder Bermema era şi mai uluit. Toate astea nu-l împiedicară să ridice mâna din nou.

Zija Shkurti reuşi să evite a doua lovitură. Făcu câteva mişcări pentru a se

apăra, dar, văzându-l pe celălalt foarte pornit, neavând de gând să se oprească, încercă şi el să lovească, dar, fie că n-o mai făcuse niciodată, fie din cauza surprinderii, mişcarea braţului său avu ceva ce-ţi amintea de bătaia dintre două femei.

— Pocitanie, scrâşni Skënder Bermema, pitic nesuferit!

Şi reuşi să-l lovească din nou, dar imprecis, dintr-o parte. Lovitura, împreună cu jignirea la adresa staturii lui, îl făcu la Zija Shkurti să turbeze de necaz.

— Lepră, urlă, sălbăticiune! Şi cu o lovitură imprevizibilă îl lovi pe intrus în cel mai dureros loc cu putinţă.

Lui Skënder Bermema îi scăpă un „Oh!“. Durerea era turbată şi, dacă celălalt n-ar fi avut papuci în picioare, ci pantofi, cu siguranţă că l-ar fi doborât la pământ. Privirea i se albi, goana gândurilor i se opri pentru o clipă, pentru a porni apoi din nou cu o repeziciune incredibilă. În acea fracţiune de secundă, creierul lui dădu proporţii nemaivăzute loviturii primite în zona genitală, legând-o, febril şi tulbure, de invidia permanentă a lui Zija Shkurti pentru viaţa lui intimă, de articolele din presă în care erau criticate liniile amoroase din cărţile lui, ba chiar şi mai mult, de femeile din viaţa lui, ajungând până la amintirea Anei Krasniqi… de pântecul ei ca de marmură… dispărut acum în nefiinţă…

— A, aşa? strigă înfundat Skënder Bermema, apropiindu-se din nou. Aşa, da? repetă, încercând să-l împingă în colţ. Privirea îi era tulbure de furie. În colţ, aproape de fereastră, reuşi să-l lovească din nou, de data asta de mai multe ori.

— Ia cele două adevăruri… și cele patru erori… și cei trei demoni ai oraşului…

Îşi închipuia că-i spune: Suntem singuri acum printre ideograme, puişor, dar astea nu te apără.

În realitate, nici unul, nici celălalt nu rostea nici un cuvânt, se auzea doar respiraţia lor întretăiată. În spatele ferestrei să zăreau, într-adevăr, câteva ideograme, care, din cauza mişcărilor lor bruşte, părea că sar în sus ca nebune.

Uite, ce-ai căutat, ai primit, să iei bătaie în mijlocul Chinei şi miliardul tău de chinezi să nu te poată ajuta, ha, ha, ha… Skënder Bermema continua să stea cu fruntea sprijinită de uşa celuilalt. Pumnii strânşi îl dureau, atât de concret îşi imaginase totul. Numai să nu se facă de râs aici, în China. Să nu se dea în spectacol.

— Cine e? se auzi pentru a doua oară dinăuntru glasul lui Zija Shkurti.

Ruşinea, ar fi vrut să-i răspundă Skënder Bermema. Într-adevăr, ce ruşinos ar fi fost. S-ar fi spus că s-au jumulit ca doi cocoşi, în mijlocul Chinei, chiar aşa… veniţi cu ocazia Zilei păsărilor…

Lăsă uşa şi o porni pe coridor. Ca şi până atunci, acesta era pustiu. Privi împrejur: nici ţipenie de om. Cu siguranţă că n-a auzit nimeni, îşi zise. Îşi imaginase evenimentele atât de intens, încât nu s-ar fi mirat ca cineva să fi auzit zgomotele. Rămase gânditor în faţa propriei uşi, fără a decide ce să facă. În fundul coridorului, într-o cabină, se afla paznicul de noapte de pe etajul acela. Cu siguranţă, omului nu-i scăpa nimic. Probabil că observase mişcările lui dubioase.

Cu paşi prudenţi, Skënder Bermema se apropie de cabină. Paznicul era într-adevăr acolo. Skënder Bermema îşi atinse obrazul ca pentru a se convinge că are pe el zâmbetul de circumstanţă. Şi în aceeaşi clipă îşi văzu chipul reflectat în geamul cabinei. Ceea ce avea pe faţă ar fi putut fi un fel de zâmbet, mai ales dacă ţi-ai fi închipuit că în cabină era un chinez necunoscut. Paznicul îl privea uimit. Nu i s-a părut nimic dubios, îşi zise Skënder Bermema.

Făcu un gest de salut spre chinez. Surprinzător, de data asta chinezul nu-i mai zâmbi.

— *Ho*, pronunţă Skënder Bermema singurul cuvânt chinezesc pe care-l ştia. Bine?

— *Ho*, răspunse chinezul fără să zâmbească.

La naiba, gândi Skënder Bermema. O fi văzut ceva.

— Linişte, da? zise.

Chinezul îşi apropie obrazul de geam şi spuse ceva, întrebând, cu siguranţă: Ce?

Skënder Bermema încercă să inventarieze în gând tot felul de expresii străine pentru a putea să comunice cu el, dar se dovedi imposibil. Apoi îşi aminti că paznicii de noapte, chiar dacă ştiau limbi străine, se prefăceau că nu ştiu. Îi făcu un semn de noapte bună chinezului şi se întoarse să plece, când se auzi strigat din urmă.

— *Comrade!*

Mirat, Skënder Bermema se întoarse. Chinezul ieşise în uşa cabinei şi părea că vrea să-i spună ceva. O fi observat că mă învârt pe la uşi, îşi zise Skënder Bermema. Cu siguranţă că-l raportase, scârboşenia. Făcu un pas spre chinez şi-şi zise: Poate că, dacă vrea să-i spună ceva, nu-l raportase. Vrea probabil să-i atragă atenţia prieteneşte.

— Da, făcu Skënder Bermema, apropiindu-se încă puţin. *You speak English?*

Cu un zâmbet vinovat, chinezul încuviinţă din cap. Hm, făcu în sinea sa Skënder Bermema. Acum să mă aibă Domnul în pază, să nu mă reped şi la ăsta ca la celălalt.

— Nu poţi dormi? îl întrebă chinezul. Nici eu.

Skënder Bermema rămase mut de uimire. Un chinez care-l întreabă „Nu poţi dormi?“. Era, într-adevăr, incredibil. Conform stilului chinezesc, dacă ar fi venit vorba despre somn, omul ar fi trebuit să-i spună: Râul doarme, duşmanul, nu, sau: Imperialiştii şi revizioniştii nu dorm, sau: Revoluţionarii nu trebuie să se culce pe lauri, sau ceva asemănător, şi n-ar fi trebuit nicicum să-i vorbească despre somnul simplu, omenesc.

— De ce n-ai somn? întrebă Skënder Bermema, deşi întrebarea i se părea ilogică. Se ştie că un paznic de noapte nu trebuie să doarmă.

— *The Chairman is dying,* zise chinezul.

Skënder Bermema se dădu mai aproape. Aburul respiraţiei sale pe geamul cabinei crea o perdea opacă între el şi chinez.

— Mao moare? repetă fără a-şi crede urechilor că tocmai un chinez îi spunea

asta.

Chinezul dădu din cap că da. Ochii lui înroşiţi de plâns păreau a cere milă.

— *I am sorry,* zise Skënder Bermema, fără să ştie ce să facă. În spatele perdelei de abur, chipul chinezului arăta o durere insuportabilă.

Skënder Bermema murmură câteva condoleanţe, dar picioarele parcă îi erau înţepenite. Ochii înguşti ai chinezului îl scrutau liniştiţi. Aceiaşi ochi alungiţi, creaţi parcă special pentru a exprima durere, îşi zise. Cum de n-o văzuse mai-nainte?

Ar fi vrut din toată inima să-i spună ceva să-l liniştească, ceva să-l consoleze într-adevăr… Gândul că se va duce în camera lui, lăsându-l pe chinez atât de trist în cabina aceea, îi părea de-a dreptul crud.

Ce se întâmplă? se întrebă de câteva ori. De unde regretul ăsta pentru Mao, şi mai ales într-un asemenea moment? Adevărul e că n-ar fi trebuit să-i pese, şi totuşi sentimentul îl acapara. Era ceva de moment, provocat de obicei de regrete, de un cuvânt, de o şoaptă (cuvântul *dying* în mintea lui se traducea prin „îşi dă sufletul“), sau poate că în creier i se activase rapid o altă legătură: rotunjimea liniştită a feţei care în ceasul din urmă respinge ura celuilalt, spusele de bătrân: Nu sunt decât un călugăr rătăcitor cu o umbrelă plină de găuri; copiii pierduţi, soţia moartă şi poemul pe care i-l dedicase: Ne vom întâlni, poate, printre stele; în fine purtările de eremit pe jumătate nebun, cum ar fi izolarea în peşteră etc. şi, peste toate, ceea ce, cu voie sau fără voie, erau siliţi toţi să accepte: era creatorul Noii Chine.

Şi totuşi, deşi era autorul tuturor acestora, făcuse şi destule nenorociri, se contrazicea Skënder Bermema în sinea sa. Crease, într-adevăr, Noua Chină, dar mai apoi, în spasmele nebuniei, crease o dezordine uluitoare, nemaivăzută, decapitase fără milă intelectualitatea, avea pe conştiinţă Cambodgia, nu, nu putea să-l regrete. Regretul era pentru altcineva. La urma urmei, un miliard de oameni se vor întrista, iar asta ajungea ca tristeţea să te cuprindă şi pe tine precum umezeala oceanului, care-ţi intră în oase în serile de toamnă.

Uite, aşa, încerca el să se adune. Părerea de rău era pentru ei… şi totuşi, totuşi n-o puteai rupe de el. Ciudat, îşi zise. Sau poate că nu era nimic ciudat. Misterioase erau doar căile pe care o porniseră durerea, regretul, mustrările de conştiinţă.

Dar toate acestea n-aveau nici o importanţă. Important era că el va fi prezent în cea mai amplă durere care cuprinsese vreodată pământul.

În spatele geamului, chinezul suspina în linişte. Poate că figura încruntată a străinului îl motivase în plus. Skënder Bermema bătu în geam pentru a-i spune noapte bună, dar chinezul se ridică şi ieşi în uşă.

— Condoleanţe, zise Skënder Bermema şi-i întinse mâna.

Chinezul îi întinse ambele mâini, în vreme ce se mişcă stângaci înainte, într-un gest artificial, ca toţi aceia care nu ştiu să îmbrăţişeze. Paznic de hotel, care a văzut acest gest de zeci de ori, îi trecu prin cap lui Skënder Bermema.

Îl îmbrăţişă pe chinez şi-i simţi pe obraz lacrimile.

— Dumnezeu să-l ierte, îi şopti, simţind că această veche formulă este exprimarea cea mai exactă, capabilă să domine adevărul şi minciuna şi toate celelalte pasiuni omeneşti.

O porni apoi încet spre camera lui. Înainte de a se culca, se apropie încă o dată de fereastră şi privi ideogramele care punctau ici-colo cerul. *The Chairman is dying,* îşi zise. Printre ideograme erau cu siguranţă multe care însemnau „preşedinte“, dar nici unul cu sensul de „moarte“. Mâine, îşi spuse. Sau poimâine sau, cel mult, după o săptămână, ideograma uitată îşi va lua locul.

Îşi pipăi obrazul, unde trebuiau să mai fie urmele lacrimilor chinezului. Ciudat, îşi zise de câteva ori. Îmbrăţişase un chinez chiar atunci când ar fi trebuit să se întâmple contrariul. N-o făcuse în vremea în care era ceva banal şi o făcuse acum, în momentul rupturii. Era într-adevăr ceva straniu. Poate un semn. Dar care?

Se învârtea prin cameră ca şi cum ar fi vrut să-şi descarce creierul de gândurile de prisos înainte de a adormi. Era despărţirea de rău, fără-ndoială. Un soi de beţie îl cuprindea când şi când.

Ceea ce se-ntâmplase era un semn, fără doar şi poate. Despărţirea de rău. Coşmarul, pe care istoria i-l rezervase Albaniei la acest final de mileniu, lua sfârşit.

Îi venea să strige.

Să bată clopotele, zise tare. S-a ivit semnul ceresc. Despărţirea e fapt.

Se regăsi în faţa oglinzii, cercetându-şi obrajii, acolo unde se afla urma ultimului sărut al Asiei.

Ideogramele, îndepărtate, apărate de misterul lor, stăpâneau cerul ca un vis nesfârşit. În vreme ce se apropia de pat încercă să nu le privească, dar, în momentul în care fu gata să aţipească, i se înfăţişară din nou în gând, o mulţime nesfârşită, în care, o mână nevăzută se pregătea să aprindă, ca pe un felinar ceţos, semnele morţii.

CAPITOLUL AL TREISPREZECELEA

Mao Zedong continua să zacă pe patul de moarte. Apropiaţii şi colaboratorii stăteau tăcuţi în camera în care el se chinuia să-şi dea sufletul, dar şi în camerele învecinate. Unii nu-şi lepădaseră nici hainele pe care le purtaseră la concert în seara aceea fatală, în care fuseseră anunţaţi că preşedintele e pe moarte. Uneori, când muribundul redevenea conștient, îi privea pe rând ca şi când le-ar fi spus: Aţi fost la concert, he, iar lor le venea să plece şi să-şi schimbe hainele de gală cu altele de doliu, numai că era ceva care-i ţinea acolo. Erau aproape siguri că, îndată ce unul ar fi lipsit, în urma lui porţile s-ar fi închis definitiv…

Uneori, Mao îşi revenea, alteori îşi pierdea cunoştinţa. Dar chiar şi când era mai bine, părea abulic. În câteva rânduri văzu globul pământesc cum se pierde, mic şi neînsemnat, în praful stelar odată cu sicriul lui, aşezat peste el, împreună cu funiile cu care-l vor coborî în groapă (o, Doamne, erau paralelele 42 şi 43, sau alte paralele, fără număr?).

Chipurile oamenilor care-l înconjurau se amestecau cu nişte imagini neclare. Zhou Enlai o fi murit, cu siguranţă, altfel nu s-ar fi dezlipit atât de uşor de sicriul meu, îşi zise într-un moment de luciditate. Cuvântul „sicriu“ deveni într-o clipă „putere“, apoi, din nou, „sicriu“ şi aşa pe rând, cu o iuţeală chinuitoare. Iar ceilalţi nu se dezlipeau nici o clipă, se apucaseră de mânerele sicriului cu atâta forţă, încât, dacă ar fi putut, le-ar fi spus: Mai încet, că mă zgâlţâiţi.

Aşa i se părea, într-adevăr, într-atât de mult se urau unul pe altul. Doar el, primul lui ministru, lipsea. Testamentul, dorinţa de a-i fi risipită cenuşa deasupra Chinei… Tocmai îi citea testamentul când îl lovise criza. Câte zile trecuseră, oare, de atunci? Cu siguranţă că Zhou Enlai a murit, îşi spuse, cu siguranţă că l-au şi îngropat de mult. Altfel ar fi fost acolo, atârnat de mânerele de bronz. Mai uşor, ar fi vrut să geamă, lăsaţi-mă liniştit măcar în ultimele ceasuri.

Privirea lui pe jumătate stinsă se plimba fără grabă pe chipurile lor înţepenite, în vreme ce mintea, involuntar, construia şi strica rapid mulţimea de combinaţii care aveau să se facă după moartea lui. Grija asta îl chinuia cel mai mult. Imaginile se succedau ca într-un spectacol de umbre. Hua Guofeng pus la zid, Jiang Qing împărătească. Coroana regală decorată cu dinţii de aur ai lui Deng Xiaoping. După triumf, Yao Wenyuan, căsătorit cu Jiang Qing, ucis de ea în

somn, exilaţi amândoi, ea şi cadavrul lui, de Deng Xiaoping. Deng la conducere, regatul marelui şchiop, la fel ca în vremea lui Timurlenk, Deng-Lenk, poate aşa-i va spune. Jiang Qing în puşcărie, cu părut răvăşit de disperare. Un avion singuratic şi gol se învârte între timp de colo-colo căutând oameni sau cadavre pentru a-i duce în Mongolia. Dar nimeni nu va urca în el. Hua Guofeng i-a săpat mormântul şi zâmbeşte şiret: De, he, nu sunt aşa de nebun să mă urc în avionul ăla. Dar pieptănul şi foarfeca unde le-ai pus? l-a întrebat Mao. Mi s-a spus că în ultimul timp te pasionează coafura. Hua Guofeng e şocat. Cine ţi-a spus? a întrebat cu voce stinsă Jiang Qing. E ultimul denunţ pe care-l pot citi. După concertul ăla care v-a alarmat pe toţi.

Ceilalţi, de jur împrejurul sicriului, tăceau ca muţii.

N-ar fi trebuit să-i las atât de dezbinaţi, îşi zise Mao. Gemu şi încercă să se întoarcă pe partea cealaltă. Infirmiera îl ajută. Pleoapele închise nu-l împiedicară să-l vadă pe Zhou Enlai plimbându-se printr-o poiană şi trăgând după el un rac legat cu sfori. De ce nu te mai ocupi cu guvernarea, ce-ai păţit? îl întrebă Mao. Celălalt zâmbi arătându-i racul. Acum mă ocup de asta, tu ştii. Ăsta e canceraşul meu, pe care încerc să-l îmbunez. Îl plimbi ca pe un căţel, observă Mao, ţi-a plăcut mereu să-i imiţi pe englezi. Zhou Enlai nu-i răspunse. Ori ai murit? îi strigă Mao, văzându-l că pleacă. Nu mai deschid de mult ziarele, nici radio nu ascult. Dar celălalt era prea departe ca să-l mai audă.

În locul lui, pe peretele camerei apăru Lin Biao. Era legat într-un scaun de avion şi cuvintele *No smoking* i se aprindeau şi stingeau mereu la cap. Unde zburăm noi aşa? Poate în împărăţia maimuţei albastre. Deşi ai pus la cale totul, nici tu nu ştii ce s-a întâmplat în avionul acela, zise mareşalul. Poate că tu nu ştii, i-o întoarse Mao, deşi ai fost acolo. Veştile erau toate false, pe pământ şi în cer, zise celălalt. Pe pământ şi în cer? se miră Mao, încercând să disimuleze. Ce-a fost? ar fi vrut să întrebe. Era adevărat că se întrebase dacă nu s-a petrecut ceva neprevăzut. Şi totuşi n-a insistat.

Îl văzu din nou pe Lin Biao, dar de data asta de departe, înfăşurat într-o pelerină, pe un câmp cu iarbă sălbatică, în ploaie, urmărind cum se adunau resturile unui avion ars. Eşti tu înfăşurat în pelerină, dar ai o mulţime de răni pe trup, ar fi vrut să-i spună Mao. Dar celălalt îşi prinse cu şi mai multă forţă marginile veşmântului cu două degete galbene.

Oare nebunul ăsta crede cumva că a urcat viu în avionul ăla? se întrebă Mao.

Celălalt surâdea rece. Le ştiu pe toate, stăpâne. Doar că-l caut pe celălalt, pe cel care a ars în locul meu. De ce? Vreau să-i găsesc al patrulea dinte de pe stânga… Când l-ai ales pe amărâtul ăla, ai uitat că eu am dintele ăla de aur… Toţi marii ucigaşi sunt descoperiţi din neglijenţe mărunte. Ha, ha, ha.

Râse iar, încercând să-şi arate dintele de aur. Dintele ăsta te-a dat de gol, ha, ha.

Toate fantomele vor să se laude, îşi zise Mao. Credeai că aş fi putut fi atât de prost încât să-l pun pe altul în locul tău? În avion ai fost chiar tu, isteţule. Priveşte mai bine rămăşiţele şi o să te găseşti şi pe tine.

Celălalt, oricât ar fi vrut să pară nepăsător, nu reuşi să-şi ascundă îngrijorarea.

Dar chiar tu ai spus că m-ai ucis într-o maşină.

Eh… dar pe urmă… toată noaptea…

Cum? Ce-a fost toată noaptea?

Uite că nu ştii tot ce pretinzi că ştii, îşi zise Mao. Şi cum s-a prăbuşit avionul nici tu, nici altcineva n-o să afle niciodată.

Doar iarba sălbatică ştie adevărul
Şi pusta mongolă pustie.

Cum să trimită aceste două versuri pe pământ?

Mao gemu şi infirmiera îl ajută din nou să se întoarcă.

*

Precum s-ar părea, în seara asta o să moară, îşi zise operatorul de la Polul Nord, făcând gestul obişnuit de a-şi scoate căştile.

Sateliţii şi telexurile înnebuneau. Îşi aminti noaptea rece când dormise pentru prima oară la ţară, acasă la bunicul din partea mamei. Câinii lătrau, dar nu lătratul lor îl îngrozea. Nici acum, după atâţia ani, nu-l putea uita pe unul dintre ei, care urla cumplit, şi cuvintele bunicului: O să moară cineva din sat.

Cineva o să moară astă-seară pe planetă, îşi zise, căscând. Lista numelor care aveau să fie scrise pe anunţ era cu siguranţă gata. Corbii nu aşteptau decât un semn ca să-şi ia zborul.

Îşi puse din nou căştile, mişcându-le puţin ca să le potrivească. Mao Zedong zăcea în comă. Gemătul din căşti era horcăitul lui.

Degetele operatorului mişcară butoanele aparatului ca să limpezească vocea, dar de horcăit tot nu putu scăpa.

*

Strâns ghem, cu faţa crispată a omului care nu aude bine, Ekrem Fortuzi schimba din când în când posturile de radio. Avea o ultimă speranţă că măcar unul dintre ele avea să spună ceva încurajator despre sănătatea lui Mao Zedong. Numai că posturile, ca şi când ar fi fost vorbite, nu transmiteau decât veşti proaste despre el.

— Ekrem, îi spuse soţia din pat. E a treia oară când te strig. Vii sau nu?

— Gata, vin.

— Nu-ţi mai spun şi să nu îndrăzneşti să mă trezeşti.

— Am venit, sufleţel.

Se ridică de pe scaun, privi încă o dată spre aparat, apoi spre soţie şi, cu o mişcare bruscă, se aplecă şi închise radioul.

— Slavă Domnului, zise ea, făcându-i loc în pat. M-ai înnebunit cu chinezii

tăi.

— Te-ai fardat cum îmi place mie, suspină el.

— Te rog doar să nu-mi vorbeşti chinezeşte, îi răspunse ea tot suspinând.

— Ţi-ar plăcea în italiană, să-ţi aminteşti de italieni…

— O, nu ştiu.. Doar să nu te aud chinezeşte.

— Bine, o să-ţi vorbesc în italiană, dar trebuie să ştii că italiana vine odată cu chineza. Înţelegi?

— Cum?

— Ţi-am mai spus şi altă dată, dacă pierdem chineza, se duce şi speranţa pentru italiană… Dar gata cu filozofia. Filozofia noastră e aici… E filozoful ăsta adânc… şi cald… *Amore mio*…

Gemetele lor se atenuară încet-încet, până ce, după un timp, cu o voce clară, din care dispăruse orice urmă de tandreţe, ea îi zise:

— Ai vorbit din nou chinezeşte.

— Aşa? făcu el. Nu-mi amintesc.

— Eşti incorigibil.

El nu-i răspunse. Acum nu mai avea nevoie s-o ia cu binişorul şi ea ştia asta, aşa că n-o lungi prea mult, se întoarse pe partea cealaltă şi încercă să adoarmă.

Nemişcat, pe partea lui de pat, aşteptă ca ea să adoarmă, apoi se ridică din pat. Încercând să nu facă zgomot, se apropie de radio, îl deschise şi apropie urechea de difuzor pentru a auzi mai bine. Rămase mult timp aşa şi poate că ar fi rămas până dimineaţă, dacă soţia nu l-ar fi auzit plângând.

— Ekrem, strigă ea speriată, ce ai?!

El încercă să spună ceva, dar suspinele îi fărâmiţau cuvintele ca şi cum ar fi fost de nisip. Soţia îl privea cu ochii măriţi de spaimă. Se pregăti să dea plapuma la o parte pentru a veni la el, dar bărbatul reuşi în final să rostească:

— A murit Mao.

Câteva clipe ea îl privi ca în transă, cu buzele strânse. Apoi murmură:

— Idiotule!

Dar el n-o auzi, continua să plângă şi, din când în când, printre suspine repeta tânguitor:

— Mao al meu, micul meu Mao, ai plecat dintre noi, nu mai eşti, nu mai eşti.

Mi s-a scrântit bărbatul, îşi zise ea. A luat-o pe arătură.

El continua să jelească singur, mai mult în chineză, iar în albaneză doar atunci când îl dezmierda pe Mao, ceea ce nu putea face în chineză.

— Mauşorul meu, Mao al meu cel mic… Iar eu am făcut dragoste ca un porc în vreme ce el îşi dădea sufletul.

Trebuie să-l duc la psihiatru, îşi zise ea. Chiar mâine-dimineaţă.

Ar fi vrut să-l certe, să-şi bată joc de el, numai că, văzându-l atât de jalnic, regretul şi neliniştea îi înlocuiră dorinţa de a-l ofensa. Este, cu siguranţă, singurul om de pe întregul continent european care plânge aşa, îşi zise. Se ridică din pat, îşi trase un halat şi se apropie de el.

— Ekrem, îi zise în şoaptă, ce ai? Vino în pat, ai să răceşti.

Era tot supărată pe el, aşa că nu-i putea vorbi cu tandreţe. Totuşi, încerca. În vreme ce el suspina mai departe. Ba chiar prezenţa ei părea că-i sporeşte durerea.

— Era oricum pe moarte, începu ea. Era bătrân, se decrepise. La ce te puteai aştepta? Se ştia că o să moară. Hai în pat, puişor.

— Nu, nu vin, lasă-mă. Nu pot.

S-a scrântit, îşi zise ea din nou. Doamne, ce mă fac cu el?

— Nu pot, înţelegi? urmă el. Am o durere chiar aici… I-am cunoscut profund textele, foarte profund. Numai eu îi cunoşteam adâncul gândirii. Am făcut comparaţie cu traducerile în engleză şi franceză, dar astea erau departe… Am fost îndrăgostit de el, comunicam unul cu altul… Era un om bun, un om grozav, dar ideile alea cumplite… lupta de clasă…

— Bine, bine, zise ea. Mi-ai spus, acum hai în pat până nu răceşti. O să faci vreo bronşită, ca iarna trecută, auzi?

— V-am spus-o mereu, dar voi aţi râs de mine. A fost steaua noastră, singura noastră stea.

Ce năpastă m-a lovit, îşi zise ea.

— Acum s-a stins, a murit, repeta el cu un glas plângăreţ. O să ne ducem toţi, dar voi nu pricepeţi.

— Poate că-i mai bine, spuse ea în cele din urmă, cu speranţa că aşa-l va mai linişti. Poate că tocmai acum va fi momentul să ne apropiem mai mult de chinezi. Aşa se întâmplă mereu, trebuie să moară unul pentru a se putea îndrepta ceva. Asta se poate întâmpla şi acum. El a fost motivul neînţelegerii, încăpăţânarea lui.

— O, era atât de bun, de blând. Chiar şi chipul aşa îl avea.

— Totuşi, am convingerea că se va întâmpla cum am zis eu. Vor da vina pentru răcire pe el şi relaţiile se vor relua. Vor fi chiar mai bune.

— Aşa zici tu? Parcă nu-mi vine a crede.

— Ba da. Vor fi mai bune.

— Dar dacă vor fi mai proaste? Era un om paşnic, profund, gânditor, poet, leac de pus pe rană. Cum s-ar putea găsi unul la fel?

— Ceilalţi sunt mai liberali, să fii sigur, zise ea. I-a obosit Marele Marş sau cum naiba îi spune.

— Ciang Jeng, mormăi el.

— Păi da, sunt obosiţi de Ciang Jengul ăsta şi vor linişte, lux, femei. Nu s-a spus că la hotelul Beijing e un salon în care conducătorii chinezi petrec nopţile cu balerine?

— Măcar de-ar fi aşa, spuse el.

— Uite, mâine vom mai afla câte ceva. O să ieşim în oraş, o să mergem în vizită şi o să mai aflăm câte ceva. Acum hai în pat.

— Ce bine că eşti cu mine, oftă el, ridicându-se.

Noaptea a fost agitată. El se ridică de două ori să deschidă radioul, dar ea nu-l lăsă. A treia oară îl luă la rost.

— Nu înţeleg ce vrei să mai auzi. Gata, ce-a fost, a fost.

El stătea abătut.

— Chiar aşa, sunt curioasă să ştiu ce mai aştepţi acum? insistă ea, dar cu mai multă delicateţe.

— Ce mai aştept? O dezminţire a ştirii, asta aştept.

Ea râse.

— Chiar eşti nebun!

— Să nu-ţi pară ciudat, începu el. Nu e prima dată când se întâmplă aşa. I-au mai anunţat moartea de câteva ori, îţi aminteşti? Vocea i se domoli din nou şi aproape că dădu iar în plâns. L-au ucis în avans, ca şi când abia ar fi aşteptat.

— Gata, acum, gata, zise ea, lasă-mă să dorm un pic.

Dimineaţa a venit cenuşie, mohorâtă. Spre deosebire de alte dimineţi, ea-i făcu cafeaua şi i-o aduse la pat.

— Oare îl vor îmbălsăma? o întrebă el.

Ea îl privi strâmb.

— Nu te mai gândi la asta. O să mergem undeva în vizită şi o să aflăm amănunte.

— Unde? fu curios el.

— Unde vrei tu. Putem merge la Kryekurţi. De la ei putem afla cele mai sigure noutăţi.

— Că bine spui… Hai să mergem.

— Nu eşti normal? făcu ea. Cum să mergem cu noaptea-n cap? Şi apoi, trebuie să avem puţină grijă. Oamenii pot fi suspicioşi. Ce-i cu vizita asta dis-de-dimineaţă?

— Ai dreptate. Putem da de bănuit.

Porniră spre familia Kryekurti pe la ora zece, dar ajungând acolo văzură că teama loc că vor ajunge prea devreme fusese inutilă. La ei, cu excepţia obişnuiţilor, Hava Preza şi Musabelliu, găsiră şi un oaspete rar, Lluka Alarupi, fostul proprietar al unei fabrici de săpun, care acum, extinsă de trei ori, producea, în afara detergentului de rufe, şi şampon şi pastă de dinţi. Mai erau Marku şi logodnica lui, tânărul fiind liber pentru că spectacolul din seara aceea se anulase.

— Anulat? întrebă pentru a fi sigur Ekrem Fortuzi.

— Da, zise Hava Preza, dând energic din cap. Se înţelege de ce.

— Semn bun, făcu Hava Fortuzi.

— Când eram pe drum, am văzut o coloană de maşini oficiale care mergeau la Ambasada Chinei pentru condoleanţe.

— Nu ţi-am spus eu? îi şopti soţia lui Ekrem. Concertul s-a anulat, conducerea se duce la ambasadă. Treaba merge bine.

Ekrem dădu din cap fără a-şi lua privirea de pe obrazul alb şi lucios ca hârtia cerată al lui Lluka Alarupi. Auzise multe despre el, dar acum murea de nerăbdare să afle de ce venise în vizită într-o asemenea zi. Bărbatul acela părea a fi o adevărată comoară de noutăţi.

— Veniţi des la Kryekurţi? îl întrebă Ekrem, aplecându-se puţin de spate cum fac oamenii care, în mijlocul unui grup, vor să creeze o oarecare intimitate cu

interlocutorul. Am vrut de mult să vă întâlnesc.

— Ies rar din casă, răspunse celălalt. Avem multă treabă acum, la închiderea trimestrului. Apoi, în afara producţiei, mai sunt şi şedinţele comitetului de partid, activităţile în cadrul întrecerii socialiste, cele culturale şi alte sute de chestii care par mărunte, dar care cer atenţie. Fabrica are, într-adevăr, multe probleme, mai ales acum, după ultima plenară a Comitetului Central.

— Şedinţe ale comitetului de partid? Hotărâri ale plenarei? Dar dumneavoastră?… Mă iertaţi, dumneavoastră… făcu soţia lui Ekrem, care, negăsind cuvintele potrivite, îi privea pe rând pe toţi ca pentru a-i întreba: Auziţi cum a luat-o razna omul ăsta? Deschise din nou gura şi, cu siguranţă, i-ar fi spus celuilalt: Ce-i cu întrecerile astea socialiste şi cu şedinţele de partid de care tot spui, tu eşti un declasat ca noi toţi, şi nu în comitetul de partid, dar nici în fosta ta fabrică nu te mai primesc, nici măcar la uşă, lasă apoi toate celelalte sarcini… Poate că i-ar fi spus toate astea şi probabil şi altele, mai amare şi mai caustice, dacă Hava Preza nu i-ar fi făcut cu ochiul. Ekrem o prinse şi el de cot.

— Şi? făcu Hava Preza pentru a umple liniştea care se lăsase. Adică aveţi treabă, bătaie de cap.

— Da, urmă Lluka Alarupi cu un glas monoton. Cum am mai zis, realizarea planului e doar una dintre probleme, cea mai importantă, fireşte, dar nici celelalte nu-s puţine.

— Bine, ăsta s-a scrântit, dar voi cum de îl ascultaţi? îi şopti Hava Fortuzi soţului.

— Şşşt, făcu acesta.

— Dar ăsta, la fel ca noi, dacă nu chiar mai rău, e fără muncă, declasat… de unde scoate toate întrecerile şi comitetele astea?

— Ştiu, ştiu, îi răspunse Ekrem, dar aşa îşi închipuie el, că ar fi din nou acolo…

— Aşa îşi închipuie?

— O să-ţi explic pe urmă, la plecare.

În realitate, îi era greu să-i explice soţiei aşa, în şoaptă, ceea ce se povestea despre Lluka Alarupi, fostul patron, care, după mulţi ani de când i se luase fabrica, începuse din nou să trăiască cu gândul la ea din clipa în care aflase că în China se produsese o asemenea minune.

— Pentru că a fost o minune nemaivăzută, nu-i aşa, continua el în şoaptă, ca foştii patroni să fie numiţi directori adjuncţi în fabricile lor, ba chiar să primească şi o parte din profit.

— Of, am spus-o mereu, a fost cea mai minunată veste din China, zise soţia.

— Şi, de atunci, acest amărât s-a aprins atât de tare, încât o vreme a fost obsedat de asta până când, într-o dimineaţă, s-a trezit alt om.

— Înţeleg şi eu.

— Nu doar că acum se învârte ca o umbră în jurul fabricii, dar nu trăieşte decât pentru ea.

— Sărmanul!

— După cum l-ai văzut şi tu, urmăreşte în cele mai mărunte detalii activitatea fabricii şi ştie tot ce se petrece acolo. Are geanta doldora de tăieturi din ziare. Acasă la el e plin de fel de fel de tabele, gazete de perete şi panouri de onoare. Suferă când treaba merge prost. Are insomnii când vin critici de la comitetul de partid. Cu alte cuvinte, trăieşte doar pentru ea.

— Sărmanul, mi-e milă de el.

— Şi sigur că nu ezită să-şi tragă procentul care i se cuvine din profit.

— Aha, asta e tare de tot.

— Păi ce credeai?

Hava Fortuzi îşi reţinu cu greu zâmbetul.

— E complet dus cu pluta, zise ea.

— Poate că nu-i chiar aşa, răspunse soţul. Aş zice mai curând că este un ciudat produs al epocii. Poate singurul în toată…

— În toată Europa? îl întrerupse ea.

— Pe aproape… De ce mă priveşti aşa?

Cum să nu te privesc, îşi zise ea. Nu crezuse, în urmă cu câteva ore, că soţul ei e probabil singurul de pe continent care-l plânge pe Mao Zedong? Iar acum, uite altă *rara avis*, altă apariţie ciudată. Ce timpuri trăim, suspină ea dezamăgită. Fusese convinsă că, odată ce-avea să îmbătrânească, lumea o va lua la vale, totuşi nu se aşteptase ca totul să se petreacă atât de repede.

— Un hibrid, fireşte, continua să-i şoptească Ekrem, un soi de hermafrodit capitalisto-comunist.

— Oricum, e un dezaxat, spuse ea. I-ar trebui un duş rece ca să-şi vină în fire.

— De ce? Poate că se simte bine în lumea lui.

— În lumea lui… Bine ai spus. Dar noi, ce vină avem noi, care trebuie să suferim cu ochii deschişi, fără anestezie?

— Nu-i vina lui, zise Ekrem. În plus, poate că ăsta nu e un vis. Poate că e un semn venit din viitor, providenţa.

— Aha, făcu ea. E prea târziu pentru fantezii de genul ăsta aici.

Privirea i se întâlni cu cea a Havei Preza, care-i scruta de ceva vreme dojenitor. Şi avea dreptate: cam de multişor şuşoteau.

Dar Lluka Alarupi, fără a observa nimic, continua să spună cu vocea lui monotonă:

— În urmă cu două săptămâni am avut un schimb de experienţă cu muncitorii fruntaşi, la care ne-am descurcat destul de bine, dar în întrecerea socialistă, de data asta, suntem mult în urmă. O să ne critice de sus, dar ce să-i faci, ne vom mobiliza şi noi…

Ascultându-l, ceilalţi clătinau din cap. Un asemenea limbaj era de neacceptat în casa aceea. Nu credeam să apuc o zi ca asta, îşi zicea Hava Fortuzi.

— Despre ce se întâmplă acum ce spuneţi? îl întrerupse Ekrem Fortuzi pe fostul proprietar. S-o schimba ceva după moartea lui Mao?

Celălalt ridică din umeri.

— Asta nu se ştie, interveni Hava Preza. Unii spun că Mao era cel care împiedica răcirea relaţiilor, alţii, din contră, că el le tensiona.

— Mao le tensiona? N-am să cred niciodată, zise Ekrem Fortuzi.

— Timpul o să ne arate.

Se gândeau la asta, când se auzi zgomot de motor în curte.

— Ăsta de sus, zise Emilia arătând spre plafon.

— Sunt neliniştiţi. Nu mi s-a părut în apele lui, spuse Hava Preza, apropiindu-se de fereastră.

— Să ne ajute Dumnezeu.

Se auziră din nou paşii celui care cobora pe scară şi apoi zgomotul maşinii care demara.

Marku şi iubita lui ascultau nemişcaţi discuţia care reîncepuse. În ochii ei, cenuşiul deschis căpăta nuanţe închise.

— *Il fait froid,* îi şopti lui Marku, privindu-l insistent.

Şi el abia aştepta să plece în camera cealaltă, în care şoaptele lor, amestecate cu vechi senzaţii, aveau să vină parcă din alte timpuri, ca un fond neschimbat al momentelor lor de iubire.

— Încă puţin, îi spuse în şoaptă. Încă puţin.

Emilia aduse cafelele, pe care începură să le soarbă în linişte, cu un soi de solemnitate, discutând în continuare despre moartea lui Mao. Din când în când, privirea li se oprea pe peretele pe care se afla portretul bătrânei Nurihan.

— *Il fait froid,* şopti din nou logodnica lui Marku.

Fără un cuvânt, cu privirea fixând un punct invizibil de pe perete, se ridicară împreună. În camera cealaltă, ea rămase o vreme tăcută, apoi, strângându-se lângă el cu sânii tremurând de frig, de dorinţă şi de un alt simţământ, complet necunoscut, suspină: O, Doamne, mereu va fi aşa?

În suspinul acela nu era nici disperare, nici bucurie şi nici aşteptarea a ceva mai bun sau mai rău. Erau toate împreună şi nici una singură. Era mai mult o întrebare, o dorinţă de a afla dacă mereu vor face dragoste aşa, în zumzetul discuţiilor despre un stat străin, amestecate cu şoaptele unei alte femei, care spunea „*Il fait froid*“ într-o altă iarnă.

— Poate, răspunse el şi mai încet, şi nici ea, nici el nu puteau înţelege dacă le place aşa şi dacă s-ar fi putut găsi o altă lume pentru ei.

*

Silva ajunse târziu la serviciu şi, intrând în birou, îi ceru voie şefului să plece mai devreme, deoarece trebuia să-l însoţească pe Gjergji la aeroport.

— Pleacă din nou? întrebă el. Unde?

— Se înţelege unde, zise Silva. În China.

— E clar de unde atâta grabă, spuse şeful. Moartea lui Mao, aşa e?

Cu o privire neliniștită, Linda trăgea cu urechea la discuţia lor.

— O să te angajeze la aeroport, zise râzând, după ce şeful ieşi.

— Ştii pe cine am văzut ultima dată acolo, dar am uitat să-ţi spun? făcu Silva. Pe chinezul lui Viktor Hila, ăla cu piciorul bandajat.

— Chiar?

Linda simţea cum se îmbujorează şi nu ştia cum s-o ascundă. Dar şi Silva era încurcată, închipuindu-şi că cealaltă o va întreba ce căutase acolo.

Din fericire, şeful se întoarse repede şi îşi întrerupseră discuţia.

Pe la unsprezece, după ce-i salută pe cei doi, Silva plecă. Afară cădea o ploaie rece. Gjergji nu se întorsese încă acasă de la Ministerul de Externe. După ce se învârti o bucată de vreme prin apartament, Silva se aşeză pe canapeaua din sufragerie, strângându-şi genunchii cu mâinile. Îşi aminti că maică-sa îi spunea să nu-şi mai ţină mâinile aşa, că atrage necazul, şi le desfăcu imediat. Două săptămâni, poate trei, apartamentul avea să fie pustiu fără Gjergji. Iar viaţa lor, mamă şi fiică, la fel. Apoi îi trecu prin cap că e nedreaptă, pentru că pustii aveau să fie zilele lui, nu ale lor.

Sună cineva la uşă şi ea alergă să deschidă.

— Hei, cum e? zise când îl văzu pe Gjergji în prag.

El o privi mirat, ca şi când ar fi întrebat-o ce vrea să spună. Ea îi zări geanta şi înţelese imediat că speranţa ei secretă că poate călătoria lui se va amâna în ultimul minut era inutilă.

— Plecăm, spuse el, sunt în întârziere.

Pe drumul spre aeroport vorbiră foarte puţin. Silva privea şoseaua udă şi grămezile de frunze putrede de pe marginea drumului şi-şi spunea: Cum de a găsit chiar vremea asta ca să moară?

Salonul aeroportului era plin de chinezi îndoliaţi. O zări de departe pe soţia lui Skënder Bermema, care-i făcea cu mâna.

— Şi tu aici? o întrebă când se întâlniră.

— Îl aştept pe Skënder, se întoarce astăzi. Şi voi?

— Eu, din contră, îl conduc pe Gjergji, zise Silva zâmbind şi întorcând capul să vadă dacă bărbatul ieşise din biroul vămii. Pleacă azi.

— Adevărat?

— Da, spuse Silva. Şi, ca să fiu sinceră, nu-mi place deloc călătoria asta.

Soţia lui Skënder Bermema nu ştia ce să răspundă.

În curând veni şi Gjergji şi remarcară toţi trei coincidenţa ciudată, sosirea unuia din China şi plecarea celuilalt etc. etc., şi, chiar dacă discuţia avea un ton vesel, Silva nu reuşea să-şi ascundă complet neliniştea.

— Nu te lăsa cuprinsă de această senzaţie neplăcută, zise Gjergji privind-o pe Silva oarecum provocator. Înţeleg că asta vine de la faptul că deplasarea are legătură cu decesul lui Mao, dar n-avem coşciugul cu noi în avion.

— Asta ne-ar mai fi trebuit, făcu Silva.

— Avionul întârzie, observă soţia lui Skënder Bermema, privindu-şi ceasul. Trebuia să vină de mult.

Chipul ei îşi pierduse însufleţirea de adineauri, de parcă şi-ar fi amintit că vorbeau despre o temere care nu-şi avea rostul, în vreme ce neliniştea ei era cât

se poate de reală.

— E vreme rea, zise Gjergji. E normal ca avionul să întârzie. Luăm ceva de la bar?

Se aşezară la o măsuţă şi comandară cafea. Din difuzoare, o voce de femeie anunţă că avionul, care întârzia din cauza condiţiilor meteo nefavorabile, aterizează peste zece minute. Sala se însufleţi. O parte dintre cei care aşteptau se ridicară de la mese şi se duseră la geamuri pentru a vedea pista.

Zburând greoi, avionul ieşi după câteva minute din nori. Timpul scurs din clipa aterizării şi până când ajunse la capătul pistei din faţa aeroportului li se păru o veşnicie.

Călătorii începură să coboare. Majoritatea erau chinezi. Apropiindu-se, se vedea că aveau ochii roşii de plâns. Puteai bănui că primiseră vestea morţii lui Mao în timpul călătoriei.

— Uite-l pe Skënder, spuse soţia lui, agitându-şi braţul, deşi celălalt era departe.

Skënder Bermema o îmbrăţişă şi o sărută de câteva ori la rând. Îmbrăţişările astea atât de tandre le sunt proprii bărbaţilor care se întorc din China, îi trecu rapid prin minte Silvei. În mulţimea însufleţită care s-a creat la intrarea în salon, ea observă că Zija Shkurti avea obrajii roşii, ba văzu chiar neliniştea familiei, care-l întreba, cu siguranţă, despre asta, iar el le explica ce şi cum. Ar fi vrut să întrebe: Dar ce a păţit colegul tău? Dar uită imediat.

*

Silva se întoarse acasă în jurul orei trei. Brikena încălzise mâncarea şi o aştepta. Nu-şi ascundea nemulţumirea că nu o luaseră la aeroport.

Mâncară în linişte. Apartamentul părea mut. În vreme ce Brikena spăla vasele, Silva se învârtea prin camere neştiind ce să facă. De regulă, ori de câte ori Gjergji pleca într-o delegaţie mai lungă, ea, împreună cu Brikena rezolvau câteva dintre treburile casei care puteau fi făcute doar în absenţa lui, cum era spălatul perdelelor sau împrospătarea aşternuturilor. Numai că de data asta Silva simţea că-i lipseşte nu doar voinţa de a face aşa ceva, ci chiar şi plăcerea de a deschide cufărul în care ţineau fel de fel de vechituri de familie, moştenite generaţie după generaţie, pe care îl răscolea, împreună cu Brikena, în absenţa lui Gjergji. De regulă, stăteau cu orele în jurul lui, luând la mână fel de fel de dantele, rochia albă şi cununa cu care se împodobiseră trei generaţii de mirese din familia ei şi multe alte amintiri.

Silva ieşi pe balcon, trecu pe lângă cleştii multicolori de rufe şi aruncă o privire lămâiului. Dar nici el n-o linişti. Îşi aminti că perioada stropitului cu insecticid trecuse de mult şi-şi reţinu cu greu un oftat: câte lucruri plicticoase trebuie ţinute minte!

Intrând, văzu că Brikena se ghemuise într-un colţ al bibliotecii din sufragerie, acolo unde ţineau fotografiile de familie. După cum s-ar fi părut, într-o zi ca

aceea trebuia scotocit şi scos la iveală ceva, orice, iar dacă Silva nu-i pomenise nici aşter_nuturile, nici lada de zestre, fata scosese albumele cu fotografii. Pe nesimţite, Silva se aşeză lângă ea şi începu să urmărească cu privirea degetele fetei, ce păreau mai lungi şi mai subţiri, probabil datorită grijii cu care răsfoia albumul. Îi trecură din nou prin minte toate treburile pe care ar fi putut să le facă, perdelele, aşternuturile, dantelele, numai că o voce interioară îi spunea să lase după-amiaza aceea aşa cum era, goală. Poate că ar fi putut singură să se umple cu ceva.

CAPITOLUL AL PAISPREZECELEA

De la plecarea lui Gjergji, Silva aştepta cu nerăbdare ora de ştiri la TV pentru a afla noutăţi despre China. Dar ştirile erau vagi. De obicei, începeau cu fel de fel de presupuneri despre ce se va întâmpla cu trupul lui Mao. Erau unii care afirmau că va fi îmbălsămat, alţii susţineau contrariul, în vreme ce ziariştii încercau să combine cele două presupuneri cu continuarea sau abandonarea liniei maoiste. Între timp, nu era greu de presupus că toată gălăgia asta legată de trup nu era decât preambulul celor ce se întâmplau acum în China şi, imediat ce crainicul pomenea cuvintele „situaţie tulbure“, „situaţie nesigură“, Silva se întorcea către Brikena:

— Au sunat de la Ministerul de Externe?

— Nu, mamă, răspundea fata.

Niciodată până atunci Silvei nu i se păruse atât de lungă absenţa lui Gjergji. Raţiunea îi spunea că nu are de ce se teme, el era străin, nu avea nici o treabă cu chinezii, şi totuşi prin faţa ochilor îi treceau imagini cu zidurile înnegrite de fum ale ambasadei engleze de la Beijing, aşa cum i le descrisese Gjergji, care era vizavi de cea albaneză, şi neliniştea o cuprindea din nou.

Crainicii, după ce treceau în revistă toate variantele posibile despre viitoarea evoluţie a Chinei, ca pentru a închide discuţia cu ceva senzaţional, se întorceau din nou la îmbălsămarea lui Mao.

Tot cam aşa se desfăşurau şi discuţiile dintre oameni. Începeau cu îmbălsămarea, ca şi când s-ar fi ştiut ceva despre ea, erau pomenite firește mumiile egiptene, ba chiar şi numele unor faraoni, Tutmes III, Tutmakmahon sau cum naiba le spunea în cărţile de istorie, din cauza cărora interlocutorii picaseră vreun examen, erau luate la rând apoi alte şi alte întâmplări din şcoală sau de la examene, până ce discuţia se întorcea din nou la soarta cadavrului. Cu ocazia aceasta apărea mereu câte un admirator al vechilor egipteni, pentru a se ajunge la concluzia că erau inegalabili şi că degeaba încearcă oamenii de azi să-i întreacă la câte ceva, cum ar fi, de pildă, îmbălsămarea.

— Toată discuţia asta despre cadavru… zise într-o zi Arian Krasniqi. Ar fi mai bine să ne întrebăm ce se va face cu spiritul lui.

Venea acum mai des la sora lui, mai ales de când Gjergji era plecat. Silva se

bucura când îl vedea că intervine în discuţie la fel ca înainte.

— Ai dreptate, zise ea. În situaţii ca asta, chiar dacă se vorbeşte despre trup, toată treaba stă în spirit.

— Vai, ce spuneţi! interveni Brikena. Spiritul nu există, nu-i aşa?

Silva şi Sonja râseră.

— Aşa este, dar noi aveam în vedere ideile lui.

Sonja îşi mângâie nepoata, care se îmbujorase de emoţie.

— Deşteapta mătuşii, îi şopti la ureche.

— Skënder Bermema, care s-a întors din China acum două săptămâni, ne-a arătat alaltăieri, printre altele, un poem despre îmbălsămarea lui Mao, zise Silva. Staţi, mi se pare că-l am chiar aici. Se ridică şi căută o bucată de vreme prin poşetă. Aha, uite-l! Vreţi să vi-l citesc?

— Citeşte-l, spuse Arian.

Silva despături foaia şi sprâncenele i se strânseră de uimire, ca şi când l-ar fi văzut pentru prima dată. „Bătrânii îmbălsămători“, ăsta-i titlul:

Bătrânii îmbălsămători din provincia Kung Lin
au pornit din zori la drum lung.
Au mers zi şi noapte s-ajungă la Beijing
unde se spunea că Mao a murit.

Meseriaşi mai buni ca ei n-ai să găseşti
în timpurile noastre moderne.
Unul goleşte trupul, altul de cap se ocupă,
iar al treilea soluţia pregăteşte.

Merg şi-s tare fericiţi
că trupul fără viaţă al Preşedintelui,
deşi bătrâni sunt şi bolnavi,
lor le-a fost încredinţat.

Multă vreme trişti au fost toţi trei:
Nici o chemare nu venea din Beijing,
Cum s-ar părea, nemuritori sunt toţi,
când unul, când altul şuşotea.

Iată, murit-a Lin Biao, murit-a Zhou Enlai,
dar ei tot n-au fost invitaţi.
Unul scrum, altul ţărână risipită în vânt,
Unul în China, altul pe străin pământ.

Vom muri, pare-se, fără a-mbălsăma pe careva,
murmurau, bătrânii, pe-nserat.

Până ce-ntr-o seară, păşind apăsat,
sosi curierul din Beijing.

Şi porniră cei trei bătrâni nebuni departe.
Drumul străbătea luni, străbătea ani…
Unul goleşte trupul, altul de cap se ocupă,
iar al treilea soluţia pregăteşte.

Silva ridică ochii de pe hârtie şi-i privi pe rând.

— O poezie ciudată, nu-i aşa?

— Mai mult decât ciudată, zise Arian. Dacă nu greşesc, la final se spune că îmbălsămătorii sunt nebuni.

— Aşa e, îl aprobă Silva, privind din nou pagina. Se foloseşte din nou cuvântul „nebuni". Uite unde e: „Şi porniră cei trei bătrâni nebuni departe".

Sonja încercă să spună ceva, dar în clipa aceea sună telefonul, care părea că zbârnâie mai tare ca de obicei. Silva şi Brikena se ridicară în acelaşi timp.

— Arian, pe tine te caută, zise Silva de pe hol.

— Cine? întrebă el, dar ea ridică din umeri şi-i dădu receptorul.

În vreme ce el vorbea, în cameră se făcu linişte şi observară cu toţii că afară se înserase. Ai fi putut jura că soneria telefonului trăsese brusc perdeaua nopții peste lume.

Arian vorbi la telefon mai mult decât s-ar fi aşteptat. Când se întoarse, părea şocat.

— Ce e? făcu Sonja.

— Nimic, mă cheamă într-un loc.

— Unde?

El îşi plimbă privirea de la una la alta şi poate că le-ar fi spus unde e chemat, dacă n-ar fi observat în ochii lor o curiozitate atât de mare.

— Într-un loc, repetă el şi se duse să-şi ia paltonul.

— Cum aşa? făcu Sonja, privind spre Silva. De ce aşa urgent?

Silva ieşi să-l conducă. Avea o imensă rugăminte în ochi.

— Arian, de ce aşa… La urma urmei…

El o privi ţintă.

— Nu vă înţeleg, spuse. Sunteţi ciudate, toate. Nu sunt copil, pot singur să-mi port de grijă.

— Nu e vorba de asta… Oricum…

— Vrei să ştii unde mă duc? Uite, îţi spun: la fostul meu ministru.

— La fostul tău ministru? repetă Silva, pe chipul căreia se vedea clar efortul pe care-l făcea pentru a înţelege sensul acestor cuvinte. Ce cuvinte-s astea: fostul meu ministru? El e încă ministru… Dacă ar fi fost demis am fi aflat… Cu siguranţă e ceva de bine, zise ea, privindu-l ţintă. Îşi amintea intrarea în armată, primirea în Partid, petrecerea dată cu această ocazie. Dar tu de ce nu te bucuri?

El surâse amar.

— Arian, tu îmi ascunzi ceva, spuse Silva. Convocarea la ora asta, aşa târziu…

Bărbatul râse.

— Îţi jur că nu-ţi ascund nimic. Ca să fiu sincer, habar n-am de ce mă cheamă. Sunt surprins, la fel ca tine, cu singura diferenţă că n-am motive să fiu bucuros.

Silva ar fi vrut să-l mai întrebe: Cum au aflat că e aici, cu cine a vorbit la telefon, dar paltonul de pe el părea că-l trage să plece. Nu reuşi să-i mai pună nici o întrebare. Doar când îi deschise uşa, îi zise:

— Oricum, nu uita că el mai este încă ministru.

Arian cobora în fugă scările, când ea îi strigă de sus:

— Întoarce-te imediat ce termini. Te aşteptăm!

*

Întrebarea „De ce mă cheamă?“, cea mai îndreptăţită în situaţia aceasta, nu reuşea, culmea, să ocupe locul principal în mintea lui Arian Krasniqi, în vreme ce păşea grăbit spre piaţeta unde se aflau ministerele. În locul ei, şi mai ciudat, îl obsedau versurile din poezia pe care abia o auzise despre îmbălsămătorii nebuni. Cu cât încerca mai mult să-i ignore cuvintele, cu atât mai insistent îi stăruiau în minte câteva dintre versuri, puţin schimbate:

Nici o invitaţie nu venea de la minister

Hm, făcu în sinea sa. În realitate, nici nu aşteptase invitaţia ministrului. Era o tortură pentru el, nimic altceva. În timp ce poezia despre îmbălsămătorii nebuni, laolaltă cu autorul ei şi sora lui, care o citea cu atâta admiraţie, era într-adevăr o nerozie. Împreună cu mine, care sunt obsedat de ea, îşi zise apoi. Dar în secunda următoare îşi spuse că greşeşte fiind atât de nedrept cu ei, cu poezia şi cu el însuşi. În ritmul ei era ceva ce te obseda când mergeai, poate pentru că era vorba despre o călătorie, şi încă una foarte lungă. Şi poate că nu asta era important. Era altceva, ceva mai profund, mai misterios, ceva legat de situaţia aceea tulbure, plină de întâmplări inexplicabile, pe care o trăise în ultima vreme, şi toate acestea pe fondul celorlalte evenimente, şi mai misterioase, care se petreceau în China. Dar acum era mai bine să lase deoparte toate acestea şi să se gândească în linişte de ce era chemat. Mintea lui se concentra treptat la această întrebare, când se pomeni chiar în faţa intrării în minister. Clădirea greoaie, în stil semibaroc, era în întuneric. Doar câteva birouri, care dădeau în curtea interioară, aveau ferestrele luminate.

Arian a păşit în urma unui ofiţer pe un coridor lung, unde caloriferele fuseseră închise de mult. Primul lucru care-i făcu impresie, când intră în biroul ministrului, fu chiar chipul acestuia. Slăbise, dar într-un alt fel decât atunci când omul slăbeşte în urma unei boli. Era suferinţa aceea care se vede la guşă, sau mai

exact sub ea, acolo unde se leagă cravata, care, legată mai larg, arăta în acelaşi timp presiunea stresului.

— Aha, pe cine-mi văd ochii! zise ministrul pe un ton aproape vesel, ridicându-se de la birou. Rebelul, contestatarul disciplinei militare, ha, ha, ha. Hai că glumesc, vino, dă-mi mâna.

*

Mai bine nu l-aş fi chemat, îşi zise ministrul, după ce fostul ofiţer tanchist a ieşit, urmărit de privirea oficialului. De o sută de ori mai bine să nu-l fi chemat. Sperase să scoată ceva de la această întâlnire. Să-l vadă, să-l audă direct pe unul dintre oamenii care-l făcuseră să-şi blesteme zilele. Chiar dacă n-ar fi ieşit mare lucru, măcar să primească din partea ofiţerului asigurarea că, respingându-i ordinul, tanchiştii nu explicaseră sau, cel puţin, nu explicaseră clar motivul împotrivirii.

Doar că celălalt nu-i oferise nici această ieşire. Ba chiar se încăpăţânase în direcţia opusă, susţinând că ofiţerii tanchişti refuzaseră ordinul explicând şi motivele refuzului.

Biroul uriaş îi părea ministrului încă plin cu frazele pronunţate acolo, mai ales cu ale lui, pentru că celălalt vorbise foarte puţin. Pronunţate mai tare sau mai încet, la întâmplare sau bine cântărite, frazele acelea păreau că se învârt de jur împrejurul camerei, iar el se străduia să şi le amintească, chinuit de certitudinea că nu obţinuse nimic bun de la această întâlnire, ba chiar că, dimpotrivă, se dăduse de gol. Aha, pe cine-mi văd ochii, rebelul, contestatarul disciplinei militare, ha, ha, ha. Hai că glumesc, vino, dă-mi mâna. Partidul are nevoie de ofiţeri ca voi, aşa vă vreau şi eu, deşi uneori reuşiţi să mă scoateţi din fire. Dar tocmai pentru asta ţin la voi şi, dacă e nevoie, nu doar să mă enervaţi, ci să mă şi criticaţi, să mă criticaţi dur dacă fac vreo greşeală, ca în cazul ăla cu tancurile… Voi aţi avut dreptate, tovarăşi, greşeala, chiar dacă fără intenţie, a fost a mea. Dar noi, comuniştii, suntem dintr-un aluat special, nu? Noi avem tăria să ne recunoaştem greşelile. Aşa suntem noi. Uneori ne fură rutina, regulile, arta militară, uităm că partidul e peste toate, că a fi comunist e lucrul suprem, nu? Uite, de asta suntem colegi, să ne ajutăm unul pe altul, să ne îndreptăm, să nu ne afundăm mai mult în greşeală. Iată, de exemplu, voi aţi acţionat bine, foarte bine, că nu aţi îndeplinit un ordin nedrept, dar să spunem ceea ce este puţin mai… mai… cum să spun… să fi fost mai camarazi. Când aţi contestat ordinul, lucru corect, foarte corect, puteaţi să daţi o explicaţie cât de mică, nu? Nu spun că trebuia să ne daţi o lecţie, importanţa Partidului care, cum o ştim, este supremă, materialismul dialectic sau altele la fel, dar o fărâmă de explicaţie, o explicaţie sumară, de ce aţi contestat ordinul, puteaţi să daţi, nu?

Aici, celălalt l-a întrerupt: Noi am dat o explicaţie, chiar una exactă.

Reamintindu-şi-o, ieşită de ceva vreme din gâtlejul celuilalt, fraza îi părea acum mai grea şi mai rece. Ministrul simţi străbătându-l un fior. În realitate,

pentru asta îl chemase pe tanchist, să scoată de la el afirmaţia că, într-adevăr, tanchiştii consideraseră că ordinul acela aducea atingere Partidului, punându-l sub autoritatea armatei, lucru condamnabil în orice orânduire socială, mai ales în cea socialistă etc. etc, dar nu explicaseră concret acest lucru. Iar gradul de vinovăţie al ministrului, când era vorba despre insistenţa lui de a-i condamna, depindea chiar de asta: Știa el motivul opoziţiei tanchiştilor, sau nu? Dacă da, se înţelege că vina era directă, căci ordinul pentru încercuirea comitetului de partid ieşea din sfera dispoziţiilor întâmplătoare (Nu ne-am gândit la asta, dacă ne-am fi gândit, văleu, cum am fi putut da aşa un ordin?) şi intra în cea a acţiunilor conştiente. În schimb, dacă n-ar fi ştiut, vina se reducea, supărarea ministrului se justifica uşor, căci nu există ofiţer în lume care să nu se enerveze când i se respinge un ordin, şi asta cu atât mai mult când ofiţerul acela este ministru.

Uite, asta voise el să stabilească: că tanchiştii acceptă că nu dăduseră vreo explicaţie. Nici atât nu-i ofereau?

Numai că fostul ofiţer continuase să stea în faţa lui cu o expresie indescifrabilă. Ministrul făcuse şi o ultimă tentativă disperată. Nu cumva, având lucrurile clare (respectul pentru Partid, pentru democraţia socialistă, chestii care nu presupuneau cine ştie ce explicaţii), deci nu cumva, crezând că ajunge o vorbă în treacăt pentru a le aminti celorlalţi acest lucru, cu atât mai mult când era vorba despre şefii lor, în care aveau încredere, ba chiar multă încredere, pentru că şi şefii, şi eu însumi, ca ministru, putem avea slăbiciunile noastre, nervi, duritate, studiul superficial al clasicilor marxismului, hm, despre ce vorbea, deci nu cumva ofiţerii tanchişti, adică chiar el, Arian Krasniqi, crezând că toate acestea sunt înţelese de la sine, cunoscute, pătrunse intim în inima şi mintea fiecăruia, n-au considerat necesară o explicaţie exactă, ci doar câteva cuvinte, de pildă „Noi nu asaltăm un comitet de partid“ şi doar atât?

Înainte ca el să-şi termine fraza, tanchistul începuse să nege clătinând din cap. Nu, nimic din toate astea nu se întâmplase. Ei explicaseră scurt şi clar motivul nesupunerii. El, dacă ar vrea tovarăşul ministru, putea să-i explice din nou. Imediat după ce primise ordinul, se întrebase: Să fie încercuit comitetul de partid? Dar de ce? Ordinul se repetase: Să fie încercuit! Atunci el, împreună cu alţi doi ofiţeri, cu care luase imediat contact prin radio, a întrebat: E desant, sau pericol de desant? Răspunsul a fost răspicat: Ce treabă aveţi voi? Respectaţi ordinul. Ofiţerii tanchişti au repetat întrebarea şi au primit răspunsul: Nu există desant. Respectaţi ordinul. Atunci, tanchiştii au răspuns că ordinul este inaplicabil. Un comitet de partid nu poate fi încercuit cu tancurile. Aşa cum nu poate fi încercuită nici o instituţie de stat, dacă nu e dictatură. Şi a continuat seria de întrebări şi răspunsuri, până ce tanchiştii şi-au repetat poziţia că, atâta timp cât nu exista un desant, încercuirea unui comitet de partid nu e justificată. Alergând de colo-colo, curierii trăseseră o droaie de înjurături, până ce în final, el însuşi, Arian Krasniqi, rostise cuvintele: Aici nu suntem la Shanghai.

Ministrul ar fi vrut să urle: Șșșt! Saliva i se uscase pe limbă. Toate astea sunt corecte, spusese, pe linie şi, dacă le spuneţi dumneavoastră, vă cred sută la sută,

dar întrebarea este dacă şi comandanţii au auzit asta clar, sau nu? Nu cumva din cauza recepţiei nesigure, a vântului… Era o vreme rea, din câte-mi amintesc, cu tunete şi fulgere, nu?

Tanchistul replicase: Noi am explicat clar motivul nerespectării ordinului.

Aşa? Uite, asta n-o ştiuse. Păi aşa se schimbă treaba. Voi, într-adevăr, n-aţi avut nici o vină. Poate curierii au provocat toată încurcătura asta sau adjuncţii mei, care mi-au transmis totul trunchiat. Dar poate că vina n-a fost nici a lor. Adevărul e că vremea a fost proastă, foarte proastă, a tunat şi a fulgerat întruna.

Simţea că vorbeşte degeaba. Frazele îşi pierdeau greutatea şi siguranţa de mai-nainte. Acum nu mai dorea decât ca celălalt să plece. I-ar fi putut spune: Destul, întâlnirea s-a terminat!, dacă nu i-ar fi fost teamă să nu-l întărâte şi mai mult pe tanchist. Mai bine să nu-l fi chemat, îşi zicea, în timp ce-i spunea: Uite, aşa, am vrut să ne cunoaştem, îmi plac oamenii care mă contrazic.

Chiar începuse să spună prostii şi, după plecarea tanchistului, a răsuflat uşurat.

Se simţea extenuat. Întâlnirea asta îl pusese la pământ. Fără să obţină nimic de la ea. Dimpotrivă, exista riscul ca omul să fi simţit teama care-l chinuia. Iar dacă ar fi fost aşa, era vai de steaua lui. Asta-i mai lipsea acum, să se afle că trăieşte sub teroare. Ziua următoare se anunţa cumplită, iar privirea îi stărui minute întregi pe paginile scrise mărunt care conţineau autocritica lui.

Îl aştepta Plenara Comitetului Central, unde se dorea din partea lui o autocritică serioasă. Scrisese la ea în fiecare zi, ştergea şi iar scria, fiind mereu nemulţumit. Aprofundează! Acest cuvânt, cu care chinuise chiar el pe atâţia la tot felul de şedinţe, acum îl obseda. Observase că, după fiecare „aprofundează“, omul care-şi făcea autocritica se chircea, ca şi când într-adevăr ar fi intrat în pământ. Poate că acum îi vor spune lui cuvântul acesta, ce-i părea deja că miroase a ţărână.

Încercă să uite acel cuvânt, dar îi era imposibil. Privirea i se plimba pe telefoanele de pe birou şi pe butoanele roşii, verzi, sub care era scris Alarma nr.1, Alarma nr.2, Statul-Major, Comandamentul Flotei. Aviaţia. Gândul că, doar cu jumătate din mecanismul acela, orice colonel din America Latină… gând repetat de zeci de ori în clipele de criză, ca pastilele acelea de somn care n-au efect, nu reuşea să-l liniştească. Destul cu văicărelile inutile, îşi zise. Îi era clar că, deşi avea armata în mână, nu avea aceeaşi autoritate.

Degetele lui răsfoiau în neştire paginile autocriticii. Lasă butoanele, îşi spuse, viaţa ta depinde acum de astea.

Paginile erau multe, şi totuşi simţea că încă va mai scrie. Mâna lui căuta febril partea în care schiţase momentul cu tancurile. Câtă vreme Enver Hodja pomenise expres această chestiune, ea trebuia clarificată amănunţit la Plenară. Citi rapid câteva fraze şi textul îi păru foarte neconvingător. Se ocupase mai cu seamă de sfârşitul evenimentului, de supărarea lui cu tanchiştii (supărare gratuită, rezultatul supraaprecierii propriei persoane, a depărtării de mase, aşa o apreciase), dar nu scrisese nimic despre începutul poveştii, cum s-a născut în

mintea lui ideea de a da un asemenea ordin şi de ce. Încă de pe acum îşi imagina o voce de la mijlocul sălii, care-l soma: Motivele, aprofundează motivele!

Nu, până acolo nu voi merge niciodată, gândi. Motivele nu le va afla nici această Plenară, nici următoarea şi nici vreo altă viitoare plenară. Le va lua cu el în mormânt. N-au decât să strige cât vor vrea „aprofundează“, în văgăuna aia nu va coborî niciodată. Din fericire, Zhou Enlai murise, n-avea de ce să se teamă de discuţia cu el. Totuşi, ceva-ceva trebuia spus.

Ceva trebuia spus neapărat. Să-şi explice ordinul foarte simplu, ca unul de tehnocrat, orbire politică, superficialitate în studierea marxism-leninismului etc. etc., asta n-avea să fie înghiţită prea uşor. Trebuia sacrificat ceva pentru a face mai credibilă căinţa. Poate că ar trebui dat ceva din adevăr, dar foarte puţin. Nu degeaba se spune că minciuna devine mai credibilă când conţine şi un grăunte de adevăr. Să spună, de exemplu, că la naşterea ideii de a încercui cu tancurile un comitet de partid contribuiseră, fără îndoială, evenimentele din Revoluţia Culturală din China, înţelegerea greşită a luptei împotriva birocraţiei din partid, ideile anarhiste ale lui Mao. Atât trebuia să spună: Era, într-adevăr, periculos, dar era necesar să rişte ceva, altfel totul avea să se ducă la vale. Să gândească ce vor despre el, să-l califice drept filochinez primitiv, să-l ironizeze, ba chiar să ia şi măsuri, era gata să suporte orice, cu condiţia ca adevărul să nu se afle niciodată.

Cel puţin de Zhou Enlai era sigur. Era deja mort, nici mormântul nu avea. Uneori, când şi-l amintea, îl cuprindea un val de supărare. Dacă voiai să te cerni ca pulberea pe pământ, ce ţi-a trebuit să mă bagi în încurcătura asta? Aşa-şi spunea, deşi amintirea morţii celuilalt îl liniştea. Moartea lui îi părea un fel de baraj care bloca orice cale pe unde-i putea veni nenorocirea.

La urma urmei, problema nu era atât de gravă cum părea. Avea în faţă Plenara Comitetului Central, dar acolo urma să se analizeze, în plus, şi starea economiei. Şi se ştie că, în ultima vreme, economia avea dificultăţi. Alţii vor da socoteală pentru asta… Şi, oricum ar fi, tovarăşi de vechi suferinţe, laolaltă, acum, când se aflau la ananghie cu siguranţă că se vor ajuta unul pe altul, la fel ca odinioară. O vor face fără a fi nevoie s-o ceară unul altuia, ci de la sine, fiecare în parte, colegi adevăraţi în bezna de nepătruns în care se prăbuşeau şi de unde strigătele lor cu greu ieşeau la suprafaţă.

Spera cel puţin ca greutăţile economice să îndepărteze atenţia de la el. Da, da, n-avea cum să fie altfel. Când economia merge prost, toate celelalte sunt uitate. Asta te aduce la realitate. Te ia de urechi, ia vino un pic aici, lasă asalturile asupra comitetelor de partid, simbolurile sau mai ştiu eu ce şi uită-te la cifre.

Acum se simţea ceva mai liniştit. În plus, indiferent de declaraţia tanchistului, problema cu explicaţia insubordonării nu ajungea să-i facă mare rău, erau în primul rând curierii, pe care putea arunca vina, apoi subordonaţii lui şi, în afară de astea, era şi vremea rea, cu descărcări electrice. Da, nu-i aşa uşor să-i vii lui de hac!

Se auzi un zgomot la fereastră şi el întoarse capul într-acolo. Cu siguranţă că vântul aruncase vreo frunză uscată. Ciuli urechile. Afară vuia într-adevăr vântul. Gândul lui făcea ce făcea şi se întorcea la justificările liniştitoare. În plus, era şi moartea lui Mao şi evenimentele care se întâmplau la Beijing. Îşi privi ceasul, trebuia să asculte ştirile. În fiecare zi, de acolo veneau veşti proaste. Şi toate acestea, fără discuţie, îndepărtau atenţia de la el.

Se ridică, strecură în geantă paginile cu autocritica şi ieşi din birou. Afară bătea un vânt uscat. Străzile oraşului păreau pustii. Maşina străbătu în viteză Marele Bulevard şi ajunse mai repede ca de obicei în faţa porţii de fier a vilei. În vreme ce cobora, un val cenuşiu de praf se ridică dinaintea lui, făcându-l aproape să urle.

*

Arian Krasniqi îşi acoperi faţa cu fularul pentru a se apăra de praful ridicat de vânt. Acum regreta că, după ce plecase de la ministru, în loc să se îndrepte direct spre casă, se abătuse la un bar, unde băuse o cafea în picioare. Nu-i trecuse prin cap că avea să se iţte un vânt atât de furios. Se simţea gol pe dinăuntru şi trist.

Ajungând pe scara blocului surorii sale, respiră uşurat.

— E? făcu Silva când îi deschise uşa. Cum a fost?

El zâmbi reţinut.

— Sonja mai e aici?

— Sigur, zise Silva, te-am aşteptat cu nerăbdare. Ceva noutăţi?

— Nimic, răspunse el, scoţându-şi paltonul.

Din sufragerie se auzeau ştirile de la TV.

— În privinţa mea să nu-ţi faci griji, zise şi zâmbi din nou.

Silva părea mai liniştită.

— Ai aflat? La Beijing a avut loc o răsturnare de situaţie, zise.

— Da?

— Au arestat-o pe soţia lui Mao şi pe alţi câţiva. Abia au anunţat.

— Ciudat, rosti el printre dinţi, fără a-şi dezlipi privirea de pe ecranul unde acum apăruse o imagine care nu avea legătură cu China.

La fel ca Silva în urmă cu un minut, Sonja îi văzu chipul relaxat şi răsuflă uşurată.

— Incredibil, nu? se miră Silva.

— Ce? Arestarea lui Jiang Qing?

— Sigur că da. Uimitor.

— Pe mine nu mă miră, zise Arian.

— Cum aşa?

Bărbatul îi evita privirea.

De ce pe tine nu te miră nimic? ar fi vrut ea să-l întrebe. Indiferenţa lui de

acum o speria mai mult decât nervozitatea de dinainte.

— Mi-e teamă pentru Gjergji, zise. Unde s-a nimerit să fie tocmai acum…

— Tati trebuia să se întoarcă de alaltăieri, spuse Brikena.

— Poate că tocmai evenimentele astea au închis aeroporturile.

Silva se apropie de televizor şi schimbă canalul. Televiziunea italiană dădea acelaşi lucru: arestarea văduvei lui Mao. Pe ecran se perindau imagini din Revoluţia Culturală, mitinguri, urale, marşuri. Spicherii făceau presupuneri despre ce s-ar fi putut întâmpla. Silva simţea cum treptat o cuprinde neliniştea.

— Nu plecaţi, zise, când fratele şi cumnata se ridicară să plece. Vă rog, mai staţi puţin.

Cei doi se priviră o clipă în ochi. Silva nu-şi ascundea tulburarea.

— Te sperii degeaba, spuse Arian, care nu-şi dezlipea ochii de pe ecranul unde se dădeau imagini cu incendiul de la ambasada engleză.

— Tati spunea că ambasada noastră este la doi paşi de asta, zise Brikena, care intrase pe nesimţite în cameră.

Arian încercă să spună ceva optimist, dar nimeni nu-şi lua privirea de pe ecran.

— La naiba, spuse el în şoaptă.

— Cum? făcu Silva.

— Nimic, am vrut să spun ce mama naibii mai e şi asta, şi arătă cu capul spre ecran.

Acum pare liniştit, dar şi el ar fi putut s-o păţească din cauza lor, gândi Silva. Nu faptul că a amintit de Shanghai a fost cel care a încurcat atât de rău lucrurile? Gândul că răul se învârte încă în jurul familiei ei nu-i ieşea din cap.

Cu cât treceau minutele, cu atât mai mult i se părea, în ciuda oricărei logici, că soarta lui, într-un fel sau altul, era legată de aceste întâmplări. Ceea ce nu reuşea să priceapă era dacă evenimentele din China vor avea o influenţă bună sau rea.

— Hai, mai staţi, îi rugă cu voce stinsă.

Nu ascundea că n-ar fi vrut să rămână singură, în seara asta, cu fata.

Cei doi îşi lepădară paltoanele şi se aşezară din nou. Discuţia făcea ce făcea şi se întorcea la acelaşi lucru. În câteva rânduri se surprinseră trecând în revistă presupunerile auzite la TV.

Sună telefonul. Era Skënder Bermema. S-a întors Gjergji? întrebă el. Nu, îi răspunse Silva. Dar când se întoarce? Nu ştiu, de ce întrebi? Cum? Nimic… am vrut să spun cum de ţi-ai amintit să întrebi tocmai acum? Ah, la ce-ţi zboară gândul, zise el. Fireşte, spuse Silva, ai auzit ştirile? Le-am auzit. Vezi, aşadar, că n-ai întrebat degeaba?

De la capătul celălalt al firului se auzi râsul lui.

— Nu vii la o cafea? spuse Silva.

— Când? Acum?

— Da.

El se gândi o clipă.

— Hai că vin.

Silva se întoarse cu o expresie relaxată. Se vedea că vrea să adune în jurul ei cât mai multă lume.

— Este Skënder Bermema. Ţie, Arian, mi se pare că ţi l-am prezentat.

— Da, zise fratele, dar nu cred că mă mai ţine minte.

Silvei nu-i scăpă urma de nemulţumire din glasul lui.

Când, douăzeci de minute mai târziu, Skënder Bermema intră în apartament, Silva observă aceeaşi grimasă de nemulţumire, dublată de nervozitate, la fratele ei. Dacă ar şti că, în vreme ce el se afla în închisoare, Skënder Bermema s-a interesat de soarta lui, nu s-ar purta aşa, gândi ea. Dar imediat se contrazise singură: Nici un frate nu s-ar simţi bine în prezenţa unuia despre care s-a zvonit că a umblat cu soră-sa.

— Te-ai speriat când te-am întrebat când se întoarce Gjergji? îi zise nou-venitul Silvei, pe un ton glumeţ. Am simţit imediat unde ţi-a fugit mintea. Ha, ha. Nu-ţi ascund că o ştire pe care am auzit-o adineauri mi-a dat ideea, dar nu m-am gândit la ceea ce-ţi închipui tu. Eram pur şi simplu curios să-l întâlnesc. Şi ştii ce mi-a trecut prin cap imediat ce am auzit despre arestarea lui Jiang Qing? Gjergji va aduce acum, la fel ca şi în cazul morţii lui Lin Biao, cel puţin douăsprezece variante ale evenimentelor de acolo.

Râseră cu toţii, inclusiv Arian.

— Îţi folosesc la ceva variantele lui? întrebă Silva.

— O, fără îndoială. Şi asta chiar pot să ţi-o dovedesc.

Skënder Bermema luă geanta pe care o lăsase pe canapea şi scoase din ea un dosar.

— Am aici ceva din ceea ce mi-a povestit el. Ţi-o las să i-o arăţi când o să vină. Citeşte şi tu dacă vrei, dacă o să ai timp.

— Sigur că da, răspunse ea.

Cineva repetă râzând cuvintele: douăsprezece variante despre arestarea lui Jiang Qing, dar Skënder Bermema îşi pierduse între timp însufleţirea cu care venise. N-ar fi mai bine să te ocupi de variantele posibilei tale morţi? îşi zise. În urmă cu trei zile primise o scrisoare anonimă cu ameninţări. Era a doua în luna aceea.

— Ce vrei să bei? îl întrebă Silva.

— Ce-o fi.

O bucată de vreme au vorbit despre misterele Chinei, despre ceea ce i se întâmplase lui Jiang Qing şi despre ce urmări avea să aibă asta în relaţia cu Albania. Silva zise că nu-i vine să creadă că Jiang Qing este în închisoare, iar Skënder Bermema îi dădu dreptate, doar că el nu credea că este închisă, ci că n-ar mai fi fost în viaţă. Silva clipi neîncrezătoare.

— Mereu îţi place să duci lucrurile la extrem, zise.

— Să-l aşteptăm pe Gjergji, spuse pentru a doua oară Sonja. El o să ne clarifice totul.

— Curiozitatea legată de China e greu de satisfăcut vreodată, spuse Skënder

Bermema, privindu-şi ceasul. Trebuie să ascultăm ultimele ştiri. Cu siguranţă vom afla mai multe.

Silva schimbă pe mai multe canale, dar nici unul dintre posturi nu dădea ştiri.

*

Arian Krasniqi se trezi brusc, ca şi când l-ar fi atins cineva. Câteva clipe nu ştiu unde se află, apoi auzi alături respiraţia soţiei şi-şi veni în fire. Miezul nopţii trebuie că trecuse de mult. Avea impresia că ceva vag îl torturase în somn, ceva ca o greutate, care, cu cât devenea mai apăsătoare, cu atât mai mult îi trezea dorinţa de a o împinge cu mâinile. Dar greutatea îi stătea chiar pe mâini. Le simţea moi, ba chiar i se păru că-i e greu să şi le desprindă una de alta… Avea senzaţia că e nevoie de un soi de efort pentru a desface acea împletitură cumplită, unică pe lume, a mâinilor încătuşate.

Nu era prima dată când şi le simţea aşa. Şuieratul unei sirene, poate ultimele ei note, se stingea în depărtare. Fusese probabil tot ea cea care, în somn, îi lăsase senzaţia mâinilor legate. În prima noapte la închisoare, cu cătuşe la mâini, auzise sirena trenului.

Se învârti în pat, dar somnul, în loc să-l cuprindă iar, îl părăsi de tot. Îşi aminti vag cina la sora sa şi fragmente din discuţia despre arestarea lui Jiang Qing. Silva întrebase direct dacă ultimele evenimente aveau să-i complice din nou situaţia. Dacă n-ar fi fost acolo Skënder Bermema, ar fi urlat: Destul! Nu voia să mai audă nimic despre China. Şi dacă viaţa lui depindea de ceea ce se petrecea acolo, ducă-se la naiba cu totul!

În realitate, erau momente, mai ales noaptea, când avea impresia că viaţa lui era manevrată acum cu câteva curele şi rotiţe ale unui mecanism pe care nu l-ai fi putut numi totuşi de stat, deoarece era mai discret decât acesta. O maşinărie groaznică ce putea să-ţi trimită răul acolo unde nu te-ai fi aşteptat. Cătuşele astea, de exemplu, puteau ajunge la tine încă de la forja normanzilor sau mai de departe, de la Hoarda de Aur… Tu o să te culci cu mine, stricato, altfel n-o să mai vezi nici un rol, nici măcar unul de duzină… Aceste cuvinte rostite undeva în spatele unei cortine de teatru din Shanghai, oricât de departe în spaţiu şi timp, vor ajunge într-o zi până la el. Erau analişti care explicau chiar aşa, ca o răzbunare târzie pentru vechi ofense, înverşunarea lui Jiang Qing din timpul Revoluţiei Culturale, mai ales la Shanghai, unde fusese actriţă… O să te culci cu mine…

Unde suntem aici, la Shanghai? Privirea anchetatorului, ostenită, nu-l slăbea. Ce era cu cuvintele acelea rostite la telefon în timpul celebrului exerciţiu? Ce treabă avea el cu Shanghaiul?

Arian se întoarse pe partea cealaltă, dar simţi din nou cătuşele, ba chiar atât de concret, încât dădu din mâini pentru a scăpa de ele.

*

Silva primi telegrama despre sosirea lui Gjergji a doua zi, puţin înainte de sfârşitul programului de lucru. Telegrama nu specifica nici avionul, nici ora aterizării. Silva telefonă la Ministerul de Externe pentru a afla ceva mai precis, dar oamenii care ar fi putut-o lămuri nu erau la birou. Nici de la aeroport nu reuşi să afle ceva. I se spuse că în ziua aceea nu ateriza nici un avion din China, aşa încât s-ar fi putut ca pasagerul să vină cu avionul de la Belgrad sau din Berlinul de Est.

Fără s-o mai lungească, speriată că, în vreme ce-şi pierde vremea cu telefoanele astea inutile, Gjergji putea să ajungă, se învoi de la şef, coborî în fugă scările ministerului şi la fel de precipitat, deşi ploua cumplit, fugi la staţia de taxi, vizavi de Banca de Stat. Din fericire, găsi un taxi liber.

— La aeroport, îi zise şoferului. Repede, vă rog.

Pe drum, deschise încă o dată telegrama, să vadă dacă nu era vreo precizare pe care n-o pricepuse. Dar nu găsi nimic. Poate că nici Gjergji nu ştia când şi cum o să ajungă, îşi spuse.

Clădirea aeroportului îi păru aproape pustie. Sălile erau neîncălzite. Picăturile de ploaie de pe geamuri sporeau sentimentul de pustiu.

Avionul iugoslav aterizase de mult, iar sosirea celui est-german era cu semnul întrebării. De ce? Din cauza condiţiilor meteo? întrebase Silva. Poate, îi răspunsese o femeie necunoscută.

Silva se aşeză într-un colţ al salonului şi comandă o cafea. Afară continua să plouă. Îşi strânse mâinile pe genunchi şi rămase aşa gânditoare, privind pe geam. Îi era frig, iar gândurile îi erau din ce în ce mai sumbre, mai supărătoare. Şi asta, probabil, din cauza ploii care se scurgea pe geam sau a moleşelii care o cuprinsese. Îşi zise că aşa cum vedea ea, din spatele geamurilor, peisajul neclar de afară, la fel ar putea să fie văzută şi ea de acolo, îndepărtată, ceţoasă, fără contur. Şi aşa şi era, în ziua aceea noroasă, singură pe aeroportul gol, cu privirea străbătând vălurile de ceaţă din care aştepta să apară un avion, cu care să sosească bărbatul care-i era soţ şi care venea de departe, pe nişte drumuri necunoscute, dintr-un stat plin de morminte şi mister.

N-a ştiut nici ea cât a rămas în starea aceea, dar a înţeles că fusese pierdută complet din moment ce nu-l observase nici pe chelnerul care-i adusese cafeaua, răcită de mult pe măsuţa din faţa ei.

*

Silva se întoarse acasă dărâmată. Avionul german îşi suspendase zborul şi nu se ştia când avea să vină: mâine, poate chiar poimâine.

Se învârti o bucată de vreme prin bucătărie, dar simţi că nu poate face nimic. Aşezându-se pe canapea, îşi aminti brusc de dosarul pe care i-l lăsase Skënder Bermema şi se ridică să-l ia. Îl lăsase la capul patului din dormitor, pentru a-i face lui Gjergji o surpriză plăcută la întoarcere.

Încă de la primele fraze, Silva simţi că însemnările acelea fuseseră scrise anume pentru momentul greu prin care trecea.

„Beijing. O zi de iarnă. O parte din zborurile externe au fost anulate din cauza morţii lui Mao. Trebuie să aştept o săptămână, poate două, până la deschiderea liniilor aeriene. Se înţelege ce plictiseală. La hotel. Singur. Înconjurat de doliu.

Am răsfoit încă o dată însemnările pentru roman, cu o speranţă deşartă… Romanul învie din morţi… Aleluia… Dar e degeaba.

Însemnări făcute din plictiseală… Nu ştiu unde le-am citit. Mi se pare că-i aparţin unui călugăr japonez din Evul Mediu timpuriu.

Întreaga zi, involuntar, m-am gândit la moartea lui Lin Biao. Ceea ce m-a împins a fost, cum s-ar părea, noile zvonuri despre împrejurările uciderii lui. Am folosit cuvântul «zvonuri», dar acesta trebuie să fie, probabil, adevărul despre sfârşitul mareşalului.

Am luat la mână de câteva ori tot ceea ce mi-a povestit Gj. D. despre întâmplare. E într-adevăr uluitoare comparaţia între ceea ce s-a spus atunci şi ceea ce se zvoneşte acum. După ultimele date, este acceptat unanim, în China şi în afara ei, că Lin Biao a conspirat pentru uciderea lui Mao. Aşa încât, indirect, se justifică într-o oarecare măsură contrareacţia lui Mao. Ceea ce nu se ştie este dacă planul mareşalului pentru uciderea celuilalt a fost identic cu cel al lui Mao sau nu.

Dacă Mao a ştiut despre complot, a ştiut şi despre felul în care mareşalul avea să-şi pună în aplicare planul. Astfel, avându-l de-a gata, Mao a exploatat scenariul celuilalt. Şi a făcut-o ca să nu-şi mai stoarcă mintea, cu satisfacţie (sentimentul îmbătător pe care ţi-l dă controlul asupra victimei), din sadism sau prejudecată (căzut în cursa pregătită altuia, ţi-ai făcut-o cu mâna ta), asta, la fel, nu se cunoaşte.

Abia am aşteptat să mă întorc şi să-ţi povestesc toate astea, îmi spusese Gj. D., după întoarcerea din China. Eu am acum aceeaşi dorinţă. Am observat că atunci când omul se află în afara ţării, mai ales când e singur, are tendinţa să-şi imagineze astfel de dialoguri.

Ştii adevărul despre uciderea lui Lin Biao? A fost descoperit până la urmă. Seamănă şi nu seamănă cu varianta adusă de tine. Acum ştiu toţi că Lin Biao nu a fost nici împuşcat, nici înjunghiat, nici otrăvit. A fost ţintit cu o rachetă.

Cu o rachetă? Dar ăsta a fost primul lucru eliminat de toţi încă de la început.

E adevărat. Totuşi, a fost ucis tocmai cu ceea ce s-a crezut mai puţin: cu o rachetă.

Aşa mi-am imaginat începutul discuţiei cu Gj.D. de la Cafe Riviera.

Nu a fost ucis nici pe cerul chinez, nici în pustiul mongol, nici într-o vilă sau într-un hangar aviatic părăsit. El a fost ucis la o cină sau, mai corect, după o cină.

Imediat ce mi-am imaginat asta, am abandonat ideea cu Cafe Riviera, căci, cum s-ar părea, cina la Mao mă atrăgea puternic.

Deci totul se petrecuse la o cină, ca şi când n-ar fi putut găsi alt mod decât

acela gândit odinioară de Shakespeare. (Ambii au fost partizani înfocaţi ai interzicerii lui, ceea ce te face să bănuieşti, în afară de altele, că în subconştientul lor exista de mult ideea unei seri a trădării.)

Aşadar amândoi au avut în vedere crima la o cină. Cu alte cuvinte, povestea lui Mao şi a mareşalului său nu a fost altceva decât repetarea unei vechi întâmplări scoţiene. Cu singura diferenţă că la aceasta din urmă Macbeth nu a reuşit să făptuiască crima, pentru că Duncan s-a dovedit mai rapid.

ADEVĂRUL MORŢII LUI LIN BIAO. Sinopsis

A. Lin Biao a fost ucis într-un mod care seamănă şi nu seamănă cu versiunile lansate despre asta. Pe scurt, se poate spune că a fost ucis în toate aceste moduri şi, în acelaşi timp, în nici unul.

La moartea lui au luat parte cerul, pământul, trădarea copiilor, invitaţia, maşina blindată, ordinul de dispariţie imediată, cuvintele «Lăsaţi-l să plece», lovitura de rachetă, arderea trupurilor, avionul, prăbuşirea lui în deşert, cuvintele «Bun-venit la cină», «Mai bine să vii tu la mine», gândul: Ne vom vedea poate pe lumea cealaltă, acolo unde invitaţiile au altă ştampilă…

Era ora zece seara când Mao cu soţia şi Zhou Enlai i-au condus pe invitaţi până la poarta vilei. Noapte bună, la revedere. Să ne întoarceţi vizita. Desigur, desigur…

Automobilul negru blindat al mareşalului rula pe şoseaua întunecată. Micul grup al gazdelor a rămas în picioare, însoţindu-i cu privirea pe oaspeţii care plecau. Ei au rămas aşa, în tăcere, până în clipa când în depărtare s-a auzit o bubuitură.

Mao a răsuflat uşurat. Ocupaţi-vă voi de amănunte, s-a întors apoi spre Zhou Enlai şi soţie, şi a intrat primul în vilă.

Ştia că va dormi neîntors. Că se va cufunda într-un somn adânc, scăpat de ura pentru celălalt, care îi pustiise gândurile în zilele acelea.

B. Pe şosea, la virajul de la kilometrul 19, soldaţii care trăseseră racheta au ieşit din locul ambuscadei.

După lumina orbitoare a exploziei, totul părea mai orb şi mai surd decât era. Cu paşi şovăitori (stăteau de două ore şi ceva acolo) s-au apropiat de maşina distrusă. O văzuseră mai degrabă ca pe o umbră neagră, mai curând zăriseră lumina farurilor, în momentul când încetinise la curbă. Li se păruse mare, hidoasă, dar acum din ea nu rămăsese mai nimic. Chiar şi trupurile victimelor era greu să le deosebeşti în amestecătura de fiare.

Nu ştiau în cine trăseseră. Ba chiar nu ştiau nici ce vor face mai departe. Loviţi maşina cu racheta, apoi aşteptaţi. Aşa sunaseră ordinele.

După un timp, în depărtare se văzură farurile altei maşini. Când s-a oprit şi din ea au coborât Zhou Enlai şi şeful gărzilor lui Mao, soldaţii au rămas cu gura căscată. Trebuie că cel ucis era cineva important, câtă vreme de el se ocupa chiar

prim-ministrul.

La lumina unei lanterne, nou-veniţii s-au apropiat de maşina distrusă. Voiau să vadă trupurile carbonizate. Chipul prim-ministrului era palid.

Cineva din spatele ostaşilor a spus «Repede, repede!». Dar lor, aşa buimaci cum erau, li s-a părut complet ilogic acest «Repede!», fără nici un motiv. Nu obişnuiesc unii ofiţeri, îndată ce văd un soldat, ca, fără vreun sens, să-i strige «Repede, repede!»?

C. Deci fusese într-adevăr lovit de rachetă. Doar că nu pe cer, în avion, cum ar fi bănuit oricine, ci pe pământ, pe şosea, într-o maşină, ceea ce era mai greu de crezut.

Maşina fusese scoasă complet din discuţie. După ea, se încercase să se elimine racheta, însă, neputând s-o excludă complet, îi fusese pusă în cârcă unui trădător.

Căci unul dintre copiii mareşalului trădase, într-adevăr. Fiica lui sau, mai precis, fiica şi viitorul ginere. Fără voie.

Microfoanele de supraveghere îşi făcuseră, mai mult ca sigur, treaba. O discuţie înregistrată între fiică şi logodnicul ei a fost motivul interogării lor separate de către Zhou Enlai în persoană.

A fost o zi lungă, nesfârşită. Mareşalul nu ştia nimic. În ziua aceea se întorcea din concediu.

Lui Zhou Enlai nu i-a fost greu să afle adevărul. Fata şi logodnicul fuseseră chemaţi urgent dis-de-dimineaţă. O maşină neagră oficială îi aştepta afară. Vă cheamă tovarăşul Zhou Enlai în persoană. Cei doi tineri, speriaţi, au urcat. Pe drum, cu siguranţă că au fost nedumeriţi: oare de ce? Poate că s-au întrebat: N-o fi pentru aia? Chiar dacă s-au gândit că nu trebuie să rostească cuvântul, l-au dezvăluit din priviri. Iar ochii, mişcările, orice gest al lor era înregistrat în maşina aceea, la fel şi cuvintele.

Maşina a ajuns în Oraşul Interzis. O oră, poate două i-au lăsat să aştepte într-o cameră, înainte de a-i despărţi. A fost clar de ce, pentru a le surprinde reacţia din priviri: Atenţie, nici un cuvânt! Apoi au fost chemaţi separat şi Zhou Enlai i-a luat la întrebări pe rând. Metoda obişnuită: El a recunoscut, tu de ce n-o faci? etc. etc.

Mao avea de mult timp îndoieli. Mai trebuia o ultimă confirmare înainte ca securea să cadă.

În timpul acesta, Lin Biao călătorea spre Beijing. Cu cât se apropia mai mult de capitală, cu atât mai neliniştit devenea. Ce s-a întâmplat în timpul absenţei lui? Se vede că şi soţia îşi pune aceeaşi întrebare. În familie, doar ea şi fiul ştiu de complot. Dar el bănuieşte că fiul i-a spus şi soră-sii. Îi plăcuse mereu apropierea dintre ei, dar de data aceasta nu era de dorit să i se fi confesat. Totuşi, se liniştea singur: fetele sunt mai responsabile decât băieţii. Din partea lor nu te poţi aştepta la nimic rău.

Acasă găseşte invitaţia lui Mao la cină. Este invitaţia obişnuită la întoarcerea din vacanţă a unuia sau altuia. Mareşalul respiră uşurat. Totul e ca înainte. De

bucurie, uită să mai întrebe o dată unde e fata. Ceva i-au explicat la început. O să întârzie, e cu logodnicul în cutare loc, dar el, cu invitaţia în mână, n-a fost prea atent.

D. Deci, a existat o invitaţie. Doar că nu la Beijing, ci la vila de protocol.

Cuvintele «Unde mergem?» au fost de asemenea pronunţate, dar nu în maşina mareşalului şi nici de către el. Au fost spuse într-o dubă, apoi într-un avion, de către un oarecare. Dar asta avea să se întâmple mai târziu.

În vreme ce maşina blindată se îndrepta spre vila lui Mao, în interiorul ei era linişte. Se înserа. Deşi toamna era la început, ruginiul ei era incert. Dar asta-l făcea şi mai frumos.

Mareşalul nu-şi lua privirea de pe fereastră. Zona aceasta a împrejurimilor Beijingului era minunată în acest anotimp. Poate că pentru asta Mao nu-l chemase, ca de obicei, la reşedinţa din Beijing, ci aici.

Se vedeau de departe lămpile de la intrare. Pentru că nu se întunecase încă, lumina lor părea rece.

E. Zece ore mai târziu, spre dimineaţă, în scenă a intrat avionul.

Ce e cu avionul acesta? O născocire, un fruct al fanteziei noastre?

Aşa s-a crezut imediat după ce s-a aflat adevărul, adică această variantă a morţii mareşalului. Câtă vreme el a fost ucis pe pământ, în propria maşină, la kilometrul 19 al şoselei care ducea la vila lui Mao, e clar că toată povestea plecării lui sau a cadavrului lui cu avionul, laolaltă cu graba, gloanţele, propunerea de lovire cu racheta, cuvintele «Lăsaţi-l să plece», prăbuşirea în Mongolia etc. nu erau decât o minciună pentru acoperirea adevărului.

Aşa s-a spus deci la început, dar foarte repede s-a renunţat la această concluzie şi pentru asta ar fi trebuit doar o jumătate de minte lucidă: dar avionul s-a prăbuşit într-adevăr în Mongolia. Aici, între graniţele Chinei, putem să aranjăm lucrurile cum vrem noi, dar, când situaţia ne depăşeşte graniţele, n-o mai avem în mână.

Deci avionul incendiat a existat în realitate. Un avion prăbuşit pe pământ mongol. Cu cadavre de chinezi în el. O coincidenţă fericită, folosită pentru a declara că, uite, cu avionul acela a vrut să fugă Lin Biao. E ceva incredibil, pentru simplul motiv că şi cei mai proşti experţi ar fi descoperit că trupurile arse nu erau ale lui Lin Biao şi soţiei lui.

Deci avionul nu era o coincidenţă. El avea legătură cu mareşalul fie ca idee, fie chiar fizic. Era necesar, oare, acest avion pentru a demonstra că Lin Biao voise să fugă în Uniunea Sovietică? O probă destul de costisitoare. Mai curând se putea ca toată această aventură aeriană să fi făcut parte dintr-un plan iniţial, care, după ce a fost abandonat, ca să nu se irosească (nu era o permanentă campanie de economii, folosirea rămăşiţelor etc.?), s-a venit cu ideea de a fi utilizată cel puţin ca acoperire.

Din scenariul anterior au fost extrase poate şi lovitura de rachetă, invitaţia,

cuvintele lui Mao, «Lăsaţi-l să plece». Toate acestea au fost schimbate: invitaţia, dintr-o chemare urgentă la Beijing, a ajuns o invitaţie la cină, iar racheta nu va mai lovi avionul, ci maşina blindată. Cât despre cuvintele «Lăsaţi-l să plece», acestea au fost rostite într-adevăr, dar în alte împrejurări: Lăsaţi-mă să-i iau gâtul la sfârşitul cinei, pe coridor, a propus probabil şeful gărzilor personale ale lui Mao. Iar Mao i-a spus «Lăsaţi-l să plece». Şi asta pentru că ştia că la kilometrul 19 aştepta ambuscada, racheta.

Deci lovitura de rachetă şi cuvintele «Lăsaţi-l să plece» au fost mereu împreună, și în zvonul care a circulat, și în realitate: diferenţa dintre ipoteză şi realitate a ținut doar de schimbarea momentului. În prima variantă, racheta a fost la început, apoi au fost rostite cuvintele «Lăsaţi-l să plece». În povestea reală, cuvintele «Lăsaţi-l să plece» au fost spuse cu cel puţin douăzeci de minute înaintea loviturii de rachetă.

Aşadar avionul, chiar dacă era substituit de automobilul blindat, continua să existe independent. O carapace goală, o închipuire? Era prea devreme pentru a o spune.

Aşa cum li se spusese înainte celor un miliard de chinezi: În avion se afla Lin Biao viu, tremurând la gândul că ia calea exilului.

Pentru un cerc restrâns al apropiaţilor lui Mao, el nu mai era decât un cadavru.

De amănunte s-a ocupat Zhou, a zis Mao a doua zi dimineaţă, pe când îşi beau ceaiul, în vreme ce avionul se afla încă în spaţiul aerian chinez. El va veni în curând să ne spună ce s-a întâmplat, dar nu cred că e cazul să ne alarmăm. Din câte ştiu eu, *el* trebuie să fie mort acum.

Ei nu îndrăznesc să întrebe mai mult, pentru că el a spus-o deschis: Nici eu nu ştiu amănunte. Sorb din ceai şi fiecare îşi imaginează cum a fost. Scenariile sunt diferite, doar într-un singur punct coincid: cadavrul însângerat de pe fotoliu. Trupul care alunecă din când în când. Şi cineva care îl leagă, ca să-l fixeze.

Asta o fi, oare, scena reală din avion?

Liniște. În vreme ce-şi beau ceaiul, gândul fiecăruia urcă treptele metalice ale avionului, trece de uşă şi, tocmai acolo, dă înapoi…

F. În Primul Zvon despre Lin Biao, a existat mereu un punct mort. O ezitare a mareşalului în ultima clipă, chiar în uşa avionului, urmată de o mişcare de retragere.

Motivul ei nu a fost explicat niciodată. S-a spus că mareşalul era atât de terorizat, încât cu greu a reuşit să urce scara avionului, ba chiar că cei dinăuntru au întins mâinile pentru a-l trage în ultima clipă. Mai apoi, când a apărut bănuiala că ucigaşii se aflau deja în avion, ajutorul pe care i l-au dat mareşalului la urcare a servit ca argument pentru a arăta că, în ultimul moment, văzând figurile străine, Lin Biao ar fi vrut să dea înapoi, dar că era prea târziu. Uşa avionului fusese închisă.

Mai pe urmă, când, odată cu alte suspiciuni, a căzut şi aceea că ucigaşii s-ar

fi aflat în avion, ezitarea victimei a părut ilogică. Cu toate acestea, ea a continuat să fie propagată de toţi. Unii o pomeneau tangenţial, ca pe un lucru destul de neclar, alţii ca pe o presimţire, chiar misterioasă.

Că a fost ceva ciudat în ezitarea aceasta se simte imediat. Pentru că e clar că ezitarea n-a fost a victimei, ci a celor care erau legaţi de existenţa ei. Ezitarea lor au pus-o pe seama mareşalului. Îşi închipuiseră că acesta avea să fie viu în avion, dar au tresărit văzând altceva. S-au dus din nou să vadă cadavrul şi, din nou, s-au tras speriaţi înapoi… Şi toate aceste ezitări i le puseseră *lui* în cârcă. Îşi plantaseră propriii ochi pe fruntea mortului, care se privise cu ochii lor şi se cutremurase.

Ca în orice coşmar, a fost şi aici o dislocare a timpului, (Lin Biao, încă viu, care, din uşa avionului, îşi vede propriul cadavru), o alta a punctului de observaţie (privirea lui înlocuită cu a lor), o ordine inversată a acţiunilor, un dialog al surzilor etc.

Aşadar, Lin Biao se apropie în grabă de avionul cu care trebuie să fugă (în planurile lui, în planurile altora, în visul cui?). În avion zăreşte cadavrul său însângerat. Dă înapoi, dar groaza, speranţa că are vedenii, îl face să se uite în altă parte. Şi din nou îşi vede cadavrul, dar de data asta într-o altă formă…

G. Pentru a înţelege ceea ce s-a întâmplat trebuie să ne întoarcem înapoi, pe şosea, la kilometrul 19, imediat după lovitura de rachetă. Cineva continua să strige «Repede! Repede!», şi a trebuit să treacă ceva timp pentru ca soldaţii să înţeleagă că acest «Repede!» îşi avea rostul lui. Nu era vorba despre repararea şoselei, nici despre borna kilometrică, aşa de spartă şi murdară că cifra 19 abia se vedea. Şi nici despre ridicarea rămăşiţelor metalice. Era vorba doar despre cadavrele carbonizate. Cineva făcea cu mâna în direcţia lor şi a dubei care ajunsese acolo în linişte.

Repede, repede, scoateţi cadavrele!

Acum, Zhou Enlai şi şeful gărzii se retrăseseră deoparte şi urmăreau ce se întâmplă.

Soldaţii s-au apropiat de mormanul negru care mirosea încă a scrum şi cauciuc ars. Două lămpi luminau scena: rămăşiţele maşinii erau amestecate cu fragmente de rachetă şi membre carbonizate. O parte dintre ele erau negre, dar celelalte, poate fragmentele de rachetă, îşi păstraseră culoarea aluminiului. Unui ochi neexperimentat, resturile acelea i-ar fi amintit atât de o maşină, cât şi de un avion prăbuşit…

Soldaţii au început să scoată cadavrele şi să le ducă la dubă. Mirosul lor, amestecat cu cel de cauciuc ars, era cumplit.

Acum intraţi şi voi în dubă.

În interior, aerul era şi mai greu.

Unde mergem? o fi întrebat unul dintre soldaţi.

Nu i-a răspuns nimeni. La picioarele lor se clatină trupurile arse. Cine or fi fost nenorociţii ăştia?

Duba merge mult, foarte mult, până ce frânează lângă o pistă pustie de aeroport. Se luminează de ziuă. Mai încolo se deslușește cu greu silueta unui avion.

Repede, repede, spune din nou cineva.

Trag trupurile şi le târăsc pe pistă (lăsând în urmă dâre negre), până ce le urcă în avion. Nu în compartimentul pentru bagaje, ci înăuntru, direct pe scaune.

Urcaţi şi voi.

Soldaţii se urcă unul după altul. Se închide uşa.

Unde mergem? întreabă unul dintre ei când avionul e sus, printre nori. Ca şi prima dată, nu-i răspunde nimeni.

Sunt nedormiţi, aşa că din când în când aţipesc. Pe mâini şi pe faţă au pete negre de la căratul cadavrelor, dar sunt atât de obosiţi încât nu le pasă.

Oare unde suntem?

Jos se vede ceva asemănător cu deşertul mongol…

…Avionul a fost găsit la puţin timp după ce s-a prăbuşit, pe la prânz. Soldaţii sovietici care făceau de pază la graniţa mongolă priveau cu uimire resturile lui şi cadavrele carbonizate. Dar nici un ochi, oricât de experimentat ar fi fost, n-ar fi putut observa diferenţa dintre trupuri: unele dintre ele, spre deosebire de altele, erau carbonizate de două ori. Un fel de bicarbonizare. Bicarbomacabru.

H. Abracadabra. Asemănarea dintre rămăşiţele maşinii cu cele ale avionului prăbuşit a fost poate primul semn al viitoarei dedublări.

Avionul acela pare c-a apărut noaptea, când toţi au plecat să doarmă. În somnul lor ca de plumb, probabil că l-au visat toţi: Mao, Zhou şi chiar maşina arsă.

S-ar putea crede că, după plecarea oamenilor, în liniştea de la miezul nopţii, pe şoseaua de la piatra kilometrică 19, grămada neagră de fiare, asemenea mortului care se ridică din groapă în legendele balcanice, s-a ridicat fantoma unui avion.

Probabil că aşa se va povesti două sute, trei sute, o mie de ani mai târziu, dacă cineva îşi va mai aminti ceva până atunci.

După coşmarul confuz, rămăşiţele au rămas până dimineaţă acolo, negre şi tăcute cum erau, doar că, de data aceasta, la mii de kilometri distanţă.

Intrase în acţiune chiar mecanismul visului: cu legăturile logice rupte şi cu dislocările în timp şi spaţiu.

Aşa deci, redusă la minimum în timp, se va povesti mai târziu trista istorie a mareşalului: A fost invitat la cină de suveran, iar în timpul cinei a fost ucis. Noaptea, cadavrul a fost ridicat pentru a fi mutat departe, foarte departe, în deşertul mongolilor.

I. Dar gloanţele din scheletul carbonizat? Dar împuşcăturile din avion?

Hm. În această poveste, nimeni n-a ştiut până la sfârşit adevărul. Trebuia să fii în mintea fiecăruia, a lui Mao şi a mareşalului, ba chiar în mintea ambilor în

acelaşi timp, pentru a putea explica cele ce s-au întâmplat.“

ULTIMA NOAPTE A LUI MACBETH. Sinopsis pentru o nouă interpretare a dramei

Nu este adevărat că eu l-am ucis pe Duncan pentru a-i răpi tronul regal. Crima pe care am comis-o eu este una dintre cele pe care legea le numeşte autoapărare.

Din păcate, oamenii cunosc foarte vag această poveste. Nu-i un secret că sunt unii care cred în varianta falsă cum că Duncan ar fi fost ucis de propriii oameni (dacă mai sunt dintr-ăştia), dar şi mult mai mulţi care sunt convinşi că, stăpânit de obsesia puterii, eu l-aş fi ucis pe rege.

De atunci au trecut cinsprezece ani. Zvonul despre uciderea lui a luat amploare an de an, până ce, în iarna aceasta, a devenit chinuitor.

Vinovat pentru aceasta sunt poate chiar eu. Ar fi fost, probabil, mai bine să fi explicat cum s-a întâmplat totul, şi nu să mă mint singur la gândul că pot ascunde jumătate de adevăr. Pe scurt, ar fi fost mai bine să declar că Duncan îşi săpase singur groapa (lucru pe care-l fac frecvent tiranii), iar eu nu am făcut altceva decât să-l împing în ea.

Într-adevăr, chiar de la început, cunoscând culisele acestei monstruozităţi, am fost convins că nu minţeam deloc declarând că Duncan s-a ucis singur, adică i-au făcut felul chiar oamenii lui.

Dar, cum s-ar părea, această convingere intimă nu este suficientă pentru a mă dezvinovăţi. Aşa că nu-i poţi declara vinovaţi pe bârfitorii de pe drumuri şi de prin hanuri şi nici pe actoraşul acela nefericit, Will Hampton, care, plecând de la aceste bârfe şi, spre ghinionul său, a scris o dramă, al cărei manuscris a fost confiscat de poliţia mea secretă.

Vinovaţi deci n-au fost nici bârfitorii de pe drumuri şi cu atât mai puţin amărâtul Will Hampton, ci altcineva, iar acest altcineva, oricât de ciudat ar părea, a fost, cum am spus mai-nainte, regele Duncan în persoană.

Iată cum s-au petrecut lucrurile:

De mult timp el mă privea cu ură. În capul lui se născuse suspiciunea, ca urmare a bolii pe care o au mai toţi suveranii, care îi bănuiesc pe toţi de trădare, plecând de la o calomnie diabolică sau pur şi simplu pentru că lui însuşi îi place să trăiască în suspiciune, pentru a-şi justifica la început ura şi apoi violenţa împotriva mea. Se ştie de mult că, adesea, oamenii ascund motivul adevărat al urii faţă de cineva, aşa încât inventează altele, pentru că cel adevărat este atât de josnic, încât vor să şi-l ascundă chiar şi în faţa propriei conştiinţe.

De mult am văzut că Duncan mă urăşte. De fapt, soţia mea a văzut asta la început. Şi nu la el, ci, iniţial, la soţia lui. Văd ceva rău în ochii ei, îmi spunea mereu, mai cu seamă când ne întorceam de la vreo petrecere a Curţii. Eu o contraziceam. Nu mi se pare aşa, îi spuneam, amândoi se poartă la fel de prieteneşte. Dar ea a insistat până ce m-a convins oarecum. Dar asta nu mi-a

schimbat convingerile despre Duncan. Mare scofală că nevastă-sa se poartă aşa, i-am spus. La urma urmei, important este ce gândeşte el.

Iar soţia mea, doamna mea frumoasă şi deşteaptă, mă asculta cu tristeţe. Nu există ură care să nu treacă de la soţie la soţ, spunea. Mai devreme sau mai târziu aşa va fi.

Şi într-adevăr aşa s-a petrecut. În privirea lui Duncan, din ce în ce mai des, apărea o sclipire rece. Încetul cu încetul au observat şi alţii. Pentru mine şi soţia mea au început zilele spaimei. Forţat de împrejurări, am încercat să cumpăr pe vreunul din anturajul lui, pentru a nu fi prins nepregătit.

Când a declarat că va veni trei zile în ospeţie la mine la castel, toţi cei care simţiseră între timp răceala dintre noi au crezut că aceste zile vor însemna sfârşitul ei. Se înţelege că duşmanii mei au turbat, iar prietenii, dimpotrivă, s-au înveselit.

Ce-i cu feţele astea încruntate? ne tot spuneau. Nu vă bucuraţi că toată răceala asta se va sfârşi?

Noi, ca treziţi la realitate de cuvintele lor, ne înveseleam la chip, dar în fundul sufletului eram negri ca noaptea. Şi asta pentru simplul motiv că ştiam ceea ce alţii nu ştiau: Duncan venea nu pentru a pune capăt duşmăniei dintre noi, ci pentru a mă distruge.

Planul său (pe care l-am aflat de la un om al lui) era pe cât de diabolic, pe atât de simplu: în a treia noapte a ospeţiei, se va produce o încăierare la uşa odăii sale, care-l va trezi din somn. După care, în fruntea suitei, el va pleca urgent din castelul meu şi se înţelege că, încă din cursul dimineţii, peste tot se va răspândi zvonul că Macbeth ar fi vrut să-l ucidă în somn pe înaltul său oaspete.

În toate zilele şi nopţile care i-au precedat sosirea, noi doi, eu şi doamna mea, am trăit o adevărată groază. Ne-am întrebat de sute de ori unul pe altul: Cum de ne-a lovit nenorocirea asta? Veneau apoi, la rând, alte întrebări: Dacă Duncan hotărâse să mă distrugă, de ce a ales o asemenea metodă etc. etc., până la ultima întrebare: Ce era de făcut?

Motivul pentru care a ales să acţioneze în felul acesta josnic nu ne-a fost greu să-l desluşim: eu aveam o influenţă mare asupra ducilor din provincii, mai ales asupra celor de la graniţe, aşa încât un atac al lui direct şi surprinzător avea să se sfârşească rău pentru el, cu atât mai mult cu cât în ultima vreme se simţea nesigur. Iar pentru asta i se părea mai justificat (şi din păcate acesta era adevărul) ca înainte de a mă lovi să mă ponegrească. Nu era pentru prima oară când acţiona aşa. Făcuse la fel şi cu alţi nobili din împrejurimi. Diferite erau doar decorurile.

Şi, în vreme ce aceasta devenise o obsesie chinuitoare, cealaltă întrebare, ce să facem, era într-adevăr şi mai teribilă. Era o întrebare care cerea un răspuns grabnic, pe care orele şi minutele care treceau o făceau şi mai insuportabilă. Ce să facem înainte ca nenorocirea să ne lovească? Să ne plecăm capul în faţa destinului? Să sperăm că tiranul va reveni la sentimente mai bune? Să fugim?

Orele se scurgeau şi nouă ne era imposibil să decidem ceva. Am surprins-o de

câteva ori pe soţia mea în turnul de nord, privind gânditoare de-a lungul drumului. Eram sigur că, la fel ca mine, aştepta şi ea să se ivească mesagerul regal cu vestea renunţării la vizită.

Dar nu a fost aşa. Dimpotrivă, patru zile înaintea sosirii suveranului a venit o parte din garda sa personală. Probabil că erau cei care aveau să pună la cale scandalul.

Soţia i-a văzut prima şi m-a strigat:

— Vino să te uiţi.

I-am urmărit din turn cum se apropie. Era frig. Chipul soţiei era alb ca varul. Alene, ca şi când n-ar fi fost gânduri, ci cadavre de gânduri, pentru ultima oară am trecut în revistă toate posibilităţile: să plecăm capul în faţa soartei, să fugim, să aşteptăm îndurare.

Nu, nu se va întâmpla nimic din toate astea. Eu voi face altceva, chiar ceea ce plănuise mintea lui vicleană. Avea de gând să joace teatru în cetate la mine? N-are decât să moară, aşadar, ca la teatru.

Nou-veniţii nu ajunseseră încă la prima poartă a cetăţii, când eu m-am repezit să-i spun femeii ce aveam de gând.

Ea nu a zis nimic, doar a pălit şi mai tare la faţă. Un fior cumplit, inuman, i-a cutremurat umerii. Sunt rea, repeta întruna, sunt o ucigaşă.

— Nici unul din noi nu este ucigaş, i-am spus. Dar dacă trebuie să fim, eu sunt acela care a plănuit totul.

— Nu-i adevărat, a murmurat ea. Eu am imaginat-o înaintea ta.

Am contrazis-o. I-am zis că, chiar dacă-i spusesem acum, de zile întregi o învârtisem în cap, ceea ce era adevărat.

Dar ea, în loc să se calmeze, a surâs amar.

— Tu de zile, eu de săptămâni, din clipa în care…

Atunci eu m-am repezit să-i zic că încă de atunci, dacă nu chiar mai devreme, îmi imaginasem uciderea tiranului.

Dar ea tot nu se liniştea, aşa că împreună, ca într-un concurs sinistru, ne-am întors tot mai mult în timp, încercând să ne depăşim unul pe altul pentru a câştiga coroana morţii.

Chiar de la banchetul ducesei K. Ba de la primirea ambasadorilor din nord. De când cu viscolul cel mare…

Ne întorceam cât mai mult în timp, ca doi orbi, fără a băga de seamă că ne apropiam de termenul pe care n-ar fi trebuit să-l depăşim: ziua în care am aflat planul lui Duncan de a mă distruge. Ne apropiam deci de ziua aceea, de termenul acela înaintea căruia nici unul dintre noi nu putea să-şi justifice măsurile de apărare, ba chiar dimpotrivă, depăşindu-l, confirmam că întrega viaţă nu ne gândisem decât cum să-l ucidem, aşa că păşeam bezmetic înainte, când, după cum s-ar părea, ea s-a dezmeticit şi a zis:

— Destul. Dacă o ținem aşa, o să înnebunim.

Mi-am culcat capul la pieptul ei şi am murmurat:

— Ai dreptate. Ai mare dreptate… Nici unul din noi nu-i un ucigaş… Chiar el

a pus la cale grozăvia asta… În creierul lui s-a născut şi de acolo a ajuns la noi … Şi acum, gata cu toate astea, altfel, cum ai spus şi tu, o să înnebunim de-a binelea. Mai bine hai să ne ocupăm de pregătirea incidentului…

Până la sfârşit, ba chiar şi după ce a avut loc, am continuat să numim totul „incident“, iar asta, cum s-ar părea, pentru a ne convinge singuri că făceam ceva străin de noi. Pe scurt, eram nişte actori care jucau într-o piesă scrisă de altcineva, doar că aici, altfel decât la teatru, scena avea să fie scăldată în sânge adevărat şi rănile, şi gemetele, şi moartea vor fi tot aşa, reale.

Atât de mult am crezut în această închipuire, încât am început într-adevăr să fiu convins că o parte din gărzile lui, chiar cei însărcinaţi cu scandalul la uşa regelui, nu erau soldaţi, ci actori de teatru plătiţi să facă asta. Eram aproape convins că, înainte de a veni aici, făcuseră repetiţii şi la ele fusese prezent chiar Duncan.

Pregătirile pentru primirea suveranului mi-au mai redus din încordare, aşa că, atunci când a sosit, eram perfect stăpân pe mine.

Chipul lui avea, ca întotdeauna, expresia aceea de smerenie, care, mai mult ca armata, închisorile, banii şi poliţia secretă îl ajutase să-şi distrugă duşmanii, să-i dezbine, să-i zăpăcească sau să-i îngrozească pe complotişti în clipa fatală. Să dobori un tiran cu un asemenea chip era încercarea cea mai grea pe lume.

— Sunt fantome în acest castel? a întrebat râzând în vreme ce urcam în sala de oaspeţi.

Din fericire, soţia mea, care-i povestea ceva reginei, a auzit întrebarea şi când, după hohotele generale, a întrebat ce a spus suveranul şi cineva i-a răspuns că regele a întrebat: «Sunt fantome în acest castel?» se înţelege că aşa, pe ocolite, efectul cuvintelor lui a ajuns la ea mult diminuat. Nici mie nu mi-a fost greu să mă alătur veseliei generale, totuşi asta nu m-a împiedicat să mă întreb ce dedesubt aveau cuvintele acelea: era o frază pregătită dinainte, tactică bine-cunoscută prin care seniorii voiau să facă impresie supuşilor, rod al unei conştiinţe sordide, sau aveau un înţeles misterios, din cele pe care Cerul i le trimite omului, iar acesta, în majoritatea cazurilor, nu-l poate desluşi.

— Ce-a vrut să spună cu fantomele alea? m-a întrebat soţia târziu, noaptea, în pat.

— Prostii, i-am răspuns.

— Iar eu mi-am bătut capul să înţeleg.

— Dormi acum.

Aşa i-am spus, dar pe mine nici gând să mă ia somnul. Răsuceam în minte planul pe care-l pusesem la cale. Încă mai aveam îndoieli în câteva puncte. Printre ele, cel mai important era momentul loviturii: să aplic scenariul lui Duncan, adică să aştept noaptea a treia sau, pentru a evita orice surpriză, să acţionez primul, fără a-i da timp să facă vreo schimbare care să-mi fie fatală?

Între timp, mintea-mi era obsedată de planul lui. Câteva momente din el îmi erau necunoscute: de exemplu, chestiunea falşilor ucigaşi ai regelui. Îşi cunoşteau

de pe acum rolul, sau vor fi împinşi în capcană în ultima clipă, cu forţa, prin vicleşug sau stârniţi de băutură? În plus, şi asta era esenţial, ce se va întâmpla apoi cu ei? Vor fi sacrificaţi şi ucişi chiar în uşă, sau vor fi iertaţi pentru a fi mai apoi duşi la judecată ca să mărturisească împotriva mea?

Înainte de a hotărî, cu siguranţă că şi Duncan îşi pusese aceste întrebări, la fel ca mine. Nici eu nu ştiam cum să procedez cu ei. Să le iau viaţa imediat, adică la uşa oaspetelui, ca probă de netăgăduit a vinovăţiei, sau să-i iert pentru a-i obliga să mărturisească la judecată?

Ce n-aş fi dat să aflu decizia definitivă a lui Duncan! Simţeam că sunt sclavul planului său şi, dacă l-aş fi ştiut, nu i-aş fi schimbat nici o virgulă. Ba chiar, după cum, în mijlocul celei mai cumplite presiuni, omului îi trec prin cap cele mai nebuneşti planuri, mă întrebam cum ar fi fost ca, în toiul nopţii, să mă scol şi să-i bat la uşă: Maiestate, dă-mi scenariul ăla al tău şi o să vezi că o să-l aplic punct cu punct… cu singura schimbare că cel ucis vei fi tu…

S-a luminat în cele din urmă şi a trecut şi ziua a doua. Noaptea era aproape. Capul îmi plesnea de îndoieli. Prima şi cea mai importantă rămânea cea veche: s-o fac acum, sau să aştept noaptea a treia? Cu siguranţă că şi el se întreba dacă să-şi schimbe sau nu planul. Celelalte semne de întrebare nu erau mai puţin chinuitoare: ce avea de gând să facă mai apoi cu provocatorii? Sau eu, eu ce voi face cu ei? Dar stai aşa, trebuia să mă gândesc ce voi face şi cu oamenii mei, cei care mă vor sluji. Să-i răsplătesc după cum le-am promis, să-i păstrez ca martori, să-i ucid imediat?

Duncan, cu siguranţă, aşa ar face cu ai lui. (Nu s-a întâmplat niciodată ca ucigaşii să-şi ţină gura.) Deci nu aveam de gând să fiu original. Lasă că, şi să fi vrut, n-aş fi putut fi aşa. Simţeam că picasem pe de-a-ntregul în capcana lui. Ba uneori mi se părea că eram condus chiar de creierul lui, aşa cum mă condusese întreaga viaţă.

În timpul cinei (era tot noaptea a doua), m-a invitat să vin în ospeţie la castelul lui, peste două luni. Invitaţia asta m-a bulversat cu totul. Ce să fie oare? O renunţare, cine ştie de ce, la primul plan, la gândul că i-ar fi fost poate mai uşor să mă taie ca pe un berbec la el în castel? Sau pur şi simplu un mod obişnuit de a-mi adormi vigilenţa?

Pentru mintea mea, asta a fost o povară în plus. Deşi n-aş fi vrut cu nici un preţ, nu puteam să împiedic năvala noilor îndoieli provocate de invitaţia lui. Eu, noaptea, oaspete la castelul lui Duncan. Duncan în rolul meu. Ce avea să facă cu ucigaşii: să-i aducă la judecată, sau să-i omoare pe loc?

— N-o fi renunţat la planuri? m-a întrebat soţia după cină, când am mers la culcare.

— Asta să n-o crezi vreodată, i-am răspuns.

Ea a oftat.

— Atunci, dacă vrei s-o faci, fă-o în seara asta, mi-a spus. Mă bate gândul că

mâine va fi prea târziu.

Şi aşa am făcut. La două ceasuri după miezul nopţii. După planul făcut împreună, de mine şi de el. Cu singura schimbare că, în ultimul moment, când i-am zărit trupul scăldat în sânge (nu mi-am închipuit niciodată că trupul unui bătrân putea avea atâta sânge), buimac fără să ştiu nici eu de ce, i-am spus unuia dintre oamenii mei să scoată cadavrul din castel.

— Unde să-l duc? m-a întrebat el.

Mi-am amintit de un canal de irigaţii, plin cu apă şi noroi, la două mile de castel… Spre ziuă, gândul că leşul lui nu mai e în castel şi că, în plus, apa îl umflase şi-l albise, mi-a dat un soi de linişte.

Mai apoi s-a petrecut mai mult sau mai puţin ceea ce s-a bârfit prin hanuri şi ce a scris pehlivanul de Will Hampton în drama lui. Dimineaţa, deşi cadavrul nu mai era, toţi au aflat ce se întâmplase. (Era ciudat, într-adevăr, că absenţa cadavrului nu a trezit speranţa că regele putea fi încă viu şi să se târască pe undeva.) Îngroziţi, oamenii se învârteau în jurul aşternuturilor însângerate. Văzând spaima pe care o trezea imaginea patului plin de sânge, mi-am spus că un cadavru dispărut este mai înspăimântător decât trupul hăcuit…

Găsirea leşului în canal, spre amiază, nu a schimbat nimic. În vreme ce eu îmi pusesem atâtea speranţe în acea mutare a cadavrului. Din ziua aceea au trecut cincisprezece ani, dar toate orele, ca să nu spun minutele, mi le-am rânduit statornic în minte: sosirea căruţei cu cadavrul regelui şiroind de apă şi noroi, urletele gărzilor lui în timpul torturii, făcliile nopţii care-şi proiectau umbrele pe ziduri.

Încruntat, şedeam deoparte rozându-mi unghiile. Ce bine că am dus cadavrul departe, îmi spuneam. Să-l fi dus încă şi mai departe. O sută, o mie, două mii de mile… Dar cum s-o fi făcut? Scoţia, naiba s-o ia, n-are deşerturi.

Atunci încă mai credeam, eu şi soţia mea, că mutarea cadavrului în timpul nopţii va sluji la ascunderea adevărului. Dar n-a fost să fie aşa.

Toate acestea le rememoram, împreună cu doamna mea, în după-amiezile reci de iarnă în jurul sobei, care ne încălzea din ce în ce mai puţin. Acum, că ea a murit, le repet pentru mine, fără să-mi pese că mă aud servitorii.

De când m-a lăsat doamna mea m-a chinuit singurătatea, care, mai ales în ultimul an, a devenit insuportabilă. Frumoasa şi deşteapta mea doamnă, care, în mod josnic, în drama acelui aventurier, apărea ca principalul instigator al crimei. O, Doamne, ce plăsmuiri poate înşira pana acelui pretins dramaturg!

Totuşi, acum îmi pare rău că, în culmea nervilor, am rupt manuscrisul dramei. Aş fi vrut s-o mai citesc o dată, mai ales pentru câteva fraze foarte ciudate… Cel puţin, să nu-l fi ucis pe autor. Dacă l-aş fi avut în temniţă, aş fi coborât într-o noapte în celulă şi i-aş fi spus: Mai scrie o dată mizeria aia a ta.

Unele fragmente din dramă erau într-adevăr ciudate, dar mi le amintesc foarte vag. În primul rând, pentru că a trecut mult timp de când a fost luat manuscrisul, şi apoi pentru că l-am citit dintr-o suflare, cu ochii holbaţi de furie. Aşa că mi-l amintesc cu greu, ca prin ceaţă.

Mi-aduc aminte că în el se povesteşte despre fantoma lui Duncan, care-mi apare în faţă. Este adevărat că la câteva ospeţe oficiale am avut năluciri, dar asta n-am spus-o nimănui, nici măcar doamnei mele. Atunci, cum e posibil ca şarlatanul de Will Hampton să afle ceea ce şi eu încercam să uit?

— Nu trebuie să-l blestemi aşa, îmi spunea ea uneori. Nobila, generoasa mea doamnă, cea care ar fi trebuit să-l urască din rărunchi pe cel care, fără nici un drept, îi ponegrise numele. Nu trebuie să-l blestemi, îmi spunea, căci, la urma urmei, în drama lui, de la început pân-la sfârşit îţi arată atâta compasiune.

— Aşa crezi tu?

— Sunt foarte sigură. Ba chiar acesta a fost şi motivul pentru care te-am îndemnat să nu rupi manuscrisul şi nici să nu-l ucizi pe autor. Dar tu ai fost atât de mânios, că n-ai fi ascultat de nimeni.

— Asta e adevărat.

Aşa discutam în lungile după-amiezi de toamnă. Din ce în ce mai des ne aminteam (ea mai mult decât mine) fragmente din drama distrusă. Una dintre scenele care ne-au uluit mereu era aceea a vrăjitoarelor. Will Hampton trebuie să fi fost chiar el bolnav de nervi, ca să-şi imagineze asemenea scene. În nici o altă dramă jucată la teatru n-a existat ceva atât de înfricoşător. Cum de-i trecuse lui prin cap şi ce înţeles să fi avut coşmarul acela? Mi le aminteam una după alta şi nu eram în stare să judec dacă sinistra lor uvertură mă uşura oarecum sau îmi încărca şi mai mult conştiinţa.

Într-o zi vorbeam tocmai despre asta, când mi-a trecut ceva prin minte.

— Ia stai, am strigat brusc. O, Doamne, ne batem capul cu ceva atât de simplu. Vrăjitoarele… îmbrăcate în zdrenţe… sunt John Tendler, omul meu infiltrat în cercul lui Duncan, cel care mi-a trimis de două-trei ori un mesager îmbrăcat ca o bătrână cerşetoare.

— Chiar aşa? Nu mi-ai spus niciodată…

— Era un detaliu mărunt… Apoi, aşa de mult m-au şocat veştile trimise, încât orice altceva mi s-a părut banal.

În vreme ce vorbeam, am observat că ea mă privea ţintă, ca omul care e convins că celălalt mai are multe de spus.

— Mesagerul lui John Tendler, am continuat eu. Înveşmântat ca o cerşetoare zdrenţăroasă… Îmi amintesc foarte bine şi locul în care ne-am întâlnit… E o ţarină pustie dincolo de vechea biserică… Acolo am auzit prima dată ce-mi pregătea Duncan… Totul e foarte clar… Dar ceea ce nu reuşesc să pricep nici în ruptul capului este cum a aflat Will Hampton toate astea… Eu n-am spus nimic… tu la fel, nu?

— Poate că a vorbit John Tendler sau mesagerul…

— Aşa crezi?

— E singura variantă. Unul din cei doi…

— Se poate. Mie nu prea mi-a păsat dacă-şi ţin sau nu gura. La urma urmei, a fost un secret care, cât timp a fost în viaţă, era treaba lui Duncan să-l păstreze… Dar acum… hm, dacă John Tendler ar mai trăi, acum nici nu mi-ar mai păsa dacă

ar lătra pe ici, pe colo, nu? Şi, dacă aş sta să analizez bine treaba, chiar mi-ar conveni să spună tot ce ştie… Doar că nu mai e printre noi.

— Poate că mai trăieşte mesagerul.

— Mesagerul? Ăla îmbrăcat ca o cerşetoare zdrenţăroasă? Păi cine ştie cine e ăsta? Doar John Tendler ştia… Eu, chiar să-mi iasă în faţă, nu l-aş recunoaşte, aşa de urât se boise pe faţă.

— A, da…

După asta, am observat că ori de câte ori deschideam discuţia despre vrăjitoare, avea în privire o urmă de regret. Într-o zi, m-a întrebat în şoaptă, aproape cu blândeţe:

— Michael, tu eşti sigur că te-ai întâlnit chiar cu mesagerul lui John Tendler…?

— Cum?

Ea mi-a mângâiat mâna înainte de a-mi răspunde.

— Este adevărat, sau toate astea ţi le-ai imaginat?

Eu (cum mi-a povestit chiar ea mai apoi) m-am albit la faţă şi am reuşit cu greu să rostesc printre dinţi:

— E absolut adevărat. Şi dacă tu, regina mea, nu crezi, hai să mergem chiar acum acolo.

— Nu, te cred pe de-a-ntregul.

— Să mergem acum, să nu pierdem nici o clipă.

— Michael, te rog!

— Să vii tu, să vină toţi cei care se îndoiesc, auzi? Să vină toţi, gărzi, curteni, preoţi!

— Nu striga. Ne aud servitorii.

— N-au decât. Să afle întreaga lume că pe Macbeth nu-l crede nici propria-i soţie!

Ea a început să plângă în pumni.

Chiar şi acum, după atâţia ani, mi se strânge inima când mi-amintesc suspinele ei din ziua aceea. Nu ştiu de ce, dar, după moartea ei, cel mai des îmi revine în amintire discuţia aceea despre vrăjitoare.

Într-o zi (era o zi friguroasă, mohorâtă ca azi) m-am urcat pe cal şi am mers spre ţarina aceea. Când am ajuns acolo, le-am spus gărzilor să mă lase singur. Câmpul unde-l întâlnisem odinioară pe trimisul lui John Tendler părea mai trist ca atunci. O ploaie sâcâitoare şi monotonă uda tufişurile mărunte şi pietrişul. Am privit îndelung în direcţia de unde s-a ivit atunci femeia zdrenţăroasă. O aşteptare ciudată mă făcea să nu-mi iau ochii dintr-acolo. Ba chiar am avut impresia că-i aud în spate paşii şi m-am întors într-o clipită. Dar era, se pare, zgomotul făcut de o creangă uscată.

În vreme ce stăteam aşa nemişcat în ploaie, mi-am amintit iar cuvintele răposatei mele doamne: „Nu cumva ţi-ai imaginat toate astea?“ şi, pentru prima oară, m-am întrebat dacă într-adevăr îl întâlnisem pe trimisul lui John Tendler sau toate acestea erau fructul imaginaţiei mele.

O, Doamne, mi-am spus, ia-mi toate îndoielile astea nebune… Uite tufişurile, două lipite unul de altul, al treilea, mai departe. Iată şi piatra aceea spartă, înfiptă drept în pământ şi, în dreapta, copacul pe jumătate uscat. Ţin minte foarte bine totul.

Stăteam aşa să mă liniştesc, dar o voce interioară îmi spunea: A fost aici, într-adevăr, şi nu doar o dată, ci de mai multe ori, dar nu asta e important. Important e dacă trimisul lui John Tendler a venit într-adevăr la întâlnire în această fundătură şi, dacă a venit, ţi-a spus chiar acele cuvinte sau…

Dacă John Tendler ar mai fi trăit aş fi alergat la el într-un suflet pentru a-l pune să repete toate dovezile necredinţei lui Duncan. Din păcate, trebuia să mă mulţumesc să le macin doar în creierul meu ostenit.

Pe când mă întorceam, am încercat să rememorez discuţiile mele cu John Tendler sau, mai precis, singura mea discuţie cu el, pentru că mai apoi, din motivele bănuite, el a evitat întâlnirile directe cu mine. (Duncan nu te iubeşte, asta e foarte clar. Motivul? O, da, asta e uşor de ghicit. Ca pentru orice tiran, primul motiv a fost invidia. Suspiciunea vine mai apoi, pentru a justifica crima. Ce trebuie să faci? Să deschizi ochii, domnul meu. Deocamdată ăsta este primul sfat pe care ţi-l pot da. Pentru celelalte, o să-ţi trimit veşti. Omul meu o să vină îmbrăcat ca o cerşetoare bătrână, care murmură cuvinte sau versuri confuze.)

Înainte de sosirea lui Duncan, John Tendler a reuşit să-mi trimită un răvaş: „Atenţie la oaspete, domnul meu. Oricum, o să-ţi mai trimit veşti.“

Zile întregi am aşteptat venirea mesagerului travestit în cerşetoare. Ardeam de nerăbdare să aflu ce avea de gând să facă Duncan sosit în ospeţie. Bănuieli dintre cele mai groaznice mă bântuiau. Dar, la naiba, omul nu mai venea. Soţia mea stătea ca pe ghimpi la fel ca mine, dacă nu şi mai şi. Ca să nu-i sporesc neliniştea, nici nu i-am spus când am început să mă duc singur la vechea bisericuţă, unde duminica se adunau hoţii, milogii şi cerşetoarele… Erau câteva care chiar vorbeau în dodii… Nici eu nu mă simţeam bine… Cred că am vorbit cu una dintre ele… Încercam să nu-mi scape nici una dintre bălmăjelile ei… dar erau atât de vagi… absolut confuze, cum mă avertizase John Tendler… În plus, nici eu nu eram foarte lucid, din cauza insomniei şi exasperării… Am reuşit s-o iau deoparte şi să-i spun în două rânduri: Acum suntem singuri, vorbeşte clar… Dar ea a continuat să bată câmpii… probabil aşa i se poruncise… Vorbea despre un cazan negru care fierbea… Nu se înţelegea ce voia să spună, totuşi eu am priceput sensul: se pregătea ceva rău, o crimă în somn, trădare cumplită… Cu speranţa că-mi va vorbi mai clar, i-am spus că o voi aştepta peste două zile în hăţişul din spatele bisericuţei… Şi chiar am aşteptat-o acolo, în ziua aceea… ore întregi… în timp ce-mi simţeam mintea rătăcită, rătăcită…

Destul! am strigat tare, spre uimirea gărzilor, şi am dat pinteni calului. N-am să mă mai gândesc la asta. Ducă-se la naiba umbrele trecutului. Eu însumi mă apropiam de tărâmul umbrelor şi n-aveam de ce să mă tem de ele. În curând, chiar eu îi voi îngrozi pe alţii, dar nu ca rege, ci ca fantomă. Gândul acesta, în chip ciudat, m-a liniştit. N-aveam de ce să-mi bat capul cu amănuntele celor

întâmplate cu cincisprezece ani în urmă. Important e că Duncan a încercat să-mi facă felul, iar eu am reuşit să-i fac ceea ce voise să-mi facă el mie. Asta era esenţa poveştii. Celelalte erau nişte banalităţi.

Uşurat, m-am aşezat pe terasă şi, ca de obicei, am început să răsfoiesc informarea despre evenimentele zilei. Apoi raportul poliţiei secrete despre bârfele din târg. Acesta mă atrăsese mereu, dar mai ales în ultimii ani, de când reîncepuseră să apară zvonurile despre uciderea lui D. Raportul acela devenise pentru mine atracţia zilei. Ştiind asta, şeful poliţiei îl îmbogăţea zilnic, adăugându-i discuţiile notate de spionii lui pe ici, pe colo, scrisorile cenzurate, bârfele puşcăriaşilor, mesajele anonime etc.

Ciudat era că unele dintre zvonuri coincideau cu ceea ce scrisese Will Hampton în drama lui. Aşa, de exemplu, în afară de fantoma lui Duncan, care nu lipsea în nici una dintre bârfe, începând cu cele ale ducesei de York şi până la bâiguielile beţivului Dan Chiver, de la Taverna Podului, se mai vorbea din când în când despre petele de sânge pe care răposata mea soţie le avea pe mâini. Îmi aduc aminte că şi asta era în drama lui Will Hampton, ba chiar îmi amintesc şi un vers: „Eu: Duceţi cadavrul în Canalul Înecaţilor. Ea: Va spăla, oare, sângele, apa din acel canal?“ Iar într-o scenă ulterioară (îmi amintesc că aceasta era una dintre cele mai sumbre scene, şi biata mea soţie, oricât a încercat să-şi ţină firea, la sfârşitul lecturii era albă la faţă ca hârtia) deci, într-o altă scenă, doamna mea îşi spăla mâinile, pentru că i se părea că pe ele mai are încă acele blestemate pete de sânge.

Bârfele susţineau mai mult sau mai puţin acelaşi lucru: că soţiei mele, brusc, în timpul cinei, când dansa sau tricota, i se umpleau mâinile de pete de sânge, pete pe care nu le putea spăla nici un săpun din lume.

Hm, cât de departe poate ajunge fantezia oamenilor. În realitate, cu un an înainte de a muri, îi apăruse pe mâini o boală de piele, pe care medicul ei a încercat în zadar să i-o vindece. Eu mă cutremuram văzându-i frumoasele mâini unse cu alifii sau înfăşurate în faşe. În timpul unei recepţii, vrăjitoarea aia, ducesa de York, nu şi-a luat ochii de la ea şi a găsit o ocazie s-o întrebe: Cum aveţi acum mâinile, Maiestate? Am auzit că v-au apărut nişte pete…

Ţin minte că doamna mea a rămas perplexă. Tot atunci, sau poate mai târziu, încercând s-o consolez pentru ce s-a întâmplat, i-am sărutat bandajele şi am încercat să i le trag la o parte pentru a-i vedea pielea. Dar ea şi le-a smuls cu înfrigurare şi cu multă furie în glas, cum n-o mai auzisem niciodată, mi-a spus: Și tu crezi că am pe ele sângele lui Duncan?

Sărmana de ea! Cum s-ar părea, chiar de atunci a început să se bârfească despre petele de sânge de pe mâinile ei… Poate că ea însăşi i-o fi povestit despre coşmarul acesta vreunei prietene pe care o credea credincioasă, devenind ea însăşi sursa răului.

Mi-am stors mintea adesea, dar n-am reuşit să înţeleg dacă zvonurile au existat încă de atunci, iar Will Hampton, dovedindu-se mai abil ca poliţia mea secretă, a reuşit să le adune şi să le includă în drama lui, sau drama aceea, după

ce a fost distrusă, s-a multiplicat în mii de bârfe.

Convins că se mai găsesc pe undeva copii ale piesei lui blestemate, am făcut orice pentru a le găsi, dar degeaba. Spionii mei le-au căutat şi-n gaură de şarpe, în hrube secrete, pivniţe şi bisericuţe, dar nu le-au găsit. Şi ce n-au descoperit în timpul acestor percheziţii! Manuscrise rare, descrieri de orgii neruşinate, mesaje cumplite, legături şi vicii ascunse, nebunii pe care nu le suportă hârtia. Unele dintre piesele găsite erau comedii, altele, plicticoase, dar nici una n-avea nimic în comun cu piesa lui Will Hampton.

Şi totuşi îndoiala că era pitită undeva şi aştepta un moment mai potrivit pentru a ieşi la iveală nu mă părăsea. Şi dacă nu ea, măcar o surată a ei sau o mlădiţă a acestei poveşti nesfârşite. În cazul acesta, ar trebui să fiu complet idiot ca să nu înţeleg că ar fi peste puterile mele s-o interzic. Dacă gura lumii susţine că trebuie să existe o dramă despre mine, nici o forţă pe lume, şi cu atât mai puţin eu, nu va fi capabilă s-o oprească. Singurul lucru pe care pot să-l fac este să caut ca atunci când drama va fi gata de pus în scenă, pe afişele ei, în locul autorului, oricare ar fi el, să fie scris numele regelui Duncan, ca adevăratul ei creator.

CAPITOLUL AL CINCISPREZECELEA

Capitala s-a umplut brusc de studenţii întorşi din China. La început, cei de la facultăţile umaniste, după care toţi ceilalţi s-au năpustit în cafenelele şi restaurantele din Tirana, cu un entuziasm nemaivăzut. Şi pentru că au fost rechemaţi la cererea guvernului chinez, care, în nota lui, explica motivele principale ale gestului, care aveau de-a face cu purtarea incorectă cu fetele chineze, întregul eveniment a căpătat o coloratură deosebită, care le-a dat o aură nobilă, puţin de cuceritori, puţin de Don Quijote, doldora de mici mistere, în majoritatea lor încântătoare.

Poveştile lor, care chiar şi fără exagerările şi completările datorate distanţei, erau destul de ciudate, circulau acum din om în om. În fiecare zi, dintre ei se iveau fel de fel de eroi şi ai fi putut spune despre fiecare că el e cel de la care plecase faimoasa notă chineză. Erau unii care, pentru că făcuseră cu ochiul unei fete chineze, provocaseră convocarea ambasadorului albanez la Ministerul de Externe, alţii care apăreau frecvent în note oficiale, ca să nu-i mai pomenim şi pe cei care pricinuiseră adevărate drame, cum era sarcina unei fete chineze, despre care, din fericire, n-avea să se afle decât peste patru-cinci luni, atunci când relaţiile vor fi fost, cu siguranţă, rupte complet.

Oamenii ascultau zâmbind toate acestea, mai ales cei care în anii ’60 fuseseră studenţi în Uniunea Sovietică şi în celelalte ţări socialiste şi care-şi întrerupseseră studiile din aceleaşi motive. Ehei, în vremea aia a fost altceva! spuneau ei gânditori. Existaseră, într-adevăr, şi istorioare comice, precum cea a studentului albanez de la Sofia, care, fără a anunţa pe nimeni, îşi abandonase studiile şi ajunsese să fie ales vicepreşedinte al unei cooperative într-un sat bulgăresc, în vreme ce familia îl ştia la universitate, iar ambasada albaneză îl căuta peste tot, dar astea erau cazuri rare. În general, poveştile de atunci erau acoperite cu un văl de tristeţe. Nu fără o urmă de mândrie, foştii studenţi din anii ’60 începeau să-şi depene propriile amintiri, în vreme ce studenţii veniţi din China, ascultându-i, aşteptau cu nerăbdare partea aceea la care aveau să se tăvălească de râs. Nu pricepeţi că nu e nimic de râs în poveştile astea? încercau să le explice ceilalţi. Căci, dacă e să vorbim drept, nu prea ne venea să râdem când ne despărţeam de frumoasele rusoaice. Dar „chinezii“ nu reuşeau să înţeleagă cum puteai fi trist în

asemenea situaţii şi abia aşteptau să-şi înceapă poveştile lor groteşti. Aşa de mult au circulat în zilele acelea istoriile studenţilor reveniţi în cele două epoci, încât au apărut şi câţiva bătrânei care studiaseră, cu jumătate de secol în urmă, în Europa Centrală şi care au început să-şi depene propriile amintiri, nişte poveşti decolorate, prăfuite, cu pensiuni în care locuiseră şi vreo fată a gazdei, o *fräulein* cinstită, modestă, cu o partitură muzicală pusă pe pianul închiriat.

Nou-veniţii râdeau ţinându-se cu mâinile de burtă. Erau, într-adevăr, bucuroşi că-şi întrerupseseră atât de brusc studiile într-o ţară aşa de plicticoasă. În veselia generală, unii dintre ei s-au logodit chiar în primele două săptămâni cu fetele pe care le ştiau dinainte, dar pe care şederea îndelungată în China le făcuse mai frumoase şi mai râvnite ca până atunci. Alţii s-au încurcat cu fete cunoscute la repezeală şi care, ameţite de aceşti cavaleri veseli abia veniţi, şi-au rupt de dragul lor vechile relaţii.

Toate acestea aduceau o nuanţă comică în cronica încordării continue a relaţiilor albano-chineze după moartea lui Mao şi arestarea soţiei lui. Albanezii se despart de o veche prietenie cu zâmbetul pe buze, scrisese, parafrazând o zicere a lui Marx, un ziarist străin. Puţin mai jos, după ce amintea proverbul „Cine râde la urmă râde mai bine“, îşi încheia textul cu următoarele cuvintele: Cine oare va râde la urmă în toată povestea asta?

*

Silva se trezi câteva clipe, dar liniştea pe care i-o dădea obrazul bărbatului afundat în pernă o făcu să adoarmă la loc. Se luminase de mult de ziuă, dar ea se trezise şi adormise de câteva ori la rând, ca şi când ar fi vrut să trăiască iar şi iar bucuria întoarcerii lui acasă.

Să mai stau puţin în pat, îşi spuse, trezindu-se de-a binelea. Încerca să-şi amintească un vis: câţiva şerpi îngheţaţi, ieşind din zăpadă… Dar nu, nu fusese vis. Erau lucruri pe care el reuşise să i le povestească printre mângâieri. Şerpii îngheţaţi ieşiseră din zăpadă cu puţin timp înainte de marele cutremur. Acum, în toată China nu se mai şuşotea decât că seismul anunţase moartea lui Mao. Iar pe Jiang Qing o arestaseră la miezul nopţii…

Ea îi privi chipul şi-i păru obosit. Când era mică credea că toate gândurile omului se cuibăresc acolo. Îl sărută uşor, ca să nu-l trezească, şi se ridică din pat.

Fata plecase la şcoală. Silva puse de ceai pentru amândoi, apoi, văzându-l că nu se trezeşte, îşi zise să-i lase un bileţel. „Ai ceaiul pe sobă. Ne vedem la prânz. Te sărut.“

Ieşind pe stradă, văzu că e unsprezece. Şeful îi spusese că poate întârzia oricât în ziua aceea, totuşi ea grăbi paşii. Toate instituţiile, din cauza situaţiei cu China, lucrau cu program prelungit.

Bătea un vânt rece. În fugă, privi vitrinele magazinelor. Ultima scenă a dramei acolo se va juca, spusese într-o seară un cunoscut. Îşi aminti părul lui Gjergji pe pernă, îşi imagină fericirea care o va întâmpina la prânz şi simţi cum

zboară de bucurie.

La birou, Linda şi şeful păreau mai serioşi ca de obicei. Ar fi preferat aluziile lor, aşa cum se întâmplase data trecută, decât liniştea aceea.

Imediat află şi motivul: din minut în minut se aştepta o şedinţă urgentă la ministru şi, ca de fiecare dată în asemenea situaţii, şeful se certase cu Linda.

*

O jumătate de oră mai târziu, şeful se întoarse în birou cu o figură preocupată. Şedinţa de la ministru fusese scurtă şi tocmai la asemenea şedinţe se făceau şi criticile cele mai aspre. Dar neliniştea de pe chipul lui era de altă natură.

— Ascultaţi puţin, zise, după ce-şi luă locul pe scaun. După cum vă închipuiţi, situaţia în economie e proastă, mult mai proastă decât ne-am fi imaginat.

Cu o voce tărăgănată, ostenită, repetă ceea ce spusese ministrul. Acum, când se adunau datele, reieşea că pagubele după plecarea chinezilor erau mai mari decât se prevăzuse. A fost o ruptură rece, produsă după un plan precis, înaintea căreia orice neînţelegere părea o joacă. Şi toată situaţia aceasta se combina cu alte dificultăţi neprevăzute. Chinezii anunţaseră că marele baraj din nord risca să se surpe în caz de cutremur, ceea ce produsese nelinişte în Iugoslavia, căci barajul nu era departe de graniţă. Toate acestea se suprapuneau, pare-se nu întâmplător, cu pierderile din petrol. Informarea trimisă Biroului Politic descria câmpurile petrolifere ca după un bombardament. Zeci de puţuri abandonate, utilaje şi tuburi aruncate peste tot, ruginite şi împrăştiate, pierdute prin noroaie.

— Vor fi trimise echipe oriunde au lucrat sau mai sunt încă chinezi, a continuat şeful. Chiar tovarăşul ministru va merge. Apoi i se adresă Silvei: Ştiu că ai vrea să mai rămâi, dar n-avem ce face, trebuie să mergem împreună la combinat.

Silva ridică din umeri ca pentru a spune: Asta e.

— Când? întrebă încet.

— Cel târziu mâine sau… maximum poimâine. Tu, Linda, vei rămâne la birou.

Cele două femei schimbară o privire cu subînţeles. Silva încercă să-şi imagineze ce ar fi trebuit să facă în seara aceea, aşa încât Gjergji şi Brikena să-i simtă cât mai puţin lipsa. În afară de asta, avea încă o mie de mărunţişuri de terminat, dar refuză să se mai gândească la ele, căci ştia că, uneori, gândul la ceea ce avea de făcut o obosea mai mult ca treaba în sine. Ah, trebuia să-i mai amintească lui Gjergji de textele lăsate de Skënder Bermema. Căci nu-şi putea imagina un timp mai prielnic de a le citi decât acela.

*

A doua cafea băută la cantina muncitorească nu-i alungă Silvei senzaţia unui

nod în gât, senzaţie creată de ziua aceea gri, la care-şi aducea contribuţia şi fumul care se ridica din furnal. Parcă se alimentau una pe cealaltă, iar neliniştea se simţea peste tot. Se spunea că furnalul făcuse zgură foarte repede după prima aprindere. Se zvoneau şi alte lucruri, mult mai grave, fără să se ştie cine şi de ce le răspândise. Exista pericolul răcirii şi blocării topitoriei. Dacă s-ar fi întâmplat asta, furnalul construit cu atâta caznă putea fi considerat pierdut. Nu mai rămânea altceva de făcut decât să fie aruncat în aer. Căci să încerci să topeşti materialul întărit din el semăna cu încercarea de a trezi un cadavru. Focul e sufletul lui, spusese un metalurg. Dacă s-a stins, poţi să-l jeleşti ca pe un mort.

— Chinezii, zise şeful arătând cu capul spre curtea uzinei, dar în şoaptă, ca şi când ar fi rostit o formulă secretă: Se spune că se pregătesc de plecare.

Silva urmări o vreme grupul lor, care străbătea cu paşi mici curtea înnegrită de praful de cărbune. Culmea e că-i păreau altfel decât în alte dăţi. Străini, dar cu stăpânirea de sine pe care o au cei care se despart luând cu sine un secret.

În realitate, se spunea, ar şti metoda deblocării furnalului, dar nu vor s-o dezvăluie. Totuşi, spre surprinderea ei, Silva nu-i ura. Poate că plecarea lor, pentru care Silva simţea o undă de recunoştinţă, era motivul. Avusese senzaţia că destinul avea să-i ţină pentru totdeauna aici. N-au decât să plece, îşi zise, apoi lucrurile se vor aranja de la sine.

Ieşind de la cantină, Silva îl zări pe Viktor Hila.

— Viktor! strigă ea şi-l îmbrăţişă. M-am interesat de câteva ori de tine. Ce faci?

— Ei, bine, făcu el.

Avea ochii injectaţi de oboseală.

— L-am văzut, într-o zi, la aeroport, pe chinezul tău, zise ea. Urca în avion să plece.

— Da? zise el indiferent, iar Silva simţi că nici el, şi nici chiar ea, care deschisese discuţia, nu mai avea chef să râdă, ca atunci, pe seama piciorului călcat.

— Unde lucrezi acum? îl întrebă Silva.

— La deblocarea furnalului. Suntem o echipă mixtă.

— Furnalul chiar s-ar putea bloca? întrebă ea.

Viktor zâmbi.

— Toţi întreabă asta. Şi toată lumea confundă formarea zgurii cu răcirea, zise el. Dar asta n-are importanţă. Important e că furnalul e într-o stare proastă.

Silva îl văzu schimbându-se la faţă.

— Asta e, o să-l deblocăm neapărat, chiar dacă…

Ce? ar fi vrut să-l întrebe ea. Chiar dacă ce? Dar el îi întinsese deja mâna:

— Plec, Silva. La revedere!

— La revedere, Viktor!

Grăbindu-se să-şi ajungă din urmă colegii, Silva înţelese că sentimentul de deşertăciune pe care-l avusese în zilele acelea se amplificase brusc după întâlnirea cu Viktor Hila. Oare de ce, se întreba singură, dar la un moment dat i

se păru că ştie: vorbiseră despre piciorul chinezului fără să se mai amuze. Lipsa dorinţei de amuzament arăta ceva mult mai profund. Ceva se dereglase într-adevăr în mersul evenimentelor.

După-amiază târziu, întorcându-se împreună cu ceilalţi la hotel, ea încă mai simţea nodul acela în gât. În camera de hotel rămase o bucată de vreme aşezată pe colţul patului, cu palmele împreunate pe genunchi. Gândurile şi le simţea încetinite, blocate. Uite, tot aşa se simţise şi Gjergji în camera lui de hotel din China. Of, făcu în sinea ei. Acum, orice îi amintea de ţara aceea o întrista.

Ce treabă am eu aici, îşi zise, ce treabă am cu ei… Şi, ca şi când s-ar fi aflat la mii de kilometri depărtare, dorul de casă, de strada pe care păşea zilnic, ba chiar şi de biroul ei o săgetă brusc.

*

În prima dimineaţă la muncă după plecarea şefului şi a Silvei, Linda simţi un tremur uşor. Înainte de a se aşeza la birou, puse mâna pe calorifer, dar observă cu uimire că era fierbinte. Totuşi, senzaţia de frig o cuprindea din ce în ce mai mult. Simţea o apăsare continuă sub coaste, o lipsă de aer şi când, la primul ţârâit al telefonului, ceva i se strânse în piept, înţelese că e neliniştită.

Cu o nerăbdare evidentă îi spuse bună ziua interlocutorului şi, după ce puse receptorul la loc, îl atinse încă o dată cu mâna ca nu cumva să fi rămas conectat. Îşi aminti că face această mişcare ori de câte ori aştepta un apel. Prostii, îşi spuse. Era foarte naivă, la fel ca o liceană, sperând că el ar fi putut să o sune. În plus, chiar dacă ar fi telefonat, ce-ar fi putut ieşi din asta?

De când Silva o prezentase lui Besnik Struga, nu-l întâlnise mai deloc şi nici nu discutase cu el, dacă nu punem la socoteală momentele când bărbatul o căutase pe Silva. Nu-şi ascundea că-l place, şi încă mult de tot. Nu era ceva de mirare şi nici neobişnuit să se gândească la el, dar erau nişte gânduri vagi, trecătoare, care se pierdeau uşor, pe care le abandonai la fel de uşor pe cât le abordai. Crezuse că lucrurile vor rămâne aşa, ca o acuarelă trandafirie, o satisfacţie vagă ce-ţi promite o posibilă fericire. Trăiau în acelaşi oraş, într-o zi se vor întâlni cu siguranţă… Gândul nu mergea mai departe, se înfiripa tandru, pentru a se întoarce apoi descătuşat şi liber.

Aşa-şi închipuise, dar uite că-n dimineaţa în care a deschis uşa biroului pustiu, a simţit că ceva se schimbase. Culmea e că nu o distra gândul că ar fi putut glumi cu colegii care l-ar fi putut căuta la telefon pe şef (Cu tovarăşul Dëfrim? Sunt tovarăşa Dëfrim etc.). Va suna telefonul, îşi zise, şi poate că va fi el, căutând-o pe Silva. Şi ce dacă, îşi spuse ca o ultimă tentativă de apărare, dar imediat simţi că e inutil. O clipă rămase aşa, blocată, până ce în liniştea aceea i se păru că aude ţârâitul telefonului. Şi odată cu sunetul acela imaginar simţi că posibilitatea întâlnirii cu el iese din domeniul visurilor şi devine o fărâmă de viaţă. Dacă el o plăcuse, aşa cum simţise, şi dacă, aflând că Silva nu e la serviciu, va prelungi discuţia cu ea şi pe urmă, printre altele, aşa, de la sine, într-o doară,

o va întreba cum îşi petrece după-amiezile…

Linda se ridică, se apropie de fereastră şi începu să urmărească agitaţia din zona ministerelor. Un fragment de melodie, fără început şi fără final, mai curând un tra-la-la inventat de ea, îi însoţea melancolic gândurile.

De când deschisese uşa biroului simţise că perioada aceea de nesiguranţă a relaţiei ei cu Besnik Struga luase într-adevăr sfârşit şi altceva îi lua acum locul. Era prea devreme să-i spună suferinţă. Era ceva încă blând, aproape la fel de moale ca obrazul unui copil, dar ce ar fi putut să treacă în extrema cealaltă.

Cineva bătu în uşă. Fără să întoarcă privirea, Linda simţi că e Simon Dersha.

— Telefonul e defect? întrebă ea.

El o privi o clipă. În ultimul timp purtase celebrul său costum albastru şi Linda ar fi glumit din nou cu el dacă ar fi fost într-o altă zi. Mirat că ea nu râde, el continua s-o privească fix, iar Lindei i se păru că pe chipul lui zăreşte o suferinţă adâncă. Era posibil să n-o fi observat până atunci?

— Simon, ce ai? îl întrebă cu un sentiment de vinovăţie.

El, ca şi când nu aşteptase decât asta, clătină din cap disperat.

— Nu mi-e bine, răspunse cu voce scăzută.

Linda plecă de la fereastră.

— Ce ai? Ce s-a-ntâmplat? ca şi când ar fi vrut să-i zică: Poţi să-mi spui cum aş putea să te ajut?, dar el, de parcă i-ar fi anticipat întrebarea, făcu din cap semn că nu şi ieşi trăgând uşa în urma lui.

Ciudat, îşi spuse Linda şi i se făcu ruşine de ceea ce îndrăznise să numească, cu puţin timp înainte, suferinţa ei, şi care acum i se părea o bagatelă. Eliberată brusc din starea de blocaj, cu un fel de grabă, de teamă ca aceasta să nu-i revină, Linda se aşeză la biroul ei şi începu să lucreze, în vreme ce Simon Dersha, repetându-şi mereu „Mi-e rău, mi-e rău“, se aşezase şi el la biroul său din încăperea alăturată, dinaintea unui vraf de pagini pline cu scrisul lui pieziş.

De o săptămână întreagă tot încerca să-şi scrie autocritica, pe care nu numai că nu i-o ceruse nimeni, dar nu ştia nici unde şi în faţa cui s-o citească, s-o prezinte ca document sau s-o trimită cu poşta. În realitate, nici nu se gândise la asta. Important i se părea s-o facă, apoi cui să i-o citească, ministrului, în biroul acestuia, într-un fotoliu comod, sau în sala tribunalului, asta nu mai avea importanţă! Acesta era şi motivul pentru care stilul în care fusese scrisă era diferit de la o parte la alta, fiind când triumfalistă şi plină de paranteze despre problemele ideologice şi sociale, când cu analize psihologice ori cu întrebări şi răspunsuri de anchetă poliţienească. Ici-colo folosise citate, mai ales la începutul textului, acolo unde vorbea despre originea şi situaţia lui socială şi, de două ori pe aceeaşi pagină, citase opera lui Engels *Originea familiei, a proprietăţii private şi a statului*. Mai apoi, acolo unde pomenea despre apropierea de ministrul adjunct, cel care-l nenorocise, de fapt, autocritica se derula sub forma unei povestiri, unde erau descrise în detaliu discuţiile telefonice şi mai ales invitaţia la cina aceea fatală.

Chiar cina la ministrul D. era descrisă în amănunt, pornind de la stabilirea

întâlnirii cu ministrul adjunct care avea să-l ducă acolo, întârzierea acestuia cu cinci minute, drumul până la vila ministrului, apoi cina în sine, participanţii, discuţiile de acolo, care, ca să fie sincer, se aşteptase să fie mai serioase şi mai de substanţă, apoi apelul din partea conducerii de partid chiar în timpul cinei şi surprinderea pe care o observase pe chipul ministrului, după ce a pus receptorul jos.

Dar tu însuţi, chiar tu, ai fost surprins?

Cum să spun, la început, da. Normal că da. Telefona chiar Enver Hodja, nu era ceva banal. Treaba asta ar fi trebuit să ne bucure pe toţi.

Trebuia să vă bucure, aşa ai spus, nu? De ce? De ce nu v-a bucurat totuşi?

Păi, tocmai asta mă pregăteam să spun. Cum am mai spus, ministrul, deşi s-a străduit să fie calm, s-a văzut clar că după discuţie şi-a pierdut buna dispoziție. Era normal ca starea lui să ni se transmită şi nouă. Totul s-a dezumflat, toţi, începând chiar cu gazda noastră, am fi vrut ca cina să se termine cât mai repede.

Aha, aţi fi vrut ca cina să se termine cât mai repede tocmai după apelul acela, care ar fi înviorat orice cină. Iar voi… Scotoceşte, scotoceşte-ţi în conştiinţă, Simon Dersha, pentru a scoate de acolo, în afară de mâl, motivul real al şocului vostru. A? Sau propaganda străină, calomniile duşmanilor la adresa lui s-au strecurat în conştiinţa voastră? În vreme ce voi stăteaţi la masă, el se străduia, muncea pentru popor. Iar voi, în loc să vă bucuraţi auzindu-i vocea, v-aţi îngrozit. Ne-a terminat, v-aţi spus, cu siguranţă, ne-a terminat. Aşa e?

Nu ştiu ce să spun. Sunt, fără discuţie, un mizerabil.

Ai vorbit despre asta cu cineva?

Nu.

Nici atunci când ai auzit primele zvonuri despre ministrul D.?

Nici atunci. L-am căutat pe ministrul adjunct, dar nu am dat de el la telefon.

Deşi totul era descris în amănunt, partea aceasta a autocriticii era mai scurtă decât aceea în care era descrisă a doua lui vizită la ministru sau, mai bine spus, gândul de a merge pentru a-şi ajuta fratele. La fel ca şi până acolo, şi aici avea unele opinii despre detaşarea cadrelor în general, erau citate deciziile celor două plenare, apoi continua cu părerile greşite ale unora despre detaşare, incluzându-l aici pe fratele său, pe soţie şi pe el însuşi. Înainte de a descrie în amănunt deplasarea la vila ministrului (nu era uitată nici vremea rea, nici lipsa trecătorilor), avea din nou câteva rânduri despre psihologia mic-burgheză, ca urmare a izolării lui faţă de realitatea socialistă.

Şi totuşi, odată ajuns la poarta ministrului, am simţit o mustrare de conştiinţă şi un regret pentru ceea ce făceam.

Era mustrare de conştiinţă, sau frică?

Păi, cum să zic, erau amândouă. Da, da, erau amândouă.

Dar care era mai puternică, mustrarea, sau frica?

Poate asta din urmă.

Nu era doar asta?

În realitate, aşa era…

*

Mi-e rău, repetă pentru a treia oară Simon Dersha, continuând să citească. Mi-e foarte rău. Se prinsese în lectura aceea ca în colţii unei capcane din care nu mai putea să iasă. Nici nu-i trecea prin cap că autorul capcanei era chiar el şi că ar fi fost de ajuns să strângă teanc hârtiile acelea, să le arunce la coş sau să le dea foc pentru a scăpa de ele. Dar simţea că ar fi putut face orice în afară de asta. De zile întregi, hârtiile acelea deveniseră scopul vieţii lui. Erau oglinda lui, harta, analizele medicale cu toate datele necesare, formulele, cifrele, rezultatele de laborator de care depindea adevărul existenţei lui.

Cum au fost cuvintele despre ministrul D. pe care le-ai auzit?

Cum să spun? Ciudate.

Eşti sigur că le-ai auzit, sau sunt rodul conştiinţei tale murdare?

Cum să spun. Şi aşa, şi aşa.

Aha. Şi aşa, şi aşa… Fireşte că tu, fratele tău, toată familia ta mic-burgheză s-a ocupat cu fabricarea lor. Bine, să-i lăsăm pe ei, dar ţie, funcţionar într-un minister important, îţi este permis să te ocupi cu asemenea zvonuri murdare? Să ne întoarcem la ele. Ai spus că erau ciudate, ba chiar foarte ciudate.

Da, aşa erau.

Adică?

Păi cum să spun. Este o chestie vagă, tulbure, care are legătură cu nişte tancuri care trebuiau să asedieze un comitet, un comitet…

Un comitet de partid?

Da, chiar aşa.

*

După ieşirea lui Simon Dersha din birou, deși își făcuse singură reproșuri, nu trecu decât puţin timp şi singurătatea, liniştea din birou şi mai ales muţenia telefonului i-au strecurat iar în suflet neliniştea de mai-nainte. Şi poate că starea aceea s-ar fi agravat dacă nu s-ar fi apropiat sfârşitul programului, nelăsându-i timp să se afunde în ceea ce numise, fără nici o teamă, suferinţă.

În orele după-amiezii şi ale serii s-a gândit la altceva, aşa încât senzaţiile de dimineaţă au trecut uşor pe lângă ea, ba chiar a avut momente când i s-a părut că totul n-a fost altceva decât un moment de slăbiciune datorat şederii întreaga zi într-un birou pustiu. Numai că, în dimineaţa zilei următoare, deschizând uşa biroului, a înţeles că nu e aşa. A cuprins-o acelaşi tremur ca în ziua precedentă, aceeaşi nerăbdare şi aceeaşi nervozitate. Era, oare, posibil ca totul să înceapă aşa brusc, fără a-l vedea? Alte şi alte întrebări îi străbătură ca nişte fulgerări creierul. Era dragoste şi, dacă era aşa, a câta era, a doua sau chiar prima? Apoi îşi puse aceeaşi întrebare: Cum e posibil să înceapă aşa, fără un impuls, în absenţa lui?

Aşa îşi spunea, dar cu cât se gândea mai mult, cu atât mai mult se convingea că treaba aceea nu plecase din nimic, că, dimpotrivă, în tot timpul din urmă, încetişor, imperceptibil, ca pârâiaşele ce se strecoară de sub zăpadă, gândul ei se îndreptase spre el. Nu doar cuvintele Silvei îl strecuraseră în gândurile ei, ci, în general, orice avea legătură cu această nouă întâmplare, care, pentru însuşi faptul că era nouă, îi aducea în memorie ceva din trecut, deci orice avea legătură cu chinezii, respectiv cu sovieticii, ajungea în conştiinţa ei împreună cu o parte din silueta, cuvintele, gesturile sau pur şi simplu cu chipul lui. Cu mult timp în urmă visase să-l întâlnească pe bărbatul al cărui mister se împărţea între Moscova şi Ana Krasniqi, momente deja depăşite, dar, după ce-l cunoscuse, dorinţa de a-l revedea devenise insuportabilă. Ori de câte ori auzea la TV ştiri despre întâlniri internaţionale, el, în gândul ei, căpăta dimensiuni mitice. Atunci i se părea că cel pe care-l întâlnise nu era decât o umbră a lui, cea superficială, în vreme ce esenţa lui adevărată era intangibilă. Atât de mult se confunda cu momentul, încât Linda pătrunsese în farmecul lui fără a-şi da seama, fără a înţelege unde începe şi unde se termină acel moment. Şi doar acum înţelegea că începuse să-l iubească într-un fel nefiresc, oarecum rece.

Încercase să afle ceva despre fosta lui logodnică, de despărţirea care fusese la fel de misterioasă, ca multe altele din viaţa lui. I se povestise că, în urmă cu o lună, la o petrecere de logodnă, în vreme ce se discuta despre ruptura cu chinezii, ea a făcut o criză de nervi, îşi acoperise urechile şi, plângând, strigase: Destul, nu vreau să mai aud, destul, destul, vă rog. Cel care-i povestise Lindei crezuse că este o criză de moment, dar Linda a înţeles despre ce era vorba. Discuţia despre chinezi îi amintise cu siguranţă despre ruptura cu sovieticii, anul în care fusese fericită cu el, dar şi când se despărţiseră.

Mai liniştită acum, când credea că a înţeles totul, Linda aştepta să vadă ce-o să se întâmple. Deja îşi închipuia diferite variante ale discuţiei cu el. Alo, tu eşti, Silva? Nu, sunt colega ei, Linda. Aha, cred că ne-am cunoscut, dacă nu greşesc, nu-i aşa?

O, nu, făcu Linda, clătinând din cap ca pentru a şterge din amintire sfârşitul discuţiei. Era ceva banal. Nici el, nici ea nu puteau vorbi aşa.

Şi imediat, ca şi cum ar fi întors banda de magnetofon, Linda se întoarse la debutul convorbirii. Silva e în delegaţie. Aşa? (Linişte. Încordare, suspans. Se aude respiraţia lor în receptor.) Dar dumneavoastră ce faceţi singură în birou? Eu? Muncesc, oarecum… mă plictisesc. (Uite, asta e în regulă, îşi zise Linda.) Cum vă petreceţi serile? Cum? Vă întreb cum vă petreceţi serile? Aha, înţeleg… Cum să spun…

Cu un salt brusc, Linda mută scena, câteva ore mai târziu, după-amiază, la cafeneaua Flora, unde ei doi stăteau faţă în faţă. În realitate, am vrut mult să vă întâlnesc, îmi păreţi foarte simpatic. (Brr…în nici un caz, îşi zise. E prea pe faţă. Poate că ar fi fost mai bine să spună la început ceva despre Silva.) Silva mi-a vorbit despre dumneavoastră. Suntem colege de mult timp… Silva… (Şi pe urmă? Cum vom continua? I se părea că seamănă cu fetele alea speriate, care îi spun

prietenei care a însoţit-o la întâlnire: Nu pleca!) Când a venit vorba despre ruptura cu chinezii am vorbit cu Silva despre dumneavoastră. (Şi asta e bine. Ba chiar aşa ar fi putut începe, câteva fraze despre moment, cum se face de regulă în literatura de azi, când autorul sau personajele se descriu în raport cu epoca.)

Pentru că nu sunase toată dimineaţa, Linda credea că telefonul ar putea fi stricat. Se ridică de pe scaun, puse receptorul la ureche şi auzi semnalul cunoscut. Nu ştia, să se bucure, sau nu pentru asta?

Au trecut aşa patru zile. Echipa putea să se întoarcă dintr-un moment într-altul şi Linda începu să simtă un regret pentru irosirea celor o sută şi ceva de ore, care aveau să rămână, pare-se, în istoria ei sentimentală. În ziua a cincea, puţin înaintea orei două, sună telefonul cu un ţârâit care se auzi trist în biroul în care începuse să se facă frig. Stârnită de o idee stranie, creată chiar în mintea ei, că, dacă ar lăsa telefonul să sune de trei ori, orice apel avea să se transforme în apelul lui, Linda aşteptă într-adevăr al treilea zbârnâit şi, când ridică receptorul, era aproape sigură că era el. Îl apropie de ureche cu un gest calm, fără entuziasm şi, ceea ce era mai ciudat, chipul îi rămase la fel de calm chiar când îi auzi într-adevăr vocea. Doar receptorul deveni parcă ceva mai greu şi, la fel, totul din jurul ei era greu şi apăsător, ca o muzică veche într-o zi ploioasă.

Printre cuvinte fură pronunţate, într-adevăr, numele Silvei, apoi „Vă ţin minte“ şi „serile“, însă nici una dintre frazele imaginate de Linda.

Cu calm, aşa cum îl ridicase, puse receptorul la locul lui, apoi rămase o bucată de vreme nemişcată în faţa biroului, fără gânduri, dar cu un simţământ special, ca atunci când eşti în pragul unei renaşteri.

*

Ascensorul hotelului nu funcţiona şi Silva, care oricum întârziase, a trebuit să coboare scările în fuga mare. Chipurile colegilor din echipă, care o aşteptau la microbuz, erau încruntate.

— Bună dimineaţa, spuse ea. S-a întâmplat ceva?

— Au plecat chinezii, răspunse Ilirian.

Pe fereastra maşinii, Silva privea câmpul pustiu, deasupra căruia se învârteau câteva păsări cu aripi negre. Căută cu privirea la orizont fumul furnalului şi se linişti când îl zări. Într-o bună zi nu va mai fi, îşi spuse. Tot aşa li se apropie şi morţilor oglinda de gură imediat după ultima suflare.

Mişcările de pe aleile din combinat erau diferite faţă de zilele anterioare, sau poate că păreau aşa din cauza celor întâmplate. Chinezii plecaseră fără preaviz, ca nişte umbre. Acum, în toate locurile unde lucraseră, erau prezenţi muncitorii şi inginerii albanezi. Se simţea un soi de aşteptare. În ochii oamenilor era o întrebare permanentă: Ce va urma?

De la Tirana sosise un alt ministru adjunct. Despre ministrul industriei grele se spunea că ar fi bolnav, altfel ar fi fost şi el prezent. Dar erau şi unii care

susţineau că fusese destituit.

Geamătul furnalului se auzea peste tot sau aşa părea, pentru că oamenii îi cunoşteau suferinţa. Ori de câte ori auzea cuvintele „Furnalul va îngheţa“, Silva îşi imagina şerpii îngheţaţi în zăpadă, aşa cum îi povestise Gjergji.

Când se întoarse la hotel, camera i se păru cumplit de pustie. Se gândi să-i scrie o scrisoare lui Gjergji, ba scoase chiar şi o coală de hârtie, dar în capul paginii notă: „Zi de iarnă“. Îşi aminti din nou, cine ştie de ce, şerpii îngheţaţi şi-şi spuse că n-ar trebui să cadă în capcana aceea. Dar asta n-a împiedicat-o ca, la cuvintele „Zi de iarnă“, mâna ei, aproape involuntar, să adauge: „Nu-i adevărat că l-am ucis pe Duncan pentru a-i lua tronul regal“. Râse de una singură, apoi scrise rapid câteva rânduri şi rămase cu pixul în aer, fără a şti ce să scrie după cuvintele „Dragă Gjergji“: „mi-e dor de tine“ sau „ce rău că n-am avut mai mult timp să fim împreună“.

*

Patruzeci şi opt de ore de la plecarea chinezilor, nu doar la oţelărie, ci peste tot a continuat acea situaţie care putea fi numită ori tensionată, ori încremenită în timp, deşi acestea două s-ar putea exclude reciproc.

Peste tot plutea aceeaşi întrebare: Ce să facem cu zgura? Poate îngheţa furnalul?

De la Tirana sosise un grup de ziarişti, urmaţi de o hoardă de tineri scriitori, care se învârteau de colo-colo cu ochii roşii de atâta stat prin cafenelele combinatului, arătându-şi unul-altuia poeziile sau descrierile abia scrise. O parte dintre acestea făceau trimitere la cetatea medievală a oraşului, care era comparată cu furnalul, „noua cetate a oţelului“, chiar mai semeaţă decât prima. Alţii scriau poezii cu titluri precum „Nicicând nu îngheaţă focul“, „Ne vom arunca inimile în furnal“ sau „Focule“, unde, în general, focul din furnal lua un înţeles simbolic, aşa cum luau un sens asemănător, dar pe invers, versuri precum „Zgură, înapoi!“, unde, prin zgură, se înţelegeau nu doar toate aspectele revizionismului, ci în general influenţele străine şi întreaga artă decadentă din Vest.

Între timp, pentru că era nevoie de traducerea din chineză a unor părţi ale proiectului, au fost aduşi de la Tirana câţiva dintre studenţii abia întorşi din China. După cum au spus-o şi ei, îndată ce au coborât zgomotoşi din tren, erau siguri că vor reuşi s-o ducă la capăt, pentru că cei care trăiseră acolo, care mâncaseră urechi de rechin şi maţe de cobră, ori cine ştie câte şi mai câte scârboşenii, cunosc bine vicleşugurile chinezilor şi ale limbii chineze. Unii dintre ei se strigau cu porecle precum „Cele trei necazuri ale satului“, „Şochează-te pentru a te lămuri“ etc.

Chiar de la prima oră, în birourile unde se aflau proiectele, studenţii au înţeles că treaba aceea nu era pentru ei. Se spunea că unul dintre ei i-ar fi spus

unui coleg: „Şapte demoni ai oraşului“, pricepi ceva din ideogramele astea? Celălalt a tras o înjurătură groasă în ambele limbi şi cu asta a luat sfârşit glorioasa lor carieră de traducători. La început, au intenţionat să-i trimită înapoi, dar între timp ei s-au amestecat cu tinerii poeţi, bântuind împreună din bar în bar, iar doi dintre ei au ajuns să se cupleze cu infirmierele, până ce vreunuia i-a trecut prin cap să-i pună să ajute echipa muncitorească jucând doar roluri negative, în speţă personaje chinezeşti, în spectacolul pe care brigada artistică de acolo tocmai îl pregătise.

Silva tocmai ieşea de la acest spectacol, distrându-se copios în urma ultimului scheci, când se auzi strigată pe nume. Întoarse capul, mirată că nu-l cunoaşte pe cel care o strigase. Erau doi băieţi sau doi bărbaţi tineri, nu se vedea prea bine, căci amândoi erau negri pe faţă cum sunt oţelarii la sfârşit de tură.

— Nu mă cunoşti? zise unul dintre ei, lăsându-l în urmă pe celălalt. Ai dreptate, cu faţa asta de Othello…

— O, Beni! strigă Silva, uimită că-l găsea acolo pe fratele lui Besnik Struga. Chiar că nu te-am recunoscut. De când eşti aici?

— De câteva săptămâni. Fă cunoştinţă cu prietenul meu, Maks Bermema. Muncim împreună.

Celălalt era şi mai negru pe faţă.

— Ce eşti cu Skënder Bermema? îl întrebă Silva.

— Văr, răspunse celălalt.

Silva vru să-i întrebe de ce sunt negri pe faţă, dar Beni i-o luă înainte.

— Eu şi Maks lucrăm la deblocarea furnalului, de asta suntem aşa, veniţi parcă din Lumea a Treia.

Silva îi privi pe amândoi.

— Şi nu e periculos?

Cei doi zâmbiră, dar negreala de pe chipurile lor le făcu zâmbetul să fie atât de straniu, încât pe faţa Silvei se ivi o grimasă de care imediat i se făcu ruşine. Dar era prea târziu, căci cei doi dispăruseră rapid în noapte.

Alergând în urma colegilor, după ce se despărţise de ei, Silva îşi aminti o clipă zâmbetul acela atât de ciudat.

CAPITOLUL AL ŞAISPREZECELEA

În vreme ce făcea duş, Silva îşi spunea că va trebui să schimbe ordinea noutăţilor cu care venise.

Se întorsese pe nepusă-masă cu ultimul tren, spre bucuria lui Gjergji şi a fetei. Cu săpunul în mână, ştia că, în timpul acesta, în dormitor, el îşi imagina jetul de apă spălându-i spuma parfumată de pe spate. Şterse aburul de pe oglindă şi-i păru că bucuria care-i inunda chipul era şi mai evidentă.

Ea era cea care, de data aceasta, venea de departe, aducând o mulţime de poveşti chinezeşti, ca şi când s-ar fi întors dintr-o mică Chină.

Îi spuse asta în vreme ce intra în dormitor.

— Ţi-a fost dor de mine, da? Ţi-a fost tare dor?

Îi şopti apoi la ureche o mulţime de cuvinte dulci, până ce şoaptele şi râsul se stinseră unele după altele, lăsând locul unei respiraţii gâfâite, după cum ne amăgeşte natura, care îmbracă cea mai deplină satisfacţie omenească în sunetele suferinţei.

Doar mai apoi reuşi Silva să-i povestească cealaltă parte a noutăţilor pe care le adusese din delegaţie.

— Dar pe la voi? îl întrebă pe urmă. Ce mai e pe acolo?

El îi povesti tot ce se întâmplase în absenţa ei, mai ales despre destituirea unor înalţi funcţionari. Se aşteptau noi destituiri, ba chiar şi condamnări. Deşi nu trecuse mult timp de la ultima plenară, fusese programată alta, fireşte, mai dură. Ea vru să-l întrebe despre ministrul ei, dar tocmai atunci el pronunţă cuvântul „complot“ şi ea sări: Cum? Cum? Un complot, repetă el. Se vorbeşte despre descoperirea unei conjuraţii, deşi în acest moment totul e secret.

Cine ştie de ce, Silva se gândi la fratele ei, dar nu vru să-l întrebe. Dacă ar fi avut vreo noutate, el i-ar fi spus-o singur.

— În acest moment sunt şedinţe peste tot, zise el cu un glas somnoros. Şi mai apoi, aproape dormit, adăugă: Ce bine că te-ai întors.

Erau cuvintele ei, împrumutate de el în această seară fericită.

*

Şedinţele continuau până noaptea târziu, mai ales în instituţiile centrale.

Rămâneau chiar şi mai târziu, după miezul nopţii sau până dimineaţă, cei care trebuiau să-şi facă autocritica. Adormeau cercetătorii şi academicienii, adormeau unul după altul scriitorii, şi romancierii, adormeau traducătorii din greaca veche, compilatorii de dicţionare, grafomanii, autorii de scrisori anonime şi de reclamaţii judiciare, adormeau, în final, şi cei care scriau scrisori de dragoste şi care trebuiau să reziste minimum două ceasuri după redactarea ultimei fraze, adormeau, cu alte cuvinte, toţi cei pe care munca, sentimentele sau ocazia îi apropiau de condei şi de hârtie, cu excepţia celor care-şi făceau autocritica.

Erau printre ei unii care o făceau pentru prima dată şi care, fără îndoială, sufereau cumplit, dar şi unii consideraţi veterani ai autocriticii, care nu pătimeau mai puţin. În vreme ce primii trebuiau să depăşească şocul pe care-l are omul care-şi analizează cu un ochi critic propriul eu, ceilalţi erau obişnuiţi cu asta, dar, faţă de începători, care, laolaltă cu şocul simţeau şi un soi de uşurare, aceştia nu simţeau nici o destindere, căci ştiau din experienţă cât de teribil e atunci când, după autocritică, prin care erai convins că ai atins coarda sensibilă a ascultătorilor, vedeai prima dovadă a intransigenţei în ochii lor, după care venea neapărat şi întrebarea: Doar atât, tovarăşul X? Nu ţi se pare că ai fost superficial? Aprofundează, aprofundează mai departe… Iar începătorii nu ştiau asta. Sub povara zbaterilor interioare (deşi se învinuiau pentru prima dată de ceva, și așa cum se înduioşau singuri de sentimentul jertfei de sine, li se părea că-i vor înduioşa şi pe alţii), se lăsau purtaţi de speranţa înşelătoare a indulgenţei pe care o vor trezi în ceilalţi, ceea ce era suficient pentru a fi iertaţi. Şi încă de pe acum gemeau cumplit, ba chiar, în cazuri şi mai rare, plângeau peste paginile autocriticii, la fel ca nefericiţii amanţi peste scrisorile de dragoste.

Ferestrele luminate până după miezul nopţii împrăştiau o lumină gălbuie vinovată de jur împrejur. Existau oameni care, fără a spune nimănui, ba chiar fără a fi criticaţi vreodată în viaţa lor, săreau din somn ca bezmetici şi cu ochii încă ceţoşi şi mişcări dezordonate, după ce căutau prin casă hârtie şi creion, se apucau să-şi scrie autocritica.

La aceste şedinţe, în cuvintele celor criticaţi, ba chiar şi în ale celor pe care nu-i lega nici meseria, nici munca şi nici natura greşelilor, se observa o mare asemănare. Ea devenea uneori atât de ciudată, încât se zvonea că au apărut unii foşti scriitori sau ziarişti rataţi, care, contra unui onorariu modest, făceau autocritici la comandă. Nu s-a aflat niciodată dacă e adevărat sau nu, ceea ce nu a împiedicat Teatrul de Comedie să ia în râs acest nou meşteşug, făcând publicul să se strâmbe de râs cu cearta inventată dintre doi lingvişti, scriitori de autocritici, pentru stabilirea variantei corecte: *autocritichist* sau *autocriticar*, pornind de la variantele cronist şi cronicar.

Se înţelege că o asemenea atmosferă făcea ca oamenii care-şi scriau autocriticile să se simtă şi mai disperaţi.

Cu trecerea zilelor, s-a petrecut ceea ce ei încercaseră să evite cu orice preţ: izolarea de oamenii obişnuiţi şi intrarea în lumea vinovaţilor. Deşi se întâmpla să nu se cunoască unul pe altul, numele lor apăreau alăturate din ce în ce mai des în

cursul anchetelor. Aşa a început să se constituie încetul cu încetul o comunitate specială, în care ei se mişcau şi se întâlneau ca nişte umbre (şi aşa era adesea, umbră, amurg, în care cu greu îşi aminteau unul de altul: o seară oficială, unde un chinez pomenise o discuţie de la hotelul Beijing, la o altă recepţie a unui ministru albanez, al cărui nume nu se pomenea, se discutase despre abandonarea vechilor câmpuri petrolifere sau despre asediul unui comitet de partid etc. etc.)

Această apropiere vagă, în comunitatea ai cărei locuitori erau, făcea ca autocritica lor, chiar dacă pe hârtie lucrurile erau mai mult sau mai puţin clare, să plutească în conştiinţa lor la voia întâmplării, împreună cu tot felul de alte ciudăţenii, cu răspunsuri la eventualele întrebări, cu poveşti pe care fuseseră decişi să nu le spună niciodată, cu închipuiri hidoase, suspiciuni, speranţă şi teamă. Dar, câtă vreme nădăjduiau că vor putea ascunde câte ceva, în şedinţă se afla o parte din ceea ce ţineau ascuns, iar în rapoartele delegaţilor către Comitetul de partid al capitalei, împreună cu cele rostite în organizaţia de partid, erau adăugate şi gândurile sau suspiciunile delegatului însuşi despre cele pe care suspectul le-ar fi putut ascunde, uneori corecte, alteori, nu.

Din autocritica curierului S. al comandamentului: Sunt vinovat, sunt cu siguranţă vinovat, totuşi trebuie spus că eu doar transmit ordinele. Aşa scrie în regulamentul armatei, dar, după părerea mea, şi asta e ceva ce trebuie revăzut. În armata noastră nimeni nu poate să fie un robot inconştient. Asta este şi diferenţa fundamentală faţă de armatele ţărilor burgheze şi revizioniste. Transmiţând un ordin care aduce atingere Partidului, pe mine, ca simplu soldat, ar fi trebuit să mă mustre conştiinţa, să mă opresc în loc, să mă întorc şi să-i spun celui care mi l-a dat: Ordinul acesta nu-l transmit din motivul ăsta şi ăsta. Dar eu nu am făcut aşa, tovarăşi. Ca un robot inconştient, cum am zis mai sus, fără să-mi spun că iau parte involuntar la subminarea Partidului, am transmis acest ordin tanchiştilor. Imaturitatea mea ideologică, studierea superficială a marxism-leninismului… (etc.).

Al doilea curier: Nu am ce să mai adaug. Sunt vinovat. Amândoi suntem vinovaţi. *Întrebare*: Aţi spus că nu v-a trecut prin cap că faceţi ceva rău. Dar ordinul, ordinul nu vi s-a părut greşit?

Curierul S.: Greşit? Cum să spun, oarecum ciudat, da, dar greşit, nu. Venea de sus şi nu mi-am închipuit că e greşit câtă vreme venea de acolo. Dar în Partid nu există sus şi jos, adică… nici în armată, asta e şi diferenţa dintre ea şi armatele burghezo-revizioniste.

Destul, destul. Altă întrebare: Drumul de la comandamentul care conducea exerciţiul până la tanchişti era lung, da? Aproape o oră cu motocicleta.

Curierul S.: Da, aproape o oră, din cauza vremii proaste.

Aşadar, în tot acest timp n-aţi discutat nimic între voi?

Nimic. Vremea era foarte rea, la fel şi drumul. Chiar să fi vrut, tot nu se auzea nimic.

Dar vremea aia rea nu vă împiedica să gândiţi, aşa e? Ce aţi gândit pe drum?

Nimic. Eu conduceam motocicleta şi eram atent la drum. Era noroi, puteam să ne răsturnăm oricând.

Dar tu, celălalt? Tu stăteai ghemuit în ataş şi puteai să te gândeşti, nu?

Da. În realitate, din câte-mi amintesc, m-am gândit la câteva lucruri, dar alea n-aveau nici o legătură cu ordinul pe care-l duceam. În realitate… mi-e şi ruşine să spun… Adică…

Spune, Partidului nu trebuie să-i ascunzi nimic.

Da, aşa e. Nu mă gândeam la ordin, ci la o fată cu care aveam de gând să mă însor. La unele bănuieli pe care mi le trezea purtarea ei din ultima vreme. Pe scurt, îmi era frică să nu mă înşele.

Aha, ia uite soldatul Armatei Populare! Uite comunistul! Se gândeşte la fericirea personală, îi e frică să nu-l înşele iubita şi între timp nu-i pasă că el însuşi, deşi involuntar, înşală Partidul. Şi pe urmă?

Pe urmă am transmis ordinul. Din câte-mi amintesc, l-a primit un ofiţer pe nume Arian. Arian Krasniqi, dacă-mi amintesc bine. L-a ascultat, mi-a cerut să-l repet, apoi s-a încruntat şi a încercat să spună ceva, dar n-a spus. Doar a murmurat printre dinţi: Bine, duceţi-vă, o să mă înţeleg prin radio cu comandamentul. Doar atât.

Şi pe urmă?

Apoi am făcut cale întoarsă prin ploaie.

Deşi aţi pomenit de nu ştiu câte ori ploaia şi vântul, nu v-aţi întrebat de ce a fost nevoie să transmiteţi ordinul verbal, când asta se face prin radio?

Nu m-am întrebat. Şi chiar dacă aş fi făcut-o, mi-aş fi spus că ştiu ei ce fac.

Şi ai făcut drumul înapoi tot fără să te gândeşti la nimic?

V-am spus, drumul era rău.

Şi celălalt se gândea tot la iubită, să nu-l înşele?

Da.

Din autocritica radiotelegrafistului Dh. Dh. N-am ce să spun: greşeală, greşeală gravă din partea mea. Aşa ceva nu se face. Doar un lucru vreau să spun: Nici nu vă trece prin cap cum e în asemenea situaţii. Balamuc, frate. Poţi să te scrânteşti. Urechile îţi bubuie, fiecare vrea să-i faci cât mai repede legătura cu ceilalţi. Şi toţi se grăbesc, iar tu eşti singur şi urechile îţi vuiesc ca naiba. În plus, eram nedormiţi de trei nopţi. Şi, pe deasupra, vremea era foarte rea, cu descărcări electrice. Nici nu vă închipuiţi ce înseamnă descărcări electrice când lucrezi la radio. În fiecare clipă îţi vine s-o iei razna. Şi, peste toate astea, vine o voce care spune că nu execută un ordin, de care tu nu ştii nimic. Aşa a fost atunci. Un ofiţer tanchist spunea că nu execută ordinul şi explica şi de ce. Şi puteam eu să transmit mai sus explicaţiile lui în întregime? Greşeala mea, greşeală foarte gravă, dar în clipa aia nu mi-am dat seama. Am început să prezint pe scurt, dar de la comandă m-au întrerupt cu asprime: Nu e nevoie de explicaţii, să fie executat ordinul. Am transmis şi asta, dar ofiţerul a refuzat din nou. M-am enervat şi eu. Nervos el,

nervos eu. Greşit, foarte greşit, mai ales când am înjurat în cască. Recunosc, tovarăşi, că am înjurat ca un porc. Shanghaiul mă-tii, aşa i-am spus! Aşa i-am spus, dar în clipa aia nu mai eram stăpân pe mine. Eu eram înnebunit, iar tanchistul ăla îmi pomenea de Shanghai. Aha, adică bagi şi chinezul în treaba asta? Şi zbang, înjurătura: Shanghaiul mă-tii! Greşit, foarte greşit.

Ofiţerul de stat-major M. a recunoscut în autocritica lui că el a fost cel care a transmis ordinul verbal curierilor pentru a fi trimis tanchiştilor şi tot el a primit prin radio răspunsul acestora. Şi în primul caz, şi în al doilea, el a intrat în contact cu şeful statului-major, care i-a spus că ordinul vine direct de la ministru, în primul caz, iar în al doilea i-a zis: Du-te şi raportează-i lui, adică ministrului.

La întrebarea dacă motivul împotrivirii a fost clar sau, mai exact, dacă a reuşit să-i explice ministrului de ce tanchiştii au refuzat îndeplinirea ordinului (nu poate fi asediat un comitet de partid, aici nu suntem la Shanghai etc.), M. a răspuns că nu este sigur de asta. Mai întâi, pentru că el a primit ştirea prin radio, cu întreruperi, din cauza vremii nefavorabile (au fost multe descărcări electrice în ziua aceea) şi mai apoi, în special, pentru că ministrul nu l-a lăsat să explice detaliat.

De ce?

Pentru că ministrul era nervos. Adică urla. Îndată ce am deschis gura să-i spun că tanchiştii refuză ordinul, el a început să urle, n-a vrut să asculte nici o explicaţie.

Cum aşa?

Este explicabil, fusese ofensat cumplit, un asemenea lucru nu s-a mai întâmplat. Orgoliul lui…

Aşa încât n-aţi mai reuşit să-i spuneţi motivul refuzului?

Da. Totuşi, deşi era nervos, am reuşit să-i spun ceva, dar nu sunt sigur că cuvintele mele au ajuns la urechile lui. Pentru că, în afara faptului că era nervos, discuţia a avut loc afară, în faţa cortului, iar vremea, cum v-am spus, era neobişnuit de rea. Bătea un vânt nebun.

Vântul v-a împiedicat să vă înţelegeţi?

Da, sigur, doar că nu într-o asemenea măsură încât să nu ne putem înţelege, însă îngreuna discuţia. Cu atât mai mult cu cât, v-am zis, el era foarte nervos.

Cum vă explicaţi această nervozitate?

Cum să vă spun. El era ministru, membru al guvernului, chiar dacă la această şedinţă lipseşte, dar aici suntem la Partid, egali, iar eu, pentru că m-aţi întrebat, voi spune deschis ceea ce gândesc: mie mi se pare că este vorba de un orgoliu nesănătos.

Încă o întrebare: Cum interpretaţi dumneavoastră, tovarăşe M., că, având legătura prin radio, ordinul pentru blocarea comitetului de partid s-a dat verbal?

La această întrebare, M. nu a răspuns direct. A spus doar că se ştie că există ordine care, prin însăşi natura lor, e mai bine să fie trimise verbal decât prin radio.

La ultima întrebare, dacă în toată această poveste fusese pomenită sau nu o operaţiune de desant, M., la fel, nu a răspuns clar. A spus că în discuţia lui cu radiştii i s-a părut că a auzit ceva despre asta, dar că n-a fost în stare nici atunci, iar acum nici atât, să înţeleagă despre ce era vorba. Aici, M. a amintit din nou de vremea rea, descărcările electrice etc.

Din explicaţiile comandantului unităţii Z. de desant, care în acest exerciţiu militar avea rolul trupelor inamice: Ca să fiu sincer, pentru mine, toată povestea asta este neclară. Pe baza planului acestui exerciţiu, plan aprobat în detaliu de comandament, plasarea desantului în zona 04VS a fost stabilită anterior, dar, chiar în ziua de 11 martie, seara târziu, am primit ordinul expres să paraşutez urgent desantul, iar asta nu doar înaintea termenului stabilit, ci şi într-un alt loc, mai precis în 71T (zona în care se află comitetul de partid, notă a delegatului).Totuşi, am încercat să înţeleg de unde toată graba aceasta, ceea ce a fost imposibil. De fapt, comunicarea radio era dificilă din cauza vremii rele şi mai ales a descărcărilor electrice (era aceeaşi seară în care tanchiştii au primit ordinul de a bloca comitetul de partid, nota delegatului). Aflat în această situaţie, am fost obligat să respect ordinul şi să efectuez desantarea. Se înţelege că a fost un eşec. În afară de vremea rea, terenul era complet nepotrivit pentru desantare şi absolut necunoscut cercetaşilor. Unii dintre militari au pierdut orientarea, curierii s-au încurcat unul pe altul, trei militari s-au înecat, cred că ştiţi. Nici nu putea să iasă altceva dintr-o asemenea orbecăială prin întuneric.

Şi nu s-a lămurit mai târziu de ce s-a întâmplat aşa? La analiza finală nu s-a spus nimic despre asta?

Nu. S-a spus doar că ordinul a fost greşit. Şi lucrurile s-au încheiat cu asta. Mai târziu s-a zvonit că totul ar fi fost din cauza unui grup de ofiţeri tanchişti.

Ce înseamnă asta? Puteţi să ne lămuriţi?

Nici mie nu mi-e clar. Mai târziu, ofiţerii au fost arestaţi şi din asta s-a înţeles că totul a fost o încurcătură produsă intenţionat de ei. A fost doar un zvon, pentru că, după cum ştiţi, ofiţerii au fost eliberaţi mai târziu, dar de treaba asta nu s-a ocupat nimeni.

Din autocritica şefului de cadre de la unităţile motorizate: Ordinul de cercetare a biografiilor ofiţerilor tanchişti mi-a venit de sus. Vreau să spun de la început că, deşi ordinul mi-a venit de sus, am o răspundere directă în toată această poveste, deoarece am fost servil şi, în felul acesta, am participat la un fals. Eu mi-am dat seama încă de la început (şi care funcţionar de cadre n-ar simţi aşa ceva?) că scotocirea prin biografiile ofiţerilor tanchişti nu se face în urma unei suspiciuni sincere, ci pur şi simplu din răzbunare. Am înţeles că se căuta un clenci, nu pentru a ajuta într-adevăr la descoperirea rădăcinilor vinei, originea socială etc., ci doar pentru a justifica pedepsirea tanchiştilor. Într-un cuvânt, deşi cererea de a se cerceta biografiile lor era redactată cu fraze chipurile revoluţionare (nu lipseau nici două citate din clasicii marxismului), dorinţa de răzbunare se vedea de la

distanţă. Sunt de acord că nu m-am îndoit de asta. Şi totuşi, deşi eram conştient că iau parte la o acţiune condamnabilă din punctul de vedere al moralei comuniste, împins de servilism, de carierism, de influenţele lumii burghezo-revizioniste asupra conştiinţei mele, nu doar că am închis ochii în faţa minciunii, ci am pus umărul ca această minciună să devină cât mai credibilă. Am fost de acord să scotocesc în biografiile ofiţerilor şi, cu toate că nu am găsit acolo ceva serios, această scotocire venită din răzbunare e într-adevăr condamnabilă.

Cu atât mai mult… cu atât mai mult cu cât am intrat în chestiuni personale, de asemenea natură că mi-e greu să le pomenesc aici.

Pomeniţi-le, totuşi.

Păi, de exemplu, în privinţa ofiţerului Arian Krasniqi am încercat să folosesc bârfa răspândită cu mult timp în urmă despre una din surorile lui, respectiv relaţia ei cu scriitorul Skënder Bermema…

Am vrut să demonstrez cu asta că întregul cerc în care trăia acest ofiţer era libertin şi cu o morală îndoielnică. În plus, am exploatat faptul că Skënder Bermema s-a interesat de Arian Krasniqi când acesta era în arest. Am vrut să creez suspiciuni grave, ba chiar, ba chiar… scuzaţi-mă, sunt foarte tulburat.

Continuaţi.

Ba chiar am mers atât de departe, încât, căutându-i pete în biografie, am reuşit să fac rost de o proză nepublicată a acestui scriitor intitulată „Ca să uiţi o femeie“, care, cum se spune, îi este dedicată uneia din surorile lui Arian Krasniqi. În absenţa altor elemente, am vrut deci să folosesc acest text într-o afacere murdară.

Şi cum ai făcut asta?

I-am dat proza amintită unui critic cunoscut, pot să-i spun şi numele, Zija Shkurti îl cheamă. I l-am dat pentru a căuta în el greşeli ideologice, lucru pe care l-a făcut atât de migălos, încât, ca să fiu sincer, m-am şi mirat.

Şi de ce l-aţi ales tocmai pe Zija Shkurti?

Pentru că are un frate care lucrează la noi… şi vrea să se transfere la Tirana… Dar vreau să adaug că celălalt a acceptat să-l învinuiască pe scriitor fără a pretinde nimic. De aceea am şi spus că zelul lui m-a uimit.

Altceva?

Altceva… nimic… Nu, tovarăşi, nu merit carnetul de membru de partid. Aş vrea să-mi daţi o sancţiune cât mai aspră. Iar dacă organizaţia, oferindu-mi posibilitatea de a mă întoarce la viaţă, îmi va face marea onoare de a-mi menţine candidatura de membru de partid, eu îi făgăduiesc că voi face şi imposibilul pentru a mă întoarce în rândurile Partidului ca un om complet reformat. Atât am avut de spus.

Sunteţi convins că sancţionarea ofiţerilor a avut ca motiv doar răzbunarea?

Da, numai răzbunarea. Nu a fost nimic ideologic în ea. A fost doar răzbunarea.

Din autocritica şefului securităţii armatei: Accept că sunt vinovat pentru că, deşi

am înţeles, la fel ca şi şeful de cadre, că se cerea supravegherea ofiţerilor tanchişti nu pentru că existau suspiciuni reale asupra lor, ci doar din răzbunare, cum a spus şi antevorbitorul meu, am acceptat să-mi murdăresc mâinile cu această poveste. De ce am făcut-o? Din servilism, din această blestemată rămăşiţă a lumii burgheze. Am înţeles că era dorinţa şefilor şi m-am pus pe treabă ca să le fac pe plac. A fost cel mai uşor lucru pentru mine să adun câteva dintre frazele tanchiştilor nemulţumiţi de superiori, pentru a le prezenta ca pe o revoltă contra conducerii armatei şi, în general, contra regimului.

Doar atât?

Asta este esenţa problemei. Toate celelalte sunt chestii marginale. Sunt gata să suport toate consecinţele.

Pentru că aţi acţionat împotriva ofiţerilor ca şi când aceştia ar fi fost acuzaţi de trădare, aţi fost poate singurul care a reuşit să le afle cele mai intime gânduri, să le constataţi nevinovăţia, aşa e?

Da. Tocmai.

Nici vremea rea, nici descărcările electrice, pomenite atât de des în aceste zile aici, nu v-au putut împiedica să-i auziţi clar, aşa e?

Da…

Aşadar… ce aţi înţeles din discuţiile lor?

Că erau absolut corecţi.

Doar atât?

Da. Ce să fie în plus? Sinceritatea lor se vedea de la distanţă. Era absolută. Iar eu am acceptat să-i calomniez. Nu pot să închid ochii din cauza asta.

Numai atât?

Nu înţeleg ce mai vreţi de la mine.

Însemnările delegatului: Atât şeful de cadre, cât şi cel al securităţii sunt nesinceri. Ambii ascund ceva. Cred că şeful de cadre este nesincer când spune că superiorii i-au spus să scotocească în biografiile tanchiştilor împinşi de un sentiment de *răzbunare*. Cred că el a înţeles altceva. A înţeles clar că şefii lui au vrut să-i condamne pe tanchişti în primul rând de *frică*. Şeful securităţii minte şi mai mult, căci el a priceput mai bine ca primul că frica este cea care a declanşat totul.

Ofiţerii supravegheaţi de el au repetat, cu siguranţă, de multe ori asemenea fraze: „Un comitet de partid nu poate fi asediat.“ „Noi am explicat asta, dar ei au insistat.“ „Aici nu suntem în China.“ „Pentru clarificări, o să ne adresăm Comitetului Central.“

Numai că cele două declaraţii nu au amintit deloc *frica*, pentru că ea îi face complici la o faptă conştientă.

O însemnare suplimentară a delegatului: Pentru orice eventualitate, anexez la acest proces-verbal manuscrisul prozei „Ca să uiţi o femeie“, de S. Bermema, conform copiei aflate în seiful şefului de cadre al unităţilor motorizate.

Ce voi face acum, m-am întrebat privind pe rând paginile ude, încreţite de ploaie. Apoi covorul, uşa, pe care ea ieşise cu puţin timp în urmă, scrumiera pe care scria Hotel Turizmi, ceva mai încolo.

O bucată de vreme m-am învârtit prin cameră până ce picioarele m-au dus din nou la uşă. Stăteam chiar acolo unde ea m-a îmbrăţişat înainte să iasă, cu un gest care nu era nici de despărţire, nici o promisiune pentru ceva mai bun. O asemenea îmbrăţişare la uşă, după o după-amiază furtunoasă, se poate imagina de regulă pe un fond trist, de regret pentru cuvintele spuse şi cu buze care tânjesc unele după altele în semn de iertare. Dar nu fusese nimic asemănător. Eu ţinusem mâinile în buzunare, ba chiar le înfundasem mai tare şi, ţeapăn ca un lemn, i-am simţit buzele pe gât şi apoi pe colţul gurii, ca şi atingerea furioasă a pletelor. Chinuitor, am simţit nevoia de a o îmbrăţişa, conform unui ritual milenar de încheiere a certurilor, dar o pavăză de ghips, desprinsă din cine ştie ce statuie, mi-a blocat mişcarea.

Nu regretam nimic. Eram doar ostenit.

În scrumieră, zecile de chiştoace, căzute unul peste altul, ca într-un masacru (ale ei, purtând o banderolă roşie de recunoaştere, semnul rujului de buze), redau cel mai bine ceea ce se întâmplase: furia, explicaţia dificilă, învinuirile aruncate unul altuia, lacrimile ei nesfârşite. Dacă ar fi existat undeva o muză a tristeţii, era întruchipată de scrumiera aceea.

Eram ostenit. Gura îmi era amară. Aş fi vrut să mă odihnesc oricum. Am privit patul cu neîncredere, perna şi pledul. Chiar speram să pot dormi? Mi-a venit să râd, atât de imposibil mi se părea.

Susurul ploii venea liniştitor de afară. Trebuia s-o uit cu orice risc, s-o scot din fiinţa mea. Dar, în primul rând, să elimin seara aceea. Era lucrul cel mai urgent.

Trebuia să elimin femeia aceea din viaţa mea, pentru că bucuriile pe care mi le aducea erau din ce în ce mai mici decât plictiseala.

M-am regăsit mişcându-mă prin colţurile de cameră prin care ne vânzolisem de-a lungul celor două ore nebune. Şi scrumiera plină de chiştoace a fost cea care m-a ţinut din nou în loc. Am luat-o şi am răsturnat în palmă grămada de chiştoace, privindu-le de parcă aş fi ţinut ceva nemaivăzut. Reci, înnegrite ici-colo erau cele care, cu puţin timp în urmă, fuseseră mai aproape ca orice altceva de cuvintele noastre, de respiraţiile furioase, de regrete şi de suspine.

M-am apropiat de fereastră, am împins geamul şi le-am aruncat afară, în beznă. Aşa se aruncă cenuşa celor morţi, când se lasă în testament, mi-am spus. Trebuia să uit neapărat acea femeie.

Să folosesc întreaga maşinărie a creierului meu pentru a o minimaliza. S-o lovesc din diferite direcţii aşa încât, când va veni momentul uitării, să-mi fie uşor s-o demolez.

Aveam încă o ultimă părere de rău, dar eram sigur că altă cale nu există. Mă

voi întinde apoi la orizontală (observasem că în poziţia aceea gândeam mult mai prăpăstios) şi voi începe… Va simţi, oare, de departe buldozerele, în patul în care, ca şi mine, nu reuşea să adoarmă?

Şi brusc mi-a trecut ceva prin cap: Și dacă aş scrie despre toate acestea? Poate că, scrisă, aş putea să scot din mine mai uşor această seară. S-o întrupez pentru a o ucide mai uşor.

Aşa voi face.

În mod ciudat, aşa cum mi se întâmpla în asemenea cazuri, gândul la scris m-a liniştit. Ca avionul care iese din zona de furtună, ideea aceea, mai iute decât mi-am închipuit, m-a scos din starea delirantă într-un strat mai liniştit, deasupra furtunii.

Şi, mai repede decât speram, am adormit.

Am recunoscut de departe Polul Sud (se vedea teşitura, aşa cum am învăţat la geografie în școala generală). Se auzeau lovituri înfundate de unelte. Când m-am mai apropiat, am observat că zgomotul era produs de trei pitici. Meştereau ceva la axa pământului. Prezenţa mea nu i-a deranjat defel şi şi-au continuat treaba. Păreau că repară ceva.

Nu ştiu dacă i-am întrebat ce fac sau m-am dumirit singur: făceau o reparaţie. O schimbare, cum se părea, la viteza de rotaţie. De aici aveau să vină nişte zile diferite, nu de douăzeci şi patru de ore, ca până acum, ci de treizeci şi opt. Iar nopţile aveau să fie de douăzeci şi două. După studii şi fel de fel de sondaje, ar fi fost mai bine aşa. Aveam impresia că citisem în presă despre asta.

Aş fi vrut să-i întreb: Și când va începe acest nou calendar, dar nu ştiu de ce i-am întrebat altceva: dacă tot se ocupau de aşa ceva, cu siguranţă că ar fi putut decupa din lume nişte bucăţi de timp.

Desigur, mi-au răspuns ei. Deci se pricepeau şi la asta şi se simţea că nu le-ar fi fost prea greu.

O, Doamne, ce simplu e ceva ce pare imposibil: să extragi din trup amărăciunea aia.

M-am căznit să le explic că voiam să scot din mine o zi sau, mai exact, o seară cumplită.

Ei au râs.

O seară? Dar noi lucrăm cu bucăţi mari. Jumătate de secol, decenii sau, cel mult, ani. Iar zilele sunt firimituri. Totuşi (îşi priviră sculele), cu astea mai fine am putea prinde şi zilele.

— Unde e ziua aia? m-a întrebat unul dintre ei.

— Cum? am făcut eu.

— Ziua pe care vreţi s-o extrageţi, dacă v-am înţeles corect. Vreţi s-o scoateţi şi pe urmă să legaţi înapoi firele, da?

— Întocmai.

— Atunci, unde e?

O, Doamne, nu-mi mai aminteam nimic. Am transpirat vârtos, dar, oricât mă chinuiam, îmi era tot mai neclar.

— Dacă nu anul, măcar anotimpul.

Dar eu nu-mi aminteam nimic. Ştiam doar că e o seară amară, foarte amară.

— Dar ce s-a petrecut în ziua aceea? Poate că asta vă amintiţi, a zis el. Ce imperiu s-a prăbuşit, ce cutremur a năruit lumea?

Văzând că nu răspund, s-au uitat unul la altul. Apoi, privirile lor obosite s-au întors într-o parte, acolo unde, pe un rastel îndepărtat se învârteau încetişor imperii prăbuşite, cutremure catastrofale şi schelete de secole. Se învârteau sinistru, străbătute de fulgere reci.

Nu-mi aminteam nimic. Doar gustul amar, persistent, dominant.

Apoi mi s-a părut că am zărit ceva, ceva ca o rochie purtată de vânt într-un vârtej lugubru.

— O femeie, am spus. Era acolo, în ziua aceea, o femeie…

Ei au râs cu indiferenţă. Apoi şi-au privit din nou sculele.

— Dacă-i aşa, e imposibil. Sculele noastre nu-s făcute pentru asta.

— Scăpaţi-mă de seara cu femeia aia! am urlat la ei.

Şi m-am trezit.

Zgomotul ploii mi-a amintit înainte de orice altceva unde eram.

Hotel. Şi afară frunzele căzute şi cadavrele masacrate ale ţigărilor, iar jumătate dintre ele se deosebeau de celelalte prin banda roşie de ruj…

Şi ea era acolo, câţiva paşi mai departe, cu siguranţă neliniştită, înfiorată, pentru că simţea, într-un fel sau altul, că încercam s-o înmormântez.

*

Şedinţele continuau. Cele scrise ori gândite noaptea erau rostite acolo, uneori atât de schimbate, încât vorbitorul însuşi se mira când se aşeza la loc: O, Cerule, altceva voiam să spun.

La una dintre şedinţele de la Ministerul Apărării, unde se aştepta autocritica ministrului D., fuseseră invitaţi şi ofiţerii tanchişti, despre a căror păţanie se auzise peste tot.

— Cred că o să iei şi tu cuvântul, i se adresă lui Arian Krasniqi un ofiţer cu petliţe de genist, aşezat alături şi care, pare-se, îl cunoştea. În ochi i se citea admiraţia. E dreptul tău să vorbeşti, zău aşa, să-i faci pe neruşinaţii ăştia să tremure… de-aş fi fost eu în locul tău…

Arian îi răspunse cu un zâmbet crispat. Ce multe ai mai face tu în locul meu, îşi zise. Ai fi decorat, ai face carieră…

Şi colegii ceilalţi, într-un fel sau altul, îl sfătuiseră indirect să facă asta. Nu-şi ascundeau un soi de dezamăgire văzându-i indiferenţa şi-şi spuneau cu siguranţă: Ah, păi ăsta e slab, nu-i făcut pentru aşa ceva.

Ei înşişi fuseseră într-o continuă stare de surescitare. Aşteptau, se pare, să ocupe scaunele celor demişi, nu-şi ascundeau bucuria când era vorba despre vreun duşman personal cu care aveau vechi conturi de reglat, invidie, răzbunare

sau chestiuni legate de femei.

Deşi încercau să le acopere cu citate şi slogane, duşmăniile răzbăteau atât de deschis, încât la una dintre şedinţe, unul dintre învinuiţi, blocat complet de loviturile adversarului, în loc să răspundă la întrebările acestuia, era atât de convins de substratul real al furiei celuilalt, încât îi spusese cu o voce pierită: În această chestie eu n-am nici o vină, chiar ea, Margarita, mi-a spus că mă iubeşte.

Ce Margarita, măi, stricatule! îi strigase celălalt. Noi vorbim aici despre lucruri importante, principii, iar tu te gândeşti la vreo fufă… Păi nu eu sunt vinovat că nu s-a măritat cu tine, urmase celălalt. Chiar ea…

Atunci a intervenit conducătorul şedinţei, care i-a spus că fie a luat-o razna, fie se făcea, o şmecherie folosită adesea de cei criticaţi pentru a scăpa de răspundere.

La alte şedinţe se întâmpla să fie puse întrebări şi mai grele, la multe imposibil de răspuns, precum „De ce ai călcat în picioare sângele eroilor?“

Toate acestea îl întristau pe Arian Krasniqi. De două-trei ori simţise şi el, deşi tulbure, atracţia posturii de erou, dar o respinsese rapid. Nu te văd prea bucuros, i-a spus într-o zi cineva, pari obosit sufleteşte. Tu crezi că tot ceea ce s-a întâmplat este o mare bucurie? l-a întrebat Arian. La ce te referi, la descoperirea acestei mari ticăloşii? La toate împreună, i-a răspuns Arian. Păi, depinde cum o iei, a fost de acord celălalt.

Era tocmai ziua în care Arian Krasniqi a aflat că la una dintre şedinţe fusese pronunţat şi numele surorii sale, Ana. Orice altă aluzie ar fi suportat-o mai uşor, cu excepţia acesteia. Supărarea îi înceţoşase privirea, aducându-i un gust amar. Cine erau oamenii aceştia, de nu aveau nimic sfânt? Găsiseră numele Anei, îl scoseseră din moarte şi-şi umpluseră paginile mizerabile cu poveşti despre ea.

Chiar şi acum, amintindu-şi de asta, Arian se enerva. Trebuie că erau aici, în sală, poate că-şi făcuseră între timp autocritica, poate că vor lua din nou cuvântul. Cu puţin efort le-ar fi putut afla numele, dar evitase. Ştia că după aşa ceva chiar şi lui i-ar fi fost greu să fie corect până la capăt. Doar că la asemenea şedinţe, la care erau distruse destine, iar unii puteau să-şi piardă capul, trebuia să fie neapărat cinstit.

În sală, liniştea s-a adâncit în momentul în care ministrul D. şi-a făcut autocritica, la sfârşitul căreia omul părea că e desfigurat, ca şi când, odată cu vocea, care îi devenise subţire-subţire, de pe chip i-ar fi dispărut şi ochii.

— Sunt întrebări? zise militarul care conducea şedinţa.

S-au ridicat mai multe mâini. Ministrul răspundea cu un glas ostenit. După o vreme, când se auziră cuvintele „problema tancurilor“, Arian simţi cum vecinul său îl prinde de cot.

Ministrul tocmai spunea ceva. Era, fără discuţie, o greşeală gravă… o greşeală pe care, cu cât o analizai mai mult…

— Ofiţerii tanchişti sunt în sală? întrebă conducătorul şedinţei. Trebuie audiat şi unul dintre ei.

Se produse o mişcare de capete, însoţită de un murmur.

— Ridică-te, îi şopti vecinul. Ce mai aştepţi?

— Arian Krasniqi, zise conducătorul şedinţei. E aici?

Cineva răspunse în locul lui.

— Ridică-te, frăţioare, hai! simţi chiar în ureche vocea vecinului.

Arian era blocat. Mai târziu, rememorând acest moment, nu-şi mai amintea cum făcuse drumul până la prezidiu. Părea că păşise ca în vis.

— Aşadar, ofiţer Krasniqi, să ne spuneţi ceva despre problema tancurilor, zise conducătorul şedinţei. Eraţi acolo când s-a primit ordinul, nu-i aşa?

Arian aprobă din cap şi brusc, ca niciodată, îşi aminti după-amiaza aceea unică în care viaţa părea că i se va frânge în două, tancurile aliniate pe câmp, cu ţevile de fier ude de ploaie, gurile tunurilor aparent oarbe şi toate acestea îi reveniră în memorie atât de concret încât nu s-ar fi mirat să simtă pe umeri picăturile de ploaie. Fără să privească undeva anume, de parcă i-ar fi fost teamă să nu dispară imaginea aceea legată de adevăr şi, odată cu ea, adevărul însuşi, iar odată cu el să-şi piardă onoarea de ofiţer, începu să vorbească.

*

Nu trecuseră nici douăsprezece ore de când se sfârşise Plenara Comitetului Central, când s-au aflat numele celor excluşi. Pentru prima dată, alături de „sabotori“, au fost folosite cuvintele „puci“ şi „pucişti“. Se spunea că unii dintre acuzaţi erau în arest la domiciliu. Existau şi voci care susţineau că trei-patru dintre aceştia fuseseră arestaţi imediat după ultima şedinţă a Plenarei, chiar la garderobă, unde, de pe palton, o mână invizibilă le smulsese tresele de ofiţeri superiori de pe umăr.

Toţi legau ultimele evenimente de problemele cu China, ba chiar se zvonea că, deşi Zhou Enlai devenise praf şi pulbere în sensul adevărat al cuvântului, undeva, pe o bandă misterioasă, se afla înregistrată vocea lui, dând indicaţii complotiştilor. Dar majoritatea gândeau că de fapt complotul era o acţiune internă, iar indicaţiile lui Zhou Enlai fuseseră de natură ideologică, ceea ce părea mai logic. Chinezii ar fi dorit schimbări de orientare politică, se spusese undeva, într-o şedinţă importantă, fără a intenţiona răsturnarea situaţiei din Albania.

Într-una dintre dimineţile acelea, de la fereastra biroului, Silva a zărit din nou o mulţime de chinezi în piaţeta ministerelor şi, la fel ca în urmă cu câteva luni, cu acelaşi glas şi poate cu aceeaşi mişcare a gâtului, a spus: Priviţi-i pe chinezi…

A doua zi, în toate ziarele a fost publicat anunţul chinez despre întreruperea ajutoarelor pentru Albania şi retragerea specialiştilor.

În jurul orei nouă dimineaţa, peste tot au avut loc scurte şedinţe, unde oamenilor li s-au comunicat anunţul chinez şi răspunsul albanez, iar două-trei ore mai târziu, aceştia au coborât din nou la bufet pentru a-şi bea cafeaua. Le venea greu să creadă că nota chineză fusese publicată în dimineaţa aceea. Şi le părea îndepărtată în timp şi veche, ca şi când ar fi apărut cu luni în urmă, ba chiar că

existase dintotdeauna.

*

Silva îşi reţinea cu greu râsul, amintindu-şi de cuvintele lui Skënder Bermema, cu care se întâlnise întâmplător în faţa Teatrului Popular şi care o însoţise până pe Strada Baricadelor. Printre altele, el îi spusese că nota guvernului chinez era însoţită de tot felul de documente hazlii, inclusiv radiografia unui picior, care ar fi putut fi cea despre care îi povestise Silva cândva. Acesta poate fi fructul fanteziei cuiva, cum se întâmplă de regulă în asemenea cazuri, îi spusese el, şi totuşi mie mi se pare că, dacă se va întâmpla să fie publicată o carte albă a relaţiilor chino-albaneze din ultimii ani, cu greu s-ar fi putut găsi un lucru mai potrivit pentru copertă decât radiografia piciorului acelui chinez.

Abia stăpânindu-şi râsul, Silva văzu ceva care o amuţi. Pe trotuarul de vizavi păşeau împreună Linda şi Besnik Struga. Uimită, Silva crezu la început că o înşală ochii. Dar da, erau chiar ei, mergând alături ca pentru a da de înţeles că nu se întâlniseră întâmplător, el, cu mâinile băgate adânc în buzunarele pardesiului, ea, cu un mers elastic, ca şi când în tocuri şi în genunchi ar fi avut nişte arcuri invizibile. Chiar şi zâmbetul de pe chipul ei aşa era, abia schiţat, fără a fi adresat nimănui, unul care dispărea iute şi se pierdea în neant. Mai evidentă decât intenţia era expresia lui, partea vizibilă a zâmbetului, în vreme ce rădăcinile erau adânc, foarte adânc înfipte în fiinţa ei. Iată de ce au dispărut în ultima vreme, îşi spuse Silva.

Un gust amar îi stărui câteva clipe, după ce ei s-au îndepărtat fără s-o observe. Dar imediat a înţeles că ceea ce simţise nu îl privea nici pe unul, nici pe celălalt, ba chiar, cu cât trecea mai mult timp, lucrurile îi păreau cu atât mai normale. Se întâlniseră, desigur, în zilele cât ea lipsise, iar faptul că Linda nu-i spusese i se părea la fel de normal. Ar fi trebuit să fie rău intenţionată să nu înţeleagă asta, cu atât mai mult cu cât ori ea, ori el i-ar fi putut spune într-o zi, dacă într-adevăr… Nu, gustul acela amar nu avea de-a face cu ei. Era regretul pentru Ana, nimic în plus, pentru absenţa ei, pentru că nu putea păşi pe stradă aşa, cu mersul acela elegant pe care, în imposibilitatea de a fi acolo, îl transmisese altcuiva. Dar e posibil aşa ceva? se întrebă Silva. Chiar, ar fi posibil ca Linda, fără să o fi cunoscut, ca împinsă de un impuls supranatural, să împrumute ceva de la ea… Poate că acesta a fost şi motivul pentru care el…

Grăbind paşii, Silva avu impresia că aşa îşi va înfrânge tristeţea.

— Mami, îi zise Brikena în şoaptă când ajunse acasă, a venit tanti Hasije.

— Da? spuse Silva. Scoţându-şi paltonul, avu impresia că fata e neliniştită, dar se prefăcu că nu observă. Îi spusese de mai multe ori că nu trebuie să fie stresată atunci când primeşte singură musafiri acasă. Nu-i cine ştie ce să-i faci oaspetelui o cafea şi să discuţi cu el, îi spusese ultima dată. Dar Brikena, cu siguranţă, fusese niţeluş speriată.

— Ce mă priveşti aşa? îi zise fetei. N-o fi vreun eveniment că a venit mătuşa Hasije!

— Dar ea, mami… a început să vorbească din nou aşa… ca data trecută, oftă fata.

— Tu ştii că suferă de scleroză, o întrerupse Silva uşor nervoasă, iar oamenii care au aşa ceva îşi pierd memoria.

— Dar ea vorbeşte prea, prea… încercă fata să se apere. De trei ori m-a întrebat cum mă cheamă, şi-ţi spun drept că m-am speriat.

— Gata, destul acum, murmură Silva şi se îndreptă prima spre sufragerie. Ce mai faci, tanti Hasije? strigă bucuroasă dându-i mâna, ce mai e pe acasă? Brikena, fă o cafea pentru tanti Hasije şi mai fă una şi pentru mine, te rog!

Încă de la primele cuvinte, Silva îşi dădu seama că boala bătrânei avansase. Încurca morţii cu viii, anii, lunile şi orice altceva. În vreme ce pregătea cafeaua, Brikena se întorcea spre Silva, ca pentru a-i spune: Vezi, mamă, n-am avut dreptate?

— Ce face Ana? întrebă tanti Hasije. N-am mai văzut-o de mult.

Silva îşi muşcă uşor buza de jos.

— Dar Ana nu mai e, tanti Hasije, zise moale, însă bătrâna ori nu înţelese, ori uită imediat cuvintele ei.

— Acum e greu să mai întâlneşti un om, spuse, pe vremea mea era altfel. Singuri îţi ieşeau înainte. Acum, nu. Dar slavă Domnului că-i visez…

Silva zâmbi cu tristeţe.

— Acum e şi multă muncă, urmă bătrâna. Multă politică. Era şi pe vremea mea, da' nu ca acum. Atunci, îmi amintesc, erau chinezii aici, da' voi nu-i mai ţineţi minte. Aveau un sultan rău, vai, vai, ce rău era, cu nume de mâţă, Mâţă Tun, aşa-i ziceau. Ăla a făcut ce-a făcut şi a dat pân' la urmă colţu'.

Brikena îşi acoperi gura cu palma pentru a nu izbucni în hohote.

— Voi nu i-aţi văzut pe chinezi, de aia râdeţi, zise bătrâna, aveau ochii uite-aşa, ca două linii, nu ca noi. Cu greu mi-i amintesc chiar şi eu. A trecut multă vreme de când au plecat. Poate o sută de ani, poate mai mult. Îmi aduc aminte, în ziua când s-au dus, un vecin de-al nostru, unul Lluka, s-a spânzurat cu cureaua de la valiză. Ţin minte că după ei au venit nemţii. Dar ăia aveau ce aveau cu Moscova. Şi pe italieni mi-i amintesc, miroseau a lavandă ca femeile.

Silva şi Brikena nu-şi mai putură ţine râsul. Brikena aduse cafelele.

— La radio ascult, da' politica de azi n-o mai pricep, urmă tanti Hasije. Cine erau ăia de-i înjura ieri la radio, turcii?

— Nu, tanti Hasije. Era vorba despre chinezi.

— Chinezii? Nu, nu, nu, chinezii au fost pe vremea mea. De o sută de ani nu mai sunt. Nimeni nu-i mai ţine minte. Acum ne războim cu turcu'. Chinezii? Voi nu-i ştiţi pe chinezi. Doar dacă nu i-oţi fi văzut în vis.

Bătrâna Hasije a vorbit aşa o bucată de vreme, bramburind cumplit totul. Totuşi, Silva deveni, treptat, tot mai atentă. Gândul că amestecătura aceea de secole şi lucruri, deşi comică, era inutilă dacă o priveai de departe, o cuprindea

încetul cu încetul. Exprimarea mătuşii Hasije avea totuşi ceva poetic în ea, ceva care se năştea nu doar din amestecul de epoci, ci mai ales din anihilarea graniţelor dintre gând şi realitate. Uite, a întrebat pentru a doua oară de Ana, insistând că o întâlnise luna trecută la piaţă, cu câteva portocale în mână. Silvei i se păru inutil să-i explice iar. La urma urmei, nu-şi închipuise chiar şi ea că o zăreşte în ziua aceea? Şi ce diferenţă era între vorbele bătrânei, că o întâlnise pe Ana la piaţă, şi încercarea Silvei de a explica cuiva că, în urmă cu o oră, văzându-l pe Besnik Struga la braţ cu Linda, i se păruse că moarta îi împrumutase Lindei (poate pentru ziua aceea, poate pentru ceva mai mult timp) chiar mersul ei?

Sună telefonul şi Brikena alergă să vadă cine e. Era Sonja, care o căuta pe Silva. Îi invita pe toţi trei, dacă erau liberi, să-i viziteze în seara aceea. Silva îi spuse că depinde de Gjergji, când se va întoarce acasă. Oricum, vor stabili la telefon.

Gjergji veni tocmai când tanti Hasije se pregătea să plece. Spre bucuria Brikenei, care abia aştepta şi alte ciudăţenii din partea bătrânei, aceasta îl recunoscu cu greu.

O oră mai târziu, când toţi trei se îndreptau spre casa rudelor, afară se însera. Două ambulanţe goneau urlând spre Strada Pinului.

— Creierul omului este, într-adevăr, o ciudăţenie, zise Gjergji. Noi am râs de vorbele mătuşii Hasije, dar ştiţi că în tot mişmaşul ei de aiureli a spus şi ceva real, ceva ce s-a petrecut chiar azi? Silva simţi cum i se opreşte respiraţia. Era gata să strige: Ce telepatie!, când Gjergji continuă: A pomenit de un oarecare Lluka, care s-ar fi spânzurat, după ea, în urmă cu o sută de ani. Şi uite că omul acesta s-a sinucis chiar azi. Am aflat când îmi beam cafeaua la bufetul ministerului.

— Cine era? întrebă Silva.

Gjergji ridică din umeri.

— Ca să fiu sincer, n-am înţeles prea bine. Mi se pare că un fost patron.

*

Pentru a treia oară, Hava Fortuzi îi spuse soţului că nu e bine ca, după înmormântare, să se întoarcă acasă.

— Dar unde? întrebă el. Ştii doar că n-am chef de nimic.

— Ştiu, sufleţel, dar undeva tot trebuie să mergem. E bine şi pentru tine. Uite, la Kryekurţi, de exemplu. Ce spui?

— Bine, în regulă, făcu el. Eram sigur că o să vrei acolo. Ca întotdeauna.

— Orice lucru care se face ca întotdeauna e perfect.

— Ia-o cum vrei, dragă… Of, moartea ăluia m-a dărâmat complet.

— Nu te mai gândi la asta.

— Dar nu pot, mi-e imposibil, gemu el. Nu e vorba doar de sărmanul Lluka, tu ştii că n-am avut cine ştie ce relaţie cu el, dar în moartea lui e ceva cunoscut…

ceva ce mi-e aproape…

— Gata, lasă, lasă…

— Cum am auzit, am simţit că mi se opreşte inima. Şi am întrebat cum a făcut-o, iar când mi-au spus că s-a spânzurat cu cureaua de la valiză am fost cât pe ce să strig: Exact cum mi-am închipuit.

— Ekrem, îl întrerupse ea aspru. Cred că deja exagerezi.

— Şi era normal să ne înţelegem aşa de bine. Eram amândoi legaţi de… Ieri, când am citit declaraţia chineză, am simţit un gol uite aici… Un gol asemănător o fi simţit şi el. Uite, s-a sfârşit, mi-am zis. Nu mai e nimic de făcut. S-a terminat…

— Ekrem! îl întrerupse ea.

— S-a terminat. Ultima speranţă. O speranţă mică.

— Eşti nebun. Te aude cineva.

— Visuri…

Poarta Kryekurţilor îi apăru în faţă ca un colac de salvare şi ea grăbi pasul, trăgându-l şi pe el. Numai să nu se vorbească şi aici despre moartea amărâtului ăla, îşi zise, mirându-se câteva clipe mai apoi că putuse spera aşa ceva. În sufrageria Kryekurţilor se discuta tocmai despre sinuciderea lui Lluka Alarupi. În afară de Marku şi iubita lui, care şedeau liniştiţi, mai erau acolo Musabelliu, doi alţi cunoscuţi, cu care soţii Fortuzi nu se mai văzuseră de mult, şi medicul care-i tăiase ştreangul mortului. Se întorseseră cu toţii de la înmormântare, iar Hava Fortuzi se mira cum de-şi curăţaseră atât de bine încălţările după ce înotaseră prin noroaiele de la cimitir. Brusc, avu impresia că toată viaţa lor, toată existenţa omenirii nu e altceva decât o grămadă de momente după întoarcerea de la înmormântare. Cel puţin să nu înceapă să înşire amănunte, îşi zise, privind când chipul medicului, cu părul tuns periuţă, obicei urât rămas după ieşirea din puşcărie, când profilul uscat al soţului. Dar doctorul, parcă făcându-i în ciudă (mereu îi urâse pe omul acesta), începu să dea tot felul de amănunte. Ca împietrită, ea asculta descrierea câmpului pustiu unde Lluka Alarupi se spânzurase, un teren abandonat în apropierea vechii gări, acoperit cu praf de cărbune, cum sunt de regulă aceste locuri, pe care erau împrăştiate o mulţime de documente pe care răposatul, cum s-ar părea, le răsfoise încă o dată înaintea morţii. Erau de toate acolo: rapoarte de producţie, fotografii ale muncitorilor fruntaşi, tăieturi din ziare, până şi texte ale telegramelor trimise ziarelor în care se anunţa îndeplinirea înainte de termen a planului anual. Hava Fortuzi nu-şi dezlipea privirea de pe chipul soţului. Cu buzele întredeschise, el sorbea fiecare cuvânt al medicului. Îngrozită, îşi închipuia ce-i trecea lui prin cap în momentul acela: paginile lui cu traduceri împrăştiate sub picioarele atârnânde – rapoarte economice, telegrame, poeme ale lui Mao Zedong.

În vreme ce medicul povestea cum că de mult îi fusese teamă că toate acele iluzii ale răposatului Lluka nu-i pot aduce decât o uriaşă deziluzie, Hava Fortuzi îşi spunea, cu groază în suflet, că Ekrem al ei nu-şi făurise mai puţine planuri nebuneşti (invitaţii personale de la Mao, retragerea împreună cu acesta pe

muntele Kunlun, discuţii copleşitoare în chineza veche, ia te uită, ia te uită, Guo Moruo, altul care ştie ideogramele mai bine ca tine etc. etc.).

Tâmpitul de medic n-avea de gând să înceteze cu blestemăţiile lui, iar Hava Fortuzi abia se stăpânise să nu-l întrerupă de câteva ori. Iar pentru că ocazia nu se ivea, ea interveni la un moment dat ca din întâmplare:

— Deşi poate părea ceva redundant şi banal, am auzit că se zvoneşte din nou despre o apropiere de Uniunea Sovietică.

— Nu cred, zise medicul.

— Nu cred nici eu, făcu imediat şi Musabelliu.

— Atunci, o apropiere de Occident? urmă Hava, îngrozită că medicul şi-ar fi putut reîncepe bazaconiile despre moartea lui Lluka Alarupi. Dacă nu i-ar fi fost teamă pentru bărbatu-său, n-ar fi rostit nicicum această frază, atât de comună pentru ei, încât s-o repeţi întruna îţi făcea greaţă.

— Nici atât, zise medicul.

— Nici atât, repetă Musabelliu.

Ekrem Fortuzi oftă. Poate culoarea nesănătoasă a chipului său, ori poate ceea ce aflaseră abia acum despre asemănarea dintre suferinţa lui şi cea a răposatului, i-a dat acestui oftat greutatea specială pe care ţi-o dă nenorocirea. O bucată de vreme aşteptară să vadă ce va spune. Şi poate că ar fi tăcut în continuare, dar, simţindu-le aşteptarea, zise aproape în şoaptă:

— Oricât de ciudat ar suna, dar, între Occident şi chinezi, eu i-aş alege pe chinezi, şi asta nu pentru că n-aş iubi Occidentul, ci, dimpotrivă, pentru că îl iubesc mult şi aş vrea să-l am într-o formă cât mai sigură.

Îi privi pe rând şi-şi dădu seama că nu au înţeles nimic.

— Cum să spun, urmă el, un Occident înveşmântat în straie socialiste ar fi pentru mine mai sigur, mai adevărat decât este el acum în Europa, dezgolit, curat. Pricepeţi? zise încet. Un asemenea Occident ne trebuie nouă, ascuns, cu mască, altfel vom fi mereu ameninţaţi. În plus… poate că Occidentul nici n-o să ne placă, suntem bătrâni, ne-am schimbat, nu mai suntem europeni sută la sută… Singura şansă… Uite, aşa stă treaba. Singura noastră şansă au fost chinezii. Pentru asta am plâns, vă spun sincer şi nu mi-e ruşine, ruşine e să nu plângi, deci… unde am rămas… ah, că am plâns, da, da, ieri am plâns rău când la radio s-a făcut anunţul.

În timp ce ceilalţi se priveau unul pe altul, Ekrem se ridică şi ieşi din încăpere. În liniştea generală, soţia s-a ridicat şi ea. S-a întors peste un minut ceva mai liniştită.

— E la baie… zise fără a se adresa nimănui. Ca să fiu sinceră, începând de ieri mi-a fost teamă pentru el. Stă rău cu nervii. Chineza aia blestemată l-a nenorocit. Se vorbeşte despre criza de petrol, despre crom şi naiba mai ştie ce, dar nimic nu-i mai important decât ceea ce i se întâmplă lui. Chineza aia învăţată degeaba… Ce e petrolul în faţa ei, ce e cromul? S-o găsi un cumpărător pentru ele, dar cu atâta învăţătură ce să faci? Aşa că are dreptate să se enerveze, săracul.

Aseară mi-a înmuiat inima, urmă ea coborând vocea, v-am povestit cât a suferit când a murit Mao, cât n-a suferit poate nimeni, iar eu am crezut că asta se va sfârşi cu atât. Numai că aseară, dintr-odată, l-am auzit plângând din nou. Dragul meu Mao, zicea, nici nu te-ai răcit bine şi te-au părăsit toţi, nu te mai iubeşte nimeni, doar eu, fostul burghez din Albania, te pomenesc cu dor. N-au decât să te părăsească toţi, să te blesteme, eu o să continui să te traduc la fel ca până acum. Uite, aşa plângea, cocoşat peste textele chineze. Tu, mort, textul, mort. Aşa spunea. O, Doamne, mi-e frică să nu păţească ceva, dacă n-o fi şi păţit. Moartea lui Alarupi l-a doborât de tot.

Musabelliu vru să spună şi el ceva, dar în momentul acela Ekrem intră în odaie. Oricât ar fi încercat să continue, pentru a nu lăsa impresia că vorbiseră despre el, discuţia nu se lega deloc. Poate că era chiar el cel care, privind când pe unul, când pe altul, părea să spună: Ha, aţi vorbit despre mine, m-aţi făcut nebun, ceea ce sporea încordarea. În această atmosferă, logodnica lui Marku îi şopti acestuia ceva la ureche. Nemişcat, tânărul privea desenul vechiului covor de pe podea.

— *Il fait froid*, şopti ea încă şi mai încet. În albastrul decolorat al ochilor ei se produsese o schimbare de nuanţă. Fără a aştepta ca discuţia să reînceapă, cei doi se ridicară să meargă în cealaltă încăpere, sub privirea încărcată cu o invidie prost ascunsă a Havei Fortuzi.

*

— Ridică-ţi gulerul, îi spuse Silva Brikenei, pe jumătate adormită, e umezeală.

Era aproape miezul nopţii când străbăteau centrul oraşului. În faţa lor, un grup de măturători păşeau vorbind zgomotos.

— Vorbesc despre chinezi, observă Silva.

— Şi ce-ar putea spune ei despre chinezi? zise Brikena, somnoroasă.

De pe trotuarul de vizavi, cineva, care, după îmbrăcăminte, părea străin, se oprise şi asculta comentariile gălăgioase ale grupului. Nu, nu, făcea unul dintre aceştia. Nu mai ia Rrema ţeapă. Puteţi spune ce vreţi despre Mao Zedong, eu îmi ţin gura. Nu-nu-nu. Îmi muşc limba şi nu-i mai pomenesc numele. S-a fript o dată Rrema cu astea, a halit două săptămâni de pârnaie când cu Hruşciov… Nu-nu-nu. Nu mai ia Rrema ţeapă. Două săptămâni de pârnaie, pricepi, în timp ce toată lumea îl înjura, Rrema stătea la pârnaie. Şi de ce mama naibii? Că l-a înjurat pe Hruşciov cu două ceasuri înaintea altora. Măturătorii râdeau de se prăpădeau. Nu-i vorba că l-ai înjurat pe Hruşciov, zise unul dintre ei, dar tu, Rrema, ai vrut să te pişi pe pomul prieteniei albano-sovietice, pe care omu' l-a plantat vizavi de hotelul Dajti. Pentru asta te-au săltat gaborii. Şi ce dacă? făcu cel pe care-l strigau Rrema, care-i diferenţa dintre pom şi ăl de l-a plantat? Cum e turcu', şi pistolu'. Lasă, pentru Dumnezeu, discuţia asta, că m-ai înnebunit. O, ce nervos eşti, Rrema, tată. Chiar azi, când ai ieşit la pensie? Treizeci de ani de măturat străzile

pe care calcă omul nou, aşa a spus preşedintele de sindicat, nu? Ca să fiu cinstit, mie mi-au dat lacrimile. Ehei, ce-au văzut ochii lui Rrema în treizeci de ani! zise din nou cel pe care-l strigau Rrema.

— Ce ciudat! spuse Brikena. E prima dată când aud discuţiile lor. Mergi mai încet, mami, vreau să-i mai ascult.

Dar grupul de măturători rămăsese în urmă şi nu se mai auzeau prea clar. Haide, Rrema, ia încă o dată mătura, spunea unul. Câte chestii ai măturat tu o viaţă întreagă. Hai, mătură strada pentru ultima oară. Mătur-o să-i meargă fulgii…

— Ce tot spun? făcu Brikena. Auzi, tati? Mi s-a părut c-au spus „Hai, mătură şi ştirile alea despre chinezi“.

— Nu-i de mirare, zise Gjergji, oprindu-se. Privi o bucată de vreme micul grup care se oprise pe loc. Pe trotuarul celălalt, bărbatul singuratic, care acum se vedea clar că e un străin, se oprise şi el să asculte. Dar măturătorii tăcuseră.

— După cum s-ar părea, cel care a ieşit la pensie mătură strada pentru ultima oară, zise Silva.

Şi, într-adevăr, de departe se vedea umbra unuia dintre ei, care, rupt puţin de grup, mişca mătura uriaşă pe asfaltul străzii. Norul de praf care-l învăluia îl transforma într-o apariţie iluzorie, de pe altă lume.

*

Trecuse de mult miezul nopţii, iar semnalele venite din Europa erau tot mai rare. Operatorul de la Pol îşi privi notesul: în el, însemnările erau şi mai rare. I se atrăsese atenţia de la centru din pricina asta, dar el simţea că n-are ce face. La mijloc era ceva mai puternic decât voinţa lui. Se spunea că era o boală a meseriei de operator la Pol. După primele luni de serviciu, o indiferenţă letală pătrundea încetul cu încetul în toată fiinţa lor. Era cea care provoca cele mai uimitoare modificări în viziunea asupra lumii, reevalua spaţiile, distanţele, timpul şi evenimentele. Multe lucruri, care la început i se păruseră importante şi stabile, luau acum aspectul unor fapte întâmplătoare, iar altele ieşeau brusc din întuneric şi nefiinţă pentru a se contura puternic la orizont. Acum nu s-ar mai fi mirat auzind că *vaginul popoarelor* se afla între văile Kashmirului sau că India ar fi putut surzi. Iar când auzea vorbindu-se despre rezervele mondiale de petrol, era uimit că nimeni nu pomenea despre rezervele planetare de răutate sau de bunătate. Era sigur că şi ele sunt acolo, la fel ca minele sau sursele de energie. Istoria e scrisă aleatoriu, îşi spunea în clipele acelea. Câteva războaie, câteva tratate, dar principalul lipsea întotdeauna. Unde erau, de exemplu, declaraţiile de iubire ale celor douăsprezece mii de fete din Europa, făcute între ora cinci şi şase fără ceva, în după-amiaza de 20 septembrie 1976, în ce anale, documente diplomatice sau cronici? Dar supărarea celor unsprezece generaţii de bărbaţi cu chelie, începând cu sfârşitul Evului Mediu şi până la începutul epocii moderne? Toate acestea, şi multe ca ele, fac parte din istoria reală a lumii, şi nu chiţăitul şoarecilor care se

întorc de la recepţii jalnice! O, Doamne, ce lume de pitici!

Ştia că, dacă va continua să gândească aşa, asta îl va îndepărta de munca lui şi, într-o zi, va fi demis, dar nici lucrul acesta nu-l impresiona prea mult. Se va retrage și va face altă muncă, mai liniştită, sau poate îşi va scrie amintirile: *Singurătatea supraveghetorului globului pământesc*. Amintirile nu vor avea continuitate, fireşte, aşa cum este noianul de semnale întrerupte de perioade liniştite, serioase, de descrieri ale situaţiei calotei glaciare, ale temperaturii, ale presiunii aerului.

Era într-adevăr peste puterile lui să noteze banalităţile politicii zilnice. Criza monetară internaţională se va agrava. Zvonurile că viitorul papă va fi polonez, hm, ia te uită, mare lucru. Îşi privi ceasul, încă puţin şi va trebui să-şi trezească colegul. Să noteze alte două-trei lucruri, bătrân cronicar al lumii, călugăr într-o mânăstire medievală sub flacăra lumânării care se stinge şi apoi să meargă să se culce. Căscatul îi înfundă în mod plăcut urechile, acoperindu-i jumătate de frază despre China. Ce mult îşi notase în ultima vreme despre ea! Ia stai puţin, îşi spuse. Asta era cu totul altceva. Era ceva în stilul gândurilor lui. Îşi înclină puţin capul, ridicându-şi umărul drept pentru a strânge mai bine căştile pe ureche. În Albania se crede că ar trebui ştearsă de pe faţa pământului. Hm, făcu în sinea sa. Cine e omul care a spus aşa ceva? S-o creadă el, aici, pe acoperişul lumii, era logic, dar acolo, jos, în viermuiala aia meschină, ce minte şugubeaţă ar fi putut gândi aşa? Încercă să audă ştirea cât mai complet. Trecători întârziaţi pe străzile Tiranei spuneau că trebuie ştearsă de pe faţa pământului China lui Mao Zedong. Era prima dată când se formula într-un mod atât de dur şi absurd o idee atât de… Ehei, puişor, i se adresă în sinea sa operatorul de la Pol gânditorului necunoscut. Pentru mine aşa este, mie îmi sună foarte natural. Şi simţi brusc dorinţa de a se afla undeva, într-un loc liniştit, cu acel trecător necunoscut de la miezul nopţii şi, în faţa unei sticle de whisky, să discute aşezat ce state sunt inutile pe lume, poate ce secole inutile, şi cum ar putea fi excluse din istorie, dezmembrate şi aruncate în gol. Uite, aşa îşi spunea el, simţind cum logica i se risipea din când în când. Supărarea pentru căderea părului celor unsprezece generaţii, ca un condor gigantic, îşi fâlfâia sinistru aripile deasupra globului pământesc. O să înnebunesc aici, îşi zise, dar nici asta n-avea prea mare importanţă.

Din căştile scoase, pe care le ţinea acum în mână, venea ciripitul vocilor, slab şi debil. Bălmăjiţi cât veţi vrea, îşi spuse, eu nu vă mai ascult. Fixa de o bucată de vreme calendarul atârnat pe perete. Ziua însemnată cu albastru arăta că peste puţin timp se va naşte una din cele două dimineţi ale anului. Nu avusese niciodată ocazia să vadă cum se face ziuă după cele şase luni de iarnă polară. Aşa venise, noaptea, şi uite, acum, răsărea soarele pentru prima dată. Nu trebuie să pierd momentul acesta, îşi zise.

Lăsă căştile jos, îşi puse şuba şi se îndreptă spre uşă. Îşi aminti că trebuie să-şi trezească înlocuitorul, dar în clipa următoare ignoră acest amănunt.

Acum se lumina într-adevăr de ziuă. Era o strălucire imposibilă, ca un strigăt imens care se pierdea pe de lături pentru a te lăsa să treci. Păşea uluit peste

gheţuri fără să întoarcă privirea. Doar într-un rând căută cu privirea construcţia minusculă şi, văzând-o aşa de măruntă, neagră, ca o casă blestemată, cu ţiuiturile acelea idioate din căştile ei, îl pufni râsul.

Nu sunt nebun, îşi zise el. Doar că am în minte claritatea a o mie de dimineţi laolaltă.

Păşea printre gheţuri spre ţinuturile de cristal, cât mai departe de casa murmurelor. Să se întoarcă, poate, pentru a trimite o înjurătură celor două Germanii, Imperiului Roman sau secolului al şaptesprezecelea. Dar nu merita osteneala. Era, între timp, atât de departe şi, în plus, acelea erau nişte lucruri atât de mărunte, încât nu meritau nici să se uite în urmă.

ULTIMUL CAPITOL

Dificultăţi erau peste tot. Răcirea bruscă a vremii şi cele două cutremure, unul după altul, păreau venite special să înrăutăţească situaţia. Primele zile senine din martie, cafenelele din jurul lacului Tiranei şi orice altceva ce-ţi amintea de vacanţă şi plajă păreau neaşteptate şi oarecum fără rost, precum un zâmbet idiot într-o zi de doliu.

Munţi întregi de reziduuri de crom lăsate vraişte de chinezi blocau porturile. Întregul sistem al comerţului exterior era în colaps. Funcţionarii respectivi plecau grăbiţi în străinătate pentru a găsi pieţe de vânzare sau cumpărare, dar răspunsurile firmelor europene erau foarte lente. Telexurile se mişcau greoi, ca trezite din somn.

Între timp, s-a văzut că reprezentanţii firmelor comerciale occidentale, care aterizau în zilele acelea pe aeroportul din Tirana, aveau cu toţii părul lung şi bărbi neobişnuite. Se bănuia că unele erau false.

Întâmplări dintre cele mai groteşti se petrecuseră şi mai înainte între călătorii străini şi funcţionarii albanezi, de când pe aeroportul din Tirana fusese adus un frizer, la care erau trimişi călătorii care, cu părul şi bărbile lor, „aduceau atingere moralei publice din ţara gazdă“. Ceea ce li se întâmpla şi diplomaţilor străini. Totuşi, cu toată nervozitatea şi uneori şocul („Am pierdut-o pe Silvena“, strigase unul, văzându-se în oglindă după tuns şi, imediat, izbucnise în plâns chiar în faţa funcţionarului albanez care-l aştepta), în majoritatea cazurilor lucrurile se rezolvau de la sine.

Dar de data asta lucrurile se întâmplau altfel. Ca şi cum ar fi făcut-o special, ambele tabere erau de neînduplecat. Reprezentanţii comerciali nu mai acceptau să se aşeze pe scaunul frizerului şi nici funcţionarii albanezi nu cedau. Atunci, cei dintâi le ameninţau pe gazde că sunt obligaţi să se întoarcă înapoi, ba chiar cu acelaşi avion cu care veniseră, aruncând astfel în aer orice înţelegere.

Unii dintre ei chiar au făcut asta.

Două săptămâni mai târziu au revenit, cu haine şi mai pestriţe şi cu părul şi mai lung. S-au petrecut, în mare, aceleaşi neînţelegeri şi s-au rostit acelaşi reproşuri nervoase, în timp ce ambele părţi se învârteau nebuneşte din sala de aşteptare la frizerie şi invers, până ce nou-sosiţii, aşa cum au ameninţat, şi-au

luat picioarele la spinare şi, fără a-şi saluta măcar gazdele, s-au îndreptat spre avionul care aştepta cu motoarele pornite. Se spune că chiar acolo, pe treptele avionului, unul dintre ei rostise cuvintele „Tot așa sunteți?!“, care au fost fatale pentru cursul ulterior al lucrurilor.

Se mai spune că aceste cuvinte, „Tot așa sunteți?!“, care, însoţite de subînțelesul lor (tot încăpăţânaţi, nu v-a venit mintea la cap, tot închişi aţi rămas etc.) au ajuns până sus şi că, pe urmă, tot de acolo a sosit şi răspunsul: Să nu se facă nici un compromis.

Sunteţi, într-adevăr, nebuni, a spus, o zi mai târziu, un alt reprezentant comercial, dar vameşul albanez i-a răspuns pe loc: Nebuni sunteţi voi (adică nebuni sunteţi voi, burghezii, cum explicase el mai apoi, că încă speraţi că vom schimba linia, că ne vom deschide etc.), în vreme ce frizerul, ieşit în pragul atelierului, agita amenințător foarfeca.

Câteva zile, aeroportul a fost pustiu. Foarte rar decola sau ateriza vreun avion, iar funcţionarii vamali aşteptau în zadar să coboare din el negustori fără barbă.

Într-una dintre zilele ploioase, unui vameş bătrân, care în ultima vreme suferea de tensiune arterială, în vreme ce privea un nor cenuşiu care se târa agale pe pistă, cine ştie de ce, poate pentru că norul era foarte jos (de patru ori îl văzuse coborând din avion chiar de la acea înălţime pe prim-ministrul chinez), sau probabil pentru că auzise ceva despre aruncarea cenuşii acestuia din avion, după moarte, sau, pur şi simplu pentru că-n ultimul timp suferea de ameţeli, vameşului deci i s-a părut că norul care se învârtea deasupra pistei pustii a aeroportului nu e altceva decât spiritul surescitat al lui Zhou Enlai. Aşa încât a început să strige: Zhou Enlai, vine Zhou Enlai, până ce l-au luat în cămaşă de forţă.

*

Erau o mulţime, o grămadă de comploturi, de jocuri de culise, de puciuri sângeroase cu nume de victime de-o singură silabă, ale căror căpăţâni când se prăvăleau în hău, când se ridicau de acolo, ca într-un vals macabru. Unele erau însângerate în focul luptei, altele reci, acoperite de pulberea uitării, ieşind în scenă ca într-o şedinţă de spiritism, fără să ştie nici ele ce vor: răzbunare, victime sau o nouă cădere în uitare.

Enver Hodja răsfoia încet paginile extrase din jurnalul politic pe care-l ţinea de ani de zile. Erau câteva mii de pagini referitoare la China, pe care le ceruse cu câteva ore înainte, în casa de pe litoral unde se dusese să-şi petreacă sfârşitul de săptămână.

Dădu la o parte globul de pe masă pentru a face loc. De la fereastră se vedea ţărmul mării, pustiu, cu nisipul răscolit de vânt. Privirea i se oprea când pe o filă, când pe alta, ori pur şi simplu pe data notată în capul paginii. Marţi, 6 octombrie 1964. Semne proaste. Joi, 10 noiembrie 1966. Explicaţiile lui Kang Sheng.

Pe o parte dintre cei despre care scria acolo îi cunoscuse. Despre alţii, pe care vremurile îi măturaseră de mult, avea acolo cuvinte, gesturi sau opinii primite prin radiograme sau rapoarte. Trebuie să arătăm întregii lumi această poveste, îşi zise.

Degetele lui continuau să răsfoiască paginile. Miercuri, 17 februarie 1971. Chen Boda e condamnat pentru trădare. Luni, 15 noiembrie 1971. Însemnări despre China. Durrës. Sâmbătă 22 iulie 1972, Complotul lui Lin Biao. Privirea i se opri pe acesta din urmă. Variantele morţii mareşalului şi câteva bănuieli pe care le avusese atunci asupra acestei morţi şi pe care le notase pe câteva pagini: „Avionul s-a prăbuşit. A ars. Nu s-a înţeles nimic. Un ziar canadian nota că H. Kissinger i-a spus premierului Canadei că expertiza a demonstrat că în scheletul avionului fuseseră găsite schije de proiectil… De ce să se fi tras în avion? Cine a tras şi de ce?!“ Îşi găsi stiloul şi sublinie cuvintele „Însemnări despre China“ din data de 15 noiembrie. Aşa îşi va numi cartea.

E bine ca lumea să afle şi aceste mărturii, îşi zise. Cu siguranţă, vor fi utile. Sublinie pentru a doua oară cuvintele „Însemnări despre China“ şi-şi spuse că e greu să existe vreun alt popor care să-i fi cunoscut aşa pe chinezi.

Pe colţul mesei, micul glob îşi lăsa umbra peste pagini. Gânduri negre se născuseră din când în când pe suprafaţa lui. Şi au fost atât de cumplite, încât ai fi putut crede că, în nopţile naşterii lor, globul s-ar fi putut clătina sub greutatea aceea fatală şi, asemenea beţivului căruia i se înmoaie genunchii, îşi va pierde echilibrul. Dar nu se întâmplase nimic din toate astea.

Zhou Enlai. Ceng…Ceang. Continuau să apară şi să reapară, ca treziţi de gongul dogit, sinistru al timpului.

Îşi desprinse privirea din hârtii şi scrută din nou ţărmul pustiu. Ţârâitul unui telefon se auzi undeva, în adâncul casei. Când bătură la uşă pentru a-l anunţa că furnalul fusese deblocat și că avusese loc o explozie, el avea încă în auz ţârâitul acela îndepărtat.

Cel care adusese vestea rămăsese încă în uşă, parcă ezitând.

— Mai e şi altceva?

Celălalt păru să transmită mai întâi din priviri ceea ce mai avea de spus:

— În explozie a murit un om… Altul a orbit, în afară de răniţi.

O lungă bucată de timp, Enver Hodja a rămas nemişcat. În explozie murise un om, alţii fuseseră răniţi. Privirea lui trecu în fugă peste paginile jurnalului, ca şi când nenorocirea ar fi fost acolo, printre rânduri. Fulgerător îi trecură prin minte imagini cu răniţii din război, cu vechii camarazi răniţi, unii dintre ei mortal. Căzuseră la începutul epocii pe care el o numise „epoca Partidului“, în timp ce aceştia de acum, după aproape patru decenii, morţii la furnal, erau cu siguranţă tineri, generaţia fiilor, poate nepoţilor lor. Şi rănile le erau diferite, nu de schije, ci de metal topit… direct din gura fierbinte a morţii. Şi totuşi era acelaşi lucru.

Fără îndoială, acelaşi lucru, îşi zise, câtă vreme odată cu ştafeta luau pe umerii lor cruzi întreaga greutate a sacrificiului. Toate semnalele şi peceţile

epocii.

Privi din nou spre ţărmul mării, ca pentru a arunca acolo toată încărcătura cumplită a veştii abia primite. Se apropia sfârşitul mileniului şi ţara trebuia să-şi achite datoriile faţă de o lume pe care el n-o iubise niciodată. Făcuse imposibilul ca Albania să intre în mileniul al treilea cu chipul visat de el. Dar trebuia stăruit mai departe pentru ca acest chip să fie veşnic şi să nu poată fi clintit de nimeni.

Ochii i se lăsară din nou pe pagini, dar de data aceasta mai stăruitor, aşa încât unele nume chinezeşti de acolo se pierdură în ceaţă, amestecate cu cele albaneze pe care şi le amintea.

Acum vor ieşi cu zecile, la fel ca-n vremea rupturii cu sovieticii, cei care vor interpreta îndepărtarea de China drept o ruptură de comunism sau de Orient, cum se spune în Vest. Vor aştepta deschiderea bisericilor, liberalizarea vieţii, tot ceea ce se poate numi „deschidere spre lume".

Se vor bucura anticipat, la fel ca atunci… Şi la fel ca atunci, el îi va lovi fără milă.

Căută stiloul pentru a-şi nota acest gând. Cumpăni câteva clipe frazele, dându-le greutatea unui testament. După ce le scrise, zâmbi.

*

La ora două după miezul nopţii, în biroul funcţionarului de serviciu de la Comitetul Central sună telefonul pentru a anunţa deschiderea unui nou puţ de petrol. Înainte ca vestea fericită să se răspândească în capitală, cei care au venit cu ea au fost călătorii trenului de dimineaţă, care văzuseră vâlvătaia sondei pe ferestrele vagoanelor, dimineaţa devreme, atunci când trenul trecuse prin mijlocul câmpului. Se spunea că mecanicul trăsese sirena de câteva ori la rând şi că multă vreme călătorii rămăseseră lipiţi de geamurile reci, în vreme ce flacăra lumina cerul nostalgic din ce în ce mai departe.

Era aceeaşi sirenă pe care fostul ministru D., încătuşat în celula lui din închisoarea procuraturii din Tirana, a auzit-o înfundat, ca un geamăt. Unde începuse, oare, ghinionul lui, care-l dusese la pieire? Anchetatorul îi amintise, chipurile în treacăt, tremurul care-l scuturase în timpul convorbirii cu *el* la cina aceea blestemată, tremur despre care nu pomenise nimănui şi de care fusese sigur că nu ştie nimeni. Cum se părea, atunci începuse totul…O, Doamne, cum de nu se gândise mai devreme? Da, acum totul era clar… Era vorba, cu siguranţă, de oaspetele acela modest, funcţionarul mărunt căruia nu-i ţinea minte nici măcar numele, el îl trădase… Nu venise apoi ca o umbră la poarta lui?… Ah, Iudă, gemu el, cum de n-ai pus ochii pe altul şi m-ai găsit tocmai pe mine?

O altă sirenă, mai prelungă ca prima, se pierdu în depărtare.

În aceeaşi dimineaţă, în jurul orei şase, pe un teren pustiu din marginea de nord-vest a Tiranei, nu departe de calea ferată, acolo unde în urmă cu o săptămână fusese găsit spânzurat de un vechi stâlp de telegraf fostul patron Lluka Alarupi (bucăţi decupate din ziare, rapoarte contabile şi multe alte documente

fiind risipite în jur), chiar în acel loc, câţiva muncitori ai primăriei dădeau jos dintr-o furgonetă câteva lăzi de lemn, pe care, sub ideogramele chinezeşti, cineva scrisese în albaneză cuvântul „Artificii“.

Primiseră dispoziţie să le distrugă fără prea mare tam-tam, drept pentru care găsiseră locul acela mărginaş, fără a le da prin cap că prin apropiere trecea trenul. În lumina dimineţii, din ce în ce mai vie, văzură că terenul este într-adevăr pustiu, cum sunt de regulă terenurile din jurul marilor oraşe. Era o mirişte unde noroiul clisos, gunoaiele, bidoanele turtite şi rădăcinile uscate făceau ca pământul să semene mai degrabă cu un peisaj lunar.

— Hai, dă-i drumul, zise unul dintre ei, şeful, cum se părea, şi deschise cu o rangă prima ladă. Aveţi grijă, acum, să nu vă scoateţi ochii unul-altuia.

Scoase apoi primul tub şi apropie cu atenţie chibritul aprins.

— Ptiu, a tras umezeală, bodogăni. Dă-mi altul.

Tubul tremură şi sări dintr-odată mai încolo în strigătele muncitorilor. Căzu câţiva metri mai departe, scoase o flacără şi câteva scântei, apoi se învârti şuierând. Fluieră înfundat, sări în sus şi explodă cu o flacără rece, luminând lugubru tot locul.

— Se zice că atunci când cade face tot felul de figuri: dragoni, şerpi, zise unul dintre muncitori.

— De aia s-a şi hotărât să fie distruse, spuse un altul.

— Hai, lăsaţi teoriile acum, îi certă şeful.

Era chiar momentul în care trenul de călători, cu cei care văzură de departe flacăra de la sondă, reducând viteza, se apropia de gara capitalei. Muncitorii primăriei întoarseră capul spre vagoane, la ferestrele cărora se înghesuiau o mulţime de pasageri.

— Ce faceţi acolo? întrebă vesel unul dintre călători, o fată cu plete blonde, pe care vântul dimineţii i le făcea să pară de argint.

— Distrugem artificiile chinezeşti, răspunse unul dintre muncitorii tineri, uitând de indicaţia de a nu face prea multă vâlvă.

— Ce?

Fata nu reuşi să audă răspunsul. Dintr-un alt vagon li se făcea cu mâna. Iar din penultimul cineva le-a strigat:

— Aţi aflat? S-a găsit petrol!

După ce trenul a trecut, o bucată de vreme muncitorii n-au vorbit decât despre asta. Eu credeam că e vorba despre furnal, zise unul, îl am pe frate-meu acolo.

Între timp, trenul a ajuns la Tirana odată cu vestea despre petrol. Flacăra sondei, risipită în zeci de mii de flăcărui, strălucea acum în ochii oamenilor.

Primele ore ale zilei aveau în ele un soi de aşteptare. Cuvintele despre deblocarea furnalului, sosite, pare-se, cu acelaşi tren, se amestecau acum cu cele despre petrol şi împreună cu ultimele noutăţi despre complot. Se spunea că tentativa de puci fusese descoperită chiar de Enver Hodja. Se mai spunea că

puciştii fuseseră prinşi complotând împreună într-o vilă sau într-o pivniţă de vilă şi că, odată surprinşi acolo, îi căzuseră în genunchi şi-i ceruseră iertare. Alţii erau siguri că fusese destul un telefon al lui în miez de noapte pentru ca ei să-şi recunoască vina şi să se predea.

Oricât de simplu sunau toate acestea, un lucru era susţinut de voci din ce în ce mai credibile, aproape oficiale: complotul fusese descoperit de Enver Hodja. Se spunea că la şedinţa Biroului Politic el îi pusese ministrului de Interne chiar această întrebare: „De ce, până acum, toate comploturile au fost descoperite mereu de Partid şi niciodată de Securitatea Statului?“, întrebare la care ministrul s-a pierdut cu totul.

La orele de dinaintea amiezii, deşi nu se ştia încă bine ce se întâmplase, nu se vorbea decât despre astea. La barul hotelului Dajti, diplomaţii străini, care aflaseră câte ceva, schimbau noutăţi unul cu altul, dar nici acestea nu erau prea clare. Chiar mai imprecise au fost transmise de antenele ambasadelor, apoi, mai repede decât în gândirea popoarelor antice, pentru care lumea era un melanj de oameni şi zei, ele au ajuns în sferele înalte cereşti, acolo unde, în singurătatea lor înfricoşătoare, sateliţii spioni, printre care unii purtau chiar numele unor zeităţi greceşti, şi le transmiteau unii altora.

Ce se întâmplă? Ceva misterios. Specialiştii centrelor de spionaj îşi puneau şi-şi scoteau căştile la urechi, fiind de acord cu analiştii internaţionali, care susţineau că nu se justifică un asemenea şoc la scară naţională pentru lucruri banale precum descoperirea unui zăcământ de petrol sau repararea unui furnal. Ia uitaţi-vă mai bine, să nu fie vorba din nou despre un complot…. Există în albaneză cuvântul „descomplotare“? De la centru se dădeau noi ordine de a se analiza în continuare, iar sateliţii îşi transferau unul altuia semnalele lor ciudate, asemeni ţipetelor unor păsări preistorice rămase în cercul dintre două realităţi, în imposibilitatea de a găsi drumul către lumea noastră.

*

Şeful fusese chemat la ministrul adjunct, iar ele două, care înainte abia aşteptau o asemenea ocazie pentru a sta de vorbă, rămaseră tăcute, fiecare la biroul ei. Era o atmosferă într-adevăr insuportabilă, dar Silva simţea că, din ce se străduia mai mult să găsească un subiect de discuţie, pentru a nu lăsa să se instaleze un suspans apăsător, dintr-atât îşi pierdea luciditatea, nu găsea nimic şi se enerva mai întâi pe ea însăşi, apoi pe Linda. Bine, eu nu mai pot vorbi ca înainte, îşi spunea, din ziua în care i-am văzut împreună pe stradă, dar ea ce are? Şi chiar aşa, ce avea? De ce nu reuşea să fie măcar ca înainte?

Silva o cerceta cu coada ochiului. Tensionat ca înaintea unei aşteptări, chipul ei avea ceva care-ţi trezea un sentiment special de duioşie, neobişnuit şi rar, un simţământ care nu-ţi vine din compasiune, ci se naşte din fericirea celuilalt. Iar atunci Silva se învinuia singură de încordarea intervenită între ele. Căci ea era cea care, având avantajul să ştie ceea ce Linda considera a fi secretul ei, era la

originea valului acela de răceală, pe care cealaltă, fiind atât de crispată, şi-l însuşise imediat. Dar chiar să nu fi fost aşa, faptul că Linda nu mai era cea dinainte nu însemna defel că relaţia lor s-ar fi putut destrăma iremediabil. Sărmana, nu-i vina ei, îşi spunea atunci Silva. Şi faptul că nu-i spusese Silvei despre relaţia ei (dacă era ceva adevărat în asta) era explicabil. Oricărei femei în situaţia ei i-ar fi fost greu.

Dacă ar şti că nu-mi pare deloc rău pentru asta, îşi spunea Silva. Dimpotrivă, pentru Besnik ar fi fost o rezolvare nemaipomenită, iar pentru micuţa Veriana, Linda ar fi fost o mamă bună acum şi o prietenă minunată peste câţiva ani.

Bulversată de toate aceste gânduri, Silva nu putea scăpa de ele decât repetându-şi: Ar fi fost mai bine să nu-i fi văzut deloc în seara aia. Uite, chiar şi acum nu se gândea decât la asta, aruncându-şi din când în când privirile spre uşă, ca şi cum de acolo ar fi putut veni salvarea.

Liniştea fu spartă de ţârâitul telefonului, care sună atât de tare, încât Silva se trezi şoptind: La naiba! Ridicând receptorul şi recunoscând vocea lui Besnik Struga, fu cât pe ce să strige: E o adevărată minune! Dacă acolo, aproape, n-ar fi fost Linda, ea i-ar fi spus cu siguranţă: Ce ciudat, Besnik, tocmai la tine mă gândeam acum! Doar că, după voce, el părea tare abătut. Ştii, îi spuse, în familia Bermema a avut loc o tragedie. Un inginer tânăr, poate ai avut ocazia să-l cunoşti, Maks îl cheamă, a murit azi-dimineaţă la furnal.

— Cum? îi scăpă Silvei. Cum aşa?

— În plus, urmă vocea de la telefon, Viktor Hila…

— Ei, făcu ea, şi el…

— E în viaţă, doar că a orbit…

— Cum e posibil? exclamă ea. Cuvintele îi păreau străine şi o asemenea suferinţă străveche, venită din alte vremuri, era insuportabilă.

— Ascultă, acum, continuă el să vorbească. Deşi, din motivele pe care le ştii, nu mi-e uşor să merg la ei, mă voi duce totuşi. Maks a fost prietenul cel mai bun al lui Beni.

— Da, îl întrerupse încet Silva. I-am întâlnit pe amândoi când am fost acolo, când tocmai se pregăteau… Dar Beni ce face?

— E ars puţin, ceva minor. Au fost câţiva răniţi. Acum să-ţi spun de ce te-am sunat. Eu, cum ţi-am spus, o să merg la familia Bermema. Vreau să te întreb dacă vii şi tu. Deşi ţi-e greu şi ţie, măcar pentru Skënder…

— Da, sigur, o să vin, îl întrerupse Silva, o să vin neapărat. Dar…

— Cât despre Viktor, el acum e la spital. O să vorbim mai târziu despre asta.

— Înţeleg.

— Atunci, te sun acasă pe la patru, să mergem împreună. O să-l aducă pe la prânz şi după-amiază, târziu, o să-l îngroape.

Lăsând receptorul din mână, Silva se simţi dărâmată.

— S-a întâmplat ceva? o întrebă Linda, privind-o speriată.

Silva dădu din cap că da.

— O cunoştinţă comună… A murit azi-dimineaţă la combinat.

— Groaznic, murmură Linda.

— În plus, şi Silva tăcu la fel cum tăcuse şi Besnik la telefon, Viktor Hila, ţi-l aminteşti, cu siguranţă… a orbit.

Linda păli.

— De groază, repetă în şoaptă de câteva ori la rând.

— Cât am mai râs de piciorul chinezului, zise Silva ca şi când ar fi vorbit singură. Nimeni n-ar fi bănuit că se va sfârşi aşa.

— O, da! făcu Linda. De parcă ar fi presimţit-o, îmi amintesc că spunea: Râdeţi voi, râdeţi, dar mie nu mi-e bine deloc.

— În realitate, de la aia i s-a tras tot necazul, spuse Silva. Dacă n-ar fi plecat de la uzină, acum ar fi fost viu.

Lindei nu i se păru nicicum în neregulă că Silva, fără să-şi dea seama, îl considera deja mort.

Trase adânc aer în piept.

— La telefon era Besnik Struga, spuse după un timp, şi fratele lui a fost rănit.

Rostise aceste cuvinte fără a privi spre Linda, ca să n-o vadă înroşindu-se.

Se gândi la familia Bermema în doliu. Stânjeneala pe care o simţea după toate cele întâmplate i se topi într-o clipă. În momente grele ca acesta, nimic nu mai avea importanţă. În plus, acum, când Ana nu mai era în viaţă, toată tensiunea creată din cauza ei între cele trei familii, Bermema, Struga şi Krasniqi, dispăruse de la sine. Şi avea să dispară complet dacă în scenă va intra… Silva se întoarse către Linda şi văzu că aceasta o privea insistent.

— Silva, zise ea, cu o voce presărată cu cristale de gheaţă. Vreau să-ţi spun ceva.

Silva îşi imagina cât de greu îi venea celeilalte să vorbească şi glasul acela părea că se va sfărâma din clipă în clipă.

— Ştiu, Linda, se grăbi ea să spună, ca pentru a o scuti de suferinţă. Ochii Lindei, cu reţeaua aceea măruntă, gri, pe care lumina zilei o făcea şi mai frumoasă, rămaseră nemişcaţi sub privirea ei.

— V-am văzut într-o zi pe stradă, zise Silva.

Înainte de a-şi termina fraza, văzu cum un val de roşeaţă inundă obrajii Lindei.

— Eu… am vrut de atâtea ori… dar înţelegi… mi-a fost atât de greu…

— Înţeleg, zise Silva. Totuşi, e ceva natural şi n-aveai de ce să te fereşti de mine. E ceva absolut firesc. Omenesc…

Silvei i se păru că, imediat, frazele ei vor suna ca nişte titluri de cărţi sau de filme. Ca să schimbe firul discuţiei, aduse vorba din nou despre moartea tânărului şi orbirea lui Viktor Hila. Vorbind, îi trecu prin minte că, la fel ca majoritatea oamenilor, care, atunci când sunt obsedaţi de ceva, vor să se întoarcă la discuţia aceea, poate că şi Linda, acum, când discuţia despre Besnik se încheiase, ar fi vrut să se întoarcă din nou la ea. Numai că, spre uimirea ei, Silva observă că Linda asculta cu atenţie tot ceea ce-i spunea despre familia Bermema. Interesul ei era de o asemenea natură, încât Silvei, fără a înţelege nici ea din ce

motiv, împinsă mai mult de un sentiment tulbure decât de un gând logic, i se păru că ar fi vrut să meargă şi ea acolo.

— Vrei să vii şi tu? o întrebă.

Linda ridică din umeri.

— Aş vrea mult, dar…

— Dacă vrei, poţi să vii, o întrerupse Silva. Asta nu e o moarte banală, e o tragedie cumplită, la care vin cunoscuţi şi necunoscuţi.

Linda asculta atentă.

— Tu poţi să vii, urmă Silva, în vreme ce-şi spunea că ar fi putut veni, într-adevăr, dacă relaţia ei cu Besnik ar fi ceva serios şi statornic. Şi brusc, îi trecu prin minte că asta ar fi putut fi proba: dacă vine sau nu la înmormântare.

— Aş vrea, într-adevăr, spuse Linda, dacă Besnik (îi pronunţă numele discret, printre dinţi, ca pentru a o ocroti pe Silva) ar vrea să mă ia… Nu ştiu ce să spun…

— Nu cred că n-ar vrea, zise Silva, uitând de la ce pornise.

— Cum? făcu Linda.

— Nu cred că Besnik ar lua în nume de rău venirea ta. Dimpotrivă, o să-i pară bine. Este ceva atât de omenesc… Şi fratele lui a fost rănit.

— Da, mi-ai spus adineauri.

Intră şeful şi îşi întrerupseră discuţia.

*

Până la terminarea programului, spre disperarea Lindei, nu au rămas singure nici o clipă. Aştepta cu nerăbdare să-şi reia discuţia întreruptă, aşa încât Silva să-i spună ceva mai precis despre participarea la înmormântare. Ieşind din clădirea ministerului, li se alătură un grup de colegi. Şi, ca şi cum asta n-ar fi fost de ajuns, cineva a întrebat: Băi, l-aţi văzut cumva pe Simon Dersha? De zile întregi nu l-am văzut. Nici eu, răspunse un altul, în vreme ce Linda îşi spunea şi ea: Într-adevăr, a dispărut fără urmă, dar uită imediat simţind că Silva o ajunge din urmă.

Învingându-şi stânjeneala, îi şopti:

— Atunci… cum vom face după-amiază?

— Eu zic să vii, zise Silva. După câţiva paşi, se întoarse spre ea. Nu ar fi nimic neobişnuit. În plus, vom fi cu toţii acolo…

Destul de nehotărâtă, Linda îşi luă la revedere şi o porni spre casă. Vom fi cu toţii acolo, repetă în sinea ei. O frază ciudată. Cine erau aceşti „cu toţii“? N-ar fi fost mai bine să-şi dea întâlnire şi să meargă împreună acolo?

Se simţea oarecum ofensată. Pentru ei era încă o străină. Îşi păzeau cu stricteţe cercul. „Vom fi cu toţii acolo.“ Iar ea trebuia să meargă singură. Nici măcar Besnik nu-i spusese ceva. Vorbise cu Silva la telefon ca şi când ea, Linda, nici n-ar fi fost în acelaşi birou. Desigur, era încă o străină.

Linda păşea repede. Supărarea care o cuprinsese după despărţirea de Silva dispărea încet-încet. Judec lucrurile ca un copil, îşi zise. Era, într-adevăr, o prostie să o ia aşa. Cum să-şi fi închipuit Besnik că ea ardea de nerăbdare aşteptând să fie invitată la înmormântare? Cu siguranţă, nici nu-i trecuse prin cap. Ba din contră, i s-ar fi părut ceva enervant şi ilogic.

Linda respiră adânc. Cum s-o înţeleagă el, cum s-o înţeleagă ei, *cu toţii,* că ar vrea să meargă acolo nu pentru a face impresie bună cuiva şi cu atât mai puţin pentru vreun profit (uf, ce urât era chiar şi gândul la asta!), ci pur şi simplu pentru că era fermecată de lumea lor, că dorea să fie cât mai aproape de ei, de stilul, atmosfera lor şi de orice avea legătură cu ei, bucurii sau necazuri. Nu, ei n-ar fi putut înţelege niciodată lucrul acesta. *Noi, cu toţii*… Şi totuşi Silva înţelesese ceva, de vreme ce o invitase acolo. Ea, cu simţul femeii…

Linda ajunsese deja acasă şi o ajuta pe maică-sa să pună masa, când sună telefonul. Era Silva. Ascultă, îi spuse cu o voce agitată, mai devreme n-am reuşit să lămurim lucrurile. Am putea să mergem împreună acolo, dar eu nu ţi-am spus că Besnik o să mă sune pe la patru. Dacă vrei să vii cu noi…

— O, nu, o întrerupse Linda. Nu cu el…

— Dar de ce? Nu-i nimic, cum vrei, ştii tu mai bine. Oricum, cred că poţi veni şi singură. Sunt sigură că o să fie atâta lume că nici nu vor băga de seamă… Ştii adresa?

— Nu, zise Linda şovăind.

Silva i-o dădu, iar Linda, repetând pentru sine numele străzii şi numărul, se aşeză la masă cu gândul aiurea.

*

Îndreptându-se spre casa familiei Bermema, Linda se liniştea singură spunându-şi că este în mâna ei decizia de a rămâne sau nu acolo.

Zări de departe mulţimea adunată în faţa clădirii cu pricina. Erau mai mulţi oameni decât îşi închipuise ea, de-a lungul trotuarului, la intrarea în bloc şi chiar vizavi. Printre maşinile staţionate la bordură se afla şi o ambulanţă. Cu cât se apropia mai mult, cu atât mai mult îşi încetinea paşii. Ajungând la intrare, pricepu că poate urca treptele fără a atrage atenţia cuiva. Pe ele urcau şi coborau un şir nesfârşit de oameni, iar Linda li se alătură fără a privi în jur, încurajându-se singură că ar putea oricând să şi coboare, dacă i s-ar fi părut necesar, fără a intra în apartamentul familiei îndoliate.

La etajul al treilea, cele două uşi ale apartamentelor vecine erau deschise, iar Linda, fără a şti care e apartamentul familiei Bermema, intră într-unul din ele. Spre norocul ei, coridorul era plin de lume. Nu reuşi să vadă unde erau primiţi bărbaţii, şi unde femeile. Avea impresia că, în pofida obiceiului, erau amestecaţi.

Linda răsuflă adânc şi căută cu privirea un colţ unde să fie cât mai ascunsă.

Nu zări nici o cunoştinţă. La un moment dat i se păru că-l vede pe soţul Silvei, dar nu era sigură. Poate că ceilalţi se află prin camere, gândi. Dar sicriul

unde e?

Pe când stătea aşa dezorientată, o zări fugitiv pe Silva. Linda făcu o mişcare să se apropie, iar Silva o văzu şi ea.

— Aha, ai venit, îi spuse în şoaptă. Ai intrat în camera cu mortul?

Silva părea la fel de confuză.

— Nu, răspunse Linda.

— Nici eu. Hai să mergem împreună. Să nu crezi că mie mi-e mai uşor.

Linda o privi recunoscătoare. Păşind spre uşa camerei, o strânse tare de cot. Ar fi vrut s-o întrebe unde e Besnik, în schimb îi scăpă: Ce bine că te-am găsit!

Camera în care intrară era mare, cu mobile greoaie şi cu un şir de canapele înşirate de jur împrejur. Se aşezară una lângă alta, iar Linda continua s-o ţină de cot pe Silva. Era o atmosferă de priveghi, întreruptă de câteva replici rostite în şoaptă, fără a-i antrena şi pe cei de pe partea opusă a încăperii.

— Acela e mortul? întrebă încet de tot Linda, arătând cu privirea spre o fotografie atârnată printre celelalte pe peretele din faţă.

Silva dădu din cap că da.

Descumpănită, Linda privi ceasul mare, de bronz, deasupra căruia se afla bustul lui Skanderbeg, sub care erau sculptate cuvintele „A sosit ziua Arberului“. Îşi aminti că studiaseră la şcoală această formulă clasică, veche de aproape două secole, care, pentru că avea un dublu sens, putea fi folosită şi la bucurie, şi la necaz.

Intră un nou grup de oameni şi Silva, împreună cu Linda, alături de ceilalţi, se ridicară pentru a elibera locul. Unii dintre cei care fuseseră cu ele rămaseră în uşă, ceilalţi intrară în apartamentul de vizavi.

— Stăm aici, zise Silva.

La uşă continua agitaţia de dinainte. Un bărbat, al cărui chip posomorât îi păru cunoscut Lindei, se apropie de Silva.

— O colegă de muncă, îi spuse Silva, arătând spre Linda. Skënder Bermema, cred că-l cunoşti.

— Ah, dumneavoastră sunteţi! făcu Linda, întinzându-i mâna. Dar supărarea celuilalt era atât de evidentă, încât politeţea nu putea fi decât superficială. Fără să spună nimic, bărbatul o privi o clipă pe Silva. Avea privirea tulbure, ca după o suferinţă reţinută cu greu.

— Îmi pare tare, tare rău, zise Silva. L-am întâlnit cu câteva zile în urmă acolo, la combinat, când pregăteau explozia. Chiar înainte de nenorocire.

Celălalt asculta cu maxilarele încleştate.

— Cine şi-ar fi închipuit, rosti încet. Am crezut că ciuma asta o să treacă pe nesimţite. Cine şi-ar fi închipuit că o să ni-l ia pe Maks.

— Chiar ciumă, zise Silva.

— Viclenia lor, de care am râs mereu, a fost mai cumplită decât se părea.

Am râs, îşi zise Silva. Şi-i trecu fulgerător prin cap necazul lui Viktor Hila. Nu se putea împăca la gândul că omul acela nu va mai vedea niciodată. Totul

începuse parcă în glumă, cu ochii. Acum, ochii, primii care dădeau semnalul bucuriei, erau stinşi.

— Ah, uite-l şi pe Beni, spuse Silva şi făcu câţiva paşi în faţă pentru a-l întâlni pe băiatul înalt, cu câteva bandaje pe faţă. Linda îşi dădu seama că era fratele lui Besnik. Ar fi vrut să se apropie şi ea, să-i dea mâna, ba chiar să-l îmbrăţişeze cu blândeţe, dar stânjeneala o ţinu departe. Oricum, era străină în cercul lor şi nu trebuia să pretindă mai mult. Bandajele de pe obrajii tânărului erau pătate de lacrimi uscate şi Linda simţi din nou dorinţa de a-l îmbrăţişa cu tandreţe. Cumnatul meu, îşi zise. Era oare posibil…

— Era fratele lui Besnik, spuse Silva, când se întoarse lângă ea.

— Mi-am dat seama, zise Linda. O cuprinse o dorinţă nestăvilită de a-l vedea pe Besnik. Şi nu era doar o simplă dorinţă, ci mai mult, un sentiment mai complex, un dor ce nu se poate naşte decât încetul cu încetul.

O agitaţie neobişnuită se creă în jurul lor, arătând că momentul final se apropie.

— Aceea e mama mortului, îi spuse Silva Lindei, arătându-i o femeie îmbrăcată în negru care ieşea din cameră.

Linda o prinsese din nou pe Silva de cot, încercând să nu scape nici unul dintre cuvintele ei.

— Arată-mi tot, îi spuse cu o voce atât de joasă, încât părea că Silva nici n-a auzit-o.

— Acela, acolo, în costum gri închis cu dungi, este soţul fostei logodnice a lui Besnik.

— O, aşa? făcu Linda.

O bucată de vreme nu-şi dezlipi privirea de pe chipul lui, până ce văzu că el observase.

— Dar cea de acolo? întrebă apoi.

— N-o văd, dar trebuie să fie cineva de prin vecini… Silva privi pe deasupra capetelor. Cu siguranţă că trebuie să fie de pe aici.

Mulţimea de oameni care aştepta pe holul blocului începu să se mişte. Cineva rosti cuvintele „momentul înmormântării“, iar Linda îl zări din nou pe fratele lui Besnik, care trecu pe alături cu feşele acoperindu-i jumătate din chip. Linda simţi cum Silva o strânge de degete.

— Uite… acolo… Zana, îi spuse tare încet.

Linda simţi un tremur în tot corpul.

— Unde?

Era aproape de uşă, îmbrăcată într-o rochie neagră, împreună cu o altă femeie care plângea încontinuu.

— Cealaltă, cea care plânge, e sora mortului. Diana Bermema, urmă Silva, dar Lindei îi era greu s-o audă. Privirea nu i se dezlipea de prima femeie. Era aproape aşa cum şi-o închipuise, deşi… Agrafa de bronz cu care-şi prinsese părul părea că-şi transmite greutatea şi răceala nu numai părului, ci şi privirii. Era

totuşi o răceală stranie, aşa îi părea Lindei, o răceală din acelea pe care le preferă bărbaţii. Simţi un nod în gât. Cam aşa şi-o închipuise, dar fără aia… fără agrafa aia… Besnik îi oferise o explicaţie extrem de sumară despre despărţirea de ea. A fost o neînţelegere, îi spusese. Şi ea s-a întristat. De o neînţelegere trebuie să te temi mereu, căci oamenii despărţiţi dintr-o neînţelegere se pot iubi chiar şi după asta. Linda s-ar fi simţit neliniştită dacă între ea şi prima logodnică a lui Besnik n-ar fi fost, ca un perete de cristal, Ana. Ea înfruntase şi, cu siguranţă, anulase puterea celeilalte. Şi uite, acum, când o vedea pentru prima dată, cu agrafa de bronz în care părea închisă toată enigma ei, Linda, evocând imaginea salvatoare a Anei, ar fi vrut să strige: Ce e cu moarta asta care n-a lăsat decât lumină şi linişte în urma ei? Într-adevăr, de unde se ivise minunea aceasta?

Pe coridorul dintre apartamente agitaţia sporise. Era scos sicriul. Linda îi zări capătul, acoperit cu o pânză roşie, ridicat deasupra capetelor oamenilor, apoi privirea i se opri pe profilul lui Besnik şi, ceva mai încolo, pe cel al soţului Silvei. Uite-i şi pe cei care purtau sicriul: Skënder Bermema, încruntat mai mereu, fratele lui Besnik, cu feşele ude de lacrimi, apoi, alţii şi alţii, erau toţi acolo, un convoi mortuar lung, greu ca plumbul, care i se păru a fi o întreagă generaţie, ce păşea grav în sunetele unei liturghii.

*

Încă nu se întunecase de tot când ceremonia înmormântării lui Maks Bermema a luat sfârşit, aşa încât oamenii care-şi aveau şi ei rude îngropate în cimitir s-au îndreptat spre mormintele lor.

Silva şi Linda au mers la mormântul Anei, de unde s-au tras la o parte când i-au văzut apropiindu-se pe Besnik şi, în urma lui, pe Skënder Bermema. Apoi Besnik, care nu le-a observat, s-a îndreptat spre centrul cimitirului, unde trebuie că se aflau mormintele părinţilor săi. În vreme ce aşteptau ca cei doi să plece (Linda a fost cea care a rugat-o pe Silva să aştepte), privirea Lindei a surprins un alt nume „Ana“ pe un mormânt cu placă de marmură. S-a apropiat şi a putut citi „Ana Vuksani, 21 de ani, răpită dintre noi de o boală incurabilă“. Uite o altă Ană, ar fi vrut să spună, dar liniştea din jur a împiedicat-o.

S-au întors amândouă la mormântul Anei, pe aleea unde Skënder Bermema se oprise şi fumase o ţigară. Silva şi-a făcut o vreme de lucru cu florile, apoi, după ce au stat câteva clipe tăcute, în picioare, i-a şoptit Lindei: Hai să plecăm. Skënder Bermema, care le aşteptase pe alee sau poate că se afla întâmplător acolo, li s-a alăturat şi au coborât toţi trei spre staţia autobuzului urban.

Când autobuzul, înainte de a intra în oraş, trecu pe lângă un câmp mlăştinos, mulţi călători, curioşi să vadă ce se întâmplă acolo, se apropiară de ferestrele maşinii. Afară, ziua se combina cu noaptea, iar scânteile reci, colorate, de sub picioarele câtorva oameni care alergau de colo-colo, şi care nu erau niscaiva copii la joacă, se zăreau desluşit pe câmpul acela pustiu.

Unul dintre oamenii aceia îi explica amuzat ceva şoferului, iar acesta,

întorcându-se spre pasageri, le spuse pe un ton la fel de vesel:

— Distrug artificiile chinezeşti!

La periferia pustie continua într-adevăr distrugerea artificiilor. Muncitorii de la primărie îşi închipuiseră că îşi vor termina mai repede treaba, dar, tocmai când se pregăteau să plece, fuseseră anunţaţi că au fost găsite alte câteva stocuri într-un depozit. Aşteptară apoi două ore şi ceva până sosiră lăzile, pe care începură să le golească abia după-amiază.

Erau la fel ca acelea de dimineaţă, doar că două lăzi trăseseră umezeală, aşa că artificiile se aprindeau greu. Câmpul fu scăldat din nou într-o lumină rece, duşmănoasă, care, odată cu lăsarea serii, începu să răzbată tot mai departe.

Aduse acolo pentru a se înălţa la cer, în uralele oamenilor la o aniversare, zăceau acum pe jos, pe jumătate arse, cu un şuierat de şarpe bolnav, până ce se stingeau şi mureau ceva mai încolo, bucurie eşuată în noroi.

Lucrătorii continuară să le distrugă până târziu, spre miezul nopţii. Un miros de ars se împrăştiase în jur. Uneori, vreuna dintre artificii, după ce se răsucea pe pământ într-un joc macabru, încerca să se ridice furioasă, iar atunci unul dintre muncitori, stârnit de beţia care-i cuprinsese pe toţi, alerga după ea şi o călca zicând: He, şarpe, şarpe!

*

Odată cu înserarea, muncitorii care lucrau câţiva kilometri mai departe, pe acelaşi câmp, observară focurile multicolore scânteind departe, în dreapta lor. Erau sus, pe stâlp, demontând din vârful antenei piesa care, cu puţin timp în urmă, servea la transmiterea ştirilor agenţiei chineze Xinhua din Europa.

— Ce-or fi fulgerele alea? întrebă unul dintre ei. N-ar trebui să coborâm?

— Nu-mi par fulgere, răspunse altul, care era mai jos. Cerul pare într-adevăr acoperit, dar nu se aude nici un bubuit.

Întoarseră de câteva ori capul într-acolo, apoi, ocupaţi cu munca lor, uitară de lumini. Deşi erau muncitori cu experienţă, nu le era prea clar care e piesa care trebuie demontată. La început, când li se spusese ce urmau să facă, şi-au spus că trebuie demontată toată antena, împreună chiar cu suportul de fier. Aşa le-au şi transmis celorlalţi: O să mergem să smulgem fierătania aia care umple lumea cu chinezării. S-o smulgeţi de pe faţa pământului, le-au răspuns ceilalţi. Numai că, ajungând acolo şi primind instrucţiuni precise, pricepuseră că nu era vorba despre toată antena şi cu atât mai puţin despre suportul de fier, ci doar despre o parte din ea. Acum, ca să nu greşească, la lumina unui bec legat de suport, cercetau când şi când schiţa pe care era însemnată piesa ce trebuia demontată.

Asta trebuie să fi fie şi inima antenei, îşi zise cel mai bătrân dintre ei, venit de puţin timp din Nord. Era din ţinutul muntos căruia i se spunea Stâncile Blestemate şi, deşi plecat de multă vreme de acolo, îşi păstrase mentalitatea de acasă. Piesa care trebuia demontată nu era, pentru el, decât o bucată de fier care ştia chinezeşte. Şi atât de natural şi-o imagina, încât nu s-ar fi mirat dacă de sub

piuliţele pe care le învârtea cu cheia ar fi apărut niscai ideograme unduitoare.

Câteva minute mai târziu, piesa a căzut cu zgomot pe pământ. Imediat după asta, oamenii coborâră şi, în vreme ce căutau cu lanterna prin iarbă să vadă unde a picat, văzură că la picioarele antenei pământul băltea, era clisos. În noroi, piesa căzută abia se vedea.

Era târziu şi ei, după ce-şi strânseră sculele, se pregătiră să plece. Nu vorbeau, fiecare era cu gândurile lui. Deşi toată viaţa nu făcuseră decât să monteze şi să demonteze fiare, poate că acum încă se mai gândeau la piesa dată jos de pe antenă, aşa cum o văzuseră pentru ultima oară. Poate-şi spuneau că piesa aceea, care ştia chinezeşte, avea să ruginească acolo, în noroi, cu ideogramele risipite împrejur, ca un regret, ca o mustrare de conştiinţă. Iar la primăvară, când va da colţul ierbii, verdeaţa va răsări şi în jurul ei, iar fiecare primăvară care va veni o va acoperi şi mai mult, la fel cum se va topi încet, încet din minţile oamenilor, până ce va dispărea complet amintirea prieteniei cu chinezii.

*

Ajungând acasă, Silva se simţea de-a dreptul extenuată. Gjergji nu se întorsese încă. Venise Veriana şi, împreună cu Brikena, sporovăiau în camera de alături. Sărutând-o, Silva se gândi din nou la Linda. Cum se vor împăca ele două?

Zece minute mai târziu sosi şi Gjergji. Şi el părea obosit.

— Vrei o cafea? îl întrebă ea.

— Cum să nu…

Se aşezară amândoi în sufragerie să-şi bea cafeaua şi, deşi afară se înserase, nu aprinseră lumina.

În hol se auziră mişcările fetelor şi apoi, în uşă, se ivi Brikena.

— Mamă, ştii ceva? Lămâiul a făcut un fruct. O frumuseţe!

— Aşa? făcu Silva.

— Hai să vezi ce mic este.

— Bine, mai târziu, zise Silva.

— Nu vii acum? spuse fata decepționată puţin că maică-sa nu s-a bucurat destul la aflarea veştii.

Silva nu voia s-o dezamăgească, aşa că se ridică şi merse în urma lor. Balconul avea aspectul pe care-l au toate balcoanele iarna. Un şezlong care trebuia reparat, lăsat acolo de cu vară, câteva vase de plastic şi două-trei cutii cu ceară, rămase de anul trecut, când ceruiseră parchetul.

— Ia uită-te, spuseră fetele, aplecându-se deasupra pomişorului pentru a-i arăta fructul care abia se vedea printre frunze.

— Ah, da, zise Silva.

— Ce micuţ şi drăgălaş e! spuse Veriana.

Silva încercă să zâmbească. Îşi aminti ziua când îi fusese adus lămâiul, a, da, era chiar aniversarea Brikenei, şi apoi miezul nopţii cu luna îngheţată şi teama

pentru Gjergji, care era cine ştie pe ce meridiane, zburând spre China. Câte nu se întâmplaseră de atunci!

Câte nu s-au întâmplat, repetă pentru sine. Era oare posibil ca toate acestea să se fi petrecut în tot atâta timp cât îi trebuise lămâiului să rodească?

Privi cu duioşie pomişorul… Omenirea fierbea de mitinguri, de comploturi, de orchestre şi de teamă, dar el, acolo, în colţul acela de balcon, indiferent la toate, nu făcuse decât ceea ce-i hărăzise natura: dăduse viață unui fruct. Şi părea atât de mic şi de rătăcit în toată hărmălaia lumii, încât îţi strânea mila.

Silva zâmbi cu gândul aiurea. Poate că şi lui, dacă ar fi avut conştiinţă, tot astfel i-ar fi părut lumea: demnă de milă.

În vreme ce închidea uşa, cine ştie de ce, îşi aminti cuvintele bătrânei Hasije: Chinezii? N-au fost chinezi pe aici. Doar dacă nu i-oţi fi văzut în vis.

Tirana, 1978 – 1981